

UNIVERSAL
LIBRARY

OU-232860

UNIVERSAL
LIBRARY

ال ابو ظيفري

ابو ظيفري

دو برس

الام كد بصلاد

شيره غسان هاشمي

برادر

عبدالحجيد خان

۶۲۰

گرمط حریفان این پاری بخانه

در رقص و حالت آرد پیران پارسا را

این اولین فرد دفتر دانشی پسین طومار بید دانشوری خریطه جواهر ثمن و فیکه اشعه میشین پسین

موسوم با هم تاجی ۱-۳

ارمغان

مقب
ارمغان آصفی حصه

تالیف

فاضل فرزانه و محقق یگانه روزگار و دیباچه کتاب ییل و نهار فارس
مضامین مشهوری تازنده عرصه تازی و دری مولانا محمد عبدالغنی خان صاحب غنی

سله الله العالی القوی

تصحیح بنده پیران محمد عبدالحمید خان و اهتمام عابر سید غفور الزمان مخاضه ناله دلان

در مطبع قادی آگره واقع محلہ کشتیا چاپ گردید

۱۹۰۲ء



بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آئی تاجمان پشہ نلمدار این جهان بان را

نظام الملک آصفجاہ محبوب علیخان را

سپاس و ستایش داور ہیال کاین پریشان اوراق پر گندہ اجزا بشیر ازہ جمعیت و شتہ اجتماع
 ربط و انتظام یافت بعد مینیت مہد خسر و دوران خدیو گیہان گیتی ستان آفاق گیر خداوند تاج
 و سر پر خاقان قدر قدرت قدر خان قضا صولت فرمان روائے زمن سر پر آرائے ملک
 و کن اعلیٰ حضرت رندگان عالی متعالی حضور پر نور رستم دوران فلاطون زمان سپہ سالار
 مظفر الملک فتح جنگ مظفر الدولہ نواب میر محبوب علی خان بہادر نظام الملک آصف جاہ
 جی سی ایس آئی۔ جی سی بی اللہم غلہ ملکہ و سلطانہ وابد برہ و احسانہ واید جمدہ و اعوانہ
 شہیدہ قصرہ و ارکانہ و مین جمدہ و برہانہ و زین شیمہ و شانہ و عیال من اعانہ و زینل من امانہ آمین
 بروک الا میں نگہ ذات کریم الصفا نش در احیای مراسم خبر و باقای مآثر نیک چون آفتاب کلی

منحصر در فرد واحد است و در صد در افاعیل بر و بدیل و ظهور آثار فیض و فضل چون عقل فعال با هم پیوسته
از ملوک پیشین سابق و زاید قصیده مدحیه

خسته خسر و دوران و داور دادار
شهی که گردش پر کار تیز گرد فلک
خدیو رستم دوران که تابش تغیش
جهان مطاع زمین مفتخر و زمانه مطیع
بیاض منتخب نسخه سنین و شهر
چو عقل صادر اول ز علت اولی
به بخت همچو فریدون آفتاب علم
گران ز علم چو کوهای دلیک جوهر خیز
بود محیط بایه و لے سحاب بجود
مهرای دوست بهر سر چنانکه بود رگل
بعد او نه نشست ست داغ بر سینہ
بخاطر ی نقاد ست رنگ در خلوت
نه جو حسن که دیده شکست چون یوسف
نه گرگ آشتی اخوان بچاه در خفا
نه مهر از رخ گل برد آب شبنم تر

که شهر گشت سخا از کفش بشهر دیار
زهیتش بهدار انهاده است مدار
چو آفتاب بر انگیزد از بخار بخار
ستاره موکب و انجم چشم سپهر مدار
سواد دیده فردوز کتاب لیل و نهار
چو نفس ناطقه دور پسین این پرکار
به تخت همچو سلیمان آسمان مقدر
سبک ز عزم چو برقی دلیک صاعقه بآ
بود سپهر برغت ولی زمین بوقار
دغاسی اوست بهر دل چو نشود در اشجار
بدور او ندوید ست اشک بر رخسار
بچهره نه شکست ست رنگ در بازار
نه شود عشق که تمست نهد ز لیخا دار
نه لوث کرتہ بخون در مرغ در انظار
نه مه گیسخته از چادر کستان یکتار

نه د گست ز جور هوا سلاسل سوج
 نه از تلاطم امواج بحر در خفقان
 نظام جم جم ششم و ششم ديار آصفجاه
 خدايگان ملوک زمانه شاه و کن
 تو آن شمی که بدو خجسته ات سازد
 دو پرده ساخت سپید و سیاه دست سپر
 بزمگاه تو ز همد کینه خنیاگر
 چراز تو اوست و سیار شد سپهر نهم
 سخن به فلسفه میرفت از عقول عشر
 فلک ز هم بشکافد چنانکه ابر ز رعده
 چو تیر دلکشت از سینه عدو گذرد
 اگر عقاب تو در کوه قاف صید کند
 بود ز مهر تو دشوار در دستان آسان
 ز همیت تو شده فتنه در عدم از خواب
 از ان نظام ششم آمدی که افضالت
 نیافت رفعت بخت ترا ستاره شناس
 چو گشت سادس سیار شتری ثابت

نه لطمه خورد ز موج جباب بر رخسار
 نه بر سفینه ز گرداب کارها دشوار
 که زیب داد به تخت شمی سلیمان وار
 که رفت صیت سخایش ملک دشمن و دیار
 ز پنج راه سفر سیل تکیه بر دیوار
 بلند کوشک قدر تلا ز لیل و نهار
 بر زمگاه تو بهرام کمترینه سوار
 بر دوز زم چو انگلیختی ز تیغ شرار
 زمانه گفت که با عقل تست هفت و چها
 زند چو شیشه سمندت بگبند دوار
 به سینه باز بگرد ز جانب سو فار
 به چنگ آورد عنقا چو قاف در منتقار
 بود ز قهر تو آسان دشمنان دشوار
 ز دولت تو شده بخت عافیت بیدار
 بخشش جهات جهان فت و میر و هموار
 کشادگر چه محبیطی و ز پنج بست هزار
 فز و نسبت نامست سعادتش بسیار

نظر میانه خیار نیست جز تسدیس
 بود مدیح توفان عقول عثر
 فضایی شش حبت از دین دانش و عدت
 کتاب روی نکویت بیاض صبح امید
 جمال روی تو نور دسر در دیده و دل
 شگفته روی تو رنگ رخ بهار شکست
 زنده ز روی تو بر خاک آفتاب کلاه
 شراره های سنان بر آسمان نهم
 بر آستان تو فرق بلندی افلاک
 زنده ز عدل تو بر پیل پشه ناچیز
 زدار دیگر تو مالید فتنه رو بر خاک
 دو چشم خرم و مهر روشن ست ازان
 تو کی ز نسبت آباد اموات کرام
 ورق ز کلاک تو گردید تخت ریحان
 خجسته کلاک ترا ملک دهر ملک یمین
 شد از نقوش تو کاغذ نگارخانه چین
 ز جود شاه فردشند مفت دولت و بخت

ز زمین آصف سادس شده نکو آثار
 بود فسون تو بر هفت کوب سیار
 مثلثی ست برنگ شامه عطار
 نصاب بخت عدوت سیاه شب تار
 جمیل ذکر تو درود و وظیفه اخیار
 خجسته خوی تو بر آب طبله عطار
 کشد ز را تپو پیر فلک بپا دستار
 نمود اینک تو ایت بود تهر سیار
 در آستین تو دست سخای بر بهار
 ضعیف مور بر آرد بردن زمار دمار
 نهاد عافیت و امن پشت بر دیوار
 که رفته اند به مژگان ز در که تو غبار
 چرخ دود و صدیق وحید رکاز
 قلم بدست تو باشد رگی زابر بهار
 تبارک الله یمنی که ملک راست یسار
 شد از مداد و است تو نافه تبارک ^{و یمنی ۱۱}
 جهان بگشتم و دیدم بجمه شهر دیار

سج گفته عرفی که حرف بازاری ست
من و شمار صفات جلیله اش هیبات
همیشه تا که قرآن عظیم سپاره
همیشه تا رمضان را بچشم سی روزه
سین هفت و سی از عمرش مبارک
هزار هفت و سی از سال و هر یکی چو هزار
بود مدار زمین و زمان بتو چندان
غنی ست مدح سلی نظام آصفجاه
نداشت ست اگر در جگر نمی غم نیست
چنان بسک شای نظام در سفت ست
کجاست عرفی شیر از قلزم معنی
کجا نظم ^{نظم قاریان} گهر سنج نظم تاشنوند
که بگذرند ز من از کرم چو نهام
ازین که رسم قدیم ست و صیرفی داند

نیافتم که فردا شد نخت در بازار
چونستم بشماری چه آورم بشمار
بود به هفت و سترت و طیفه اختیار
ز ختم هفت ست ازل نگو بود آثار
بحق احمد مختار و آل الاطمار
ترا دام مبارک بود بدین هنجار
که بازین مدرست و پی زمانه مدار
از ان بظلم سخن گفت چون در شهوار
دلش بملک معانی ست ابر در یابار
که چرخ گوهر پر دین فشانده بر نثار
کجا کمال صفا ^{ای صفا} یان ابر لو لو بار
ز من دو حرف نیازی ضروری الاخبار
سفال ریزه بطرف لالی شهوار
خزف بگوهر خشان نهاده در بار

وله فی صنعة التلمیع

نام خدا شاه دکن من سطوة سلطانه
کیوان نهد سر بر زمین من ارتفاع قدره
قیصر بود بر درگشش من احقر خدامه

لرزد فلک بر خروشتن مع ماله من شانه
میخ افتد از فلک من صولة شجعانه
فغض را مد ریزه چین من نعمته فی خوانه

السجرفی بابه من جمله حجاب
 رای رزمیش از ضیا کالشمس فی اشراق
 صد لعل لب لو گوهر کالمشتری لالائه
 محبوب چون روح روان للناس فی ابدانهم
 حامی ناموس ز من بالجند او اجلاله
 حبش در آب و گل بود للمخلق فی ایامه
 از بحر فیض او دکن کالقدس من سلوانه
 شاداب ملک از فیض او کالنجته المحضرة
 صورت دلیل سیرتش و الخلق لفی خلقه
 خرم دلش از مملکت کالنور من ریح لصباه
 رفیق ست در رفتار او والعدل فی احکامه
 خرم دل او از خلف کالروض من اشجاره
 ناز و ولیعیش باو کالشبل من ضرغامه
 فرخنده صاحب عهد او عثمان من اسمائه
 والجنه من اطواره والحدود من آثاره
 یارب بود شاه دکن من التشاع ملکه
 زورینا ایاهما فی عیشة مرضیه

او سایر مرقابه او ثلثة فرسانه
 روی نکویش از صفا کالبدر فی المعانیه
 صد لعبت چین و چگل کالجور من غلمانه
 مطلوب دلهای جهان کالجان من حشانه
 ماحی آثار فتن بالقدر اوفیضانه
 مهرش ز جان و دل بود للناس فی اعیانه
 والبلخ من جیحونه والشام من جیحانه
 اوبیت ملک الفارس من عدل نوشروانه
 مهرش عیان ست از علن مغناه عنونه
 خرسند از ملک دکن کالخلد من رضوانه
 صدق ست در گفتار او والحق فی برهانه
 والغضن من اثاره والنخل من انحصانه
 والریح من ریحانه والدر من عمانه
 والسمح من سیماه والسود من شانیه
 والفتح من النصاره والنصر من اعوانه
 شاهنشاه روی زمین و امتاز عن اقرانه
 وارض لوجه المصطفی عنه وعن عثمانه

این بس دعا جانفزانی حضرت رب العلاء اقصی بهی خواهانہ علی شناخوانانہ		من احقر خدا مدعی دعا گو یانہ ادنی نمک خوانانہ عبد الغنی خانہ
	وله رباعی	
ای آصف جم سریر و جمشید سپاہ بخشایش یک جهان ز تو میخوانم		ای خسرو ماه چتر و خورشید کلاه چون هر دو جهان ترا به بخشید الله
اگر کرم الطاف خداوندی و ششمه مرحوم خسروی بران برگاشت و بجزئی برداشت این مس تیره باز را حم و خوف پاره باریزه جواهر همانا مانا می گردد		
یک خنده بر بضاعت درویش ز لبش		صد کاروان شکر به نی بویار رسید
فره ستانی آفتاب عالم افزوز از مهر ست نه از قابلیت و استعداد قطره نوازی محیط اعظم از دریادلی ست نه از اسباب و مواد فقط		
داعی دوام دولت ابد طراز		
محمد عبد الغنی صدر مدرس عربی مدرسه فوقانیہ سرکار عالی حیدر آباد صانما المدعن الشر و الفساد الی یوم التناد بالبنی آلا الامجاد		



پس از سپاس و ثنائے خسرو دین پناه، خدیو خدا آگاه، داور داور گیر، زینبندہ تاج و سریر،
 فخر سلاطین زمن، سریر آراے دکن، خلد اللہ ملکہ و سلطانہ ستائش گری امیر باتوقیر،
 وزیر پایہ سریر سلطنت آصفی ست، کہ تا یمین عزیمتیش یہی سلطنت برخواست ملک را
 نقش بر کرسی نشست، و تالیار ہمتش یمین مملکت آمد دولت را پایہ گنج فرورفت، از تشریف
 مکرمتش جز تیغ عریان، تنے از ننگ بر ہنگی عار نہ کشید۔ و از گنج پاشی کفِ رادش غیر از زر،
 کسے روے پر اگندگی ندید۔

چون تار و پولود این قماش نازیبا، کہ بر منوال جمعیت در کار گاہ چاپ انطباع سجدگی یافتہ شمعہ
 از الطاف بیکران اوست۔ لاجرم خامہ راستی آہنگ در پردہ حق گزار می بستہ بلندے سر و نشانیش
 می سراید، و بزشید قصیدہ غرا غلغل صوت صریر بعراق و صفا بان میرساند۔

مولفہ

بیا بہ بزم کہ قانون مدح ساز کنیم فراز چرخ چو عشاق زہرہ رقص زند یمین سلطنت آمد وزیر شاہ دکن کنیم مدح و تنائش بصد ہزار نیاز دوام دولت اورا غنی بدولت شاہ ز تار طرہ نہا ہید تار ساز کنیم چنان نوائے ثنا راست در حجاز کنیم سخن بحد وزیر دکن دراز کنیم بہ ہر نیاز ہزاران ہزار ساز کنیم دعا بارگہ پاک بے نیاز کنیم	بیا بہ بزم کہ قانون مدح ساز کنیم فراز چرخ چو عشاق زہرہ رقص زند یمین سلطنت آمد وزیر شاہ دکن کنیم مدح و تنائش بصد ہزار نیاز دوام دولت اورا غنی بدولت شاہ
---	--

قصیدہ

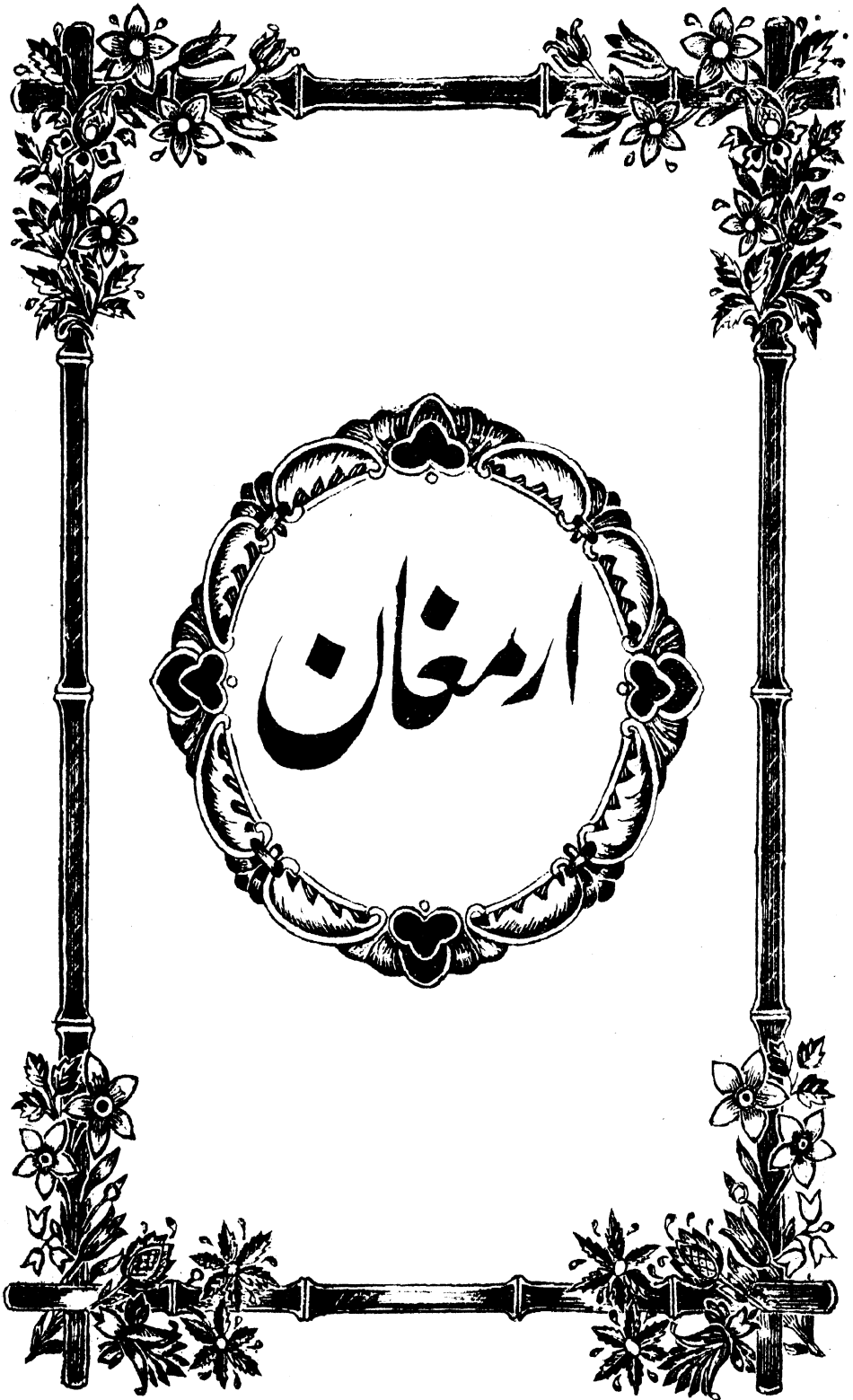
کف سہ تاج رایان تاج بخش اہکانتے رخ راجہ کشن پر شاہ شاہ دانتے کہ در شاہی قرین طالع صاحبقرانتے وزیر اعظم و دانامی دستور شہانتے وزیر شاہ آصف جاہ جمشید زمانتے ہمہ نشین ان ستر دہم نوشین رُوانتے کہ او یک جوہر فردیسیطین جانتے کہ چون دریا و کان از سایہ دمایہ گزانتے بخون و خاں سلطان محو گوے صوب جانتے شتاب آمیز برق و باد از دست عنانتے	ز فیاضی کفے گرا برو در یاد جہانتے رخے گرشاد مان شاد میجوی بہشت آسا بعد میر محبوب علی خان آصف سادس یمین سلطنت راجہ کشن پر شاہ جم سلط کسی کو رسم فضل و جعفر و یحییٰ کند زندہ سکہ و حی گر ان تمکین داد آور کہ ذات او نمیگویم کہ ذات او جسم و جان ہم آمد ز شفقت زان لے دہ کامر و شد بک خاطر بروز رزم در میدان ہر دشمن ز شمشیرش درنگ آموز کہ فنا از پا دہر کا ب آمد
---	---

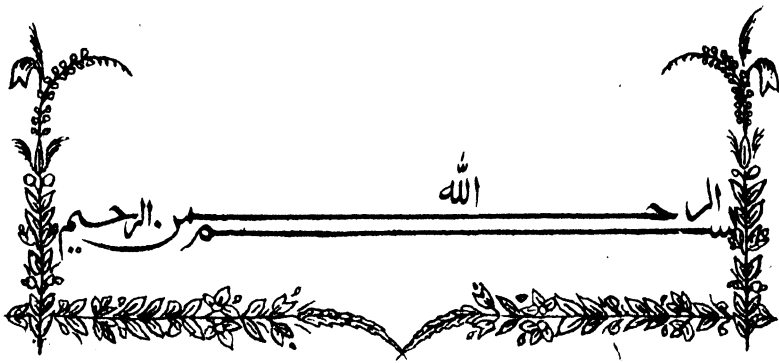
کفش را دست مغفور از سخا و آستین بودہ
 چو ابر از حرف زبیا خامہ اش گوہر تار آمد
 درش راز ان ہر سو فرودہ طوبی لباب آمد
 ز جوہر شاہوارش حاصل دریا و کان گوئی
 سینا در خد متش بہت ست و لان بر کمر جوئی
 امیر بے نظیر گنج بخشائے گہر ریزے
 نگاہش را بود ناوید نیہا جہان نہان
 بدیوانش دبیر آسمان یک پست است آمد
 شریامنزل انور شد جاہا آسمان شانان
 تو قطب آسمان رفعت شانی کہ مہر و مہ
 چرا با بہفت کشور ناز فرود کن کا و را
 غم آیندہ اش رفت و نشا طرقتہ باز آمد
 تو صاحب دولتی، علم و ہنر اقدردانستن
 نوشتہ من بعد مکرمت مہد تو فرستنگے
 فروز از چہل ہزار اشعار دارد، از معانی
 کشید بہت سال از عمر در جہش پریشانی
 دستہ نشستہ ام از پانجاہ خواست از دستم

درش از فرق جیپال از علایر آستانست
 چو دریا از معانی خاطرش گوہر نشانست
 کہ گفت امن و جاکوہ و ملجائے امانست
 پشیرے شایگانست و پشیرے ایگانست
 کمر دست دار احمد دوران بر میاںست
 وزیر پادشاہ ثانی شاہ جہانست
 ضمیرش را ہمہ سرار مہمانی عیانست
 بایوانش سپہا فلک یک پایبانست
 غلط کردم کہ شانت فخرشان آسمانست
 بقر بان سر و فرقت مثال فرقدانست
 وزیرے اینچنینی شایے آچخانست
 ز لطفت بسکہ خرم خاطر خلق جہانست
 ز صاحب دلتان رسم قدیم و پاستانست
 کطو مار حوار و اصطلاحات زبانیست
 کہ بہر طبع ارباب معانی ارمنانست
 شکستہ استخوان تا مغز من در استخوانست
 کہ میزد بہت من دست و پایے تا توانست

بسی محنت کشیدم در تلاش شاد معنی چرا این ارغوان از قدر در قیمت نیفزاید تو خوش در سایه لطف خداوند کن هستی خدا یو جم چشم جمشید تخت و کیتباد افسر نظام الملک آصفجاه محبوب علیخان کو بود گوا آسمان زین بین لیک کف پایش پایه آسمان و هفت اختر شش جہات آمد ز تیغ او دو پیکر ابناء الغش تابوت کفش چو موسی عمران نمودارید بیضا چو باد عیسوی رسم هنر سخی از وزندہ بود بالا و زیرش تاج و تخت سلطنت یاز آلہی تاکہ ماہ و سال و صبح و شام و روز و شب	کہ میدانند محنت در وصال شاہدانستے کہ اور اچوتوی میر کریم قدر دانستے چوشہ در سایہ لطف خداوند جہانستے کہ اسم اعظمش نقش سلیمان بیگانستے سلیمان آصف اکبرای انس و جانستے زمین حیدر آباد افتخار آسمانستے در او قبلہ حاجت مگر با کعبہ مانستے ز ہمیش آسمان را کشتن خس در دہانستے دلش چون جام جم آئینہ حال جہانستے چو آب ندگی جو داز و جوش جاودانستے کہ تا دوزیر و بر بالا زمین و آسمانستے ز دور آفتاب و ماہتاب اندر جہانستے
--	---

بدورت آفتاب و ماہتاب اندر جہان دائم
بر دفرمان تو زمین رو کہ از فرمانبرانستے





بعرض حال اگر منفعل شد هست تسلیم که نگشتم ز کار از خجل

یا علیم و خیر تو دانی ظلوم و جهول که علم از جمل نداند و کمال از نقصان و زنیاید فصیح از اعجم باز شناسد بروی شکسته
زبان درمی درسه از درستی چه کشاید و در دیده درمی زبانندان روشن رای بالغ نظر چه افزاید سخن شناسی
فارسی تراشان هندی و شیوا زبانان ایران و یاراز و چه آید و عیار سخن روزمره لاله مادر ام و میرزا طاهر و حیدر
اورا چه شاید باری طفیل دانش و دین اموختگان مکتب برین لدن که آموزگار روزگارند مخصوص ۵

آن ازلی مکتب و اُمی لقب عقل از او آموخته لُج ادب

پُرده کش امت شوریده کار ضامن آمرزشش آمرزگار

افصح العرب و البعثیه و ای جوامع الکلم و مجامع الکلام ادب طراز فصیح و اعجم صلی الله علیه و آله و سلم برین بختنای

۵ عجم بافتح آنکه سخن فصیح گفتن نتواند ۱۲ منتخب اللغات

۵ شکسته زبان آنکه زبان فصیح ندارد ۱۲ بهار عجم

۵ پرده کشیدن بمعنی پرده بستن ۱۲ بهار عجم ۵ ادب طراز استاد و معلم ۱۲ بهار عجم

تا گنج بخشان جواهر سبز بر سیم بخش شکران بر بخشایش گرانید و چون سرزبانان کوچک دل بخشش آیند و بر بخشانید
 بحر فیکه از دستم دست نیامد انگشت نهند و از تحسین قبح آگهی دهند لمولفه
 مباد و خاطر در یاد لایان زمین در بند
 که عقده ام همه آسان کشتا است همچو جفا

که همانا غایت این نگارش است صلاح عیب است نه اظهار مکر ازارش واجب است نه عرض جوهر ادب از
 زبان داناان آموختن است و دانش اندوختن نه بر خود ادب و دقتن و خود را فروختن ایجا زنگار از آئینه زدودن است
 نه آئینه زنگ زدودن و دانودن

امید بر و بیدان خواهر ششم و رنه
 فراخنای هوس جا تنگستان نیست
 سپس شهره آفاق گنای فیاضی بنو فرخ آبادی گوید که چون مخدوم زاده عالیقدر گرامی گوهر نیک محضر
 همایون منظر فرخ و فرخی از فرشته خوی فرو سیده سیر پاک زاد پاکیزه بیک خلق محسوس خیر مصور جامع علوم و مجمع سبزه ابن ستادی
 و استاذ البشر بلکه عقل حاوی عشرتجو بر سر ازل طلسم گنجینه علم و عمل آئینه صور الهام صورت آئینه ارواح واجب امثالک
 طفیل درس علومش امر و زخطله کول دارالعلم بنما راست و طفل کتب فلسفه و انیش شیخ بوعلی سینا اگر انما یلی نقد و ولایات
 هسنگ ذهبی و ابن حجر است و دینیزان اعتدال روات از سبکی گران پلتر در محیطی کثافی رصد بسته است و در رصد نشینان

له کوچک دل خوش خلق و در دهنده ۱۲ بهار بزم

نه لفظ شیخ بکبره اضافت و قطع آن هر دو توان خواند ۱۲ عبد الحمید عفی عنه

۱۵ میزان اعتدال نام کتابی در علم جمال لطف ایهام و الفاظ هر دو تفسیریه پوشیده نیست ۱۲ عبد الحمید عفی عنه

۱۶ محیطی کبر سیم و فتح مجید سکون سیم نهله و کسر طار مملد نام کتابی در علم ریاضی مشتمل بر دلائل اشکال علم هند سر کرد و دقت او اشکال

مشهور است ۱۲ رصد سبتن در کاره کاردن رصد بند و رصد نشین پنجم به ستاره شناس ۱۲ بهار بزم

بصد نشسته و قوت تاربخش از این تاثیر کاسته است و تبحر تفسیرش از این کثیر اکثر تقریرش زلال بیانش سلسال علومش
 بسیل فیوض سلسیل ثنائی اعشی و جریثالث رازی و نصیر زینچ بند محبطی کشائی هندسه طراز هدایت آرای فرخ قال فرخنده
 رای فرشته خصال هایلون لقای ذی العز و الجاه مولانا محمد لطیف الدین و القاه اعنی صاحبزاده عالی قباب ذی فیه و
 قراب گرامی آثار جامع مفارخه لوی محمد عبدالقادر با و صف مشغولی درس علوم عقلیه و نقلیه و افاده فنون اریه عربیه
 و هجوم مستعدان نزدیک و دور و صدر نشینی و ساد و مدرس فیض عام کاپو که گاه بفرمودن و نمیدن و سرودن و سجیدن
 فارسی میل می نمایند و نکته از اوقات بکل عوایصات و شرح مشکلات و تحقیق محاورات و تنقیح ربط افعال بصلوات میگذاشتند
 و بفتوای ۵

شکر گفتن گرچه در سفتن بود لیک نمیدن به از گفتن بود

و او سخن بنی و شعر فنی میدهند و الحق که این بجهیه ضمیمه اگر چه دون رتبه فضیلت باشد لازم طبع لطیف و مطبوع
 سلیقه سلیم است خواهد و سر سر آرای اسری صدر اعلائی او او فی محرم لی مع الله حضرت ختمی پناه بنی امی بابی و امی ۵
 امی و کتاب حسنه و ردل خاکی و بر اوج عرش منسل

از موزونیت عام و جامعیت تام اشعار حسان را احسن گفتی و تحسین فرمودی ساقی نغمه سخن مولانا جامی
 جام سرشار تحقیق می پیاپی و می فرایید ۵

از همه در شعر بلندیم بخش مرتبه شعر پندیم بخش

و عود غام غمیرین خامیخ عطار مشک بخته سخن می ساید و می سراید ۵

شاعری جزو است از پیغمبری جا بلانش که خوانند از خری

۵ به بیاض برون مسوده را صاف کردن ۱۲ بهار ۵ خالص و عمده ۱۲ بهار

علی الخصوص بزبان نادره درسی که بعد لسان عربی بسین از جمیع اسنہ روزگار شیرین و خوشگوار است صاحب
 رد المحتار از علامہ طحاوی و او از علامہ ابو مسعود آورده که اشرف لغات بعد از لغت عربی و انسب لغت برای فارسی است
 قول حافظ لسان الغیب شہادت بتیند این دعوی است ۵

گر مطرب حرفیان این پارسی بخواند در رقص و حالت آرد پیران پارسا را
 لا تبرم خواستم کہ بجا طر شریف فارسی فز رنگی کہ چون مسودات اعمال ورق سیاه کرده ام بہ بیاض بزم و ارغوان آم اگر
 گوشہ چشمی بآن داشتند و نظری بگاشتند و بپذیر برداشتند معیم مشکور و مشکورم وافر بزم دریا و سفالم گوہر خواهد بود ۵
 یک عشوہ زود بخر فخر درویش چشم او صد چاک از بلباس بہ حبیب حریر رفت

قصیدہ

ایا بذات تو نازش صفات علیا را ایا فرشتہ خصالی کہین تو با خلق چسان ز روی تو میل آید ہمہ سوی بہشت تو آن نجمہ خلف بودہ کہ ز این نسبت شرف ز شرکت نام بلند آبایت اگر نیامدی ایجب شبکلی این ابجد	ز صورت تو بود افتخار مہنی را رساندہ است فیوض طای اعلی را چہ دل ز باغ بصحر اکشد تماشا را بلند ساخت نام نیک آبا را بصد مجلس ایجد نشاندہ آبا را حرفش اصل نمودی فروع اسماء را	بانی بزم ارادت
۵۔ بہ بیاض بردن مسودہ اصاف کردن ۱۲ بہار		

باز جندی ذات توانا و شش آبا
 شد از تو فارسی مرده زنده جاوید
 اگر در رابط فکرت و ارتباط دهر
 بنخط و خال سخن خامه ترا نسبت
 گهر فشانی کلک تو از درخشانی
 فروغ تازه بتازی ادب چنان داد
 کشد چه مطرب کلکت ذوالباز حجاز
 زان باب کفن بر بدن قبا کرد
 بپار سوی جهان قدر و قیمت افزودی
 دلیل رابط حادث و متیم بود
 کند چه شرح تلازم صفای تقریریت
 ز من بیخ و ثنایت آن نمی آزد
 چون من ز نام تو کردم نگار بر سنون
 بهمان ایست که تابا تو نسبتی گیرم
 و گزیده ظاهر و پیداست که ز ادب دورست
 دلم ز رشتۀ مریم اگر چه زار ترست

چنانکه با گهر شاهوار دریا را
 هزار ناز تو معجزه سیما را
 ز بیم گشته شود ربط لفظ و معنی را
 همان که با گفت و دوست عروس خنار را
 بخاک بخت آب رخ ثریا را
 کیمین دعوت یوسف رخ زلیخا را
 چرا و در بسم و رجم موقی را
 جریر و جاحظ و اخطل لبید و اشقی را
 کمن متاع ابونصر و ابن سینا را
 و بی تخلیق چه علم عقول اولی را
 بچشم جلوه دهد صورت هیولی را
 که پست خاک ستاید سپهر علی را
 چون بنام تو دادم طهر از املار
 تسل دل غمیده تو لار
 نمی ز قطر و سائل تجنسه دریا را
 چه سوزنی ست که دامن گرفت عیسی را

رشتۀ مریم رشتۀ که حضرت مریم بی رشت با یک یکی تمام موصوف بود گویند چنان باریک بود که بدون و تکان دادن تا نشت نمی شد ۱۲ بهار

تفاوت نسبت من چون در شب شکستم بساط حرف نور دم که در نور و کلام پے گزارش حرفی ز مدعاے و گر	بر آفتاب کله گوشه تسلی را بشج و بسط کشادم من این مکارا کم بخت از نگین سواد سودا را
---	--

فائده - مخفی مباد که چون طبع انبای زمان اساس قبول سخن جز بر ایجاز و اختصار نه نهاده است
بنابران وضع کتاب بتخریج جدول اختیار آمد و اختصار رفت تا عرض مطلب که چندان عمیق نیست بطول و اطباء
نه انجامد و حشو الفاظ در جدول بایجاز مساوی افتد چون این کتاب محتوی بد و باب است و هر یک را طرز تالیفی از دیگر
جد است ابتدا نموداری هر یک از آنها جدا گانه نموده می آید تا با آسانی به مطلوب پیورند و دریابند که در نخستین باب
بخانه اول ذکر لغات به ترتیب حروف تہجی و در خانه دوم بیان مصادر به ترتیب مذکور است و در خانه سوم شعری یا فقره
نثری و در خانه چهارم بین المصراعین حرف صله هر قوم میگردد و تا معلوم شود که فلان لغت با فلان مصدر و مشتق بحرف
فلانی بدین طریق مستعمل است و در خانه پنجم که خانه ششم است تخلص شاعر و ذکر وطنش ایرادی باید و در باب دوم بخانه
اولی ذکر مصادر به ترتیب ایجاب و ایراد یافته و جمله معانی هر مصدر چه حقیقت و چه مجاز و هر پہلوی آن مصدر نوشته شده و در خانه
دوم همان معانی بتفصیل رنگاشته و در خانه سوم هر لغتی که با معنی کنایه آن مصدر مستعمل است ضبط نموده و در خانه
چهارم شاعر استعمالش از کلام سائده بتصریح آسامی آورده و در میان هر دو مصدر حرف صله مذکور گشته تا پیدا گردد
که فلان مصدر با لغت فلانی و چنان حرف صله استعمال توان نمود و با مجمله غایت باب اول اینست که این
لغت را با فلان مصدر ترکیب باید و او عرض از باب دوم اینکه مصدر را با فلان لغت استعمال توان کرد و بس که جامع
او سخن سرایان ایران و گردشی از فارسی گویان هند که نام نامی ایشان در تصحیف بذیل اشعار طرز تخریری می بندد
با کمال شیوا زبانی و شیوہ زباندانی طالع شهرت نداشتند مشہور بام و مشہور ایام نشدند لاجرم مناسب افتاد

که فهرست آسامی شعر البقیه بنین وفات و ساکن و مضافات و عمد ولات و لایات بحر و قبحی نهاده آید تا فرید
اطلاع از احوال ایشان نیز به سبوت دست دهد و بالا التزام و طیفه کتاب است که غیر از کلام اساتذہ ایران یا زبان دانان
مسلمه نهند اسناد و پیار و و احیاناً اگر گفته غیر این دو گرامی کرده پروا نداشتند و از کلام معتمدتری واجب شناخت و نقل
قلیل که از حسن ظن بمتبع قائل و بلاغ نظرش اعتماد نموده بران اکتفا کرده و از نیافت شاهد دلخواه است و بس بهر صورت
نفع آن آشنائی طرز کلام و اندازه قوت طبع متکلم خواهد بود و جایگزین است و مصدر بد و حرف یا سر حرف صلیباست
یا نغمه سندهای دیگرش بر جایش ثبت افتاده تا نظم جدول از نسق نیفتد و چون مصدر اصل جمله افعال و مشتقات است
لاجرم هم بران اکتفا نمودن و نیز التزام یافته است که تا امکان شرح مصطلحات و حل مشکلات بجماله ماخذ فرهنگ و
لغات بر جایش ثبت افتد منت خدا را عز و جل که صورت مدعا نقش بست و نقش بدعا نشست یعنی در سینه نزل
و دو صد و نود و دو و جری اتفاق بیاضش افتاد و رعایت اعداد و یه خدمت و اعداد و نین حیرت ارمغان نام نهاد
تنبیه و در خجمله اگر چه بسیار بیشتر شود و مصداق از فرهنگ جامع بهار و دلموی انتخاب افتاده است اما
نفس سوخته گرمی تلاش و عرق ریخته سعی جستجو و آلب پای طریق نگا بود اندک فکر ساز نیز سیمها برده است و جستجو ها
بجای آورده کتاب اگر دیده و در حق با بخیده و روز و شب در سواد و بیاض کتب شب بر و ز آورده و روز و شب بر
چون شمع شب تا سحر نشست و چنان فرخست و در چراغان خورد و دماغ سوخت غرض تا از دست برخواست از
پا نشست و تا مغز در استخوان داشت استخوان شکست ۵

نه درق سنج مطاله کننده ۱۲ بهار ۵۳ در و چنان بخت و تعب که در تحصیل و کسب کمال کشند دماغ سوختن بخت و محنت بسیار کشیدن
۱۲ بهار ۵۳ از دست برخواستن ممکن بودن و میرشدن ۱۲ بهار - از پا نشستن کنایه از قیام بستمه آمده به شستن ۱۲ بهار
۵۳ استخوان شکستن کمال محنت کشیدن ۱۲ بهار - راه بسته را بیکه آمد و رفت در آن کم بود و این کنایه است از دشواری راه ۱۲

در پختاب فکر و لم صد شکن گرفت آسان نمی توان سر زلفت سخن گرفت

باری بجمدا که درین راه بسته قدمی که بر کشا و شمرده نهاد و گامیکه برداشت را هیچ حساب داشت تا آنکه اگر شمار آید حساب
رود باور افند که تفحص کامل بهار با استفرا از ناقص بر قیاس تمثیل چه نسبت دارد بهر کیف آمدن کار بر قن عمر ست
بگفتن زید و عمر و با جمله این نو آیین تالیف هم ضمیمه اشعار فصاحت که سخن سرایان معنی رس و نشاط افزاید و گوناگون
روشنامه کلام شعرا و نماید و هم دستور العمل انشاست که بهندیان نو فنار فارسی طریق را اگر بدید و درین داوی گام
زند چرخ فراخ نهد و راه درم منزل سخن و نقش پای بیشتر و ان فن نشان دهد بشرطیکه کامل عیاران صاحب نظر
علی الخصوص گنجینه علم و جوهر گنج و فضل و هنر محمد زاده سنجیده گوهر از نگاهه اکسیر اثر خاک تیره را حم و حزن پاره ریزه جوهر
گردانند گونش چشمی از حال خراب در لطف ندارند و ازین شکسته بته که از مخان آورده ام در شکسته پناهی بسته و بست
شکسته نگذارند ^{۱۲} _{تصا}

بدین بے آب گوهر کی نماید شری غیبت مگر بهر خدا از خاک بهوار و زریارش

لمولفه

بخت مض جوهریان هنر که در ریزند از ان شبیه که نگیرد کس انعام نیست
بخت نیز گزگرنی فرودن دلها گران بهائی کالای را لگان نیست
خوشتم به هیچ نگیرد یک نظر نگرند شکسته بسته متاعی که در دکان نیست

۱۵ قدم کشادن راه رفتن قدم شمرده نهادن با حیات و تمام راه رفتن ۱۲ بهار ۱۳ راه حساب داشتن صورت معقولیت داشتن ۱۲ بهار

۱۶ لطف جمع استفرا و قیاس تمثیل ظاهر است ۱۲ چه نسبت دارد درین استفهام ایام استفهام انکاری غالی ز لطف نیست ۱۲ علی الحسب

۱۷ آمدن کار و آمد کار کنایه از اقبال ۱۲ بهار

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

باب الف ممدوده

فصل ۱

لغت آب بمعرف ۱۲ بہار عجم و جانگیری

شاعر	صلہ	مصدر
یہ بھی کاشی	بیا ستام این آب دندان شکن	آشامیدن
حزین صہنا	مر آ بجیات از جد دل شمشیری آید	آیدن
خسر و دہوی	زنده ام کامروز آب اندر سر آمد مرا	آیدن
ظہوری رشتہ	حرف سر جو بیاری گری می آید مرا	آیدن
باقز کاشی	جائے روم کہ آنجا بالامی باد باشد	آیدن
سعدی شیرازی	آب جو آمد و غلام ببرد	آیدن

مصطلح

آب دندان شکن آب بیار سرد ۱۲ مصطلحات الشعر و با عجم ۱۵ آب و سر آمدن برت کے رسیدن ۱۶ بہار عجم ۱۷ آب تہ بنجو و جو کلا
و آب و جو آمدن دولت رفتہ باز آمدن ۱۲ بہار عجم در بان قاطع ۱۷ آب بزر کے آمدن مضطرب سر رسیدن ۱۲ بہار عجم

۱۲ و تقریب آب کوثر گوید ۱۲ سنہ ۱۲ مصطلحات شعر و با عجم ۱۷ آب و سر آمدن برت کے رسیدن ۱۶ بہار عجم ۱۷ آب تہ بنجو و جو کلا

مص	صل	شاعر
آوردن ^{۱۵}	آب آوردن متلاع	بهار عجم
آوردن ^{۱۶}	آوردن گلم بت از گره	کادور ویم آب رفت در جو فیضی کبرآبادی
آوردن ^{۱۷}	چون درین کج بر آتش بنظر باز کنم	چشم من آب نیارده بماند حجاب مخلصه کی شنی
آوردن ^{۱۸}	نماز عید خواهم کرد مان ساقی بیار	برای آبست مایا بریق قد شویا کمال خجندی
افتادن ^{۱۹}	بر خاک جو آب بخش افتم	باو شوم دور آتش افتم فیضی کبرآبادی
افشاندن ^{۲۰}	آب بر کلمات شوقم گریه خوین افشاند	روغنه بر آتش شوقم بجای آب ز شقای صفائی
انگدن ^{۲۱}	اگر سایه بر آفتاب انگد	در آن چشمه آتش آب انگد نظامی غومی
انگدن ^{۲۲}	برگ رویداد محبت خوشه بند از دونا	جائے آب خون بای تاک نگور افکنند حیاتی گیلانی
انگدن ^{۲۳}	آب هر که بی پوست انگده	شده ز مزم زدلو شونده سیم طهرانی

مصطلح

۱۵ آب آوردن متلاع قیمت سهل در ایگان یافتن ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب رفته در جو آوردن رونق رفته باز آوردن ۱۲ بهار عجم
 ۱۶ آب نیار درون جنس چون ششخصه خواهد که جنس را قیمت نازل گیرد و زنده می گوید آب نیار دره است یعنی ارزان و مفت
 ۱۷ ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب افشاندن چریک گرد و غبار زدن افشاندن ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب افگدن در چشمه آتش
 ۱۸ ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب افگدن چریک گرد و غبار زدن افشاندن ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب افگدن در چشمه آتش
 ۱۹ ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب افگدن چریک گرد و غبار زدن افشاندن ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب افگدن در چشمه آتش
 ۲۰ ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب افگدن چریک گرد و غبار زدن افشاندن ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب افگدن در چشمه آتش
 ۲۱ ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب افگدن چریک گرد و غبار زدن افشاندن ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب افگدن در چشمه آتش
 ۲۲ ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب افگدن چریک گرد و غبار زدن افشاندن ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب افگدن در چشمه آتش
 ۲۳ ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب افگدن چریک گرد و غبار زدن افشاندن ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب افگدن در چشمه آتش

۱۴ ازین انبه حلاوت آب در پوست افگدن ۱۲ نظوری در صفت انبه گفته :

صدر	صله	شاعر
۵۱ انداختن	به	می زند جوش حلاوت کن لب بتجالد
۵۲ انداختن	به	آب پیوست انداخت
۵۳ انداختن	از بر	مگر آبے بر آذر اندازی
۵۴ انداختن	به	یک کا بصدید برآه اندازد
۵۵ انداختن	به	این حوض شکسته آب می اندازد
۵۶ ایستادن		چون آب ایستاده بر آینه ان رسد
۵۷ یاریدن		هرگز از شلخ بید بخوری
۵۸ بخشیدن	از	بها عجم
۵۹ بخشیدن	از	دست از کیسه خود چون گم افشان آید
۶۰ بخشیدن	به	کز گهر آب ستانند و دریا بخشند
۶۱ بخشیدن	به	این آب رفته باز باین جو بیا بخش
۶۲ بخشیدن	از	بها عجم

مصطلح

۱ آب پیوست انداختن ۱۱ آب پیوست ننگدن ۱۲ آب زیر کاه انداختن ۱۳ آب ری و جالی کردن ۱۴ مصطفا و دین ۱۵ آب ندان
 ۱۶ دین و آب ۱۷ اچراغ هدایت ۱۸ آب یستون ساکن شدن آب ۱۹ با عجم ۲۰ آب جگر بخشدین عطا بخش کردن ۲۱ طبع و غبت ۲۲ ابروان و با عجم
 ۲۳ آب و ریامی بخشد ارمال دیگر بخش میکند ۲۴ نگار و اجازت ۲۵ نیت بدت ۲۶ با عجم ۲۷ آب غزال می بخشد نسته از و کسی نمید ۲۸ بهار

مصدر	صل	شاعر
برداشتن ۱۵	دلار ہے چو بیابان مرگ و پیشیت	گجو بہ آبلہ پاکہ آب بردارد نویدی شیرازی
برداشتن	خوشا چشمیکہ بروے عرفا کی نظر دارد از	خوشا ابریکہ آب از چشمہ خورد بردارد صاب اصفہانی
برداشتن ۱۶	آب بردار	بہار عجم
برون	سیلاب آب برد ہلاکی بکونے یار بہ	چون باغخان کہ آب ہوئی چن برد ہلاکی بہدانی
برون	خوفیکہ کوثر آب از و بردہ از	بلکہ آن حوض آب از کوثر بردہ خسرو دہلوی
برون ۱۷	زود پندارم کہ خواہد معذرت را آب برد را	کردہ طوفان شہساری گریہ می میرا غلوری تریز
برون ۱۸	چون یافتند مردم دیدہ سراغ تو	این خیلی آب برد کہ بردند پلے در آب عالی شیرازی
برون ۱۹	غیر از براے یار مے نابے برد	این ماجرا بہ بین چہ قدر آبے برد تاثیر مشندی
برون ۲۰	پایمال خلق گشتن اندک آبی می برد	خالص اصفہانی
برکشیدن ۲۱	من چو خواہم کرد فریاد آب ذاتش بکشم از	او چو خواہد خورد تشویر آتش فروز در آب معری نیشاپوری
برگرفتن ۲۲	بے گفت او آبے از آب گنگ از	بر نتوانند گرفت خسرو دہلوی

مصطلح

۱۵ آب برداشتن ہمراہ گرفتن و حاصل کردن آن ۱۲ بار ۱۵ آب بردارنخنے کہ احتمال صدق و کذب ہر دو داشته باشد ۱۲ بار
 ۱۶ آب بردن چہ سخر را غن کردن آب آنرا ۱۲ بار ۱۶ آب بردن ہل جزا و خلی آب بردن اشکال و سننے داشتن کن ۱۲ بار ۱۶ جرائع
 صاب مصطلحات اشعار گوید بعضی صاعکہ کہ اجزاء و محاذ و نیمہ لغز بہت دارد چنان خالص است ۱۵ پایمال خلق گشتن اندک آبے س برد ۱۲
 ۱۷ آب ز آتش بر کشیدن اے غریب غیر ممکن کردن ۱۲ بار ۱۷ آب بردگرفتن از جیسے حاصل کردن آب ۱۲ بار

شماره	صل	مصدر
بهر عجم	آب برنده	بریدن ۱
تایه صفهانی	تا وید یا را شکم از من طبع بریده	بریدن ۲
حزین اصفهانی	برید آب سه چشمه آسمان	بریدن ۳
سلیم طرانی	همین بریدن آب از گلخانه نیست	بریدن ۴
مخاض کاشی	به طول فکر تو ان جمع کردن مان نیار	بستن ۱
فغانی شیرازی	بهر داده راضی باش ملک طاب و دان کجوه	بستن ۲
انوشیروانی	آب بر روی امام خویش بستن آن سیاه	بستن ۳
نظوری تبریزی	کس گشته از نخل جان بهره یاب	بستن ۴
قدسی شهدی	آن نهالیکه نو آب گلابی او	بستن ۵
نظوری تبریزی	در چین از طراوت سمنش	بستن ۶

مصطلح

۱ آب برنده بضم با و موحده و وزن زده آب با ضم و گوارا و نیز یک ساحت غیره را بهر ۱۲ بهار و چنانچه هدایت ۱۲ آب بریدن نازل کردن ۱۲ بهار ۱۲ آب بریدن از گل و در آمدن از آب ۱۲ بهار ۱۲ آب با یسین بستن تردد و تلاش بعد نمودن در حصول آنچه میسر نیاید ۱۲ بهار و چنانچه هدایت و مصطلحات تغلب کردن نیز گفته اند چنانچه هدایت ۱۲ آب بستن کسی و بر روی کسی چپیه خرازدن آب از آن ۱۲ بهار ۱۲ آب بستن چپیه خرازدن روی و بیای چپیه خرازدن آب و در آب کردن ۱۲ بهار

۱ کسان از یسین آب زندگانی بست ۱۲ محسن کاشی ۱۲ آب گلزار معانی آب کو بهر بستیم ۱۲ سلیم طرانی

مصدر	صله	شماره
بستر ^{۱۵}	آب می بندی ز می تاجد بر بنیادین	براز
بستن ^{۱۶}	تینغش که به ماسک ندارد	از
بستن ^{۱۷}	آب دریا را بجو کے تیغ میداوت بند	به از
بودن ^{۱۸}	آب در جو کے بودن	در
بودن ^{۱۹}	جان خزین سکین از فقر زندگی یافت	در
بودن ^{۲۰}	آب در چیه کن بودن	در
پاشیدن ^{۲۱}	قد شعر ترجمه انداز قصل طنیتان	بر
پاشیدن ^{۲۲}	بن از مبان قصر عالیناب	بر
پنداشتن	آنکه این گریه من در غم دوست	
پیشیدن	آبے چید بر آتش شک آتش زامین	بر

مصطلح

۱۵ آب بر بنیاد بستن در صد و خرابی خانه بودن ۱۲ ابار ۱۵ آب ز بالا بستن در چنبل بستن تا آب جاری نشود ۱۲ ابار ۱۶ آب بجو و در جو یا بستن آب در جو آوردن ۱۲ ابار ۱۷ مصطلحات آب بستن در جو یعنی در جو کے آوردن و این از اهل زبان به ثبوت رسیده ۱۲ چراغ هدایت ۱۸ آب در جو یا بودن صاحب دولت و اقبال بودن ۱۲ ابار ۱۹ آب چیه کن بودن یعنی غرض غافل بودن ۱۲ ابار ۲۰ آب پاشیدن بر زمین شور کا ریفا که کردن ۱۲ آب پاشیدن چیه کن که در خیابان فزندان ۱۲ ابار ۲۱

۲۲ اگر در دیوار آینه را در پر دوازده در که آب درین چیه بار می بندد - صاحب صفهانی

مصدر	ص	شاعر
بیمودن ۱۵	به	آب بیموده ام به پرورزن جمال صفها
بیمودن ۱۶	به	کان چاره چو بنیدن کوه است بوز معزی نیاپور
تاختن ۱۷	از	ز قلب آبخنان هوسه سخن تابخت رودکی سمرقند
جستن ۱۸	جوسته آب به آب جوسته داد	تشنه کوزه را بسوسه داد خسرو دهلوی
جستن ۱۹	از	ز آتش آب میجویم بین منکر محال من وحشی یافقی
چشیدن ۲۰	آب دریا را اگر نتوان کشید	هم بقدر تشنگی باید چشید مولوی ردی
چکانیدن ۲۱	کسی کو بر لب آب چکاند نیست جز دین	ز نخت بد بود آنهم بصبر خون جگر حاصل املی خراسانی
چکیدن ۲۲	چشم تو ز گسیست کرد خوا بے چکد	لعل تو آتش است کرد آ بے چکد کاتبی نیاپور
چکیدن ۲۳	در حسرت مانت نقش موج کو هر را	آب از بن دندان چکیدن بیدل عظیم آباد
چکیدن ۲۴	آب از دستش نمی چکد	از بهار عجم

مصطلح

۱۵ آب بیمودن به پرورزن و غزال کا ریفا که کردن ۱۲ بهار عجم ۱۷ آب تاختن بول کردن اذ میست وینو ان گفت که تاختن بهار دوم به بار موده است پس آب باختن کنایه از خشکستن رنگ بود بر قیاس رنگ باختن ۱۸ بهار عجم ۱۹ آب آتش جستن امر غریب غیر مکرر جستن بر قیاس آب از آتش بر نشیند که باید ۲۰ آب چشیدن نوشیدن آب ۱۲ بهار عجم ۲۱ آب برب چکانیدن نشیز از آب بود ۱۲ بهار عجم ۲۲ آب از آتش چکیدن امر عجیب بر نوع آمدن ۱۲ آب از بن دندان چکیدن حسرت کردن ۱۳ غرض صعبای دهلوی ۱۴ آب چکیدن از دست کسی به نون نغذیه نهایت بخور اساک ۱۲ بهار عجم

مص	صله	شاعر
چکیدن ^{۱۵} خفتن ^{۱۶}	بجز بغبش کاب ازومی چکد آب خفته -	از نظامی گنجوی بهار عجم
خوردن ^{۱۷} خوردن ^{۱۸}	بروزگار تو ابر محیط آب نه خواست هر که داشت تشنه لب بزم حضورست	از کف تو گفتم به لفظی جو لوله خوش آب از چشمه کوثر خورد آب که شورست
خوردن ^{۱۹} خوردن ^{۲۰}	در گلشن زمانه ز قطع و طیف با کس نداد پیچانه راه ز ابر خشک	از سادات همچو سبزه خورد آب ناشتا خمر آب خورده چو شد قابل شراب شود
خوردن ^{۲۱} خوردن ^{۲۲}	چون کیت خامه شرف اگر چه آینه لجام همیشه تا فرس بر لجام ابلق چسب	از میخوم اما عنان من بدست دیگر گریست خورد ز چشمه خورشید آب بی انشا
خوردن ^{۲۳} خوردن ^{۲۴}	کرم زبیل آب ز یک چشمه خوردند مناب دلش از صحبت گلشن خورد آب	از یک در بسته ندیدیم که دیوار نبود شبنم که بخورشید درخشان نگذاشت

مصطلح

۱۵ آب از جنس چکیدن کمال لطافت تا زنگی آن حمیر بود ۱۲ بهار ۱۵ آب خفته یعنی غایب چون که از برف و یخ ذوالدم و دریا و چشمه غلات کوفه
۱۶ بهار ۱۵ آب خوردن نوشیدن ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب ناشتا آبی که ناله خوردند و اکثر مرثیه می‌گفتند ۱۲ بهار عجم ۱۵ خمر آب خورده
و سیموی آب خورده آنکه نخست در آب آب میرکنند تا چیزی که در رواندازند منجذب نشود ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب بی لجام و افشا خوردن علی بن ابی طالب
معاش کردن ۱۲ ایمان و بهار ۱۵ آب از یک چشمه خوردن مساوات داشتن در کار ۱۲ بهار ۱۵ آب خوردن دل نداشتن
و خوش شدن دل ۱۲ بهار و چراغ هدایت

مصدر	صله	شاعر
خوردن ^۱	از	نرخ دندان دارد اکنون بخورد آب قلم آینه اصفهان
خوردن ^۲		بخوردش چو آب بے داب بے نخورد نظامی گنجوی
دادن ^۱	به از ⁺ را	تانیاید میان آب بگا ز انداد کلیه همدانی
دادن ^۲		بخدا اگر همه خضرست که آبش ندهند ابلی شیرازی
دادن ^۳	را	وز تگر روح پرورش غنای داد لا اسم
دادن ^۴		هر چند که آب بجا شش دادند نظیری تریزنی
داشتن ^۱		آنقدر آب کرد دست توان شستند وحید قدوسی
داشتن ^۲	از	ز آب زرش آب میداشتند سلیمان بوجی
داشتن ^۳		سختش آب در میان دارد خالص صفهانی
داشتن ^۴	در	آب درشک دارد - بهار عجم

مصطلح

۱ آب از قلم خوردن در بعضی بیماریها که آب بدشواری توان خورد بطعم بخورد ۱۲ بهار ۱۵ آب خوردن توقف نمودن آب نخوردن
کنایه از درنگ نکردن ۱۲ بیان قاطع و جانگیری ۱۵ آب دادن جیه که زرا بچیز معروف و تازه و سیراب داشتن آن را ۱۲ بهار ۱۰
مصطلحات ۱۵ آب بجام دادن مطلق العنان کردن ۱۲ بهار ۱۵ آب داشتن تازه و سیراب داشتن ۱۲ بهار ۱۵ آب میان داشتن
جیه سخر غش داشتن آن ۱۲ مصطلح و بهار عجم ۱۵ آب شکر دار و یعنی گذران و ناتوان ست ۱۲ برهان و بهار عجم

۴ نبات روح را آب از بگا داد - نظامی گنجوی -

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن	در	مست ہم در دل شب آب بخاری داد صاحب صفا
داشتن		آب وار و متاع دولا بے اشرف ازندانی
در آمدن	در	باز در جوئے من در آمد آب خسرو دہلوی
در یافتن		در یاب گرتوانی این آب باین ہوا را انسی خجاند
دزدیدن		نماید چشمہ آئینہ بے نم طغری مشہد
دویدن	بر	آب بروئے آب در دید بہار عجم
دیدن	از	از خضر بیدہ ام آب بقا را دید است کلیم ہدانی
دیدن	ہ	گریہ آب رفتہ دید آخر بجوئے خوشن ظہور بخیری
دیدن		و گر کہ میخرد این جنس آب یہ ما سالک و خانی
راندن		آفرین بردست دبر بازوئے تو مولوی رومی

مصطلح

۱۱ آب خمار ایک دفعہ خورد ۱۲ بہار عجم ۱۳ آب داشتن متاع قیمت زیادہ ازارش کردن از اہل زبان تحقیق پرستہ و غش داشتن متاع

تاوگرے را توان فریفت ۱۴ چلغ ہدایت و بہار عجم ۱۵ آب و زور خند کہ بہر بزرگ باشد داران و خد آب بخانا و باغاسے دیران برد و بہار عجم

۱۶ آب بروئے آب و دیدن پیاسے آب بودن ۱۷ بہار عجم ۱۸ آب یہ دھنے را گویند کہ کبیل فنادن و لغ از آب تاب

اصلی بگاہ یہ باشد ۱۹ بارہ و متاع فنادن ۲۰ چلغ ہدایت ۲۱ آب درجی کسے راندن صاحب فبال گوایند ۲۲ بہار عجم

مصدر	صله	شاعر
رساندن	به	چو متع تا بمن ایام یکدم آب رساند صائب صفتها
رساندن	به-را	ز بسکه چشم ترم آب را آب رساند نظام شیرازی
رساندن	به	بکشت تشنه آاب بی لجام رسان بهار عجم
رسیدن	به	چو زخم آب رسیده بهم نخه آید غنی کشمیری
رسیدن	به	این آهوائی مژه بدریا نم رسد صائب صفتها
رسیدن	به	چون آب ایستاده باب روان رسد صائب صفتها
رسیدن	به	که در آب درین باغ به شمشاد رسد کلیم همدانی
رفتن	بر-از	برگشت نارنجت آب بقاؤ نظری شیرازی
ریختن	بر	آه اگر آبی برین آتش بریزد روی دوست صائب صفتها
ریختن		و اگر برگیرند در حال آب ایشان بریزد خسرو بلخی
ریختن	بر به	آب بردست سبوگر یه سمانه ما صائب صفتها

مصطلح

۱۰ آب باب رساندن بیاپ آب ۱۲ بهار عجم ۱۳ آب بی لجام رساندن مراد آب بی لجام دادن که گذشت ۱۴ بهار عجم
 ۱۵ آب سیه زنی که آب را در دیده باشد ۱۶ بهار عجم ۱۷ آب سیدن بچپیکر همچنین آب درون در چپیکر که مراد ۱۸ بهار عجم
 ۱۹ آب بر آتش ریختن لیکن دادن و غلبه فو نشان دادن ۲۰ بهار عجم ۲۱ آب نختن نشان دادن آب ۲۲ بهار عجم ۲۳ آب ریختن بر دست
 کس و بدست کسی و بیای کسی کنایه است از ننگار که او کردن ۲۴ مصطلحات و بهار عجم چراغ هدایت
 + که آب زندگی زلفش بدست شانه می ریزد و مایه

مصدر	صلہ	شاعر
رنجین ۱۵	باغبان جیانی ریز دیپاے تاک آب	دختر دارو کہ عقل ہوش از سرمی برد
رنجین ۱۶	شب کلیم از دیدہ سے ریز در شک	روز از منزل بردن سے ریز دآب
رنجین ۱۷	آب در شیر رنجین	بہار عجم
رنجین ۱۸	زہر اجل بکام من آب حیات نخت	دیناگز دیدہ را یہ مسیحا چہ حاجت ست
رنجین ۱۹	آنقدر ہانا امیوم کر تفت سوز جگر	گر بریز دآب بر لبہا سے من یہ زوم
رنجین ۲۰	رفتہ و گئے حال دل ویران کردم	آب بر آئینہ ریزند قفائے سفکے
رنجین ۲۱	اشکے کہ بریزند عزیزان در مرگ	آبے ست کہ در پے مسافر ریزند
رنجین ۲۲	زہوش بر دچمن را چنان نظارہ تو	کہ شبنم آب مکر بہ چہ گل نخت
رنجین ۲۳	بعد عمری کہ بہ خواب من بیدل آمد	گریہ آبے بر خم رنجیت کہ بیدار شدم
رنجین ۲۴	آب در زیر جامہ کے رنجین	بہار عجم
زون ۲۵	دلہ بر آتش غم خام سوز گشت اشب	کجاست گریہ کہ آبے زندکباب مرا

مصطلح

۱۵ آب از منزل بیرون رنجین معروف ۱۲ بار ۱۵ آبے شیر رنجین یعنی کون ۱۲ بار عجم چراغ ہدایت ۱۵ آب بکام دآب رنجین
 معروف ۱۲ بار ۱۵ آب بر آئینہ رنجین از پے کے رنجین رسم ست کہ قفائے شخصی کہ بفرود آب بر آئینہ ریزند تا بہ سلامت باز آید ۱۲
 بہار چراغ ہدایت ۱۵ آب بر چہرہ و بر رخ رنجین ہوشیار و بیدار ساقی ۱۲ بار ۱۵ آب در زیر جامہ خواب رنجین منضوب
 گرد آیدن ۱۲ بار عجم ۱۵ آب زون کباب را معروف ۱۲

مصدر	صله	شاعر
زردن ^۱		تو پاکدامنی این گل زلف حسن نیست که هست لاله و گل و اندر آب زده تا دم گیلانی
زردن ^۲	بر	دیدم راتر کتم از اشک چو فغی ز برم در قفای سفک آب بر آئینه زنند نظام شیرازی
زردن ^۳	چو - آرد را	خرم آن روز که بادیده گریان بر دم تا زخم آب در سیکه یکبار درگ حافظ شیرازی
زردن ^۴	به - بر	آبے ز آبله برخ پاش خفته زن باید ز پیش رفت حرفیان خبر گرفت کلیم بهدانی
زردن ^۵	به - بر	دفع کبی سوز دل سحابی بر پیش میزند ساعتی پیر این فانوس را هم بر کنند کلیم بهدانی
زردن ^۶	بر	سخت خواب آلود ما بیدار خواهد شد مگر ز آنکه ز در دیده آبے رویشان شما حافظ شیرازی
زردن ^۷	در	تا یکے پوشیده از هم صحبتان ساغر زدن در گره تاجند آب خویش چون گهر زدن صائب صفتی

مصطلح

۱ آب زردن آب زده جنسه که بسبب فادن و غ ازارت تا با صلی بر گردیده باشد ۱۲ بهار - و می تواند که آب زده درین شمعین آب باشد
 شده باشد زیرا که بگلها سه پرموده بر اس طراوت و تازگی آب می باشد لیکن مقابله پاکدامنی که در صرع اول گفته می خواهد که زده یعنی آلوده و کوش
 باب باشد ۱۲ المولف ۱۵ آب بر آئینه زدن در آب بر آئینه بخین گذشت ۱۲ آب بر چهره زدن گرد و غبارش زدن
 ۱۲ بهار ۱۵ آب زدن بر دیده و بر روی و بر رخ بیدار و بهوشیار رسانتن ۱۲ بهار ۱۵ آب در گره زدن
 تریب یعنی آب بادیهان بختن است که گذشت ۱۲ بهار

۱۰ هر چه بخون دل آب زخم بر آید ۱۲ شاهی سزوری - ۱۱ از زخم دودیده آبے زخم صفرا ۱۲ ناصب بخاری -
 ۱۱ ششم نه ز بر رخ گل آب می زند ۱۲ واقف لاهوری - + که نگاه کرد شمش آب بر روی زردن ۱۲
 تجلی شیرازی -

مصدر	صله	شاعر
زود ^{۱۵}	بر	چند آنکه پیش محرم و گیکانه سوختم
ساختن ^{۱۶}	را	آب عربت ناز پرورد گلستان را نشا و آتش شندی
ساختن ^{۱۷}		ستاره می شکند آفتاب می سازند
ساختن ^{۱۸}		فرخ احمد شیرازی
ساختن ^{۱۹}		کجا دل آب سازد ناله کرد آسیا خیزد
ساختن ^{۲۰}		صاب صاف صفا
سپردن ^{۲۱}	به	به دو لسترا سکنه سپار
سودن ^{۲۲}	در	نموده هیچ خردمند آب در ماون
سودن ^{۲۳}	به	کس آب را بنگ نسا پیدای آب
سودن ^{۲۴}	به	خسرو دهلوی
سودن ^{۲۵}	به	نان یک روزه نداری به لک آب
سودن ^{۲۶}	به	النوری ابیوردی
شدن ^{۲۷}	از	بر من چو زنی تیغ ستم واقعت م باش
شدن ^{۲۸}	از	اوجی نظری
شدن ^{۲۹}		بخم نشست فلاطون شد و شتر نشسته
شدن ^{۳۰}		عالی شیرازی
شدن ^{۳۱}		برهان قاطع
شدن ^{۳۲}		آب آتش شد

مصطلح

۱۵ آب بر آتش زودن تسکین دادن و غضب فرو نشاندن ۱۶ ابرار و برهان قاطع ۱۷ آب غربت آبی که سازان در میان راه و نه ۱۸ ابرار
 ۱۹ آب ساختن موافق افتادن آب و گداختن و منفعل و ستار کردن ۲۰ آب در ماون و بنگ بلکه سودن
 ۲۱ کار بیفایده کردن ۲۲ ابرار و برهان قاطع ۲۳ آب شدن گداخته شدن و منفعل شدن ۲۴ ابرار ۲۵ آب آتش شدن
 شور و غوغا بزم رسیدن ۲۶ ابرار و برهان قاطع -

مصدر	صله	شاعر
شکستن ^۱	در	بدان طریق که در حلق تشنه آب شکست و حیدر زوینی
شکستن ^۲	از	چون گرد خضوف در روی مناب فیضی اکبر آبادی
شناختن ^۳		آب شناس برهان قاطع
طلبیدن		که آب می طلبد با وجود آب شراب سلمان جامی
کردن ^۴		آب در جو بیار کردن بهار جم
کردن ^۵	در	چون شود بدست همان آب دنیا کنم کلیم بهرانی
کردن ^۶	بر	آب چون آئینه بر دست مسکن ز کنی طغرای شهید
کردن ^۷	به	بیک نگاه دل خویش آب توان کرد صائب اصفهانی
کردن ^۸		صد زهره آهین کن آب فیضی اکبر آبادی

مصطلح

۱ آب در حلق شکستن که شدن و بند شدن آب دگر ۲ بهار جم در غایت ۳ آب شکستن از چیزی جدا شدن آب از آن چیز ۴ آب شناس آنکه کایز و غیره را می شناسد که کدام جا آب دارد و کدام نه و آنکه بالا تر گشتی برآمده از صلاح و فساد آب خبر دهد و در حقیقت شناس و قاعده دان و ماهر در علوم ۱۲ برهان قاطع ۵ آب در جو بیار کردن صاحبی که اقبال بودن ۱۲ بهار ۶ آب در پیچ کردن دلی بکار بردن چون آب و شیر کردن و در شراب کردن و در بار کردن و در کار کردن ۱۲ بهار ۷ آب بر دست کسی کردن و در نگاه کردن ۱۲ بهار ۸ آب کردن و تفعل کردن و گد اخن ۱۲ بهار

مصدر	مصله	شاعر
کردن ۱۴	در	بگریه گفتش لعل دلم به پیچ بحر
کردن ۱۵	در	راستی را کرده ام سزایه باز آرد
کردن ۱۶	در	آب در گریه میکند بر آن
کردن ۱۷	در	صبر آمد و آب در سب کرد
کشیدن ۱۸	از	روے موافق تو بآن آب شست باد
کشیدن ۱۹	از	از جو بیار تنیت اگر عمر امان دهد
کشیدن ۲۰	از	تا عشق چشاند بمن لذت غم را
کشیدن ۲۱	به	بسکه عادت بد بان آب کشیدن داد
کشیدن ۲۲	را- از	کشیدم آب جارو بے زرب جبه میدان
کشیدن ۲۳	از	آب دجارو یکا شد از مشک و مرغان بزم

مصطلح

۱۴ آب در جنس و در کار کردن قیمت زیاده از ارزش گفتن یا چیزه زبون را خوب نمودن تا بیخ گران فروخته شود ۱۱ بار و چراغ هدایت
 ۱۵ آب در گریه کردن گریه کننده کردن ۱۲ بار ۱۶ آب در سب کردن کار بیفایده کردن ۱۳ بار ۱۷ آب کشیدن آب بخون و
 برآوردن بکن چاه و غیر آن ۱۸ بار ۱۹ آب کشیدن شستن ۲۰ بار ۲۱ آب بدمان کشیدن مضمضه کردن ۲۲ بار ۲۳ آب جارو کشیدن و آب جارو کشیدن آب پوشیدن بر جاک و بلا س آن جارو کشیدن از این زبان تحقیق پیوسته
 ۱۲ بار ۱۳ آب کشیدن تمنا نسبت به کشیدن ندارد زیرا که آب کشیدن یعنی فرو نشاندن گرد و غبار و صحن نیست بلکه آب زدن میگفته لیکن محبت جلد و ب
 آورده شده چنانکه سعدی گفته که گریه بوی اسید داشت بخ بای دوش ز بفلک بود که مقول و تا گریه بزن و بار و صدها و تروان خوانند - لوله ۱۲

مصدر	صلمه	شاعر
گرفتن ^{۱۵}	از	در باغ عمر جز بر پر مردگی نداد
گرفتن ^{۱۶}	به	نامش چو زبان گذر انم لبان ابر
گرفتن ^{۱۷}	از	رخ ز عشاق طلبگار گرفتن ستم است
گرفتن ^{۱۸}		چه پاک از میکشی بهنگام چو ش خاک گویا
گرفتن ^{۱۹}	از	هستی که مرگ خانه خرابش گرفته است
گرفتن ^{۲۰}		دل که لبش گلی از چشمه حیوان نوداشت
ماندن ^{۲۱}	در	آب در جوئے نماندن
مردن ^{۲۲}		افسر دکان بعالم بالائی رسند
نشستن ^{۲۳}	در	در بر زم عیش جام طرب نوش کا بخشش
نمودن	به	بکشی پرده از گل رخسار اندکے
نوشیدن		چو آبے نگی مینوشد لب تر نمیداد
		اگر تیغ دو عالم بر گلوئے عشق می آید

مصطلح

۱۵ آب گے فتن آجے فتن ۱۲ ابار ۱۵ آب بدمان گرفتن تجرغ نمودن ۱۲ ابار ۱۵ آب گے فتن اچھے بازو اشتن آب زمان ۱۲ ابار
 ۱۶ آب گے فتن آب دادون ۱۲ مصطلحات الشعراء ۱۵ آب گے فتن چیسے ز خراب جیران شدن ۱۲ ابار ۱۵ آب گے فتن اشد بلاب
 کردن ۱۲ ابار ۱۵ آب جوی نماندن فتن دولت ۱۲ ابار ۱۵ آب مردہ آب ایتادہ و ساکن ۱۲ ابار ۱۵ آب جلی نشستن
 بند شدن آب در گلو ۱۲ ابار ۱۵ آب جلی

مصدر	صله	نوع
هشتم ^{۱۵}	آب به زیر کسے هشتن	برهان قاطع
آب آهن آبیکه در جوهر آهن است ۱۲ بهار عجم		
چکیدن	آب آهن همه از دیده زنجیر حکید	از بسکه در سلسله بند توشین کردم کلیم همدانی
آب گیری و آب گری به تختانی دکات فارسی و بدون تختانی آب ن تیغ و خنجر و امثال آنرا ۱۲ بهار		
خواستن	نباشد مفصله را در غریب از شش	نخواهد تیغ جوین آب گیری
کردن	توان افخاک کولیش آبگیری کرد تیغش را	تم از بسکه هر سو جو یا ز زخم پیکان شد طغرای شهید
کردن	کردی از گریه زارم که ز من قطع نظر	کرد و آیا که در گریه تیغ تر آب گری اثر شیرازی
آب حیا و آب انفعال به اضافت حق شرم ۱۲ بهار عجم		
رفتن	ز چشم دلش آب حیا و آب سبب شهت	از هر انکو مادرش آب حیا می در شکم دارد فوقی زیدی
گذشتن	به گلشنی که در آمد بجلوه نخل قدش	از چو ابراز سدا و آب انفعال گذشت از شیرازی
آب تلخ آب شور و شراب ۱۲ بهار عجم و برهان قاطع		
پروردن	آب تلخی به عطش پروردند	نام کردند کین گل خوشبوست نظیری فیثا پوری
مصطلح		
آب زیر کسے هشتن فریب دادن ۱۲ برهان قاطع و بهار عجم ۱۵ آب انفعال ز من گزشتن همان آب ز من گزشتن که گذشت ۱۲		
آب پروردن ز بهت کردن ۱۲ بهار		

مصدر		صله	شاعر
رسختن	تلخ آب جگر بینه ریزان	به	خاک تر دل بیده سبزان
ستادن	نقد روان دهند و ستانند آب تلخ		مستان درین معامله آیا چه دیده اند
آب جگر خونا ب و طوبت جگر و اسباب معاش ۱۲ بهار عجم			
بودن	ز آسودگی ست گریه و ست پیرهن دست	در	وز خفا می است گریه و ست آب و جگر
داشتن	روزی خونین دلان از غیصا میسر	در	لعل اگر در سنگ باشد و جگر میزد آب
گذاشتن	نگذاشت آب در جگر ماه آتشین	در	دربار گل ز تندی آتش کلاب سخت
گرفتن	سبها می هجر بی اودا دار سحر گرفتیم	از	آتش زد دل کشود آب جگر گرفتیم
ماندن	نماند در جگر آب این سیچشمان	از در	هنوز از ده ویران خراج می طلبند
آب خنجر و تیغ و سنان و پیکان و تیر و امثال آن تیزی و دم خنجر و غیره			
آمدن	آب پیکان زد دل آمد سحر چشم صاب	از به	آخرا این چشمه سببه ترا دید کجا
آمیختن	چگونه آب پیکانت بمنز دشمن آمیزد	به	چگونه ساز و آید مزاج آب با خون
مصطلح			
۱۵ آب در جگر بودن و داشتن توگری ۱۲ بران قاطع و استطاعت مالی داشتن اگر چه معذله و دل و شش و عذر اندامین می و در این بن تا فیه معنی مفلس نادان نوشته اند و از آب در جگر داشتن نگار دارند لیکن شعر آورده اند ۱۴ مصطلحات الشعر آب جگر نبودن و داشتن و گذاشتن و نماندن کنایه از کمال کثرت و افلاس بود ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب گرفتن از حیثیکه بر آوردن آب از جنیز ۱۲ بهار عجم			
۱۶ در جگر گرچه مرز آتش فقر آب نماند ۱۳ ابن سینا			

شاعر	صله	مصدر
آرزو اکبر آبادی	که چون آبستان استاده است و گذر باشد	استادان ز شوخی نیست غالی آرزو آن شوخ بکین
فطرت شمس	استاد آب تنغ و روان است خون با فطرت شمس	استادان شد عاجز از رفاقت ما بهمنمون ما
فطرت شمس	خنجر ناز تر آب تبسم داده اند	داوان زخم جانم از شکر خندی غمی بندودان
سلطان بلوچی	نشسته سال و سه هم خندنگست دل اعدا	گذشتن گذشته روز و شب حسامت از سر شمن
مخلص کاشی	آب پیکان تو هرگز بر دلم نشسته است	نشستن نه همین از جوی خمیشت کلویم تر نشد
صائب اصفهانی	پیدا است تن نازکش از جامه گلنار	مردون چون آب که از پرده یا قوت نماید

آب حسرت

صائب اصفهانی	لبسه میخو اهرم نگارفتن بجوی خویش را	از	آب حسرت میرود هر روز چشم جوی جوی	رفتن
سعدی شیرازی	گریان چو در قیامت چشم گناه کاران	در	بگذاشتند ما را در دیده آب حسرت	گذشتن
صائب اصفهانی	ز شبنم غنچه بار آب حسرت در دهان گدازد	از - در	دران گلشن که آید در سخن لعل گهر بارش	گردیدن
صائب اصفهانی	آب حسرت اندر دیده آینه میگردود	در	خیال روی او تار کد لیم سینه میگردود	گردیدن

آب تلخ به اضافه آبیکه سنگه یا آهسته گرم دران انداخته باشند و بدون اضافه و دغی که
از آب فندق ۱۲ باغیچم - و آبیکه بسیار گرم باشد و جوش داده باشند ۱۲ چراغ هدایت

مصطلح

۱۱ آب سنان و تنغ ایستادن همان ایستادن آب که گذشت ۱۲ آب آن خنجر و غیران آب گیر یک کون آن مصطلحات اشعار
۱۳ آب جریسته نشستن قرار دادن آب برای سیرابی آن ۱۴ مصطلحات - صاحب مبارجم با یک آب و طبع نشستن ذکر کرده این شعر
مخلص کاشی نیز بسند آورده خلاصه چه اندیشیده ۱۵ آب حسرت استعمال این لفظ با دیده و حلق و دلم آن چه آمده ۱۶ ابراهیم

مصدر	صده	شاعر
سوفتن	همجو آب بلغ از آمیزش منوخته است	از هر که بعد از آتش خنای با تو مار دیده است و حیدر زینبی
آب دست باضافت غسال یعنی آبیکه بدن دست درو بشویند و وضو سازند و بمجاز معنی وضو و استنجاستهاریافته و بکثرت استعمال ضافت آن ساقط شده ۱۲ بهار عجم		
کشیدن	آب دست همه بروی کشیدی چو گلاب	خاک پایت همه در زلف میدی چو عجم
گرفتن	بجز تیغ نباش چاره بخوری غمقت	چو آن صفوی که خلاص آب دست رشاه میگفت تا بهر صفی
آب دندان بنک اضافت احمق و ضعیف و الیکان ۱۲ مصطلحات و بهار و باقی طبع		
گشتن	تا بکشدیدین و دلگرمی افزودن چو شمع	آب ندان گشتن و آتش زان بون چو شمع
یافتن	حاسدت با تو اگر ز عدادت بازو	آید دندان تر از و کس نتوان یافت باز
آب دمان خیره که از دمان بیندازند ۱۲ اسراج اللغات		
آمدن	چاب دروین آید بنات راز لب او	در از اگر بکام رسد ذوق آن دمان قندش
آوردن	پارسا ز لب ساغر بدمان آب آرد	از به دیگر آرزوئی و نقل چو آتوبه دهد
رفتن	قدح را در مقام لب چشیده	از در زیاده بوسه است آب زد وین رفت
مصطلح ۱۵ آب دست کسی گرفتن کنایه انکمال اعتقاد به بزرگی آن شخص ۱۲ بهار عجم و چرخ هدایت و معنوی در ۲۰ مصطلح سلاطین و صفویه و نمایان ایشان را گویند ازینکه ایشان چون درویش زاده بودند اصطلاح مذکور را بحال داشته متقدمان خود را صفوی می خواندند ۱۲ از بهار عجم ۱۶ آب در دمان آمدن و آوردن و از دهن رفتن کنایه ایست از کمال غلبت و شوق بچیزی که برون و کردن ۱۲ بهار عجم		

مصدر	صله	شاعر
نگلدن	بر	آرمی نبات مصری ریزند توتیا را کاتبی بنیادری
کشانده	از	دوان شیشه ز شوق لب آب کشاد مفید بلخی
کشانده	از	آب از دوان کشاد
گردیدن	از به در	چنان بیاله در روی کشان لبالب شد که خاک راز بهوس آب در دوان گردد فغانی شیراز

آب دیده و چشم

آمدن	به از	تراز گریه ارباب در درنگی نیست مگر بخشم تو از زور خنده آب آید صاحب اصفهان
آمدن	از	درین زمانه که کشتی بخشاک بجه محیط غنیمت ست که از دیده آب حی آید و به صاحبان
آوردن	از	آب از دیده آوردن بهار عجم
باریدن	از	بچشم ز کس اینک آب جاری می بینم ز لبس که ز دیده آب ز غش گل بسیار خنده و بوی
داشتن	در	آن تجیل که آب در دیده نداشت از کمال سختی چون دلخت در خود هم آید علوی موفرخ آباد
در چشم	در	آب در چشم ندارد برهان قاطع
درختن	از	دوش در لذت ساقی نقل می و ساقی گذشت ریخت چندان آب چشم که آب سر گذشت سلمان ساویجی

مصطلح

آب کشاد دوان دارد دوان و آب گردیدن بدوان و در دوان مراد آب در دوان آمدن که گذشت آب کشاد

دیده و چشم ندارد یعنی شمع و بی است ببار در دوان قاطع آب غنیمت از شعر سلمان ساویجی بدست که آب چشم غنیمت صدر لا نه است و غنیمت غنای غنیمت

۴ از خزانه شهبان بهرامی و دیده را آب حسرت بهمان میگردود - اشرف بازندمانی -

مصدر	صله	شاعر
رنجین	بر	شد محیط و موج زدوزنه فلک آنسو گشت بسکه بر یاد رخت چشم را شکم آب بخت لبه
ستاندن	به - از	بزخم تیر بستانند آب از دیده روشن بنوک نیزه بکشایند آب از چشم تابینا از زقی هر دو
کشادن	به - از	بزخم تیر بستانند آب از دیده روشن بنوک نیزه بکشایند آب از چشم تابینا از زقی هر دو
کشادن	از	آب از دیده خورشید کشاید صائب در دل آئینه غذا یکیده نمانست ترا صاحب صفای
گذشتن	از	با آنکه آب دیده ام از آسمان گذشت از بنجم نه شست دیده ز خاک گلین را قدسی بنشد
گرد آمدن	به	چون ز در و کوکهن در میبویان گردید حجاب صورت نشین گرداند درون دید آب درویشی بکلی
گردیدن	به - از	بیشکل بود دل کندن از خوابان پس صحبت هنوز آب از غم پوست چشم پاه می گرد غمی بکشی
گرفتن	از	ز بیم خویش از هر دیده صدید خجالت آید که بر گز چنین گرفته آب چشم مردم را مخلص کاشی
گرفتن		اے ز کس شوخ دیده بے چهره او چشم آب بگیرد که ساعر گیرے کمال صفای
گشتن	در	از مهر تو آتش بدل حمام است و در شوق تو آب گشت در دیده طاس علوی موفخ باد
ماندن	در - از	از سبب چشمان هنری آب چشم بخت نماند آبریزان میشود در زرد چشمی آبدار نظیری شایسته

مصطلح

۱۰ آب چشم کشادن آب را آوردن و جاری کردن و در گریه آوردن ۱۱ بهاء ۱۲ آب چشم گردیدن و در دیده گشتن مراد آب بر بدن گردیدن و آب چشم گردانیدن مندی آن ۱۳ بهاء و مصطلحات الشعراء ۱۴ آب چشم و از چشم گرفتن ترسانیدن ۱۵ بهاء و جانی ۱۶ آب گرفتن چشم را بقتلاشدن چشم برض نزول آب ۱۷ بهاء ۱۸

۱۹ هبشه آب چشم یا لاله گردد ۲۰ صاب ۲۱ چشم تو آب چشم را بگو گفته است ۲۲ از شیرازی

مصدر	محلہ	شاعر
آب و آب رود آب رخ رونق دہر و بسین دراصل یا ضافت است بمعنی خوبی و و بمعنی جاہ و اعتبار مجاز است و معرفت بنگاہ ضافت آمدہ ۱۲ بہار عجم		
آمدن	آبے بروے کار من آمد ز دیدہ باز	بر۔ از
آمیختن	بس آب بنجاک غم درآمیخت	بہ
آوردن	تا آورد ز حمد تو آبے بروی کار	از۔ بہ
آوردن	گریہ آبے بر رخ سونخگان باز آورد	بر۔ بہ
آوردن	ابر آب دگر بروے دنیا آورد	بہ
افزودن	اے درجہاں حسن تو خورشید خاک کو	از۔ را
افزودن	اے گوشہ عزلت ز تو آب خم افزود	از
انداختن	آبرو کے کہ بصد خون دل انداختہ	بہ
باختن	در برد ریادلان خاموش بنشین چون چنبا	
بردن	چشم گریہ آمد و از ابر آب برد	از۔ بہ
مصطلح		
۱۵ آب بروے چہ زبرد روے کا آمدن و بر رخ آوردن رونق زنہ باز آمدن و آوردن ۱۲ بہار عجم ۱۵ آب از چہ زبرد خوار گردانیدن آرا بہار عجم		
۱۶ عشق اگر خواہ کہ آبی بر رخ کاراورد ۱۲ انس ۱۶ چشمک کوثر آب بے برودہ بکاف و غرض آب کوثر بے برودہ ۱۲ حسرت و کوی ۱۶ باغ از دین آبغلی بہر صدی شیرین		

مصدر	صل	شاعر
بردن	ب	گنہ آبرویش نہر دے بروز سعدی شیرازی
بردن	را	بہر آب رخ معجزات عیسے را انوری ایروڑی
بودن	انہ-را	آن آب آن ہوا ی خوشم ساز گار بود کمال صہبائی
خریدن	ب	باین متاع قلیل آبرو دے خویش خریدم مخلص کاشی
دادن	را	زین آبرو کہ دیدہ تر میسر ہدمرا شاہو طہرائی
داشتن	در	کہ پیش تو ہیج آبرو دے نہ داشت شاہی سہروردی
داشتن		دردہ قوح کہ بے می مجلس نہار آبی حافظ شیرازی
دزدیدن		بر آن گردہ کہ آب رخ حیا وز دند نظوری تہنیز
ربودن	از	مصلحتی چرخ را بود ازین ارتکاب علوی مؤرخ آبادی
رساندن	بہ-از	وادوی برہم ریخت تفت آبلہ چین را نظیری فیض آبادی
رفتن	را	بتان را آبرو در فتن ضرورت جلالا زواری
ریختن		اگر گیرند در حال باریشان بریزد خسرو دہلوی

مصطلح

لے آب رخ بردن خواہر داندن ۱۲ بہا بجم ۱۵ آبرو دے خریدن چیزے ابراے حفظ آبرو داندن خود را از شکنجہ آبرو ریختن بہا ندن

۱۲ بران مصطلحات اشعار ۱۵ آب آب رخ و آبرو ریختن بمعنی خواہر داندن ۱۲

۱۰ ز آب جنوب آبرو دے ۱۲ سحر کاشی ۱۰ درج دیوان قدسی لفظ ۱۲ منہ

مصدر	صله	شاعر
ریختن	در بر	سعدی شیرازی
ریختن	از به - را بر	بنجاک ریخته آب رخ ثریا را مولفه
شدن		بنو داود درین میخانه قدری خرقه پشازا
شکستن	از	برو که آب رخ عاشقان شکست از تو
طلبیدن		سوال بالنصب چون کریم رو بکنند
فروختن	به - را	آبروی که بصدخون دل انداخته
فروختن	به	نبرد آب گهر تلخی منت ز مذاق
کردن	در	تصدیع کم کشند گل و باد و تابکی
گذشتن	در	خاک ترم بسره که چه بے آبرو شدم
ماندن	در	نماند آبرو و درین انجمن
یافتن	از	آبرو یافتم از از چشم تر خویش
		سرخ گردید مرا چه کاهی از خون آزاد بگلری

مصطلح

له آب رخ شکستن شکستن بمعنی زایل شدن ۱۲ بهائیم

۱۰ نریر در دو عالم آبرویم - حزین اصفهانی - ۱۱ برخاک آبروی خود اے آسمان مرز - سلیم - ۱۲ زاب که ریخت آب رخ نقل و

جام را - نیکو نگه نداشت حلال و حرام را - کاتبی نیشاپوری - ۱۳ در عشق تو بند عقل گیسو ختام - برخاک در تو آسین ریخته ام - مظهر دبوک

* آب نفس فروزش آبرو و پارسائی را - حزین اصفهانی

مصدر	صده	شاعر
آب روشن باضافت رونق ۱۲ مصطلحات الشعراء		
جستن	چ آب روشن ازین چرخ نیلگون جویم	از کمرخ بخون شفق آفتاب می شود صائب صفه
آب زخم معروف ۱۲ بهار عجم		
برداشتن	چنان عقیق تو از خون خلق شد سیراب	از که از مشایده اش زخم آب بردارد تاثیر صفه
برون	همچو زخم کهنه که آب برون و اشود	عنچه ز تشنگی شد از سوجه آمار گل
دزدیدن	آتشکارا سین بر تیغ شهادت میزند	زخم عاشق آب دیدن نمیداند که صیت صائب صفه
دیدن	آب دریا را بجوی تیغ بیدادست میند	بسکه سیراب است نمیشیر تو زخم آب دید کلیم همدانی
رسیدن	بیا که در شب بجز تو چشم گریانم	چو زخم آب رسیده بهم نمی آید غنی کشمیری
کشیدن	زخم گل آبله ز نای آبدار می کشد	از شور بلبل غلبت از جوش بهار می کشد صائب صفه
آب زرباضافت و تقدیم زابجهم بر مصله شراب مطلقاً شراب زعفرانی ۱۲ بهار عجم		
آوردن	و مجلس غارت ز دوگان طرب عیش	از ساقی ز خرابات مخان آب ز آورد علی خراسانی
آب زروانگ خونین ۱۲ بهار عجم		
نخین	فردیخت از دیرگان آب زرد	از باب دو دیده همی چساره کرد فردوسی طو
مصطلح		
آبش روشن است یعنی عزت و رونق دارد ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب برداشتن و برون و دزدیدن و دیدن و کشیدن زخم		
معنی ۱۲ از مصطلحات و بهار عجم ۱۵ آب سید زخم کتک آب را زردی باشد ۱۵ بهار عجم ۱۵ آب زردی بخون کنایه از شکستن نخین ۱۵		

مصدر	صله	شاعر
آب سیاه و آب و آید و آب گوهر و آب چشم و آب لولونام منی که چشم را نابینا کند و آنرا بتازی نزول المار خوانند ۱۲ بهار عجم		
آوردن	دیدن تن پروران آب سیاه آورده است	ورنه شمشیر شهادت موجب آب بقامت مشهور شیراز
آوردن	سوادش غم را خام چون برده بیاض	از زرشک آورد آب سیاه چشم خود قدسی مشهد
آوردن	آب مروارید آورد دست چشم چو پری	گوهر بی قیمت تا بابا دار آمدت صائب اصفهانی
آوردن	همچو چشم از خود برآرد آبی هر خانه ام	این صدف از انتظار بنیسان غمت صائب اصفهانی
آوردن	چشم بل کرد انتظار شاه آب آورده است	شد منور همچو چشم پیر کنعان دزدان صائب اصفهانی
بردن	نمی نهم ز جنون رو بشت پندارم	که بلب تو آب سیاه برده چشم آهورا دانش مشهد
بردن	گر برم آب سیاه از دید میگردد سفید	از کجی توان کردن بلا سیاه روزان راعی اشرف نازدرا
برآوردن	آب سیاه برآوردن	بهار عجم
درآمدن	ز سم خدنگت بر دوز سپید	از به در آید بچشم خور آب سیاه اکمل اصفهانی
مصطلح آب و آب سیاه و آب گوهر و آب مروارید آوردن چشم و دیده مبتلا شدن چشم برض مذکور برین فاس آب سیاه و آمدن چشم و آب گرفتن چشم و آب سیاه برآوردن چشم و بردن چشم را بهار مصطلحات الشعراء آب سیاه از چشم بردن زائل کردن آن از چشم ۱۲		
آب مروارید و چشم خود آورده ام صائب اصفهانی		

مصدر	صله	شاعر
دیدن گرفتن	به چشم ز گس اینک بجای بر می بینم اے ز گس شوخ دید به چه چو او	ز بس کردیده آب عشق گل سیاه می آید چشم آب نگیرد که ساغر گیری خسرو دهلوی کمال صنعتها
آب سیاه گل ولای ۱۲ بهار عجم		
برآوردن گرفتن	ز هریت خط دوست که چون بخت بکشد دیدم ز بسکه روزیاه و گریستم	آب سیاه چشمه خورشید بر آید آب سیاه تاسه زانو گرفته است فصیحی بیهوش الهی هوش
آب سیاه باضافت شراب و ملا که بدان کتابت کنند ۱۲ بهار عجم		
خوردن	آب سیاه خورده چنان گشته است	کش چو نگیرند بیفتد ز دست خسرو دهلوی
آب سیاه حوادث و افات زمانی ۱۲ بهار عجم		
گرفتن	جهان اگر همه آب سیه گرفت چه باک	چو را ضمیمه میکنی نان و آبکی انگور ابن جلال عراقی
آب عناب و آب تاک به اضافت شراب انگور ۱۲ بهار عجم		
بردن ستاندن	نفسه در پیشه شوقی بکوه ارضوان بنشین خرم و خندان و جهان را بنفشان	که هر صبح سوخته غدا آتشک برد بستان از کف عناب لبان آئین علی خراسانی رودکی سمرقندی
آب نار به اضافت شراب سنخ ۱۲ بهار عجم		
خواستن	از آن ماردون تا بوقت بهار	گمے نار خواهد گمے آب نار نظامی گنجوی
مصطلح		
آب سیاه خورون نوشیدن آب ۱۲ بهار عجم ۱۵ آب سیه گرفتن خوب شدن ۱۲ بهار عجم		

مصدر		صده	شاعر
آب و تاب معروف ۱۲			
چیدن	هنگام پیام آب و تاب	از - در	از انکار اشک و خیم چین
گرفتن	لا مکان سیر آفتاب عالم را نیرا	از	ایک باغ جنت از فیض تو گیر د آب تاب
آب رنگ رونق و صفا ۱۲ بهار عجم			
آوردن	باین بی رنگی و بی قیمتی آن طرف با تو تم	از	که لعل آفتابین آب رنگ دارد کاش
افتادن	آب و رنگ در کار فیض تو در دهر افتاد	از - در	خرم از خلق تو شد منزع این بزم حصا
بردن	ز شادمان جمال تو آب و رنگ برد	از	عروس خاطر بشاطه صفایانی
دادن	آب رنگ تازه و انش سخن را داده ایم		سبز و می غلظه بخون لاله در گلزار ما
داشتن	گلشن عیش آب رنگی دارد از موج چون	از	غنچه مینا چو گل از یاد سنگم بشکفت
گرفتن	ز بنیادی گل مید آب رنگ می گیرد	از	که از لبش نگی به خال با سیراب گردد
ماندن	گل فوت آب رنگ درین بوستان نهاد	در	یک چشمه غیر دیده بلبل روان نهاد
آباد ضد ویران - و خوب و نیکو ۱۲ بهار عجم ویران قاطع			
بودن	حضرت دلی کف عدل و داد		جنت عدن ست که آباد باد
خواستن	علوی خیر طلب قابل میداد نبود		آنکه آباد تو می خواست خراش کردی
مصطلح			
آب و تاب چیدن و چیزه ۱۲ رونق آن افزودن ۱۲ بهار عجم			

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن	قد سخن بلندست زیرا کہ دارد آباد	حزین اصفہانی
دیدن	خداوند پس از مرگ حال آرد ای چه خواهد شد	نذیر آباد کس از بعد مجنون ملک صحارا
ساختن	ساز آباد خدا یا دل ویرانی را	یا مدہ مہربان ہیج سلمانی را
شدن	عالم ز توشہ ب حکمت آباد	حکمت ز تو یافت آدمی ز او
کردن	عراق عرب را چو آباد کرد	دیار حسن کیف را یاد کرد
گردیدن	درین عالم آباد گرد و بہ گنج	دران عالم آزاد گرد و زنج

آبلہ گندہ آب ۱۲ بہار عجم

بستن	چندان رہ انتظار را بیدوم	از	کز اشک پیایی منہ ام آبلہ بست	نظمی خراسانی
پروردن	کے می شود شکنجہ کش دامن ملین		پاسے طلب کہ آبلہ پرور و غبت است	اسیر شہرستان
چیدن	آبے برخ از آبلہ گفتم برسانم		دادے بر ہم بخت تفت آبلہ چین را	نظیری نیشاپور
خاستن	بزرگرفت پاسے در رنو و چنان	در	کہ کوئی آبلہ با خاستست و کف پاک	خسرو دہلو

مصطلح

۱۵ آبلہ بستن و دیدن و داشتن و زدن یک معنی ۱۲ بہار عجم ۱۵ آبلہ پروردن و رختن و زسودن بمعنی دہدست ۱۲

آبلہ فرسودا بلہ فرسودہ آبلہ پرور و آبلہ پرور و صفات با و غیر این تفسیر ۱۲ بہار عجم ۱۵ آبلہ چیدن زائل کردن آن ۱۲ بہار عجم

۴ دگر کشور آباد میند خواب ۱۲ سعدی شیرازی ۴ بتخانہ رنگ کعبہ آباد کن ۱۲ اشراق اصفہانی * ز شیر پر کار سے مراد

بمستون آباد میگردد ۱۲ حزین اصفہانی

مصدر	صله	شاعر
داشتن ^{۱۵}	از- به ⁺	اگر یه من بجه نه تنها گله دارد صادق گیلانی
دیدن ^{۱۶}	از- در ⁺	بود بر آتش قدمش زیر پائے زماش و مید آبله سرتابیای خسرو دیو
دیدن	بر	بچون دیدم آن دو عارض آن آبله بود افکتم ستاره از بر خورشید ماه زرد احمد جامی
رخین ^{۱۷}		بپای آبله ریزه القدر ترا جستم که غوطه ز دبه گهر شعله های موج سرب صائب صفهائی
رخین	از- بر	ز پیکان ترکان این مرحله توان ریخت بر پاسه روس آبله نظامی گنجوی
زودن	از- در [*]	حق القدر گرفت گمراه نیم رو پائے کیل آبله زود در سلخ دوست خالص صفهائی
شکستن ^{۱۸}		دید چو خونین دلم لاله شان خاک را آبله دل شکست لاله افلاک را صائب صفهائی
شکستن	در	از بار غم اگر چه دو تا گشت فاسم نشکسته است آبله در زیر پا مرا صائب صفهائی
شکافتن		شانی شکافت آبله دل شب معاع اودفت وزوای این غزل عاشقانه شانی شهید
شکافتن	در	شد تا به آب خاک و جستجو گل در معی لب که آبله در پاش گافتم غمیری ترشیز
فخادن	بر	جبین شان پُر انصین چو خسار آب قفاده برو آبله چون حباب قاسمی گونا باد

مصطلح

۱۵ آبله بر یا رخین ماجر گردانیدن و گردانیدن و سرگشته کردن ۱۶ آبله بر جسم ۱۷ آبله دل شکستن
 ۱۸ آبله بر آتش دل تسکین یافتن کن ۱۹ آبله بر در زیر پا شکستن کمال سبکدلی دکلم تازی ۲۰ آبله

۲۱ نه بین دارد و در دست پاجتون آبله - اشرف مازندرانی ۲۲ یعنی دند بر پاسه ۲۳ زکاد از پر شعله بلبله - زده برده گوش جام آبله - طغری شهید

مصدر	صله	شاعر
فرمودن	صائب چکنی پاسبان طلب آبله ز سوز	صائب اصفهانی
کردن	نہ نہیں دارد براہت با مجنون آبلہ	اشرف ازبک
گستن	ز بسکہ آبلہ دل زہم نمی گلد	صائب اصفهانی
گشتن	خرشید اگر پاک نہادی آنجا	نامی زند

فصل تاء فوقانی

آتش معروف ۱۲ بہاریم

آرمیدن	دران زلف والہ نگہ کن دل خود	ندیدی اگر آتش آرمیدہ	والہ ہر دو
آشامیدن	نگشت سیر ز طوفان آتش شوق	دل کہ باد گوارا مثل آتش آشامی	خسرو دہلو
آمدن	تو کہ آسودہ دے از نسیم سوز مخواہ	منکہ شوریدہ ام آتش زبان می آید	نظیری شالو
افسادن	از شکر خدات آتش بھان افداست	این چہ شوریت کرد عالم جان افقاد	صائب اصفهانی
افروختن	تا بتوانی زد آتش فردر	دشمن خود را بہ کلی کش چو روز	نظامی گنجوی

مصطلح

۱۱ آبلہ کردن معنی آبلہ دیدن ۱۲ ہا آبلہ گستن معروف ۱۲ آتش آشامیدن و خوردن و نوشیدن بمعنی

۱۲ بہاریم آتش افسادن از چیزے سوختن ازان ۱۲ بہاریم آتش افروختن معروف و نیز فتنہ را گشتن ۱۲ بہاریم

چون آتش کہ از خاک بر خاک شاکے آمد ۱۲ رضا اصفهانی افند عطار دور و حال آتش در افند ز رزل ۱۲ سعید ہر دو

یہ عشق آمد آتشی بجا از دخت ۱۲ قیری متبریزی

مصدر	صله	شاعر
انگینختن ^{۱۵}	در	دی نیلوفر بر بلخ در آب گرخت
انگینختن ^{۱۶}		نه آب سوزند و سخن بر آتش تیز
باریدن		یاران حذو که بار دین روزگار آتش
بر آمدن	از	آتش بهماشایو د سنگ بر آید
بر آوردن	از	که روشنی بریزد چشم از چراغ مردم
بر آوردن	از	کردن خویش آتش بر آرد چون چای
بر آوردن ^{۱۷}	از	ز دل بیدیده نیاروده ایم نم لعلبت
برافروختن		از نور باد به مجلس مقصود بر سوز
برافروختن ^{۱۸}		که بایش به عرفا کے افعال لثامه
برخاستن ^{۱۹}	از	ز آب چشم من جهانی بسجود ریاستی
بر کردن ^{۲۰}	در	زیر هر گلبن زمینای مے آتش بکنید

مصطلح

۱۵ آتش انگینختن معروف و نیز کنایه از بیکار کردن ۱۶ بار غم ۱۷ آتش از آب بر آوردن امر غیب کون مراد آتش نآب

افروختن ۱۸ بار غم ۱۹ آتش برافروختن معروف ۲۰ بار غم ۲۱ آتش برخاستن از میز معروف ۲۲ بار غم

۲۳ آتش بر کون روشن کردن آتش ۲۴ بار غم

+ انگینختن است آتش سفت نآب حسن ۱۲ ابن جلال عراقی

مصدر	صله	شاعر
بستن ۱۰	منجھ کر خط تست اندر دل ہو گیا	سحر آتش بند یا تعویذ پتی خوا
بودن ۱۱	پیش از ظهور جلوہ جانانہ خویشم	آتش رنگ بود کہ مانانہ سوختم
پرستیدن ۱۲	برہمن سرودند آتش پرستی	ہمان رخسار خوبان مے پرستم
پریدن ۱۳	طبع من چون برق حیات از مضطرب حالان	آتش مے پرواز دیدن بیابان
پریدن ۱۴	چو سیلی جھپٹاق کو شش رسید	از ان سیلی آتش ز چشمش پرید
بچیدن ۱۵	شمار شعلہ زد و زخمین او	چو خون بچید آتش در تن او
تراویدن ۱۶	آب میگردد دل شکنین خضم از بحر من	می تراود آتش از انگشت نہ نام چشمت
جستن ۱۷	خانہ کز روی آتشاک اور روشن نشد	تا قیامت می جہل آتش ز چشمش
جستن ۱۸	آتش بجای خون جہد از زخم ناحق کشتگان	یاب بدام آتش مباد از خونشان آلودگی
جستن ۱۹	بے آبروی دست تو ہر کہ آب یافت	از دست چرخ جہت چنان کاش زچہا
جوشیدن ۲۰	کند غم سجدہ ہر جایکہ بے او دہنم آنجا	بجوشد آتش از خاک کہ نشیب پلونم آنجا

مصطلح

۱۰ آتش بند افسون کہ از خواندن و روشن آن آتش سرودند ۱۱ بہار عجم ۱۲ آتش پرستیدن معروت ۱۳ آتش پریدن معروت ۱۴ چشم پریدن و از چشم جستن حالتی کہ از رسیدن صدمہ برسد و رو آوی طاری میشود ۱۵ از چرخ از چشم پریدن نیز گویند ۱۶ بہار دواغ بہایت ۱۷ آتش بچیدن در چیزے و آتش تراویدن از چیزے و آتش جستن معروت ۱۸ بہار عجم ۱۹ آتش از چرخ جستن دفع امرے کہ در زیارت عزابت بود ۲۰ بہار عجم ۲۱ آتش از چرخ جستن دفع امرے کہ در زیارت عزابت بود ۲۲ بہار عجم ۲۳ آتش از چرخ جستن دفع امرے کہ در زیارت عزابت بود ۲۴ بہار عجم ۲۵ آتش از چرخ جستن دفع امرے کہ در زیارت عزابت بود ۲۶ بہار عجم ۲۷ آتش از چرخ جستن دفع امرے کہ در زیارت عزابت بود ۲۸ بہار عجم ۲۹ آتش از چرخ جستن دفع امرے کہ در زیارت عزابت بود ۳۰ بہار عجم

مصدر	صله	شاعر
جیدین ^{۱۵}	از به	در جہد آتش لبک آتش زنه منوچهری اصفہانی
چکیدن	از	کہ سر آنگندہ بودم پیش آتش چکیدن وحید قزوینی
خاستن ^{۱۶}	از	با یوان کسند اندر آنگند است فردوسی طوسی
خفتن ^{۱۷}	به	مرغ نتواند هنوز از تربت بخون گذشت صائب اصفہانی
خوردن ^{۱۸}		شمعی کہ آتش منور در آتش شاد کار از خسرو دهلوی
خوردن ^{۱۹}	از	کبک آتش خورد از داغ خرمیہ ترا راج سبکی
دادن	به	تا آتش بخار و خس آشیان دہد حرمین اصفہانی
داشتن ^{۲۰}	در	ہمچو خون گرم خاک مردہ می بجوش شفا فی اصفہانی
داشتن ^{۲۱}	از	کہ آتش زیر پا دار گل ز شوق گریبا صائب اصفہانی
دیدن ^{۲۲}	از	من از آتش دہان میم تو آتش از دہان شفا فی اصفہانی
دیدن ^{۲۳}		در تہ این بقیف آتش با چون خوابد کہ از ہار عجم
رسیدن ^{۲۴}	به	رسد ز لالہ اگر موج برکت را مردز وحید قزوینی

مصطلح

۱۵ آتش جیدین معروت ۱۶ آتش خاستن معروت ۱۷ آتش خفتن معروت ۱۸ آتش خوردن معروت ۱۹ آتش خوردن معروت ۲۰ آتش داشتن معروت ۲۱ آتش داشتن معروت ۲۲ آتش دیدن معروت ۲۳ آتش دیدن معروت ۲۴ آتش رسیدن معروت

۱۵ آتش جیدین معروت ۱۶ آتش خاستن معروت ۱۷ آتش خفتن معروت ۱۸ آتش خوردن معروت ۱۹ آتش خوردن معروت ۲۰ آتش داشتن معروت ۲۱ آتش داشتن معروت ۲۲ آتش دیدن معروت ۲۳ آتش دیدن معروت ۲۴ آتش رسیدن معروت

مصدر	صَله	شاعر
کشتن ۱۰	سیم کشان کا آتش زکشته اند	دشمن خود را بشکر کشته اند
کشودن ۱۱	شبهه سے حربے اور ادا از سحر گرفتیم	آتش زول کشودیم آب انجگر گرفتیم
کشیدن ۱۲	منشین فرودہ کر پے سالانہ تک آہ	آتش ز سنگ آب آہن کشیدہ اند
کشیدن ۱۳	بنان آذرے از سیکہ برون جبتند	کہ لاله زار بدشت آتش خلیل کشید
گذشتن ۱۴	کہ چون آتش روز روشن گذشت	پراز دودش رگبند تیز گشت
گرفتن ۱۵	طبع کم کدورت از مخی بخش گرفتہ است	پیرانم ز بے گل آتش گرفتہ است
گرفتن ۱۶	ازان آتش چراغے دو دانی بشود روشن	کہ در زردی پیراز چشم گریان پس گود
گستردن ۱۷	تخت زلف تو آتش بزم پہلو خوش	بگسترید پس آنکہ چنین مگر گشت
مردن ۱۸	گر کشت حفظ تو از رخ نقاب	آتش سوزندہ منیر در آب
نشان دادن ۱۹	آتش روی بنان آب جالت نشانند	گردن اعداے دین دولت سلطان شکست

مصطلح

۱۰ آتش کشتن میراندن آتش ۱۱ ہمارے آتش کشودن و کشیدن از چیز سے آتش بر آوردن و روشن کردن آن نیز ۱۲ ہمارے آتش کدشتن تمام شدن ۱۳ ہمارے آتش گرفتن از چیز سے بچیز سے و چیز سے را مراد آتش فسادن از چیز سے بچیز سے یعنی سوختن از ان ۱۴ ہمارے آتش از چشم گرفتن ترسانیدن مثل آب از چشم گرفتن چاہے گذشت ۱۵ ہمارے آتش بزم پہلو گستردن مظلوم بودن ۱۶ ہمارے آتش مردن و نشان دادن مراد آتش کشتن و مردن لازم آن است ۱۷ ہمارے آتش تخت زلف تو آتش بزم پہلو خوش ۱۸ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۱۹ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۲۰ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۲۱ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۲۲ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۲۳ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۲۴ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۲۵ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۲۶ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۲۷ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۲۸ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۲۹ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۳۰ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۳۱ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۳۲ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۳۳ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۳۴ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۳۵ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۳۶ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۳۷ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۳۸ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۳۹ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۴۰ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۴۱ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۴۲ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۴۳ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۴۴ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۴۵ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۴۶ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۴۷ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۴۸ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۴۹ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۵۰ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۵۱ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۵۲ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۵۳ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۵۴ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۵۵ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۵۶ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۵۷ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۵۸ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۵۹ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۶۰ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۶۱ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۶۲ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۶۳ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۶۴ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۶۵ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۶۶ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۶۷ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۶۸ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۶۹ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۷۰ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۷۱ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۷۲ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۷۳ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۷۴ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۷۵ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۷۶ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۷۷ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۷۸ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۷۹ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۸۰ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۸۱ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۸۲ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۸۳ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۸۴ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۸۵ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۸۶ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۸۷ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۸۸ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۸۹ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۹۰ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۹۱ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۹۲ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۹۳ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۹۴ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۹۵ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۹۶ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۹۷ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۹۸ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۹۹ ہمارے آتش بزم پہلو خوش ۱۰۰ ہمارے آتش بزم پہلو خوش

مصدر		صله	شاعر
نشستن	نشست آتش دل چهره بر فروز اسی ماه	به	نغانی شیرازی
نمودن	ز رخ چون آتش موسی نمودی سینه سینا کن	از	حزین اصفهانی
نوشیدن	باد به بوسه بوسه حوصله سوز افشادست		آرزو اکبر آبادی
نهادن	اگر نه نهاد آتش اندر نهاد	در	نظوری تبریزی
نهفتن	زین آتش نهفته که در سینه من است		خرنبد شعله ایست که در آسمان گرفت حافظ شیرازی

فصل ثانی در مشابهت

آثار جمیع اثر بالتحریک بمعنی نشان است و فارسیان بمعنی بنیاد و بنا و بدوا استعمال کنند ۱۲
بهار عجم و چراغ هدایت -

بودن	بدان متدیلم که در عهد اولیت او	از	جهان نبود و نبود از حبسیان آناه	ظہیر فاریابی
دادن	هر چه نه آمارندائی دهد		که بهمد وقت روانی دهد	خسرو دهلوی
دیدن	که تاب سنگریم اندرین دیر بست		نه بهیم آثار هر شیاء دست	قاسمی گونا آبادی
رفتن	رفت آرزو و عالم آثار او میت	از	یابی گز غنفتا دیگر سر لغوم	آرزو اکبر آبادی
رسیدن	آثار رفتن و اوقات از ادانی و قاصی	از	چون غلبه خواب از بانگ عبید رسید	خسرو دهلوی

مصطلح

۱۰ آتش نمودن معروف ۱۱ آتش نشیدن مراد آتش خوردن که گذشت ۱۲ آتش نمودن معروف ۱۳ آتش نهفتن معروف

۱۴ که این آتش باب غنچه جلا در نشیند ۱۵ کسی یزدی

مصدر	صله	شاع
شکستن	گر بر غبار دست نبات بنهند	شاید که تاقیا متش آنار نشکند
سکندن	ترسم اگر بیدل شوی گویند بجایم مخور	تا تیر این غمخانه را یکبار آناسه بکن
گذشتن	نگذاشتی ز راستی آثار در جهان	از دور دیگر بگواراده است ای کجکلاه چیت

فصل دال ممله

آداب جمیع ادب و فارسیان بهادالت جمع نمایند ۱۲ بهار عجم

دانشستن	آباد از بلند اظهار در دسکیم طالب	چو ابر دسکیم جان آداب سرگوشی نیند
گرفتن	تا تیر شد دل شرکین از دیده گشتا بن	از صاحب نظر گیر چنین از به اول بهما

فصل ذال معجمه

آذر بفتح ذال معجمه آتش ۱۲ بهار عجم این لغت بضم ذال یا ذال معجمه آمده یامی تواند نمود که هر دو صحیح باشد بفتح ذال منقطه خود هیچ وجه درست نیست لیکن اکثر شعرا مثل حکیم نوری و حکیم خاقانی و کمال امیل و غیرهم آذر بفتح ذال منقطه را قافیه ساخته اند ۱۲ جهانگیری و برهان قاطع

برافروختن	ساعتش پر باد و رنگین چنان آید چشم	کز میان آینه نشن بر فزونی آذری
برکردن	تا سپند شب بسوزاند بر فغ چشم به	صبحی مژین مجر فیه زده بر کرد آذری
کردن	بهوی خلقتش از خواهی کنی آذر چو آذرگون	تا شب نشین ز خواهی ز آذرگون کنی آذر

فصل راء ممله

آرام - قرار و سکون ۱۲ بهار عجم و برهان قاطع

مصدر	صله	شاعر
بخشیدن	به	بهام بے خزان زوشد رخ ز روی عجب نام بدل آرام می بخشند به دروی عجب دایم
بردن	از	صحر قهر تو آرام بر دزدل کوه گرچه داد دست خدا علم جلی بجمال
بودن	در	بجر فے سبیل کتم نام دے که باشد درین جنبش آرام دے
پذیرفتن	از	مجنون نشد آرام پذیر از رخ لیلی درویشت جدائی که بدرمان زسیده
خواستن		نه من شمرت تمنا دارم فے نام بخوام فلک گرداگذازد مکن نفس آرام بخوام
دادن	به - به	آنکه رخسار تر از رنگ گلن نفس زین داد صبر و آرام تو اندام من مسکین داد
داشتن	بے - بے	منم آن مرغ که در بیضه ندارم آرام بیت ساری کشدم در قفس سبایه
دیدن	بے	شبهما گذشت چشم من یک لحظه لای ندید بے گریه صبحی دم نزد بے خون ل شامی ندید
ربودن	از	یک جلوه نمود و بس جانی ما آرام ربود از دل جانے ما
رفتن	از - از	رود آرام ز عمر کیه بجهان گذرد کاروان از ره ناسن نشان گذرد
ریدن	از	مانند گرد کز رم آهوش و بلند آرام می رمد ز دل بقبر دارا
ساختن		سوز و بیدیده حوالب و بدل آه حسرت آرام ساز جان مشکبای کیستی
ساختن		آرام سوچو صله کن نصیب ما یا بحر بقیرای مارا کنار بخش

آرام ملک دین سیاست تمام داد ۱۱ انوری † سبیل زلف تو آرام نداده ۱۲ ثابت † شب کردل شکر من آرام بخیر
نداشت ۱۳ قدسی مشدے لعل بے یلغت تو آرام بغر دوس ندارم ۱۴ سلیم طهرانی † بهمد تومی بهتم آرام خلق ۱۵ همدانی †

✽ زغال گنج بے زلف صبر و آرام ۱۶ حزین

مصدر	صله	شاعر
شدن	دل سپردم بے تبتے تا شود آرام دلم	ملاحمی
خزودن	آرام فراست بسکه جلدش	فیضی اکبر آبادی
کردن	دیده از کبک کبک بام تو شاهین شاهین	سلطان کج
گرفتن	بے تو آرام گرفتن بود از ناکامی	حافظ شیرازی
یافتن	طفل شش ماهه ز یک نفس آرام یافت	طغرائی شمس

آرایش - زینت و زیب ۱۲ بهار عجم و برهان قاطع

بردن	رو میکند اسباب هر محبت تو ترسم	از - را	کز زلف بت من برد آرایش خم را	عرفی شیرازی
بودن	آرایش عذار نکوباد طره ات		تا سایه را جمال نباشد در آفتاب	حزین صمصامی
دادن	ز سرش یاری و مانعی دادم آرایش که مستی	بے لعل	و مان تخت از خمیازه آن نشانیون	صائب تبریزی
دیدن	بهر کشوری دیدن آرایش	به	بهر منزلی کردن آسایش	نظامی گنجوی
رخین	عکس گل رویش که بر آب رخ جو	به	آرایش فردوس بان جب قناری	علی خراسانی

مصطلح

۱۵ آرایش رخین پریشان کردن ۱۲ با باجم

۱۰ شاهین یعنی تکیه ۱۲ برهان قاطع آرام جمع بریم یعنی ۱۲ گوی آرام در آتش گوی در آب میگردم ۱۲ طالبی ۱۵ سرود تو ز آغوش من آرام گرفت ۱۲ صائب لعل جز بنگار طفلانه نگیرد آرام ۱۲ صائب ۱۵ نگیرد طارش چو عزم آرام ۱۲ انوری ۱۵ فلک جنبش زمین آرام از تو ۱۲ انصاری ۱۵ نه یافته جز بیکه جو دارا ۱۲ رضی الدینانی ۱۵ و بر بطاس در آرایش دکان زنگ ۱۲ کاشانی ۱۵ تو هم نزارک آرایش ده از شکار خود نعلی

مصدر	صلہ	شاعر
ساختم	اے دہشتہ در سایہ ہم تیغ و قلم را	دے ساختہ آرایش ہم فضل کرم را عرفی شیراز
شدن	آرایش آفاق شد رخسار بزم آرائے	آسایش عشاق شد دیدار روح افزا اد جیلے غوجا
کردن	زمردار پیشبزم تکما کے سبز پیراہن	کنندہ آرایش دختر جہاے خود چادرا طلغزی شہد
ماندن	آرایشے بخرس و خار از بہار ماند	نخل حیات ماست کہ بے برگ و بار ماند ذرہ اصغما
یافتن	ہرگز از دستم گریبان من آسایش نیافت	آناشد پیراہنم صد چاک آرایش نیافت الہی بہار

آرزو - تمنا و خواہش ۱۲ ہمارے

آمدن	آرزو ناید بھی بعد اویان را با تو شاہ	روزگار معصم یا روزگار ستعین معزی نیشاپور
آوردن	مرا گفتی کہ اے خسرو چہ آری آرزو از من	میدہ نیست و نہ از تو بسیار آرزو دارم خسرو دہلوی
افتادن	از ان سرمہ ہواے تو مائل فداست	کہ آرزوی تو چون شعلہ در دل فداست حزمین اصفہا
بخشیدن	چنان با خندہ عادت کرد لعل آرزو بخش	کہ گردشام از بیرون ترا دو خندہ آید بہر شانی شہد
بر آوردن	بزن گنیم کلام آرزو بر آورد دے	کہ روز باز پسین نخل ماتم باشی دارشی اردبیلی
برون	یک صبحم زفت کلائی بخانہ ام	تا چند عذر آرمی و من آرزو برم تاثیر اصفہا
برون	ز بس نداشت بدینا لباس بر کردن	بخاک برد خسود تو آرزو بہ کفن اثر شیراز
بر بستن	کسیک دست بفتاک دولت تو زند	ہزار آرزو از روزگار بر بندد خسرو دہلوی

مصطلح

۱۵ آرزو بستن حاصل کردن آرزو ۱۲ ہمارے

۱۶ بدر و حسرت آرایش کنندہ آماگاہ من ۱۲ زنی ۱۶ کئی ہم بیخیاں تو آرزو دے چند ۱۲ شانی شہد دے

مصدر	صلہ	شاعر
بودن	از	سرفروزی چو خورشید از دود عالم آرزو عالم
بچتن	در	آرزو ہا نیکنہ دل در دیگر فکر ت می بڑ
تراویدن	ہے۔ از	باشک حسرت از دیدہ آرزو بتر او
جستن		آرزوہ باش و فراغ و قلع زہر آنکہ
خواستن	از	آرزو یکہ از جہان خواہم
دادن		یدہ آرزو می سے و ساغر م
داشتن	ور۔ از	آنکہ در پیرانہ سردار و جوانی آرزو
رہودن	از	خیال جہا گیسویم در و مانع
رفتن	از	گرچہ از خاطر خوشی ہوس رو کہ تورفت
سنجیدن	ہے	بنجاک پاسے او چرخ آرزو سنج
سوختن	در	آرزو چون سوخت در دل حرص را عاجز کند
شدن		آرزو سے گفتن حرفے شہر و خصت نداد
نشستن	از۔ ہے	بجون دل میں نیست از دل آرزو نشستن
نشکتن	در	در دل ساغر من آرزو سے بادہ نشکست

مصطلح

۱۔ آرزو و ہوسختن و در دل نشکتن حاصل نشدن آن ۱۲ بہار

۲۔ زینت بیل من زخم دیگر آرزو دارد ۱۲ حزین اصفہانی

مصدر	صلہ	شاعر
شکستن ^{۱۱}	در	ہر آرزو کہ بشکنی امروز در جگر
شکستن ^{۱۲}	بہ	بزرگس تو نظر کردم و جنونش نشستم
شکافتن		غیرت دلم گداخت کہ بر حیرت تو بود
کردن	بہ از	قسمت نگار گشتہ شمشیر عشق یافت
کشتن		آرزو ہاے خصم کشتہ بہین
کشیدن ^{۱۳}	در	ہر کس کشید آرزوے خویش در کنار
کشیدن ^{۱۴}		اے مردہ فریب لب تاب زندگی
گذاشتن ^{۱۵}	در	تو عقیدہ مرا از بہر بہت نیست
گرفتین ^{۱۶}		از بوسہ ہاے سر دلہم چست باز کرد
ماندن	را	نفسم با آرزو نظر من ندید سیرش
		فردا کہ این نفس شکند بال و پر شود
		بہنگ سرمہ او آرزوی خویش شکستم
		ہر چند آرزوے تمنائش گافتم
		مرگے کہ زندگان بدعاش آرزو کنند
		ہر کس تیغ کین ز اند چنبن
		من دست خویش در بل خود کشیدم
		خضر آرزوے موج شرابے کشد
		کہ آرزوے مرا در کنار نگذازد
		ہر کہ کہ پاے بوس تو ام آرزو گرفت
		بجز این نہ ماندا رہوسے دار آرزو

مصطلح

۱۱ آرزو در جگر شکستن مراد آرزو و غرض کہ گذشت ۱۲ آرزو شکستن حاصل شدن ۱۳ ہر آرزو کہ بشکنی امروز در جگر شکستن ۱۴ شکستن یا بوجہ نہ جنون نفی ۱۵ آرزو در کنار کشیدن و در کنار گذاشتن حاصل کردن ۱۶ آرزو کشیدن حسرت بردن و تمنائ کردن خان آرزو میفرماند کہ این ظاہر سہواً تعلیم و صیغہ اشتغال موج آہ ۱۷ آرزو گرفتن پیدا شدن خواهش ۱۸ چراغ ہدایت

مصدر		صلہ	شاعر
نمودن	نموان نمودن آرزو یک تیریش از غزل	از	رحمت برجام اگر بسینه پیکان بشکند عشقی صفتها
نمادن	بهر طبعی نهادہ آرزوئے	ب	تنگ و پودادہ ہر یک را بسوئے دشمنی ہفتی

فصل رامحلہ

آر و غ یعنی مجھے باو کیلک از گلو با صدا بر آید ۱۲ برمان قاطع بد و قصر و ر و غ بحدت ہمزہ

و ر و غ بدون واو مخفف آن ست ۱۲ ہمار

ز و ن	تا چند زنی از دہن کون آر و غ	از	اے مشک تو چون بہت مردان پردہ باقر کا شے
گرفتن	کیہر چو صبح آر و غ از قوس آفتاب	از	آزنا کہ تو بخوان کر مہمان کنے کمال صفتها

فصل زامجمہ

آز - باز اے منقوطہ حرص ۱۲ جہانگیری و برمان قاطع و ہما بجم

نشستن	حاضر بخوان کمر مت کے شو طلع		کجا بخش از معدہ نانا بشکند
گذشتن	آز بگذار و بادشاہی کن		گردن بے طلع بلند شود
نشاندن	از سر عیدہ بر خیز و بر من نشین	ب	تا زما نے بنشانم تو آزد دل خویش

آز او و آزاوہ صند بندہ یعنی حریفم حار و از قید رستہ بے تعلق و بے قید و بے عیب

و کامل راست ۱۲ ہما بجم و چراغ ہدایت و برمان قاطع ۱۲

آمدن	زیر بارند و خندان و تعلق دارند	از	اے خوش نسل نسرو کہ از بار غم آزاو آمد
افتادن	سعدی افتادہ است آزاوہ		کس نیاید بنگاہ افتادہ

مصدر		صله	شاعر
بودن	دل که عاشق شد اگر شاه نباشد بهتر	از	مغ بے بال و پر آزاد نباشد بهتر حالتی طرانی
بودن	بودند هزار سال آزاد		از دولت خانه زادیت شاد واله هروی
خواندن	آزاد در خسته را گویند که میوه ندهد		همانا سر و دوسن را بدین اعتبار آزاد خوانند جهاگیری
داشتن	مغ دول دار از قفس آزاد	از	بر در خانه آب و دانه مست نظیری نیشاپور
رفتن	نیست آزاد روان را غم سبب		توشه و راحله را کمربسته بود صابر اصفهانی
بسیستن	در ره عشق از بلا آزاد نتوان بستن		تا غمش در سینه نبود شاه نتوان بستن خسرو دهلوی
ساختن	خریداران که در بازار نازند	* از	عسلام ناقبول آوا سازند زلالی خوانسار
شدن	شد سیاح تجر از علایق آزاد	از به	چه کند رشته بان تیغ که سوزن بر داشت صابر اصفهانی
کردن	بسان بوسن اگر بنده را کفنه آزاد	از	بصد زبان کفر از بنگیت آزاد می سلطان دجی
کردن	رسم است که مالکان تحریر		آزاد کنند بنده پیر سعدی شیرازی
گشتن	خنده زد بر طر مجلس از غم زاد گشت	از	نکته را اندازد بر لب عقل از پریشان نشست نظیری نیشاپور
گفتن	در کامل تبسیر مرقوم است که		دخت ارزن را آزاد گویند جهاگیری
مردن	عاشق آنست که نعلین نرید شاه میزد		همه عمر بود بنده و آزاد میزد یحیی لاهیجی

آزاد بود تیغ چو سن ز بند بال ۱۲ خسرو دهلوی از آزاد رو با الفتحا که هیچ چیز مقید نباشد ۱۲ بهار غم * نینساز می چرا آزاد از

قید خودی را ۱۲ حزمین اصفهانی * مغسلی که روز ندان وطن آزاد م ۱۲ اشته از ندانی * آزادی یعنی شک و پاس است

چنانکه ببارت بهین شعر تصحیح کرده است و بهر سلامی گوید ۵ به آزادی تو میزدان کفر ۱۲ اند

مقام	صله	شاعر
نشتن	از	بہ بند وصل ہم از بند غم ازاد نشیند سہمی یزدی
نمودن	را	خلف سبیلکم آزاد نمودہ عالی شیراز
آزار پنج و بیاری ۱۲ بہار عجم		
افتادن	از	بہ سجہ پائے تاسر ہر شدار سلیم لہرانی
افزودن	را	افزود صد آزار بر آزار مرا وحشی بافقی
برداشتن	را	ہمہ بردار دہے آزار بنشین نظوری تہذیب
جستن	بہ	وز تیغ جفا کردہ ام افکار ت حمید ناگوری
خواستن	بہ	در آخر مبتلائے عشق آن نامہ بر نام کرد حامدی تہذیب
دادن	را	حسن و اہلیت دہا از محبوب مرا عرفی شیراز
داشتن	از بہ	باب قصاب شکن گردن چاقی دارد نجات چھٹا
دیدن	از	از خفتہ کس انقہ رہ بند آزار قیدی شیراز
رسایندن	بہ	آزار بہ گلبرگ ترا و نرسانند فغانی شیراز
رسیدن	از بہ	بہ مردم تا بیکے از دل خواہ رسید این نظیری نیشابوری
رفتن	از	بر چشم من از چشم دے آزاری رفت ابو الحسن فراہ
آزار جہای تو بجان جوید دل ۱۲ انوری ابور دے دار و دار روزگار آزار سے ۱۲ اسود سعد جانی * چون لالہ بلبل نفس		
دار و دل آزار تا ۱۲ فغانی * مہمند کہ بر کس ز تو آزار رسد ۱۲ شاہ خوانے		

مصدر	صله	شاعر
فرمودن		قربل زار با فرمود جانشی نگذاشت
کردن	+	بے سبب گر کردی آزارم خجل از من بپاش
کنین	+	ز شرم تست که آزار یکشته صاب
گرفتن	از	حاکمیت دل مکه از و گردی برآخته
نهادن	بر	اگر باشد ز بخت خنجر آزار آن راه
		مگر آه سحر خیزان سوی گردون نخواهند
		کرده ام خاطر نشان خویش تصدیر را
		تو نیز بر در عرفان زین کرم باش
		تاکیدت تن مکه از و گسری آزار
		نهم بر خویش تن آزار آن راه

آزم رزم بازار منقوبه هلاکی زنده - بزرگی و عزت و راحت و شرم و حیا و ظاهر
و آشکار و عدل و انصاف و مدارا ۱۲ جهانگیری برهان قاطع مبارجم

داون	را	دو کس را روزگار آرم دادست	نظامی گنجوی
داشتن	را	اے بزرگ که از بلندی قدر	انوری ابیوردی
دیدن		کاس ملک آرم تو کم دیده ام	نظامی گنجوی
ساختن		آمد آرد پذیراے راز	حضر دهلوی
شدن		باز و گنجینه گره کرد باز	حضر دهلوی
		یکه کو مود و دیگر کو نژادست	
		آسمان را نداشتی آرم	
		وز تو همه سال تمام دیده ام	
		قصه آرم با آرم ساز	
		که سخن آرم شد و گاه راز	

آزمایش و آزمون تجربه و امتحان ۱۲ مبارجم

انگندن	به	فگند آزمایش بدان چار چیز	نظامی گنجوی
کردن		طرازا ستین را آزمون کرد	زلالی خوانساری
		چنان بود که گفت بل بیش نیز	
		نمودارید بیضا برون کرد	

۱۲ مکه بمن آزار و جفا خواهی کردی ۱۲ انور ۱۲ آینه ام ز نور نظر یکیش آزار ۱۲ شکست بخاری ۱۲ آرم ساز آنکه رفیق و مدارا کند ۱۲ مبارجم

نصیر	صلہ	شاعر
نمودن	چون نمود از مومن بکروہ خویش	خواست بیرون فتد ز پردہ خویش خضر دہلو
فصل سین مملہ آسانہ خیمازہ دفازہ ۱۲ بہا بجم، برمان قاطع، جہا گیری، مصطلحات الشعراء		
زودن	از ان پس کہ کشید بسی ز تب اندو	ز فرط خواب ملالت زد م یسے آسانہ فخری صفا
کردن	چنان نمود بمن دوش ماہ نو دیدار	چو ماہ من کہ کند گاہ خواب خوش آسانہ بہرامی خسی
کشیدن	پیکار جو یان کمان آسانہ	بر تیر آسانہ کشیدند منیر لاہور
آسانہ ضد دشوار ۱۲ بہا بجم		
بر آمدن	تا رفتہ از نظر ز تنم جان بر آمدہ	شہنشاہ کہ دشمن آسانہ بر آمدہ حزین صفا
بودن	کفر چو منے گزاف آسانہ نبود	محکم تر از ایمان من ایمان نبود بوعلی سینا
دادن	و امن چون تو نگارے ز کف آسانہ بہم	کہ بخو نابہ بسیار بدست آمدہ است شاہی ہزار
دشمن	احوال عمر چو کن گذران ست پس چرا	احوال روزگار خود آسانہ نہ داشتی ابن عربی
دیدن	کمان چشم سبل دارست شتام جفا	و گر نہ مہر بلندست شاید آسانہ دید شفا
رسیدن	دل گفت بیارفتہ جز جان زرسد	جان رفت و بے بیا آسانہ زرسد حالی یزدی
زیستن	بہ آسانہ گذاری و می بر شمار	کہ آسانہ زید مرد آسانہ گذار نظامی گنجی
ساختن	زمن پنهان کن راز دولت را	کہ من می سازم آسانہ مشکلات را نظامی ہروی
* کا بر عاشق دل سوختہ آسانہ بودے ۱۲ افزای طوی		

مصدر	صلہ	شاعر
شدن	از - بر	سبحرکاشی
کردن	بر - بی *	مرگ را بر بیداران آسان کنند حافظ شیرازی
کشادن		خوشتم که عقدہ ام آسان کنشاست همچو جاب صائب صفہا
گذشتن		کہ آسان زید مرد آسان گذار نظامی گنجوی
گذشتن		اگر زخو قطع تعلق کنی آسان گذری صائب صفہا
گردیدن		اگر تو بر خویشتم آسان کنی آسان گردد کمال صفہا
گرفتن		ہجر کہ دشوار بود یا چو آسان گرفت عاقل راز
گشتن	از	از ہمت سخت جانے من حزن صفہا
گفتن		لطیفہ ساز و صناعت نماؤ آسان گو سعد ہرود
نمودن	بر	کہ عشق آسان نمود اول و ثناء حافظ شیرازی
نیویدن		کہ آسان پُر از دُشوان کرد گوشت نظامی گنجوی

آسانی - سہولت و ضد دشواری ۱۲ ہمارے عجربہان قاطع

مصطلح

۱۵ آسان کشا چیز کے کہ آسانی کشادہ شود ۱۲ ہمارے آسان گذشتن گذشتن چیز یا آسانی و نگین نشدن ازوت مطلبی ۱۲ ہمار

۱۶ ہر شکلی ز دولت عشقت شد آسان ۱۲ حزمین ۱۶ برو سختی مردن آسان شود ۱۲ * ہجر امیر نیر و بدال آسان کردن ۱۲

۱۷ انچہ بر من می نمود آسان بود دشوار بود ۱۲ محنت کشا تھے

مصدر		صله	شاعر
شدن	آسانی شدن		بهار عجم
کردن	آسانی کردن		بهار عجم
گرفتن	آسانی گرفتن		بهار عجم
گزیدن	که آسانی گزیند خویشتن را	را	سعدی شیرازی
نمودن	خواب را از خیالش نمود آسانی	از	سلطان باجی
آسایش - راحت و آرام ۱۲ بهار عجم			
بودن	یارب که دعا کرد که چون قافله موج	در	صائب اصفهانی
پذیرفتن	زیفش لب که آسایش پذیرد	از	ناظم هروی
خاستن	کشاوند سر بسته گنجینه ها	از	انظامی گنجوی
آدن	در شدن حرص جانت دهد	در شدن	انظامی گنجوی
داشتن	جو می در منزل یوان گفت آسایشی دار	در - از	نصیر اصفهانی
دانستن	دل مفتون دنیا هرگز آسایش نمیداند		داود اصفهانی
دیدن	خواب ما را از خیالش نمود آسانی	از - به	سلطان باجی
رساییدن	گر آرد ملک هیچ بخشایش		انظامی گنجوی
رفتن	خواب راحت شد از آن دید که دیدن دانست	از	نصیر اصفهانی
۱۳ هر لیکن مال ندارد و عمر آسایش ۱۴ نظام استرآبادی ۱۵ پنجاه از دید و خویشتم که آسایش ندید از من ۱۶ شاپور طرانی			

مصدر	صله	شاعر
ریدن	از	به تیغ و خنجر روزگارم اسیر حزین اصفهانی
شدن		آرایش افاق شد رخسار بزم آری او جلی غریبی
طلبیدن		سپاه آسایش طلب که قریب کیست حزین اصفهانی
کردن	به	بیقرار عشق آسایش بیایینه نه کرد حاجی گیانی
نهفتن		بسیار ملولیم ازین عمر و ندانیم علی ترکمانی
یافتن		هرگز از دستم گریبان من آسایش نیاف الهی همدانی

آستان و آستانه چوب گلی که در پیش در نشاند و میان در خانه ۱۲ بهار رو

برمان قاطع

استادن	تلاش مهیده میکند سرخو رشید	ستاده است بلند آستان حضرت دوست	صاحب اصفهانی
برخاستن	آستان برخاستن	بهار عجم	
بوسیدن	بادشا بهمه شان که بنجواب آمده	آستان بوس تو دهنه آب منار کرد	حسرو دهلوی
رفتن	گه بر او به کعبه سجد گردانم	گه بطرف ضمیمه آستان بروم	طالب علی
نشستن	آستان نشین	بهار عجم	

آستین معروف مرکب از اس یعنی سون و دین کلمه نسبت به اس که اسب را میگویند

مصطلح

۱۵ آستان برخاستن کنایه از خواب کردن ۱۲ بر مان قاطع ۱۵ آستان بوس یعنی آستان بوسیدن بهار عجم

مصدر	صله	شاعر
افشاندن ^{۱۰}	آستین افشاندن	برهان قاطع
افشاندن ^{۱۱}	هیچ کارے بی تا مل گچ صاخب نیست	صائب اصفهانی
برجیدن ^{۱۲}	آستین برجیدن	بهارغم
برداشتن ^{۱۳}	آستین از مزه ام زد که برداشت که باز	واله پروی
برداشتن ^{۱۴}	اگر دیوانه من آستین از چشم بردارد	صائب اصفهانی
برداشتن ^{۱۵}	گذارند آستین بر چشم خود نگین دلان صا	صائب اصفهانی
برداشتن ^{۱۶}	دران چمن که تو برداری آستین زدن	صائب اصفهانی
برداشتن ^{۱۷}	حیرت عشقم ز راه خاکساری برده بود	مفید لغنی
برزدن ^{۱۸}	چونبل تو سر از برگ یا سمن برزد	خلیقه قریابی
برنگشتن ^{۱۹}	آستین برنگشتن	بهارغم

مصطلح

۱۰ آستین افشاندن غنیش نمودن ۱۱ برهان قاطع ۱۲ آستین افشاندن برجیدن و بجزیرے و انجیرے زک و ادون
 و انکار کردن ۱۳ بهارغم و برهان قاطع ۱۴ آستین برجیدن و برزدن و برنگشتن و بجزیرین و برساند و بجانیدن و بر
 کارے ۱۵ برهان و بهار ۱۶ آستین برداشتن از مزه و از چشم و از دیده پیدا کر لیستن و گریه کردن ۱۷ بهار ۱۸ آستین از دهن برداشتن
 خنده زدن ۱۹ بهار ۲۰ آستین از دور برداشتن و آواز دادن و خبر کردن ۲۱ بهار و مصطلحات

۲۰ آنکه آستین بدو عالم افشانده اند ۲۱ تا علم پروی

مصدر	صله	شاعر
برفشاندن	۴	بیطبقی که شسته آستین برفشاند سعدی شیراز
برفشاندن	از	خیز جو صبح آستین از مرصفتی برفشاند کلیم بهدانی
برگرفتن		بسکه دام افعال از میگسایا خویش سیا بهرد
بچپیدن		دیدم ام بر ساعد زوی آستین بچپیدن داله هروی
بچپیدن		کز پی خوریزو آله آستین چپیدفت داله هروی
داشتن		آستین کنده داشتن
داشتن		آستین از شاخ گل دارند و ایم بر دهن
داشتن		در روز ختم سر دست گرفته است
زدن	از	اکی شربان دست این خواند کش خواهم گرفت
زدن	بر	بر دامن جرخ آستین زن
زدن	به	اگر دهن پیشیه تکی ام سنگ کین زند
زدن	بر	در بزم سینده ناتوان یافت جز دلم

مصطلح

۱ آستین برفشاندن بخشش کردن و گناه از قفس زدودن و برون صلواتی از قفس و ساع ۱۲ رشیدی و بهار ۱۳ آستین کنده داشتن به سرو سامانی
۲ چراغ دایه ۱۳ آستین بر دهن داشتن دامن پوشیدن ۱۲ بهار ۱۳ آستین داشتن با نون لافیه با نون داری ۱۲ بهار ۱۳ بهار ۱۳
نمودن کسی که بنده بچند دست و دزد و دیر نگار است و دست کشنده ۱۲ بهار ۱۳ قلع ۱۳ آستین زدن بر چیزی بهمان آستین افشاندن
بر چیزی ۱۲ بهار ۱۳ آستین زدن بر شیء و بر رخ شمع خاموش گذاشتن ۱۲ بهار ۱۳

مصدر	صله	شاعر
سودن ^{۱۵}	بر	ز بسکه برگذر گریه آستین سودم سانی شیراز
شستن	از	هر که درین آستانه راه ندارد حافظ شیراز
نکشتن ^{۱۶}		پیرا من سپهر قبا می کنم ما صائب صفتا
کشیدن ^{۱۷}	بر	آستین بر دیده شمع مز ارم می کشد صائب صفتا
کشیدن ^{۱۸}	بر	رشته گاهی آستین چشم سوزن بکشد صائب صفتا
کشیدن ^{۱۹}	بر	شد شعله هر که بر دل من آستین کشید ایر شیرستان
کشیدن ^{۲۰}	بر	آستینی بر جبین کشش خاک خورشید نظوری شیراز
کشیدن ^{۲۱}	بر	بر حمت بکش آستین بر گناه خسرو دهلوی
کشیدن ^{۲۲}	به	چو لبست بسر در کشید آستین نظامی گنجی
کشیدن ^{۲۳}	به	چون قبح چشم کبر دست قبح نشان وحید دینی
گذاشتن ^{۲۴}	بر	اگر من آستین از دیده خوبا بردارم صائب صفتا
گذاشتن ^{۲۵}	به	دیگر بید بید ما آستین گذار صائب صفتا

مصطلح

۱۵ آستین برگذر گریه سودن اشک چیدن ۱۲ بهار ۱۵ آستین نکشتن آواز شدن برای کاری ۱۲ بهار ۱۵ آستین کشیدن
 بر دیده و چشم دل و جبین دلاسا و غمخواری نمودن ۱۲ بهار ۱۵ مصطلح ۱۵ آستین کشیدن بر گناه کشیدن گناه ۱۲ بهار ۱۵ آستین بر کشیدن
 بر پیشین ۱۲ بهار ۱۵ آستین بر کشیدن بر پیشین ۱۲ بهار ۱۵ مصطلح ۱۵ آستین گذاشتن بر دیده و چشم
 چنان گریستن ۱۲ بهار ۱۵

مصدر	صلہ	شاعر
گر قفن ۱۰	۱۰	سید محمد طہرانی
مالیدن ۱۱	۱۱	اصفی شیرازی
آسمان مقابل زمین ۱۲ بار عجم		
آوردن ۱۳	۱۳	باز کاغذی
بودن ۱۴	۱۴	نظامی گنجوی
پوشیدن ۱۵	۱۵	نظامی گنجوی
دوختن ۱۶	۱۶	فردوسی طوسی
آسودگی - معرود ۱۲ بار عجم		
بخشیدن ۱۷	۱۷	شیخ جغتائی
بردن ۱۸	۱۸	طغرائی ہشتاد
مصطلح		
۱۰ آستین بہ بینی گرفتن گذشتن آستین بہ بینی تاوے بد بہ مانغ نزد ۱۲ بار عجم مصطلحات الشعر ۱ - ۱۱ آستین مالیدن میاشدن بکارے ۱۲ بران قلع و بار عجم ۱۳ آسمان بزین آوردن امر غیب کردن ۱۲ بار عجم - ۱۴ آسمان بہ چہم کے ریمان بودن عدم تیز ۱۲ بار عجم ۱۵ آسمان را ببارو پوشیدن امرے بنایت آنکارا کہ امکان نہائی نہداشتہ باشد ۱۲ بار عجم ۱۶ آسمان بازین دوختن کمال اقتدار تیر اندازے ۱۲ بار عجم ۱۷ تیغ نازت آستین میالدا ز جو ہر چرا ۱۲ میل -		

مصدر	صله	شاعر
بودن	از	شاه جهان یکدیگر از عهد شکر بود کز عقل عدلت خلق را ز نسیان بود
دیدن	از	هرگز دلم ز درد تو آسودگی ندید از بس که می چید ز پے دیدن گر
سجیدن		بر دولتش که اسے آسودگی سنج انیس عاقبت بیگانه رنج
کردن	در	آسودگی چگونه کنم رب طافقر نمیکنند بناخن شیران ز بوریا
گزیدن		من آن نیم که چون شمع آسودگی گزینم در کارگریه کردم لیل و نهار خود را
ماندن	به	بیچاره که رگم سدا از خود کجا رود آسودگی بگوشه عزلت نهاده است
یافتن	از	آسودگی ز سیر گلستان نیافتم پاتکیه چو گوشه دامان نیافتم

آسوده - بے رحمت و بی مشقت ۱۲ برهان قاطع

بودن		سوز و شب و آسوده بود روز خوش شمع	قد احرقنی هجر لعلیلا و کھار
خدن	از	تارخت کشم لبالم آب	آسوده شوم ازین تب و تاب
کردن	را	آن لخنه سا شوم زبان را	کاسوده کنم دماغ جان را
گردیدن	از	سرم از خشک مغزیهای زرد آسوده میگردد	بستی گرد به ساتی بدستم گردن مینا
گشتن	از	قلم قضا از راست کردن	نقش ایشان آسوده گشته است

آسیا - معروف ۱۲ بار بجم و چراغ هدایت

ع اسکندر منشی میرنشی شاه عباس افغانی مغوی است ۱۲ منہ

مصدر	صله	شاعر
افتادن ^{۱۵}	دل شکسته بدمان نیشو پیدا	از صائب صفتی
بودن ^{۱۶}	در زیر فلک مکرشی آغاز مکن	اصه دانه گندم آسیاد گروست صوفی بازید
گردیدن	صد خوشه زهر دانه امید تو سبز	تو خفته و آسیا بخون میگردد امام قلی شیرازی
گشتن ^{۱۷}	جاوید گشته عزتم از پاس آبرد	گردد باب چشمه خضر آسیای من تاثیر اصفهانی
گشتن ^{۱۸}	میل ز ابد بگی از پی دنیا ست بدین	از آسیای دلش از آب طلا میگردد اثر شیرازی
آسیب بیا که مجبول المی که بزور دوش یا بملوک کسی رسد و مطلق گویند		
المی یافت ۱۲ برهان و مبارع		
آمدن ^{۱۹}	اندوهم از آنست که یکره ز مفاجا	بر آسیبی ازین دل بفتد بر جگر آید فزنی سیتانی
افتادن ^{۲۰}	از سینه تر رونق گل میشو از دن	به - از آسیب برو میتوا زین ریش نقتاد علی خراسانی
بر تافتن	دباغت چنین دادم این چرم را	را که بر تابدا آسیب آزر م را نظامی گنجوی
بریدن	آسیب دهر دور و زگار ازیر امون	از خاطره نیکو خوانان بریده باد خسرو دهلوی
خوردن ^{۲۱}	گرچه زهر دوست بدآزار دیدم	از - با + در چه زهر خصم بد آسیب خج دم عاتقانی شیرازی
مصطلح		
۱۵ آسیا از گرد افتادن و در گرد بودن در گردش بودن ۱۲ مبارع		
کمال دو شکامی دعوت ۱۲ مبارع		
۱۶ آسیا باب خضر و باب طلا و گوشتن		
۱۷ آسیب آمدن و افتادن و خوردن صدر بسیدن ۱۲ مبارع		
+ بلکه با سنگل خجادیت آسیب خورد ۱۲ خسرو		

مصدر	صله	شاعر
داشتن	با - از	باغ جهان زحمت خای نداشت
دیدن	از	دل باغ طبعان ز زردگی
رسانیدن	با - را	سروری نقد جان در پایش نشانم ولی ترسم
رسیدن	بر - به *	ز ناله بس نکم ز آنکه کم رسد آسیب
زدن	با	شعله تهر تو گر با کوه ترا سیبی زند
کردن		آسیب کردن
کشیدن	از	کشاید ز بازو اگر حس زد دل
یافتن	از	عقل گفت ای فاطمه آسیب نقصان یافت

فصل شین معجمه

آشتی صلح ۱۲ بهار عجم

دادن	عدل و انصاف تواند میشد ایران من	آشتی داد است با شیر خیزان و باه را
------	---------------------------------	------------------------------------

مصطلح

۱۵ آسیب رسانیدن و زدن و کردن نقدی آسیب رسیدن ۱۲ از بهار عجم ۱۵ آسیب میدن و کشیدن و یافتن مرادف
آسیب آمدن و افتادن و خوردن که گذشت ۱۲ از بهار عجم

۱۰ نه بلکه تو دارو آسیب ۱۲ مسوولان چرمانی ۱۰ ندارد روی آن نازک زکر با بیج آسیب ۱۲ خسرو ۱۰ ترسم به تن نازک است آسیب رساند ۱۲
حسن بشندی * به پشت بارگاه دوزین رسد آسیب ۱۲ عری + زیلان گرفت آسیب می یابد بر پیش بر ۱۲ عری

مصدر		صله	شاعر
داشتن	چون بی رنگی رسی کان داشتی		موسی و منس عون دارند آشتی
دانستن	کرشمه ای تو از بسکه رنگ آمیزست		نه آشتی تو داند کسی نه جنگ ترا
طلبیدن	در ملاطفت آشنائیت در آ		که آشتی طلبست آن حکیم مشکور
فرمودن	تا اگر بسان آرد آرد بپا بوس توام		آشتی زایگان را بسوس مانست
کردن	بیشتر از خط با پردامنی کردی چرا	با به ان	بے میانجی آشتی با دامنی کردی چرا
گزیدن	دندان سنان آسمان خراشش	با	با گوشش کند آشتی گزین
آشتی - پریشانی دشواری ۱۲ مبالغه			
پذیرفتن	آشتی ز عفتل پذیرد دماغ ما	از	فانوس گرد باد شود بر چراغ ما
دیدن	بغیر از بنجودی در چشم زنجوایت منی بینم	در	بجز آشتی در زلف پربابت منی بینم
شنیدن	بوی تو ز گلزار و فامی شنوم	از	آشتی تو از صبا می شنوم
کشیدن	در چمن هر چند قامت سرو موزون میکند	از	از قدش آشتی چون بید مجنون میکند
آشکار و آشکارا - معروف ۱۳			
دیدن	ابله کسکه رو که ترا دید آشکار		دانکه مرا بعشق ملاست همکند
ساختن	در شادیت گفت نام مصطفی با نام خویش		ملت غالی آدم آشکار ساخته
ساختن	تیغ جادش در راه دین جوهر خویش	در	آشکار ساخته
۴۰ ز وصل دوست بفرودن آشتی کوی ۱۲ صلاب			

مصدر	صده	شاعر
شدن	از به *	یاشد ست ازان آهوی فتن مشک انگار صاب صفا
شدن		دل میرود ز دوستم صاحب دلان خدا را حافظ شیرازی
کردن	پر *	عشق گل گر آشکارا کرد بیل باک نیست ابوالحسن خراسانی
کردن	از به *	نشیند ز بیل گل از بر کس از غنچه و لبستگی آشکار ظهوری تریخی
گردیدن		چون حکم تو گردد آشکارا خسرو دهلوی
گردیدن	از	باز اینچنین شکل با لعل نقش نادرست کز کارگاه غیب همین گردد آشکارا نظیر فایانی
گشتن	از به - ۲	او به سخن در کرد بر آمد غبار گشت سگ از پرده گرد آشکارا نظامی گنجوی
گفتن		گر ز احسان جهان میگویم آشکارا نهان میگویم مجیر یلفانی
یافتن	در	در صورت بچو موج آشکار یافت همه جلوه خویش آشکارا ملا جامی
آشنا مقابل بیگانه ۱۲ بهار عجم		
بردن		از کوی چون بجانب خلوت روان شود بیگانه درون گذار آشنا بر نظیری نیشابوری
بودن	با - ۲	دل از بیگانه گشت از وے زنجم که با عاشق نباشد آشنا دل خسرو دهلوی
پرورون		لبش آشنا بر در هوس بیگانه می آید بر و اے آرزو دل که صاحبخانه می آید نظام خانداری
۱۲ بر در از پوشیده شد آشکارا ۱۲ قاسمی ۱۲ بر دیده خیالت آشکارا ۱۲ کمال مصطفی ۱۲ میان خلق ستم برین آشکارا ۱۲ حیرت تونی ۱۲ از پس کرشمه کند از پرده آشکارا ۱۲ خزین ۲ چون بر دین طلوع شب گشت آشکارا ۱۲ نظیر فایانی ۲ گشت سیلاب سر شکم و جانی آشکارا ۱۲ غنی کشمیری + زان را که جز بدلم آشنا نبود ۱۲ شانی شندی		

مصدر	صله	شاعر
خواستن	خلم اگر آشنای خود می خواهند	الحق سپر لایه خود می خواهند
داشتن	محال است اینکه از افسانه با خواب وارد	از - با
زبون	ز فکر معنی بیگانه میکند و حشمت	دل رسیده من بکدام آشنای دوست
ساختن	دختر بیگانه از آشنایان ساز	بجوایز طاق محرابش خدا ساز
سخنیدن	بنام آن بیدب آشنایان	که در آرایش معموره رنج
شدن	مجنون چو خویش را هم لیلی خیال کرد	از غیرت همین که کسی آشنایان شد
طرازیدن	در انتظار تو از جو خیر چشم بهشت	سفید گشت مشایخنا طرازیانجا
کردن	باز لطف شانه را کنی آشنایان اگر	دانی چه میکشتم ز دل بگمان خویش
گدشتن	فریب چشم پریشان نگاه او محو زید	که در دور و زهر آشنایان گرفت و گدشت
گردیدن	دل روشن بقرب هوس عشق آشنایان	اگر خواهد که آب آتش شود اول هوا گردد
گرفتن	فریب چشم پریشان نگاه او محو زید	که در دور و زهر آشنایان گرفت و گدشت

مصطاح

له آشنایان از عالم آفت زده انگار آشنایان میرانده و لغت رسیده باشد ۱۲ بجای

۱۰ کجاست بخت بخت آشنایان سازد - ۱۱ دست کوشا گردن بلند ترا ۱۲ بجای ۱۳ از باب نگاه بام کس آشنایان خود ۱۴ شانی می شود
 ۱۵ خفقت انالی که کند آشنایان ۱۶ طایب آبی ۱۷ تا بهر مکان تو گرد آشنایان ۱۸ بی شیز ز ۱۹ بجای ترکم ذکر که آشنایان ۲۰

صاحب اصفهانی

مصدر	صلمه	شاعر
گشتن	ب - با	بچندین رنگ گشتم تا بچشمش آشنا گشتم حاصل اصمعی
یا فتن		بغیرت آشنا هر کس که یا بد و در وطن باشد خربن اصمعی
آشنائی مقابل بیگانگی ۱۲ بهار عجم		
افتادن	با	که افتاد با تو مرا آشنائی کمال اصمعی
بریدن	را	رفت و برید آشنائی را کمال خجندی
بستن	به	کاشنائی بدل کافر نشان توان بست منطهری کشمیری
بودن	به - با	ما زنده به آتشیم و تو زنده بآب زوقی اردستانی
داون	با	تا لب چاه نرسد آبیوان یافته است خسرو دهلوی
داشتن	با	مکافات آشنائی دارد و بیگانه آیمیز آرزو اکبر آبادی
در گرفتن	با	تا با تو آشنائی مادر گرفته است صائب اصمعی
کردن	با - *	شیشه با خار و دوز آرمائی میکند خسرو دهلوی
گرفتن	با	در جهان بیگانه و خویشم نماند انوری ابیوردی
در زین	با	دای گرباشست دوز و آشنائی تیر با ظهیری زبیر
یا فتن	با	کارش افتاد این زمان در راه ما معطر و شاپور
که مژگان گشت با خواب آشنا دوش ۱۲ خربن + که نبود با تو گوئی هر چه آشنائی ۱۲ یغینی لاجی + با گریه و سوز آشنائی دارد ۱۲ عجم راز * با این لفظ آشنائی کنی ۱۲ رضی انجانی		

مصدر	صدا	شاعر
آشوب . فتنه و شور و غوغا ۱۲ بهار در بیان قانع		
آمدن	یارست یار کز ننگه دلفریب خویش	از آشوب شهر و قسند بازار آمده
افتادن	زان پیش تر که روز جزا گرد آتش کاه	آشوب رنجیز بکون و مکان افتاد
انزودن	آشوب دل از سلسله زلفت تو افزود	دیوانه بی پا و سر را چه کند کس
افکندن	در جان کمال آمد و افکند صد آشوب	در از یارب بر آن شیخ جهان را چه قنایت
انداختن	ترکی زده ناک بدل خسته شاپور	از به کز یک نگد آشوب بچین و چگل انداخت
انگیزختن	تا بادل من عشق تو آینه خسته شد	صد فتنه و آشوب را نگیزخت
برخواستن	مست بگذشتی و از غلوتیان ملکوت	از به بهامشای تو آشوب قیامت برخاست
بودن	عشق اگر غم واد جان دل بر عیش کن	بیج اول بود آشوب خریداری نمود
داشتن	نداختم که حرف زهرین مقدار میسر داف	با که با خود هر نفس آشوب غوغائی کردم
ویدن	گذر بر سینه چاکم فکن گلگشت صحر کن	قدم بگذار بر چشمم هم آشوب در یابین
ساختن	نقاش قدرت آن رخ عابد فریب را	آشوب روزگار و پلاسه زمانه ساخت
کردن	وقت است که باز بلبل آشوب کند	فراش چمن زیاده جار و بکند
کردن	خیالش چنان بر سر آشوب کرد	بر که بام و آغوش لکد کوب کرد
مصطلح له آشوب کردن هجوم آوردن ۱۲ بهار گویم که آشوب کردن یعنی شود غوغا کردن نیز است چنانکه از شعر کمال اصفهانی		
ظاهر شود و پنجمین این ترکیب یعنی هجوم کردن چنانکه از بهایم مضموم میگردد و بیجا است ۱۲ ملول و محف عن		

۴ کاخوب چنین زلفت تو در عالم افند ۱۲ علی خراسانی ۱۳ بجا که گشتگان از سبیل و افکند مست آشوب ۱۲ خزین

مصدر	صده	شاعر
نشستن	به	دانشمند بکر کاوی و زکا فی چند حزین مصفا
آشیان و آشیانه - مطلق خانه حیوانات و بمعنی سقف خانه مجاز ۱۲		
بهار و خانه مرغان ۱۲ چراغ و بران قاطع		
انداختن		آشیان خراب کرده باز پیش بر ج کبوتر اندازد عرفی خیراز
برداشتن	را	بلبل برداشت آشیان را گل گفت که خس کم و جهان پاک غنی کشمیری
بستن	بر -	کنند قمری خیال سرور بخت آشیان بند بهر جاسایه افتد بر زمین از قدر عنایتش کلیم مهدانی
چیدن	بر	آشیان زغن و زغن بچیدم بر سر قدم ساخته بر خار مغیسلان فتم عرفی خیراز
خواستن	بر	پروانه با توان شدن از گلستان گوی بر شاخسار شعله نشین آشیان مغواه حزین مصفا
دادن	به	باز گرسنه چشم بدور عدالتش کنجشک را بخاند چشم آشیان صدفی استرلاب
داشتن	بر	بر شاخسار معنی بلبل آشیان داشت چون نقش پاست اکنون خاک غیاث فقیر دهلوی
دیدن	در	جز خانه مان خرابی ازان گل ندیده ایم در باغش آشیانه بلبل ندیده ایم آرزو اکبر آباد
ساختن	بر -	ناکرده سیر نموده یارب چگونه ساخت بلبل بطرح خانه من آشیان را طالب آملی
سوزن		برگ سوزد و وطن دیگر ندارم بچیک پروانه با بلم بخنید برق آشیانم سوخته حزین مصفا
شدن		حزین از مردم دنیا پادار بدامن کش دباغی کا آشیان زلف شکر چشمت حزین مصفا
+ ۱ - مرغ شاخسار - به اول آشیان ۱۲ حزین + ۲ - شاخسار نفس به آشیان ۱۲ آتنا شهرتانی + ۳ - نوچه و از م و شمع بلندی آشیان ۱۲		
نظیری + ۴ - تدر و نغمه لب آشیان ساخت ۱۳ ظهیری + ۵ - بهر باغیکه بنشیند دل من آشیان سازم ۱۲ صائب		

مصدر	صله	شاع
طلبیدن	دور تر	خسر و دلجو
کردن	دور - به	کلیم بهانی
کندن		گلبن از حسار تیشه دارد
گناه داشتن	به - دور	صاحب ستم
گردیدن		میلی پردی
گرفتن	دور - به	طالب آملی
نهادن	دور - با - دور	سلطان ساجی

فصل غلبه معجمه

آغاز شروع و ابتدا سے چہرے ۲ بہار - قصہ و ارادہ ۱۲ برہان قاطع

پرسیدن		مزمین اصمنا
دادن	به	خسر و دلجو
داشتن		نفسی زینا پور
شدن	از	ملا جامی

۱۰ بر اوج محبت خود آشیانی طبع ۱۲ طالب آملی ۱۳ اشفاق اراکند از خصمت آشیانی مرغی ۱۴ والد پردی ۱۵ در شکن برق آشیانی نگہ داری ۱۶ حزمین

۱۷ نیکو در نال ۱۸ آشیانی گرفت ۱۹ وفائی صفا فی ۲۰ یا شاخسار عشق تو دور حیرتم که چون - مرغ شکست بال دلم آریان نهاد ستر باد

۲۱ در چشم باشد روح باز آشیانی نهادن طبع ۲۲ از خلعت آغاز شد سو اسے سبے پانیان ۲۳ انصافی گوی

مصدر	صله	شاع
فرمودن	محرمان عرفات قبولش با محرابان	عرفات زفر مدبر برابری آغاز فرموده
کردن	اس خوش آرزو که در بزم وصال اینها	حال من پری و من بچو دی آغاز کنم
گذشتن	آخر و آغاز عشق من بنو میدی گدشت	عاشق از اسازها پری سر انجام است
گرفتن	گیر و چو دولت تراوش آغاز	قطره خون دسله شود باز
گشتن	جنبش شاه زده بی زپه کین پدر	گشتن آغاز عنا و شدن مهر نمان
نمودن	چند از او از گونی بخت در عرصه	دلشین کشیر آغاز فتنه و فساد نموده
نمودن	پاخش دادم ازین مصرعه بخیله خوش	اخیل انجام نداده چه نایم آغاز
نمودن	سیلاب گرفت و کرد ویرانه عسر	آغاز پری نسا و پیمان عسر

آغوش بغل و بر ۱۲ برهان قاطع

داون	نقص مروت است تلاش مسلمی	مردان بنجاک معرکه آغوش داود اند
داون	نهادی گرفتگرشش به آغوش	نکردی شانه را در سر فراموش
کشادن	گل مقصدی گنجد زنگی در کن رس	مگر چون غنچه بکشد شکست رنگ غنم
کشون	آتش و عیش زخم من آغوش تمنا	هر جوهر شیر تو تاب کمر بود

مصطلح

له آغوش داون به غیر شدن ۱۲ که تا فی مصطلحات الشعراء و درین مال است ۱۲ بهار و غم

۱۲ دران محج بهیبت سخن در سلطنت آغاز نهاده ۱۲ حزین اصغنی ۱۲ کشت به شاد و غم ۱۲ آغوش ابیات ۱۲ حزین اصغنی

مصدر	صله	شاعر
کشیدن	می چکد که طراوت ز تو چون سر بهشت	قاسم تشنه بر آغوش کشیدن داری
فصل نهم		
آفاق - جهان ۱۲ بهار عجم		
بستن	یک نینال از علم او کو به بود آفاق بند	یک سرشک از جو او ابر بود دنیا بار
کشادن	همه اطراف گرفت و همه آفاق کشاد	صیت مسعودی و آواز شمشیر سلطانی
گردیدن	که شاه جهان گیرد و آفاق گرد	که چون آسمان شد ولایت نورد
گرفتن	از ان بیشتر کاوری در خمیر	ولایت بشان باش و آفاق گیر
آفت - بلا و آسیب ۱۲ - بهار عجم		
آمدن	آفت آمد ز اموی حقیقت جدا ز گس مرا	نیستان خیر شد در دیده ز گستان مرا
بزرگیدن	خروش از شهر نیشاند هر انگه سیکه نشیند	هزار آفت بر انگیزد هر انگه سیکه خیزد
بودن	هر که ز روی نیکویی آفت عقل و جان بود	خون هزار بگیند ریزد و جاس آن بود
پذیرفتن	و آفت این خانه آفت پذیر	دست بر آورده را دست گیر
داشتن	ندار و آفتی چون غنچه از صحرای من	برنگ لاله و آغوش نغن خفته دل من
دانستن	بوصلم وعده داد و انباشتن	ولیکن آفت جا نم ندانست
دیدن	دلشکی من ست به گلزار روزگار	آن غنچه که آفت باخندان ندید
۴. خوب شد بر لبه آمد آفت بینای ۱۲ بیانی بهمانی -		

مصدر	صلہ	شاعر
رسا دن	بہ	چہ آفت رساند بالوند کوہ قاسمی گونا باد
رسیدن	بہ - از را	بسکان اردو سے علی رسید عالی خیر از
ز دل		آفت زردہ بہار عجم
شدن		ز رہ بس رفتہ آئین شدہ قاسمی گونا باد
کشیدن		یار بکس کہ تیغ دم آبی دات مشرقی ہری
گشتن		نہوری نکتہ انگری شود از گرمی مضمون نہ رحم ست آفت پرواز مرغ نامہ بشتن نہوری ہری

آفتاب معروف و مطلق عکس و پر تو ۱۲ بہار عجم

آلودن	مگر در آئینہ جام عکس خود را دید	کہ رنگ کاغذ ساقیت آفتاب آلود صائب صفہا
آمدن	ماہ من بہر خدا بیش مرد بر لب بام	اک آفتاب من بجا رہ بدیو ار آمد خسرو دہلو
آمدن	از دل خم مے گل رنگ بجام آفتاب	آفتابی عجیب بر سر بام آمدہ است صائب صفہا
آمدن	پس از ماہیم دوش از غمزدیا خواب	گئے بر خاستم کاندہ سر من آفتاب خسرو دہلو
آمدن	آفتاب زندگانی بر لب بام آمد	سایہ خواہی کرد کے اسی سر بالابر صائب صفہا

مصطلح

۱۔ آفت زردہ انگہ باؤ آفت ریدہ باشد ۱۲ بہار عجم ۱۳ آفتاب بر دیو اور بٹام آدن نزدیک رسیدن زمان انتہای عمر و دولت ۱۴ بہار عجم

۱۵ آفتاب بر سر بٹام آدن رسیدن آفتاب سمیت الراس ۱۶ بہار عجم ۱۷ آفتاب سے آمدن بہر آمدن آفتاب ۱۸ بہار

۱۹ ز برق آفتی کے رسدین ۲۰ انطامی گنجوے

مصدر		صله	شاعر
۱۰ افتادن	بر سر و قدم کجا افتد می کوشانم نو امید	در - بر +	اصف شیراز
۱۱ اندودن	آفتاب بگل اندودن	به	بهار نجم
بر آمدن	صبح و صبحش کز پس از عمری بر آید آفتاب		قدسی شمشاد
۱۲ بستن	بردست روی و رخسار چون بستم	بر	آفتابی بر آسمان بستم
۱۳ بودن	هر کرا ساید عدل تو نباشد بر سر	بر	آفتاب ملش بر سر دیوار بود
پاشیدن	دیده بکشا و نظر کن کافایت می دوست	از +	از پس هر زده نوعی میکند پاشیدگی
پوشیدن	ز سایه تو زمین آفتاب پوش شود		اگر تو دیده دل را حلا توانی داد
تابیدن	سایه ام را عاری آید که افتد بر زمین	به	آفتاب التفاتت تا بمن تابید است
تامقن	جوان آنکه خبر یافت که آفتاب	بر	بر کفش یافت
تراویدن	چرخش نزدیک باشد جلوه گران شکاه آنجا	از	تراود آفتاب ز سایه برق نگاه آنجا
جمیدن	کیک در می چون در آید عقاب	بر	چگونه جمید بر زمین آفتاب

مصطلح

۱۰ آفتاب فتادن بر چیزه معوت ۱۲ بهار نجم ۱۱ آفتاب بگل اندودن اخفا کردن امر که در غایت ظهور باشد ۱۲ بهار نجم

۱۱ آفتاب بر آسمان بستن معنی گردانیدن ۱۲ بهار نجم ۱۳ آفتاب بر سر دیوار بودن ملل آفتاب بر دیوار آمدن ۱۲ بهار نجم

۱۴ آفتاب پاشیدن و تابیدن و تامقن و جمیدن بر چیزه معوت ۱۲ بهار نجم ۱۵ آفتاب پوشیدن آفتاب غل غل عالم گپوش ۱۲ بهار

+ آنکه آنکه بر زمین افتد ز دیوار آفتاب ۱۲ قدسی + آفتاب از مشرق طلوع پاشند ۱۲ انطوری ترشیر

مصدر	صدا	شاعر
خوردن ۱۰		بهار عجم
خوردن ۱۱		صائب معین
دادن ۱۲	را	غنی کشمیری
دانستن ۱۳	بر	ساک یزدی
دیدن ۱۴		کلیم بهدانی
دیدن ۱۵	بر	مکتوری تهرانی
رسیدن ۱۶		سلطان الہی
رفتن ۱۷	بر	بهار عجم
رسیدن ۱۸	از	صائب معین
رفتن ۱۹		نظامی گنجوی
زودن ۲۰		نادم گیلانی

مصطلح

۱۰ آفتاب خوردن متاثر شدن بآفتاب و نیز رنج و تعب کشیدن ۱۲ بهار عجم ۱۳ آفتاب دادن در آفتاب داشتن
 چرخ ۱۴ بهار و چراغ ۱۵ آفتاب دانستن دیدن بر سر دیوار رسیدن برب بام و رفتن بر دیوار نشستن بر سر دیوار
 نزدیک رسیدن زمان انتهای عمر دولت ۱۶ بهار عجم ۱۷ آفتاب میدان معروف ۱۸ آفتاب بر زور رسیدن وقت
 غروب آفتاب ۱۹ بهار عجم ۲۰ آفتاب حقین افتادن و ساقط شدن ۲۱ اعداء الحق صبا ۲۲ آفتاب ۲۳ و معروف ۲۴ بهار عجم

مصدر	صله	شاعر
شدن	بر	آفتابش بر سر دیوار شد خسرو دهلوی
فرو رفتن	به	فرو خواست رفت آفتابش بکوه سعدی شیرازی
گرفتن	از	ز ماه طلعت آفتاب می گیرد سلیمان ساوجی
گرفتن		ز روی قدر جزان آفتاب گیر که زرد بلعی سمرقندی
نشستن		بر خیز ساتی که بنور تو زنده ایم وحید قزوینی

آفرین ستایش و تحسین ۱۲ بهار عجم

بودن	از جهان آفرین همنزار هزار	بر	آفرین باد بر سپ سالار	ابوالفرح رودکی
خواندن	بران راه و رسم آفرین خوان شدند	بر	شهنشاه را بسند فرمان شدند	نظامی گنجوی
داشتن	زین نامه که طے نمود طالب	از	از فقره همنزار آفرین داشت	طالب آملی
دانستن	خدا نگ غمزه نطمی زدی و آه کشید		زبان بریده گل آفرین نمیدانست	نظمی هروی
زدن	طالب دمی که یا کشاید بساط لطف	بر	خورشید و ذره بر سخنش آفرین زدند *	طالب آملی
سرودن	ولی ده کو قیامت را بشاید	را	زبانی بکا فریست را سزاید	نظامی گنجوی

مصطلح

۱۰ آفتاب گرفتن گرفته شدن جرم آفتاب در کسوف ۱۲ بهار عجم ۱۰ آفتاب گیر سائبان و سپر دسته دار که ملک امرایان سایه میکنند
۱۲ بهار عجم ۱۰ آفتاب نشستن و بر زمین نشستن فرو رفتن آفتاب ۱۲ بهار عجم

* فرو خواست ای فرو رفتن خواست ۱۲ بهار عجم ۱۰ عزمین بطور نشسته آفرین باد و جهان شاه را خواندند آفرین ۱۲ افزود کسی که زدن و بچوب و باغ معنی گرفتن

مصدر	•	صله	شاعر
شدن	بر چنان لب عجب که تا امروز		لعلن ایلیس آسین نشده نظیری بنیاد
کردن	اعتقاد یکی صد شد جوشی زین غزل	بر	کیست که صد آفرین بر اعتقاد نکند وحشی بافقی
گرفتن	گرفتند بر شمس یار آفرین	بر	که یار تو باد اسپهر برین نظامی گنجوی
گفتن	که باد آسیند در آسپاس	بر	که کرد آفرین گوی حق را شناس نظامی گنجوی

فصل کاف فارسی

آگاه و آگاه خبر دارد و پوشیار ابرار عجم

افتادن	بس ساده کزین ره آگاه فست	از	بس اهل خرد که در تیر چاه فست سحابی استر آباد
بودن	یک چشم زدن غافل از آگاه بناسیم	از	شاید که گاهی کند آگاه بناسیم بهرام خاوری
ساختن	بر مسند عیش و طرب چون گل افشاده	از	با و صبا ساز و مکر از سوز و لهل آگش علی حسینی
شدن	ز تیره بختی خود آن زمان شد آگاه	از	که دایه ام سر پستان خویش کرد سیاه سنجر کاشی
کردن	آگاه هم از مست کوفه نسیم سحر نکرد	از	غیر از جنون کس ز بهام خبر نکرد شاپور راد
گردانیدن	شاد می میرد آگاه گردان پوشش	را	نشر می ز نغمه در کار گل اندیشه کن حرمین استخوان
گردیدن	بسوی آونده بنیم سیر تا که گردی تو	از	خدا از پیش چشم من ترا می غیر برادر سنجر کاشی
گشتن	پای بر نقش که ز اختر گذشت	از	چشم کس از پاسه دی آگشت خسرو دهلوی

آ آفرین گوید بر هر زخم که گرازم سلیم کسی که زار باب صفای گردنی باشد احسن مشتمل: اینچنان گوید جواب من که زان کرد و فرب که در شرف

مصدر	صله	شاعر
آگاهی و آگهی - خبر ابرار و عجم		
آمدن	چو آگاهی آمد بسامد	فردوسی طوسی
آوردن	برید باد صبا و دشمن آگهی آورد	حافظ شیرازی
بخشیدن	آگهی بخشست عالم بنده بینایم	حزین اصفهانی
بودن	ای کاش بودی آگهی بر ازین حال	جلال غزنوی
جستن	لا به کنان خبر گرفتند از سر کار آگهی جستم	نصیر بهدانی
دادن	تاکی خرد بوسه ام گمراهی دهد	رضائی اصفهانی
داشتن	چه آگاهی ز حال ما خمار آلودگان داد	صابر اصفهانی
داشتن	گریانشد فارغی از حال تو آگه	فارغی هرگز
رسیدن	جو زین داستانم رسید آگهی	نظامی گنجوی
شدن	کس را ز سوز دل نشد آگاهی از چه	آرزو اکبر آبادی
شنیدن	چو آگاهی شنوی بشنید زن	فردوسی طوسی
فروفتن	کالای زشت نیست پسند بفرمان	حزین اصفهانی
ماندن	بغیر حق سبحانه و تعالی اورا	ملا جامی
یافتن	برفتند تا مرز تو را ن زمین	فردوسی طوسی
+ عشق آگاهی نرغش جان غفلت دیده را + اوضاع آگاهی دایه کار آگمان + اگر از خود آگهی یابی بوی نیستی در شو + ابراهیم		

مصدر	صله	شاعر
فصل لام آلوده بلوٹ ۱۲ بہار عجم		
دیدن	عرفی در آہ زمرہستان کرین گڑ	آلودہ گناہ و ثوابے نزدیکس
رفتن	من نیسز بدو بار فرستم	آلودہ صد عبا رستم
ساختن	کشیدم رہنما تا آنکہ ویران یافتم خور	از ان ترسم کہ باز آلودہ سازندم تیریری
شدن	چنین کہ صومعہ آلودہ شد بخون دلم	اگر بادہ بشوید حق بدست شامت
کردن	برخوان وصل دست ارادت مکن دراز	کا لودہ کردہ اندر ہر این نوالہ را
گردانیدن	گریبان چاک باشد دلچ باز در امتنان	بہ می آلودہ گردان خرقہ پرہیز گاران
گردیدن	آز کہ کند خنجر خزان تو بسمل	در خون تپد و دامنش آلودہ نگرود
گشتن	این پاکہ لی بین کہ زہجران تو صید	در خون جگر گشتم و آلودہ نگشتم
نگریستن	آلودہ می لعل ترا چون نگر و کس	طاقت نبود کان لب میگون نگر و کس
فصل میم آمادہ میا ۱۲ بہار عجم		
بودن	دوش چشم ساغ و ستر شاو غنم بادہ بود	انچندل میخواست از سابعیش آلودہ ابو کوس و آلودہ
ساختن	بیار بادہ و آمادہ ساز مجلس عیش	کہ شیخ صومعہ بانفس خود صفا کرد
ترسم آلودہ شود و امن عیسان از من ۱۲ کلیم ۱۲ آلودہ نگر و کس دامن با کم ۱۲ شاپور		

مصید		صله	شاعر
شدن	شهنشا بهیکه چون آماود شد جهان بهایش		عربی شیراز
کردن	تکیه بر جای بزرگان نتوان زد بگزانت	را	حافظ شیراز
گردیدن	بحکم اشرف اعلی سوادی خاصه	بر	عالی شیراز
گشتن	ساحلی آماده گشته است بر آغوش موج		صابر صفا
نمودن	چو سروش را نو آماوه فستار		دوا عش کرد یعنی رفت از کار ناظم هروی

آماس - دوم ۱۲ بار عجم

افنادن	در ناز از بسکه بر با استاد	بر	عاقبت بر پایش آماس افناد	ایسری لاجبی
--------	----------------------------	----	--------------------------	-------------

آفرینش یعوف ۱۲ بار عجم

آموزتن	بنام آن حکیم معلمت سوز		گنه را بے طلب آمرزش آموز	عربی شیراز
--------	------------------------	--	--------------------------	------------

آمیزشش - اخلاط ۱۲ بار عجم

پذیرفتن	زبان بارس با کلام عجب	با	آمیزش پذیرفته	فرهنگ جابجایی
دادن	خاک رهش را اگر با سر بر آید نشویند	با	می توانم کرد از خرگان ز یکدگر جدا	رضای صفا
دانستن	نخل لب پرواست آمیزشش نیک اندکست		میکند گم خانه آینه تماشا نش هنوز	قاسم مشهد
کردن	خویشش چه جان دیده آید ز شے	ه - با	باو کرده خویشانه آمیزشش	تاضی جامی
گرفتن	شوق از کفم روده چون بگل عنان	با	آمیزشش غیبی دل با صبا گرفت	حزین صفا

۴۰ حزین آماوه کن بهر نایب قدش جا از ۱۲ زین ۴۰ جهان آمیزشش که است با غیر ۱۲ زنی کاشی

مصدر	صله	شاع
آمین - کلمه ایست که بر ای اجابت دعا گویند - بهار عجم		
دسیدن	غالباً خواهد گشت و از ولتم کاری که دوست	من همی کردم دعا و صبح آمین میدید
کردن	همی زندختار استارگان جنت	همی کنند دعا را از شنگان آمین

فصل دواو

آواره - پراکنده و پریشان و دور از وطن ۱۲ بهار عجم

بودن	جداول من ازان زلف پرتنگن باشد	چون غریب که آواره وطن باشد	منظر کا
جستن	تا که گل عیش در چنبا جویم	آواره خود را بوطنها جویم	حزین اصفا
ساختن	غزال وحشی من رویه صحرای دگرداز	مرا آهوا زین وحشت سر آواره میسازد	صائب اصفا
شدن	باین طلبی ارستان شد ستم آواره	ز گندان بعراقم زین فداوه گذار	شقایق اصفا
کردن	فلک بامردم ممتاز خصمی بیشتر دارد	کمان اول کند آواره تیر روی ترکش را	صائب اصفا
گردیدن	دران روز بینی جمال حبیب	که از کوشش آواره گرد قریب	قاسمی گونا باد
گشتن	ای اشک که بر آزار جهان پرده دری باز	آواره زدول گشته چرا در بدری باز	شقایق اصفا

آواز و آواره - مطلق صوت و مجاز صوت بلند را گویند ۱۲ بهار عجم

آسودن	زمین و آسمان پیوده می پیود آواز م	شکستم نغمه را در سینه و آسود آواز م	حزین اصفا
از طعن رقیبان ز سر که یوتوشانی - آواره چنان شد که سرخس نتوان یافت ۱۲ شانی شدیدی ۱۲ ز شهر آواز م			
چون میکنی مجنون صحران ۱۲			

مصداق	صله	شاعر
آمدن	بی - از	بگو یکره کجا جویم ترا مردم ازین مرست
آمدن	از	برآمد نوبت خسرو نوا باری طلی شد
آمدن	از	درین کشور ندارم همزبانی محرم راز
افتادن	در	آوازه در سراسر میفتد که خواص میرود
افتادن	از	موزن قصص صوفی را زده گاز
انداختن	در	چو در بزم سیم آوازه انداخت
بر آمدن		آواز بر آمدن
بر آوردن	در - از	غزل سرائے نا امید صرقت نبرد
بر خاستن		آواز برخاستن
برداشتن		که چون آواز طبل باز برداشت
بر کشیدن		صبا بمقدم گل راج روح بخشه باز
		بهر جانب که دادم گوش آواز تومی آید
		هنوز از بی ستون آوازه فردوسی آید
		بگوش من گله از گوش خود می آید آواز
		وز بزم وزیر حسانه پناه و فغان شود
		نعلو اخرویش افتاده آواز
		بچسب از زهره ساز خود نمان خست
		دران مقام که حافظ بر آورد آواز
		همایه چتر آواز برداشت
		کجاست بلبل خوشگلو که بر کشد آواز

مصطلح

۱۰ آواز از گوش آمدن مرخص است در گوش که خود بخود آواز پیدا شود ۱۲ بهار عجم ۱۳ آواز افتادن و همچنین گرفتن خزان و دست
 آواز و نیز آواز افتادن و نقش آن ۱۴ بهار عجم ۱۵ آواز بر آوردن بر کشیدن یعنی بلند کردن آواز ۱۶ بهار عجم ۱۷ آواز بر آمدن
 و برخاستن و خاستن لازم آن ۱۸ بهار عجم

۱۹ نمی آید گوش بر ضعف آواز یکمین دارم ۲۰ آخرین آنکه آواز و آواز را دور ۲۱ نظامی ۲۲ بر آورد از روان هست آواز ۲۳ نظامی

مصدر	صله	شاعر
بستن	در - از	جوش مستان و فروش رو و گلها گنگ زین نواها در هوا از شش حبت آوازه
پیچیدن	در	نوا سے عشق را کن برده ساز که در طاق سپهرش جید آواز
خاستن	از	سبک گلگون قیام چون پی فتن ز جاذبه ز دست از فتن رنگ حنا آواز باخیزد
خاستن	از	خیز و ز در هر نفس آوازه دولت کا کوس شد و ز فرم کوس هانت
خراشیدن		از همدیم بیتو بزندان غم حجب آواز خراشیده ز بجزیر گرفته است
خوردن	بر هم	شب که در بزم طرب نون حیرت ساز بود اضطراب رنگ بر هم خوردن آواز بود
دادن	از	رسید وقت که فریاد آن سی صدر را که جان ز غصه بدو نمید آواز
دادن	از	عاشق دلشده هر چند که آواز دهد کوہ تمکین تو مشکل که صدا باز دهد
داشتن		دل بیده افغان ز تو ناساز ندارد چون شیشه که تاشکند آواز ندارد
دزدیدن	به	دل با گدازد بیا کند کش نشووی فریاد از ناله هم غیرت بر دم دوم بدل آواز
دین		هر آن گرد کا و از گویاں او به بریند برد باز و یال او

مصطلح

۱۵ آواز خراشیدن و آواز خراشیده صوت حزین که از بسیار فریاد کردن بلند تواند شد ۱۲ بار ۱۳ آواز دادن و کردن کوشیدن یعنی دین طلب کردن ۱۲ بار ۱۴ آواز داشتن آواز دادن صاحب آواز بودن ۱۲ بار ۱۵ آواز دیدن یعنی آواز شنیدن ۱۲ صاحب آواز دهنی

آواز داد کوس ملاست ز بام سن ۱۲ طلوری ۱۳ سیکه بافت از غیش آواز داد ۱۲ سعدی شیرازی

مصدر	صله	شاعر
رسانیدن	بر	رسانند بر چرخ آواز پاس قاسمی گونا باد
رسانیدن	به	حالی بسلا نیش انگشت ناکرد سلمان ساوچی
رسیدن	از به	آوازه ز مصر کینسان میسر حافظ شیرازی
رسیدن	در	ترک من گویا بعزم صید بل با لبست نغانی تیرازی
رفتن	از	ز اقصای چین رفته تاروم وزنگ قاسمی گونا باد
رفتن	به	بهر نفس برین رفته آوازه اش قاسمی گونا باد
زدن	بر	ز دی آتش رخو بر آتش زدے نظامی گنجی
شکستن	در	گوخی بنما تابکشا یلم و بان را حنین اصغری
شنیدن	از	می توان از خم شنید آواز افلاطون بنو صائب اصغری
شناختن	از	صاحب دلان شناسند آواز آشنارا حنین اصغری
فسودن		که از بهوده نالیهای خود فساد آوازیم حنین اصغری
کردن		آفتد در در نماندست که آواز کنم صائب اصغری
کردن	به از	تو گفستی کمر بند آغا که کرد رودکی سمرقندی
کردن		گر گوش تو آواز کند گوش مکن سلیم طهرانی

مصطلح

له آواز کردن گوش مرضیست که در گوش خود بخود آواز آید ۲۲ چراغ هدایت

مصدر	صلہ	شاعر
کشیدن	را	میرتاکا نالہ را آواز می بایکشید
گرفتن	از	پروہ مشرم از رخسارین راز می بایکشید
گرفتن	از	یکے بلبل گرفت دیگرے آواز بلبل
گرفتن	از	زنگ مسہ کے آواز آب میگیرد
گرفتن	از	چندان کشید نالکہ آواز او گرفت
نشستن	از	کہ چون آواز بنشیند زبان از کار ماند
بافتن	از	تختہ ہستی رقم تازہ یافت

آواز و آوازہ - شہرہ - قاصدین - ۱۲ بہار عجم

آمدن	از	من دعا کردم و از شش حیت آواز آمد
افتادن	اندر	تا از حجاب غیب شد آمد و آشکار
انگندن	از دور	آن ہمہ آوازهای ابر نیسانی نشست
برآمدن	از	آوازہ جمال ز کفان برآمد
رسیدن	ہر	در دودل با بخولیش و بیگانہ رسید
شکستن	از	دراز کش آمد آوازہ ہفتخوان شکستم

مصطلح

۱۵ آواز گرفتن غرا شہید شدن و بند شدن و بند کردن آواز ۱۲ بہار عجم ۱۵ آواز نشستن بند شدن آن ۱۲ بہار عجم

۱۶ آواز آمدن آمدن بین ۱۲ بہار عجم ۱۶ آواز چیز شکستن و نشاندن و بند شدن و نا پدید کردن آواز ۱۲ بہار عجم

منشور	صله	شاعر
شنیدن آواز نه‌ل شنید کیچند		فیضی الکر آباد
گردیدن اگر نویسد ازین دربان گروم	ب	نختر گزگانی
نشاندن خواناب جگر سرشک کردیم		ظهیری ترشیز
نشستن خطامید از رخ و آواز نه‌ل نوشت		اشرفی زنده

فصل ۲

آه - از اصوات مست ۲ ابدالیم

آمدن ز سینه هر نفسم آه جاگد از آید	از	چو آتشیکه نشیتند می و باز آید	انسی خادری
آگندن از روش جلوه آه باه افگم	از	در غاش غمره خون بکبیدن دهم	ظهیری ترشیز
انداختن آه اگر سوختگان آه باه اندازند	ب	آوردندت ز نهم پیسج و بچاه اندازند	باز کاشی
بالیدن بیا و قامت او گر چنین باله حزین آهم	ب	فرامش میکنی شمشاد رسم خود نمایی را	حزین صفهانی
بر آمدن کوته بود از دامن رخسالی آن سرو	ب	گر آه جگر سوز با فلک بر آید	صائب صفهانی
بر آوردن هر آه که عاشق ز دل تنگ برآورد	از	چون شاخ گل از یاد خوش رنگش آرد	عالی شیرازی
بر خاستن پیش ازین تیغ نفس مادم تا نیریزد	از	آه بر خاست در دلم از تان گشت	ظهیری ترشیز

مصطلح

آه باه آگندن و انداختن بیایه آه زدن ۱۲ ابدالیم

+ بآن دل که بر خیزد آهی از دود ۲ ظهیری

مصدر	صلمه	شاعر
برداشتن	از	فرو ریخت از منظرش گشته نظامی گنجوی
برومیدن	از	تمثال افرو زگر بسان برادرم طالب علی
بودن	در	آروغ استلا زند اکون بخوان شکر کمال اصفهانی
بچیدن	در - از	چند بچم پیش ازین خوان گهر بایست شانی مشکری
دادن		آه شب و گریه سحر گاهم ده ملا جامی
داشتن	در	آه در جگر داشتن بهار عجم
داشتن	به - در	کاول دل ببطاقت من سوخته دم را حنین اصفهانی
در گرفتن	با	آه در گرفتن با چیسکه بهار عجم
دیدن		چون ابرو دیداشک من از شرم آتش بلالی استر آبادی
زدن		زدم شاپور آهی سرد و از گلشن کونیش که بلغ و بوستان دهر را آفت رسیدن شاپور طهرانی
شدن		باود امان دلم بال سمند میسوخت آه حسرت شدم از سینه سوزان فتم حنین اصفهانی
شکستن	در	بیچاره سیکه گریه در دیده شکست ظهوری ترشیز
شکستن	در	ز بسکه آه شکست دست در جگر مارا صائب اصفهانی

مصطلح

۱۵ آه برومیدن و زدن و کشیدن و کشیدن معنی ۱۲ بهار عجم ۱۵ آه در جگر بودن و داشتن با نون نافیه کنایه از کمال کسبت و افلاس ۱۲ بهار عجم
 ۱۵ آه بچیدن و چیسکه آه در گرفتن با چیسکه یک معنی ۱۲ بهار عجم ۱۵ آه در سینه شکستن و جگر شکستن معنی ۱۲ آه ۱۲ بهار عجم

۱۰ گنه خففت گرسنه ۱۲ بهار عجم

مصدر	صدا	شاعر
شکستن	صد جاشکن طره آشفته دلیماست	آهی که مرا رب اطلال شکسته حزین اصفهانی
غفیدن	هر که بشنید آه مردم در دشت یگان	واکنه دید آن چشم بنام ز جانش ناله حیات فغانی شیراز
کردن	از گریه سوختیم و تو آه بیگنی	در آب و آتشیم و نگا هست بیگنی فغانی شیراز
کشادن	حذر از شکایت من که بود تمام آتش	ز دل گرفته آه که بر نیم شب کشیم فغانی شیراز
کشیدن	رخصت لایه نرم دادند خواهم گوشه	تا بکام مسینه آهی از دل شیدا کشم شفانی اصفهانی
گذشتن	اگر چه چرخ ناله ز در و حجب بولی	ز چرخ میگردد و بیتو آه دزاری ما علی کاشی
گشتن	نی طبع از کسوف فتن و بیتا لاش	زین خجالت آیم از لب گسلد چون بیم دالهره
گشتن	نگسلد آه چه در خواب چه در بیداری	که ده پیوند باند و ده گدازش ما ظهوری شیراز
انگیزستن	عشق آشنای شمع من طبع بود خواهش	دارد دسری با سوختن انگشتش هوش نگر حزین اصفهانی
نشان دادن	آه در دین تاب ظهوری فزونش اند	کز جوش سینه بخت هوس با خام من ظهوری شیراز
آهستگی نرم خونی و تحمل ۱۲ بهار بزم		
کردن	چشم از آهستگی کردمی	بگفتا رخصت بی از رومی سعدی شیراز
آهمن - معروف ۱۳		
مصطلح		
آه از لب گشتن آه از لب جدا شدن ۱۲ بهار آه گشتن معروف ۱۲ بهار بزم		
+ پیش کسی ز دست تو آه بگیرم ۱۲ بهار صغانی ۱۲ برقی آغوش خود آه حسرت یکشتم ۱۲ صاب ۱۲ کشیدم از زلف تو در چمن آه ۱۲ فغانی		

مصدر	صلہ	شاعر
افتاد ^{۱۵}	آہن بدیش افتادہ	بہارِ عجم
انداختن ^{۱۶}	ز پاؤں سر آہن انداختش	نظامی گنجوی
پوشیدن ^{۱۷}	در شخص من خواہی چون تار پر بیان	آہن بدیش در چون پریان خویش
خائیدن ^{۱۸}	آہن خائے	بہارِ عجم
دادن ^{۱۹}	دل بآن لعل شکر آساده	طاہر کاشانی
کوفتن ^{۲۰}	آہن افسردہ سے کو بد کہ جمد	سعدی خیرآباد
آہنگ قصہ و آواز کہ خوانندہ در اول خوانندگی کشد و نام مقام سرود ۱۲ بہارِ عجم		
آوردن	بیا تا سوس دشت آریم آہنگ	زلالی خواندہ
باختن	از نگمش بانشہ گل رنگ خویش	وحید دزدینی
مصطلح		
۱۵ آہن بدیش افتادہ در معنی التامیل آوردہ کہ چون کسے را معاشش بنا گاہ رسد و بطالفت بکمال از خاست خواہد کہ از پیش او برگردد و آنجا این مثل ز خند و مراد آن بانشہ کہ خسیس و فواید است ۱۲ بہارِ عجم ۱۶ آہن انداختن بصلہ کہ آریہ از دور انداختن بند و زنجیر بود بصلہ و کہ آریہ از زندان آن ۱۲ بہارِ عجم ۱۷ آہن پوشیدن کنایہ از سلاخ پوشیدن ۱۲ بہارِ عجم ۱۸ آہن خائیدن کنایہ آہن خای بخائے جمعہ کنایہ از اسب تو نامور پر زور ۱۲ بہارِ عجم آہن کشتہ بکلو ادبند سے آہن کشتہ رامیدہند و در عوض حملہ میکنند ۱۲ بہارِ عجم ۱۹ آہن سرد کوفتن و آہن افسردہ کوفتن کنایہ از حرکت نمودن کار بنیانہ کہ کردن ۱۲ بہارِ عجم		
۲۰ کاوردن آہنگ بر شش از بہر ۱۲ افسردہ بولے		

مصدر	صَله	شاعر
بر آوردن	به	دو داد جگر مزمزمه چنگ بر آورد این لغنه ندانم بچه آهنگ نبودست فغانی شیراز
بودن	به	آنم که بیزم کسم آهنگ نبودست در پهلوی من جای کسی تنگ نبودست فغانی شیراز
خاستن	به	بجودل اینم تو آهنگ خیزد خطم سخن بجز نیرنگ خیزد مختاری غزنوی
دادن	را	چو نوز در انغم آهنگ داد غم کمنه شد از سر دوش بباد طغری مشهد
دشمن		کسی که جیم من در صحبت دلال بود زبان کرد دست پیدا داد آهنگ نصیحت مقدم کاش
دشمن		درین گلشن که بوسه از وفا نیست بنفشه بوندار و بلبل آهنگ سالک یزد
رستن	از	بشهری مرغ دلها راست آهنگ که از بام دوشش نیرود آهنگ ظهوری تبریز
ساختن		یار ما چون ساد آهنگ مسلح قدسیان عرش دست افشان شوند حافظ شیراز
سزودن		اگر آهنگ صیادی سزاید قفس جایی گل ارگکین بر آید ناظم هرانی
شناختن	در	گر گوش تو آهنگ شناسست درین باغ هر آبکش بگ گلشن رسد ساز سالک یزد
فرمودن	به	فغان روز اینم فرمود آهنگ منه و آمد ز گلگون در فغان گنگ دشمنی باقی
کردن	با	دی لغنه سرایان چمن باد و چنگ این قول عجز کرده بودند آهنگ لمای کافرد
کردن	در بجه از	گردیده دلم کند آهنگ دیگر آتش زخم دران دل دیده بر آومت حافظ شیراز
کشیدن		بخت غنوده را سر خوابست همچنان شاهی چه تیر می کشی آهنگ را شاهی بهادر
گرفتن	از	گیم من ز نواست هندی آهنگ در پهلوی و در می و نم چنگ فیضی اکبر آباد

۴۰ آبکش بگ اوران نباتات ۱۲ + آهنگ در کشیدن او کرده از کلام الطیر چه چون بون ز تخمین کند آهنگ ۲۰ غیرت شیرازی

مصدر	صلہ	شاعر
نمودن		ہر فرماندہی کہ از ہنگام نسوی نمودہ است
نمودن	†	کامد سحر ہی گو شمع این گفتار بہار آملی
نواختن		راشگر عدل تو صد آہنگ مخالف
مہشتن	در	ہبل آہنگ سلطانی درین کاخ سوار پاریشانی درین کاخ حزین اصفا

آہو معرفت و عیب ۱۲ بہار عجم

کردن	خود از یک کلک بہ پای چندان فداور	کہ بیک نافہ صد آہو کند ہر ناف آہو	حسن و کرم
گذشتن	سرخوش آن دشتی غزل آمدی جواز پہلو گذشت	از پیش فتنہ تبسم کرد و گفت آہو گذشت	شاہ و طرانی
گرفتن	بود مصاف تو ہی چرخ باشکستہ دلان	ہمیشہ شیر تو آہو بے لنگ می گیرد	صابقہ ہما
گرفتن	چو اندازہ ز خشم خویش گیرد	ز آہو بے صد آہو بیش گیرد	نظامی گنجوی
نماندن	اسے ہلایون بناے آہو پاکے	آہو بے در تو نماندہ خداے	ابوالفتح رونی

فصل یا

آیہ نشان دہارہ از کلام الہی ۱۲ بہار عجم

آروضن	ایکے از دفتر عقل آیہ عشق آموزی	از	ترسمین نکستہ تحقیق نہانی دلت	حافظ شیرازی
-------	--------------------------------	----	------------------------------	-------------

مصطلح

۱۵ آہو گذشت دقت نماند و ز صفت گذشت ۱۲ بہار چراغ ۱۵ آہوی لنگ گرفتن بے انصافی و معاوضہ کشی کردن ۱۲ بہار عجم

† بایں بے پردہ بالی ہواے ہم توجہ دیک آہنگ ہنر از نایہ ۱۲ علوی مؤرخ آبادی ۱۵ آہو پاسے نیز در ۱۲ بہار عجم ۴ خانہ شمش پہلو ۱۲ بہار عجم

مصدر	صله	شاعر
خاستن	از	تالیف آیه آری هست از حروف معجم انوزی ایورد
خواندن	از- در	خواند از سر و آیه بلبندی والله هروک
سردن		کلبک ازوری بلا فدیبل زبیلو حزین اصفا
شنیدن	از	شنیدم آیه تو بو الی الله از لب حور نطیر فارابی
شنیدن	از	نیرسیدی چرا دیو آتشا حال خرابش را حزین اصفا
فروختن		بازو میدن گرفت صور سرافیل را حزین اصفا
گماشتن	بر	بر لوح خود چو آیه حرمان گماشتی ابن سینا فونیز

آئین زیب و زمینت و رسم و عادت و طرز و روش ۱۲ بهار عجم و بریان قاطع

آمدن	آئین موشگانی از مسج کج نیاید	از	شمشیر را سازد کس تیغ مو تراستی	تا شیر اصفهان
آهوشن	غنان از عرصه صورت گردان کا ندیران داد	از	ز زلغ آموزد آئین روش کبکشا مانش	عونی شیراز
برافادان	گشتگان خویش را در چشم مردم جلوه ده	را	تا شهیدان را آئین ماتم برفت	آذری طلوی
برانداختن	چو لبکست از مهر بد پشت را		بر انداخت آئین ز ترشت را	نظامی گنجوی
برداشتن	کمر بسته در کینه خوابی سپهر		تو بگذارد و بردار آئین مهر	قاسمی گونا باو
لبستن	چون عصبیت کمر کین یبست	از - در - یبست	حمله زد پر داختن آئین یبست	نظامی گنجوی

مصطفیٰ

۱۴۰۱ آئین بستان مقابل آئین کشادون ۱۲ غوغا مض صهبای دهلوی

✽ فہم زکات اب بروجین - وردیدہ دول بہ بندہ امین ۱۲ فیضی اکبر الہادی ✽ زخون بدیدہ تر بستہ امانتیں راہیہ زکات و آناکہ ہاشمے
بجس متبت امین امین ہاشم و سماع نہ بستہ اند ۱۲ لہوری راہیہ زکات ✽ بحسن رعش بستہ امین ۱۲ فیضی اکبر الہادی

مصدر	صلہ	شاعر
بودن		گفتگو آئین درویشی نبود
پرستیدن	۱	عروسانہ بر کسی ز نشست
دادن	۲	بہ مرغابی آئین میخانه داد
دانشستن		منج از من اگر سر یک شتم گاہے ز دناست
دانستن		نہ ہر کہ طرف کلج نہاد و تنہ نشست
دیدن		خرد آئین کعبہ را دشمن دید
رساندن	۳	شعار تقوی آئین اسلام
رفتن	۴	افسوس ازین حیات کہ برباد میرود
ساختن		چو آئین آن بزمگہ ساختند
کردن	۱	آمدان مہینہ را از دغا نگین کنند
کشادن		نشاہنشہ گل کشادہ آئین
گرفتن		بسار آمد و باغ آئین گرفت
گریدن	۲	ہوا بر سیرت ضحاک ظالم
ماندن		اگر آئین ہندی سر زلفت چنین ماند
دور نہ باتو ماجرا ہا داشتیم		حافظ شیرازی
شہنشاہ را گشت آئین پرست		نظامی گنجوی
ز منقار لعیشش بیانہ داد		طغری نشہ
نمک پرورہ تاز تو ام آئین اودارم		فوقی لڑکانی
کلاہ داری دآئین خسروی داند		حافظ شیرازی
مایہ زرق جہان گفت اینست		ابوالفتح رودکی
بنا تو سہ چلیپا سہ رسانم		حدید بن اسد
کائین مانہ بر روش او میرود		خسرو دہلوی
تکاح نہ ز ہرہ پرداختند		بالتقی جانی
بادشاہ حسن آمد شہر آئین کنند		عصری تبریزی
در ہم زدہ لشکر ریا چین		فیضی کرمانی
خزان ہیبت مرغ زرین گرفت		طغری نشہ
گزید آئین نوشتہ دران عادل		ابوالفتح رودکی
عجب گر یک مسلمان بر ہمہ روز زین ماند		بیالی کرمانی

مصطلح

لہ آئین پرست مطیع تابع آئین پرستی خدمت کردن بازو تنے ۱۲ بران قاطع

مصدر	صله	شاعر
نمادن	نمد کارپرد از این داورے	بدینگونه آئین کین آورے
دزدیدن	از بادوہ وصال گرجہ بونوشم	تازندہ ام نوزم آئین ہوشیاری
آئینہ بدوختانی مرکب ز آئین بوزن و معنی آہن زیرا کہ در اصل از ناہن ساخته اندا بہار عجم		
آوردن	آورد پے زمینت خسا و شپست	مشاطہ حسن آئینہ و آئینہ دان
آوردن	من ببردن ساقی از ضعف خفا و افتاد	باید آوردن ز جام آئینہ در پیش خم
آویختن	ہیچو آئینہ کہ بر شایع عام آویزند	عمر من صرف پریشان نظری میگردد
افتادن	از حیرت جمال تو ہنگام عرض حسن	افتد ز دست یوسف پیغمبر آئینہ
افروختن	آئینہ افروز	بہار عجم
برداشتن	پردہ ز رخ برگیر تا نشوی خود پرست	آئینہ را بردار تا نشوی خویش بین
بردن	منشین لبشاد آب رخ بار ساہبر	آئینہ صفا بدم بے صفا مہر
بستن	کہ ام آئینہ روا حرام این میخانہ می بندد	کمی آئینہ بر پیشانی بماند مے بندد
بودن	تا تن بجات جوہر جان را صفا مجو	آئینہ در غبار بود ز نگار را

مصطلح

۱۱ آئینہ در پیش دم آور و در دن چون آدی سکوت یا قریب برگ می گردد آئینہ در پیش نفس وے میگذازند پس اگر عکس

مرئی نہ سکوت است و الا بیت ۱۲ بہار عجم ۱۱ آئینہ آویختن معروف ۱۲ بہار ۱۱ آئینہ بر پیشانی بستن رسم خواتین

ولایت ست کہ در حالت ولادت آئینہ بر پیشانی می بندند ۱۲ بہار عجم

مصدر	صله	شاعر
پرداختن ^۱	دشمنی هست که در کشور من معشوق است	علی سرهنه
پرداختن ^۲	تا نسوزد آرزو در دل نگردد سینه صفا	صائب اصفهانی
پیراستن ^۱	پشت دل اگر آئینه پیر است که حاجت	آرزو اکبر آبادی
جستن	من آئینه از رخ تو جویم	فیضی اکبر آبادی
دادن	از چهره نقاب گل کشاوه	فیضی اکبر آبادی
داشتن ^۱	در لیغ آدم تربیت ستوران	سعدی شیرازی
داشتن ^۲	آئینه دار روی تو منم و حیا بس است	صائب اصفهانی
داشتن ^۳	دیو چون محتاج عینا گشت فکر خویش کن	اشرف نازنبرانی
داشتن ^۴	حیرت حسن تو از هوش چس را بر دست	اشرف نازنبرانی
زودودن ^۱	عالمی چه بود با گشت حزین	حزین اصفهانی
		عجب آئینه زد و دویم عبت

مصطلح

۱- آئینه افزون آئینه پرداز آئینه پیر اصقل گر ۲- ابر بان و جهانگیری و چهارم ۳- آئینه پرداختن پنجاک سحر صاف کردن
 آئینه به خاک ستر ۴- چهارم ۵- آئینه داکر سیکه آئینه پیش رو گذارد ۶- چهارم ۷- حجام ۸- ابر بان فاطمه ۹- آئینه به پیش نفس داشتن
 ۱۰- آئینه به پیش و در پیش و بر نفس داشتن معنی آئینه در پیش دم آوردن که گذشت ۱۱- چهارم ۱۲- آئینه زوای معنی
 آئینه از زود صقل گر ۱۳- ابر بان فاطمه و جهانگیری

+ بنیز اگر که دل آئینه بر دلا می نماید ۱۴- حزین اصفهانی

مصدر	صله	شاعر
ساختن	از	نه هر که آئینه سازد سگری دانه حافظ شیرازی
سپردن	به	قفل کوری بدل و دیده تا محرم زد نظیری نیشابوری
شدن		اول بر دلب خانه دگر میمان طلب صائب اصفهانی
شکستن		آئینه چون شکسته شد آئینه خانه است بنفش کشمیری
کردن		چون شبنم آنکه آئینه بی غبار کرد صائب اصفهانی
کشیدن	به	بخاکتر کشم آئینه خویش راسخ سمنی
گذاختن		پیمام ده خیال سازان فیضی اکبر آبادی
گرفتن	به	زشت رویه آئینه بزرگوار کلیم بهرانی
گرفتن		آئینه پیش لب گرفتن بهار عجم
گرفتن		آئینه پیش نفس گرفتن بهار عجم
ماندن	به	درین غریبست همین آئینه زانو بمانده حزین اصفهانی
نشان دادن		یا نشانیست بر انگشتری آئینه را جو یا کشیری

مصطلح

۱۰ آئینه کشیدن بجاکتر روشن کردن آئینه بجاکتر ۱۲ بهار عجم ۱۳ آئینه نشان دادن بر انگشتر زنان هند آئینه مختصر را
بر انگشتری نشان دهند در انگشت زو بخند شاید در ولایت هم بود داشته باشد ۱۲ بهار عجم

۱۴ ز لعلش گز آئینه ساز خیال ۱۲ صبحی خوانساری

مصدر	نوع	نوع	شاعر
نمودن	شکوه بیک نظیری کس کین و نیست	آیند مغان که طوطی نشکند قندی دیگر	نظیری نیشاپور
نمودن	هر کشته بصد خردن غصبا وید	آیند نهاده روی خورشید	فیضی کبر آباد
نمودن	تاب می آوی که از کت می نمی که آئینه	از جمال تو ندیدم جز تو خستنی دیگر	نظیری نیشاپور

باب الف مقصوده

فصل باء موحده

ابا - بالکسر معنی انکار در برابر زن از چیز ۱۲ ابا بجم

داشتن	گل از غم غم بود لب که دارد ابا	از	بد سازیش غنچه گرد و صبا	طغری شهید
کردن	گل خیزی ز شرارت لبم چون نرد	از - در	که ز حیرت خود کرده ابا در کشمیر	طغری شهید
نمودن	سلطان بدار شاه غزنوی تو هست اینتر		را بنکل شیخ در آرد ابا نموده	دوشاد و مفرق

ابتدا - شروع ۱۲ ابا بجم

کردن	گفتم که ابتدا کنم از بوسه گفتنی	از	بگذارتا که ماه ز عقرب بدر شود	حافظ شیرازی
------	---------------------------------	----	-------------------------------	-------------

ابتر - پراگنده و ضالع ۱۲

دخفتن	درق چون دل غم شد ابتر نگر دو		چو داغ غم کرده است چه داری	حسرو دهلوی
-------	------------------------------	--	----------------------------	------------

مصطلح

له آئینه نما کینه آئینه در پیش رو گذارد ۱۲ ابا بجم

شاعر	صله	مصدر
فیضی اکبر آبادی	از	شدن اجزای وجود من که ابر شده بود
مجدیدی		کردن جهان پناهنش را حال من بشنو
خسرو دهلوی		گریه زدن درق چون داغ شده ابرگرود
عالی شیرازی		منودن جلوه ابل غیث است در ابر بطریزان

ا بجد علم معروف ۱۲ ا ب ا ب ج

بهار عجم		آمنش ا بجد آموز
بها عجم		خواندن ا بجد خوان
صاحب صفتها	از	شدن روی در غش حقیقی از مجاز آورده ام
بهار عجم		نوشتن ا بجد بخیرید نوشتن
علوی بن خرم آبادی	بر	نهادن معلوم ا بجد پیچیدانی مانند سوسن
		ابر - معروف
آرزو اکبر آبادی		آمدن تند در مشور و سیرت ز کس آرد
انوری ابیوردی	بر - ب	باریدن اگر ابر سبزه تو بر که به بار آرد

مصطلح

ا بجد بخیرید نوشتن ترک آرد کردن ۱۲ ا ب ا ب ج ا ب ج ا ب ج

حسن بی شرم از نگاه بوالهوس آید بشود ۱۲ بیدل ۱۲ ا ب ا ب ج ا ب ج ا ب ج ا ب ج

مصدر	صله	شاعر
برآمدن	از	چون ابرسیه برآمد از کوه فیضی کبریا
برخاستن	از	کداین ابرسیه اندامن گلزار خیزد صائب صفا
ابرام استوار کردن دستوه آوردن ۱۲ بهار عجم		
آوردن	ابرام آوردن	بهار عجم
برآمدن	نشان عرق از سنگ گرفتن لبشردن	ابرام محال ست باساک برآید صائب صفا
دادن	در نجش صنم بر بهمن را	ابرام با عقد داد و دیم نوری خیر
داشتن	ز گلهای نظاره چون می گزیم	اسیم من ابرام بلبل ندارم اسیر برستان
دانستن	کیست حرف پس بر رویش نه افش گفت	دیدن دزدی را ابرام میداند هنوز صائب صفا
کردن	گراین ابرام گستاخانه کردم	نه به سر گنج این دیر اند کردم ناظم هرو
کشیدن	ابرا کشیدن	
ابرو معرود ۱۲		
جنبانیدن	نه مکنین است گرجانان با ابرو جنبانند	که نتواند کشیدن ناز آن زو کانش را و جود و نبی
جمیدن	می جمد ابرو می جود بر چشم حجاب	نیست خیر ای دل و گردیده طوفان می شود کلیم همد
مصطلح		
۱۵ ابرو جنبانیدن اشده با بر کردن ۱۲ بهار عجم ۱۶ ابرو جمیدن نوعی از تقاضا ۱۲		
بهار عجم		

مصدر	صلمه	شاعر
زود ۱۵	به	چشم تو بخیلین صد گنج گه
کشاد ۲۵		شہ کاروان مجاہد نو نباد
کشید ۳۵	براز	بر چہرہ آسمان بدینو
نمودن ۴۵	از با	ہلالی شہ تمیزین غم گم کبا طرہ شمشیر
نمودن		ابرینہ کاکہ جان دہم جان
		ابر زند و گرہ بابر د نرند
		سمران را طلب کرد و ابرو کشاد
		از قوس قزح کشیدی ابرو
		چہ باشد سکہ بنامہ ز طاق آسمان ابرو
		بلے بسملہ بسلم مگردان
		شمس سیتا
		نظامی گنجوی
		دالہ ہرود
		حافظ شیرازی
		دالہ ہرود

البلغ رسانیدن ۱۲ ارشدی

کردن	با هزاران جانبازی ابطال نمیکند	با	خسرو دهنو
نمودن	مشافعت نیز مضمون انرا ابلغ نمود		علی شیراز

فصل تبار فوقانی

آفاقہ بضم ایل و قاف، حیثہ، کلنی کہ اردو پر اسے بعضی مرغان سلزند ۱۲ ہمارے غیر آن

افتادون	اتاقہ سرکشان را از سحر افند	از	چو بلبل از درخت گل در افند	زلالی خواستگار
داختن	از دود جگر بعرشش تا زرم		صحرآه اتاقہ دار تا روز	طالب کی
زردن	اتاقہ زرد بکشد گوشت را مدین مهر	به	کدام خرجستان کی باشد آفاق	زلالی خواستگار

ibid.

۱۱ ایرود زن اشاه و بابر کردن در ضا دادن ۱۱ بهار عجم ۱۱ ایرود کشادن خوش خلق ۱۲ بهار عجم ۱۱ ایرود کشیدن نقش کردن بابر ۱۲ بهار ۱۱ ایرود نمودن نووار شدن و انشاء کردن بابر ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
اتحاد بالکسر و تشدید یا یکی شدن و یگانگی داشتن ۱۲ ریشدی		
افتادن	حافظ گم شده را با غمت ای جان عزیز در - با	اتحادی ست که در عهد قدیم افتادست حافظ شیرازی
انصاف موصوف شدن بحسب		
داشتن	بعله فطرت و ذکا انصاف داشته به	حزین اسفندی
اتصال پیوسته شدن		
افتادن	بر حمت اتصال فتنه چو پیوندی برید از هم به	بفرصت نظاره و یا معشوق چون قطره شبنم نظیری غنای شیرازی
بودن	بیا سانی آن کشتی چون بلال با	که با آفتابش بود اتصال قاسمی گونا بادی
جستن	تا در سال هزار و یکصد دسی و پنج به	بهار اعلی اتصال حبست حنین مصنفان
دادن	بجسمانی ترم غنم کن جلاله به	با سبب اتصال الم ده چو مال نامظم هر دو
داشتن	بار اتم این مقال ساها با	اتصال داشت حنین اسفندی
یافتن	در همان دوار زبست کردگار به	اتصال یافت حنین اسفندی
اتفاق موافقت کردن و واقع شدن کار ۱۲ بهادر غم		
افتادن	بیارگاه تو چون باد ابناء شد راه به	کی اتفاق مجال سلام ما افتد حافظ شیرازی
بودن	خراسان بود رشک خلد برین بر	بود اتفاق حسد لائق برین قاسمی گونا بادی
ساختن	همه روز اتفاق می سازم	که به شب با خدا می پردازم سعدی شیرازی
کردن	زمانه وصل ترا صدیب مہیا کرد	ولی چه سود که اقبال اتفاق نکرد وحشی بافقی

مصدر	صله	شاعر
نمودن	با	نصیر جوانی
صده مصرع هاشم با نام صدترین		
اصطفا اتفاق نموده		
اتمام - تمام کردن ۱۲ رشیدی		
دادن	نامیه چون چمن بزه دهد آتش	ناقص از کار که آزد بسلخ ارغزل
یافتن	بجدا صد مساعد گشت ایام	سوم جز از کتابم یافت اتمام
اول بضم اول و ثانی نشد و مخفف آرایش معروف که بر جامه میکنند در اصل نام		
اوزاری ست که بدان عمل مذکور صورت گیرد و ۱۲ بار عجم چراغ هدایت		
زودن	غمزه را معجز ز رنگ با ده گلناری کنند	بر قبای ناز از چین چین آتوزند
کردن	پاز جارفستان آتو کردند	دلخ بیدرز ربع سکون را
کشیدن	جوسگ گرد آن کوی پیمیشم	بیدار آتش آتومی کشتم
فصل ثبات مثلثه		
اثبات بالکسر قرار دادن ۱۲ رشیدی		
آمدن	هر چند که خلق نفی توحید کنند	از بهر خدا شناس اثبات آمد
کردن	هر که نفس را کند اثبات جان	جز سخن خوش نبود جان آن
مصطلح		
له آتو کشیدن معروف و غمنازه کشیدن و زبان برآورده دم لایه کردن سگ را نیز گفته اند ۱۲ بار عجم چراغ هدایت		
۱۲ روزان دولت ادیان بنا تمام یافت سلیم طرانی زبان برآورده دم لایه کردن ۱۲ بار عجم چراغ هدایت		
۱۲ روزان دولت ادیان بنا تمام یافت سلیم طرانی زبان برآورده دم لایه کردن ۱۲ بار عجم چراغ هدایت		

مصدر	صله	شاعر
شدن	چند بیت ازان که بخاطر فائز	حزین اصفهانی
نمودن	قامت سروالف استقامت غلام لال	نظیر قزوینی
یافتن	در قصائد و غزلیات قطعات مضامین خوب	حزین اصفهانی
اثر بوذن شیراز ۱۲ بهار عجم در شیدی		
افتادن	خاک ز گردون نبود تابناک	ملاحامی
بخشیدن	اثر تاثیر اگر داذون نه بخشش بجا	تاثیر اصفهانی
برداشتن	صد فکر اثر ز طاعنم بردار	تاثیر اصفهانی
بردن	اثر عتاب برون نول هم اندک	نظیر قزوینی
برگردیدن	تمام دردم در رسم که چون تو برگردی	شعانی اصفهانی
بستن	دل ست اینک از گریه ریزد شر	تلویری شیرازی
بودن	چون بود اصل جوهری قابل	سعدی شیرازی
پذیرفتن	از فیض تو گردید محض گل آدم	حزین اصفهانی
جستن	سوخت پاکم آنگنان بهر جان عاجز مورتو	دشمنی باقی
دادن	آن دلی که ز دین اثرش داده اند	زاسوے عالم خبرشش داده اند
۱۲ اثبات نمودن ذات حق را بایضا ۱۲ دیوبند بهر کس دولت دنیا باینی اثر بخشند ۱۲ رضای یزدی ۱۲ ز دولت بهر طاعت را اثر ۱۲ قاضی گونا بادی ۱۲ مریم چه اثر بد درین درغ ۱۲ فیضی اکبر آبادی		

مصدر	صله	شاعر
داشتن	از	اگر مقبول اگر مردود حرف اندارد
داشتن	از	توان تعویذ باز و کرد حرف باطل را
دیدن	از	ناقص شد ازین طایفم فیروزه فغانی
رفتن	از	مسکین اثر طالع نیست روز زناست فغانی بخیزد
رمیدن	از	کزن نقص ریزگار نه بیتد در گراخ
طلبیدن	از	بهر ترانه چو طالب نمی کشایم گوش
فرستادن	به	اثر زندگی به گور فرست
کردن	در - به	مبستی که اثر در دل کس نمکند
کشیدن	از - در	از مریخ چارچین فیضها دیده ام
گذشتن	از - در	ز آب تیغ اثر در گاهی ما بگذارد
گرفتن	از	از بوی تور بوده نشان شک غالی
ماندن	از - به	عاقبت هم بکنند ناله سلمان اثر
نمودن	به - در	چنان بود و بخت اثر بلخ ناله
		کسی که گمانم که نماند اثرم
		که نشوند جوانان بسایه خجسته
		انظام استر آباد

۱۲ اثر از معری فیثا پوری ۱۲ اثر از مؤلف دارد ناله که استخوان خیزد ۱۲ اثر ۳۱ زار به خیمه هم نه بدلی اثر کنم ۱۲ نظری
 عه ناماندا اثر از هستی و دویم بجا ۱۲ حریف ۳۵ بصغر زمانه اثر نماند از فقیر ۱۲ فقیر و بوی طبع چندان گریستم که در آن بهر اثر نماند ۱۲ انگاری
 اسرار خانی ۳۵ نمود در دل صد خلقتش آن اثر ۱۲ نظری

مصدر	صله	شاعر
نهفتن	از	می نوش که آرزو که شد توبه اجابت ذوق دثار از نغمه داود نهفتند نظیری نیشاپور
هشتن	از	بیانه نگاه تو از اثر نه هشت این طرف مجلسی ست که ما شراب خود حزین صفا
یافتن	در - از	بکه درو یافت لطافت اثر ناده حقیقت او در نظر خسرو دهلوی

فصل جمیم تازی

اجابت بالکسر قبول نمودن و جواب دادن ۱۲

نمودن	بی محبت ننمودند اجابت هر چند	را	بانگ تسبیح ملک برفلک اعظم زد نظیری نیشاپور
-------	------------------------------	----	---

اجاره بکسر درای محله مزد ببرد و در دادن و نذر گرفتن ۱۲ بهار غم

کردن	اجاره کرد و ما غم گلابخانه وصل		نسیم در ره من شمسار می آید سبحر کاشی
کردن	منت بخلاین نمی آسان که مگر	از - به *	رزاتی را اجاره کرده از حق داله بروی

اجازت بکسر درای محله دستوری دادن ۱۲ بهار غم

آوردن	اجازت قدم او بسیار تا به هم		که هست منت این تو تیا بدیده حور عرفی شیراز
خواستن	تا با کنون نخواستم چیه کن	از	از تو اکنون اجازه می خواهم سلطان یاجی
دادن	نمی دهند اجازت مرا بسیر و سفر	به	نسیم با وصل او آب رکن آباد حافظ شیراز
گرفتن	اگر چه خوش نبود سیر بوستان تنها	از	گرفته ایم اجازت ز باغبان تنها صائب اصفهانی
یافتن	یافت اجازت که ز اقلیم راز		را حله را ند بحسبیم محباز ملا جامی

از نامی توان نرسد یافتن غیر ۱۲ فیه دهلوی * داهی حق را اجابت نمودند ۱۲ حزین اصفهانی * این مجوه یک بود بخشها و کن ۱۲ معری
نیشاپور

مصدر	صله	شاعر
اجتناب دور شدن و پرهیز کردن ۱۲ بهار عجم		
داشتن	از	من اضطراب بیزم از براسکین دارم
کردن	از	ما تو بهر دست گیریم
گرفتن	از	بگرفته حادثه ز خباب تو اجتناب
نمودن	از	بشمر دلوح طلسم گنج از لوح مزار
اجتماع فرا هم آوردن و سازگاری نمودن ۱۲ ارشیدی		
پذیرفتن	بر	اجتماع پذیرد
کردن	به	استمعان کرد بوجده اجتماع
اجر جزو دادن و مزد ۱۲ بهار عجم		
اندوختن	از	اجر کیه بر بهمن برد از طاعت صنم
بردن	از	اجر کیه بر بهمن برد از طاعت صنم
دادن	در	خسر و تختگاه کل ممالک سلطان
داشتن		جد از وصل تو اجر شادانی دارد
اجل بالعربک مرگ ۱۲ بهار عجم		
آمدن	بر	تو زنده بهمان بنده بجای تو بیرم
+ خلاصی دهد در کشتن باطل ۱۲ اسیر شهرستانی		

مصدر		صله	شاعر
پرهیزیدن	تیغست که اجل ز بیم پیرسید و از	از	گره یابد زمانه بگریزد از و کمال صفتها
ربودن	افتاد دل چو از نظر او اجل ربود		کز باز بازمانده بصیاد میرسد منجر کاشی
رسیدن	خشب هجر عاشقی را کمال رسیده باشد	را	بچه درد مرده باشد که ترانده باشد رنکی همدانی
گردیدن	ملک از گفست دلبخیل شد		اجل گردیده تقصیرش بجل شد زلال خوانسار

فصل حا حطی

احاطه گرد و گرفتن ۱۲ بهار عجم

کردن	احاطه کرد خط آن آفتاب تابان را	را	گرفت خیل پری در میان پیمان را صائب صفتها
نمودن	چو داغ لاله بر جانمی که می نگرم	را	مرا احاطه نمود دست آتشین روئے صائب صفتها

احترار پرهیز کردن ۱۲ بهار عجم

داشتن	ده که دامن میکشد آن سر و ناز من میزد	از	درخت خونم را و دارد احترام از من میزد وحشی بافقی
کردن	تو بپوشیدن چه کردی که با کتی نظیری	از	بخدا که واجب آمد تو احترام از کردن نظیری نیاپور
گرفتن	نمود شکل من از قدرت احضار بسیل	از	گرفت طبع من از غربت عزرا غراب ابوالفتح رکنی

احترام حرمت داشتن ۱۲ بهار عجم

کردن	مخالفت چو از غمگی یافت نام		چو اهل حجازش کنند احترام طغری شمس
------	----------------------------	--	-----------------------------------

مصطلح

اجل رسیده و اجل گردیده هر دو مشهور ۱۲ بهار عجم

مصدر		صلہ	شاعر
ماندن	ریش از آن عزت و احترام مانند	را	حزین اصفہانی
نمودن	آن والا مقام اور احترام نمود	را	حزین اصفہانی
احتساب نہی کردن ۱۲ بہار عجم			
گرفتن	زاغ باز آمد بیغ و احتساب اند گرفت		عندلیب از بیم او بیم ہی سازد وزیر معزی نیشاپور
احتشام خلاوند مذم و چشم شدن ۱۲ بہار عجم			
یافتن	گر مہتران بدین یابند احتشام	بہ	دینا بدین و دانش اد احتشام یافت معزی نیشاپور
احتمال برداشتن ۱۲ ارشدی			
داشتن	انما حالات خود تفصیل چه احتمال دار	بہ	نصیر بہانی
احتیاج نیازمندی ۱۲ بہار عجم			
آوردن	ای صاحب شمع مباحث لطافتی	بہ	کاوردہ عاجزے بدت احتیاج خوشی وحشی بافتی
افتادن	بضریش زو اسط چو گیرند باج	بہ	نیفتد بقطاسلم احتیاج طعنی شہد
بودن	چنان کشوری آمدش در نگین	بہ	بنود احتیاجش بنفشیر کین قاسمی گونا باد
دادن	بہ خلقش حق نداده احتیاجی	بہ	دہد مارا برسی مار دابہ ظہوری شیر
داشتن	اگر بسایہ بید احتیاج خویشی داشت	بہ - در	در آنچنان سلم آہ بر فراز اینجا صابلی مصطفیٰ
ماندن	چو از تیر مپوے گردان بے	بہ	بشرکش نماذ احتیاج کے قاسمی گونا باد
احرام بر خود لباس و و خند و خشم و اصلاح ریش و مجامعت غیر آن حرکات گردانیدن حایجان ۱۲			

مصدق	صلہ	شاعر
بستن	با	کہ ہم مرکب بود ہم نوشہ دامن برک بستن صاحب صغنائی
داشتن	یہ	اے دیدہ حیران مژہ برزہ باز بیدل اعظم آبادی
گرفتن	یہ	چشم ز گس بتاشاے تو احرارم گرفت صاحب صغنائی
احسان نگوی کردن ۱۲ بہار عجم		
جستن	از	مروت ندارد بدستان گوے طہوری آریز
کردن	با بہ - در	کہ آخیز خویش را در دیش کردم اسحق یزد
احسن آفرین ۱۲ بہار عجم		
برخاستن	از	احسن برآید از مے و جام فیضی اکبر آبادی
خاستن	از	کہ احسن خیمہ در لوح و قلم قاسمی گونا آبادی
زدن	را	ہمی کنند دعا را فرستگان بہن معری نیشاپوری
گفتن	را	و گرچہ در حق من کردہ بسی احسان معری نیشاپوری
احوال جمع حال و بجای مفرد نیز متصل است ۱۲ بہار عجم		
بودن		تو بر گل مجرای جام مے بکفت پدید آئی کہ احوال تہستان با در گل چو سیب شد نقی کرہ
پرسیدن	از	کہ چو صبرت خرم نیست صبر نگ خویش مانت تبریزی
خواندن	از	بیکہ پیش یا در فرم بر زمین افتادہ است صاحب صغنائی
۴ در حقیقت بہرہ روی زمین احسان کرد ۱۲ صاحب ۵ اگرچہ در حق من کردہ بیہ احسان ۱۲ مرہی		

مصدر	صلہ	شاعر
دانستن	یار بہتر ز من احوال مرا میداند	من چنان عیب خود آئینہ بنام دارم
دیدن	مارا چه حال گر چه پریشان نگذری	آری ترا کہ گفت کہ احوال ما بسین
شدن	ہیچ میگوئی اسیری داشتیم حالش چہ شد	خستہ من نجائی داشت احوالش چہ شد
نہیدن	می توان از ضعف تن غمید احوال مرا	از
گذشتن	بی تو از بسکہ بمعنی گذرد احوال	سنگ بر سینہ زند آئینہ از متشالم
گرفتن	تو خود اسے آفت دہا چو گویم بگو	از
گفتن	بیش ادا احوال جان مبتلا نگفتہ ماند	در
ماندن	مارا کدام وقت و چہ احوال ماندہ است	حال ما از بی زبانہای مانا نگفتہ ماند
		جان رفت پیش و چہ بر و بنال ماندہ است

احیا بکسر اول زندہ کردن ۱۲ بہار عجم

آموختن	عقل از روش اسے تو آموختہ قانون	از	روح از اثر لطفت تو آموختہ احیا	سلمان داؤدی
دادن	اسے کردہ بنوک خامہ از شاہ نظام	ہے۔ ا	دہی دادہ بخلق نامہ احیای کلام	امیدی رازک
کردن	چون زمین مرده کز ابر گرد تازہ رو	از۔ یہ	از عرفی تو تو احیا می کنند آئینہ را	صاحب اصفہانی
نمودن	اکثر لیلی را بعبادت احیا می نمود	ہے		حزین اصفہانی

مصطلح

۱۵ احوال کسے گرفتن استفسار احوال کردن و بہ بیمار و اسیرین ۱۲ بہار عجم

۱۶ این زبان تشنہ را یکبار حیای بہ ۱۲ افغانی خیرازی ۱۶ یکہ برہم احیا کن اعجاز سبچار ۱۲ حزین اصفہانی

مصدر	صده	شاعر
فصل خامجمه اخبار بالکسر خبر دادون ۱۲		
کردن	خود بیند از م از نعل گریه	از کتم از ماجرا سے ہوش اخبار کمال اصناف
اختر معروف		
افزودن	بلند اخترت عالم افزخته	زوال اختر شمنت سوخته سعدی شراز
سوزن	بلند اخترت عالم افزخته	زوال اختر شمنت سوخته سعدی شراز
شمر دن	شب جبران زبس اختر شمر دم	مرشک از چشم ز بر دین بر آورد نظوری ترشیز
شمر دن	اختر شمر	بهار عجم
شناختن	اختر شناس	بهار عجم
اختراع چیز نو پیدا کردن ۱۲ بهار عجم		
فرمودن	نمایینی است که از شکل صلیح	از اختراع فرموده و حقا که یہ بیضا نموده از اولگیری
اختصار کوتاه کردن سخن در راه کوتاه رفتن ۱۲ بهار عجم		
رفتن	تیمنا و تبرکات بکر محله از انما اختصار میرود	منشی اصناف
کردن	چون تو بسیاری توانست آفرینان در جهان	چون تو بس بوی جهان را بر کی کرد اختصار سعدی نیشاپور
مصطلح		
۱۵ اختر شمر دن پیدا کردن ۱۲ بهار عجم ۱۵ اختر شمر اختر شمار اختر شناس مندرس و بجز ۱۲ بهار عجم		

مصدر	صله	شاعر
نمودن	لیکن چون بشوریدگی حال رباعی را	به
مناسبتی تمام بود نکر آن مختصار نمود	به	ابوالفضل الکربابی
اختصاص ۱۲		
داشتن	باوالدمرحوم اختصاص تمام داشت	با - به
حزین هفتا	به	حزین هفتا
دادن	و خود را در پرده حیا مستور داشته	به
بعین عنایت اختصاص دادیم	به	خسرو دیلو
اختلاط آیینختن ۱۲ بار		
افتادن	با جابلان بمجموع افتاده اختلاط	با
تحمین کتم نبطا پروینان خورم دریغ	با	نظیری نیشاپور
افتادن	راه گردانده بر جا بیت مخمّل زود	با
اختلاط من چنین با و راه افتاده است	با	مخلص کاشی
خواستن	اختلاط خواستن	بهار عجم
شدن	بعد از آنکه با ختم اختلاط شد	به
خسرو دیلو	با	خسرو دیلو
کردن	فریب عشوه حسن از جهان پیر مخور	به - با
که هر که کرد با و اختلاط ناشاد است	به - با	حافظ شیرازی
اختلاف		
برخواستن	اختلاف صور از نوع بشر برخیزد	از
خامه معدلت او شود ارچهره کثافت	از	غنی شیرازی
ماندن	تا به نخت اختلاف حسن نماند	به
زین موافق ننوده جز بمجباه	به	ابوالفتح رود
مصطلح		
اختلاط بر راه افتاد و موافق افتادن اختلاط ۱۲ بهار عجم		
+ سالها بفرست تقریب و ترجیب و اختصاص داشته ۱۲ خسرو دیلو و خارگویی خطاطی کرد و امان ۱۲ انطوری		

مصدر	صله	شاعر
اختیار برگزیدن و مختار و غلبه و قدرت و تصرف ۱۲ بهار عجم		
آمدن	یکه را از دوستان گفتم افغان سخن به	گفتم بعلت آن اختیار آمده است سعدی شیرازی
افتادن	سیاه گوش را گفتند ترا به	ملازمت شیر بچه وجهه اختیار افتاد سعدی شیرازی
بردن	بیاض گردن او دست را ز کار برد از	بیاض خوش قلم از دست اختیار برد صائب اصفهانی
بخشیدن	دور نشاط نقطه پرکار بسته است به	مردانه اختیار سر خود بدار بخش صائب اصفهانی
بودن	راستان شریف تو گرفتادم دور در	گمان مبر که درین کارم اختیار بے بود جلال شروانی
دادن	دل غمبت می سپارد جان بچشم مست یا به	گرچه بسیاران ندادند اختیار خود و کس حافظ شیرازی
داشتن	بار خيال یا ز پیش نظر مشو بر دور	چون بروصال یار نداریم اختیار حافظ شیرازی
رفتن	مار از کف اختیار رفته از	جز باد بدست باد زن نیست کلیم بهدانی
فرمودن	بدار القرار و جوار رحمت آفریدگار به	مقام اختیار فرمود خزین اصفهانی
کردن	در خود گمان منزلت هر که را که هست	بر صدر اختیار کند آستانه را صائب اصفهانی
گذاشتن	دشمن خانگی از خصم برونی تبرست به	اختیار سر خود را بزبان نگذاری صائب اصفهانی
گرفتن	هوش از نظریه ز گس مستم گرفته اند از	چون ساغر اختیار زدستم گرفته اند صائب اصفهانی
ماندن	نماند همچو حنا بهیچ اختیار مرا	سپر بسته بدست تو روزگار مرا آرزو اکبر آبادی
نمودن	به عشق عافیت بنا پور مختارم چو کرد ایند	نمودم اختیار عاشقی بے اختیار خود شاپور طهرانی
عنه در گریه اختیار ندارم که دیده ام، فغانی شیرازی		

مصدر	صلمه	شاعر
مہشتن	ہرگز اسیر یکدم از دل نماند ایم	تا اختسایا خود پیغم دوست بہشت ایم
اخراج بر آوردن ۱۲ بہار عجم		
شدن	تاب یک فغان ندارد از آگے گشت گل	ازین چین صد بلبل از بہر چین اخراج شد
کردن	داشت بروی دل در جوت و حکایتش	از اخراج حوت غیر ز کام و زبان کنم
فصل دال محملہ		
ادارسانیدن و بیان کردن و گزاردن و مرز و اشارہ ۱۲ بہار عجم		
دادن	آنکہ صد شیوہ بآن چشم سخنگو دادست	چہ ادا ما کہ بآن گوشہ برد دادست
دانستن	ہر چہ در خاطر عاشق گذر و رسیدانی	خوش ادا یا ب او انعم و ادا شدہ
دیدن	چہ ادا ما کہ ندیدم چہ ادا ما کہ نکرد	بندہ اش من کہ عجب بندہ نواز آمد بود
ساختن	اداساز و نجاشی لب و گفتگویش را	بیا رد و گر بیان غنچہ پنهان کرد و لبش را
شدن	ز بسکہ درد دل من محبت آمیزست	بطر ز شکر ادا می شود و شکایت تو
شدن	نشدا ز من ادا یکبار فرض و نیتی ما	از قضا ہرگز نکردم اشک آہ صبحگاہی را
فہمیدن	ہر چہ در خاطر عاشق گذر و رسیدانی	خوش ادا یا ب او انعم و ادا شدہ
کردن	مسر بہر ہو بر انداختن ز مستی درماع آہ	چو طالب پیش ہر کس فقر و شوق ادا کردم
کردن	از دہانش شمعہ کردم او اخذید گفت	از شانی مارفتہ رفتہ مکنتہ دانی میشود
کردن	سہ بوسہ کرد و لبش کردہ وظیفہ من	اگر ادا کنی تو منم دار من باشی

مصدر	صلہ	شاعر
کردن	یک دایم کنین در ہجہ عسمر کرد	یارباین نجبت مرا تہمت شوری کہ نہاد صائب صفہا
نمودن	حضرت نخل سبحانی خلیفۃ الرحمانی بر	سجادہ بودند کہ محراب نمایان شد بجد انکار ادا کث علی تہر از
یافتن	ہر چہ در خاطر عاشق گذر و میدانی	خوش دایا ب ادا فہم ادا و ان شدہ صائب صفہا
ادب نگاہ داشتن ہر چہ چہ طور پسندید ۱۲ بہار عجم		
آموختن	ہمین نفس او بکے موز قدسیان جبریل	در سچہ سرم قدس را بدیدہ کشاد عرفی شیراز
بودن	با آنکہ بر شکتی چون زلف خویش را	گفتن ادب نباشد بچیان شکن نگار ہام ہرگز
پروردن	ادب پروردہ عشقم نیاید خیرگی از من	نسوزد آتش بے پردہ شرم و جہاں را صائب صفہا
خوردن	ایکے بخوردی ادب روزگار	صحبت یاران بے غنیمت شمار خسرو دہلو
دادن	ادب کے میدہم از دست و زحرفی کہ من گویم	از زمین بوسم بنگ خامدول چون سخن گویم منظر دہلو
دادن	زن کہ خدایش ادب نفس داد	سر دہد و تن نہ بد و فساد خسرو دہلو
داشتن	ہزار عقل و ادب داشتہم من ایچو اچہ	کہ نونکہ مست و خرابم صلاہی بی ادبست حافظ شیراز
دانستن	با و از بلند انظار و دے سیکنم طالب	چو ابر دے بتان ادب سرگوشی میدنم طالب آلی
سنجیدن	ولیکن ادب پنج بازار و کوکے	بجائے انا الحق انا العبد گوے طغرای مشہد
شناختن	ادب شناس ترا از من کسے نباشد لیک	عمر در بند گویم ساختہ باو گستاخ خباب صفہا
مصطلح		
۱۵ ادب خوردن انعام گوش ال خوردن ۱۲ بہار عجم ۱۶ ادب ز دست دادن و انہذا زبان دست دادن چہرے و نکلہ از دست دادن ۱۲ بہار عجم		

مصدر	صله	شاعر
طرازدین	یک چند ادب طراز دیرین	فیضی اکبر آبادی
کردن	بہموی ادب کن خصم کشتن اکفا کستر	نہ می زیر دست خویش میگردد اند آتش را صائب اصفہانی
ورزیدن	حافظا علم و ادب ورز کہ در مجلس شاہ	ہر کرانیت ادب لایق صحبت نبود حافظ شیرازی

ادراک دریافتن و دیدن ۱۲ بہار عجم

رسیدن	نہ ادراک در کنہ ذاتش رسد	در نہ فکرت بغور صفاتش رسد سعدی شیرازی
کردن	چشم از آن حسن جہانگیر چہ ادراک کند	در جہا بے چہ قدر جلوہ کند دریائے صائب اصفہانی
نمودن	ادراک صحبت بسیارے از علما و	موجدان نمودہ خزین اصفہانی

فصل ذال معجمہ

اذن معروف ۱۲

دادن	پاسخ چو دادمش خردم اذن او گوشت	میدان ز رست گویے سخن زن بافتند خزین اصفہانی
------	--------------------------------	---

فصل راہ مہملہ

ارتفاع بقایت بلند شدن و بلندی و محصول جاگیر و مقدار بلندی کوکب

از افق تا سمت الراس ۱۲ بہار

گرفتن	ز آفتاب قدح ارتفاع عیش گیر	چرا کہ طالع وقت آنچنان بنی بینم حافظ شیرازی
-------	----------------------------	---

مصطلح

لہ ادب طراز استاد و معلم ۱۲ بہار عجم

مصدر	صلہ	شاعر
یافتن	در حساب طالع تو گفت میزان یاد شد	کار تقاع آن رصد بالا اختر یافتند ظہیر فاریابی
ارتحال بجائے رفتن ۱۲ منتخب اللغات		
فرمودن	بعد از ساعتی چند بعالم بقا	به ارتحال فرمودند
نمودن	مدتے ست کہ بعالم بقا ارتحال نمود	به خیزن اصغیان
ارزان انچه از قیمت اصلی کم شدہ باشد ۱۲ بہار عجم		
دادن	بوے کران عنبر لزان دہی	گر بدو عالم دہی ارزان دہی نظامی گنجوی
فروختن	ولیکن تو بستان کہ صاحب خرد	ز ارزان فروشان باسان خرد
ارزانی لایق و سزاوار و برقرار و مسلم ۱۲ بہار عجم		
بودن	صاف ساغر باد از زانی بنارک شہربان	به منکہ محنت پرورم در دایا غم آرزوست طالب آملی
داشتن	عشق را شکر کنم تا ابد و ممنونم	به گرم و در دجہائے بمن از زانی داشت کلامی اصغیان
شدن	حضرت صاحبقرانی را خلفے	را ارزانی شدہ جلال دوانی
کردن	محمد آن شہ دین زبیدہ آل رسول اللہ	به کہ علم اولین را حق باو کردست از زانی اعلیٰ خراسانی
ارسال فرستادن ۱۲ بہار عجم		
داشتن	نیاز قدم نصرت لازم بعد ہر تہ کہ چویش	پائے شریف نصرت آوردہ بود جد گاہ ارسال علی شیرازی
فرمودن	امید آنکہ متواتر بدست آحاد و مشہور	ہر ماہ و ہر روزہ ارسال فرماید خسرو دہلوی
افتادن	حالی یک کمان دہ چو بہ تیر کلک خطا	به پیشکش بند گن دولت ارسال افتاد خسرو دہلوی

مصدر		صله	شاعر
کردن	نهفته بوسه به پیغام یکست ارسال	از	گلینش راجحرا الاسود از ره تعظیم
گردانیدن	باری بشنوند و بشنوانند		و غزل نوشته خود ارسال گردانند
نمودن	یاران این طرف تسلیمات افزه		ارسال نمودند
یافتن	این عریضه در شهر خدای ارسال یافت	در	خسر دهلوک خسر دهلوک
ارشاد و کسر اول راه بخت نمودن ۱۲ بهار عجم			
برون	چه زاهد چه برهن بر دوزن ارشاد	از	بهرد و پیشه خرد کرد پیر کار مرا
دادن	خدا یا چون ملود عاشقی ارشاد میدادی	در - ثیه - را	چه میشد اندکم گریه فانی یاد میدادی
دشمن	از خلق تو دار و دگر ارشاد و بهاران	از	نشمرده کند گره غنچه درم را
کردن	نیست غیر از عشق خضری و دیبا بان	به	هر کجا گم گشته بهینی عشق ارشاد کن
گرفتن	چو هندو که برهن ساحری ارشاد میگردد	از	ز زلفت خلل مشکین در لابیانی یاد میگردد
ارمغان بخت اول در نعم میسم به ۱۲ بهار عجم			
آوردن	ما شریف کعبه عشق میسم و دایم برهن	از بهر بخت	ارمغان از بهر نانا قوس و زنا کرد
برون	از چنین اسیرم گرسوی قنفس کنی گد	را	برگ گل ارمغان بر بلبل پیو ای را
داون	کیم بخواب از شب هجران کتبا کی	به	گیر دزدیده خواب بخت ارمغان
دیدن	کسی که ملک معنی در بر خود را بوی جا		که گرس و انانی کیمیار ارمغان بینی
فرستادن	بسه ارمغانی ز تاراج زنگ	به	بهر سو فرستاد بی وزن و سنگ
			نظامی گنجی

مصدر		صله	شاعر
آره بر وزن ذره نام آله رودگران ۱۲ بهار عجم			
کشیدن	چو از جام شد بنجی رجم جدا	به	بفرقش کشیده دست بلا
گذشتن	گرا احتیاج آره گذارد بتاکش	به	غیرت کجا بهیچ خودی التجا برد
نهادن	سرو اگر جلوه کند پیش قد برایش	بر	قمری از شهر خود آره مند برایش

فصل زار مجمه

ازار بالکسر شلوار و ازار پای بسکون جمله و ازار پای مثله ۱۲ بهار عجم

بستن	تا جرخ بر کشا در گریان نو بهار	از	از لاله بست دامن گد بهار ازار
کردن	یکره بگد بان لب کم التفات خویش	به	تاکی کنی ازار تغافل پایی باج
کشیدن	چون کبک آنکه موزه مدار و هر آینه	در	در پای میکش چو کبوتر ازار پای

ازار له و در گردانیدن

کردن	ازار له خطاب کرده متعینه صوبه جنگاله	نمودند	عالی شیراز
------	--------------------------------------	--------	------------

اندر بر حفظ و یاد ۱۲ بهار عجم

خواندن	اگر خود هفت سبع از برنجوانی	چو آشتنی الف با ناندانی	سعدی شیراز
دشمن	من چه دانستم که دل بر خط خونم آورد	سر زشت خویش را بگز کسی از بر نکرد	الهی همدانی
کردن	تمام روز دارد داغ از شوخی معلم را	تمام شب نشیند گدازه و از بر کند باز	صائب همدانی

فصل سیدین محله

مصدر	صله	شاعر
اساس بالفتح بنیاد و عمارت ۱۲ بهار عجم		
افگندن	به	شاه گفته که آن هنر پیوند نه به تنها اساس کار فگند
انداختن	از	بکوی کس رخ زردی نمی بریم که فقر اساس کلبه مار از کمر با انداخت
بر آوردن	از به	ز موهجه جهان را با فم پلاس ز خسته بکیوان بر آرم اساس
بر کشیدن		لیک اساسیکه نوش بر کشند از لقب خاص بزبور کشند
بستن	بر	زیننه که دارد برو بوم بست اساس بر لبست نتوان درست
داشتن		اساسه گزندی کوه بنیاد غنیم خود خور که کاهی در ره باد وحشی باقی
ساختن		اساس محبت تو روز و شب همی سازم لباس خدمت تو روز و شب همی پوشم
کردن	از	سهل بود تا که ز روے قیاس ز آب گل من چه توان کرد اساس
گستردن		برسم نصیحت بگستر داساس ادا کرد در صورت التماس
نهادن	از به	برادر زاده صدیکه دولت اساس از زمین کاشعرا بحر طنطس نهاد
اسباب رخت و اثاث ۱۲ بهار عجم		
بردن		در بدن نتوان بدنبال خریداران دید خوب شد اسباب مارا یک قلم سیلاب برد
بر ساختن		بود هر یک را قدر مایه پیش کران بیش بر سازد اسباب خوش
۱۳ سمار روزگار بتدریج می نهد + از خشت مهر قصر جلال ترا اساس ۱۲ علی خراسانی غم اساس آینه بر ز نهادند ۱۴ خسرو دهلوی ۱۵ در هر زمین نهاد تو ی پنج کلک من + در محبت استوار تر از آسمان اساس ۱۲ خزین اصفهانی		

مصدر	صله	شاعر
بستن		بسته جیخو آفتاب علم اسباب سفر
چیدن		اسے معارض پیش ازین، هم چنین لیکش
دادن	+	هر چه اسباب طرب هست بیدردان
دیدن	+	بحسرت هر دم آن خال خط و لفظ قن منیم
ساختن		برای وصل او هر دم اگر صید انگیزم
ساختن		آزادگان عسلا م در خانه تواند
کشیدن	در	توشه یار پاره دل بار بار خاطرست
گذشتن		که حیل که بگذاشتم همی اسباب
گنجیدن	در	اسباب صنم پرستی ما
نودن		تا بخل از تنگ دستی سازم و بزم خویش
نمودن	در	با دیو و کعبه اش که مقابل نهاده ام
		مید و دو چون سایه در پی بخت نمانم زنده
		دم مزن کان خاطر نازک از تاب بخت
		و آنچه در دست بجان من ریخته گذار
		بچشم آرزو اسباب مرگ نشین بنیم
		فلک یکیک برای دوریم اسبابی
		اسباب عقل سوخته دیوانه تواند
		تا توان موری درین و می کشد اسباب
		ز آب دیده همی گشت گردن گرداب
		در پیج کلید یا گنجینه
		مینماید غیر اسبابیکه میسوزد مرا
		اسباب کفر و دین هر دو دل نهاده ام

استادگی بالکسر ثبات قدم و توقف و احوال ۱۲ بهار غم

رفتن	در	بایسته روانی طبع درین فتنه
کردن		گر کند استادگی ابر بهار اسی باغبان
		استادگی رفت
		علمی بیخ تاباد
		آبروی می پرستان را بر زیر تاک ریز
		غنی کشمیری

استعداد و درداشتن ۱۲ بهار

نمودن		چه وقتیکه میگفت مارا میرتش
		میکند هم استعداد می نمودیم
		عالی تیراز

معصده	مصله	شاعر
استحضار یادداشتن ۱۲		
داشتن	باب مهر تو ششم گناه نامه خویش	چشم غم که کاتب اعمال دارد استحضار
پذیرفتن	رگ دریشه آن در ارض	بلیات استحکام پذیرفت
دادن	در هر دو فرسنگ و کمتر	از جوانب مکانی استحکام داده
استحکام - استوار شدن ۱۲ منتخب اللغات		
گرفتن	تجدید از فرزندان کتب محبت محبوب	ضوابط و قواعد اتحاد استحکام گرفت
یافتن	عهد محبت و دفاق در میان	استحکام تمام یافته بود
استخاره بهتری خواستن از خدا و فارسیان یعنی مطلق فال استعمال نمایند بهار		
کردن	بروی غیر تو گرفت یک نظر کنم	همان بصفت رویتوا استخاره کنم
نمودن	هنر از شر که بهنگام رفتن از در تو	چوا استخاره نمودم باشک راه ندارد
استخراج بر آوردن ۱۲		
فرمودن	از روی تقویم سینه با استخراج حکام	نیت دلهما تواند فرمود
استخوان معروف و تخم خردا مانند آن ۱۲ بهار عجم		
افشاندن	خاصگان مریم از نخل کهن خرمای تر	خورده اند و بر جودان آستخوان افشایند
انداختن	چنان آتخنیت بے مغز صاب	پیشین سنگ آتخا ز این استخوان را
مصطلح		
استخوان افشاندن ریخته شدن استخوان و تخمین تخم خردا و غیر آن در زمین برای کاشتن ۱۲ بهار عجم		

مصید	صله	شاعر
بالیدن ۱۵	استخوان بالیدن	بهار عجم
برودن ۱۶	توان به خلق فرو بردن استخوان دست	سعدی شیرازی
بستن ۱۷	ز استخوان من که از سنگین منهدجاست	اصفندی شیرازی
بستن ۱۸	بے قناعت نتوان شد ز سعادتمندان	صائب اصفهانی
بستن ۱۹	خوبی ز رفندگان را بد بانشین نگردد	تاثیر اصفهانی
پوسیدن ۲۰	استخوان پوسیدن	بهار عجم
خاییدن ۲۱	استخوان خاییدن	بهار عجم
خوردن ۲۲	همای بر سر مرغان ازان شرف دارد	سعدی شیرازی
داشتن ۲۳	چنان ناسازگاری عام شده روزگار من	صائب اصفهانی
داشتن ۲۴	تمام راحت و لطف انداختن صاحب	صائب اصفهانی
ربودن ۲۵	استخوان ربودن	بهار عجم
ریختن ۲۶	استخوان ریختن	بهار عجم
سودن ۲۷	دل بخوان جریح همان کشتن بند زینهار	علی سرهندی

مصطلح

۱۵ استخوان بالیدن و بردن محقق و خاییدن و خوردن و ربودن و ریختن هر کدام سه مرتبه ۱۲ بهار ۱۵ استخوان بستن و استخوان چیز بستن در دست کردن آن و ریختن آن را بلفاف عبارتست از بستن اعضا و غیر آن ۱۲ بهار ۱۵ استخوان بجا و ندان بستن و ندان از استخوان در دست کردن و ریختن و ریختن آن بستن ۱۲ بهار

مصدر		صله	شاعر
شکستن ^{۵۱}	استخوانها که شکستیم بدرگاه تو ما	ب	گر سگ خویش بخوانی چه بگویم ترا بناط صفت
شکستن ^{۵۲}	بذوق مهر تو پرورده مغز هستی من		خوش آن بها که پس از زمر که استخوان نمکند شانی مشهده
شکستن ^{۵۳}	گلکم که نه بناخ شکرستان شکست	در - از	در کام طویلیان ز شکر استخوان شکست صاحب صفت
شکستن ^{۵۴}	ز استخوان من کلازنگ جن جن صدیجات	از	استخوان قصه فرهاد و مجنون بسته اند اصفی شیراز
فروختن ^{۵۵}	استخوان فروشی		بهار عجم
گرفتن	توان بخلق فرو بردن استخوان دست	اندر	دست شکم بدر چون بگیرد اندر زان سعدی شیراز
گرفتن ^{۵۶}	استخوان در زان و گلو گرفتن	در	بهار عجم
کمیدن	استخوان کمیدن		بهار عجم

استخوان نام مرصع ۱۲ بهار عجم

گرفتن ^{۵۷}	ز باد صولت او خاک خواهد آفتخار	از	زلفت همیت او آب گیر دستقا اوزلی بیورد
---------------------	--------------------------------	----	--

استشمام بوئیدن ۱۲

نمودن	ز بوی پیرهن و نمکت حبیب	از	این شاهد استشمام نمودم نصیر بهدانه
-------	-------------------------	----	---------------------------------------

مصطلح

۵۱ استخوان شکستن کمال محنت کشیدن خیز استخوان خوردن ۱۲ بهار ۵۲ استخوان در کام شکستن ۵۳ استخوان زیر گلو شکستن
 ۵۴ استخوان فروشی ستایش آباد اجداد این از اهل زبان به تحقیق پیوسته ۱۲ بهار ۵۵ استخوان در زان و گلو گرفتن
 ۵۶ استخوان کمیدن ۱۲ بهار عجم ۵۷ استخوان در زان و گلو گرفتن ۱۲ بهار عجم

مصدر	صله	شاعر
استظهار یا رے خواستن ۱۲ منتخب اللغات		
آوردن	پس از دعای فردا آن که روش گفتیم به	که اے بذات تو آورده آدم استظهار آوری سر بختی
استعانت یاری خواستن ۱۲ ایما		
بردن	هر آنکه استعانت بدر دیش برد	اگر بر سر میدون زوار پیش برد سعدی شیراز
جستن	ز دلای ضعیفان استعانت جو چو دریا	که شیر برق چنگال از دینستان میشود پیدا صائب صمدانی
عمودن	یادگار سلطان شاملو را	فرستاده استعانت نمود ابو الفضل اکبر آبادی
استعفا عفو خواستن ۱۲		
منودن	اگر نام راوی که از عمل شنیع انعام تائب	خنده باشد از تکلیف برخود کشیدن استعفا محسن بن محمد
استعمال طلب کاری کردن ۱۲ منتخب اللغات		
کردن	ب را بطریق حمل استعمال باید کرد	خسرو دهلوی
استغفار آمرزش خواستن ۱۲ مبالغه		
برخواستن	زدین ناقص از سجد استغفار برخیزد	از ۱-۲ زنگ کفر من موبوتن زار بر خیزد صائب صمدانی
توانستن	ز خجالت سر پیش انگنده و نه عجز و نه مذکر	گناه من اگر عذرت استغفار توانم حزین صمدانی
چیدن	لب بچیده ساقی تا در گریه تو به ام خندد	چه در کام و زبان مهیو ده استغفار می بینم طهری زعفرانی
خواستن	ز باد صولت او خنک خواهد استغفار	زلف بهیبت او آب گیر دست استغفا انوری ایبوردی
داشتن	دیدم آن یحیو عارت که روز باز خواست	هر کسی از جرم داد از تو به استغفار داشت بنای بردی

مصدر	صله	شاعر
شیتدن	مشو استغفار من که اهل بان سیم	حزین اصفهانی
کردن	عاصیان از گناه تو به کینند	سعدی شیرازی
استغفار بی نیاز شدن ۱۲ بار بحکم		
بالیدن	خاک شد گردن ز بس بالیده استغفای ما	زا همان بگشت دست از جهان بر دهم
بودن	بسکه مغرور بود بے پروا	از دو عالمش بود استغفا
دشمن	سگران روز از آنم که بزیم تو جدا	با ده حسن تو شب سستی و تنفاداشت
دیدن	چه استغناست که چشم میست تو می بینم	بخونم نشنه گردان تیغ ترکان تکرار
زودن	کفیدم دوش افضل ساغر می زدست بدستی	که استغنا از آن برج وض کوثر میخواستم
کردن	انک استغفای او عشاق را دل نکین	گر بقدر حسن استغنا کند کس چون کند
استفاده فائده گرفتن ۱۲ منتخب اللغات		
کردن	در درس او جمعی کثیر از افاضل	در از + استفاده می کردند
نمودن	معیض مراتب علیه را از ایشان	از استفاده نموده
استفاضه مفیض گرفتن و غیر خواستن ۱۲ منتخب اللغات		
نمودن	استفاضه انوار آثار آن منتخب	مجموعه لیل و نهار می نماید
استفسار پرسیدن ۱۲ منتخب اللغات		
+ کند زای زین تو هر کسب ضیا - چنانکه ماه زهر شید استفاده ۱۲ ماده		

مصدر	صله	شاعر
فرمودن	از	از کیفیت خان بهادریه در جنگ
کردن	از	استفسار فرمودند
نمودن	از	که از ناخن نمیه نیست
		بلکه جلال را به عظمت و جلال ایزد
		بے بهال قسم داده استفسار نمایند
استقامت راست شدن ۱۲ منتخب اللغات		
طلبیدن	از	استقامت از خدای طلبیم
فرمودن		ای ماه دو هفته بیکه این سوی گراسی
گرفتن	به	عکس همه بین و استقامت فراموش
ورزیدن	در	اقامت کند تا قیامت بن
		پادامری استقامت ورزیده
استقبال به پیشواری ۱۲ بهار عجم		
کردن		میر و ماز شهر ابا بکر دریم در قفاست
		می توان به کام رفتن کرد استقبال من
استقرار آرام گرفتن و ثابت شدن ۱۲ منتخب اللغات		
پذیرفتن	در	در بواطن قدسیه فریاد و ایان و الاشکوه
ورزیدن		عناز بان منصور بجای مذکور ابدست
یافتن	به	آوده استقرار ورزیدند
		بقاعده اثمار اخبار استقرار یافته
استماع گوش فرا دادن ۱۲ بهار عجم		
افشادن		استماع افشادن

مصداق	صله	شاعر
کردن	از	برخواست چو شعله و طغ سماع کرد علی خراسانی
نمودن	از	از بعضی غازیان که در آن جنگ گاه حاضر بودند استماع نموده منشی اصل
استمداد مدخواستن ۱۲ بهار عجم		
کردن	از	این غزل را پیش زین هر چند افشا کرد صائب از روح فغانی دیگر استمداد کرد
نمودن	از	هر چند عرائض فرستاده استمداد نمود توجه نفرمودیم ابوالفضل کرمانی
استناده و پشت بچیز داون دپناه کسی برون ۱۲ منتخب اللغات		
کردن	از	بعد از آن شکسته چند را که استناده بدین کرده اند بصلاحت عدل مظهر فرمود خسرو دهلوی
استنباط برون آوردن چیز را از چیز ۱۲ منتخب		
کردن	از	بر صفحه ضمیر دقیقه پذیر که از اصطلاح جینی استنباط مسرگدشت بر کس تواند کرد نصیر محمدی
نمودن	از	بوساطت ملاحظه ام کن بابای اعدائے که ارشد اولاد نداشتند استنباط توانند نمود نصیر محمدی
استوار محکم ۱۲ بهار عجم		
آمن	از	هر آن فریبک از عشوه بست و بارم ملز ساده دله استوار می آید کمال صفتی
افتادن	از	سرای کبه بایت راز گردن حلقه دبان که بنیاد طرب باد ملک استوار افتاد بدر چاچی
بودن	در	حصاری دلان ملک بود استوار که در طعنه بر طاق نیل حصار قاسمی گونا با
دشمن	از	خسرو گرت خیال به پریشانان ده زمنار استوار نداری که یار اوست خسرو دهلوی
دیدن	از	گران داشت این نکته را شمرید زنان را بر مرد ندید استوار نظامی گنجی

مصدر	صله	شاعر
ساختن	محرمان کعبه مقصود کند با چون جلالتین	رشته اعتقاد استوار ساخته عالی شیراز
شدن	شدن فراغت ز غم روزگار	قاعده صحبت شان استوار ملا جامی
کردن	بهر گشتی آسمان سفله با افتادگان	کرد پادار در میان داری چو پیکارها اثر شیرازی
گرفتن	ز شهید کرد ما گمشد گشت	که بجز در امن او بگفت استوار گیرد فیضی اکبر آباد
گشتن	پای ملک استوار گشت کنون	که رکاب تو استوار گرفت عمیر سمرقندی
ماندن	نیست عشق لایزال را در آندل هیچ کار	کو هنوز اندر صفات خویش ماندست توان سالی غزوی
استواری محکم ۱۲ بهار عجم		
دادن	بزنهار خویش استواریش داد	ز جادو گشتان رستگاریش داد نظامی گنجوی
داشتن	بوقت گل خدارا تو به بشکن	که عهد گل ندارد استواری نظامی گنجوی
گرفتن	که اندیشه جادو نگاری گرفت	بنام سخن استواری گرفت حزین اصفهانی
نمودن	سر انجام کاقبال یاری نمود	بر آن عهد شاه استواری نمود نظامی گنجوی
استیلا غالب شدن و دست یافتن ۲۲ منتخب اللغات		
دادن	چهره را زردی زبون خویش سازد روزه	حسرت را اگر برد رخ استیلا دهند منظوم ترشیز
داشتن	افغان مذکور بران قلعه استیلا داشت	حزین اصفهانی
یافتن	بران قلعه استیلا یافته خزائن موفور	برست آورده حزین اصفهانی
۴۰ تا و ش خاک بر سر آب استوار کرد ۱۲ سعدی ۱۱۰ بهار عجم		

مصدر	صله	شاعر
اسراف از حد گذشتن در پنج ۱۲ از منتخب اللغات		
رفتن	در	گرفته اسراف تو بیفت ظهوری در چو
کردن	در	صرف اسراف شبی طاقت باز نماند ظهوری ترشیز
در عبادت قانع است اینجا کفایت میکند		
گر در آب غسل افانی کند ز بهر پناه کفایت بهرانی		
اسلام سلمان شدن ۱۲ بهار بزم		
آوردن	از	چو آن کافر که اسلام آورد از بی نوا میماند
ره دین میرود زاهد که دنیا نیست و شش حریفی است		
اسناد و نسبت کردن حدیث کسی به پناه کسی بودن و پشت دادن به کسی		
۱۲ بهار بزم		
آوردن	از	آنی که ز کردار تو آرد گهر اسناد
دادن	به	آنی که ز گفتار تو آرد مهر اسناد
کردن	در	مدار با کرمش بهم آرد گهر مخلص
کرده ام در نظر خویش ز استقبالش		
پستی فطرت و همت بفقیری اسناد		
۱۲ بهار بزم		
افتادن	در	دل که در جاده زنجیر است اسیر افتاده است
بودن	در	بوده ام در گنج تنهایی ببرد دل سیر
دخستن	را	تا که زلفت پریشان کن کردار او اسیر
دیدن	در	حزین حلقه در گوشه غلامی از غلامان است
ساختن	به	بغم سازدم لغزشش پا اسیر
بنام خدا اگر بخششت دستگیر		
ظهوری ترشیز		

مصدر		صلہ	شاعر
شدن	اگر فرشتہ بگویش گذر کند غافلے	اگر - در	شانی شہید
کردن	سبز خطی بخط سبز مرا کرد اسیر	ب	غنی شمر
گردیدن	اسیر عارض غور شید پروری کردم		نصیر محمد
گرفتن	نکو نام را کس نگیرد اسیر	را	سعدی شیراز
گشتن	دل اسیر خرد سانی گشتن چرخ بود		نغانی شیراز
ماندن	مانده پیای ہے بہ کشاکش اسیر	ہ	خسرو دہلو

فصل شین معجمہ

اشارات رمز و زبان، داین مخصوص ست بہ سرو لب و چشم و ابرو و منہ و غرہ و انگشت

دیر ز اصائب ہمایان نیز بہتہ اند و این غریب ست ۱۲ ہمارم

آمدن	اشارات چنان آمد از شہر بار	از	کہ پیغام خاقان چہ داری بسیار	نظامی گنجوی
بودن	بسو خاتمہ بہ بندم زبان طعن بخت		اگر اشارت ابروی عشوہ ساز تو باشد	نغانی شیراز
پرستیدن	سخن از خاطر دم یک عقد نکشود		اشارات خموشان سے پرستم	حزین اصفہانی
دادن	در ہمہ ملک اشارتش دادہ	در	دستگاہ وزارتش دادہ	خسرو دہلو
دانستن	آنکس ست اہل اشارت کہ اشارت اند		نکتہ ہامست بسی محرم اسرار کجاست	حافظ شیراز
دیدن	ہر کہ ز ابرویش یک اشارت دید	از	پیش چو گان ادچو گوے دہید	خسرو دہلو

۴ لہذا دل شد ام در غم بسیار ۱۲ حزین اصفہانی ۵ بہ بیغورہ غم کن اسیر ۱۲ نوری تریخیری

مصدر	صله	شاعر
داشتن	به	آما هنگام عصر بگامه قتال همین روش اگر بود آتش جلال بگشودن آتش
کردن	از	در موبک هایون صف قتال آهسته از جانبین آتش حرب استعمال کرد
نمودن	به	بدین سبب هر کیش او صفت حاکم کرد آتش خضبه شمع آتش بود و بایکدی خوش گشت
اشتغال به کاری و روشن شدن منتخب اللغات		
داشتن	به	آوردن اسلطان سلیمان الصفوی حرب اشتغال بوزارت اعظم و بایشان خیر اشتغال
نمودن	به	همان روز به تمیۀ اسباب جدال اشتغال نمود
در زمین	به	از افراط آتش بازی و چراغ و مشعل در تماشا اشتغال با اسباب بلاعب اشتغال بنمید
اشتلم بغم اولن سوم و چهارم غلبه تعدی و زور ۱۲ بهار عجم		
آوردن		نیار دگر کسوج غم اشتلم
داشتن	در	حاکم و سپاه در مایحتاج بویس
کردن	از	سخن چیت سرچش این بخت خرم
کردن	بر - با	اندیش متاع صبر گم کرد
کردن	بر	الهی از خود بستان و گم کن
کشیدن	از	از آن باده در ساغر غم کن ز چشم
اشتها آرزو طعام ۱۲ بهار عجم		
+ که آهنگد اشتلم با غصه فقر ۱۲ رجال اصغمان + جمع در و درون صلیب یکی معنی ۱۲ منتهی معنی		

مصدر	ص	شاعر
آوردن	حریص کرد مرا تیغ او بخوردن زخم	برنده بود بلی آب اشتها آورد طالب آلی
خواستن	کس بے حاجت نمیتوان بودن	در ویش غذا نشه اشتها میخورد سبحانی استر آباد
داشتن	ز بانم سیر بود از گفتگو لیک	لهم در بوسه خوردن اشتها داشت طالب آلی
سوفتن	اشتها چون سوخت و اردن مرغ کباب	خون مار مرغ بریان گر نباشد گوشت صائب استر آباد
اشتهار شهرت یافتن و شهرت دادن ۱۲ منتخب اللغات		
داشتن	دلفریز پیش بقریش اشتها داشت	نشی اصغنا
یافتن	بیرین جبت آن طبقه علی الشان	نشی اصغنا
اشک قطره آب عمو ماد قطره آب چشم خصوصاً ۱۲ عباریم		
آمدن	آبله اے زخم نشه بردار	اشک دریا نوا لم آمد حیران اصغنا
آلودن	نظیری را مجلس بردم امرو ز غلط کردم	مرا سو اے عالم کرد چشم اشک آلودن نظیری بنک آباد
افتادن	آتش دارم که گر بخاک افتد اشک من	همچو خون گرم خاک موده می آرد جوش شفا صی اصغنا
باریدن	نا سیدی بردید اشک که میباریم ما	رزق قارون میشو و تخمیکدی کاریم ما صائب اصغنا
ریستن	شب چو بر خاست برفتن و اماں شکست	اشکم از دیده چنان جیت کز زگان شکست ابوالقاسم کافور
چکیدن	اشک اختر همه از دیده گردون بچکید	مصلحت نیست که دودی بکند مجرما کلیم سمدانی
چکیدن	چکید اشک کباب و نظیر کرد	لب حشکی بخون دیده تر کرد زلال خوانسار
۱۵ اشک باریدن و چکیدن ۱۳ نمودن ۱۴ اشک کباب راجتی که از کباب بر سر آتش بریزد ۱۵ بار		

مصدر	صله	شاعر
چیدن ۱۵	از	میکنند با آستین چو سر زری قیج پال آنکمی چیدند بد اسن انکله مرگان
خاستن ۱۶	از	ندانم که چه خیزد این همه اشک که چندین اشک در دریا بگنجد
خوردن ۱۷	از	چون صورت تا چند پیش ابروستان اشک حسرت افرو خوردن گهر نداشتن
دیدن ۱۸	از	تا چشم تو آراسته سر ناز از دیده عشاق و دما شک پیازی
دو اندن ۱۹	از	کو خنجر که از معذرت اشک بداند از آتش لبان چشمه جوان گله دارد
دویدن ۲۰	بر	میدود اشک ییمی بسکه بر خساره ام سینه چون کشتی دریا میزند گمراه ام
دیدن ۲۱	از	عشق آتش شد شمع من طبع هوا خواهرش دارد سری با سوختن شمشیرش
رستن ۲۲	از	ز چشم شمع اشک گرم رودید که آتش از پر پرده نشوید
رسیدن ۲۳	به	چنان اشک بخشک در رسیده که چو بزم نسوزد آذر امروز
رفتن ۲۴	از	اشک که مرا از چشم نموده برفت لحنت دل من بود که غلطیده برفت
رختن ۲۵	از	دل از خیال بخت اشک گلگون را خطا بود که ناک بند میکند خون را
رختن ۲۶	از	کسی گوید من حرف عجیب شنیدم باران گویند ما هم لبش نوزید اشک بزم

مصطلح

۱۵ اشک چیدن اشک پاک کردن ۱۶ اشک بزم ۱۷ اشک افرو خوردن خطا کردن گره ۱۸ اشک بزم ۱۹ اشک حسرت اشک گرم
۲۰ معرفت ۲۱ اشک پیازی اشک سر بهار بزم ۲۲ اشک ییمی اشک کیسی ۲۳ اشک گلگون اشک سرخ ۲۴ اشک
۲۵ اشک رختن معرفت بمعنی مظلوم شدن ۲۶ اشک بزم ۲۷ اشک بزم

مصدر		صله	شاعر
شدن	دل در پیرین ست چو چشم زردی تو	از - به	خون اشک میشو به گل زبوی تو حزین صفت
شکستن	رفتی بوشکت از دور تو	از - دور	در دیده ام اشک در سینه ام آه باز کاشی
شناختن	اشک در چشم او سخت جگر توان شناخت	از	طفل خود سر بود رنگ همنشینان برگرفت کلیم بهانی
فشاندن	اشکی که راز عشق بگوید نشان دانی ست		طنفیکه خوش محاوره افتد نماندنی ست اشرف از بند
فشاندن	شمع روشن شد چو اشک از دیده مینا فشاند		خوشه برداشت هر کس اند اینجا فشاند صائب صفت
کشادن	ز اشک دما دم که گرس کشاد		برون رفتش از دیده تر سواد قاسمی گویا باد
کشیدن	اشک عقیق از بن مرغان بمکشیم	از	تا پنجه به پنجه مرغان در انگنم ظهیری ترش
گرویدن	چنان محوم که اشک تلخ در چشم نمی گردد	در	قیامت که نکندان بشکند در چشم جیرانم صائب صفت
گرفتن	بدان اشک گرم از دیده حست زد گیرم	به - از	برای غم بان غمگساران استین عالم شفای صفت
گنجیندن	ندانم که چه خیزد این به اشک		که چندین اشک در دریا بگنجم مجیر بلقانی

فصل صا و حمله

اصرار تنها کردن کاهی مستعد شدن و بازداشتن ۲ اغیاش اللغات و متغی اللغات

کردن	کند در ره نوشتن با چو اصرار	در	سمش آب سیاه آورد قلم دار اشرف از بند
نمودن	مجال صبر کجا مانند چو در حق من	در - بر	زمانه بر باطل نماید این اصرار ظهیر فارابی

مصطلح

۱ اشک زردی و شکستن نید شدن اشک زردی ۱۲ بهار ۱۳ اشک نشاندن معون ۱۴ بهار ۱۵ اشک تلخ کنه کارگر ۱۶ غم بریزد ۱۷ بهار

مصدر	صله	شاعر
اصفا گوش نهادن ۱۲ مدارالافاضل		
کردن	قصه غصه بی آبی من اصفا کن	تا مگر دست و پا از کرم روی بھی نصیر بهانی
اصلاح نیکو کردن و سترون موی ۱۲ بهار عجم		
پذیرفتن	از سخن حال خرابم نشد اصلاح پذیر	از همچو دیرانه که از گنج خود آباد نشد
دیدن	درق بسته از هم بدرايند که من	دیده ام آنقدر اصلاح که باطل شد ام
کردن	مکن رفته ده کلک صنع را اصلاح	را که خط ساخته بی بهر باشد از تحسین
کردن	بدفع کشتی آتش آب می باید	از کجاست باو که اصلاح این مزاج کنم
کوشیدن	چون باز نیاید زبست و تنگده خسرو	اصلاح مزاج سگ یوانه چو کوشم
یافتن	گر چنین اصلاح خواهد یافت خط عارضش	ناله مقرر اض در گوشش نوا خواهد شنید
فصل ضا و عجمه		
اضطراب پریشان شدن حال و جنبیدن دل و زمین و طپیدن ۱۲ بهار عجم		
افتادن	بود تسکین دلم لحظه لحظه برق دیدارت	از در کیم ز هر برین متجلی در دل من اضطراب فتنه
آنگندن	خط برآورده ای آنگندی بجانم اضطراب	ملک محو از برات بی محل گرد و خراب
انداختن	کو منغی که اضطراب دلم	همه در نهض مرمز اندازد
۱۲ از نصیحت چند اصلاح دل بخشش کنم ۱۲ سلیم طرانی ۱۲ مشک است اصلاح کردن خاطر رنجیده را ۱۲ سلیم طرانی ۱۲ اصلاح و اعانی می نگینیم		
۱۲ طالب علی ۱۲ نمی فتنه بدلت از زخم تراض خراب مرا ۱۲ حزین اصفهانی		

مصدر	صله	شاعر
باریدن	از	چنان که از ان لبخامش عتاب می بارد صائب اصفهانی
بودن	از	ز صحرای بود بجزرا اضطراب گره برگ جان ز موج و حباب قاسمی گونا باد
دادن		تشکیکم اضطرابی داد در یای شهادت که چون موج از شورید ام فتراک می لرزد اسیر شیرستانی
داشتن	در - از	دم مردن نه چندان اضطراب نه بهر جان دارم تو بر بالین نه این اضطراب نه بهر آن دارم شیدمی قمی
در یافتن		در یافت چه مار اضطرابش بکشا در زبان پله جوابش فیضی اکبر آباد
رنجیدن	از	کنون که ز موبویم اضطراب تازه می ریزد نسی می گرد زود اورا قمر ز شیرزه می ریزد طالب آملی
معدن		معلوم شد ز جوش شرک یکستان صبر یکده داشتیم تمام اضطراب شد حاجی گیلانی
کردن	در - در	درین محیط که طوفان لوح ایجاد است به نسیم چه موج اضطراب توان کرد صائب اصفهانی
کشیدن	از	غالب شرک حاصل عافیت است از آن بی هووه اضطراب تلفت می کشیم ما تنها شیرستانی
نمودن	در	در تمنای آن طلعت اضطراب بدرج مینماید که دقیقه از آن در ملک تیر گنج خسرو دهلوی

فصل طاعنه

اطفا کشتن آتش و چنان غ و فو شدن آن ۱۲ بهار عجم

کردن	مرگ اطفای حرارت نمکد عاشق را	۱۲	سنگ آتش همان آتش خود در ریاست	دله هروی
------	------------------------------	----	-------------------------------	----------

اطلاع دیده در شدن ۱۲ بهار عجم

بودن	واعظان و ان چه گوید از جمال روی دوست	۱۲	چون بستر این سخن هرگز نبودش اطلال	اسیری لاهی
------	--------------------------------------	----	-----------------------------------	------------

۱۲ مصرع در خیال با اضطراب داشت ۱۲ ازین اصفهانی

مصدر	صله	شاعر
دادن	بر	اطلاع داد
داشتن	از	بپای گلبنی دیدیم مشت استخوانی را مخلص لاهور
یافتن	بر به - از	بچشم ابل هوس اطلاع بر هزار واله هرو
اطناب در آوردن سخن و بسیار گفتن ۱۲ بهار جم		
آوردن	در	که جز طلال مل در گفتگو اطناب می آرد واله هروی
دادن		هر خطبه را اسی خطیب بکار و جبهیده امروز در رویش نگر اطناب و تحمید را حسن دهلوی
فصل ظاهر جمعه		
انضمام و اوقت گردانیدن و پیدا گردانیدن ۱۲ بهار جم		
توانستن		بوصل از خوشی و نظاره دیدار نتوانم هنوز از غمی و اندوه نتوانم
ساختن		هنر بای که دارم نیست غیر از عیب و اقع نسازم که همه اظهار عجبش می خورم آرزو الکبریا
کردن	باید - با - از	باز از بلند اظهار روی میکنم طالب چو اردی بتان آداب سرگوشی نمیدانم طالب آملی
گردیدن	بر	نه که دلم دارد در سینه نهان از تو بر خلق جهان گردد هر صبحم اظهارش بدر چاچی
نمودن	به	براست و دروغ خواهرش دل و عشق خاطر اظهار نمایم نصیر همدانی
۱۲ با هر کس و دوستی اظهار میکنم شیب خواناری ۱۲ به تلخ رو کن اظهار نکستی خویش ۱۲ صاحب اصفهانی ۱۲ کوه از صدا همین سخن اظهار میکند ۱۲ کلیم همدانی		

مصدر	صله	شاعر
فصل عین جمله اعادت باز گردانیدن ۱۲ بهار عجم		
کردن	بالتفات تو با من توان مشاهده کردن	که چون کند بچشم بهیم روح اعادت سلمان لاجی
شدن	نشینیدن عادت خود بهیچ رنگشت	هر چند مدعا سے ظهوری اعاده شد ظهوری ترشیر
اعانت یاری دادن ۱۲ منتخب اللغات		
کردن	لکن اعانت ظالم بجزیر شتر تاثیر	که پنج بهلہ زبالا سے دست صیادت تاثیر اصفا
اعتبار چیزے را نیک نگاہ داشتن و نیکو شمردن و عبرت گرفتن و عبرت نگاہ کردن ۱۲ بهار عجم		
افتادن	ازین مطلع که پوشیدہ گلشن خطا آوردم	برابنای زمانم تا قیامت اعتبار افتاد بدر چاچی
بخشدین	بسنگی بخشد انسان اعتبارے	که بر تاجش نشاند تا جدا رے دختی بافتی
بردن	صورت پستی از خلق برد اعتبار معنی	از هر چند کعبه سنگ ست تسکین برین کو بیدل عظیم آباد
برداشتن	اعتبار از میان چو برخیزد	از بیضه مور مرده مارست صاب صفا
بودن	نباشد مرا اگر چه آن اعتبار	که عفو ترا جسمم آید بکار ظهوری ترشیر
داشتن	عاضه مستغنی از خلست را اظهار حسن	از پیش دانا حظ زیاد از مهر دارد اعتبار اثر شیراز
رفتن	ز رنگ گریه من رفت اعتبار بهار	از گلند لاله اشکم گره بکار بهار مفید لجنی
شکستن	آن کمت از کجاست نفسهای تیره را	تا اعتبار نافه تا تابش کند حزن اصفا
۱۲ از بلاسی فلان یعنی از پیش فلان ۱۲ بهار ۱۲ سنگو بران اعتباری نداشت ۱۲ انظامی گنجی		

مرصع	صله	شاعر
کردن	به	سن از اول باین طرا کردم اعتبار دل
گرفتن	از	ز تو چشم مهر دار و ز من اعتبار گیر و
گرفتن	.	روزگار آخر اعتبار جا گرفت
ماندن	در	نماند پیش کسان هیچ اعتبار مرا
یافتن		نیافتیم در این اعتبار خا و خسته
اعتدال راست شدن ۱۲ منتخب اللغات		
گرفتن		چون بر پیش گزشت ساسبه
		نخالتس بگرفت اعتدالے
اعتراض عیب کردن کے راوانه شدن ۱۲ منتخب اللغات		
رفتن	با	این اعتراض بادل بیدار میرود
کردن	بر	که اعتراض بر اسرار علم غیب کند
نمودن		اعتراض نمایند با نضافت نزدیکه خطا بدو
اعتراف اقرار کردن بگناه و جز آن ۱۲ بهار عجم		
آوردن	به	دمی در خاطر آمی و غمهای نمان منجی
داشتن	به	عارف بود هر آنکه بدین دارد اعتراف
کردن		کرده اعتراف و ما گوئیم
نمودن	به - از	همان بهتر که از ان بجز اعتراف نایم

مصدر	صله	شاعر
اعتصام چنگ در زون در چپ سز ۱۲ بهار عجم		
آوردن	ب	در کارگاه صنع نیاید بکار دست
کردن	در - به	آن به که طلع سخن از ز کین کیند
نمودن	ب	عاطفت مانوده
اعتقاد در دل گرفتن و قرار دادن ۱۲ بهار عجم		
افزودن		که هر روز افزاید این اعتقاد
بودن	ب	چو اعتقاد بر روز جزا نمی باشد
داشتن	ب - را	چو طفل اعتقاد به به ملا ندارم
دیدن		در عشق بت کجاست برهن بصدق دل
رسیدن	ب	بعد از شاقانی انوری و کمال میل شاعر کی
کردن	ب	نه جیب عشق چنان چاک کرده ام که تبرش
اعتقاد و تمکین کردن چپ سز ۱۲ بهار عجم		
بودن	در	که هست ایمن آباد روی بردم
داشتن	ب - را	صله بیش از مریح گفتن داد
۱۴ طالع انوری اگر بنی را اعتقاد داند تمکین خوانند ۱۲ ابو الفضل اگر بادی ۱۴ از بس و قافیه عدد او اعتقاد داشت ۱۲ حزین اصفهانی ۱۵ بر جنون دارد اعتقاد چه غم ۱۲ انوری ترشیزی		

مصداق	صله	شاعر
دیدن	صد بار گشت گشته زبیداد خود خجل	نظیری تریز
کردن	بجان دوست که غم پرده برشاند	حافظ شیرازی
ماندن	هر چند موافق رضا خاظرش نبودا	منشی اصفهانی
نمودن	اعتمادی بناد بگذر بهر خدا	حافظ شیرازی

اعجاز خرق عادت که از انبیا ظاهر شود و عاجز ساختن ۱۲ منتخب اللغات

آموختن	بادای سفسم گوش نگند ازین	چشم جادو نگه آموخته اعجاز بین	حزین
داشتن	دم تمشیر تو اعجاز میجاد	خضر گشت تیغ تو شود جاد	صادق شیرازی
دیدن	اعجاز عشق بین که چراغ دلم نمرد	هر چند تند باد غمت در بران نسود	صدفی استرآبادی
نمودن	مجرای جو سیاحا کجا که از سرقت	بهر نفس که برآرد نماید عجبازی	ابن سینا بوند

اعراض روی از چیز که گردانیدن ۱۲ منتخب اللغات

کردن	باد مسلح آورد و سفاک از کلگون	بسکه کرد اعراض از شک بهر چهر	سلیم طهرانی
نمودن	عقل در کوچه اعراض نمود از فردوس	طبع باروتو نیز از شد از جور العین	نوی بیوردی

اعراض گرامی داشتن و قوی کردن ۱۲ منتخب اللغات

دادن	گرداغ غلامی تو بر جبهه نمی داشت	کس اینهمه اعزاز نمی داد و دم را	سبزه کاشی
کردن	کرار و ندانین اعزاز و اکرام	همین بس امتش را مژده کام	ناظم هراتی

۱۲ بحسن ساخته زنه را اعتماد کن ۱۲ صاحب اصفهانی ۱۲ نام مرضی است ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
یافتن	هر که ز می او برد لب صدق و نیاز	یابد او نیز میجو او اعزاز شفائی صفتها
اعلام آگاه گردانیدن ۱۲ بهار عجم		
بخشیدن	و آنچه در بر باب بخاطر سدا اعلام بخشند	ابوالفضل اکبر آبادی
دادن	شیخ را اعلام دادند از درون	از
فرمودن	قاضی عالم علما را اعلام فرمود	کامد آن دختر ز ترسائی برون عطار نشیا بود
کردن	جای آلت که بر حال منش رحم آید	تا در مجلس علم حاضر شوند خسر و دلبسته
	حالت من بخیاش اگر اعلام کنند	سلطان دجی
اعلان ظاهر و آشکارا کردن ۱۲ کنز و صرح		
یافتن	هر ستایش که اعلان یافته به	سجل قاضی القضاة منجس نصیر احمدی
فصل غنیمت		
انغماض چشم پوشیدن و اسان گرفتن و معامله ۱۲ انتخاب اللغات		
نمودن	از زلات اقدام او انغماض نمایند	از
فصل فا		
افتخار نازیدن بجیزه ۱۲ بهار عجم		
داشتن	همیشه گوزن بالا سه پادم زرم از عقل	به - بر +
زیمیدن	ابنا سه روز کار عیال مند و من	به
	جو این خران بز و سیم فتخار دارم	فوق یزدی
	می زیدم بغیرت مردانه افتخار	حزین صفتها
+ برج نرین افتخار دارد ۱۲ اسود سلطان بهمانی		

مصبر	صلہ	شاعر
کردن	در عدل جز بد و نکند عالم افتخار	در جود جز بد و ترند ملک استان
گرفتن	ملکا خسرو اخداوند از	این سه نام از تو افتخار گرفت
افترا دروغ گفتن بر کے ۱۲ منتخب اللغات		
انگیزختن	در حق آن بزرگ افترا بے چار یو	چون سئلہ چار قولی می انگیزد
افزون و افزون معروف ۱۲		
آمدن	جز حق حکم را شاید نیست	از حکم که افزون ز حکم حق آید نیست
بودن	مدست چہرہ گلگون از شراب لاله گون بادا	تراخوبی و ما را گرمی مہرت افزون بادا
بودن	افعی نرم نما دشمن جان ست خزین	از حذر افزون بود از مردم ہموار مرا
ساختن	دیوانہ کہ افسون سازد جنونش افزون	دیوانہ کہ مجنون شاگرد دوست حاصل
شدن	جنون افزون شود دیوانہ را در ہر سہامی	از مراسی روز دار و بیزید بچہ ہست این
کردن	چو شمع نیم سوزم خاک بر لب شترے ہدم	مسوزانم کہ افزون میکنی سوز و گدازم را
گردیدن	غم افزون شود چون یگان گریند بر عالم	از بلے دیا افزون میگردد از باران ساحلما
گشتن	کشیدند بر ہفت فرسنگ رخ	از افزون گشتہ مردم ز مور و بلخ
نمودن	میکشاز اساقی نو خط کند مدہوش تر	در خواب را افزون نماید بوسے ریحان بہا
افسانہ و فسانہ حکایات گذشتہ و مشہور و پختہ اصل غیر واقعی ۱۲ بہار عجم		
۱۵ افزون بود ز حوصلہ سینہ را ز تو ۱۲ خزین ۱۵ از مدح من افزون نشود و کبریاے تو ۱۲ رفیع اہری ۱۵ کہ گرمی از لباس گرم سوت افزون نمی گردد ۱۲ بہار		

مصدر	صله	شاعر
افگندن		افسانه درستی پیمان در افگنم ظهور تشریفی
انگاشتن		داستان موعظت را افسانه انگاشته ابو الفضل الکربادی
بردن	از	از بس ز وعده یافتی افسانه برده ایم نظیری نیشاپوری
بستن		من کجا بوم که دهر افسانه فرهاد بست سنجر کاشی
پرداختن	از	کش خواندین این فسانه راز از
پرسیدن	از	باین تقریب احوال دیوانه می پرسد شفا اصفهانی
پذیرفتن		با یخزدی پذیرد فدا طون نه پذیرد طالب آملی
پنداشتن		و گریش تو شرح دل کنم افسانه پنداری حیرانی همدانی
برداشتن	را	افسانه عشق را ز بانها خزین اصفهانی
جستن	از	په خواب ز فغانی هر شب افسانه میجوید فغانی شیرازی
خواندن	بر	فسون پردازی و افسانه خوانی جامی
خواندن		کزین فسانه و فسون بیه مراد است حافظ شیرازی

مصطلح

۱۵ افسانه بستن ترتیب دادن ۱۲ بهار عجم

۱۶ کنند از قصه زلفت مگر افسانه پردازی ۱۲ حزین ۱۷ نامح افسانه مخوان برین دیوانه دگر ۱۲ فنی کاشی

۱۸ اگر خوانم بگوش داغ دل افسانه خود را ۱۲ حزین

مصدر	صله	شاعر
رسیدن	به	رسیده بهر کشور افسانه نظامی گنجوی
رفتن	در	افسانه نرقت در مراحش فیضی اکبر آبادی
ساختن		گر ساخت کو مکن افسانه عشق شیرین
ساختن		افسون پندگویان افسانه ست مارا
سگالیدن	از	او شد از راز خود فسانه سگال خسرو دهلوی
سنجیدن	از	افسانه سنج نیست لایخ پنجگان ما
شدن		گفتم از پرگویی ناصح مگر آیم بخود
شدن	با	بامردی و مردیت افسانه شد بد مهر
شنیدن	از	زمن باید شنید افسانه عشق
فروختن		بهچون جرس افسانه فروش ست خروشم
فهمیدن	در	منی فهمد کس افسانه مارا درین محفل
کردن	به	مارا به تشنجه افسانه کردند
کردن	به	حزین افسانه کرد آخر بهر محفل غم دل

مصطلح

۱۵ افسانه کردن افسانه گفتن ۱۲ بهار نجم

۱۶ افسانه بسج زیاران بیوفا ۱۲ حزین

مصدر	صله	شاعر
کردن	نام تو گفتن نیارم لیک مقصودم تولی	گر حدیث سرو یا افسانه گل میکنم ملا جامی
کشادن	اے دل افسانه دلبر بکشا	قفل گنجینه گوهر بکشا طالب آملی
گشتن	چنان ز عشق تو افسانه جهان گشتم	از کشته حکایت من نقل محفل همه کس شفا صفتی
گفتن	با آن لب جان بخش اسیری که تو دانی	با پیسه از افسانه افسون مسیحا توان گفت اسیری لاهی

افسر تاج ۱۲ بہار عجم

آراستن	سر از تاج دولت بر آراسته	از ز پر بہا افسر آراسته	قاسمی گونابادی
افتادن	فتاد افسر از فرق ہر سرسراز	از نگو نہار شد چون ہر سطل ساز	قاسمی گونابادی
افراختن	سرا زندہ افسر خسروی	پناہ ضعیفان بہ بخت قوی	ظہور تشرینی
افگندن	خزان بسکہ بر لالہ بیداد کرد	از فگند از سرشش افسر و داد کرد	قاسمی گونابادی
انداختن	چون باین مژدہ آفتاب انداخت	بر افسر خویش برہوا چو جباب	کلیم بہدانی
بردن	سرافرازی باید اندر سری	از کہ از خاک پایت برد افسری	ظہور تشرینی
بودن	نکو گفت دانا کہ دختر مباد	جو باشد بجز خاکش افسر مباد	فردوسی
دادن	زمانہ افسر رندی نداد جز بہ کہے	بہ کہ سرفرازی عالم درین کلدانست	حافظ شیرازی
ربودن	آمدنم نہ از پے این کار بود	کہ افسر و تسلیم تو انم ربود	خسرو دہلوی

مصدر	صله	شاء
زدن	بر	گل داغ و عوفش بر سر دیوانه زود عالی شیرازی
کردن	از	ز خاک پاش افسر میتوان کرد صوفی زندانی
کشیدن	بر	بر سر صدایچکس افسر کشد خسرو بلوی
گذاشتن	بر	پوش و بر سر شامان گذار افسر را سلیم طهرانی
گرفتن	بر	تا چرا بچکم تو بر سر همی افسر گرفت مغربی تاپور
نشستن	بر	بر فرق فقد افسر احسان توشست خاقانی شروانی
نمادن	بر از عید	فلک را از نعلین افسر نهاد انصاری تریز
یافتن		اگر گامی فرو داز اوج استغنائی پارسا خیرین اصفهانی

افسر دگی پژمردگی ۱۲ بهار عجم

بودن	از	پس از کشتن عشق افسردگی بنو شهید از
داشستن		دل و گشعله و دوزخ بود افسردگی دارد
دیدن	در	کای آفتاب را چه چاد دل فسرده
کشیدن		همچو زنگس تازه دارد رنگ مخموری مرا
		می کشم افسردگی هر که خمار آخر شود مفید بلخی

مصطلح

افسر زدن بر تارک و کشیدن بر سر و گذاشتن بر سر و گرفتن بر سر و نمادن بر سر بمعنی ۱۲ بهار

معناه گران بر افسر ۱۲ قاسمی عه زه نق بود مایه افسریش که سلطان بن می ندر بر سرش ۱۲ طغرای شهیدی

مصدر	صله	شاعر
یافتن	از استیلا، هموم آن شوق و شغفه که	از بعلم و تحریر معرفت بود افسردگی یافت خرین اصفهانی
افسرده پرموده ۱۲		
بودن	افسرده بود بسکه بساط چمن خزین	ایام گل گذشت و بهاران ندید کس خرین اصفهانی
شدن	جهان افسرده شد ای عشق خوشامشار کین	که این ام دکان در گرجان نشتر اندازم "
افسوس حسرت و دریغ، و کمالیست که در وقت حسرت و دریغ گویند ۱۲ بهار عجم		
خاستن	آن ساز نما که چون زنی کوس	از خیزد جهان هزار افسوس
خوردن	لے همین دانا از امضای جهان افسوس خورد	از هر که شد بخوان هستی میمان افسوس خورد اثر شیرازی
داشتن	خوش افسوس ز قتل آن بت خوشخوار میداد	از که انگشته بخون آلوده دالم در دمان ارد "
ریختن	و گر کنم طلب نیم بوسه صد افسوس	از زحقه دهنش چون شکر فرو ریزد حافظ شیرازی
کردن	ز گش عده جوے لبش افسوس کنان	از نیم شب دمش ببالین من آن شبست "
افسون و فسون سحر و غیبت و مکرو حیله ۱۲ بهار عجم		
آموختن	مینا نم بار آموخت طفلان را چه افسونے	از که در هر خانه می بینیم زنجیرے و مجنونے منظر دهلوی
آوردن	آه از آن جادو که چون می آورد در لب فسون	در نکته می گوید از آن بابے که می سوزد مرا افغانی شیرازی
بستن	از ره مهر و محبت در دل ما جان کرد	از این همه افسون بد لما از ره ننگ بست علی خراسانی
پرداختن	ز لیاچون شنید آن مهربانی	افسون پردازی و افسانه خوانی ملا جامی
پذیرفتن	مجنون تو افسانه افسون نه پذیرد	با بخردی پند فلاطون نه پذیرد طالب آملی

مصدر	صله	شاعر
خواندن	بر	نفس چون مار در سوراخ نماند ناظم بهراتی
خوردن		من فسون تو نخو اہم خورد بیش مولوی روم
داشتن		نبرد جان اگر افسون مسیحا دارد طہیر فاریابی
دانستن		نہ از سوداے عشقت وار ماند نظامی گنجوی
دمیدن	از	افسون مہر بر رویش دمیدہ نصیر بہدانی
دمیدن	از	فسون جدائی ز اعضا دمید کلیم بہدانی

مصطلح

افسون خوردن فریب خوردن ۱۲ بہار افسون مسیحا بجائے معجز مسیحا مستعمل و شاید کہ عبارت از بلال رفتن مسیحا باشد بر آسمان گویا این افسون ایشانست کہ از دست یہود خلاص یافتہ بہر کیف نسبت افسون بحضرت عیسی غایت سوراہ است ۱۲ صہبائی دہلو مؤلف گوید کاش ساقی باوہ پیاسے سخن صہبائی کا دو فن از صاف بادہ تاویلی کہ در سماع حال حزن رنجتہ جرئہ در جام ظہیر ہم می نشانند و خمار تلخی سوراہ از مغر گفتارش می نشانند دور گردانی بادہ زلال محبتش در زمستان اعلا الحی دیدنی ست و خمیازہ حسرت ظہیر بر سرور مسیحتی حزن کشیدی و ہونہا حزن گشتند ز حسن تو تلی بیتجلی کو تہ نظان مہر گرفتہ سہارا آرزو کو تہ نظان سوراہ است ہر چند طہیات شعرا پیش از انست کہ گفتہ شود لیکن این قسم از شیخ بعیدست صہبائی قول سوراہ با زحہ متعرض خبر میدہد چہ پیرتا جوان و ازادانہ آنا دان آگاہ است کہ شعرا بے لحاظ سوراہ و بے لاحتہ کفر و شرک ہر چہ می خواہند گپ می زنند اگر شیخ خلاف شعرا از عالم تحقیق حروف می زدہ باشد البتہ این معنی ازو نیز بعید باشد و گر نہ انچہ رسم و قرار داد شعراست از ان چہ گزیر خواہد شیراز علیہ الرحمۃ کہ بزعم ثقات ہم از او لیا و ہم مقتداے شعراست می فرایدہ پیر ما گفت خطا بقلم صن زفت آفرین بر نظر پاک خطا پوشش باد + انتہی ۱۲ عبدالغنی عفی عنہ

مصدر		صلہ	شاعر
دیدن	دل چندین فنون از چشم خوابان دیده	از	فریم کے دہر گس کہ چشم چشمہا دیدہ شریف تبریزی
ساختن	نازد کردہ انداز فنون ساز تو بود	در	یوسف آن غمزہ کہ در کار زلیخا می کرد علوی فرخ آبادی
شنیدن	مشو فنون زہد کہ در تیرہ خاک ہند		ہر کس نیافت دولت دنیا فقیر شد حزین اصغری
کردن	دل حافظ کہ از فنون ببت ایمن بود	بر	چشم جادو تو اش بار دگر افسون کرد حافظ شیرازی
گرفتن	افسانہ نہ رفت در علما جش	در	افسون نہ گرفت در مزا جش فیضی اکبر آبادی
نمودن	بیک فنون کہ نمودی و آمدی بدلم		کنون نہ دل بصد فنون نمیشوی چہ کنم خسرو ملوی
افشا بکسر ظاهر و آشکارا کردن ۱۲ بہار عجم			
دادن	ستر ازل و راز ابد بے مدد وحی	در	چون طنطنہ عدل تو ہر جا دہد افشا سبخر کاشی
شدن	قمارے و محبت با غمی می با ختم نہان		نئے آمد برون از پردہ و این از شد افشا تاثیر اصغری
کردن	من نیز ہر انچہ ستر و اخفا		دل داشت بر تو کردم افشا والہ ہروی
افشان انچہ بر کاغذ و جز آن از طلا و نقرہ محلول کنند و نیز کاغذ و انچہ بدان ماند کہ بران افشان کردہ باشند ۱۲ بہار عجم و چراغ ہدایت			
داشتن	صفیہ رنگین جوان خود سلیمان جلوہ داد	از	از سر شکار جزان افشان چشم مورد شست سلیم طهرانی
ساختن	چو حرف دانہ خالش قلم مذکور میسازد		ورق را گریہ ام افشان چشم مورد میسازد تاثیر اصغری
کردن	گل گل عرق کہ بر رخ پر خال کردہ	بر	افشان نقرہ بر ورق آل کردہ فکری اصغری
مصطلح :- افشان چشم مورد افشان سر مورد از انواع افشان کاغذ است ۱۲ بہار			

چشم فنون ساز ترا صد کاغذستان در بقل ۲ چشم اصغری عہد برو کند چو پری سے عند لب افسون ۱۲ رود کی ستر قندی

مصدر	صلہ	شاعر
گشتن	افشان داغ چون دم طاؤس گشته ام	داعسم ازینکہ غیر مکر نمی شود طغر آشندی
افطار روزه کشادن ۱۲ بہار عجم		
کردن	عسم روزه بر من بسے بار کرد بہ	چو ساغر بہے باید افطار کرد طغر آشندی
نمودن	در دوسہ روز یکبار بلبل نانے بہ	اکتفا و افطار نمودے حزین اصغنائے
افیون عصارہ خشناس ۱۲ بہار عجم		
دادن	در خور قسمت درین محفل سد ہر خشک تر	ساقی آرد می و ماوشیخ را فیون دہد آرزو اکبر باد
ریختن	تاہر کہ باشد یار تو بچو دشود در کار تو در	لے زیر لب گفتار تو در بادہ فیون ریختہ خسرو دہلوی
زدن	این تنگنا نہ موقع خوابست سر بر آرد	افیون زدست عارس مست پاسبان خسرو دہلوی
کردن	ساقی اندر قدحم بازے گلگون کرد در	درے گنہ دیرینہ ما فیون کرد حافظ شیرازی
فصل قاف		
اقامت ایستادن و برپا داشتن و در جائے بودن و تمکین گرفتن و طعام ضیاء و تکبیر جماعت گفتن ۱۲ بہار و چراغ		
دادن	قامت خود کرد مؤذن دراز بہ	داد اقامت بستون نماز خسرو دہلوی
داشتن	و دران شہر اقامت داشت در	حزین اصغنائے
طلبیدن	آنکہ از عمر سبک سیر و قافی طلبید از	لنگر از سیل و اقامت ز ہوامی طلبید صائب اصغنائے
مصطلح بہ افیون در بادہ ریختن و درے کردن پشت دادن شراب را تا مستی گذارہ آرد ۱۲ بہار		

مصدر	صلہ	شاہ
فرستادن	شب از مہتاب بامش باج میداد	بہ بہر منزل اقامت می فرستاد اشرف از دربار
کردن	سخن چون گرفت استقامت بمن	بہ در اقامت کند تا قیامت بمن نظامی گنجوی
کشیدن	مؤذنش آنجا کہ اقامت کشید	قامت موزون نتواند رسید خضر دہلوی
نمودن	بسجده شکر حضرت عزت جل و علا	بہ بخلوص عقیدت اقامت نمودیم
نمودن	بالجملہ ازد و سال افزون دران	در سبب ولایت اقامت نمود خزین اصفہانی
اقبال دولت و قوت طالع و رو بچیزے آوردن و سعادت مند شدن ۱۲		
ایستادن	در مایے طرب برو کشادہ	بہ اقبال بہر در ایستادہ فیضی اگر آبادی
خواستن	لکش دامن بخت تیرہ گراقبال می خواہی	کہ اقبال سیاهی می نشاند نقش خاتم را حسن مشہدی
نمودن	فتح و نصرت بطریق استعجال اقبال نمود	الفضل اگر آبادی
اقتباس علم آموختن و فائدہ برداشتن ۱۲ بہار عجم		
کردن	لے مرقدیکہ عرش کند اقتباس ازو	از چون چشم اعمی کہ بود در پے ضیا علی خراسانی
نمودن	از باطن فیض موطن جد بزرگوار نوش	و سائر روشن دلان آن سرزمین اقتباس
	نور بختیاری و التماس فتوحات غیبی	از نمودند نصیر بہرانی
اقتدا پیروی کردن ۱۲ بہار عجم		
۱۲ ہر در یکدہ یک ماہ اقامت کردم ۱۲ اشرف ۱۲ در پلہ وطن چہ اقامت کند کے ۱۲ صاحب اصفہانی		
۱۲ ہر دو ماہ یکدہ اگر شوق جلوہ بہ گلزارش برد برب حوضے اقامت ننماید تا خود را در آب افتادہ نہ بیند ۱۲ علوی		

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن	آموخت کبک مست شد از تو قہقہہ در بہ	در باغ بلبلان بتو دارند اقتدا خزین اصغنائے
کردن	جست قضا داورسی از پے کار جهان بہ بر عام	عقل بدو اقتدا کرد کہ این کار اوست سلمان با وجی
نمودن	اونیز اقتدا بسنن سننہ اجداد بہ	عالی تر از نمودہ منشی اصغنائے
اقتران نزدیک شدن ۱۲ غیاث اللغات		
دادن	لطف میان محجر و سحر امتزاج داد در	لعلت میان آتش و آب قتران و ہر خزین اصغنائے
یافتن	ہر دعائیکہ از در گاہ رب العرش سئلت بہ	می نمود بشرف اجابت اقتران می یافت منشی اصغنائے
اقتصار کوتاہی کردن و بریک چیز ایستادن ۱۲ منتخب اللغات		
کردن	اما بسا باشد کہ بدو بیت و کثر از ان بہ	اقتصار کند خزین اصغنائے
نمودن	بتجریانک از بسیار و یکے از ہزار بہ	اقتصار می نماید "
اقتضا خواستن ۱۲		
فرمودن	بلکہ نیر اعظم بامداد بہروزی بہ	چنان اقتضا فرمود خضر دہلوی
کردن	کرم جبلی اقتضائے آن کرد	منشی اصغنائے
نمودن	از مرکز دولت بہر طوفان راسے	شریفش اقتضا نماید سفر گزینہ خزین اصغنائے
یافتن	از سوانح وقت و خواطف زمان	انچہ در ہر مقام اقتضایافت بران افزود نصیر ہمدانی
اقرار بگفت خود ثابت شدن، وثابت کردن چیزے را ۱۲ بہار عجم		
۵۰ بر شاہ محمد اقتدا کرد ۱۲ والہ ہروی		
۵۰ تا در نماز خویش مرا اقتدا کند ۱۲ جامی		

مصدر		صله	شاعر
آوردن	در خود به ازین کمال ندارم	به	که به بے هنر یماے خود اقرار آرم نصیر بهدانی
بودن	چون نیستی تو محض اقرار بود	بها	هستی تو سرمایہ انکار بود افضل کاشی
دادن	تا بتو اقرار خدائی دهنم	به	بر عدم خویش گواهی دهند نظامی گنجوی
داشتن	اگر عشق کفرست از منکرا نم		و گر کفر دین ست اقرار دارم طالب آملی
کردن	نیکی او بین و برو کار کن	بر همه را	بر بدی خویشتن اقرار کن نظامی گنجوی
کشیدن	تا نگوید راز دل در پیش کس بر ملا	از	از زبان خویشتن اقرار می باید کشید علی خراسانی
گرفتن	دل بدر دام و زنبود آشنا گرفته اند	از	حسن پیش از عشق و عشق از پیش حسن اقرار از والہ ہروی
نمودن	من چون بسگی نمودم اقرار	به	تو شیریں خویش را نلگم دار خسرو دہلوی

فصل کاف تازی

اکتفا بنده کردن و بس کردن ۱۲ بہار و کشف اللغات، و بس شدن ۱۲ منتخب اللغات

پزیرفتن	عزائم غزوات کہ در مستقبل ایام مصمم	با	خواہد شد بشارت فتح و فیروزی اکتفا پذیر خسرو دہلوی
فرمودن	کرم جبلی اقتضائے آن کرد کہ از خون	به	در گذرد لاجرم بہمان قدر اکتفا فرمود منشی صفحہ ثانی
کردن	حوض میباید دہ و در دہ بہنگام وضو	از به	میکنی از پیجوقت اما یک وقت اکتفا کلیم بہدانی
نمودن	تکلف نمی کند و بوظیفہ وقت	به	اکتفا مینماید نصیر بہدانی

عہ با خدا گر بود اقرارش چرا انکار داشت ۱۲ ابنائے ہروی عہ بنادانی کند اقرار ہر کس هست و اناتر ۱۲ صائب

عہ اقرار کنیم عجز خود را ۱۲ خسرو

مصدر	صله	شاعر
اکتساب حاصل کردن چیزے بسعی خود ۱۲ منتخب اللغات		
کردن	سال و منہ امن بگستر دست کو در نشین	تا کند از فیض جودش خوردہ ز اکتساب کمال اصغری
نمودن	مراتب متداولہ علیہ اکتساب نمودہ را	خرین اصغری
اکرام گرامی کردن، و بزرگ داشتن ۱۲ بہار عجم		
کردن	بندگان در خدمت او چون خندان شوند با	از بس اکرام خداوندی کہ با ایشان کند مغزی نیبا
نمودن	شیخ بہاؤ الدین ذکر یا ہموارہ	مراقب حال عراقی بودے و اکرام نمودے دولت ہ ہمدانی
اکراہ کراہت و سماجت ۱۲ بہار عجم		
داشتن	ز بے پیر ہن اکراہ دارد	از ہواے شستہ گازر گاہ دارد ناظم ہراتی
کردن	چنان ز عدل تو با ہم مخالفان صافند	از کہ داغ سینہ زمر ہم نمی کند اکراہ قدسی شہیدی
اکسیر بالکسر کمیہ ۱۲ بہار عجم و کشف اللغات		
دادن	تقدیر پے کا ہش اجزائے وجودش	اکسیر فنا داد گدازش گر غم را عرفی شیرازی
ریختن	انظار ساغ از ساقی مکش دیگر کلیم	ب فکر خود کن کس نمی ریزد بجا ک اکسیر کلیم بہدانی
زدن	تربیت سود نمی بخشد چو استعداد نیست	بر بس تابیدہ می باید زدن اکسیر از شیرازی
ساختن	گر اکسیر سرور و سور سازند	از خاک پاک بیجا پور سازند ظہوری شیرازی
شدن	چون برائیم ز شکر عنت لے عشق کہ ما بہ	خاک بودیم و با اصلاح تو اکسیر شدیم شانی مشہدی
کے نکر چو ماہل در در اکرام ۱۲ مفید بلخی		
عے قلب مار از د اکسیر چو بگذاخت در بچ ۱۲ نظیری		

مصدر	صله	شاعر
کردن	جز قلب تیره هیچ نشد حاصل و هنوز	غافل درین خیال که اکسیر میکند حافظ شیرازی

فصل لام

الامان کلمه ایست که وقت نزول حوادث گویند و معنی آن امان خواستن

و فریاد کردن بود ۱۲ بهار عجم

برخواستن	از رفتار الامان از عالم ایجا برخیزد	از بجای گرد از بنیاد هستی داد برخیزد صائب اصفهانی
برداشتن	ملاست از دل بیباک من فغان برداشت	از زسخت جانی من سنگ الامان برداشت " صائب اصفهانی
خاستن	جاییکه ریزد از خم تیغ تو برق کین	از روزیکه خیزد از صف خصم تو الامان خربز اصفهانی
زدن	تیر از تنم بر آورد انگشت زینهار	از خون گرم من لب تیغ الامان زد صائب اصفهانی
کردن	الامان اینجا کنند از الامان	از الامان اینجا کنند از الحذر رضی اربعمانی
گفتن	بکندے درم که ممکن نیست	از رستگاری به الامان گفتن سعدی شیرازی

التجا پناه گرفتن و پناه آوردن ۱۲ بهار عجم و منتخب اللغات

آوردن	رساند رایت منصور بر فلک حافظ	به چو التجا سجناب شنششی آورد حافظ شیرازی
بردن	گراحتیاج آره گذارد بتارکش	به غیرت کجا به همچو خودی التجا برد صائب اصفهانی
کردن	گرچه بهمت فگند سایه بر زمین	به دیگر با آسمان نکند خاک التجا سلمان ساجی
گرفتن	از بیم غزه دل بدعا التجا گرفت	به ازین فتنه خویش اب پناه خدا گرفت شاپور طهرانی
نمودن	التجا نمودن طهموش خان بدرگاه جهانپا	به بوساطت داود خان ولد اسدوردیجان منششی اصفهانی

مصدر	صله	شاعر
التزام بر خود لازم کردن ۱۲ منتخب اللغات		
نمودن	التزام نمودن	بهار
یافتن	در یک نسبت متنوع التزام یافته	دوم به نسبت خاصه شرفا مشرف گشته خسرو بلوی
التفات بگوشه چشم نگریستن ۱۲ بهار عجم		
بودن	مرا بکار جهان هرگز التفات نبود به	با رخ تو در نظرم بنچینش آراست حافظ شیرازی
داشتن	چه التفات بخار و خس چمن داری به	از که عار و ننگ نسیرین نلستند داری اضی اریتمانی
فرمودن	هم مگر خود التفات فرمایند و این	په نیم بسمل بهجران را چاره سازند نصیر همدانی
کردن	از آبدزدگی بشر با التفات کن	از طول عمر صلح بعرض حیات کن صفا صنعانی
نمودن	اگر بند ز روی تو نوحه به بهشت به	محو که التفات نماید که بصورت خود میر کرمانی
التماس درخواستن و کاغذیکه خردان به بزرگان متضمن احوال خود دهند ۱۲ بهار عجم		
افتادن	مردمان چون باغ از انجا گل بدامن می بند	بر التماس عشقان افتاده هر جا بر زمین وحید قزوینی
۱۰ با منش گاه التفات بود اگر گاه نبود ۱۲ صادق شیرازی ۱۱ چون التفات از تو تمامی نداشت ۱۲ فغانی ۱۳ چون بنظم فارسی التفات فرموده ۱۲ خزین ۱۴ ز سخوت برد التفات نکرده ۱۲ سعدی ۱۵ با من کن التفات هوسا که شوق ۱۶ آرزو ۱۷ عاشق گر التفات کند مال و جاه را ۱۲ الطیری ۱۸ در اصلاح و تزکیه نفس ناقص چندان التفات و بالغی نمود ۱۲ خزین ۱۹ عرض حیات همان پنهان عمر که عبارت از لذت عمرست و بختی و خوشی گذشتن ایام زندگی از شیخ بوعلی نقل می کنند که در حص جماع با او گفتند ترک جماع عمری افزاید او گفت من عرض حیات می خواهم نه طول عمر ۱۲ بهار عجم		

مصدر	صله	شاعر
بودن	از	همین قدر که نمک بر جراحتم نزنند فغانی شیرازی
پذیرفتن	از	ناکرده التماس پذیرفتن از رقیب عرض نیاز ما همه نشفتن اینچنین آرزو الکر آباد
دادن	از	که اے شاعر شاه شاعر شناس زلطفت فلک داد این التماس ظهوری ترشیزی
داشتن	از	آسباج که لطف او عمل کیمیا کند زردار و التماس طلائیست از نحاس عرفی شیرازی
کردن	از	التماس غن من کردند و از غنم گذشت یاری یاران کم از خویشوار می دشمن نبود سیری جی بادقانی
نمودن	از	چو شعر طالب از شوق التماس نمود بصد مضائقه بیت دوی بخواند و برفت طالب آملی
نوشتن		بنویس التماس که دائم علاج تو نواب مستطاب معلی جناب کرد عالی شیرازی

التهاب افروخته شدن، و زبانه کشیدن آتش ۱۲ منتخب اللغات

داشتن	با	آتش خرداد با خشم نذار و التهاب مغربی شیرازی
-------	----	--

التيام ربط و بهم آمدن و استوار کردن سر زخم ۱۲ منتخب اللغات

پذیرفتن	به	که التیام پذیرد بصنعت جراح نزار قمیستانی
داشتن	به	و اشعارش یک دست هموار بود حزین اصفهانی

مصطلح

التماس کردن در مقام شفاعت مستعمل می شود ۱۲ چراغ هدایت

۱۳ فقیر بهم دین زمین غزل دارد و بر یاران التماس میدارد ۱۴ آزاد ۱۵ همت از صاحب دل کن التماس ۱۶ سلطان داوودی

۱۷ مرا نصیحت و التماس با استراحت میکردند ۱۸ حزین اصفهانی

مصدر	مسله	شاعر
یافتن	ز نغم دلم زبان شکایت کشته است	یا بد مگر بر مرهم لطف تو التیام
یافتن	روابط قرابت قدیم باضوابط مخبر جدید	بدانگونه انتظام و التیام نیافت
الزمام معترف بجهل گردانیدن کسی را بهار عجم		
دادن	چه جای صبر که آتش به کائنات زند	تجلی تو که الزام اهل طور دهد
العطش بالتحریک تشنگی و تشنه شدن ۱۲ بهار عجم		
خاستن	هنوز حوصله در دم العطش خیزست	پیر از پائیده دل اگر گسند کاس مرا
زود	گرم پروانگیم العطش شعله زخم	گسار مژده که سیر از شکر و شیر خدم
گفتن	جان فدای دوزخ آتشای که در گرامی حشر	العطش میگفت میس خشم که بوزند آتش
الف زخمیکه بصورت الف باشد از عالم الف داغ ۱۲ بهار عجم		
بریدن	واغداران تو بر سینه بریدند الف	ای خوشا جلوه گریهای شکر کردن داغ
کشیدن	تو که بر سینه الف میکشی از جلوه سرود	آه از آن روز که آن قاست بلو بنی
کشیدن	الف بر تن کشیدن	بهار عجم
مصطلح		
الف العطش زود و گفتن افکار تشنگی کردن ۱۲ بهار عجم ۱۵ الف بر سینه بریدن و بر سینه کشیدن در روایت		
قندربان و امتیان الف بر سینه می کشته ۱۲ بهار عجم الف		
۱۶ میدی در سخن الزام من انصاف نیست ۱۲ ظهوری ۱۳		

مصدر	صدا	شاعر
کشیدن	گرفته است تعریف قدر عنائش	الف کشید زمین سرو پیش بالایش صاحب صفهان
کشیدن	ز سایه سرو صوبه بر کشد الف بر خاک	بهر حسن که کند جلوه قدر عنائش صاحب صفهان
الفت باضم غوا کشیدن ۱۲ بیا بزم		
آموختن	خارخازی دولت از عشق پیدای کند	الفت که موزیکه پنهان کرد آتش رنگ
بودن	بجویم بلبلان و دیدم بگردنوش چشم با -	که با هم الفتی میبوده دلمای پریشان
داون	بیزمی سنگ را با شیشه الفتی توان	در آن ساعت که پای کارسانی در میان
داشتن	ترسم آن الفت که دارد با گریبان	در قیامت نیز نگذارد که گیرم دانسته
شدن	یارد قییب با هم نیمه الفت میخشد	شدم قییب بر طرف تندی تو یار کو
طلبیدن	علوی و ارسته از خاطر یاران بسته	شون گداری و الفت طلبی پیشه دارد
کردن	ماستم پروردگان با جوار الفت کرده ایم	در دل ما میکند جا هر چه خار پای ما
گرفتن	بسکه دل الفت به شک نشون آن کاکل	داغ ماعوت بگو خوش جو خرم گل گرفت
سنادن	آنقدر کاند طبیعت عشق را الفت نملو	حسن را از ربط صد چندان مهر ساختند
مصطلح		
الف بر زمین کشیدن و بر خاک کشیدن خجالت کشیدن ۱۲ بیا بزم		
+ بان سوی میان الفت بود نازک خیالان را ۱۲ حیرن + سر داد الفتی به اوست که چون جاب ۱۲ اکرم + چنین که پشت من الفت گرفت ۱۲ اولاد ۱۲ نومی خورشانی		

مصدر	صله	شاعر
الم بالتحریک در کردن و در ۱۲ بہار عجم		
داشتن	از	که از تغافل صیاد و سد الم دارم رفیع فردوسی
دیدن	از	ز بیداد دوران ستم دیدہ ایم قاسمی گوناباد
افزودن	از	که ز بہ طرائف المی فزود ما را شاپور طرانی
کشیدن	از	که ز داغ دل چو ہم المی کشیدہ باشی مفید بلخی
گذاختن		چاشنی ستم و بد لطفت الم گداز را عرفی شیراز
الماس بالفتح جوہرے معروف ۱۲ بہار عجم		
افشاندن	بر	خون دل گرد قدحم کرد بجا کرد حزین اصفہانی
تراشیدن		در آتش کم چو عجب گریو الماس تراش اشرف انزلی
سفین	بہ	الماس بزک نعلہ سفتہ فیضی کرباباد
گذاختن		بر آتش تیر مزوج آب کہ دید فیضی کرباباد
نشاندن	بہ	الماس بہ سینہ ام نشانندی فیضی کرباباد
مصطلح		
الماس تراش آنکہ الماس را تراشیدہ نوعی از شیشہ و جوہر چکانی کردہ و مراد زرد و دیگر خاہار و نجفست و آن سنگی مشہورست کہ از کوہ نجف اشرف خیزد و صورت دوق بہر سہ ۱۲ بہار چراغ ہدایت		
و دیگران راحت و امن از تو الم نے بہیم ۱۲ وحشی بافقی		

مصدر	صله	شاعر
نمادان	گر راه به مهرم که عشق نیسابی	بر
یافتن	الماس لطافت از کجا یافته	از
الماس در دل افکندن و آنچه در دل افکند خدا بی تعالی اکثر استعمال او در مبر		
باشد منتخب لغات		
کردن	محمد شاه بن تغلق که چون بخت حکم آید	از
	کند الماس ربانی ز راز غیب الماس	بر چاچی
فصل نهم		
امان یعنی ۱۲ بهار عم		
نجشیدن	گر عمر امان بخت از کلک راز	بهر اید سازست سرفراز
بودن	در عمر خویش مرحله پیاپی عشق را	چندان امان نبود که خاری ز پا کشد
پذیرفتن	یا دما به که در ضمیمه بود	وان امانت امان پذیر بود
جستن	حسام تستاجل ز اجل که جست امان	از
خواستن	دل ز گس ساقی امان بخواست بجان	از به
دادن	فغان که غزه بیک اونداد امان	از به
دخستن	نیم آسان از فتنه ماندگی دارد	از
یافتن	نیکم روز وصل تو نشان یافته ایم	از
۱۱ نزل غم تو عمر من ۱۲ خسر دلدلی ۱۳ ملک و دولت را تو دادستی امان امان منظر اب ۱۴ میهر می ۱۵ گر دهم بجان ۱۶ نزل غم تو عمر من ۱۷ خسر دلدلی		

مصدر	صمله	شاعر
امتحان از مودن ۱۲ بهار بم		
داشتن	دماغ خون من چون اشک گری برینا بد	اگر استغنا بگیرد دست تو نیست امتحان دارد
کردن	عیار گیری شاهش فزوده قیمت و قدر به - به	بکوره غم و شادایش امتحان کردست
امتحان کشیده شدن ۱۲ منتخب اللغات		
داشتن	ناو سال امتداد داشت	حزین اصفهان
یافتن	این حادثه قریب به پنج ماه	امتحان یافت
امتحان از آمیخته شدن چیز به بحیر ۱۲ بهار بم		
افتادن	باهوای خاک کویت بود مار اتصال در	بیشتر زان کاستراج افتد میان باطنین
دادن	لطف میان معجزه و سحر استراج داد در	لعلت میان آتش و آب قمران دهد
امتحان پر شدن و هیضه ۱۲ بهار بم		
داشتن	بر دنا صمیمین خوان نصیحت	که گوشم استلای بند دارد
زدن	بقفل صد اجل نوعی صلا زد	که جان از برق خنجر استلا زد
کردن	ز جام درد چندان می کشیدم که بوس نامدم	ز تیغ فقر چندان زخم خوردم که استلا کردم
مصطلح		
استلا زدن هیضه زدن ۱۲ چراغ هدایت		
۱۲ امتحان خامی کردم بوسف ردی دوست لالایی		

مصدر	صده	شاغ
امتیاز - جدا شدن ۱۲ بهار عجم		
بودن	بناشد استین مساعدش را امتیاز از هم	از صفای سعاد بسکشت از استین سپید
دادن	کج نظر سود و زیان را امتیازی داد	هر چه را احل و می بیند و انانیکست
دادن	ای شده ملک لبری عرض سپاه نازده	بر میکرده رنگ را بر حرم امتیازده
داشتن	کفن نزد از سخن و زو امتیاز فاحشی داد	از که آن پیر ازین تن می برد این جابجهان
فتادن	درین دیار بحال همنه که بردارد	در فتاد در عدم آباد امتیاز اینجا
کردن	نه چنان گرفته جابمیان جان شیرین	از که توان ترا دجان را از هم امتیاز کردن
یافتن	منسوبان این خاندان ماین افسر گرامی	از از اسرار اس امتیاز یافته
امداد مد کردن ۱۲ بهار عجم		
شدن	خاک ره سر و قدان می شوم	از اگر شود امداد از بخت بلند
کردن	سرمه ساز گسبته کیتا کت امداد	از ره دور خوشی میرسد فزاید
امر بالفتح کار و دوا فقه و فرمودن و زمان ۱۲ منتخب اللغات		
بودن	عیدم کن که حالی رندیت لا ابالی	کین بود امر عالی فرد مانده قشمارا
کردن	نور مسایه چو امر سکون و سیر کنبی	به زمانه فاصله یابد میان سایه و نور
امساک و استادن و بازداشتن ۱۲ بهار عجم		
بودن	ابر افتم که چندین دور امناسک چه بود	گفت که بهر کاشته بدم در انتظار

مصنوع	صله	شاعر
پزیرفتن	از	ابوالفتح رودنی
دانشتن	از	حزین اصفهانی
کردن	از	داهب صفهانی
امضا گذاریدن و علامتیست که بر پشت خط و قبالة نویسنده ۱۲ بهار بم		
دادن	بر	شانی مشهدی
ساختن	را	نظیری نیشابوری
امکان دست دادن و جاز شدن ۱۲ بهار بم		
داشتن	از	عرفی شیرازی
اعلا بر یا چیزی سے نوشتن ۱۲ بهار بم		
کردن	از	صائب اصفهانی
نمودن	بر	بالتی جامی
امن بی خط و بی هراس شدن و بی هراس نیز ۱۲ بهار بم چراغ هدایت		
بودن	از	نجات اصفهانی
خواستن	از	سلطان ساجی
داشتن		حزین اصفهانی
شدن		صائب اصفهانی

مصدر	صله	شاغر
شستن	از	کامن خود از آمنه نمود شست
کردن	را	وز چون شخته شود امن کند عالم را
یافتن		نوح جا امن تراز خانه ز بنور یافت

امید معروف ۱۲

آزودن	از	که معصیت نه امید از مود است نیم
آوردن		فرمان تو بردم و امید آوردم
افکندن	به - را	امید خویش نگندم بپستگیه جهان
برآوردن		امیدیت که عمر گذشت به باز آید
برآوردن	از	خدا یا امید یک دار و برار
برخاستن	از	که امیدم از گلستان برخاست
برداشتن	از	چون از تو التفات تمامی نداشتم
برکندن	از	که افتادم اندر سیاهی سپید

مصطلح

۱۱ امید بسته بر آمدن - حاصل شدن امید ۱۲ با هم ۱۳ امید به خواستن - بیدار ز نرید شستن

۱۲ با هم

۱۳ امید شرکت ایا فکند موتی را ۱۲ انوری

مصدر	صله	شاعر
بریدن ۱	از	کمال از غصه خود را کشته گوئی کمال خجندی
بستن ۲	بر - ث	چه بنم بران وعده امید نیز کز دهر و ام انتظار است و بس کمال خجندی
بودن ۳	از	چو نکرد یار حمی ز تو ای فغان چه حاصل ز تو بود امید آنم که اثری کنی نکردی شریف تبریز
دادن ۴	ب - ث	دل میدهد وقت این امید که حق شرم دارد ز روی سپید سعدی شیراز
دستن ۵	ب -	تشنه بادیه را هم زلالی دریا ب باسید یک درین ره بخدا امیداری حافظ شیراز
رسیدن ۶	ب -	امید آدمی بوصالت نیرسد اندیشه خرد بکمال نیرسد کمال صفه
رفتن ۷	از	امید وصل ز رفت از دل فگار هنوز نشسته ام بسره راه انتظار هنوز طاهر انجدانی
نشکستن ۸	در	چه بکردم که بیا نم شکستی امید وصل در جانم شکستی مجیر بلیقانی
کردن ۹		گندم امید کردی و گر تخم نم داد اگر تو هم در تخمیل می بزم گو لب کشک سوزنی بخار
گداختن ۱۰		خونین شب او با تشین روز امید گدازد و آرزو سوز فیضی اکبر آباد
گرفتن ۱۱	از	ز جان دختر امید دل برگرفت به پیش پدر زاری از سر گرفت فردوسی طوسی
گستن ۱۲	از	مردم و حشر هم جان اوقوا نمید گسد دوخته ام براه تو دیده نیم باز را باقر کاشی

مصطلاح

۱ امید بریدن و گستن بصله از نو امید شدن (بهار) و بر زمین ریاست امید برخاستن بگذشت ۱۲ امید افکندن و بستن و داشتن
 یک معنی است ۱۱ با غم ۱۲ امید دادن امیدوار گردانیدن ۱۳ بار غم ۱۴ امیدگستن در جان بند کردن امید در جان ۱۵ بار غم

۱۶ بستن سیاهی بپفیدی امید ۱۷ خسرو ۱۸ جان بیدار شدن امید زنگانی امید ۱۹ خواجہ سلمان

مصدر	صله	شاعر
گنجین	در	امید در دل و در سر بهوانی گنج
ماندن	به	که میگفتم علاج این دل بیمار می باید بهانی آملی
نشستن	در	جایگاه شفا هسته و بیمار حکیم است علی خراسانی

امیدوار متوقع ۱۲ بهار

آمدن		حرف را یا مقصد بکار آمدیم	گفته کار امیدوار آمدیم	سعدی شیراز
بودن	به	امیدوار بود آدمی بخیر کسان	مر بخیر تو امید نیست بدمرسان	سعدی شیراز
شدن	از- به	ز جبهه سوختم و دم نیز غم که بسا	ز ناامیدی من غم امیدوار شود	بکیسی غزنوی
کردن	به- را	میان خلق ستم بر من آشکار مکن	بلطف خود همه کس را امیدوار مکن	حیرتی تونی
گردیدن	از	چنان خواهم از فضل پروردگار	کز آن دیگر که کردم امیدوار	قاسمی گونا باد

امین معتمد علیه ۱۲ بهار عجم

بودن	در	آندم که ما بیمارامانت در آمدیم	جبریل در خزانة رحمت این بند	احمد جامی
داشتن		حسد از من باید امانت گذار	ایمن که تو ترسد امانش مدار	سعدی شیراز
کردن	بر- را	طالب منم که عشق بدینمایه اعتبار	بر گنجینه راز این می کند مرا	طالب آملی

فصل نون

انبار بالفتح ذخیره ۱۲ بهار عجم

۴ امید بنده نماندی بایز و متعال ۱۲ انصاری رازی ۳ چرا بدهد و صفتش امیدوار شدی ۱۲ امینی سمنان

مصدر	صله	شاعر
داشتن		اعتباری نیست پیش آن بت انبار دار
کردن	از	صد هزار انبار غم دار من بے اعتبار سیفی استغنی
نهادن		هر کس را بنا کند خرمی از گندم و جو
		من ناکاشته تخمی خجسته در دوش سرخوش دهلوی
		آرزوی کارم را بنا بر حسرت می نهم
		سنتش برین اگر بر تم بخر من دشمن است
		نهمی از شیر
انبار از شیر یک ۱۲ بهار عجم		
داشتن	در	و محفل آرائی و عسکه سازی
گشتن	را - در	و مقصود از می شبیه و انبار نداشت
		حزین است
		کافسر اورا پس از انبار گشت
		وین پس از دوسه پس از گشت
		غمرود دهلوی
انتخاب برگزیدن ۱۲ بهار عجم		
افتادن		امام سادّه رخ و عشق پاک و باد صاف
داشتن		چو شعر حافظ شیراز انتخاب ندارد
رفتن		بیاض کم نشود و رعد انتخاب رود
تدن	از	هر آن نگه که ز رودی تو انتخابیست
ساختن		شخص انسان انتخاب کل آسمان است
کردن	از - را - به	دیوانش انتخاب برای چه یکینی
نمودن	از	کسی ز صفت خالی چه انتخاب نماید
یافتن	از	انتخاب یافته ازین بوستان بهر می چرخ
		نصیر همدانی
۴۰ چنان از می انبارستی کنم ۱۲ بهار عجم انبار گشته اند را ز عا شقان ۱۲ شغالی ۴۰ این گوشه از بهر و جهان انتخاب کن ۱۲ حزین ۱۲ لغوی سکیم بهر من انتخاب		
۱۲ مایه		

مصدر	صلہ	شاعر
انتشار - پرانہ شدن ۱۲ بہارِ عجم		
کردن	در	سعدی بہ نفس کہ بر آورد و در حسہ
یافتن	بہ	چون صبح و در بیضا سحر انتشار کرد نگذاشت باز جادہ سطر برونِ مسلم تا حکم او بر است روی انتشار یافت اثر شیرازی
انتظار چیزِ را چشم داشتن ۱۲ بہارِ عجم		
بردن		مراقبت و مردن بصورتِ دیگرست
داشتن		تو باش ای ہنشین گر انتظار دست میداری
فرمودن		تا کیم انتظار من مائی
کردن	را	مسافرانِ عدم انتظار من مسبرید آنکہ چون مہبود عالم را بعدش خروہ داد کہ من از خوق نزدیکست بگذام بجای خود پیش از آدم کرد عالم عدل اورا انتظار وقت نامد کہ روے بنمائی کمال صفہائی ای چشمم روز حشر کشش انتظار ما صائب الصفا
کشیدن	بہ	عاقل بجای خویش بزدان نمیرود
انتظام راست شدن کار و ترتیب نیکو در شتہ کشیدن چیزِ را ۱۲ بہارِ عجم		
برخاستن	از	بعہد دست تو گوہر چنان پریشان شد کہ انتظام جو اہر زریسمان برخاست
پذیرفتن	بر	بر حسب ارادت خاطر انور ما انتظام و التیام مے پذیرد خسرو دہلوی
دادن	بہ	دہم انتظام مہم مے با حکام ایام بر همان شہے ظہوری تر تیز
گرفتن		قوایم دوستی دیکتا دلے انتظام گرفت ابو الفضل اکبر آبادی
یافتن	بہ	بروز کار تو آن یافت انتظام جہان کہ از حمایت خوبی پیاد شد کا نور ظریفاریابی
+ اگر براہ تو تماشہ انتظار کشم ۱۲ حنین		

مصدر	صله	شاعر
انتعاش عیش و نشاط ۱۲ بہارِ عجم		
داشتن	از	دارد از خط شکستہ انتعاشے طبع او
کردن	از	مے پرست من و می پزانہ نگذارد ز دست انتعاشے ہر دم از روی دل مامیکنہ از بہارِ عجم
انتفاع سود گرفتن ۱۲ بہارِ عجم		
گرفتن	از بہ	میگویم از زبان تو حرف و فابل از هیچ می برم سوے دیوانہ انتفاع والہ ہر دی
انتقال از جاے بجائے فتن ۱۲ منتخب اللغات		
فرمودن	بہ	قطع علایق از ان دیار نمودہ بکہ مکرمہ انتقال فرمودہ
نمودن	از بہ	از وہ صلب قضی انتقال نمود منشی صفحا
یافتن	بہ	از وہ پیرش غالب رسیدہ وارز بہ لوسی انتقال یافت منشی صفحا
انتقام کینہ کشیدن ۱۲ بہارِ عجم		
انداختن	بہ	سینہ ام انتقام گردون را گر آہ و دلاور اندازد
بودن	از بہ	گر شود نیم نفس فرصت بال افشانی انتقام قفس دودم چه خواهد بودن
کشیدن	از بہ	فغان کہ بخش جانان بآن مقام رسید کہ ہر کہ کرد گنہ از من انتقام کشید حیاتی تونی
گذشتن	بہ	انتقام ہرزہ گویا ز انجاموشی گذار تیغ میگوید جوابے مرغ بے ہنگام را صائب صفحا
گرفتن	از	نیکی برے اہل کرم چون قبول نیست نہ توان ز خصم خویش گرفت انتقام وحید زینی
+ نہی توان بہ گردنا ز من انتقام کشید ۱۲ تغیری		

مصدر	صله	شاعر
انتما نسبت گرفتن ۱۲ بهار عجم		
کردن	بخیز بخت تو بنده انتما نخند	بهر کجا که پژوهش رود ز سن و نژاد کمال اصفهان
انتما معروف ۱۲		
پذیرفتن	نخسی گفت المی جنگ بتوزک	نیز با جل موعود انتما پذیرد
داشتن	مطرب ترانه دگر از پرده ساز کن	زیرا که حرف عشق میندارد انتما حزن اصفهان
انجام معروف ۱۲		
پرسیدن	برایت نیست عتقم را نهایت نیست ترم	میرس آغاز و انجام مرا افسانه عتقم
دادن	صائب چه فایده ز اندیشه حساب	جمعی که کار آخرت انجام داده اند
داشتن	ششیر کشیدی و بنجوم ننه نشاندی	افسوس که آه ساز تو انجام نداد
نمودن	بگفتند بار از یان راز خویش	نمودند آغاز و انجام خویش
یافتن	چو زد کار آن کشور انجام یافت	از زخوبان آن مملکت کام یافت
انجمن مجلس و نیز مجمع خواجه آمد ۱۲ بهار عجم		
آراستن	آنکه در خلوت آئینه ندارد آرام	چرخیا است شود انجمن آراست کسی
مصطلح		
۱۵ انجام ۳ دن سلمان داون ۱۲ بهار عجم ۱۵ انجمن آراسی مصاحب ۱۲ بهار عجم		
+ نغان مستد آراست انجمن ۱۲ قاسمی گونا بادی -		

مصدر	صلہ	شاعر
افروختن		توئی تو انجمن افروز خاطر مے گل
داشتن		منم کہ راہ بجائے نمی برم ورنہ
ساختن	از - در	یک چرخ است در تخته دوازده تو آن
سودن		ہمہ انجمن سامی انجمن شناس
شدن	بڑ	شدند انجمن کاروران دہر
شگافندن	را	ہر یک شگافند انجمن را
طرازمین	بہ	مے باش بہ انجمن طرازمی
کشیدن	از	جہان از دلیہ در ان شکر شکن
		حدیث غیری تو بر گوش غنیمت باہست طالب علی
		نسیم گلشن پروانہ آنجمن دارد عری فیروز آباد
		ہر کجا مے نگر م انجمنی ساختہ اند فغانی شیراز
		بہ تدبیر ہر شغل صاحب قیاس نظامی گنجو
		ز فرہنگ خسرو گرفتند بہر نظامی گنجوی
		بنمود شکوہ خویش تن را فیضی اکبر آباد
		میکوشن بسوسان نوازی فیضی اکبر آباد
		کشیدہ چو انجم کیے انجمن نظامی گنجوی

انحراف معرود -

ورزیدن	از شاہراہ راستی و درستی	انحراف مے در زد	ابوالفضل اکبر آباد
--------	-------------------------	-----------------	--------------------

انداز قصد و آہنگ ۱۲ بہار و چراغ

داشتن	گریہ راہ برو بہ طلب در پیش است	قطرہ برداشتہ انداز دیدن دارد	ظہوری آفرین
-------	--------------------------------	------------------------------	-------------

اندازہ در مقامیکہ اقتصاد معنی جرات کنند استعمال کنند و قیاس و تخمین و نمونہ نشان ۱۲ بہار

مصطلح

۱۵ انجمن افروز و انجمن سامی مصاحب و مقرب ۱۲ بہار عجم ۱۵ انجمن طراز رئیس صاحب انجمن ۱۲ بہار عجم

+ در چین جوہر نشان انجمنی ساختہ اند ۱۲ یعنی + برو سالیان انجمن شد و شصت ۱۲ نظامی

مصدر	صلمه	شاعر
و بمعنی در غور و استعداد ۱۲ چراغ هدایت		
انگیزختن	بدان چار گوش خطاطی	بر انگیزختن اندازه هندی
برداشتن	چو از بجزوی شهبای بجران حال می پری	توان اندازه برداشت از در زیاده من
بستن	آفرین برداشتن ستاد کاین اندازه	فغانی شیرازی
بودن	سالمه عامل دیوان نهوشته بودم	هیچکس را بمن اندازه تقریر نبود
دادن	کسے کز ورق داده اندازه داشت	بتارنگه بسته شیراز داشت
داشتن	چون قلم اندازه علمش نداشت	علم بدل کرد و قلم را گذاشت
گرفتن	چو اندازه ز چشم خویش گیرد	بر او صداهو بیش گیرد
یافتن	قماش روی کار از پشت گیرد و میان بکین	توان از ریش زاهد یافتن اندازه فاش را
اندام عضو ظاهری و طلق جسم و سینه و خوبی و زیبایی و ادب و وضع و اسلوب ۱۲ عباریم		
پیچیدن	چو در روز پیچید اندام را	گره بر زدی گوشش منغام را
دادن	خراش سرور اندام میداد	لبش یا قوت را دشنام می داد
داشتن	ننه تاب کم دارد و نه کوه سیرینی	شمع است و همین قاشقی اندام ندارد
مصطلح		
۱۵ اندازه بستن ترتیب دادن و راستن ۱۲ عباریم ۱۵ اندام دادن خوش اسلوب ساختن ۱۲ اصطلاحات اشعار		
+ در تعریف بستن گفته ۱۲ + میداد نامادگی اندام آتش را بچوب ۱۲ صائب اصفهانی		

مصدر	صده	شاعر
زردیدن		سیم وزوی عجمی نیست زیر اندامان خسرو دهلوی
رنجیدن		چو برگ گل که از بادام می نخست زلالی خاکسار
گرفتن	از	بی صحبت تو کار من اندام نگیرد طغری شهید
انده و انده غم دلال ۱۲ بار عجم		
آیدن		ز محکم تر انده اندر هر اس نظامی گنجوی
بردن	از	دایغ بر دل نبود لاله عباسی را تاثیر اصفهانی
بودن	در	همان انده یوسف در لبش بود دشتی بغنی
پرسیدن	از	دور فلک از صحبت یا نش جلد است خسرو دهلوی
خوردن		چو خازن پاکش از آنکه بیکان در دلش باشد خسرو دهلوی
داشتن		چو ماتم هست که انده عالمی دارد فغانی شیرازی
دانستن		آنکو ندید ریخته انده کسج و اند خسرو دهلوی
رسیدن	از	زرد که هم رسد انده بی نیاس نظیری نیشابوری
کاستن		یافت در عرصه باختر راه خسرو دهلوی
کشیدن	از	ز فرط خواب طالت زدم بے آس فخری اصفهانی
گذاشتن	از	وامن چو کرد از غم عذر امن آن کنم خاقانی شروانی
۱۳ خسرو دهلوی غم دلال ۱۲ بار عجم		

مصدر	صده	شاعر
گسارون		خند خندان بستد بر لب نهاد
گفتن	با	گو انده خویش با دشمنان
ماندن		خود را بعشق لاله رخان سوختم تمام
		جام می آن به چو می انده گسار
		که لاجول گویند شادی کثان
		اندوه دوزخ دهر بس جستم نماند
		اشرفی معرقت
		سعدی شیراز
		غضائی شیراز

اندیشه فکر و خیال و بیم و هراس ۱۲ چراغ هدایت و بهار عجم

آمدن	دو شمشیر گداز آمد و پیشار شدیم	بی	یاد آن خواب گران کردم و بیدار شدیم	بی
افتادن	گرفتند که گم اندیشه اش		کوش که چو سن نکتی پیشه اش	ملا جامی
انداختن	دزان پس یکے جاره ساختن	از	ز هر گونه اندیشه انداختن	فردوسی طوسی
بردن	طیب عشق نهم با ده خور که این معجون		فراغت آرد و اندیشه خطا برد	حافظ شیراز
بردن	باشند پے هر روی اندیشه در مانی	از	بر داند دل مادر دت اندیشه ز مانها	ملا جامی
بستن	هر چه اندیشه در آن بندی بیابی از خدا	در	زانکه تدبیر تو باقی در یو کیسان بود	حافظ شیراز
بودن	شنیدم که دولت پیشه بود	با	که با پوست خوش اندیشه بود	نظامی گنجوی
بودن	از لب هر دوزه ام خون انا الحق پس چکید		طعنه نامهرم و اندیشه داری نبود	عرفی شیراز
خوردن	اندیشه خوردن			بهار عجم

مصطلح

له اندوه گسار شکننده اندوه ۱۲ بهار عجم

۱۰ چون این اندیشه بخاطر آمد ۱۲ حزین

مصدر	صله	شاعر
داشتن		یک کف خاک صد اندیشه باطل دارم والی قتی
داشتن	از	اندیشه ز خاص و عام دارد حافظ شیراز
داشتن		در درگزر و ن اندیشه نبه دانت حافظ شیراز
رسیدن	به	اندیشه ز خود بکلمات نمی رسد کمال اصفهانی
رفتن	از	آرزو صحت لذت دل که رود بیارای بهالی شیرازی
بنجیدن		کزین در کلید رسا ند بکنج خسرو دهلوی
کردن	از	سکندریتی اندیشه از نیروی دارا کن حرمین اصفهانی
کردن		اوب خوشست نظری چنین ظهور کن غلوی رشتی
گرفتن	از	صدت اندیشه از بلخی دریا بکگیرد صاحب اصفهانی
نمودن		که خنجرستان نظم سواد اعظم عالم معنی ست حرمین اصفهانی
نمودن	بر	پس اندیشه بر آب حیوان نهاد فردوسی طوسی

انزال آب از مرد یازن جدا شدن ۱۲ بهاء جم

دادن	بوصف غنچه اش را ندیم قلم پیش	قلم انزال داد و رفت از خویش زلال خوانساری
زدن	منم آن رند انشور که هر که گیرد او را کم	زندانزال یعنی عقل سار و جان بقر باش فقی زیدی

انزو او گوشه گرفتن ۱۲ بهاء جم

گرفتن	صحرای دولت تو خوش سبز و خرم است	در	نموان گرفت بهیسه ده خانه انزو معری نیشابوری
-------	---------------------------------	----	---

مصدر	در یکم از جبال که بناست	در	صله	شاعر
گزیدن	در یکم از جبال که بناست	در	و آب بے داشته باشد اثر دگر گزینم	حزین اصفهانی
انس بالضم و گرفتن ۱۲ بهار عجم				
داشتن	بالنوالفتی که با ولد این خاکسار	با - به	داشت پیوسته بمنزل ایشان سیده	حزین اصفهانی
گرفتن	نویز آشنائی سید و چشم خنکویت	با - به	گرفته انس گویا ز می ماندی خویت	وحشی بافقی
ماندن	مار که هیچ انس و دو دام هم نماند		گو یا جنون ماست ز مجنون زیاده تر	آزاد الکبر باد
انشا آفریدن و از خود چیز بکشتن ۱۲ بهار عجم				
فرمودن	و خطبه ایست که جلوس شاه سلیمان	در	شاه سلطان حسین صفوی نشان فرموده	حزین اصفهانی
کردن	میکند کلک سخن پرداز انشا مطلعی	به - از	تا گلستان حضورش را شود ستانرا	اثر شیرازی
نمودن	بعضی اوقات بتقریب خطابی و	به	باین جوابی ابراع نامه انشائی مکتوبی نمود	نصیر خجستانی
انشا و شعر خواندن ۱۲ بهار عجم				
کردن	این شعر بطریق تغارث و کردی			خسرو دهلوی
انصاف داد دادن ۱۲ بهار عجم				
بودن	این زرق و شنید حیل که نسبت کفر بغیر	در	انصاف گویو همه در وادی نیست	شانی شمشه
بخشیدن	خدا با آن لب جان بخش بخشد انصافی	به	که بوسه دهند تا مرعوبان آرد	صائب اصفهانی
خواستن	سوالی میکنم سی خصوص انصاف از تو می خواهم	از	حیات جاوده آن بیایر غیبت جان فدا کردن	شانی اصفهانی
+ یعنی نفس البسیامی داشت ۱۲ حزین + انس سکریم بمرم برینان بانی نیمه کلیم پیشی نما از در و دل خود کرده ام انشا ۱۲ ناظم دبی				

مصدر	صله	شاعر
دادن	بر	بریکسر مود و اسپه تازی فیضی اکبر آبادی
دادن	۱۰	چو غشوه که نداند ناشکیبا ز ظهوری ترشیز
دانستن		انصاف داند که ساید حافظ چه قدر از این حزن اصمغانی
دیدن		می آتقدیر بجام نرزد که بکنند قدسی مشهد
ساختن		که بافرزند نرینسان کرد بازی نظامی گنجوی
شدن	از	انصاف من شکسته بتان خسرو دهلوی
طرازیدن		انصاف طرازی در سر تهست ابو الفضل اکبر آبادی
کردن		انصاف کردن بهار عجم
کشیدن	از	بکش از همه انصاف ستم داور ما حافظ شیرازی
گذراشتن		بادل شه گان یا جفا پیشه جفا کرد حزن اصمغانی
گزیدن		مستحسن خاطر انصاف گزیدن ابو الفضل اکبر آبادی
ماندن	در	انصاف دقلم و گردون نمانده است صائب صمغانی
یافتن	از	من بنده را گزید نظرشان بدوری مجید شیرازی
انعام نعمت دادن ۱۲ باب		
دادن		انعام دادن بهار عجم
+ بهر بردن من انصاف و ادعایم خسرو		

مصدر	صیغه	شاعر
فرمودن	را	وی انعام فرمود و در خویش سعدی شیراز
کردن	را - را	در امید کشودی و نکردی انعام نظام استرآباد
گردانیدن		از استقبال خریف انعام گردانیدیم خسرو دهلوی
نمودن	را	لطف سلطان به بنده بسیارست برندق بختمند

الفعال شده شدن و اثر پذیرفتن از چیز ۱۲ بهاء عجم

آمدن	از	شب زلفت تو در خیالم آمد از نخب خود انفعال آمد حرمین اصفهانی
بردن	از	می شود از روی تو ماه فلک منفعیل مے برد از ارمی تو شاه فلک انفعال سلمان ساوجی
دادن		که نام من در صری برد از خفا که شیرینان ندانند انفعالش حافظ شیرازی
داشتن	از	برگیرم استین از چشم گردان همچو شمع بسکه دارم انفعال از میگسارها خویش میلی هردی
کشیدن	از	بآفرید و یا تغافل کنان گذشت شرمند و بسکه کشید انفعالها باقر کاشی

القطاع بریده شدن ۱۲ بهاء عجم

پذیرفتن	در	در علم لفظ تصرفش بجدیت که اگر در عربی نزاع کوفیان و بصریان پیش و انقطاع پذیرا خسرو دهلوی
داشتن		گر شدی عاشق و اقطع نظر کن از دو کون نیستی محرم لبش گزنداری انقطاع اسیری لاریجی

الغلاب و از گون شدن ۱۲ بهاء عجم

۱۰ قلندرنیک در سر کا خود داشت براس نوشتن این غزل مرا انعام فرمود و آخرین ۱۱ بهاء عجمی خلعتی و اسی انعام کرد و ۱۲ عالی شیرازی

۱۱ عندلیم نقد و احوال مرا انعام کن ۱۲ آزاد بگرامی ۱۳ کاشم صد انفعال از خویش و میر از پشمانی ۱۴ افغانی

مصدر	صله	شاعر
افتادن	جیب زمانه از درو یا قوت شد تهنی به - در *	این انقلاب رفت بدریا و کان فقاد علی خراسانی
انداختن	غارتگر ابلهک دلم نادر آدمی به - را	انداختی بکشور جان انقلاب را طبعی فردوسی
انگیزختن	گل کارثه بسکه انقلاب غریب خوشگل در	خون صفه ری زرد اب معصومش بکدیر انگیزخت طغری شمس
بودن	دیشب که یارب سر ناز و عتاب بود در	تار دزد در دیار دلم انقلاب بود شانی شمس
رفتن	جیب زمانه از درو یا قوت شد تهنی	این انقلاب رفت بدریا و کان فقاد علی خراسانی
گرفتن	شور من آورد صائب آسمانها را بوجه از	بحران گروار هستی انقلاب ز من گرفت صائب صفا
نماندن	شریک حلم تو جز قاف کس نشان ندهد در	و شیک غم تو در قطب انقلاب نهد بدر چاچی

انکار بالکسر یا در نداشتن و سر باز زدن ۱۲ ابیایم

آمدن	از کاتبی نیاید انکار روی نیکو از	مومن کجا تواند منکر شدن تقار کاتبی شاپور
بودن	گر دست بزم شیر بری عشق بهانست	کابنجا که ارواح بود انکار نباشد سعدی شیراز
توانستن	گر بیان پاره می آیم کوبیت هر سحر سزم	که مستم محتسب پندار و انکار تو انهم حزین صفا
داشتن	یکم عادت ناز پرورده مشرب از	که از قید هر مذهب انکار دارم طالب آملی
رسیدن	بحسن خلق و وفا کس بیار نارسد در	ترا درین سخن انکار کار نارسد حافظ شیرازی
شنیدن	در گوئی که من ترک عشق خواهم گفت	که قاضی از پس از نشنود انکار سعدی شیراز
کردن	شرمنده نیستی که بدین دستگاه حسن بیه - بر *	دل حی بری ز مردم و انکار می کنی صائب صفا

* نمد و جهان شکیب انقلاب ۱۲ شهری * ز ندی کنی بعشق انکار ۱۲ رضی ایامی * مجمع دگر برین سخن انکار میکنند ۱۲

مصدر	صفت	شاعر
نمودن	اگر انکار نمود بهمان مصرع	انکار کار دارد که کند تمام کارش خسرو دهلوی
انکار به فتح کاف فارسی نقش ناتمام ۱۲ بهار و رشیدی		
آمدن	آمدی انگاره و انگاره رفتی از جهان	باد و صد جهان نکردی خویش را بهما رحمت صائب اصفهانی
رفتن	آمدی انگاره و انگاره رفتی از جهان	باد و صد جهان نکردی خویش را بهما رحمت صائب اصفهانی
رفیقین	فکر نظم داین غزل بجای بس دراز نه	معجز طبع مسیح وقت این انگاره ریخت یحیی کاشانی
شدن	عمر آخر شد و انگاره آدم نشدیم	گرچه ز دوست قضا این همه مان را کلیم بهرانی
انگشت به فتح ضم کاف فارسی، ترجمه صبیح ۱۲ بهار بهجم		
افشردن	همچو طفلی که بود در کف است انگشت	ادب انگشت من افشرد و خبر کرد مرا قدسی مشهد
بر آوردن	برآورد از سرم آن فرو سرم انگشت	زنند خنجر مرا ز کان او بهم انگشت مسیح کاشانی
خاییدن	از گداز شمع روشن شد که در بزم وجود	روزی روشن دلان انگشت تو خاییدن صائب اصفهانی
خاییدن	لعلش اندر سخن شکر خایید	رویش انگشت بر شکر خایید خاقانی شروانی
خوردن	سازم شده از پرده سوز	انگشت خورم چو شمع تار و ز نلالی خوانساری
داشتن	سیاه و شود آنکس که عیب بین گردد	چو خامه بر سخن به چاکس مدار انگشت فایق
مصطلح		
له انگشت افشردن آنگاه نیدن ۱۲ بهار ۱۵ انگشت بر آوردن از سرم فرادی شدن ۱۲ بهار ۱۶ انگشت خاییدن و خوردن و دماغش آغوش باشد ۱۲ بهار ۱۷ انگشت بر کسی خاییدن بوی از تندید بود ۱۲ بهار ۱۸ انگشت بهترین بر چیزی اعرض کردن و عیب گرفتن		

مصدر	صله	شاعر
زود ۵۱	بر	قدسی انگشت زنده بر لب پیاوند خوش قدسی مشهد
زود ۵۲	بر	مزن انگشت بیتابی مرا می بر لب که زور باد من مهر پر بس گیه دازینا صاحب اصفهان
زود ۵۳	بر	یاران همه انگشت زنان کو زان من غم تو بمانده انگشت گران انوری یزد
زود ۵۴	بر	نکرده است کسی هیچ شور و شرمین را منم که بر لب انگشت نیکو زده ام صاحب اصفهان
زود ۵۵	بر	بکاش شیر باد اگر زنده بی رخصت انگشت برده زنده ظهوری شیراز
کردن ۵۶	در	شد کیسه توی دیده ام از انگشت زلف نعلن هر دم مژه انگشت کند در چشم نصیرمدانی

مصطلح

۱ انگشت بر لب زود کنایه از استعاضای سخن ۱۲ مصطلحات - و کسی را بچشم در آوردن دگرگوایند ۱۳ ابروان قاطع - و منع کردن از سخن
 ۱۴ بهر هم نصیرمولف گوید که استعشا و جملای بعضی مذکور است و اشاره کرده و زنگ صورت و سستی ندارد بلکه مویده همان معنی است که صاحب بر آن قاطع
 و صاحب مصطلحات بآن رفته اند آری اینقدر رمز و رست که در شرحیه از اصابت پیامی که اینجا بر او افتاده است دلالتی بر معنی مذکور ندارد و توان کرد چنانکه
 بر مثال شاعر محقق خود بود و بود و بود و کلام جامه از لعل لبیت جامه اتی دارد و زدم بر لبش انگشت گرم شون شد ۱۵ و انگشت در در گل حضرت می نالاسکند
 انگشت گزنی به لب خشک جام ۱۶ میسر زاعبناصح با هم خوش دل زبان خوش میزند انگشت ناب بر لب خاموش میزند ۱۷ تمنا حوئی گوشش از نیت
 می زخم به انگشت زخم بر لب سیلاب زخم ۱۸ بیامی هزار صاعقه پنهان زیر لب دارم بهر در و مزن انگشت بر لب زخم ۱۹ صاحب باه کارنگ تواند
 سیراب کرد به میز انگشت سانی بر لب پیاوند ۲۰ ظهوری صلی میگردش انگشت زودست که رشوق نیاید وین خنده هم ۲۱ صاحب زود بخون لب
 هر کس زود انگشت ۲۲ این نمک و بکاطط مرده زنده ۲۳ انگشت زود از غم و شغل انگشت با انگشت زود که صد آن ظاهر گردد ۲۴ بهر عجب
 ۲۵ انگشت زود بر جوی انگشت کردن بآن چیز ۲۶ انگشت بر زود رخت باز کردن خوش ۲۷ انگشت چشم کردن و غم
 ۱۲ بار غم

مصدر	صله	شاعر
کردن ^{۱۵}	در	مکن انگشت در سوراخ کندوم سدی شیراز
کردن ^{۱۶}	به	کرده انگشت بسوراخ مار وحید قزوینی
کشیدن ^{۱۷}	بر - در	عقل در حال کشد بر مه تابان گشت اشرف اوندازی
کشیدن ^{۱۸}	بر	یا بکش بر خان دمان انگشت نیل سدی شیراز
کشیدن ^{۱۹}	از	مه انگشت کش گشت ز انگشت او نظامی گنجوی
کشیدن ^{۲۰}	به	گر بدیو اگر کشد شیطان انگشت عسل باقر کاشی
گذاشتن ^{۲۱}	بر	باز بان آتشین در نیم خاموش باش صائب اصفهانی
گذاشتن ^{۲۲}	بر	بهار عجم
گذاشتن ^{۲۳}	بر	"

مصطلح

۱۵ انگشت کردن در سوراخ ماریا کندوم دیده دوانسته خویش را در معرض هلاک انداختن ۱۲ بهار ۲۵ انگشت کشیدن
 بر چیزی در چیزی انگشت ناسافتن ۱۲ بهار ۲۵ انگشت نیل بر خان و مان کشیدن خانان بر باد دادن ۱۲ بهار
 ۲۵ انگشت کشش شادمانیه و از اینجا معنی شده استعمال یافت ۱۲ بهار ۲۵ انگشت عسل بدیو اگر کشیدن بهنگامه بر باگردن بهنج چنانکه
 گهسار بر عسل فراهم آیند در آن سوکه مردم گویند ۱۲ طاعات الشرح ۲۵ انگشت گذاشتن بر چیزی در آن اعتراض کردن ۱۲ بهار عجم
 ۲۵ انگشت گذاشتن بر دیده قبول کردن ۱۲ بهار در ۲۵ انگشت بردمان گذاشتن اشک و گردن بخارشی ۱۲ بر مان تامل
 ترسم چو ارمق تو لا برون شوم + بمن کشند مردوزن انگشت چون بلال ۱۲ مجذبهگر

مصدر	صله	شاعر
گرفتن ^{۱۵}	بر	که سعدی مدار آنچه دیدی شکفت سعدی شیرازی
گرفتن ^{۱۶}	در	در دوا نشاء که انگشت بان باز بماند خسرو دهلوی
گرفتن ^{۱۷}		گرفت انگشت با روح انیش سنجکاشی
گرفتن ^{۱۸}		من جهان میگرم انگشت که تمست است
لیسیدن		نماید تا ابد انگشت لیدی غزالی مشهدی
ماندن ^{۱۹}	در	ماند انگشت در دمان تا دیر خسرو دهلوی
نمودن		مه چو لاغر شود انگشت نه می گردد صابر اصفهانی
نمودن		خاتم انگشت نگاشت که نامی دارد سالک یزدی
نمودن ^{۲۰}	ب	ماه انگشت لب منند ویرانست علی خراسانی
نمودن	ب	تا شریه بیضات دست موئس را الوزی ابوردی

مصطلح

۱۵ انگشت گرفتن بر لب در هر پنج تنبلی نامدن ۱۲ بار ۲۵ انگشت گرفتن آگاه کردن ۱۲ مصطلحات اشعریه انگشت گرفتن
 در ناست باشد ۱۲ بار ۲۵ دست نیز ۱۲ بران فاعله انگشت نامدن در دمان تنبلی نامدن ۱۲ بار ۲۵ انگشت نما کامل الشو
 در دمان و دیک نامی و دیک نامی ۱۲ بار ۲۵ مصطلحات دران ۲۵ انگشت بر لب نمودن تنبلی نامدن ۱۲ بار ۲۵ انگشت نمودن بعد بر
 در آ و با وصل و اعتراض کردن ۱۲ بار در دمان

۲۰ مندا انگشت بگفتار بزرگان ز شمار ۱۲ صاب ۱۰ خصم انگشت چرا بر من منند ۱۲ صاب

شاعر	صله	مصدر
کلیم بهانی	به	نهادن ۱۵
نمین را بوسه داد و گفت شب خوش	بر	نهادن ۱۵
می نند بر دیده انگشت تافتش را بهین غنی کشیری	بر	نهادن ۱۵
بر چنین می نند انگشت هلال زلال خوانسار	بر	نهادن ۱۵
بر من این کار بیکبار چنین تنگ گیر حسن دهلوی	به	نهادن ۱۵
انگشت امان و انگشت زینهار معنی ۱۲ بهار عجم		
تافتن کا میم به تی بویار رسید صید طهرانی		بر آوردن
آه انگشت امانی ست که برداشته دل جیب شیراز		برداشتن
انگشت شهادت انگشت سبأ ۱۲ بهار عجم		
شمع پیش از بهر انگشت شهادت برد خالص صمدی		برداشتن
انگشت حیرت انگشت تحیر و انگشت تعجب معنی ۱۲ بهار عجم		
چون نیشکر انگشت تحیر بدین هاضمی شیراز	به	داشتن
انگشت تحیری بدندان دارم صالح	به	داشتن
مصطلح		
۱۵ انگشت بگوش نهادن بند کردن سوراخ گوش با انگشت تاشیده نشود ۱۲ بهار عجم ۱۵ انگشت نهادن چشم و بر دیده قبول کردن ۱۲ بهار -		
و سلم چنین ۱۲ بهار ان قاطع ۱۵ انگشت جبین نهادن سلام کردن ۱۲ بهار و مصطلح ۱۵ انگشت بدان نهادن تعجب و تحیر ۱۲ بهار عجم		

مصنوع	صده	شاعر
گرفتند	به	چون من بدو انگشت لب یار گرفتم عراقی حمدانی
گرفتند	در	کجا نظارگی کا انگشت حیرت در دهان گیر خسرو دهلوی
گزین		انگشت قعب نگری اختر مانیست طالب آملی
انگشت اعتراض و انگشت روماد دست رد ۱۲ بهار عجم		
نهادن	به	مارا چو خامه نیست بگفتار آگاهی صائب همدانی
نهادن	بر	حاجت مسواک که باشد دهان پاک را قاسم شهید
انگشت و انگشتی مراد فخر خانہ نگین و حلقه ۱۲ بهار عجم		
افشاندن		عزمه انگشت الماس نگین افشاند طالب آملی
کردن	به	کردند گریاره با انگشت سلیمان سزای نیشاپور
گردیدن		می شود در وقت پیری حوصله نیا بیشتر شرف ابرار
فصل واو		
اوج حرف بالاسه چیز ۱۲ بهار عجم		
خواستن	بر	اوج خواهد اوج ادر اکاه باد ابوالفتح رودنی
دادن	را	شده در آب گوهر و نشین موج علوی یوسف آباد
دانستن		کف خاکی تو اوج عالم بالا چیدانی
۴ خاکسایا سے مارا فدا ہے، و مخلص ۱۲ حزین اصفہانی		

مصدر	صلہ	شاعر
سپردن	بہ	چہ او جہا چہ ضیفی سپہ چرخ کہ کرد براستانہ این روضہ سجدہ ایشان والہ ہر دی
سودن	بہ	خرد اندر مقام فیہ سرد زمی سود اوج ہوا بہ پر کلاہ ابو الفرج رونی
کشیدن		کیتا گہری کہ چون کشد اوج دریاستہ از دے آسمان ہوج فیضی اکبر آباد
گراییدن		آنانکہ اوج عرش گرایند آرزو بے قامتش ز عالم بالا چہ دید اند آرزو اکبر آباد
گرفتن	از	رفت گر عیسیٰ وادیش ازین دیر نشد ہر کی اوج گرفت و دوسہ فلک نشد واصف بخاری
نوردن		دل اوج نورد و من بد نبال کامد فلک سرش قبل فیضی اکبر آباد

فصل ہفتم

اہتمام راہ راست یافتن ۱۲ بابا عجم

جستن	چون شمارندم این و متقدما	سر نہادم جملہ جویند اہتمام	مولوی روم
اہتمام غمخواری کردن ۱۲ منتخب اللغات و بہت برگزشتن در کاری ۱۲ کشف اللغات			
دیدن	تواضع کن و اہتمامش بین	جو اندری و لطف عاشق بین	ابو الفرج رونی
رفتن	در توکید بہانی صلح و تصفیہ نہال	وفاق از جانبین اہتمام رود	ابو الفضل اکبر آبادی
فرمودن	تا پایان عمر سعادت و فرجام بافاضہ	افاضل و تحریر و اعراض مصنفات علیہ اہتمام فرمود	
کردن	چو در ترکنازی کن اہتمام	شود ترکی ترکب گردن تمام	نظیری شیرازی
نمودن	بکوی عشق منہ بے دلیل راہ قدم	کہ من بخویش نمودم صد اہتمام نوشتہ	حافظ شیرازی

۱۲ ہر نوز کہ اوج گرفت از زبان ۱۲ طالب آملی ۱۲ در کوثر قطرہ تردد اہتمام نمودہ ۱۲ ابو الفضل

مصدر	صله	شاعر
اهمال فرو گذاشتن ۱۲ منتخب اللغات، و در بهاء عجم است که اهل از ماده سهل دلالت عربیه یافته نشد لیکن اهل بمعنی هملت و اذن آمده برین تقدیر قلب این باشد ۱۲ اهل صاحب خلاصه بهاء عجم مولوی سید جلیل احمد بلگرامی گوید هیچ توجیهی ناشی از عدم مهارت لغت عربی است، فی القاموس النحل محرکه السدی المتروک لیلاً و نهراً و بعد بیان معانی دیگر میگوید آنگاه، خلق بینند و بین نفساً و ترک پس در لغت عربیه نیافتن و قلب اهل تقدیر کرد غرابت دارد فافهم ۱۲		
کردن	ساقی بده منی که در دراخته بمر	تعبیل عمر برین توجه اهل میسکنی حسن دهلوی
فصل یازدهم		
ایلاغ پیاله شراب ۱۲ رشیدی		
آوردن	صیغت مدام باد کهستان زبزم تو	آزند ز آب خضر لبالب ایاعنا
داشتن	ایلاغ گرفت داشتن	بهار عجم
رنجیدن	تا چند نشه موج زند و دل غول	ای عشق مستی که بریزد ایلاغ دل
زدن	چو قمری ایلاغ از کف او زده	از نادینش بانگ کو کوزه
طلبیدن	لبشق روی تو چون لاله داغ می طلبم	گدا می کس معانم ایلاغ می طلبم
کشیدن	کشد بیا و تو کس ایلاغ چشم غزال	کل نگاه نه چینه ز بلغ چشم غزال
۴ زبان کردی اگر در نامه اهل ۱۲ تا ظلم هر دی		

مصدر		صله	شاعر
نهادن	ایلغ برب نهادن		بهار عجم
ایشان برگزیدن ۱۲ بهار عجم			
آمدن	از که جز ذات تو این ایشار می آید که او	از	خویش را پوشیده ما را آشتکار ساخته نظیری نیاپور
کردن	بیکه و مظهر که ایشار کردی اے دیده	به - بڑ	بساکه بر رخ دولت کنی کرشمه و تاز حافظ شمس
نمودن	کنند خاک خجالت بر سر بختگان را		گفت لب که ایشار گوهر نماید حرمین اصفهانی
ایجاد در وجود آوردن ۱۲ بهار عجم			
شدن	بی نصیبم از شراب وصل گونے چون جانا		سنگون ایجاد شد روز ازل پیایم ابو الحسن فرما
کردن	عشق چون کامل عیارفتد کند ایجاد حسن	از	کو بکن مشوق را از سنگ پیداکرده است شهرت شیراز
ایراد اعتراض، دزد آوردن ۱۲ بهار عجم			
کردن	زد دستگاه سخن باز مطلق دیگر	به - از	به زدم دشمن شاه جهان کنم ایراد علی ترکمان
گرفتن	اگر طفل نگاهم دیدگت خاثر بر رویت	یر - به	کرم فرما که بر نادان کسے ایراد کم گیرد سنجکاشی
نمودن	از ابیات عربی و فارسی و فقرات		خطابی و جوابی انچه احسن و شهر بود ایراد و عطا کاشی
یافتن	چون بقتضای طبع ایراد یافته		منشی اصفهانی
ایما اشاره ۱۲ منتخب و بهار			
رفتن	داکنده ایما سیفته بود که التجا نمودن		شاه رخ مرزا و فرزندان محمد حکیم مرزا ابو الفضل اکبر آباد
۴ کرده بر سر شیشه رنگون ایشار ۱۲ نظیر فایانی ۳ سیلی از نو کند ایجاد سیاه ۱۲ حزمین ۴ گیر دارد بر دم که نه کار و فلان ۱۲ بمن مشدی			

مصدر	صله	شاعر
کردن		سینه ماهی و پشت گاو با هم داشت را تیغ را تا دوست او یا بیلیان کرده است دشمن با نفی
ایمان گرویدن ۱۲ ابرار عجم		
آوردن	به	دیدۀ نا دیده با قیال تو ایمان آورد مرحبا ای همه لطفت خدا ارزانی حافظ شیرازی
افشاندن		بیاد در جلوه اسی سرور و ان تاجان افشاند بیفتان زلف کا و کشش تا ایمان بر فشانم صابر صفتی
باصلت	از	اسی دل گشته تیر بے خانمان باختی از هجر تن ایمان جان کاتبی نیشاپوری
برودن		بر همین زاده ز ناز بند ی برد ایمانم که سودا میکنم با کفر زلفش دین دینار حزین اصغر
بریدن		چند نفی کا فر ایمان بریده سیاهی پاک بر مصحف کشیده زاللی خوانساری
پذیرفتن		نکس بر پذیرد سر زلف تو نه ایمان در بندگی عشق تو شد طاعت ما هیچ حزین اصغر
دادن		جبریل گرایان و پیش مفت گیرد در عشق تو آن برین کز سر دین خاست شفای صفتی
داشتن	به	چنان از بے زری شاد است عرفی که پسنداری بزرایمان ندارد عرفی شیرازی
داشتن		آنکه خواهد داشت فدایتش ایمان ما گشته صفتش آفتاب مطلع دیوان ما ظهوری تبریزی
بر بودن	از	ز کف بر بوده ایمان حزین را زلف او زاهد مکواز سجد دیگر کا فر ناری ما را حزین اصغر
بچردن	به	بخود سپرده ام در عاشقی هر چند ایمانی ز دست اندازی آن زلف کا و کشش ترم حزین صفتی
فروختن		برخ تو بود راحت ما دل فدا دکان اے زهر خورده باو که ایمان فرو ختم حزین اصغر
کردن	در	ایچ کسیر بتا تیر محبت زسد کفر آوردم در عشق تو ایمان کردم نظری نیشاپوری
در زبیدن	به	شطر اسلام بود و زرش ایمان بالغیب اے تو نائب ز نظر تو ایمان نیست غالب دهلوی

مصدر	صله	شاعر
ایمن بستر و این در اصل امن بوزن ضامن است که فارسیان باالد و فتحیم استعمال کرده اند ۱۲ بهار عجم		
بودن	از	آب مردار دید عالم را کند بر دیده تار شر شیراز
ساختن	از	هرگز نه به تاب کسے پیچید پاره رفع قزوینی
شدن	از - بر	مکاره می نشیند و محاله میرود حافظ شیراز
غفودن	به	ایمن بخوابگاه جهان کم غفوده اند خسرو دهلوی
کردن	از	که از چشم بداندیشان خدایت روان حافظ شیراز
گردیدن	از	آنکه در سایه دیوار تو خواش بر خیابان صفها
گستن		که این گشتم از منکر زمانه حافظ شیراز
نستستن		فرشته فاتحه خوان است در بقیه ما شانی شهید
ایمنی بے خوف بودن ۱۲ بهار عجم		
جستن	ایمنی است از انگونه جست	کامن خود از آمنه خود بشت خسرو دهلوی
خواستن	عدل تو چون ایمنی دهر خواست	ز گس رعنا ز زمین خفته حاست خسرو دهلوی
یافتن	ز بس لایه و مهر بگسند بند	برو ایمنی یافت شد از گزند فردوسی طوسی
۴ مشهور وزن ایمن کزن با راست ۱۲ نظامی گنجوی		

صفحہ	سطر	غلط	صحیح	صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۳	۱۶	اداشکال	دانشکال	۱۰۵	۲	ہر	مہ
۸	۴	قلیل	قلیلے	۷	۴	کہ آئینہ	آئینہ
۹	۷	از نگاہ	کہ از نگاہ	۱۰۶	۲	مجدبزدی	مجدبیزاری
۹	۱۰	آب و گوہر	آب گوہر	۱۰۸	۲	گہ	گر
۱۳	۲	بروی	برودی	۱۱۲	۱۳	ماند	نماند
۱۷	۷	اگرچہ	گرچہ	۱۱۷	۳	بامہ	جامہ
۲۱	۴	گک	گریہ	۱۲۵	۱۱	گر	کز
۲۷	۵	بوتان	یونان	۱۲۷	۲	رودگران	دردوگران
۲۹	۲	ستان	مستان	۱۳۱	اخیر	نام	تبارسیم
۳۲	۱	فگندن	فگندی	۱۳۳	۵	بد و دس	بدرویش
"	۱۳	ساقی نقل	ساقی و نقل	۷	۶	دریابی	درمانی
۳۴	۹	آب خم	آب رخم	۱۳۹	اخیر	دہید	دوید
۴۵	۶	کزدردون	کوازردون	۱۵۰	۱۲	تبرس	بترکش
۴۹	۸	چراغی	چراغ	۱۷۶	۱۱	از	ز
۵۱	۱۰	نمود	بود	۱۸۲	۱۱	رازیان	رازابان
۵۳	۱۱	از	ازد	۱۸۵	۱۴	گاہ	کاہ
۷۰	۹	گل میشو	گل می شود	۷	۱۵	پیش	پس
۷۹	۲	سید	سعید	۱۸۷	اخیر	خوش بنز	خوش و بنز
۹۲	۱۳	ارادم	آوازم	۱۹۰	۵	پیش از التون	بیش زالتون
۹۳	۱۳	دزار	دز آزار	"	۱۱	رسید	رسید یارو
۹۷	۵	بکلو	بکلوا				
۱۰۱	۶	خسروی	سروری				
۱۰۵	۱	منا	منہا				

اعلان

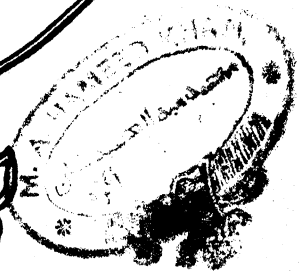
ارمغان آصفی

کے جملہ حقوق بذریعہ جرطری باضابطہ محفوظ ہیں کوئی صاحب
قصہ طبع نفرمائیں۔
جس کتاب پر مولف بدظلم یا شہر کی مہر و دستخط نہوں وہ مال
مسرودہ سمجھی جائے گی۔

المشتر
محمد عبد الحمید خان

المشر
دقت ارمغان
عمر

اگرہ



واللہ ہو الغنی الحمید

ارمغان

ملقب بہ

ارمغان آصفی

حصہ

تالیف

عالیجناب مولانا محمد عبد الغنی خان صاحب غنی مؤفرخ آبادی

سلمۃ اللہ العلی القوی

بہ تصحیح بندہ ہیچمدان محمد عبد الحمید خان عفا عنہ اللہ المنان

در مطبع منبع النور اگرہ باہتمام نصیر الدین احمد جلیپ گروید

۱۳۲۳ھ

واللہ ہو الغنی الحمید

ارمغان

ملقب بہ

ارمغانِ آصفی

حصہ دوم

تالیف

عالیجناب مولانا محمد عبد الغنی خان صاحب غنی موخرخ آبادی

سلمہ اللہ العلی القوی

بہ تصحیح و تنقیح سید محمد عبد الحمید خان عفا عنہ اللہ المنان

در مطبع منبع النور اگرہ باہتمام نصیر الدین احمد چاٹگریڈ

۱۹۰۵ء

بسم اللہ الرحمن الرحیم

باب بار موحده فصل الف

باج خراج وزیریکہ از سلاطین ضعیف در عایا گیند ۱۲ بہار عجم

مصدر		صلہ	شاعر
آوردن	گذشت آنکہ گیری ز شاہان خراج	بہ	قائمی شہد
پزیرفتن	بہ بیچارگی ساد باج گران		اسدی طوسی
جستن	چنان بود جنس شہی بے رواج	از	طوسی تبریزی
خواستن	اگر ترسی از رہزن و باج خواہ	از	انظامی گنجوی
خوردن	صف در دستارہ صفدارت	از	طالب لیلی
دادن	شب از متاب با منش باج میداد	از	اشرف مازندرانی

مصطلح

۱۰ باج خواہ آنکہ از بازگانان باج گرفته بسر کار رساند ۱۲ بہار عجم

✦ زینے کہ از شک تر باج خواست ۱۲ طغرا ✦ کشتہ عشقم کہ باج از زندگانے میخورم ۱۲ باقر

✦ باجے نہد بردوخانہ ۱۲ تاثیر عہ اقامت طعامیکہ برائے شخص وار و فرستند ۱۲ بہار

مصدر	صله	شاعر
رساندن	گران کرده گردان ز بار خراج	رسانند باج و گرفتند تاج قاسمی شمس
ستاندن	شعاعش ستاند ز خورشید باج	حبالبش رساند به جمشید تاج طهیر شیر
طلبیدن	بتان شهر که ترکانه باج می طلبند	مراد سر بود از هر که تاج می طلبند فغانی شیرازی
گرفتن	ررے تو باج حسن نگلشن گرفته است	از گل خراج پاکی دامن گرفته است حسن شمس

باد معروف، دنجوت و غرور، و صدمه و آسیب، و ضراط ۱۲ برهان و بهار عجم

آمدن	باد بر زلف تو آمدش جهان برین سیاه	نیست از سودا گشت بعد ازین تو قیر با حافظ شیرازی
آوردن	باغبان بیرون کن گیسو تاج با آورده	خوش نمی آید گل بن های میوهی عنده اشرف مازندرانی
افشردن	آب راست کن بند شو بهم تگاب و	باد را سخت بیفتا رود و باران گردد کمال صفه
افگندن	با وجه افگند اندر بر روت	قوت از من نفرا ید نه قوت بهار عجم
افگندن	ز گیس و سوسن نیکنند بادی در کلاه	هر دو کورند و کبود امر و باغبان تمام سلمان حاجی
افگندن	راستی را سر و بس رعناست مانیک باد	در افگندست یعنی با تو هم بالاست نیست
انداختن	باد بخود انداختن	بهار

مصطلح

۱۰ باد آورده ناخواند ۱۲ بهار ۱۳ باد در بر روت و در کلاه و در سر افگندن مغرور بودن

و اندیشه تباه کردن ۱۲ بهار ۱۳ باد بخود انداختن مغرور بودن ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
برخاستن	از	چو آه از دل کشیدم بخت کی نبیند و آغم
بودن	به	گفتش پوشید رخ مگذر ز راه کاتبی
بودن	از در	در جستن کوفه روزه تو شد برون
پیراندن ^{۱۵}		در کوه تو پیر و از کنان بلبل قمری
پیراندن ^{۱۶}		غیر سرنائی گلوش ساز دیگر کوک نیست
پیراندن ^{۱۷}	در	این آه کشان از دل افسرده تنزیر
پیمچیدن		چو باد اندر شکم چید فرو دل
پیمودن ^{۱۸}		چو با حریف نشینی و باده چیمائی
جنبیدن		که میران جنبیت را که میدان غزلگین شد
جستن		باد نصرت جست تا شبی ز او شد باد پاک
جستن	به	اما بکدام خاک خواهم جست
جمیدن	به	این بادنمی جسد با نجا که توئی
		بلے چون باد بنیز دگل و سرین فردیزد باقر کاشی
		گفت هر جا باد باشد شمع را پنهان برند کاتبی نیاپوری
		بادی که از جوانی خود بود در سرم خسر و بلوی
		گل باد پیران سر و هوا زار ندارد خلومی تیریز
		از نی انبان شکم چون باد پیرانی کند طغرای شیدا
		در دعوے آتش نفسی باد پیرانند مخلص کاشی
		که باد اندر شکم بارے ست بر دل سدی تیراز
		بیا د آر حریفان باده پیارا حافظ شیرازی
		کدامی بادی جنبه که بوی یاسمین خسر و بلوی
		آب بدعت رفت تا شمشیر او شد آبدار مغری نیاپوری
		بادیکه مرا سوے سهر قند برد ارشدی سرفرا
		این آب نمیرود بجوے دیگر ابوالفتح رونی

مصطلح

۱۵ باد پیرانی بیایه دوم فارسی خوشامد گوئی، و لاف زنی، و ضراط زدن ۱۲ مصطلحات دارسته و بهار عجم

۱۶ باد پیمودن هرزه کار کردن ۱۲ کذافی بهار

۱۷ ریخاست باد نصرت از آتش سناست ۱۲ کمال اصفهانی

شاعر	صله	مصدر
عمرش بسیار و قمتیش کم گردد باقصرکاشی		۱۵ خورون هر چند که بادی خور در روز بروز
همان سرخی او بد به گواهی کز نماند خسرو دلوئی	در	۱۶ خورون سحر گنج بنگر باد با خور دست در پند
بهار عجم		۱۷ خواندن باد خوان
حباب از جوش دریا با نخوت در کادار نظیف نیشاپوری	در	۱۸ داشتن مرا اگر هست کبری در دماغ از کبر پائی هست
بهار عجم	در	۱۹ داشتن باد و سر داشتن
زیر دامن باد دار چون سحاب حافظ شیرازی	در	۲۰ داشتن هر کرا از دیدن بار و آب اشک
باد دامن امید گری بخار من دم شفای اصفهان	به	۲۱ میدان با همه ب تشنگیها صد چین گل میدم
بسوز و تر و خشک در آتش ظهوری شیرازی	بر	۲۲ میدان اگر نه دم باد بر آتش
پیش عاشق در طلیعت کوه با صحرای است علی خراسانی	بر	۲۳ دیدن مید و چون باد بشتیب فراز انجمن
آب هندی را در شعله آذر گیرند حسن غزنوی	در	۲۴ راندن باد تازی را در عرصه خالی رانند
در افتد ز جا چون رسد با دخت قاسمی گونا بادی		۲۵ رسیدن اگر چه بود پاسے بر جا و دخت
نماند قوت پا و ضعیف گشت آواز کمال اصفهان		۲۶ رفتن بر سخت آبجیات و برفت باد بروت

مصطلح

۱۵ باد خور و باد خوار مرضیست مخصوص اسپ ۱۲ بهار عجم ۱۵ باد خورون کتاب بهار کردن ۱۲ بهار عجم
۱۶ باد خوان کنایه از خوشامد گوئی ۱۲ بهار عجم ۱۶ باد و رکله داشتن کنایه از نخوت و غرور ۱۲ بهار عجم ۱۶ باد و سر داشتن
۱۷ زیر دامن داشتن کنایه از مغرور بودن و اندیشه تباه کردن ۱۲ بهار عجم ۱۷ باد بر آتش میدان کنایه از افزون آتش ۱۲ بهار عجم

مصدر	صله	شاعر
زبون	بر	لعل اندر دل کان قطره خنوب شو میخیزد یقانی
سنجیدن ^{۱۵}		که چند از مقالات آن بادسج
شدن ^{۱۶}	از	بازگویی زهری پیش ملک صور حال از تنی هر دو
فروختن ^{۱۷}		که در شرافت ذات از کرده ابراری نصیر همدانی
کردن ^{۱۸}		باشد بلا چو چشم کسے باد میکند مخلص کاشی
کردن ^{۱۹}	از به	زلفت چو زنی رنگ کند باد بدامان والیهروی
کردن ^{۲۰}	به در	از و بر بودی سر بے ایستادی خضر دهلوی
کردن	به	نیشگر گو پرمزن با من نوای همسری فتوی یزدی
کردن ^{۲۱}	به	پرورده زیر دامن مینی تست شقایق اصفهانی
کشیدن ^{۲۲}		تو نوش خوری دایم و بدخواه خور دزهر مغزی نیشاپوری

مصطلح

۱۵ بادسج هرزه کار داین فعل را با سنجیدن گویند ۱۲ کذافی بهار ۱۵ بادشمن کنایه از پریدن ۱۲ بهار ۱۵ بادفروش کنایه از خوشاند گوی - و اینکه بادفروش فارسی تراشیع اهل هندست سخن ناپذیرست والاد کلام نصیر است همدانی که بنده نیامد است اچطور واقع

میشد ۱۲ بهار ۱۵ بادکرون چشم آسانیدن چشم و مجاز غرور و نخوت ۱۲ بهار و مصطلحات ۱۵ بادبدامن کردن امر

غیر ممکن بطور آوردن - و غرور و عنانی ۱۲ بهار و مصطلحات ۱۵ بادور سر کردن معزور بودن و خیال فاسد کردن ۱۲ بهار

۱۵ بادبخت کردن معزور بودن ۱۲ بهار ۱۵ بادکشیدن ریج و محنت کشیدن ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
کوفتن ^{۱۵}	در	آب دیدند بزرگوب و شکن
گذشتن ^{۱۶}	بر	دل ز بیم آنکه باد سر دبر تو بگذرد
نشستن ^{۱۷}	در	منت ایزد را که شتر تخت سلطانی نشست
نشستن ^{۱۸}	در از به	باد بحر ز باس تو در مغر خفتگان
نشستن ^{۱۹}	بر	جای برخاستنش نیست از آن حلقه مو
دزدیدن	باد بهار می دزد باد و خوشگوار کو	حافظ شیرازی
هشتن	چو باد اندر شکم پیچد فرو هل	سعدی شیرازی
باد افراہ پاداش بدی ۱۲ بهار عجم		
بردن	بر	سموم خشم تو وز مهریر کینه تو
بودن	به	کرده باد و نکرده مارا
بادوبان پرده که بهت تند رفتن کشتی بر ستونش بندند ۱۲ بهار عجم و جهانگیری		
بر کشیدن		اندر و غواص فکر تو گهر آورده کف
		اندر و ملاح دولت بر کشید بادوبان
مصلح		
۱۵ باد در باون کوفتن هزه کار کردن ۱۲ بهار ۱۵ باد در دماغ نشستن در مغر و بر سر نشستن یک معنی است ۱۲ بهار		
✽ چو باد صبا بر گستان دزد ۱۲ سعدی شیرازی ✽ ندر حلیقه فکرش دزدید باد غلط ۱۲ نظیر فارابی ✽ بمن گر باد دمانی وز داز خاک بر خیزم ۱۲ نظام تبریزی		

مصدر	صله	شاعر
بستن	بیا چشم مست شوخ دارم اضطراب مشب	بر که رنگ شوخیش کشتی من بادبان بندد فطرت شمس
بودن	گر بود کشتی تفکر را	بادبان آسمان پهنادر کاشی آملی
گردانیدن	میرا بے بخت بهر غرق مادی شور دیارا	پر ماهی مگردان بادبان کشتی مارا غنی کشمیری

باده شراب و پیاله شراب و شیشه و صراحی مجازاً ۱۲ بهار عجم

آشامیدن	باده آشام	
آوردن	بیار باده که گردید بر طرف شاپور	ز وصل یکدمه اندوه دیر ساله ما شاپور طرانی
پرستیدن	عاشقی را که چنین باده شکیله دهند	کافر عشق بود گر نبود باده پرست حافظ شیرازی
پیمودن	باده بسیار پیماسا قی	کو دماغی که کس مست شود حسن درویش
جستن	ندیمان شیرین سخن نکتہ گوے	حریفان بعیش و طب باده جوے قاسمی گنابادی
چشیدن	زهر باده ساغرے می کشید	از زهر ساغرے باده می چشید
چیدن	بسکه اسباب نشاط مانک فتاده است	با از میتوان باغبیله چید از شیشه بابان را قاسم شمس
خوردن	یار بچه باده خور و فغانی ز جام عشق	از کز یاد رفته است غم جادو دانه اش فغانی شیرازی
دادن	عاشق را که چنین باده شکیله دهند	عبد کافر عشق بود گر نبود باده پرست حافظ شیرازی

مصطلح

۱۰ باده پرست دائم الخمر ۱۲ بهار ۱۰ باده پیمودن و خوردن بیک معنی است ۱۲ بهار

۱۱ باده به پنبه چیدن کنایه از قلت شراب ۱۲ بهار ۱۱ نان باده که داد با ساقی از ۱۲ فیضی اکبر آبادی

مصدر	صله	شاعر
دانستن	آه کز دست تو شبها باده خون انست ام	خو که ام خون شراب لعل گون انست ام
رسیدن	عشق تا در دل مردم ندر آید نه نمود	باده پر ز درخت تاکه بمستان نرسید
ریختن	استشب شراب زندگیم نشسته نداو	ساتی مریز باده که پیانه پر شد ست
زدن	ما بر وز ازل از عشق و جنون هم زده ایم	باده عشق ز پیانه آدم زده ایم
زدن	سیر آمدند مدعیان از می مراد	مسکین هنوز باده ناهار میزنند
ستادن	ز فختان معصفر بند بکشاے	ز ساتی باده بستان معصفر از رقی هر دو
فرسودن	خوشوقت حریت باده فرساے	بر تارک آسمان زده پایے
فروختن	تو بزم ساز لبشرت که صبح باده فروش	پسے صبح تو این تجتّه از دکان برداشت
کشیدن	اے صنم تیره زلف باده روشن بیار	وے پس راه رو باده بکش تابسر
کشیدن	بجو دشمنم ز آندنت باده چون کشم	کامے ازان عذار و لب ده چون کشم
گرداندن	ساقیا باده بگردان که ملویم ز خویش	تا زمانے زمین هستی ما بر گیرد
گرفتن	دو جهان را کند از گردش یک ساعت	چشمست این باده ندانم ز کجا میگیرد

مصطلح

۱۵ باده ناهار کنایه از امر ناگوار چه خوردن شراب در خلومعدّه مفرت ۱۲ بهار ۱۵ باده فرسائے دائم الخمر

۱۲ بهار عجم ۱۵ باده بس کشیدن شراب با فراط خوردن ۱۲ بهار

۱۴ از بسکه باده با من غلوت نشین ز دست ۱۲ عنی شیرازی ۱۴ زاهد بکش زباده ماسا غلطور ۱۲ باقر کاشی

مصدر	صده	شاعر
گسارن ^۱ نوشیدن ^۲	چوب دو بهر گذشت از دو گونه مست ^۳ آن سبک گنه ام ساقی که زنده باده نوش	یکه زبان و دیگر عشق باده گسار ^۴ آخر ماه صفر از بام خمارم فگند ^۵ شاپو طرانی
بادیه صحرا ۱۲ بهار عجم		
آشامیدن ^۶ پیودن ^۷ سپردن ^۸ گردیدن ^۹	کعبه را آتش تر نیست نظوری از من جرس محل مقصود چنین نفیسه سرا خسر واقعه ملک چنان میفگند مرو به بادیه گردی که زرق و شیدائی است	شاهد من قدم بادیه آشام من ست ^{۱۰} به شنای قدم بادیه پیای من ست ملکا بادیه عدل چنان می سپرد بر سبکی مطلب کان لباس عنائی ست ^{۱۱} عرفی شیرازی
بار پشته خردار و انچه بر پشت بردارند، و میوه، و دخیل، و تکلیف مالا یطاق بخت عموماً و بخت در آمدن مجلس خصوصاً، و محل زنان غیر آن، و اندوه ۱۲ بهار عجم و جهانگیری		
آمدن ^{۱۲} آوردن ^{۱۳}	اگر بر من نسیم وز دوشواری آید ز انواع هنر پرورده بودش	اگر گل میرنے بر خاطر من باری آید ^{۱۴} پدر زینگونه بار آورده بودش ^{۱۵} اشرف مازندرانی
مصطلح		
۱۴ باده زدن و کشیدن و گرفتن و گساردن و نوشیدن یک معنی است ۱۲ بهار عجم ۱۵ بادیه آشام از عالم دوزخ آشام ۱۲ بهار عجم ۱۶ بار آوردن در حالت نسبت بدختر خمر آوردن است و وقت نسبت بر حال پیدا کردن فرزند است، و چون نسبت بنسار کنند وضع حمل آنراست ۱۲ از بهار و مصطلحات الشعرا		
عده با تهمتیاں باده گساری عجب از تو ۱۲ شغائی اصفهانی		

مصدر	صلہ	شاعر
آوردن	حسود بر طبق عمرم آن عراضہ نہاد	کہ شاخ خاطر م آن جنس میوہ نارد با کمال صفا
آوردن	خلاف باتونہ کفرست دوزخ آرد بر	دفاق باتونہ دین ست جنت آرد بار ابو الک صفا
آوردن	بار آوردن	
آوردن	افغان کہ با این ضعف تن آورد بران باغم	بر اے نالک کوتاہی مکن شاید سبکبارم کنی شاپو طرانی
افتادن	ساربان بار من افتاد خدا را مددے	کہ امید کر مم ہمرہ این محل کرد حافظ شیرازی
افتادن	آن شنیدستی کہ در صحراے غور	از بار سالارے بیفتاد از ستور سعدی شیرازی
افتادن	بارے چنین بگردنم افتاد چون شرم	بہ باقر کاشی
افگندن	بار در افگن کہ عذابت دہد	می نہد آب و سربابت دہد نظامی گنجی
انداختن	از خس و خوار دین دشت صدای آید	در کہ درین منزل پر خوف مکن باراننداز قدسی شمس
بر بستن	عید مبارک آمد و بر بست روزہ بار	زانگو نہ بست بار کہ پیرایہ بست پار از تنی ہر وی
بردن	تا کجای پنج روز گار بری	بار این پیر نابکار بری کمال صفا
بردن	مسکین خراگر چہ بے تمیز ست	چون بارہمی برد عزیز ست سعدی شیرازی
برداشتن	گاوان و خران بار بردار	بہ زاد میسان مردم آزار

مصطلح

۱۵ بار آوردن صاحب آوازه شدن ۱۲ بہار ۱۵ بار انداز در محلی فروکش کردن ۱۲ بہار مصطلحات

۱۶ بار بردن و برداشتن بیک معنی است ۱۲ بہار

مصدر	صله	شاعر
برداشتن ^{۱۵}	از	تا کے از جو تودلی با جفا بردارد
بر تافتن ^{۱۶}		از نمد آئینه نام چون آب بیرون میزد سلیم طرانی
بستن ^{۱۷}		او بار بست و خاطر بازیر بار ماند والد ہری
بستن ^{۱۸}	از	دلہا بار نفس از سینه افکار مے بندد
بستن ^{۱۹}		زبان چو بار بے بند و بدن علیل شود تاثیر اصفہانی
بودن	از	ز دوران تگ بر دوز باد رفتار نظامی گنجی
بودن	از	از مصلک آریا بروش کس بار می بود عرفی شیرازی
خواستن		بر براط بار گاہ و ساحت در گاہ او
دادن		فلان زن بار داد
دادن	بر	ہمچو آہم بر در دلماسے روشن بار دہ حسن مشہدی
دادن	را	اے بہار فیض نخل نیتم را بار دہ
دادن ^{۲۰}		مطر بار از خواند پیش و بند گان را و با کافی ہدانی

مصطلح

۱۵ بار برداشتن مراد بار برداشتن ۱۲ از بہار ۱۶ بار بستن کنایہ از سفر کردن و تسیہ سفر کردن ۱۲ بہار

۱۷ بار بستن زبان عدم اقتدار بر گفتار کہ آن نوع بیماری است و از اہل زبان تحقیق پیوستہ کہ حالتیست در مرض کہ در غلبہ بلغم

بار سفید بر زبان می بندد و غلبہ صغیر از زردنی ۱۲ بہار ۱۸ بار دادن دخل و اجازت دادن ۱۲ بہار

مصدر	صله	شاعر
دادن		ندهد بار لطف ایزد بار
داشتن		سروسے قامت کو کہ دار و بر آفتاب از رقی ہروی
ساختن		کوس رحلت زدند و بار ساخت سعدی شیرازی
کردن		چون شام بشکند سفرے بار میکنند شریف نبردار
کشادن	در	بار درین موج کشادن کہ چه نظامی گنجوی
کشیدن		چاکران میشم کبان کم و کاست حیاتی گیلانی
کشیدن	عجہ	میگذارد ناف آہو بر زمین جویا کشمیری
کشیدن	از	آشفگی از نسیم گلزار کشد سالک کاشی
گذاشتن	بر	بار گذاشتن بر چیزے
گرفتن	از	بار گیرند از نسیم لطف تو ابکار بلخ
گرفتن	عجہ	درخت خشک سخا کز ثمر تر دین بود
گرفتن		مشغول بچہ بدار و فراش

مصطلح

۱۰ بار گرفتن آبتن شدن ۱۲ بہار ۱۳ بار گیر نوک، چیدیم فارسی و یا سے بھول ہم بدین معنی است ۱۲ بہاریم

عہ ابوالمنظر بہرام شاہ بن مسعود + کہ بار منتش از شکر خاص و عام کشند ۱۲ ابوجعفر لوی

عہ از بے صحبت او چیت برد بندم دل + بدر خیمہ اوز و دفر و گیرم ہار ۱۴ ابوالعالی رازی

مصدر	صلہ	شاعر
نہاد لے	زن بار نہاد	بہار
نہاد لے	بار قتل خود بدوش دیگران نہاد	صنایع
یافتن	حال چون گویم اور پیش جانان بار نیست	بناک ہروی
باران ترجمہ مطر ۱۲ بہار عجم		
آوردن	دید گریان میشود از دل چو آہو کشم	آرے آرے را باشد باد باران آورد امید می ہوا
افشاندن	عالی را دل ز افشاندن باران گفت	خوشم خرم شد و آراستہ چون باغ بہار ارشدی ہفت
ایستادن	روزی دہہ فرداشت با دین گریہ ز خستہ	ابر انخواہد ایستاد امر وز این باران من خسرو بلوی
باریدن	گاہے کہ از لب و باران بوسہ بارد	از بہر جان غنچہ غنچہ خیزد دل خوشہ خوشہ روید
پذیرفتن	زمین از آسمان باران پذیرفتی و می بارد	از بدین فوارہ ہا اکنون زمین آسمان باران مختار غزنو
چکیدن	باران چکیدن	بہار عجم
خواستن	دل من تیر تو خواہد ز خدا در شب ہجر	بہو آن تشنہ کہ خواہد بدعا باران را کاتبی نیشاپور
خوردن	اگر زمین ہمہ از جود او خورد باران	از دی و تموز خزان را بود نسیم بہار مغربی نیشاپور
دادن	گہ سرخ بر دید زہمہ رو زمین	را گرد ہد جود تو یکبار زمین را باران
مصطلح		
لے بار نہادون بچہ زادون ، و بسلہ بر بے بار گذاشتن بر چیزے ۱۲ بہار عجم		
عہ بلکہ بارید از ہوا باران رحمت بر سر ۱۲ سلمان سادچی		

مصدر	صله	شاعر
دیدن	در پناه چشم تر دانش ز آفت ایمنیم	نیست از آفت زبانی گشت بار آید و دانش هر چه
ریختن	از خاک آدم اینهمه باران غم که ریخت	سیلش روان ازین شره اشکبار نیست کلیم هدانی
زردن	مرا از وصل او نومید دارد اشک نو میدی	بلی دهقان بشوید دست از گشتی کباران سنجر کاشی
زردن	خانخانان میزنان آنگاه از احسان است	هر کجا باران نیسانی سحاب میزند شانی مشهد
شدن	چشم بر راهند میخواران که باران شود	ابر میخوار هندستان خانه گویران شود سنجر کاشی
فتاندن	باران گریه فتاند ابر دیدن	برق می زرد در بابی ندید کس نظیری نیایه
گذشتن	میروی و گریه می آید مرا	آنقدر بینشین که باران بگذرد کلیم هدانی
گردیدن	آب راست کند بند شود هم گدازد	باد راست بپیشارد و باران گردد کمال اصفهان
گرفتن	گریه ام رود و چون از دل کشیدم برق آه	ابر غم شد دیده غمید و باران گرفت ابله شیرازی
گرفتن	از دست ترکناز حوادث کجا رویم	مارا میان بادیه باران گرفته است صفا اصفهان
بارانی جامه و کلاه سقراط که در باران پوشند ۱۲ بهار عجم		
پوشیدن	ز گرد خیل تا شانت به بند آسمان	بروز تیر بارانت پوشد کوه بارانی سلمان حاجی
گستن	کسوف قدرت ایسا مانع تر دامن	خروقه پشمینه من گشت بارانی مرا ایما اصفهان
بارگاه مطلق مقام سلاطین از خیمه و غیر آن که در آن مردم را بار دهند ۱۲ بهار عجم		
آراستن	خدایو جم آئین دار اسپناه	بر آراست در اصفهان بارگاه قائم مقامی
افراستن	چو افراشت در عجب روان بارگاه	جهان تیر گشت از غبار سپاه

مصدر	صله	شاعر
بستن ^{۱۵}	بر	به بستند بر فیل ز بارگاه در آرند جنبش باین کارگاه
زودن ^{۱۶}	بر	بیاساقی آن جام چون مهر و ماه بد تا زخم بر فلک بارگاه
ساختن ^{۱۷}	از	منعم بکوه و دشت و بیابان غریبیت از در هر جا که رفت خیمه زد و بارگاه ساخت
کشیدن ^{۱۸}	بر	در هست گداس تو باشد فرد هنوز بر عرش اگر کشند شهبان بارگاه را
باریک نازک، دکم در عرض، دکم در عمق، و پنهان، دلاغر، ۱۲ بهار عجم		
دیدن ^{۱۹}		از بخران فلک بر خیز کمین باریک بین می شمارد لب گزیدن آب ناله دگر
ریسیدن ^{۲۰}		دهد سر رشته حرفی بکاتب که موشکافد از باریک رسی
شدن ^{۲۱}		نازک ترست از کج جان گفتگوئی من باریک شد محیط چو آمد بجوئی من
شدن ^{۲۲}	از	بیتاب نشدند اگر از تاب جمالت پس بهر چه باریک شد از شهر بدرفت
شدن ^{۲۳}		هر کجا باریک شد راهت قدم از سبزه جاوده گراز تار در پیش آیدت مفراب
شدن ^{۲۴}	در	در زمان خطمدار چشم او بر مردمی گردن عامل شود باریک در پاسبان
مصطلح		
۱۵ بارگاه بستن بار کردن آن ۱۲ بهار ۱۵ بارگاه افراشتن و زدن و کشیدن بر پا کردن خیمه ۱۲ بهار ۱۵ باریک ۱۶ بامعان نظر نگرد و بجهنم خیس و ناتوان بین ۱۲ بهار ۱۵ باریک ریسیدن دگر بفرود تمام و رسیدن و بکمال خوبی آرا ۱۷ سرانجام دادن ۱۲ بهار ۱۵ باریک شدن لاغر شدن و پنهان از جمله بدر زدن ۱۲ بهار ۱۸ چو در مشهد طوس زد بارگاه ۱۲ قاسمی ع ۱۵ گرچه از اندیشه سازی بارگاه ۱۲ انوری		

مصدر	صلہ	شاعر
شدن	وحد افت دور نزدیک شد	چو آن شوخ را دید باریک شد
گشتن	تن سودائی من در خم آن موئے نحیف	گشته باریک که ابریشم سازش کردم
باز کشاده و پس ۱۲ بهار عجم		
آمدن ^۱	اگر خشم گیر دیگر دار زشت	چو باز آمدی ماجه در نوشت
آمدن	بامدادان که خاطر باز آمدن بر راک	نشستن غالب آمد
آوردن	کند ز کعبه دلالت بدیر حاجی را	مر از کوئے تو هر کس که بازمی آرد
آوردن	سرش همیشه ز اندیشه باشد اند پیش	چنان کسی که حدیثی بخاطر آرد باز
آوردن	جز فغان و ناله دلسوز نیست	در فراق دوست باز آورد دل
افتادن ^۲	اے دریا که شنا با بدعا باز افتاد	چون چنین ست در خیال همین ذکر دست
بودن	چو پسته با هر کس خونمودگی ست ترا	از ان بود همه رسالت ز خنده لبها باز
چیدن ^۳	عنقا شکار کس نشود دام باز چین	کاینجا همیشه باد بدست مست دام را
جستن	همان داده خویش را باز جستن	کمر بند ایرانیان کر دست
مصطلح		
۱ باز آمدن معروف و توبه کردن ۱۲ بهار ۲ باز افتادن بچیزے رجوع شدن بے ۱۲ بهار عجم ۳ باز چیدن برداشتن ۱۲ بهار ۴ باز جستن مزید علی جستن و بمعنی تفحص کردن اندیشه کا ۱۲ از بهار عجم -		

مصدر	صلہ	شاعر
۱۵ خریدن		آن خط غلامی کہ بدادیم بریدیم وحشی بافقی
۱۶ خمیدن		باز خمید بہار عجم
۱۷ خوردن	بہ	چشم بر خسارہ گل سنج کرد خسرو دہلوی
۱۸ دادن	بہ	بعدم باز دادن بہار عجم
۱۹ دادن		بانگ گاو یکہ صدا باز دہد عشوہ مخر
۲۰ داشتن		تو بگوئی چہ فتادست بگوار تبوانی
۲۱ داشتن	از	خواب نوشین بامداد رحیل
۲۲ دانستن		جز تلخ و تیرہ آب ندیدم در آن مین
۲۳ ستاندن		دزدی بوسہ عجب دزدی خوش عاقبت
۲۴ شدن		بروے خود در طمع باز نتوان کرد
		چو باز شد بد رشتی فراز نتوان کرد سعدی شیرازی

مصطلح

۱۵ باز خریدن از چیز کے خلاص دادن در ہاگردن ازوے ۱۲ از بہار ۱۵ باز خمیدن سنجائے بمعہ

چون کسے صدارت کسے کند بعنوان طعنہ گویند باز خمید یعنی بطعن اور اسخ گفت و صدارت ادا کر دکنہ فی البرہان ۱۲ بہار

۱۷ باز خوردن از چیز کے دوچار شدن و پیوستن بخیرے ۱۲ بہار ۱۷ باز بعدم دادن نیست و نابود کردن ۱۱

۱۹ باز دادن برگردانیدن ۱۲ بہار ۱۹ باز داشتن از چیز کے منع کردن ازوے و پنهان داشتن ۱۲

۲۱ باز ندانستن فرق نکردن میان دو چیز ۱۲ بہار

مصدر	صله	شاعر
شدن ^{۱۴}		گوشت چشم رضاے پمنت باز شد حافظ شیرازی
شدن ^{۱۵}		باز شد از عراق خرم و شاد سیف دولت امیر شمس الدین مغزی شاپوری
کردن ^{۱۶}	با	رویکم کشاده چین جبینم مانند است باقر کاشی
کردن	از	نشناسی تو نگر از درویش سعدی شیرازی
کشادن		ورق چو کار فرو بسته باز نکشاید بهر کتاب که نامش چشم عنوان نیست حیاتی گیانی
کشیدن ^{۱۷}		و آنکه در باب باز کشیدن فقره چند قلمی نموده ابوالفضل ابراهیمی
گرفتن ^{۱۸}	از	زمانه از شب تا دم چراغ باز گرفت پس از وفات من آور دو بر زارم خست کلیم مهدانی
گرفتن	از	خرشید رخ سایه زمن باز گرفتی دزمن نظر مهر و وفا باز گرفتی سلیمان ساجی
گشتن ^{۱۹}		شنیدمی به برگشتن از کوه و دشت که بیمار را بد بود باز گشت قدسی مشهدی
گشتن		جای نمیروی که دل بدگمان من تا باز گشتن تو بصد جانمی رود صفا اصفهانی

مصطلح

۱۴ باز شدن گوشه چشم بخیرے التفات کردن بوسه ۱۲ بهار ۱۵ باز شدن از چرخ برگشتن و معاودت کردن ۱۲ بهار
 ۱۶ باز کردن کشادن و جدا کردن ۱۲ بهار ۱۷ باز کشیدن نوشتن ۱۲ بهار ۱۸ باز گرفتن از چرخ واپس گرفتن و دریغ داشتن ۱۲ بهار ۱۹ باز گشت و باز گرد هر کدام فصح کاف فارسی، عود و مراجعت عموماً، و اعادت بیماری از بند پیری یا هواز دگی خصوصاً ۱۲ بهار

ع بسم بالکسر مخفف بسم الله ۱۲ بهار ع در قصه گر خفتن چنهار بنده علیه گفته ۱۲ منہ

مصدر	صلہ	شاعر
گفتن ^۱	صحبت بشکایت و ناراضی	چون مجلس میری بیرون لب پیمانہ با ^۱
ماندن ^۲	افتاد دل چو از نظر او اجل ربود	کز بازار ماند به صیاد میرود ^۲ سنجکاشی
بازار مطلق جائے فروختن و سود، و معاملہ، و سودا ۱۲ بہار عجم		
آراستن ^۳	چو رنگونہ بازارے آراستند	بخون از سکندر امان خواستند ^۳ نظامی گنجی
افروختن ^۴	آنکہ بفراخت شرع را گردن	و آنکہ بفروخت ملک را بازار ^۴ ابوالفتح رومی
افسردن ^۵	بازار کرسی و فلک اکنون فسرده شد	گرمی نمائے است مگرد و کان بر ^۵ جویا شیری
برداشتن ^۶	بازار برداشتن	بہار عجم
بستن ^۷	بازار بستہ	بہار عجم
چیدن ^۸	چار بازار عناصر پر یکد گشتہ است	وقت آن آمد کہ بر چید این بازار را ^۸ صنا اصفہانی
داشتن ^۹	فقد بازارے بخشش واپسیدم کہ حسرت	گفت آشوبے برائے روز بخترے ^۹ شگونی جہاد
مصطلح		
۱ بازار کو بکاف فارسی سخن گفتہ را عادیہ کردن ۱۲ بہار ۲ بازار ماندہ واپس ماندن از طعام و جزآن ۱۲ بہار		
۳ بازار آراستن بمعنی بازار ترتیب دادن ۱۲ بہار ۴ بازار افروختن چیزے رونق و درواج دادن آنچیز را		
۵ بازار افسردہ کنایہ از بازار غیر رائج ۱۲ بہار ۶ بازار بستہ بمعنی بازار افسردہ ۱۲ بہار ۷		
بازار چیدن همان بازار برداشتن ۱۲ بہار ۸ بازار داشتن بمعنی معاملہ داشتن بآن چیز ۱۲ بہار		
۹ چو بازار من بے من آراستی + بآن رسم و آئین کہ مے خواستی ۱۲ نظامی		

مضد	صلہ	شاعر
داشتن ۱۵	در	در دیا حسن بازاری نندار دین متاع فطرت شہد
زدن ۱۵		سر پایہ سود و جهان ست زیانے ظہوری شیر
زدن		زده بازار اخلاص ریائے
نکستن ۱۵		خوبان کہ سینہ طح بہت با دہ اند خالص صفای
کردن ۱۵	بہ	کہ بایوست حسن توجہ بازاری کرد آصفی شیراز
کشیدن ۱۵	در بہ	کرخت ہر دو جہانش بچار بازار است خسرو دلو
نہادن ۱۵	در	منازل باعمال نیکو دہند سعدی شیراز

بازو ترجمہ عضد و آن از دوش تا مرفق باشد ۱۲ بہار عجم

بر آوردن ۱۵	چو گفت این سخن در رکاب ایستاد	بر آورد بازو عنان بر کشاد	نظامی گنجی
بر افراختن ۱۵	بہر جا کہ بازو بر افراختہ	سر خیمہ در پایش انداختہ	”

مصطلح

۱۵ بازار داشتن متاع رونق در و اج داشتن متاع ۱۲ بہار ۱۵ بازار زدن فائدہ خاطر خواہ برد داشتن و از اہل زبان ب تحقیق پیوستہ کہ بازار زدن بمعنی بازار آراستن است ماسکونید در قشون و لشکر بازار ہازدہ اند ۱۲ بہار ۱۵ بازار شکستہ بازار غیر راج ۱۲ بہار ۱۵ بازار کردن ہنگام مجیدن اعم از انکہ گنجی باشد یا بچشتی و این از اہل زبان ب تحقیق پیوستہ ۱۲ بہار ۱۵ بازار کشیدن و نہادن بمعنی بازار ترتیب دادن ۱۲ بہار ۱۵ بازو بر آوردن بازو باند کردن ۱۲ بہار ۱۵ بازو بر افراختن بازو بلند کردن برائے زدن یا گرفتن چیزے ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
بستن	بازوی او گاہ رزم بازو رستم بہ بست	پنجاہ روز زور پنجاہ دستان شکست
خوردن	طہوری داشتی منظور آخر راحت خود را	زدی بر تیغ خود را و خوردی حیف بازو ظہوری تر تیغ
دادن	بازو دادن	بہار عجم
داشتن	اے دل باین قمر از من لان عاشقی	بازوے یک نگاہ ندارد و شکیب تو شفا صفا
زدن	اجل بازو زنان ہر سو بھی رفت	بخون اندر چو مردان شناور از رقی ہر دو
شکستن	ترنگ کمانہاے بازو شکن	بسے خلق را برد از خویش تن نظامی گنجی
کشادن	بیدست کشادہ نیست مقبول دعا	زنہار زبان بہ بند و بازو کشا مخلص شہ
کوفتن	بازو کو فتن	بہار عجم
نمودن	کشیدند شمشیر ہا بید رینگ	بدشمن نمودند بازو و تیغ ہاتھی جامی
بازی معروف و فریب و دعا ۱۲ بہار عجم		
انگیختن	دلاچند زین بازی انگیختن	بہر دست رنگی در آمیختن نظامی گنجی
مصطلح		
۱۵ بازو خوردن مقابل بازو زدن است و آن بازو کو فتن است کہ پہلوانان در وقت کشتی کنند ۱۲ از بہار ۱۵ بازو دادن کنایہ از بیاری دادن ۱۲ بہار ۱۵ بازوے چیزے داشتن قوت و استعداد داشتن آن ۱۲ بہار ۱۵ بازو کشادن کنایہ از جو انہودی و سخاوت ۱۲ بہار ۱۵ بازو و تیغ نمودن کنایہ از اظہار قوت شمشیر زنی کردن ۱۲ بہار		
۱۵ چو بازو کشادم بہ تیغ و سنان ۱۶ قاسمی		

مصدر	صلہ	شاعر
باختن	بناطاقت من گچہ بود از بیستون افزون	بازی بازی آخر پائمال نے سواران شد صبا اصفہانی
بر آوردن	ہر نفس این پرودہ چابک فریب	از بازے از پرودہ برآرد غریب نظامی گنجوی
چیدن	در سالہ مذکور منصوبہ ہاست کہ سی با	از وچہل بازی از رو ہدیہ گچیدہ شدہ انظوری شیرازی
خوردن	بازی عشرت مخور از خند ماہیچوق	از گریہ ہادر پرودہ دار وچہرہ خندان ما صبا اصفہانی
دادن	داد بر دم جان و تو در بند بازی نام	من بعد خود بہ اندم تا تو ام بازی دہی خسرو دہلوی
سکالیدن	چہ چابوک دستی ست بازی سگال	کہ در پرودہ داند نمودن خیال اسدی طوسی
کردن	شہم را روز و روز شہم نمود از روشن	با چہ بازی کرد با من گردش افلاک دیدی مخلص کاشی
کردن	ز عدش میش بُز بازی کند با شیر ہجون	با عہ ز بہر پاسانی گرگ دنبال شبان گیرد خسرو دہلوی
باسک بضم سین و کاف تازی، فاثرہ، و دہان درہ ۱۲ بہار		
زردن	اے برادر بیار کاسہ مے	چند باسک ز خم زخواب و خمار طیان مرغی
کردن	چو باسک کند ماہ من از خمار	قرار از مہ نو نساید فرار قمری قزوینی
باطل ناخیز، و ناحق، و محو، و ناپدید ۱۲ بہار		
آدن	مرا تا شیر عشقت بر دل آمد	ہمہ دعوے عقلم باطل آمد انوری بیوردی
مصطلح		
۱۰ بازی بازی کار کردن یہ بے پروائی ۱۲ از بہار ۱۰ بازی بر آوردن و انگنخن کردن بیک معنی ست ۱۲ بہار		
۱۱ بازی خوردن و دادن بمعنی فریب خوردن و دادن ۱۲ از بہار ۱۱ بخون دل خویش بازی کند ۱۲ انظوری		

مصدر	صلمه	شاعر
بودن	بود در ذات حق اندیشه باطل	محال محض دان تحصیل حاصل محمود شوستر
خوردن ^۱	رایت رایته ست حق گستر	قلمت معجزیت باطل خوار انوری ابیورد
دانستن	گفتگو با دل شوریده ام باطل بدان	بهره از پوشیاری هست مجذوب مرا عرفی شیرازی
ساختن	سوالت را سازم بکه باطل	که از منم نرسید رد سائل انوری ابیورد
ستیزیدن ^۲	ز حق دشمن چند باطل ستیز	بین چون کند باطل از حق گریز نظامی گنجوی
شدن	از دل ماسیهان مرفیدان برود	سحر باطل شود آنجا که اعجاز آمد والہ ہرود
شمردن	آن قوم کہ ایشان ره ابرار سپردند	احوال جهان باطل بازیچہ شمردند شهاب تبریزی
شناختن	عشق را باطل شناسد زاهد ناطق شناس	دانش اندوزے کہ بشناسد حق باطل ملا جامی
کردن	طوطی را بسواشکرے دل خوش بود	ناگش سبیل فنا نقش اہل باطل کرد حافظ شیرازی
گردیدن	پاکان بسبب فساد ہرگز نشوند	از آب دہن روزہ نگرد باطل آشنای بقی
گریختن	ز حق دشمن چند باطل ستیز	بین چون کند باطل از حق گریز نظامی گنجوی
گفتن	بلے مرد آن کس است از روی تحقیق	کہ چون خشم آیدش باطل نہ گوید سعدی شیرازی
یافتن	اے فلک فتادہ عشق ترا برداشته	ہجر تو تدبیر ہائے صبر باطل یافتہ جمال صفحہ

مصطلح

۱ باطل خوار چیزے کہ ناطق را فرود برد ۱۲ بہار ۲ باطل ستیز آنکہ جنگ بناحق کند ۱۲ بہار

۳ صحف خود را باین خط میکنی باطل چرا ۱۲ واعظ قزوینی

مصدر	صله	شاعر
باعث برانگیزنده، و سبب، و وسیله ۱۲ بهار		
انگیزتن	سخت ز آغوش من انگیزت	از
شدن	خطش بتازه باعث ناز و نیاز شد	عبر
گردیدن	تامش در بالخطفت شد پادشاه	باعث آوارگی گرد گویه گلدسته را صفا
گشتن	بیدار غمی باعث بیماری من گشت	بیشتر سنگین شود بیماری از پر سیم
یافتن	کس نیست باعث من خواهم که بگفت	از در خدمت تو یایم از خدمت تو باعث علی خراسان
باک بکاف تازی، اندیشه، و هراس ۱۲ بهار		
آمدن	فریدون چو شنید شد خشناک	از
بودن	عاشق که میسوزدش از طعن بالکش بود	از
داشتن	تو پاک باش برادر مدار کس باک	از
بال بازو، و جاسه رستن پر مرغان ۱۲ بهار		
آراستن	همای ظفر صید فرخند فال	از
آهنگتن	همچون کشف لیسینه سراند کشد اجل	در
افگندن	بال افگندن	از
مصلح		
بال افگندن کنایه از عاجزد و در اندک شدن ۱۲ بهار		

مصدر	صله	شاعر
برافشاندن	از	گئے نیاں برافشانند بال طیاری ^{نلموی ترتر}
بر دوختن		خندگ الف از خم نون و دال ^{اسدی مگو}
بر آوردن		هر حرف بچو مور بر آورد بال و پر ^{تانا نامہ ام بآن بت شیرین زبان سید احسان}
بر کندن		کند جلوہ طاؤس صاحب جمال ^{حیو میخو اہی از باز بر کست بال ^{سعدی ترتر}}
بستن		در تو تاثیرے ندارد نالہ من در نہ دشا ^{طائران قدس را بال و پر پرواز بست ^{شفانی شمس}}
جنبانیدن		فلکش گفت مرد پیش کہ آنجا کہ توئی ^{مرغ اندیشہ نیار د کہ جنبانند بال ^{اثیر ادانی}}
خواستن	از	پلنگ از نیب سناست بخواہد ^{بخواہشگرے بال و پر از کہوتر ^{اسدی مگو}}
دادن	از	سنگ آہن بہت میتوانم بال داد ^{صید گر خواہم بشاپین تراز و میکنم ^{صاف صفا}}
داشتن		گرد و سرت گشتی و کردے طواف ^{کعبہ اگر بال و پرے داشتے ^{ارسلان شمس}}
دمیدن	از	فروغ آنچنان از مت اغل دم ^{کہ از زلغ بال حواصل دم ^{نلموی ترتر}}
رویدن	از	بال مرغ طرب از بادہ نگین برید ^{وانداین آنکہ خرد موسے دیش بہرست ^{کمال صفا}}
ریختن	در	آسمان اینجا بوسہ آستان ^{جبرئیل اینجا بریزد بال و پر ^{رضی ازیمانی}}
ریختن	بر	شدم آگہ کہ در دست چرخاوست مغول ^{چو دیدم ریختہ بال ملائک بر مرکبوت ^{عربی صفا}}
زدن	در	در آرزوے ناوک او بال میزنند ^{صید حرم کہ زود نگر و دنگار کس ^{شفا صفا}}

عہ کان شمع سامان میدہد از شعلہ زرین بالما ۱۲ صائب عہ میزنم بال ہم تافتہ آتش درین

مصدر	صلہ	شاعر
سوختن	از	بطابادہ را بال و پر سوختہ
شکستن		بادے زدہ کہ بال سمند رشکستہ است
کشادن	از بر اند	چنانکہ بر سر خوجان علاقتہ دستار
کشیدن	در	مے کشد پروانہ همچون موج بال پر در آ
کشیدن	در	ز ہمیش ملک بال در سر کشد
گرفتن	از	کے پیادہ شمارند وئے سواد مرا
یافتن		چو جان نشین خود عالم دگر یابد

بالا بلند، و بلندی، و قد و قامت، و رونق ۱۲ بہار

برون	کے ترقی مے تواند داد احوال مرا	میسر بالا سپردون مہین سال مرا	کمال صفائی
------	--------------------------------	-------------------------------	------------

مصطلح

۱۵ بال در سر کشیدن خان آرزو میفرماید: ”صحیح بال بر سر کشیدن ست زیر اچہ حفظ سر در صورت مذکور ست

پس لفظ در غلط کاتب باشد“ لیکن میتوان گفت کہ لفظ در بمعنی بر نیز آید است شفلے گوید زہ کرد کمان غزہ

غماز شفا ئی + کو حوصلہ کر عمدہ آن ناز در آید۔ تمام غزل مبنی بر قافیہ ناز و طناز و ردیف در آید بودہ است پس غلط

بر کاتب بقتن صواب نباشد ۱۲ محمد عبدالحمید عفی عنہ ۱۵ بالا برون سال و عمر باخر رساندن سال و شمع کردن

در سال نواز عمر طبعی ۱۲ از بہار

۱۶ زتاب خورش سوختی بال و پر ۱۲ قاسمی عہد بال کشے فلک اندر صعود ۱۲ عرفی

مصدر	صله	شاعر
برزدن ۱۵		کار بالا نبرد دست نیابد بر کام
خواندن ۱۶		یک خود را بعد ساز ظهوری خج در مجلس
دادن ۱۷	با ع	گشتم از بالا ای رضوان بنفس
دادن ۱۸		سده دستی ست از بالا ای او
دانستن ۱۹	با	زمان با پای تختش نخواند خاک را ساکن
رفتن ۲۰	از	بالا نمیرود ز ترقی دماغ ما
رفتن ۲۱	در	هست بر بام عدم راه نفس را بسین
رفتن ۲۲		بجز از ناتوانیها بجای میرسد عالم
رفتن ۲۳		کار محنت گردین ره انجین بالا رود
		هر که دل داده آن قاست بالا نشود نصیر بخشا
		کند تا مدعی رازیر بالا خوانته دارد ظهوری تیزی
		باقدرش گو سرو را بالا مده
		واعطش بهیوده بالا میدهد
		جهان با گوشه تاجش نداند چرخ را بالا از ترقی هر که
		چون آفتاب دود ندارد چراغ ما ایما صفا
		زین به باشد که آنجا عمر بالا میرود وحید قزوینی
		که می سوزد نفس هر گاه بالا میرود عالم عالی شیرازی
		ره نور دان راز را زانو خار می باید کشید کلیم همدانی

مصطلح

۱۵ بالا بردن کار بمعنی پیش بردن کار ۱۲ بهار ۱۶ بالا خوانی خود را از آنچه هست زیاده فراموش کردن ۱۲ بهار
 ۱۷ بالا دادن بلندی دادن ۱۲ بهار ۱۸ بالا دادن تعریف کردن ۱۲ بهار ۱۹ بالا رفتن دماغ
 کنایه از نفرت و غرور بهم رساندن ۱۲ بهار ۲۰ بالا رفتن عمر و سال آخر شدن سال و شروع شدن سال
 از عمر طبیعی ۱۲ بهار ۲۱ بالا رفتن کار بمعنی پیش رفتن کار ۱۲ بهار

ع برسم خوب خود را همی دهد بالا ۱۲ ظهوری

مصدر	صله	شاعر
رفتن ^{۱۵}	در	بسیار پیش قدش بالا نمی توان رفت یعنی هر قدری
کشیدن ^{۱۶}	از	سر بالا اگر از آغوش من بالا کشید صفا آصفی
گذشتن ^{۱۷}		در دل بیجا چرا پیش مسیحایی مخلص کاشی
گرفتن ^{۱۸}	به از در	بوصف قامت بالا گرفت ست حافظ شیرازی
گرفتن		عجب باشد از سر و بالا بگیرد خسرو دهلوی
گرفتن	از	از دفتر جمال تو بالا گرفته اند وحید قزوینی
گرفتن	از	مگر از قامت رعنا تو بالا گیرد مخلص کاشی
گرفتن	از	که نقاب از گل خسار تو بالا گیرد
گرفتن ^{۱۹}	از	چمن را از و کار بالا گرفت قاسم مشد
نهادن ^{۲۰}		پا بالا نهادن بهار عم

مصطلح

۱۵ بالا رفتن بلند پروازی کردن ۱۲ بهار ۱۵ بالا کشیدن قد کشیدن ۱۲ بهار ۱۵ پا بالا گذاشتن
 بهشتاب رفتن و دویدن ۱۲ بهار ۱۵ بالا گرفتن بمعنی بلندی گرفتن، و جلوه گردن و قد افراختن، و شخه را غافل کردن
 چیزه از مال اور بودن، و از پایا اعتبار فرو افکندن و برداشتن نقاب، و امثال آن ۱۲ بهار ۱۵ بالا گرفتن کار
 رونق و نظام گرفتن ۱۲ بهار ۱۵ پا بالا نهادن بهشتاب رفتن و دویدن ۱۲ بهار

۱۵ فتنه از رفتار و سخن بالا گرفت ۱۲ دانش ۱۵ در سینه نهان آه بالا گرفت ۱۲ طالب

مصدر	صله	شاعر
بالش و بالشت و بالین تکیه ، و سند ۱۲ بهار		
پرستیدن	سرفرو سپه خورشید از دو عالم آرزو دارا	نه از بالین پرستم که خنجم آرزو باشد صفا صفتا
پرستیدن	ز صحن تاقیر دان بالین پرستش	ز مشرق تا مغرب زیر دستش خضر دهلوی
داشتن	صدم غم دل بمقتار از بال خود کشید	جلای که آن پریر و بالشت پر ندارد طغرل شمس
شکستن	صد کبوتر گرفتند کعبه بالین نشکنم	ما و بت یک روز و بتخانه پا افشوده ایم صفا صفتا
گذاشتن	بالش نرم زیر سر گذاشتن در	بهار عجم
گرداندن	دل از جامیر زد دهر دم از تنجوشش	چیدیتا بانه میگردد انداین بهار بالین را فطرت شمس
نهادن	فلک وسیله بیداریم همیاساز	که بخت خفته با کج نهاده بالین را طالب آبی
نهادن	راحت بنهاد بالش نرم در از	زیر سر داغت از جگرها از بهار عجم
بانگ آواز و فریاد ۱۲ بهار		
آمدن	کس ندانست که منر لگه معشوق کجاست	اینقدر بهشت که بانگ جرسی می آید حافظ شیرازی
مصطلح		
۱۵ بالین پرست کنایه از شخص بیکار که سر از بالین نتواند برداشت و نیز کنایه از خدمتکار و پرستار که از بالین جدا نشود ۱۲ بهار ۱۶ بالین شکستن یا بقیعیمی کردن که آن از بالین جدا شدن است ۱۲ بهار ۱۷ بالش نرم زیر سر گذاشتن نیز بر نهادن کنایه از خوشحال گردانیدن کسی را بطریق خوشامد کذا فی البرهان و از اهل زبان به تحقیق پیوسته که خوشامد کردن از راه تحسین و شجاعت ۱۸ بالین گرداندن بیمار در شدت بیماری می باشد ۱۲ بهار ۱۹ بالین کج نهادن خواب گران کردن ۱۲ بهار		

مصدر	صله	شاعر
آوردن		فلک پیا بجز آشوب عالم سیر انجم تلک
بر آمدن	از	شبه خفتان در پیکانش آتش تیغ بانگ آرد
بر آوردن		یک کشف اینک بدو بطاقت جنت ملا جامی
بر خاستن	از	سرودے نو آئین ترا صد درود نظامی گنجوی
برداشتن	از	ز ساکنان فلک تلک آفرین برخاست شایه پرواز
رسیدن	از	نمی دانند که چند از شب گذشت است سعدی شیرازی
ریختن	از	این بس که رسد ز دور بانگ جزم ملا جامی
زدن	از	بر خا صغیرے کہ بیایان قفس ریخت قاسم شہد
شکستن	از	موزن بانگ ز آنجا بر قدم زد سلیم طرانی
شندون	از	مے طید در سینه دل بانگ غوغا بشکند وحید فردوسی
کردن	از	تا کہ ز ساقی شنود بانگ نوش
کشیدن		سویہ دریا بلبش بانگ که شرک گوشت
گرفتن		گوش بر جوت تو باشند زمه تاهای
		ملک و ردا اللہ اکبر گزید
		فلک بانگ السیف اصدق گرفته جمال اصفهانی

مصطلح - بانگ بر قدم زدن جلد و تیز رفتن ۱۲ بہار بانگ خلیل اللہی از اہل زبان بہ تحقیق پیوستہ کہ کشتی گہران چون حریف را از جا بردارند و خواهند کہ بر زمینش بنیاد زند اللہ اکبری کشند بانگ بلند و آنرا بانگ خلیل اللہی گویند زیرا کہ آنحضرت ہمہ وقت در نشست و برخاست اللہ اکبری گفت ۱۲ بہاد عجم

مصدر	صله	شاعر
گزیدن	بجای نغمه و الحان مطربان لطیف	کسے گزیند آواز بوم و بانگ غراب جمال اصناف
باور تصدیق سخن و قبول کردن آنرا ۱۲ بهار عجم		
آمدن	مژده عیسی بگو شمع میزند دوران ملی	باورم ناید که بنود هیچ بر خراعتاد فوقی یزدی
افتادن	تو دوری ز غیر استغفر الله از محالات	عجب گر با وجود ساده لوحی باورم اقتدا با قمر کاشی
بودن	از منت باور مباد این سخن	زانکه در این قول باورمستم کمال اصناف
داشتن	دل بر دمی و خوشتر اینکد گرم	بگویم بیدلم باورند ارے خسرو دهلوی
شدن	چو من نیست یک بندگی دیگر	قسم می خورم تا شود باورست طلوی تنه
کردن	خامه بجا حرف آن که میان می بیند	این چنین قول ضعیفی را که باور میکند مخلص کاش
گشتن	نگشتی ناکه کس باورم اکنون که غم دیدم	بتر ویرار کسے نالش کند هم باورم آید خسرو دهلوی
فصل جیم فارسی		
بچه بشدید و تخفیف طفل و بچه سایر حیوانات ۱۲ بهار عجم		
آوردن	سگ آورد بچه گر هفت و هشت کس نخورد	دوسه بچیله بود در دهی و در کوے خسرو دهلوی
زادون	بچه زادون	بهار
کشیدن	خرسندی است دار و اثر و نونی حرص	کار و نیاز بچه همی تو امان کشد خسرو دهلوی
عه چگونہ باورم آید ز اهل حسن وفا ۱۲ غنی شیرازی		

نمبر	صہ	شاعر
فصل حائے حلی		
بحث بالفقہ، کاویدین سخن، و جنگ، و نزاع ۱۲ بہار عجم		
رفتن	زخار زارتعلق کشید و امن دار	بر باد
شدن	از مقولات عشرت بحث و امان و عود	از
کردن	بحث بلبل بر حافظ مکن از خوش سخن	پیش طوطی نتوان نام ہزاران بردن
کردن	بر سنگ خارہ زد گہر آبدار خویش	ہر کالے کہ کرد بناقص عیار بحث
یافتن	ہم کہ گرد میان پیک گمہ آمد	ہم سخن راہ دہانت بحث مشکل یافتہ
بجل بکسر اول و فتح دوم، بخشیدن خون و جز آن ۱۲ بہار عجم		
ساختن	فقیری امن یافت ہست و دستگاہی	بجل سازد دم فلس ما ہے خون ماہی
کردن	خون دلم خوردی و کردی حلال	جان ز تنم بردی و کردے بجل
فصل خار معجمہ		
بخششائیش در محل ترجمہ عقوستعلست لیکن در محل جود و کرم ہم استعمال کردہ اند ۱۲ بہار عجم		
آوردن	چو بخشش آتش آرد جہانے ز جود	چو شکر کش خصم گوئی نبود
آوردن	بر جان عاشقان بخشش آتش آریار	کمال صفا
عہ این بحث با تلافی غسالہی رود ۱۲ حافظ عہ بحث و خضر و سیاحی رود ۱۲ شاہی عہ مجلس بحث از انجمنہ باغبانیکردم ۱۲ محترم کاشی عہ بخیر شمت خون دل بجل کردم ۱۲ عبدالوہاب مفاہانی		

مصدر	صلمه	شاغر
کردن	بخشایش کردن	بهار
بخل بالضم ضد سخا ۱۲ بهار عجم		
کردن	می شود فریادرس فریاد چون گرد تمام	با بخل در فریاد با فریادرس کردن چرا صفا صفا
ورزیدن	باجوال زرد امش غم بود قوت و هنوز	با بسکه با خود بخل در ز غم ز غم خوردن عرفی شیرازی
بخور بوزن صبور، انچه بدان بوسه دهند ۱۲ بهار عجم		
انداختن	نامے جلوه و برتر تمجید افشان	بر کشای دامن و بر آتش بخور انداز باقر کاشی
دادن	پرمی به کلبه مایه کند گذار شب	کشای طره که این کلبه را بخورد دهد شام شام
سوزختن	شمع افروخته و ریخته هر جانب گل	در مجلس ساخته و سوخته هر سوے بخور مفرود بوسه
کردن	خمش ز لاله که طبعش مشوش است هنوز	شکر بخور مکن شعله رکش است هنوز تبطیبی نیشاپوری
گرداندن	مرغول را بگردان یعنی بر غم سنبیل	در گرد چمن بخور سه پچون صبا بگردان حافظ شیرازی
بخیمه دوخت معروف، و نیز نشان دوخت ۱۲ از بهار عجم		
افتادن	بخیمه بنم و گل بر رخ کار افتاد است	بر ورنه حیران تو صفا نظر نیست که نیست صفا صفا
افتادن	ز رخ تیغ تو آگه شدند مدعیان	بر عیان که بخیمه ام آخر بروے کار افتاد صوماند رازی
مصطلح - ۱۵ بخیمه بر رخ کار و بر بروے کار افتادن کنایه از فاش شدن و فاش کردن ۱۲ از بهار		
عہ بانک روزگارے بخیمهات بر بروے کار افتاد ۱۲ صائب		

مصنر		صله	شاعر
افگندن ^{۱۵}	بچو سوزن اگر چه سرتیزی	بر	بنجیه بر روی کار می فگنی
انداختن ^{۱۶}	بود پیوند زلف و دل پنهان	به	خطش این بنجیه را بر دانداخت
بر آمدن ^{۱۷}	ز نهار که آن بند قبا چست بمندید	بر	کز نازکیش بنجیه بر اندام بر آید
خوردن ^{۱۸}	خوشی می تند چون عنبقو تم بر در دلیو	بر	خورد صد بنجیه بر لب باز اگر سازم دهنم را
دوختن ^{۱۹}	چه گوید کس از شوخی بنجیه دوز		کز و بنجیه چشم من گشت روز و حید و فزونی
دویدن ^{۲۰}	بر لب طعن ز نان بنجیه دوید	بر	بار فو حال گریبان گفتم
رفتن ^{۲۱}	شرم برون نکرد بزم تو از حجاب	از	بر چهره رفت بنجیه ز رنگ پرید ام
زدن ^{۲۲}	بنجیه از جوهر زخم چشم شوخ آئینم	از	چهره محجوب او گردید بان ساز دما
شدن ^{۲۳}	این بنجیه که می شود ز سوزن	از	نتوان ز جوال دوز کردن
کردن ^{۲۴}	دیکه بنجیه کند از من بلب رشود		صد اے خنده چاک از لب گریبانها سالکیدی
کردن ^{۲۵}	این بنجیه که می شود ز سوزن	از	نتوان ز جوال دوز کردن
کشودن ^{۲۶}	بنجیه از چشمم دام نکشود تا که شوم	از	هنشین را آب شمشیر از من زانو گزشت

مصطلح

۱۵ بنجیه بر روی کار افگندن و بر دانداختن کنایه از فاش شدن و فاش کردن ۱۶ از بهار ۱۷ بنجیه بر اندام بر آمدن

بر آمدن چینه بر چینه ۱۸ بهار ۱۹ بنجیه بر چهره رفتن و بنجیه کردن مراد بنجیه بر روی کار افگندن ۱۲

۲۰ بهار ۲۱ بنجیه بر چهره رفتن و بنجیه کردن مراد بنجیه بر روی کار افگندن ۱۲

مصدر	صله	شاعر
گرفتار	چاکمائی	باقر بن سہمی
گسیختن	بخیہ در ہر نفس از جامہ ہستی گسیخت	باقر بن سہمی
نہادان	سوزن عیسی مشو بخیہ بردیم منہ	باقر بن سہمی

فصل وال حملہ

بد مقابل خوش ۱۲ بہار

آمدن	چون خوش آمد نکتم ز آنکہ بد آمد کفرست	آسی ہمدانی
آموختن	بہل گلزار ایرانم بد آموخ گلم	برخی تابدد ماغم سنبیل و یحسان ہمدانی
اندیشیدن	بد اندیش تست آنکہ خوشوار خلق	کہ نفع تو جوید در آزار خلق سعدی شیرازی
بودن	ترا این بندہ دانی بد نبود دست	و گر بد بود رفت و درد سر برد جمال صفحہ
پسندیدن	سخنانش را بردید ہمی نقش کنند	بد پسندان ہمہ بصرفہ و آن بغداد فرخی سیستانی
خواندن	جو ہر از تیغ زبان شد ریخت تا دندان را	گفتگو شد سچو سطر بے نقطہ بخوان مرا واعظ قزوینی
خوردن	شہد صحت در مذاقم چون دو ابد خورست	تا بیا چشم بیمار تو دارم الفتی وحید قزوینی

مصطلح

۱۰ بخیہ بر روئے نہادان کنایہ از فاش و رسوا کردن ۱۲ از بہار ۱۲ بد آمد مقابل خوش آمد ۱۲ بہار ۱۳ بد آموخ

آنکہ تعلیم بد یافتہ باشد ۱۲ بہار ۱۴ بد پسند مشکل پسند لیکن این معنی از جوہر لفظ استفادہ نمی شود ۱۲ بہار

۱۵ بد خور دواے کہ خورده نشود از جهت کراہت طعم با بوسے وے ۱۲ بہار

مصدر	صلمه	شاعر
له زردن	بمردن خویش را چون فال بدزد	همان فال بد اورا حال بدزد
له ساختن	کوزه میگردان چرخ چه خوش ساخته اند	شیشه چرخ چرخ داری اگر بد سازست
له سگالیدن	خوشتن با هم بدست خوشتن گشت آنست	آنکه با تو بد سگالید و ز تو باز ایستاد
له کردن	تو نیکی کنی من نه بد کرده ام	که بد را حواله بخود کرده ام
له گردیدن	ما که پیش از مرگ آسایش تمنای کنیم	شکوه از بد گردی فلاح بیایمی کنیم
له گفتن	ز بد گوئی بد گفت پنهان کنم	بگفتار نیکش پشیمان کنم
له نشتن	بگذر ز خسار بوسه بازی	اینجا است که نقش بد نشین ست
له نمودن	بنودی که از تیرگی بد نمود	شدی کا و تکیه ز چرخ کبود
له نهادن	بسی بر نیامد که بنیاد خود	بلند آنکه بنیاد بنیاد بد
بدر بیرون ۱۲		
آمدن	نور هرگز نتوان کرد ز خورشید جدا	کرم از خاطر خسرو نتوان برد بدر
مصطلح		
له بدر زدن یعنی بدر کردن ۱۲ بار ۵ بدر ساز چرخه که ساخت خوب نداشت باشد ۱۲ بار ۳ بدر سگال مراد بد اندیشی		
۱۲ بار ۳ بدر گرد که فارسی آنکه گردیدن او خوب نباشد ۱۲ بار ۵ بدر گوئی یکبار گفتار زشت دارد ۱۲ بار		
۵ بدر نشین اکثر بالفاظ نقش و قمارستعل میشود ۱۲ بار		

مصدر		صله	شاغر
شدن	گفتم که ابتدا کنم از بوسه گفت نے	از	بگذار تا که ماه ز عقرب بدر شود حافظ شیرازی
کردن	اینچنین جلوہ اگر خواہی کرد		ماہ را شہر بدر خواہی کرد
بدل بالتحریک، عوض چیزے، و فتنے کہ دفع فن حریف در شتی کنند ۱۲ بہار			
آوردن	پر غور و رست کہ تاسن در مدحت نزد		این گمان داشت کہ در انش نیا در دہ بدل عرفی شیرازی
بودن	از و پیش کو بزم در کیسہ را		کہ نبود بدل دست پیشینہ را قاسمی گونا باؤ
داشتن	سال مولودش از ان شاخ گل بزدل	در	کہ ندارد بدو چمن دولت و راے عرفی شیرازی
داشتن	دار و آن پیر جهان دیدغ پر فن باہر	در	ہر فتنے را بدلے بچو فلک و خاطر نجات صفا
ساختن	ہزار بار اگر جامہ را بدل سازد	عہ	نمی خوریم ز تلبیس روزگار فریب سالک قزوینی
شدن	آب انگور و آب نیلو پیل	از عہ	شد مرا از عیر و مشک بدل ابوشکور بلخی
کردن	بر نعیم ہر دو عالم نکلند بدل فغانی	بہ	نظر سے بہ ناز نینی نہ نہ نیا کردن فغانی شیرازی
گردیدن	پندے دہمت اگر پذیر می از من	را	تا سورت را بدل نگر و شہ و ن ساجزونی
گرفتن	بر ہر چہ بود توان گرفتن بدلے	بر	تو بے بدلی ترا بدل نتوان یافت ملا جامی
گشتن	پر تو او تافت بروے زحل	بہ	گشت سعادت پنہوست بدل خسرو دہلوی
یافتن	اگر بہر لفظ بدل یافتند	را	بمعنی ترا گوشش بر تا فتنہ طور ہی شیرازی
عہ بدل سازم بزنا رو بہ برنس ۱۲ خاقانی عہ ستم کن پشیمان کہ شد تبسم برق + بدل جال جان سوز و نیستا نہا ۱۲ صا			
سہ تو بے بدلی ترا بدل نتوان یافت ۱۲ جامی			

شاعر	صہ	مصدر
فصل ذال معجمہ		
بذل بالفتح، چیزے بردادن و در باختن ۱۲ بہار عجم		
کردن	چو بذل تو کردم جوانی خویش	بہنگام پیری مرا غم ز پیش
نمودن	حما المکن در شرح آن	بذل جسد باید نمود نصیر ہدانی
بذله بالفتح، سخن نیکو، لطیف و عجیب ۱۲ بہار عجم		
سنجیدن	بذله سنچ	بہار
گفتن	بیامش این شاعر بذله گوی	کہ از تست ہنگامہ را بروی وحید فرونی
فصل راء مملہ		
برابر معروف، و مقابل، و حرف ۱۲ بہار		
آدن	خوانے کشیدہ ام ز سخن قاف تا بقاف	ہمکاسہ کجاست کہ آید برابرم عطاریشا پور
بودن	وادید و نادید برابر نبود	با فندہ ولافندہ جدای باشد آلتی ہدانی
پوئیدن	قوی سیر آن بارہ کوہ سہیل	بر آب و بر آتش بہوید برابر اسدی طو
داشتن	ایکہ بچون خاک را ہم زیر پا آورده	گرم رادستی دہد با جان برابر دامت اشیر خیمیتی
دانستن	میںسیت بے معشوق یکیم زندگی کرد	از ان با جا برابر عاشقان دانستہ ناز انوشیروانی
دویدن	ز شادی دو منترل برابر دوید	از بفرنگہا فرش دیبا کشید نظامی گنجوی
مصطلح - ۱۰ برابر دویدن کنایہ از پیشہ رفتن بود ۱۲ بہار		

مصدق	صله	شاعر
شدن	باری چون بمقتضای نزول قضا	قدر و با قدر برابر نتوان شد جلای از واک
شدن	چشمه آب بقا هر چند با بخشش لیک	کی برابر میشود چاه زرخدان ترا فروغ کشتی
کردن	من به آئینه برابر ننگم آن رو را به	حیف باشد که دران دایره بنم ادا آصفی شیراز
کردن	سایه زردان که اهل دین بمقدار خود	طالعش با طایز دان برابر کرده اند احمد کرمانی
کشیدن	در ترازو نبود سنگ تماش صاب	کعبه و بتکن راهر که برابر نکشید صفا صفا
گردیدن	گر به شیر فلکی خنجر زندگای زمین	دار و آن زهره که باشیر برابر گردد نظامی گنجی
گرفتن	یکدم که رفته با تو بسر در تمام عمر	با نعمت دو کون برابر گرفته ام مسیح کاشی
گشتن	مهرس کز تو چگونه شکسته دل گشت	با مه چهارده چون بارخت بر گشت کمال صفا
نهادن	بے زخم تیغ عشق نیایی بقا خضر	عمر ابد برابر بسمل نسا ده اند شفا صفا
برات بوزن قنات ، نوشته تنخواه که بموجب آن از خزانه زر طلب بدست می آید و تنخواه نیز ۱۲ از بهار عجم		
آوردن	چو او کس تحصیل نقد حیات	بر به نیا در ده بر لعل خوبان برات ملویری شیراز
بخشیدن	مارا با بامان برات کل بخشش	به مهر از کف خاتم الرسل بخشش ملقبی شیراز
برگردیدن	بر نمی گردد برات قسمت حق خول مخور	نیست ممکن باز گردیدن ز پستان شیراز صفا صفا
مصطلح - ۱۵ برابر کشیدن یعنی برابر وزن کردن ۱۲ بهار ۱۵ برات برگردیدن قبول ناشدن تنخواه و زر به وصول نیامدن ۱۲ از بهار عه خویش را با چشم و ابرویش برابر میکنم ۱۲ شوکت		

مصنر	صلہ	شاعر
بودن	از	برات من بجی عشق گر بود جامے
دادن	از	اگر ماه نور ابرائے دهد
راندن	به	مگر ہوا یتواصل حیات شد کہ بقا
زدن		برات زدن
ستاندن	از	ستاند شیران براے حیات
شدن	در	روزی بامین کہ درد دیوان عشق
کردن		برات کردن
گرفتن	بر	سر یک خدمت فتر اک او نکرد کلیم
نوشتن	به	مکن جو الہ بدوزخ من مشوش را
نوشتن	بر	برات زلف بر جان می نویسم
براق معروف ۱۲		
آوردن		پسیچ راو عرشت کردم اینک
		براق، برق سیر آوردم اینک
مصطلح		
۱۵ برات راندن کنایہ از دفتر گذراندن ۱۲ بہار ۱۵ برات بر شاخ آہو ستاندن و برات بریخ و بسوسے		
بریخ نوشتن کنایہ از تنخواہ برجائیکہ حاصل نہ داشتہ باشد ۱۲ بہار		
۱۵ اے دادہ ہار و موراز لطف برات ۱۲ بھیجی عہہ گاہ بدلو گز نویسم برات ۱۲ خبرو		

مصدر	صله	شاعر
کشیدن	سپیک دم چو خط نور بر ظلام کشند	در
	براق خسرو یاره در لگام کشند	ابو جعفر
برق معروف ۱۲ بهار عجم		
باریدن	مرا برت بارید بر پتر زاغ	بر
دمیدن	همی دمیدی چشم برت چون الماس	بر
رنجستن	بنفشه نکرده سر غنچه تیز	چو ابر بهار آسمان برت ریز
گداختن	لوی چین برآمد و برت چین گداخت	گل باشگوفه آمد و بلبل بوستان
ماندن	برت در کسار میماند ز صحرای بیشتر	در
برق درخشدین و درخش ۱۲ بهار عجم		
افتادن	چو برق شعله یادش مرا بجان افتاد	در
انداختن	دام شعله کش ترمی شود سوز دل ترم	در
باریدن	بادی ست کوه پیکر و کوهی ست باد سیر	در
برخاستن	برخاسته ز جبهه غدا و گوش تیز	از
جستن	کنون که تیر فلک سینده کرد سینده بدزد	بجست برق بلا نعم در آگینه بدزد
جمیدن	از هر کنار برق بلاد جمیدن ست	باید گلیم بخت سیر را بجا گذاشت
خاستن	پیدا است که جز برق گردون سیرت	برقی نتوان دید که خیزد ز زمین
عجم برق در زمین را با بخت افتاد ۱۲ صائب عجم مخور دگان تحریر جائیکه برق بارند ۱۲ علی سرهندي		

مصداق	صدا	شاعر
دخشین	برقے از منظر لیلی بدرخشید سحر	از ده که با خرمن مجنون ال افکار چه کرد حافظ شیرازی
ریختن	فرغ رویتو برقی بخمن گل ریخت	به از عه که جای نغمه شمر از زبان بلبل ریخت صفا صفا
زدن	راه بر از تاره شد خنجر او برق زد	از در خود قمر دوپاره شد سهم چو در کمان گرفت بدر چاچی
شدن	برق شدن	بهار عجم
کشیدن	گریه ام رود و چون ز دل کشیدم برق	از ابر غم شد دید غمید بخباران گرفت املی شیرازی
کشیدن	چرخ فلکند در زه و ماهی فخر از سر	در برق کشید و کشت بادی بزییران انیس اخسیکتی
گرفتن	ز عکس سلاح و ز آتار موکب	از زمین و زمان برق و تند گرفته حسن غزنوی

برقع بالضم رو بند مطلقا ۱۲ بهار عجم

افتادن	شب بیکه اش برقع از جمال افتاد	از قریب آب فشان عالم درخش ست هنوز نظیری نیشابوری
افگندن	برقع برخ افگند بر دناز باغش	به تانگست گل بخت آید بد ماغش صید طهرانی
برافگندن	برقع ز جمال خود بر افگن	از تا شک آرد به عشقت اقرار رضی اربابانی
برانداختن	بدست حسن چو برقع ز رخ براندازی	از به زمانه بر سر خورشید چادر اندازد طالب آملی

مصطلح

۱۰ برق شدن کنایه از تاب رفتن و دیدن ۱۲ بهار ۱۰ برقع افگندن برخ یعنی برقع بستن ۱۲ بهار ۱۰

برقع از رخ برافگندن و برانداختن به صلا از معنی دور کردن برقع ۱۲ از بهار

ع ۱۰ ز قوس قزح برق شفات ریخت ۱۲ قاسمی عه برقے از موج قدح در خس پند از نغم ۱۲ نظیر

مصدر	صله	شاعر
برداشتن	از	که برداشت برق ز رخ راز را ظهوری شکر
بستن	از	برق بر رخ ز دیدن باز حیا بند به بر روی باغبان در این باغ لبند خالص صفائی
در کشیدن	از	بدان نسیم عنایت که در کشد ناگه ز روی شاه مقصود برق حرمان سلاطین
دریدن	بر عبه	آئینه طلعتش نظر سوز بر چرخ درید برق روز فیضی اکبر باد
زدن	را	حسن عبادات را برق نسیان زدن ز شسته اعمال رالوح و قلم داشتن عرفی تیرازی
شگافتن		مگر دعای قیومش ز دل که حسن قبول شگافت برق و تاسر حد زبان آید
کشادن	از به	سرم بردار داز ز انو بدسته کشاید بر قعم از رو بدسته ناظم هر اتی
کشودن	از	بر غم منکر رویت ز چهره برق ناز چنان کشود که هم کافر و مسلمان بد شفا اصفهائی
کشیدن	به	بردی خود چو کشد ز دور برق شب نظام شیراز
فرو برداشتن	عبه	آزودی را بر کس منهای الله عبه یا پرده بر افکن یا بر قعه فرو هل ایا اصفهائی
گرفتن	از	در آن مخیل که امی نور نظر برق ز رخ گیری حباب باده میگیرد گل ختم باغ من آرزو اکبر باد

مصطلح

له برق از رخ برداشتن بمعنی دور کردن برق ۱۲ از بهار ۱۵ برق بستن زدن و بروی کشیدن برخسار فخر
هشتن بمعنی برق بستن ۱۲ بهار ۱۵ برق از روی کشیدن دریدن شگافتن برداشتن کشادن و کشودن
به صله از بمعنی دور کردن برق ۱۲ بهار

عه خیز برق می بر قعه صبح بردی ۱۲ شای قافی عه فرو هشته برق برخسار مهر ۱۲ قافی

مصدر	صفت	شاعر
برکت بالفتح و بتعین بالیرین و افزودن ۱۲ از بهار عجم		
شدن	مطر با خانه ات آباد شود و جرم بدن	که بیک ناله دیگر برکت خواهد شد نجات مصفا
ماندن	چنان با و شمشر دستے نشانند	که در خرمن عمر برکت نماند قدسی شهدا
بروت بفتح تین ترجمه سبت ۱۲ بهار عجم		
تافتن ^۱	هر که از ما بروت می نماید	از ما بریشش فراغتے داریم از بهار عجم
ریختن ^۲	پنبه از خفش چو باید وجه فوت	ز آتش موسی فرویزد بروت ز لاکه اسرار
کندن ^۳	فلک را گوش سفتی ناله تیر	بروت هر کندے برق شمشر //
نهادن ^۴	شگوفه در بسم ماهی شادی	بروت باد را پنبه منار //
برهنه بر یک را و سگون غریبان و خالی و مجروحان درخت برهنه بی برگ ۱۲ بهار عجم		
بودن	برهنه بود جهان مدنی و دوزخی بر	بدوخت از پی عالم سفید پیراهن اشیر اومانی
رفتن	عمرے سرو پا برهنه رفته	اما قدمے بره رفته حسین ابرار
زدن	برهنه هر که زند حرف در بر خرم	در حریف خولش نجا کنگد چشتی گیر مخلص کاشی
مصطلح		
۱ بروت تا فتن بعد از کنایه از اعراض کردن و در بر و گردانیدن بود ۱۲ بهار ۲ بروت ریختن مغلوب بودن ۳ گردانیدن ۱۲ بهار ۴ بروت کسی کندن کنایه از رسوا کردن ۱۲ بهار ۵ بروت کسی را پنبه نهادن ظرافت و تمسخر کردن ۱۲ بهار عجم		

مصدر	صده	شاعر
شدن		تا که بانفس کارزار کنند جمال صفه
کردن		کرد برهنه چو دل گندمش نظامی گنجوی
گشتن		باد کسان خس کشی از روی لاغ خسرو دهلوی
گفتن		پیر اهن تن خود گردان برهنه گویا ایاک صفه
ماندن	از	ماند زبے برگی خود برهنه خسرو دهلوی

فصل زار معجمه

بزم بالفتح هر مجلس عموماً و مجلس عیش و نشأ مخصوصاً و بدین معنی مقابل رزم ست ۱۲ بهار عجم

آراستن	دوش در عالم معنی کز صورت بالاست	در	عقل فعال سر پرده زد و بزم آراست غالب دهلوی
افروختن	خیز و بزم طرب افروز که وقت سحر است		افق مشرقی از عارض گل تازه برست اشیرادمانی
انداختن	شب که از یاد لبش بزم شراب انداختم	از	اهل عالم را در آتش چون کباب انداختم تنها شهبازی
برافروختن	بزم کرامت ز رخس بر فروخت	از	هر که رخس دید بر آن چشم دوخت ملا جامی
چیدن	بخلوت خوش بود با مکرمان بزم طرب چیدن	با	غزلها مناسبچ اندن و بایار فصدین مخلص کاشی
داشتن	برغم تو بزم بزم خوشی آن شکست دارد	بر	خدا از آفت طاقت دل مار انگل دارد بنجو بهمنانی
ساختن	دودی کسان عشق چو سازند بزم خوش		الماس در پیاله زهرے فرو کنند طالب آملی
کردن	بزمے نکرد یار که حاضر نگشت غیر		هرگز جفا نگشت زد و زنج بهشت مایع قزوینی

عه اسباب طرب جمع کن و بزم بیار ابے ۱۲ نزاری

مضمر	صلہ	شاعر
کشیدن	بر	دلخ دار دجام جم را کاسه زانوی ما صفا صفا
گذشتن	ب	بزم مارا بهمین شیوہ دوستو گزارشانی مشہد
نشستن		بزم نشین باز می کرد راسے خسرو ہلوی
نہادن	در	خونم ز در بدر در آید ظہوری شہید

فصل سین جملہ

بس و بسند بالفتح کفایت؛ و بسیار و کافی؛ و کم کردن؛ و باز ماندن؛ و حریف شدن ۱۲ بہار

آمدن	بر	با کہ پیچ با چو توئی ہمنفس نمی آیم	خسرو ہلوی
بودن		من چرا غم کشتنم را حاجت بخی نیست	میتوان افشاند امانی کہ بس باشد مرا
کردن	از	پیشانی چند گوی بس کن این دیوانگی باہر	چو بو گل شنیدی باز آغاز جنون کری
کردن	بہ	چو دیدم ترا زیرک و ہوشمند بہ	از یکسالہ دخل از تو کردم بسند
گرفتن		مگو کام دل خود را ز حیرت کس نمی گیر	چہ میگویی ترا دیدم ز بانم بس نمی گیر

مصطلح

۱۵ بزم نشین کنایہ از صاحب مجلس ۱۲ بہار ۱۵ بس آمدن با کسے و بر کسی حریف شدن در زور و قوت با کسے ۱۲ بہار
 ۱۶ بس کردن کم کردن ۱۲ بہار ۱۶ بس گرفتن باز ماندن و بس کردن ۱۲ بہار

۱۷ وقت گل خوابان چو بزم عیش در صحرانشند ۱۲ شاہی عمہ ورنہ با شعلہ خوے تو کہ بس مے آید ۱۲ صائب

۱۸ چہ چشم دے ز دیدن روے تو بس نگرد ۱۲ فغانی

مصدر	صده	شاعر
آراستن	بساطی چه باید بر آراستن	کز و ناگزیر است برخاستن نظامی گنجوی
افشانیدن	افشانندی بر دلم پیرایه حسن	بساط حسن بر خرمن فشاندی طالب آملی
افگندن	به گلزارش افگند عشق بساط	نغمه در پوست گل از نشاط ظهوری شیرازی
انداختن	طبع جاد و فغم بساط سخن	باز بر طرز دیگر اندازد نشانمشهد
برچیدن	بذوق آشتی از دوستان برچیدنی	بساط دوستداری چیدنی برچیدنی دانش شهید
پسچیدن	مکر با خاکساران سرکشی در روزگار	کرمی پسچید بساط حسن ابرهم غبارخط صفا صفا
چیدن	حریف بین چه براحت بساط می چید	ز زیر پائے افلاک غافل افتادست نظیری نیشابوری
داشتن	نئے مل مال ارم و نی فرش و نئے بساط	نئے زر نه زور دارم و نئے حل و نئے عین ابوالبرکات
در نوشتن	بر شکستند هنوز این رباط	در نوشتند هنوز این بساط نظامی گنجوی
در نوردیدن	بساط عیش یاران در نوردید	طرب در خانه مابدشگون است طالب آملی
ریختن	بساط خانه چندان در ره سیلای ریم	با حسان میکنم از خود خجل غارتگر خود دانش مشهد
زدن	بساط دست را بر یکدگر زد	جگر را بر دم تیغ قد زد زلالی خوانساری
سپردن	مقام غوانی گرفته نواح	بساط عنادل سپرده عناکب حسن نیشابوری

مصطلح

۱۰ بساط آرا - به صاحب صدر ۱۲ بهار ۱۰ بساط افکن فراش ۱۲ بهار

ع ۱۰ بساط سجد افگند ز کوه و صحرای ۱۲ طابعی ع ۱۰ بساط سیم صحرای ۱۲ در نوشت فلک ۱۲ رضی ارضیانی

مصدر	صلہ	شاعر
سوختن	سوخت بنای ہستیم سخت بنای طقم	چند پر از نفس ہم آہ شکستہ پاے را صفا صفا
کشادن	بہم چون بساط شکایت کشاید	توان در درفت از اداے کلام طالب آملی
کشیدن	در رہ بساط اعلیٰ ز خون جگر کشم	کان نازنین چو سحر زمان رسیدنی ست خسرو دہلوی
گستران	بساط سجده از بیرون در بخاک گستر	بس است اسے جبہ تصدیق دادا نیش طالب آملی

بستان و بوستان

افروختن	بستان افروز	بہار
پیراستن	برده رضوان بہشت از پئے پیوند گری	از تو فضلہ کہ انداختہ بستان پیرائے انوری بیوردی
پیراستن	اگر از دور باش بوستان پیرایند نشید	ہر از یک طوق با قمری کند دور و آید صفا صفا
خوردن	نہ در کوہ سبز نہ در باغ شیخ	ملخ بوستان خورد و مردم ملخ سعدی شیرازی
کردن	اگر ہنگام باغ و راغ نبود	در میان خانہ بستان میتوان کرد باقر کاشی
گردیدن	ایاغی باین بوستان گرد دہ	گل سنج بستان مے زرد دہ طغرل کشمیری

بستر بالکسرخت خواب ۱۲ بہار

افگندن	در میان خلق نتوان بستر راحت فگند	سرم برد اسن صحر اچو خواب آید مرا دانش مشہد
--------	----------------------------------	--

مصطلح ۱۵ بستان افروز گل تلخ خردس ۱۲ بہار ۱۵ بوستان خوردن کنایہ از رستی باو نباتات باغ خوردن ۱۲ از بہار ۱۵ بوستان گرد یعنی کاف فارسی کنایہ از نظارگی و تماشای باغ و معنی ترکیبی آن گردنہ در بوستان ست ۱۲ بہار

عہ گسترده در سرے نبوت بساط تو ۱۲ کمال اصفہانی۔

مصدر	صله	شاعر
انداختن	به	ره خوابید پهلوی زند بر خواب محکما حضرت شمس
نواستن	از	نخواهیم بشو بالین رنگین خوابید آرزو اکبر آبادی
ساختن	از	ز خاک تیره بر آرم لولوی شهوار ازرقی هروی
شدن	از	سنبلس را توده برگ سمن بالین کند امامی هروی
شناختن	از	در نیچون پهلوشناسد بستر بیگانه را صا صفا
کردن	از	گسسته ریش ایشان بود تا بناف از گسسته کونابا
گسترده	از	از هر آن جانب که در آید بر نقش بدیع در ع
بسیج قصد و آهنگ ۱۲ بهار عجم		
آوردن	به	که سستی نکردم در آن کاری هیچ نظای گنجوی
کردن	از	که دانی که در کار گیر دسخن سجد شیراز
فصل شین مجمه		
بشارت بالکسر و بالضم مرده، و بالفتح شاد شدن ۱۲		
آوردن	از	روا بود که دو منزل یک کند در راه بهائی
بودن	از	از ما به اسیران نفس باد بشارت از به
ع با طعنه ابد از پی تو گستر دست ۱۲ کمال اسفغانی عه برق آورد بشارت باران گیاه را ۱۲ نظیری نیشاپوری -		
سه بشارت باد از آن میادوش یکب خرامان را ۱۲		

مصدر	مملہ	شاعر
بردن	ب	که حافظ توبہ از زہد ریا کرد حافظ شیرازی
دادن	را عیہ	ساتی بد بشارت پیران پارسا
رساندن		حالا زود بیدار شو بشارت رسان عالی خیر از
زدن		با غلام خود آن امیر امروز انوری اورد
شنیدن	از عیہ	ولی در دل که شرمش بود در جوش ناطم ہراتی
طلبیدن		در ولایت طلبد ملک مسکنہ گیرد بدر چاچی
کشیدن		بشارت کشان بر کشادند راہ نظامی گنجی
نمودن	از	داؤد را بشارتے از جم نموده اند عمید رازی

فصل صا و مملہ

بصیرت دانائی وزیر کی ۱۲

دادن	یافت در بصری گمشدہ خود یعقوب	چشم از ہر کہ گرفتند بصیرت دادند سالک قزوینی
------	------------------------------	---

فصل ضا و مملہ

بضاعت بکسر اول مایہ، و مال، ۱۳

آوردن	بضاعت نیا و روم اما امید	خدا یا ز عفو مکن نا امید سعد شیرازی
بردن	بهشت آن ستاند کہ طاعت برد	کرا نقد باید بضاعت برد

عہ بادادی بشارت بجائے گاہ صد ۱۲ ابوالعلائی گنجی عہ بشنو بشارت گل و نغمہ بنادول ۱۲ کمال اصفہانی

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن	تو کیمیا کہ فروشی نظری بحال ماکن	حافظ شیرازی
ساختن	قناعت را بضاعت ساز می سوز	درین دور عناد بے نوائی
یافتن	زلفت از دنیا بضاعتها زیبا یافته	لعلت از شکر حلاوتها فایق ساخته جمال صفتها

فصل غنیمت

بغل معروف ۱۲

ز دل	تو مخوانم جنت کمتر زن بغل	جنت انصاف نیم جنت بغل	مولوی روئے
کشودن	بران روسی افگند مرکب چو باد	بہ تیغ آزمائے بغل بر کشاد	نظامی گنجوی
کشودن	زمین شد دست زبرگ شکوفه سید تن	کشوده است بغل باغ از خیابانها	صا صفتها
گرفتن	بہ بین گرمی بادہ ناب را	بغل گیرے آتش و آب را	خلوئی شیرازی

فصل لام

بلایا بالغ، زحمت، و مکروہ، و امر بیا رغیب و کار عمد فوق الطاقہ ۱۳

آمدن	جانان ز تو بر سرم بلامی آید از بر	وز تو بدلم تیر جفا سے آید	حزنی صفتها
------	-----------------------------------	---------------------------	------------

مصطلح

۱۱ بغل زدن کنایہ از شامت کردن و تحقیق آنست کہ کنایہ از خوشی کردن است از روئے استہزاء بر کسے چنانچہ در ہندوستان

در اکثر مردم ایجاب دیدن میشود و در ولایت ہم بودہ باشد ۱۲ ہمار ۱۱ بغل کشودن کنایہ از دست دراز کردن بر حرف

۱۳ ہمار ۱۱ بغل گیری معافہ، و یکدگر را در بغل گرفتن ۱۲ ہمار

مصدر	صله	شاعر
آوردن	بر	زخم تیرے کہ از کمان تو نیست ظہوی تیرے
افتادن		چون سیمست شود ترک بلامی افتد آتش بازند آفت
اندوختن	از	چہ بلا عاشق این عشق بلا اندوزم شرف قزوینی
انگیختن	از	بلا سے زہر سوے انگیختہ قاسمی گونا بآ
باریدن	از در	از در دیو امیبارد بلا در راه عشق یک سرایم پیشہ نالہ کلمہ طوفانی شدت کلیم ہدانی
بر آمدن		فیاض کہ سرحلقہ زندان جہان بود آخر چہ بلا ز ابد مستور بر آمد فیاض لاجبی
برچیدن		رفته از گل چیدنش خاک بدست و میز خار خار دل کہ برچیند بلا دست او اشرف مازندرانی
پروردن		بلا پرورده بہار
جستن		چشم خم خوابان گلشنان دل ہم آہ طبع بلا جو بچیان باشد بدیشان مالم ملا جامی
جنبیدن	از	چون زلف تو از صبا بجنبد از ہر طرف بلا بجنبد باقر کاشی
خاستن	از	پیش آن خیال را بخدا از دیدہ موم کہ مسکین مرغ را غافل بلا از دانہی خود بلوی
خواستن	بر	عشق بخواستن بلا خواستہ ام آنکہ کہ ترا بہ آرزو خواستہ ام ابوالفتح رونی
داشتن		از کوئے غم آواز حزینہ کہ شنیدی نالیدن دل بود ندانم چہ بلا داد حزین اصفہانی
دیدن	از	در جلوہ گاہ دوست شفا افتادگان غیر از بلا از ان قد بلا چہ دیدہ اند شفا اصفہانی

مصطلح ۱۵ بلا برچیدن کنایہ از دور کردن آن ۱۲ بہار

عہ گریبارد بر بلا چو تگرگ ۱۲ جمال اصفہانی عہ الا تا نخواہی بلا بر جسد ۱۲ سعدی

مصدر	صلہ	شاعر
رسیدن	از	کمزور دور گنبد گردان نمیرسد جمالی صفا
رفتن	از	از مدہزار تبت و اثر دن نمیرود صفا صفا
ریختن	بر	بلا ریخت بر جان بچارگان سعد شیراز
زادن	از	بلا با سے جوان زین با دران پرینیزید شانی شمس
ساختن		یک عشوہ را بلا شکیب زمانہ ساز شفا صفا
شدن		خندہ زیر لبش باز بلا سے کشد فتاح شیرازی
شدن	در	ور نہ بیتابی دلی ز بیمہ کس مے آید سلیم طرانی
کردن		کرد بلا عقل و دیر داند و دام خویش افغانی شیرازی
کردن	عبر	تکلف بر طرف با قمر بلا کرد باقر کاشی
کشیدن	از	تو سخت باش کہ مار از سنگ سناخته اند سعید قمری
گرداندن		بجوان بلا می شنید یارب بلا گردان حافظ شیرازی
گردیدن		بوسے پیراہن بلا گردید یعقوب مرا فتاحی شیرازی

مصطلح

۱۰ تبت و اثر دن آیت بیت یا ابی اسب را معکوس خواندن برائے دفع بلا ۱۲ ہمار ۱۰ بلا گردن بمعنی بکار آمدن گردن ہمار
 ۱۱ بلا گرداندن کنایہ از دور کردن و سے بود ۱۲ ہمار

عہ ناگاہ تر ایدیم برخویش بلا گردم ۱۲ خسرو
 عہ بکش از دوست بلا سے کہ کنون می آید ۱۲ خسرو

مصنف	صلہ	شاعر
گماشتن	در آنجا امانش مده تا بچاشت	عب
ماندن	بر من نماند هیچ بلاے و زحمتے	عب
یافتن	هر که بلا در فتاد یافت بلا عظیم	عب
بلند بالفتح و بالضم، مطلق دراز و عظیم الشان، و بزرگ، و گران ۱۲ بهار		
آمدن	درین باغ سروے نیامد بلند	در
افتاد	اگر سودا بلند افتد ازین بهتر چیزی باشد	در
انداختن	هیچکجه در عشق کوتاهی نکردم از وفا	در
افتاد	پایه علم چو بلند افتاد	در
بر آوردن	بر آرم کند سیاست بلند	در
بر کشیدن	زمانه خصم ترا بر کشد بلند بدان که	در
بودن	قدت بلند باد که بر نخل حسن تست	در
پرسیدن	من کجا و این بلند پروازی	در
مصطلح		
۱۰ بلند افتاد سودا بزرگ واقع شدن سودا ۱۲ بهار ۱۰ بلند انداختن کنایه از ستودن بمبالغه و تعریف		
بسیار نمودن ۱۲ بهار ۱۰ بلند پروازی کنایه از لان و گزان، و اظهار تجل خود نمایی و خود ستایی ۱۲ بهار		
ع ۱۰ بر دل چو بلانی گماری ۱۲ شغای		

مصدر	صلہ	شاعر
خواستن	بلند آن سرکہ او خواہد بلندش	جشی بافتی
داشتن	درین مقام زیست و بلند چرخ مرخ	کز آفتاب زحل جا بلند تر دارد
دیدن	بلند و زیست دیدن	نظام استر آباد بہار
ساختن	سلیم پر خذر از تیر فتنہ باش کہ باز	بلند ساخت زمانہ کمان شیطانی را
ستادن	تلاش بید می کند سر خرشید	ستادہ است بلند آستان حضرت دوست
شدن	ما تم نشست و گو کہ سو شد بلند	صد نیزہ از حوالی ما نور شد بلند
شدن	فتنہ از بزم خواران شد امشب بلند	سرگزشت کا کلہ را در میامے افکنم
شدن	کہ ام گوشہ ابرو بلند شد یارب	کہ همچو قبلہ ناقبلہ گاہ مے لرزد
شنیدن	وربہ فغان در کشد آوا بلند	گوش فلک نشنود الا بلند
کردن	مریض عشق چو آید اجل ببالینش	کند بلند بہ تعظیم طرف ابروے
کردن	خیز و بنا ز جلوہ دہ قامت و لنوا را	چون قد خود بلند کن پایہ قد ناز را
کردن	گر دون بلند کردہ اورا نکند زیست	دولت عزیز کردہ اورا نکند خوار

مصطلح

۱۰ بلند و زیست دیدن کنیا از مردم نیک و بد دیدن، و تجربہ کار ۱۲ بہار ۱۰ بلند شدن فتنہ برپاشدن ہنگامہ ۱۲
 بہار ۱۰ بلند شدن گوشہ ابرو و بلند کردن طرف ابرو در مقام بیدارگی استعمال کنند ۱۲ بہار ۱۰ بلند شنیدن
 کم شنیدن ۱۲ بہار ۱۰ بلند کردہ کنیا از نواختن، دوست گرفته ۱۲ بہار

مصدر	صله	شاعر
گرویدن	از	دامن دریا زلف گذارتا گوهر شوی وانش شمس
گرویدن		سخن بلند چو گرد و بوی مقرون است آتاقه سر صفت کلام موزون است صفا صفا
گشتن	از	بآن لطافت گردن نگر که آبجیات بلند گشته ز فواره گریباننش عجمه خراسان
بلندی در از می و درفت ۱۲ بهار		
بخشیدن	بر در	بر همه در شعر بلندیم بخش مرتبه شعر پسندیم بخش ملا جامی
جستن		بقدر بهر جسته باید محل بلندی و نجسی مجبوعن جزل سعد شیرازی
دادن	از	گر نیاید آن کمان ابرو و من باند تیر صد بلندی میدهم هر ناله آهسته را علی خراسانی
داشتن	از	نه تنها گردش شد سرور از تن سرش دارد بلندی هم ز گردن کاتبی نیشابوری
گرایدن		بلندی گراے
گرفتن		دولت ترکان که بلندی گرفت مملکت از داد پسندی گرفت نظامی گنجوی
گزیدن		بدو گفت و آدم من این کام تو بلندی گویند مگر نام تو فردوسی طوسی
یافتن	در عجمه	ستاره که درین خاکدان بلندی یافت که چون شمر ز جهان با صفا اضطراب ز صفا صفا
فصل مسمی		
بسم بالفتح، آواز بلند، مقابل زیر و ضرب دستی که بزور تمام بر سر کسی زنند ۱۲ بهار		
مصطلح له بلندی گراے آنکه میل ادب بلندی و درفت باشد ۱۲ بهار		
عده دوستان و دشمنانش را بلندی داد و چرخ + دوستانش باز بخت و دشمنانش را از دار ۱۲ مغزی همه از بخت توان یافت بزرگی و بلندی ۱۲ مجیر		

مصدر		صله	شاعر
خوردن	چو قوال موجب زده کف بهم	از	غم از نعمت زیر او خورده بهم
زدن	عارضت بهم بازند بر سرخ خورشید را	بر	سندت سر پازند بر کون مشک دفری فوقی یزدی

فصل نون

بن بالضم، پنج، و پایان هر چیز و مطلق طرت بنه مزید علیه ۱۲ بهار عجم

بستن ^۱	بنه بست زین کو سه هفتاد راه	از	بهفتم فلک بر زده بارگاه
بستن ^۲	شاید افتد گذر بوتی و زوی گذرد		کوچه غنچه عجب نیست که بن بست شد
خوردن ^۳	تو سر وقت نگذار و بن کار مخور		که فلک نیز درین اقامه مگردان
افگندن ^۴	سخن را افگندند هر گونه بن		بران بن نهادند یکسر سخن
مالیدن ^۵	بن بخت بر زمین مالیدن	بر	فردوسی طو
			بهار

بنا با کسر عمارت ۱۲ بهار عجم

افراشتن	گر آب دهی نهال خود کاشته		و لپست کنی بنا خود افراشته
افگندن	ازین بنا که شهنشاه کا مغان افگند		زمین کلاه بشارت بر آسمان افگند

مصطلح

۱ بنه بستن کنایه از سفر کردن ۱۲ بهار ۲ بن بست کوچ سر بسته ۱۲ بهار ۳ بن کار خوردن کنایه از اندیشه در عواقب امور کردن ۱۲ بهار ۴ بن سخن افگندن سخن بنیاد کردن ۵ بن بخت بر زمین مالیدن

کنایه از استواری بخت و دولت ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
انداختن	از	که روز خاک خشتایین کین بر این خواهم ^ش صغیر
انداختن	بر	خانه غم را بنا بر روی آب انداختم نصیر بدشت
بر آمدن	بر	بنای توبه برین بوم بر نمے آید صفا صفا
بر انداختن	در	بنای نامرادی را بر انداخت بدر چاچی
بر خاستن		که بنای سخن ازان برخاست شمس شمس
برداشتن		این بنا را دل ویران شده بهتر برداشت خالص شمس
بستن	بر	بنا بر چار دیوار ابد بست نظامی گنجی
بودن	بر	اینست برکتا به ایوان پادشاه ملاحامی
پذیرفتن		بی طاعتی بیا تو درین گوشه خانه شفا صفا
دادن	به	بنای خانه ناموس را بآب ده از بهار
داشتن	به	وز خانه خود بند دارد و خلیش ابوسلمه شاپور
رساندن		بنای صومعه شید همچنان بر پاست کلیم همدانی
رساندن		کسے باید که دل بار با صاطیتان وحدت قبی
رسیدن		هنوز نشد خون ست تیغ تر گانش صفا صفا

مصطلح

لے بنا برداشتن یا بلند کردن ۱۲ بار مجرم

مصدر	صلمہ	شاعر
رفتن	بنا بگرو رفتن	بہار
ریختن	تاز دریا سر بروں آور و خالی شد بختا	زود میریزد بنا کو نفس گرد و خراب صفا صفا
ساختن	اگرچہ از دل سنگین دلبران سازند	بنائے تو بہ برین بوم بر نمی آید
شدن	تابہ نہ مالش شد چشم آشنا	خانہ دل راستہ بر گل بنا وحید قزوینی
شکستن	سیل غم تو بر دل آباد من گذشت	ہر سو بنائے خانہ صبر و سکون شکست اصفی شیراز
کردن	بنا کرد و نان داد و لشکر نواخت	شب از بہر درویش شب خانہ سخت سعد شیرازی
کردن	از حق کلام مضامیر ان بنا کنند	مکتوب از نخست بہوا بتدا کنند تاثیر شہساز
کندن	بنا کندن	بہار
گذشتن	عمر چون قافلہ ریگ وان در گذشت	تا بنا بر سر این ریگ وان نگذاری صفا صفا
گزیدن	گزیدم بنائے دھن و پستے	مواصل بجایے و غزے و مالے ابو الفج رونے
نشستن	بر کوہ ابر حلم تو گر سایہ افکند	ہیچون بنائے تانہ کند در زمان نشست از بہار
نہادن	بنا بر بیخ نہادن	بہار

مصطلح

۱ بنا کردن کنایہ از شروع کردن نیز آید ۱۲ بہار ۱۳ بنا بر بیخ نہادن کنایہ از بے ثبات و ناپائدار کردن
و بیخ و نابود افکشتن ۱۲ بہار

۱۴ حباب آسا بنا د آب کرد خانہ خود بر ۱۲ حزین ۱۵ عمارتے اگر از دل بنا توانی کرد ۱۲ اشرف

مصدر		صله	شاعر
نهادن	معمار کارخانه هستی برآه او	عبر	طرح زمین فکند و بنا جهان نهاد
نهادن ^۱	بنا بر آب نهادن	بر	بهار
نهادن ^۲	بیدل مکن آرام تمنّا که در ایجاد		بر باد نهادند چو پرواز بنایم
یافتن	تا که بنا یافت نگنجید بیش	بر	در همه عالم ز بزرگی خویش
بند پیوندگاه دو عضو، و آنچه بر دست و پا سے مجربان و اسیران و دیوانگان نهند، و بند نقاب و برقع و گرمیان و تنبان و مانند آن، و بند انگشت و زبان، و بند آب که بر پیش آب بندند، و بند تیغ دوا لے یار لیسمانے کہ بدان شمشیر بر کمر بندند، و لیسمان بستن اسپ و اشترو امثال آن، و کمر وحید، و حیلہ کشتی گیران، و غم و غصہ، و طمع و توقع، و عہد و پیمان، و قید و گرفتاری ۱۲ بہار غم			
افتادن	شکایت از تو جفا چو چنان توانم کرد		کہ گردل گذری بند بر زبان افتد
بافتن ^۱	بر سر کویتو جمعند پریشانے چند		بند در بند قبا بافته عریانے چند
مصطلح ۱ بنا بر آب نهادن و بر باد نهادن کنایہ از بے ثبات و ناپائیدار کردن و بیچ و نابود افکاشتن ۱۲ بہار ۲ بند در بند قبا بافتن کنایہ از ہم پیوستن و مجتمع شدن و ہجوم بسیار ۱۲ بہار و مصطلح			
عہ عشق جز بر راستی نهند بناے خویش را ۱۲ مخلص کاشی			

مصدر	صلہ	شاعر
برداشتن ^{۱۵}	از	تا مرابند خموشے از زبان برداشت صناعت
برداشتن ^{۱۶}	از	وقیامت عاجز از تقریر تواند شدن ریف قزوینی
برداشتن ^{۱۷}	از	کہ بردارد آن بند از بند گاہ نظامی گنجی
بستن ^{۱۸}	بہ	بست بندے بہر کجا رفتہ سیلم
بستن	بہ	نہ بستہ بند ز تجرید بر قبا ہرگز والد ہروی
بستن		نباشد کاسہا لیش بند بستہ کلیم ہلانی
بودن	با	مردیم دیرین کہنہ سرچند توان بود نقاشی از
خواستن ^{۱۹}		بس بند تو کل چو ما ہی خواہم طغرائی
داشتن	از	منکہ دارم زدلا ویز کندے بندے مختتم کشی
داشتن		ورنہ ما آزادگی را از خدای خواستیم طفیلی مشہد

مصطلح

۱۵ بند برداشتن از چیزے کنایہ از دور شدن بند از آن چیز ۱۲ بہار ۱۵ بند برداشتن از چیزے دور کردن
 بند ۱۲ بند بستن معرود ، وطع و توقع کردن و پیوند کردن موسے شیشہ و چینی و امثال آن ۱۲ بہار
 ۱۵ بند توکل مایہ توکل ۱۲ بہار

عہ در آن لب ہاناکہ بست بندے ۱۲ مخلص کاشی عہ خوبان قریب چاک گریبان نمیخیزند + تا چند رقبایان بند بستن
 ۱۲ سالک سہ مگر با صد فسون بندہ بآن زلف دو تابندہ ۱۲ نجات اصغمانی

مصنر		صله	شاعر
داشتن	می گفت دوش سوسن در گلستان بلبل		عاشق نباشد آن کو بند زبان ندارد کاتبی نیشاپور
ز دل	شوخی که زند شیشه دلمار ابد را	را	سوز در بنجم هر شبش چرخ سپند صادق شیراز
زدن	شاید که مے وفا نریزد	بر	بر شیشه دل زدیم بندے علی خراسانی
ساختن	به جر با گفت خفاشے که تا چند	از	ز روے خرناسازی دیده را بند وحشی بافقی
شدن	بند زبان ماگره ابرو تیوشد		در نه چو میشدی دل با صد خیال افغانی شیراز
شدن	عجب که بند شود تا به پشت گاو زمین		نعوذ بالله اگر پافرو رود بخلاب وحشی بافقی
شکستن	ما نخل خرد از بن و پیوند شکستیم		آشوب جنون تند شد و بند شکستیم افغانی شیراز
شکستن	تا باد صبح بر خور داز کاکل دبرت		طرف کلاه و بند قبا را شکسته مسیح کاشی
فرمودن	از وزیران پدر چو خطا دیدی که بند		فرمودی سکه شیراز
کردن	پای راه سل تنها بند کردن مشکل ست		از هجوم گریه فرگانم بهم حیدیه است مخلص کاشی
کردن	دیدم بنجاب خوش که برو بند کرده ام	بر	گردون مراد من همه در خواب میهد فونی یزدی
کردن	زد بند بے شیشه غلیان و نکرد		یکبار دل شکسته را پیوند صادق شیراز

مصطلح

۱۵ بند زدن پیوند کردن، مراد از بند بستن ۱۲ بار ۱۵ بند شدن قایم شدن ۱۲ بار ۱۵ بند شکستن

و بند قبا شکستن یعنی بند کشدن ۱۲ بار ۱۵ بند کردن قایم کردن و جماع کردن بفسه و بصد بر نیز پیوند

کردن موے شیشه و چینی و امثال آن و طبع و توقع کردن ۱۲ از بهار

مصدر	صله	شاعر
کردن	از	رینه ترزانکه کسے بند کند کا بمن سیح کشی
کردن	از	تا که این رشته شود پاره و پیوندنی فغانی شیه از
کشادن	از	بند کشا دزدل من غنچه دار ملا جامی
کشادن	از	بر آن اندام نازک رحم کن بند قبا کشا صفا صفا
کشیدن	از	خمر زلفه نگرفت و نه ناب کشید فغانی شیرازی
گرویدن	از	رشته جان را بر زلف تست پیوند دگر آرزو اکبر
گستن	از	نقش ریاد و رکن و ساده شو ملا جامی
گسیختن	از	سهل باشد گر نباشد منتظم و نیامن صفا صفا
نمودن	از	ساده پس سرے علاقه بندے هادی لاری
نهادن	از	با هواداران ابر و حیلت هندیون حافظ شیرازی
نهادن	از	بند از چین چین هر لحظه برابر و نه صفا صفا
نهادن	از	قضا و امر و دولت گسست دست تم معشریشاکو

مصطلح

له بند برابر و نهادن کنایه از بیدار شدن ۱۲ بهار ۱۵ بند از چنبرے نهادن جدا کردن ۱۲ بهار

عه بند گران بگردن آزاده چون کشم ۱۲ فغانی عه تا بند از نقاب بت اگسیخته ۱۲ اشرف مازندرانی

سه در بهار و مصطلحات از میر هادی فغانی لاری نقل کرده است ۱۲ منہ

مصدر	صله	شاعر
بندگی عبودیت و کورنش ۱۲ بهار		
آموختن	با خط آزادگی بندگی آموختن	مغنی شیرازی
آوردن	غور عشق زلیخا بهانه انگیزست	مناصفهائی
بردن	ماییم و شرط بندگیش با هنر اشوق	خسرو دهلوی
دادن	که کلمت خواجگی گل دهد	خسرو دهلوی
رساندن	حافظ مرید جام جمست ای صبا برو از راه	از بندگی برسان شیخ جام را حافظ شیرازی
فرمودن	خواجگیها زمانه در سر داشت	لیک من بندگیش فرمودم اخیر خسیلانی
کردن	تو بندگی چو گدایان بشرط فرود کن	که شاه خود روش بندگی پروری داد حافظ شیرازی
کشیدن	خواج که داند روش زبندی	بر در دوانان نکش بندگی خسرو دهلوی
نمودن	ما بندگی خویش نمودیم ولیکن	خوس بد تو بنده نیارست خریدن سناغز نوی
ورزیدن	نه بزرق آمد اتم با ملامت بروم	بندگی ورزم اگر عزت و اگر اتم نیست سعد شیرازی
بند و لبست		
خواستن	در نگاه بقل تفاش بندست	و لے زیاده ازین بند و لبست می خواهد ظهور شیرازی
یافتن	هیچ اقلیم سخن کز نظم بند و لبست یافت	زیر آئینه ز موزون ملک و هست یافت افضل آبادی
ع برسان بندگی با خداوند قدیم ۱۲ وحشی ع در اکن بندگی هم اوت بهتر ۱۲ نظامی گنجوی		

مصدر	صده	شاعر
بنگ بافتح گپا ہے معروف مسکر ۱۲ بہار عجم		
پریدن ^{۱۵}	گر این گل دہمے بطل گران	پر د بنگ عشق از سر بلبلان
رساندن ^{۱۶}	میرساند بطاق ابر و ریت	ہر زمان بنگ و کوکنار سپس
زودن ^{۱۷}	میزند بنگ صرف مرشد جان	غافل از نوش باغ عنبی ست
بنیاد اساس، و بمعنی آغاز نیز آمد ۱۲ بہار عجم		
افگندن ^{۱۸}	گفتے کہ بنیاد افگنم از کہ برین دل بند	گر غم این باشد نخست از من بہ بنیاد
افگندن ^{۱۹}	در تو آباد باد و فرخ باد	اتکہ بنیاد و فرخ تو فگند
برافگندن ^{۲۰}	تا بر رخ تو نظر فگند دم	بنیاد وجود بر فگند دم
برانداختن ^{۲۱}	اگر غم شکر انگیزد کہ خون عاشقان ریزد	مرج ساقی ہم سازیم و بنیادش بر اندازیم
بردن ^{۲۲}	پاک کن چہرہ حافظ بسرف زاشک	در نہ این سیل دادم برد بنیادم
بردن ^{۲۳}	برد بنیاد ہر نمونہ باب	تا نگردد دگر ز آب خراب
برکنندن ^{۲۴}	گر بخود می مجال دہد اضطراب را	بنیاد بر کند دل و جان خراب را
مصطلح ۱۵ بنگ از سر پریدن و از کلمہ پریدن تا ۱۸ خوار شدن و بر حساب گشتن ۱۲ بہار ۱۵ بنگ رساندن		
وزودن ۱۶ بنگ خوردن و زارمند شدن ۱۲ بہار ۱۶ بنیاد افگندن ۱۷ بنانہادن و ہم دم و خراب کردن ۱۲ از بہار ۱۷		
بنیاد برافگندن و برانداختن و بردن و بنیاد برکنندن ۱۸ ہم دم و خراب کردن ۱۲ بہار ۱۸ بنیاد بردن باب		
بنیاد استوار کردن ۱۲ بہار ۱۹ بر آن پشته بنیاد افگند چست ۱۲ نظامی		

معده	صله	شاعر
بودن	عدل است که بنیاد نظر با باشد	ظلم است که موجب ضرر با باشد نظامی گنجوی
رسانیدن	بنیاد آب رسانیدن	بها عجم
رسانیدن	بدل کردم بستی عاقبت ز بهر یائی را	رسانیدم آب زئین مے بنیاد تقوی را کلیم هدانی
رسیدن	نیست محکم گرد بنیاد دنیا تا آب	چون جبال بخانه بے بنیاد میدانیم عالمی شیرازی
رسیدن	بنلے عمر سیح و خضر آب رسید	مهنور تشنه خون مستیغ مرقه گانش مصطفیٰ
ریختن	افغان ز رنگوش تو هر کس نظر داشت	کرد آئینه را سره و بنیاد نفس ریخت تنها شهنشاهی
سنجیدن	کسانیکه از بازوے چاره سنخ	ز بنیاد سنخی کشیدند رنخ خسرو دهلوی
فتادن	زانکه بنیاد فلک ایره کرد افتاد	پایے هر چیز با انجام سر آن گردد کمال اصفهانی
کردن	صوفی نهاد دام و سر حقه باز کرد	بنیاد مکر با فلک حقه باز کرد حافظ شیرازی
کندن	براشکے توان کند بنیاد و غفلت	که یک قطره سیل است خواب گران مصطفیٰ
نهادن	من بلبس به شتم اما درین گلستان	روز بدی نهادم بنیاد آشیان را عرفی شیرازی

مصطلح

۱۰ بنیاد آب رسیدن محکم و استوار شدن و نیز خراب ویران شدن ۱۲ بهار ۱۵ بنیاد و ریختن، پریشان کردن ۱۲ بهار عجم
 ۱۵ بنیاد و سنجیدن، اندازه کردن و پیوندن ۱۲ بهار ۱۵ بنیاد کردن و بنیاد نهادن، آغاز کردن کار ۱۲ بهار عجم
 ۱۵ بنیاد کندن، هدم و خراب کردن ۱۲ بهار

ع حسن بنیاد و محبت بر پریشانی نهاد ۱۲ نظیری ع بنیاد ازین شیوه رندانه نهادم ۱۲

مصدر	صلہ	شاعر
فصل واو		
بوریا معروف ۱۲		
بافتن پوشیدن کوفتن	بوریا بان گرچہ بافتن است نیم صحن حریم دیر کا طلس پوشن نشینم مسجدے ہر کہ ساخت پاکوبی	نبردش بہ کار گاہ حریر زمین مسجد چہر بوریا پوشی نمے دانم طالب آملی کند از ذوق بوریا کوبی بچی شیراز
بوسہ معروف دیوس معرب آن ۱۲ بہار عجم و مصطلحات الشعرا		
آوردن افتادن افگندن بخشیدن برافشان بردن پچیدن	گفتم کہ بیار بوسہ گفتا کہ بگیر باز مشتاق ترا بوسہ بہ پیغام افتاد دہانم تلخ و خشک از فراق تست یکبار چو لعل شکریت بوسہ بخشد بسنبل ز ما بوسہ برفشان دزدانِ خال بوسہ ز خسار مے بند شکر لعل لبش در تلخی دشنام مے پچد	گفتم کہ بگیر باغ گفتا کہ بیار گفتگو ہائے زبانی بلب بام افتاد استاد بلخی لب خشک مرا تر سازد بوسہ دہان افکن اوصدی کرمانی نذاق جان من ز دیر شرک باد حافظ شیرازی کہ آورد از زلف ساتی نشان طہوی شیرازی غافل مشو ز لعل لب آبدار خلش صفا صفہا ز شیرینی زبانش بوسہ د پیغام مے پچد صفا صفہا
مصطلح ۱۰ بوریا پوش، کنایہ از غایت مفلس ۱۲ بہار ۱۰ بوریا کوبی جسٹہ کہ بعد از ساختن بنا و عمارت نو کنند بہا ۱۰ بوسہ بہ پیغام حصول مقصود بوساطت غیر و ام محال ۱۲ بہار ۱۰ بوسہ افگندن و برافشان پچید استعارہ ۱۲ بہار		
۱۰ در بہار ہمیں طور نسبت کردہ است نامش ابو شکور است ۱۲ منہ		

مصدر	صلہ	شاعر
جستن	از دہانش بوسہ بستم نکات حسن را	گفت خامش ای گدا بیج می بود نکات بسا سمرقنی
چشیدن	یک بوسہ از خستہ و یک بوسہ از لب	تا ہر دو را چشید بگویم کدام بہ ابوالقاسم سنبل
چیدن	لبی صیبت اگر امر حمت خواند	ہزار بوسہ شادی ز روی غم چید عرفی شیراز
خواستن	ہزار بوسہ از تازہ سکہ می خواہد	چہا کہ نیست بخاطر گداے خط ترا وحید قزوینی
خریدن	بوسے نہ بد تا ز کسے جان نستاند	یک بوسہ ہم آخر بخورم کہ چہ کران ست معزی نیشابوری
خوردن	ز بانم سیر بود از گفتگو لیک	بہم در بوسہ خوردن اشتہا داشت طالب آملی
خوردن	دام غم خوردن یک بوس میخورم	از بوسے نخورده ام ز تو افسوس میخورم مظفر اشہار
دادن	نشکہ بوسہ بپا ہدف چو تیر دہم	بہ را بر بہ گذشت عمر نجمیازہ چون کمان مارا دانش شہد
دزدیدن	دزدی بوسہ عجیب دزد خوش عاقبت	کہ اگر بازستانند دو چندان گردد صفا صفہا
ربودن	عاشق کہ بخوابد لب او بوسہ رباید	از تا صبح قیامت ز شکر خواب نخیزد شفا صفہا
ریختن	بستی بے طلب لب ز دہان یا میرین	از شمر چون نچتہ گرد و خود بخود از دایمہ نبرد صفا صفہا

مصطلح

لے بوسہ چشیدن و خوردن و دادن و ربودن یک معنی استعمال است ۱۲ بار لے بوسہ دزد و بوسہ چیدن

و بوسہ خوار قریب بچنے ہم است ۱۲ از ہزار

عہ بکام دل ز لب بوسہ چگونہ خورم ۱۲ باقر عہ بوس از لب خیال گزراں دہان خورم ۱۲ شفا سی سہ گفت کہ بوسہ نصیبی نمی دہی

۱۲ نصیبی نور بخشی للعہ باذن گاہے تواند دست اورا بوسہ داد ۱۲ صیدی صہ بوسہ ہا بر دست خود دادست معمار ازل ۱۲ حیدر

مصدر	صده	شاعر
زردن ^{۱۵}	بو سہ زرد بلب خولیش دگرستان	رفتم از کار ازین کش زردن مردانه نجا اصفہا
زردن ^{۱۶}	مارا گزیدہ است ز بس تلخی خمار	از ترس بوسہ بر لب میگون نمی زخم سنا اصفہا
ستاندن ^{۱۷}	با صنم چو بخت خوش بنشین بخلوتی	بوستان بکام دل تازه بتازہ نو نو حافظ شیرازی
شکستن ^{۱۸}	ملک بترنگ شکر بوسہ بشکست	کہ شکر در دہان یابد نہ درست نظامی گنجی
شمردن ^{۱۹}	صد بوسہ تر شمرده بر دم	بر دست تو ابرو بہار سے طالب علی
طلبیدن ^{۲۰}	کسانکہ بوسہ از ان بد مزاج می طلبند	نداد فی زہرہ احتیاج می طلبند آرزو اکبر آبادی
کردن ^{۲۱}	مے چکد خوان از گل خسارش از بار لکھ	بوسہ بر خسارہ چون ارغوانش چون کنم صنا اصفہا
کردن ^{۲۲}	ز گستاخی لبش را کردہ ام بوس	مفید از روے ساتی شرمسارم مفید بلخی
کندن ^{۲۳}	پیر بابوسی از ان لب بر نکند	چون کند بیچارہ دندانیش نیست کمال خجندیہ
گرفتن ^{۲۴}	معشوق در آغوش بود طالع مارا	آیا ز لبش بوسہ بہ پیغام گفت ست حکیم ہمدانی
گرفتن ^{۲۵}	بوسہ گرفتم از لبش کایتی شہ چار و پنج	خسرو ہلوی
گنجیدن ^{۲۶}	از ان کوچک دہانت در گمانم	کہ دروے بوسہ گنجید یا گنجید جمال اصفہا

مصطلح ۱۵ بوسہ بلب خولیش زردن حالتی کشتی گیران را در اول کشتی گرفتن کہ دستہ بر بازو سہ خود میزنند و بعد از آن دست حریف را گرفته زور زنند ۱۶ از بہار و مصطلحات الشعراء ۱۷ بوسہ زردن و شکستن و شمردن و کردن و کندن و گرفتن و نهادن یک معنی مستعمل است ۱۸ از بہار

عہ ہزار بوسہ ز رخ خاک آستانہ خود را ۱۲ جامی عہ دو بوسہ گز لب آن نگار بستد ۱۲ اوحدی

مصدر	صلہ	شاعر
مردن	بر	از بیم در باش ادب ہر صبح و شام صد بوسہ مردہ برب روحانیان علم عرفی شیرازی
مزیدن	از	در رخ چون جنبش کردم نگاہ در زمان از لب چون کوثرش بوسہ فریدم چون شکر سوختہ سمرقند
نہادن	بر	انفاس مظلومان بد بخود گو کہ این بکوی بود سن بوسہ بر پایت نهم تو پانہی بر روضہ حافظ شیرازی
بوئے رائی و سراغ و امید و اثر ۱۲ بہار عجم و مصطلحات الشعرا		
آمدن	از	بفکر دوست چنان غنجہ کردہ ام خود را کہ از شگفتگی بوسے یار می آید سعید قلی
آمدن		آنجا بوسے فقیلہ می آمد زود بدر زیم از بہار عجم
آمدن	از	زین بشیم قلی کہ یو بچی آقا شد بگریز کہ بوسے ریمان می آید طغر آشہد
آمدن	از	کہ با آنکہ پہلو دریدی چو میخ ہمی آید از پہلویم بوسے تیغ نظامی گنجوی
آمدن	از	سہر تو شتم گر شہادت نیست در کویت چرا بوی خون می آید از خاک کہ بر می کشم کلیم ہدانی
آمدن	از	مگر از ہمت مردانہ سازد کو بہن کاری و گر نہ از دہان تیشہ بوشیر می آید صفا صفہا
آمدن	از	بوئے مشک ز نفس سوختہ اش می آید در دل ہر کہ کند ریشہ خط شکیش صفا صفہا
آینختن	از	بوئے از نکبتش آیینختہ شد بادم باد از با برہران خار کہ ز لالہ و گل بار آورد کمال صفہا
مصطلح		
۱۰ بوسے فقیلہ آمدن و بوسے ریمان آمدن کنایہ از بوسے مظنہ و واہمہ شنیدن و درم کردن آہوست از یک میدان راہ با شمشاد		
۱۱ بوسے فقیلہ تفنگ ۱۲ مصطلحات ۱۳ بوسے تیغ و بوسے خون آمدن کنایہ از کمال خون و خطر از جہ ۱۴ مصطلحات ۱۵		
۱۶ بوسے شیر آمدن از دہان یا لب کہ کنایہ از زمان شیر خوارگی ۱۷ بہار ۱۸ بوسے مشک آمدن از چتر در پوشک دادن آید ۱۹		

مصدر	صہ	شاعر
آوردن	از بہ	می آرد از کجا بکجا بوسے پیرہن
افگندن	در	کہ کو امن و امان در شام جان افگند
بر آمدن	از	بوسے سعادت تو از خاک رگدازت
بر خاستن	از	زریگ بادیہ بوسے کباب بر خیزد
بردن	از	بہ لیش دلم پے بر آن کوئے برد
بر دین	از	اینقدر دامنم کہ زخم سینہ ام بوبرده است
برداشتن	از	منکہ از ضعف نگل بون تو انم برداشت
پریدن	از با	بامویتو از شمامہ بوسے پرد
پیچیدن	در	خون نزار بیدل ز دامنش چکید
پیوستن	از بہ	بوقت برہمہ بے خار آمدی خراما
تراویدن	از	نافہ بوم خوشی را اساک نتوانست کرد

مصطلح

۱۰ بوسے افگندن در پیچیدن یعنی بوسے رسانیدن ۱۲ از بہار ۱۰ بوسے برخاستن مراد بولند شدن ۱۲ بہار ۱۰

بوسے بردن و برداشتن کنایہ از کسب کردن ۱۲ بہار ۱۰ بوسے بردن زخم ناسور شدن زخم از رسیدن بکشتن گل

داین اناہل زبان تحقیق پیوستہ ۱۲ بہار ۱۰ بوسے پریدن و پیچیدن و تراویدن بیک معنی ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
جستن	در ۱۱	چون غنچه فسردہ کہ جویند بود و آرزو ابرار باد
چکیدن	از	اے گل باہ گرم کہ بر خوردہ دگر نتجا اصفہانے
خوردن	۱۱	سالمک ارباب سخن از فکر معنی زندہ اند
دادن	از	گر بد و عالم دہی از زان دہی نظامی گنجوی
دادن		لالہ ہا این چین کو مصیبت می دہد نتجا اصفہانے
دادن		کہ سودا نقدش دہد بودی مشک وحید قزوینی
دادن		ہیچو باد اے کہ بہ تقویت بوسیدہ بند انشیرازی
داشتن	از	بیاد کار بمانی کہ بوسے او داری حافظ شیرازی
داشتن	از	دل و در جهان آرزو سے نہ داشت شاہی ہندو
داشتن		بود داشتن زخم بہار عجم
دمیدن	از	بوسے بر دیم از ان زان سر کو آمد بود کمال خجندی
دویدن	در	می دود در کوچہ و بازار چون دیوانگان صفا اصفہانے
مصطلح ۱۱ بو خوردن کسب بود کردن ۱۲ بار ۱۱ بود دادن معروف، و برشته کردن بادام و پستہ و مانند آن		
۱۲ بار ۱۱ بوسے مشک دادن کنایہ از نہایت خوبی و کمال تنفع در سود او معاملہ ۱۲ بار ۱۱ بوسے چیز سے داشتن معروف، و اثر آن داشتن ۱۲ بار ۱۱ بوسے داشتن زخم نامور شدن زخم از رسیدن پوشک گل و این را ہنر یا تحقیق می گویند		
عہ من از بوسے جویم زانکہ گل رنگ از قرقر کرد ۱۲ جمال اصفہانے		

مصدر	صله	شاعر
رسانیدن	از	پنهان سخنی از لب یارم نرسانید
رسیدن	از به	از پیر بنش کو به کنگان رسد آخر
ریختن	به	طرفه شو که بد باغ دل مار ریخته اند
زردن ^۱	از	پیر یکد بوے یوسفش ز پیر بن زدست
زردن ^۲		کان گل امید نیست کو کو و فازند
زردن ^۳	بر	بوے که کاکل اوزد بر دماغ مردم
زردن ^۴	از	بوے فحی زد مگر باد بهاری برشام
ستاندن	از	گر ز خلق تو بوستاند باغ
سوختن		بوے سوز می کنم تا بشنوم بو تو ترا
ساختن	را	بو شناسان را قاش پیر بن منظور نیست
شنیدن		خواست که رم کند
شنیدن	از	از یار آشنا سخن آشنا شنید

مصطلح^۱ بوزدان اینچیزے مراد بو آمدن ازان ۱۲ از بهار^۲ بو زد بودان ۱۲ بهار^۳ بو بر دماغ زردن رسیدن

بو و رسانیدن آن بد باغ ۱۲ بهار^۴ بوزدان بر چیز بمعنی بوے رسانیدن ۱۲ بهار^۵ بوستاندن کسب کردن بو ۱۲ بهار^۶

بو سوختن بخور کردن خوشبو نیما ۱۲ بهار^۷ بو شناس آنکه شناسیم داشته باشد ۱۲ بهار^۸ بوے فقیله شنیدن مراد

بوے فقیله آمدن که گذشت ۱۲ بهار^۹ بوے شنیدن کسب کردن بو و سرخ یافتن ۱۲ از بهار

مصدر	صلہ	شاعر
شنیدن ^{۱۵}	از	مباد و کز نفس بشنوند بوے ترا خزین اصفا ^{۱۵}
فرستادن ^{۱۶}	من بوئے دل فرستم تو نکست عیبر	بارے درین میان صبا کم نمی شود فغانی شیرازی
فروختن ^{۱۷}	دلم از شمیم تبے شد فگار	که بوے فروشد ببلغ و بهار وحید قزوینی
کردن ^{۱۸}	باغبان در نکشود دست گلستان ترا	بونکر دست صبا سبب زرخدان ترا حافظ شیرازی
کردن ^{۱۹}	پیرا ہن یوسفم سراپا لیکن	گر پیش زینجا فگنی بونکند مسیح کاشی
کشیدن ^{۲۰}	دست بگل نمی زخم زانکہ گل من توئی	بوئے سمن نمی کشم زانکہ بہار من توئی خسرو دہلوی
گذشتن ^{۲۱}	جاودان گردلم خانہ نسازی باری	باش چندانکہ دلت بوئی وفا بگذارد شفا اصفا ^{۲۱}
گذشتن ^{۲۲}	بوئے از ان دو سلسلہ خم خم گذشت	شیخ از حرم برآمد و گبر از صنم گذشت نظیری نیشاپوری
گرفتن ^{۲۳}	خارم و لے گلاب من می توان گرفت	از بسکہ بوئے ہمدی گل گرفته ام نطقی نیشاپوری
گنجیدن ^{۲۴}	از عطرتو چون بوئی برم اے گل سوئی	گر بوے تو در پیر بہن یار گنجید علی خراسانی
مالیدن ^{۲۵}	بوئے مالیدن	بہار عجم
ماندن ^{۲۶}	گلزار این جہان کہ ماندست بود و در	نشگفتہ ریخت ست گل آرزو و درو شفا اصفا ^{۲۶}
یاختن ^{۲۷}	منت ایزد را کہ انجم چون صبا ضائع	عاقبت بو از ان سبب زرخدان یا فتم صفا اصفا ^{۲۷}
مصطلح^{۲۸} بوے شنیدن و کردن کسب کردن بو، و سراغ یافتن ۱۲ از بہار^{۲۸} بوے فروزش آنکہ عطریات فروشد بوے فروختن مصدر از ان ۱۲ بہار^{۲۹} بوئی کشیدن و گرفتن کسب بو کردن ۱۲ بہار^{۲۹} بو گنجیدن مراد بو برخاستن ۱۲ از بہار^{۳۰} بو یا یافتن سراغ یافتن ۱۲ از بہار عہ اگر چه مشک شوم بوے من ہی نہ کشد ۱۲ حسن غزنوی		

فصل ہار

بہا بالفتح قیمت و ارزش و خون بہا ۱۲ بہار عجم

آوردن ^{۱۱}	نصاب یسین انشست و میدانی	در	کہ این متاع نیار و بہادرین بازار	ظہیر فاریابی
بودن	موجہ تیم را چہ شناسد صدف کہ چیت	را	سہل است اگر سپہ زنداند بہا مرا	صنا اصفہانی
پرسیدن	دماغ عشق نداری بہ کلف پیس		کہ این معاملہ با خاطر پشیمان است	نادوم گیلانی
پذیرفتن	حکم قضا را برضا در پذیر		جرم بہمن بخش و بہا در پذیر	خسرو دہلوی
دادن	متاع دل کہ نباید کشود و بردوست		اگر بہا بش سلیمان دہنگین کشاے	عرفی شیرازی
داشتن	متاع دل پاک عاشق مسکین	بہ	بہا از حنش بہائے ندارد	حافظ شیرازی
دانستن	گردل بندہ بہ تہمیں گوشت پارہ است		قصاب شہر بہ ز تو داند بہا محی دل	اوحہ مرہی
دویدن	زمان زمان بدلم شرح غم فزون گردد	را	چنانکہ جنس گر انما یہ را بہا بدود	شیخ مشہدی
شکستن	خط دل سنگین بہا فعل جانان اشکست		دید از حق نمک لبست نمکدان را شکست	صنا اصفہانی
کردن	در مصر حسن تو نستانند را ییگان	در عہہ را	کنعان صدف در یکہ بہا کرد و زگار	عرفی شیرازی

مصطلح

۱۱ بہا آوردن و دویدن، بمعنی ارزش پیدا کردن ۱۲ بہار ۱۱ بہا شکستن کم کردن قیمت ۱۲ بہار ۱۱

بہا نہادن تشخیص قیمت کردن ۱۲ بہار

عہہ اگر برد و جانفش بہا کم یک موہ ۱۲ اوحہ بہا کرد دست یک دست تہی را ۱۲ اثیر اخیکی

مصدر	صله	شاعر
گرفتار	همیشه جنس هنر رونق از فنا گیرد	گه ز دست صدف چون رود بهایگر مخلص کا
گفتار	یکتا دلش را صبا بر دجها گوید بها	هرگز بدین ندم ضاکر من شوم دلال و خسر و هوی
نهادن	دل را بهاسل نهادی و رخ کم	معلوم میشود که خریدار نیستی نسبتی تنهاسی
بهار ترجمه به معنی هر گل عموماً و گل نارنج خصوصاً مجازاً ۱۲ بهار عجم		
آراستن	بهار آرا	بهار عجم
آلودن	می بجایم می کند چشم خمار آلود	گل بفرقم می زندر و می بهار آلود تو صفا صفا
آمدن	رسیده مرده که آمد بهار و بنبره مید	وظیفه گر برسد سفرش گل و بنید حافظ شیرازی
آوردن	من آیدون ز طبعم بهار آورم	مرا این شاخ را نو بهار آورم اسدی طوسی
افشاندن	با گریان بهار افشان چو پیداشد زود	بر تن مجلس نشینان جامه کو گل گرفت شوکت نجار
بر آوردن	آخر غم عشق تو عجب رنگ بر آورد	چون غنچه بهارم ز دل تنگ بر آورد آرزو ابرار
برگشتن	نوبهار دیگران آمد بهارم برگشت	آب برگشت و هوا برگشت و یارم برگشت و بیدان سرنگ
بستن	نشینی این همه زاهد بخانه چند بیا	بیابای بهار از بهار بند بیا اشیرازندران
مصطلح ۱ بهار گرفتن از رش پدید کردن بهایگر متاع قیمتی و گرانمایه ۱۱ بهار ۱۲ بهار نهادن تخصیص قیمت کردن ۱۲ بهار		
۱۳ بهار آراست کتایه از باران بهاری و گل و شکوفه و امثال آن ۱۲ بهار ۱۳ بهار بند خانه هوادار که فصل بهار دوران نشینند		
۱۴ کشف اللغات، یا مکان تابستانی که بالاسه او و از باشد و شبها اسپان در آنجا بندگان و این از اهل زبان ب تحقیق پیوسته ۱۲ بهار		
ع از فیض عشق قطره خون بهار گرفت ۱۲ شفا ع بهار رفته از گلشن به گلشن باز می آید ۱۲ فغانی		

مصدر	صله	شاغر
پیر استن	خرمی چمن سخن بطراوت حمد بهار پیراستی	طهور و شیرین
جوشیدن	بهار جوشیدن	بهار عجم
چکیدن	چهارض است که در آفتاب و خزان	بهار می چکد از خطا چو ریخانش
چیدن	گل سرخ چیدن بهار امید	گله لعل بیند گله مشک بید
خاستن	اے نو بهار خاسته پا از چمن مکش	و می زلف یا ز تافت دست از قح مداح حسن غزلوی
خندیدن	اکنون که تر و تازه بخندید نو بهار	وقت سماع و باد و رنگین زلف یار
خندانیدن	همانکه گریه کلکت از ان رواداری	که نو بهار طبیعت برو بخنداننی
دادن	جلوه حسن گل اگر داد بهار رنگ و بو	عشق کیسه هزار کرد ناله غنایب را
دانستن	مجنون تو هم بر سر خاکستر گلشن	جان داد و بهار چمن افروز ندانست
درودن	بهار درودن	بهار عجم
در یافتن	کجائی اے ز رویت لاله را تاب	بهار خرمی بگذشت در یاب
دمیدن	بر هر گل زمین که ز رویت عرق چکد	آنجا بهار گل دمد و یاسمین همه
دیدن	جواب آنقرل حاذق است این صفا	بهار دیدم و گل دیدم و خزان دیدم
رستن	رست است بهار از بهار عدالت	از چون شاخ ز زبان ز شاخ جو جم

مصطلح بهار چیدن از قرین مصرع دوم معلوم میشود که مفعول فعل چیدن بخند عطفه است یعنی گل سرخ و بهار سپید و بویژه از اهل تحقیق بر آنکه بهار چیدن مجاور نیست و بیان است چرا که هرگاه بهار بوی گل آمد باشد چنانچه گل چیده تعارف است بهار چیدن هم چنانچه بهار

مصدر	صله	شاعر
رفتن	از	هوا در گردش است و مرغ در پرواز آید بهار رفته از گلشن به گلشن بازمی آید فغانی شیراز
روئیدن		بهار روئیدن
ریختن		خوش است گلشن وصل مشکوفه با نغمه امید
ریختن	از	چو بهار جلوه ریزی بچمن ز پیا رنگین ز سر اسر گلستان بد مدح کار نگین طالب آملی
شدن		شد بهار و رفت هر کس بر سر کار کرم
شگفتن	از	تا سنبُل بجاشیه لاله بشگفت مه را بهار از چمن هاله بشگفت طالب آملی
فشانیدن	به	پیش از خزان بخاک نشاندم بهار خویش مردان بدیگری نگذارند کار خویش مناصفی
کردن	در	فضا گلشن بهند و ستار گلستانی است که نخل موم چو عنبر دران بهار کند سلیم طرانی
کردن		هستند همچو لاله جمعی سیاه کاسه کز نخل می نخوردند اما بهار کردند رفیع قزوینی
گذشتن		وقت گل تمام باه و فغان گذشت چون بگذر دخزان که بهارم چنان گذشت فغانی شیراز
بهارانه معروف ۱۲ بهار عجم		
آوردن		دل شد تیر محنت را نشانه ز بس کاری بهمانه بر بهمانه ملاحامی
مصطلح		
۱ بهار ریختن پیدا کردن بهار و نیز کنایه از بهار آخر خزان ۱۲ بهار ۱۵ بهار فشانیدن آخر شدن بهار ۱۲ بهار ۱۳ بهار کردن ۲ شگفتن گل و ریحان و بجنه قه کردن نیز ۱۲ بهار و مصطلحات ۱۵ بهار گذشتن منقضي شدن بهار ۱۲ منه ۳ بهار از گریه مستی گذرندگان نمناکم ۱۲ خزین		

مصدر	صله	شاعر
افتادن	یار آوارگی همی خواهد	رفتن حج بهانه افتادست حسن دهلوی
افگندن	دل ز سوداے شیرین در غم افگند	بهانه بر فراق مریم افگند خضر دهلوی
انگختن	گر کسے بے بهانه نتوان کشت	صد بهانه بعشوه انگیز کمال خجندی
برخاستن	خوش آنکه مست شو تا بهانه بر خیزد	تو باشی و من در شرم از میانه برخیزد اهل شیرازی
بودن	مرا بگویتو خواهیم که خانه باشد	ز بهر آمدن آنجا بهانه باشد ملا جامی
جستن	ناز بهانه جورا بر یک طرف نهاد	شرم ستیزه خورادر خاک خون کشید صائب اصفهانی
خواستن	خواهد بهانه از بچے خون ریختن مگر	تنج ترازدید من آب داد اند سلیم طهرانی
دادن	بر سر پاسبان بود جان ناز و کرشمه پاکو	داد بهانه هالسه جان بهانه جورا خضر دهلوی
داشتن	شورے ز تو غائبانه دارد	بلبل گل را بهانه دارد جعفر قزوینی
ساختن	غافل بمن بر سید و وفار بهانه ساخت	افگند سر بر پیش و حیارا بهانه ساخت میل بیروی
شکستن	سر پیش داشتیم ز نیازان یگانہ را	تیغش بدست داده شکستم بهانه را وحید قزوینی
کردن	به بستر افتم و مردن کنم بهانه خویش	بدین بهانه مگر آرمش سجانه خویش افغان شیرازی
گرفتن	نصیحتی گفتم بشنو و بهانه بگیر	که آنچه ناصح مشفق بگویدت بنه بر حافظ شیرازی

مصطلح

۱۰ بهانه شکستن رفع بهانه و تدارک آن کردن ۱۲ بهارجم

۱۱ رنجیدن را بهانه می جسم ۱۲ فیرامانی +

مصدر	صله	شاعر
شدن	از عجب	بعد عمر یکد بخواب من بیدل آمد گریه آبله بر خم ریخت که بیدار شدم کلیم همدانی
کردن	از عجب	دوش خود را سر بدمان تو میدیدم خواب کاش می مردم چرا بیدار کردم خوش سعید قمی
گردیدن	از عجب	اگر چه نقش دیوارم بظاهر در گران خوابی اگر رنگ از رخ گل می پر و بیداری گردن صفا صفه
گردانیدن	از عجب	ساقیا بیدار گردان چشم خواب آلوده را باده نوش نقل کن دلها خواب آلوده را فغانی شیراز
گشتن		ازین باره گفتار بسیار گشت دل مردم خفته بیدار گشت فردوسی هک
ماندن		خواب من بچنان عالم شد اکنون که نماند در جهان جز خرد و بخت تو یک تن بیدار انوری ابیورد

بیداری ضد خواب ۱۲

بخشیدن	از	کلا نشانانی بنم طقتش رخ چشمان ز گسار از اگر خواب غلجی بیداری شگفتگی بخشید نصیر تفرشی
پذیرفتن		یکه نور بنیامی تابندگی پذیرائے بیداری و زندگی اسدی هک
دادن		یار همه خفته ایتم بیداری ده درستی و شهوتیم هشیاری ده افضل کاشی
داشتن	در	دو چشم روشن من در هوا رویتوداشت چو بخت و دولت شاه زانه بیداری جناب صفه
کشیدن	به	شب دراز تحصیل علم و حکمت صین بساکه ز گس مسکین کشید بیداری سلما ساجی

بیرون و برون مقابل درون ۱۲ بهار غم

آمدن	از	هرم از برم طرب آن دلنواز آید برون چون مرا بیند رود از ناز و باز آید برون فغانی شیراز
آمدن	از پی	شاه از خانه از پی آزار شاعران بیرون میا که شهره ایام میشوی کسوتی نیری

عنه شدم بهر یار صین خواب خوش بیدار ۱۲ عزالدین شروانی عه شومصد بار از فریاد دل بیدار میگردد ۱۲ صفا عه خواب غم بیدار گردان ۱۲ انکا

مصدر	صده	شاعر
آوردن	از	که عشق از پرده عصمت برو آرد زلیخا را حافظ شیرازی
افتادن	از	وز پرده برون فتاده می خواهیم سحابی استرالی
انداختن	از	تا بدانی پیش حق یکجای اطاعت شکست مناصفا
برودن		پا از حد بیرون بردن بهار
برودن	از	بیرون نتوان بر دزبر کوچه چین را حزین صفا
برشدن	از	بسکه مهر گرد خدا را شک زلیخا آورد بدر چاهی
پدیدن	از	ورسوز ه خدنگ برون پرواز کنان از قی هر
تاختن		بتختانه چین ساخته خانه زین را فغان شیرازی
تاختن	از	زمیدان عالم برون تاختی قاسمی گونابا
جستن	از	دانه زود از تابه تفصیه بیرومی جسد گرشود دریا آتش دست مکان هفت ما صفا
چکیدن	از	آبروی گریه ام از دیدن بیرومی چکد سیر چادقانی
خرامیدن		برون خرام کب بسیار شیخ و دانشمند خراب آن شکن طره و بنا گوشند فغان شیرازی
دادن	از	چون چکد خون گناه از نامه رنگین طالب آملی
مصطلح ۱۰ پا از حد بیرون بردن کنایه از حد خود را آمدن ، و وضع خود گذاشتن بهار ۱۲ بیرون دادن کنایه از آشکارا کردن ، بیرون افتادن لازم از آن ، و آشکارا کردن ۱۲ بهار ع ۱۰ بقدر حسن رنگ از شیشه بیرون میدهد ۱۲ دانش مشهوری		

مصنر	صله	شاعر
دادن	از	صورت شیشه برآورد زلال تسنیم عرفی شیرازی
دادن		کند پروانه شکر سوزش خویش زلالی خوانسار
دمیدن		بیرون دم دز لوگو ناسفته لک خا مجیبیقانی
دویدن	از	هنشین خانه بیار که غافل زرسد شاپور طرانی
راندن	از	زمقد و نیمه راندرایت بیرون نظامی گنجوی
رفتن	از	سنگدگر منم درشت وز عالم روم بیرون مفتاح شیرازی
رفتن	از	عشقی که صادق است بود ایزد زوال این تب بیرون نجی رود از اتخوان صبح مناصفغان
رستن	از	مرجان فروغ لاله بیرون آید از چمن از رتی بزرگ
ریختن	از	ز موج گریه شود غرق آب کشتی چشم اگر نه مردم چشم آب از بیرون ریزد بنائی بیروی
ریختن	از	آرزو در گره بستم در یکنا شدم حسرتی از دید بیرون نختم دریاشدم مناصفغان
زدن	از	مهر که ابرو زاهد چنین تندی کند نشسته میچو رنگ از شیشه بیرون میزند
شدن	از	بیرون شدی چو بر ابریم از دل آتش بگردش آتش شوری که می شدی گلنا مسعود حجازی
شدن	از	ای قدر تو از نرون شد از دایره جرج دگر جاو تو بیزین شد از حد تو هم حسن غزنوی
نگندن	از	خیمه ازین دایره بیرون فگن غلغله در عالم بیچون فگن خسرو دهلوی
کردن	از	ز دلها کرد بیرون سینهارا طهوری شیرازی

مصدر	صله	شاعر
کردن	از	مرانشاند بر وز سیاه خویش بهنوز ز سر برون ننگد طره تو طرارے جناب اصفهانی
کشیدن	از	بچشم گفت که از در کشید بیر و نش خسره دهلوی
کشیدن	از	سوز دل تا که نگدام برو خواهم کشید دود از جانم برآمد چندی تا بخواهم کشید خسره دهلوی
گذاشتن	از	گفت دیگر باز حد خویش نگذار دبرون از گفتش جمع ست از پا خاطر ام از سر چو عظیمی ایشا بک
گذاشتن	از	برق آتش خویش تن را میند بر خرفش چون گذارد باز وضع خویش تن بر دهنی وحید قزوینی
ماندن	از	خط برون ماند ز لعل تو که دید رخسار از تنگنای که خطی رانده در خود راه رفیع لبنانی
نشان دادن	از	مانند مهر بر زده ام دست روزگار از عرصه وصال تو برون نشان است انسی جناب بک
نهادن	از	چسان ز کوچه معشوق پا نهم برون که بسته اند برنجیر سیمتیا ب مرا قاسم شهد
نهادن	از	ز تاب سیل غم چون صد آفت گاه از برون ز دایره پا نهم دلی باصول وحید قزوینی
بیرق برون بیندق پارچه که بر سر علم بندند ۱۲ بهار عجم		
انداختن	در	در خیل خصومت را مجال رسید نیست چو در میدان دل شاه محبت بیرق اندازد شاه شهنشاه
زدن	بر	بر قلعه کسار زنی بیرق خورشید بر پیکر زنگار کشی پیکر جوزا خواجوا کرانی
کشادن	از	بجاکت که خلل اندر دنیا بدر راه از به ز مهر و ماه کشادند زان میان بیرق انور ابیوردی
بسیضه تخم مرغ و جز آن، بیضه دین اسلام دایره دین اسلام بیضه زرد و بیضه آتشین کنایه از آفتاب و کواکب ۱۲ بهار عجم		
مصطلح از پا زده و از وضع برون گذاشتن کنایه از حد و برآمدن و وضع خود گذاشتن ۱۲ بهار		

مصدر	صله	شاعر
طلبیدن	از برای	میان نازک در ابر برنگیم تنگ
ماندن		طالب شراب ساقی و گل هر حاضرند
		که از برای گسستن بهانه می طلبد
		دیگر چه ماند بهر شگفتن بهانه ات
		طالب آبی
بهستان بالفهم دروغ و افترا ۱۲ بهار عجم		
بستن	بر آید	گذشت آنکه بقانون سنت شرع
کردن	بر	توان بخاطر مدح بست بهستان را
گفتن		دگر یگانه هم زین بر خویش بهستان کن
نهادن	بر	من این بگفتم آن کس که گفت بهنا گفت
		که گفت حافظ از اندیشه تو آمد باز
		بهستان گنج بردی ویران نهاده
		ورنه خراج برده ویران نبوده است
		نظیر نیشاپور
بهره و بهر بافتح حصه، و نصیب ۱۲ بهار عجم		
برداشتن	از	صد از پاک چشمت صائب گوهر لب باشد
برودن	از	ز رو پاک خوبان بهره چشم پاک برداد
بودن	از	از فیض وجود بهره پُر
بودن	از	بر دندان سایه از خور
بودن	از	ز جان تابود بهره مادرش را
بودن	از	ز شیر خویش شسته شکرش را
جستن	از	کس را نباشد ز انصاف بهر
دادن	از	که بر شهید نا بزم نهند نام زهر
داشتن	از	بے آبی ایام کمیدست و قناعت
	از	زین باغ مجوهره که هر میوه که چید
	از	گوش کنیزان ترا داده بهر
	از	از زور و یوزه گدایان شهر
	از	لیکن چند روز پیش من باش تا بهره کن
	از	علم طرب ارم در حال بیت سودا بصل آرم
		مالی شیراز
عه بسته ام تاشنوی شهره بخود بهستان را ۱۲ داله هروی		

مصدر	صله	شاعر
دیدن	از	به بیند ز در بهره حکاک شهر قاسمی گوناباد
رسیدن	از	و گرنه برخ گل بهره کز توان دیدن رفیع قزوینی
ساختن	از	بهره ساز و خوب کاری مایه گیرد لکری از قی بهروی
طلبیدن	از	بهره خود خانه خرابان خاک ملا جامی
کشیدن	از	ز رد فاق و خمید قد و ناکه زار ابوالعازز
گرفتن	از	ز فر هنگ خسر و گرفتند بهر نظامی گنجوی
یافتن	از	دست به می برد سپه دار دهر خسر دهلوی
یافتن	از	بر دقچه چون در شفق آفتاب قاسمی گوناباد

فصل یائے تحسانی

بیابان معروف ۱۲ بهار عجم

بریدن	از	چون جرس گلیانک عشرت در سفر باشد مرا صفا
داشتن	از	بگر خوشتر از وسعت مشرب بیابان ها
ساختن	از	وز غبار خاطر مجنون بیابان ساختند
گرفتن	از	بیابان گرفتیم چو مرغ از قفس سعد شیرازی
گشتن	از	بهر تسکین دل من اهل درد و برنجاست صفا
نشستن	از	بیابان نشین بهار عجم

مصدر	بیابان نور دمی که از باد سم	صله	شاعر
نور دیدن	بیابان نور دمی که از باد سم		طغرل مشهدی
بیان معروف ۱۲			
نمودن	گه کشوده زبان خلقه من طین	گه نموده بیان خلقه من نار	طاهر کاشانی
میخ اصل ۱۲ بهار عجم			
بر آوردن	بر آرد میخ طبع از خاک آدم	از	ابوالفتح رودکی
بر انداختن	بر انداختم میخ شان از بهشت	از	سعد شیرازی
بردن	جناح از هوا در زمین برد میخ	از	نظامی گنجوی
زدن	گرچه در هر جگرے دروغت میخ زد	در	انوری بوردک
کردن	درخت کرم هر کجا میخ کرد	به	سعد شیرازی
کندن	انگه میخ فراق او بکند		کمال اصفهانی
نشان دادن	شکریزد که دگر بار رسیدی به بهار		حافظ شیرازی
بیدار و ظلم دهم ۱۲ بهار عجم			
آمدن	فراموشم شود چندانکه ز بیداری آید	از عجز	ولے فریاد از اساعت کیلیک دمی آید
پسندیدن	باز ضامن لبیان را بشور آورده	بر	برهم آواز آنخ و پسنداین بیدار و صفا اصفهانی
مصطلح ۱۲ میخ زدن و گردن یعنی ریختن دو اندن ۱۲ بهار ۱۲ میخ نشان دادن از عالم نهال نشان دادن ۱۲ بهار			
عنه ز بیدار با بر سرش آمدن ۱۲ فردوسی طوسی			

مصدر	صله	شاعر
جستن	ز بیدادی چرخ بیداد جوے	قاسمی گونابلو
داشتن	دل نالایمه بیداد چشم تو نداشت	از نیست از پیش خود البتہ بیا گسست عالی شیرازی
دیدن	دل بر دی و کردی پشت بر من	از ندید از برق این بیداد خرمن ناظم ہروی
رسیدن	از تیغ خسان اگر چه بیداد رسد	از صد زخم ستم بر دل ناشاد رسد ملا جامی
رفتن	بران صید سکن چه بیداد رفت	بر که در دام از یاد صیاد رفت ظہوری تریکٹر
کردن	فریاد عندلیب چه بیداد هالکند	با بر رخا طیکہ سایہ گل کوہ غم شود صفا اصفہانی
کشیدن	کینہ پایہ من شاعری ست خود بنگر	از کہ چند گو نہ کشیدم ز دست او بیداد طہیر یابی
گزارندن	بیداد فلک را بتناقل گذرانیم	بہ پوشیدن چشم ست ز دشمن سپر با صفا اصفہانی
یافتن	در فلک نیز عطار در پئے شومی شعر	از یابد از سوزش دل ہر دومی صدیدانیرادمانی
بیدار مقابل خفتہ ۱۲ بہار عجم		
بودن	شب کی می گفتم بحکم حال خود در محبتش	در از چشم بر ہم داشت آن بد خو و بیدار بود شرف قزوینی
داشتن	تا سحر دوشم خیال چشم او بیدار داشت	بود چشم تا سحر بیدار چون بیمار داشت حالتی طهرانی
دیدن	مرا ہر شب چو در دوان خواب گر چشم تر گردد	با دل مرا با غمت بیدار بیند باز برگردد علی خراسانی
ساختن	بتن بویا کند تصویر گلہائے نہالی را	بہ بیابیدار ساز و خفتگان نقش حکا را طالب آملی
عہ با من این بیداد ہا کان نامسلان میکند ۱۲ ابوالبرکۃ عہ بران جاداران چہ بیداد کرد ۱۲ جامی عہ		
در وزیر بود و دیدستان بیدار ۱۲ کمال اصفہانی		

مصدر	صده	شاعر
افکنند ^۱	از	افکنند ز بیم بیضه فولاد
انداختن ^۲	بر	بر زمین بیضه زر اندازد
بر آوردن ^۳	به	تا بیضه گردون به نال بر آری
بر انداختن ^۴	از	بیضه آتشین بر اندازد
پروردن ^۵		بیضه خورشید را ز باغ وزغن می پرورد
دادن ^۶	از	داده بیضه مار طافوس باغ
زدن ^۷	بر	زلف کافر کیش افکنند ایمانے در
شکستن ^۸	بر	که مکافات ز آهین قفسه می سازد
شکستن ^۹	در	ست تو چرخ را بیضه در افشکست
شکستن ^{۱۰}		کی تواند کس شکستن بیضه اسلام را
شکستن ^{۱۱}	در	که نخوت بس داشت از زر شکوفه
شکستن ^{۱۲}	بر	بیضه باغچه را بر فرق بلبل بشکند

مصطلح

۱ بیضه افکنند و انداختن کنایه از ترسیدن در هر بافتن ۱۲ بار ۲ بیضه در افسر و در کلاه شکستن در فرق

و بر سر شکستن عاجز و سوا کردن ، ماخذش آنکه باز یگران بیضه را در کلاه یکے بگذارند و دیگرے را گویند بشکن او بهر دوست

ز در کند بیضه غایب شود و آنکس نخل گردد و مردم هنگامه درخت آیند ۱۲ بار

مصدر	صله	شاعر
شکستن	بر سر فتنه گران بیضه شکن	ملاحامی
طلبیدن	زاد تو نیست بیضه دین از شکم پرست	خسرو دهلوی
کردن	مرغی که کرد بیضه زرین آفتاب	برگوشه سرایتواش آشنیانه باد کمال اصفهانی
کشیدن	زاد تو نیست بیضه دین از شکم پرست	خسرو دهلوی
گرفتن	ببالینش سحر آن لطف عارض چنان دیدم	که ز بیضه خورشید را در زیر پر گیرد محشم کشی
نهادن	جواب نامه مار از بس تغافل کرد	در هزار بیضه کبوتر نهاد بر بامش ظفر یابی
نهادن	پیش که طاموس صبح بیضه زرین نهد	از مے بیضا بساز بیضه مجلس ارم خاقانی
یافتن	پر سیمرغ و بیضه اکسیر	می توان یافت یار نتوان یافت منظر دهلوی
بیع بالفتح خریدن و فروختن اما اکثر استعمال آن در فروختن است ۱۲ بهار عجم		
دادن	رو بسوے عالم بالا نهاد	مشت تریش نقد روان بیع داد وحید قزوینی
زدن	ره مایه داران ایمان زنند	به بخردار بیع دل و جان زنند ظهور شیرازی
بیعت مرید شدن، وعده و پیمان، و موافقت ۱۲ بهار عجم		
بستن	تا که بالادست من بیعت بطوبه است	با خوشه ام عقد اخوت با شریه بسته است صد اصفهانی
مصطلح بیضه زرین کنایه از آفتاب ۱۲ بهار عجم بیضه مجلس دائرة مجلس ۱۲ بهار عجم اکسیر کنایه از حقه اکسیر ۱۲ بهار عجم بیع دادن بهایا بیعانه دادن ۱۲ بهار عجم بیع زدن خریداری کردن ۱۲ بهار		
عه بسته با کلهک او قضا بیعت ۱۲ اثر شیرازی		

مصدر	صده	شاعر
خواستن	همه دعوی پرست و فرصت جوی	همه معنی گذار و بیعت خواه
رفتن	نسبت دارد همانا لطف و با چشم من	بیعتی زنت است گویا هر دو را بایکدگر
شکستن	بیعت جسم و جان شکست اثر	خطا و دست تا بهم داد دست
کردن	ترک نکردی مهر و لطف بیعت با تو کرد	نازد استغنا و لطمه عهد و هم پیمان باست
میل بیا محمول آنکه آهنگی سهرپین که زمین را بدان کاوند ۱۲ برهان و رشیدی		
زردن	همان میل زن مردالت شناس	کند میلکش را به بیله قیاس
بیم خوف و ترس ۱۲ بهار نجم		
آوردن	هر که از درد عشق بیم آورد	نیست عاشق که مرد بیمار است
بردن	سده گرم می عشق نه ترسد ز قیامت	کیفیت این بادیه بردیم کبدر را
بودن	همه بیم من از آن غمزه بیمار بود	همه تشویشم از آن لطف پریشان باشد
دادن	رقیبای دمی بیم که دارد قصد خونریزی	ازین بهتر چه خواهد بود یا ربا چنین باشد
داشتن	این تیره نظر چه بیم مردن دارد	پوشیدن چشم را تماشا نیست
رفتن	اگر اندیشه از اطناب بود از مشنویات	قلیله درین کتاب قلمی میکرد لیکن بیم رفت
رفتن	بیم و آمال شهادت عقب یکدگر کردند	که ز اعمال رویم و که از بیم آمال
عده ۱ آنکه بفردا دهی امروز مرا بیم ۱۲ سلمان ساوجی		
عده ۲ بیم دارد از سخن سازان بگیتی هر که هست ۱۲ وحید قزوینی		

مصدر	صله	شاعر
کردن	از ان فتنه جانستان بیم کرد	از ان بیم شب را بد و نیم کرد
کشیدن	کشم هر نفسی بیم ز بے برگگی خویش	که مرادست تہی پنجہ قاتل باشد
بیمار مریض ۱۲ بہار عجم		
پرسیدن	دوش می پرسید حال چشم خود فتم ز حال	اشتبان بیمار پرسید ما بیمار داشت
خاستن	بیمار خیز	بہار عجم
داشتن	جز بغائب است کو بھی نیست مرا	تا چو خود جسم مرا چشم تو دارد بیمار
داشتن	ہر کر باشد دل می چسبند از بیم تو در	ہر کجا ناز می بود بیمار دار چشم تست
بیماری ربخوری ۱۲ بہار عجم		
پیشیدن	بسکہ بیماری عشقم بہر گجان پیشد بہ	ساحم رشتہ بانگشت طیبیان پیشد
دادن	ضبط نگہ مکن کہ بحشم تو داده اند بہ	بیماری کہ نیست بہ پرہیزش احتیاج
کشیدن	وصل آنرا بہ کہ از ہجر اگر قناری کشد	قد صحت آن کہس و اند کہ بیماری کشد
نہادن	بیماری کہ جہل نہد در نہاد کس در	لے در عجم علاج پذیرد نہ در عجب
بینی ترجمہ الف ۱۲ بہار عجم		
مصلح		
۱۲ بیمار پرسی پرسش احوال بیمار ۱۲ بہار عجم ۱۲ بیمار خیز کیکہ از بیماری رستخا باشد کہ فی المثل و کیکہ خاستن او شل بیمار بود و این در حالت نقاہت بود ۱۲ بہار عجم ۱۲ بیمار دار بیمار دار ۱۲ منہ		

مصدر	صلہ	شاعر
زردن	در اشارت ہاش را بینی زنی	مرد پنداری و چون بینی زنی
کردن	بد کسے کو از حسد بینی کند	خویش را بے گوش و بے بینی کند

فصل بابے فارسی

پاس حفظ، وحراست، وترصد، وانتظار ۱۲ بہار عجم

آمدن	بیش ازین پاس دل بدخومی آید زن	از	گرچہ با این دل نشین بہلوشین خورده ام
جستن	دلیل جوہر مردی ست پااہلیت جستن		ز نامحم نگہدار یاد بکار معافی را
داشتن	پاسخ ددارا مگاہ گرم و بیڑی مکن		تا ب انظار محبت نیست محبوب مرا
داشتن	چو آگاہ شد مرد ایزد شناس	در	کہ دزدان در آن قلعه دارند پاس
دانستن	اگرچہ پاس دلما نازنین من نمی داند		دعا عاشقان ہر جا کہ با پاس بادش

پاسخ بفہم سین، جواب ۱۲ بہار عجم

آوردن	بر ایشان چنین پاسخ آورد شاہ	بر	کز ایشان بدیدہ ندیدم گناہ
دادن	چنین داد پاسخ کہ عمر اینقدر	عہ	بغم خوردنش چون رسانم بسر
شنیدن	توس گفتا بکہ گفتی یادہ اکنون یک بیک	از	پاسخ از من بشنو و عقلت بفہم برگمار

مصطلح

۱۰ بینی زردن کنایہ از اغا کردن ۱۲ بہار ۱۰ بینی کردن کنایہ از غرور و تکبر کردن ۱۲ بہار

عہ چنین داد پاسخ بہاد کہ شیر ۱۲ فردوسی عہ چنین داد پاسخ در پیشکار ۱۲ فردوسی

مصدر	صله	شاعر
کردن	چنان در حق من اهل تناسخ را	جواب شمع را کردند پاسخ زلالی خوانسار
گزاردن	رحم گفت ای شوخ خامش یک زمان تا فضل خویش	بگویم چون بگویم آن زمان پاسخ گذار اسدی طو
نمودن	بپاسخ نمودن زن بهوشمند	زیاقوت سر بسته بکشا دهن نظامی گنجوی
پاک طاهر، وصف، وبالکل، و تمام ۱۲ بهار عجم		
آمدن	دلا بگوشه آن چشم خوابناک نگر	تو پاک آمدی پاک باش و پاک نگر فغانی شیراز
انداختن	کیسه را پاک انداخت	بهار عجم
باختن	فغانی متاع پاک باخت	بهار عجم
باختن	جوانی پاکباز و پاک رو بود	که با پاکباز روئے در گرو بود سعدی شیراز
بردن	متاع ما پاک برد	بهار عجم
بودن	تو پاک باش برادر مدارا کس پاک	ز نند جامه ناپاک گازان برنگ سبک شیراز
داشتن	عالی دل و دست خود پاک آن داشت	تتمت زدن به میان را چه کند کس عالی شیراز
دیدن	ز دیدن هوس پاک بین شود چون عشق	دست که حسن تو آلوده نگاه من است عرفی شیراز
مصطلح		
۱۰ پاک انداختن کیسه خالی کردن کیسه را تمام از آنچه در دست ۱۲ بهار ۱۰ پاک باختن متاع و غیر آن و پاک کردن در دنیا پاک بمعنی تمام و بالکل است ۱۲ از بهار ۱۰ پاکباز کنایه از عاشق صادق و مرادف پاک فروش ۱۲ بهار ۱۰ پاک بین و پاک دیدن و پاک نظریک معنی است ۱۲		

مصدر	صلہ	شاعر
رفتن	جوانے پاکباز و پاک ر و بود	سعد شیرازی
رفتن	فلانے خانہ ما پاک گرفت	بہار
ساختن	خاک بہت شکم اگر باخون نیامیزد مچ	گویم خیم خوشن تن تا پاک سازد راہ را
ساختن	متاع ما پاک سوخت	بہار عجم
شدن	آئینہ دل پاک شد و یار درآمد	صد شکر کہ کارم ہمہ برو جہ حسن شد
شدن	چہ بشتے ست کہ آتش غصہ ناک شود	از لگا ہے بکشد گشتی ما پاک شود
شدن	جهان زیر فرمانِ ضحاک شد	ز ہر نامہ نام جم پاک شد
شدن	از عذاب پاک شد	بہار
فروختن	از ہر دو جہا حاصل مہن نا و گاہست	مانند کسان پاک فروشم زد و خانہ
کردن	تار و پود بنیم فرہ ام پاک کن بازشک	کز گریہ نگاہم چو نفس در تہ آب ست
مصطلح ۱۰ پاک رفتن و پاک سوختن چیز سے درینا ہم پاک بمعنی تمام و بالکل ست ۱۱ پاک شدن گشتی آخر شدن معرکہ گشتی، گویند گشتی ما و شما پاک شد، یعنی سرسبز شدیم و از یکدیگر راضی گردیدیم، و بریتقیاس پاک کردن گشتی ۱۲ بہار ۱۳ پاک شدن از عذاب فارغ و دستگار شدن ۱۴ بہار ۱۵ پاک فروش آنکہ ہر چہ داشتہ باشد بہ باد و ہد و بد بمعنی ست پاکباز ۱۶ بہار ۱۷ پاک کردن بمعنی چیدن، و صاف کردن چون راہ و دانہ و عرق و گرد و مانند آن، و بمعنی تمام کردن ۱۸ بہار عہ پاک سازد و سیارہ زخا شک ہلال ۱۲ میر حاج		

مصدر	صله	شاعر
کردن	راه پاک کرد	بهار
کردن	گمہ دیکھ بودم از و پاک کردہ گرد	از گمہ باغ سبز و بختہ گل گرد او صبا
کردن	سیکند زود حسنا سن و ہستی را پاک	ہمچو صبح این نفس پا بر کابلے کہ مراست صبا صفتا
گردیدن	خرقہ زاہنگرد پاک از نیل ریا	از جبرئیل گریب ز مرز و کوثر کشد طالب آملی
گردیدن	سرپاشستہ شد چون موج کوثر	از زکلفت گشت پاک آن حور میگر ناظم ہروی
گرہ ختن	سپہ خیل نجوم تو کہ باشند کہ پاک	بگریزند چو خورشید من افراخت علم اسدی طو
ماندن	مجنون چو افشاں آتش بر وصل تار و زبرا	از دامان لیلی پاک ناز تہمت آلودگی محتشم کاشمی
نگریتن	دلا بگوشہ آن چشم خوانک نگر	تو پاک آمدی پاک باش و پاک نگر خفانی شیراز
پالان معروف ۱۲		
دوختن	یکے بگفت کہ پالان بدوزا می ظالم	چہر شگافتم این ست چوب کاه رسید عالی شیرازی
کشیدن	خرازین زر بہ کہ پالان کشد	کہ تارخت خربندہ آسان کشد نظامی گنجی
پاسے ترجمہ رحیل، و بیخ، و بنیاد، و تمکن، و استقرار، و تاب طاقت ۱۲ بہار		
آمدن	اگر سیل بکرفتار در دہنال من باشد	بر همان از خواب سنگین بپا من بگری آید صبا صفتا
آمدن	حاشا شد گرد آید پا در و زنجیر سنگ	بہ پشت خلقی بشکند از بیم مال و بیم سر کمال صفتا
مصطلح ۱۳ پاک کردن حساب بہ آخر رسانیدن حساب ۱۲ بہار ۱۳ پاسے بزرگ آمدن و بزرگ آمدن		
معروف و غیر کنایہ از بلا و مکرم ہے پیش آمدن ۱۲ بہار		

مصدر	صلہ	شاعر
آمدن ۱۵	پاسے زرخود بطلب گاری می آید	ہر کہ چون سکہ ز راز سبز بر نیزد
آوردن ۱۶	با کفش ابرمی نیار دپاسے	بادش بجرمے نگیر دنام
آوردن ۱۷	کہ روز گارش اگر پا بر زمین آرد	شفیع ہم تو خواہم شدن کہ دستش گیر
آوردن ۱۸	پاسے پس آوردن	بہار
آوردن ۱۹	پاسے آوردن در دامن	بہار
آوردن ۲۰	پاسے کم نیاوردن از کسے	بہار
افشردن ۲۱	ہر اسیم بر سینه افشردہ پاسے	بدن آن شراب تہور فزراے
افشردن ۲۲	طالب توفیق گیر وصل بتان کہ ما	پاسے طلب دامن حرام افشردہ ایم
افگندن ۲۳	شکار جو یارادر کو محبتش پایر افگندہ را در	واضح دہوی
بافتن ۲۴	کشا ورزو آہنگرو پاسے باف	چو بیکار باشند سرشان بکاف

مصطلح ۱۵ پاسے خود آمدن بمعنی سپک خواندن کہ عبارت از آمدن بطوع و رغبت خودست و حذف با در کلام قدما شائع ۱۲ بہار ۱۵

پاسے آوردن قیام واستقامت گرفتن ۱۲ بہار ۱۶ پاسے کسے بر زمین آوردن کنایہ از زبون ساختن و بر زمین زدن ۱۲ بہار ۱۶

پاسے پس آوردن کنایہ از ترک کردن و گذاشتن ۱۲ بہار ۱۷ پاسے در دامن آوردن ترک آمد و شد کردن ۱۲ بہار ۱۷

پاسے کم نیاوردن کنایہ از مساوی و برابر بودن در رتبہ ۱۲ بہار ۱۸ پاسے افشردن قیام واستقامت گرفتن ۱۲ بہار ۱۹ پاسے پاید دامن افشردن

بمعنی پاسے در دامن آوردن ۱۲ بہار ۲۰ پاسے پایر افگندن قضا یا افسو بر پاسے بزد مند و آن پایر ہر جا کہ افگندہ رہے گوشتندان بخوار است ۱۲

طوط رود و قصابان بہ اشتیاق گفتہ باشند ۱۲ بہار ۲۱ پاسے باف جولا ہر ۱۲

مصدر	صلہ	شاعر
باختن ۱۵	گر وہی بانٹا واسپ تازی	خزنگانی
بر آمدن ۱۶	من و زیارت کوئی کہ پای دیدہ بر آتش	اگر بنگ بر آید بنگ سر مرہ بر آید طالب آبادی
بر چیدن ۱۷	بافشاندن دست پچند گوش	بیر چیدن پاسے دزدند ہوش خلوی شکر
بریدن ۱۸	پایم ز کوی او چہ عجب گر بریدہ شد	تا کہ بروی شیشہ دہما تو ان گذشت سلیم طرانی
بریدن ۱۹	پاسے بریدن	بہار
برداشتن ۲۰	ہچو مجنون پئے آواز در آئے بردار	سر زنجیر بدوش افکن و پاسے بردار سالک تنویری
بردن ۲۱	پاسے دعوی بسر و مرے خواہیہا	کہ ازین بے ادبی دین تو بر باد رود ملا جامی
بردن ۲۲	دوش دست طرم سلسلہ عشق تو بست	پاسے خیل خردم لشکر غم از جا برد حافظ شیرازی
بردن ۲۳	شعر فرستادنت باتو چنان ست راست	مور کہ پاسے تلخ نرود سلیمان برد جمال صفہا
برکندن ۲۴	گر سر بر آورد چو کہ و باتو بد سگال	تیغ قضا بر کندش چون چنار پای کمال صفہا
برگرفتن ۲۵	تا سخن غم ترا درین راہ	سر بر گرفت پاسے برگیر خسرو ہامی

مصطلح

۱۵ پاسے باز رقص ۱۲ بہار ۱۵ پاسے بر چیدن گر بختن ۱۲ بہار ۱۵ پاسے پا و قدم از جا بریدن ترک آمد دشت

آنجائے کردن ۱۵ پاسے بریدن و برکندن بیک معنی ۱۲ از بہار ۱۵ پاسے برداشتن شباقه و دویدن ۱۲ بہار

۱۶ پاسے از جا بردن کنایہ از بجا کردن پاسے ۱۲ بہار غم

۱۷ پاسے تلخ بہ نرود سلیمان برد وہی ۱۲ جمال

مصنر	صلہ	شاعر
بستن ۱۵	در	دست قضا بستہ در خائے موبد
بستن ۱۶	در	یکے در حرم پائے بست نماز
بودن ۱۷	از	پائے کم نبودن از کسے
بودن ۱۸	در	کے رکاب ظفر گران گردد
بوسیدن ۱۹		آب از پئے سر وقت می آید از فرنگها
پچیدن ۲۰	از	الا تانہ پچھی سر از عدل و رائے
پچیدن ۲۱		پائے پچید
پچیدن ۲۲	بہ	محبت پاک صبر گردان یک نفس پچید
خفتن ۲۳		رفیق اہل غفلت ہر کہ شد از کار میماند
خوردن ۲۴	در	پائش بسنگ تا بخورد در رہ طلب
خوردن ۲۵		واعظ از افسون بخوابد تو بہ داد از مے
		پانچو اہم خورد تا دستم بہ مینا میرسد

مصطلح

۱۵ پائے کسے در خائے بستن کنایہ از بازداشتن کسرا از رفتن ۱۲ بہار ۱۵ پائے کسے در خائے بستن کنایہ از سجدہ و گرفتار ۱۲ بہار ۱۶ پائے کم نبودن از کسے کنایہ از مساوی بودن در تہ ۱۲ بہار ۱۷ پائے کسے در میا بودن کنایہ از واسطہ بودن آن کس در میا چیز ۱۲ بہار ۱۸ پائے کسے در میا بودن کنایہ از واسطہ بودن آن کس در میا چیز ۱۲ بہار ۱۹ پائے کسے در میا بودن کنایہ از واسطہ بودن آن کس در میا چیز ۱۲ بہار ۲۰ پائے کسے در میا بودن کنایہ از واسطہ بودن آن کس در میا چیز ۱۲ بہار ۲۱ پائے کسے در میا بودن کنایہ از واسطہ بودن آن کس در میا چیز ۱۲ بہار ۲۲ پائے کسے در میا بودن کنایہ از واسطہ بودن آن کس در میا چیز ۱۲ بہار ۲۳ پائے کسے در میا بودن کنایہ از واسطہ بودن آن کس در میا چیز ۱۲ بہار ۲۴ پائے کسے در میا بودن کنایہ از واسطہ بودن آن کس در میا چیز ۱۲ بہار ۲۵ پائے کسے در میا بودن کنایہ از واسطہ بودن آن کس در میا چیز ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
۱۰۰ وادن	دگر بارہ آن بستہ را پائے داد	ستاینده را در سکون جاسے داد نظامی گنجوی
۱۰۱ داشتن	تا باد رخی کشته چراغ دل تاثیر	پائے کمی از صبح ندارد دم شامش سائیز اصفہانی
۱۰۲ داشتن	چون کوه پیش باد بھی دایا اگر	میز و حمایت تو بہ پشت غبار دست شمس
۱۰۳ داشتن	سہل است پاندای تو در مقام وصل	چون دست برد بجز بر بینی بدار پاک کمال اصفہانی
۱۰۴ داشتن	ستودان بھی ساختش زال زر	ندار دہمی جنگ را پائے و پیر فردوسی طوسی
۱۰۵ داشتن	مغیلان پائناک طیان اور حنا دارد	چہ غم دارد ز خارا نکس آتش زیر پا دامن اصفہانی
۱۰۶ داشتن	شاد باش ای شیر پر دل کہ ندارد پات	دشمن از خود بمثل رحم دستان باشد کمال اصفہانی
۱۰۷ درآمدن	وانکو ترا بسنگدلی کرد رہنمون	اے کاشکے کہ پاش بسنگے درآمدے حافظ شیرازی
۱۰۸ درآمدن	بر پشت لگا و در آور دپائے	بر آور دآور و زمینے نائے ہاتھی جامی
۱۰۹ دوختن	کہ بار غم بر زمین دوخت پائے	بضرب اصولم بر آور ز جاسے حافظ شیرازی

مصطلح ۱۰۰ پائے نہ داشتن از کسے مساوی بودن در تہ ۱۲ ہمارے پائے پیش کسی داشتن کنایہ از استقراء و قوت و قدرت
 ۱۲ ہمارے پائے داشتن قیام و استقامت گرفتن ۱۲ ہمارے پائے و حنا داشتن کنایہ از مجموع گردانیدن ۱۲ ہمارے پائے آن ندارد
 امکان و مقدور آن ندارد ۱۲ ہمارے گویم کہ این معنی ماخوذ از همان پاداشتن است کہ در شعر کمال اصفہانی مذکور شدہ و اصطلاح دیگر نیست
 پس بعنوان جداگانہ نوشتن چنانکہ بہار آورده و چہ ندارد مگر انیکہ گویند بیشترین معنی بانوں نافیہی آید و اصل علم ۱۲ مولف عفی عنہ
 ۱۰۰ پائے بسنگ درآمدن بلا و کڑوہ پہ پیش آمدن ۱۲ ہمارے پائے بر پشت اسب درآمدن بر اسب سوار شدن
 ۱۲ ہمارے پائے دوختن بر چیز کے قیام و استقامت گرفتن ۱۲ ہمارے

مصدر	صلہ	شاعر
رسیدن ۱۵	از بہ	کہ پا از شادی نمی رسد بزین تاثیر اصفا
رسیدن ۱۶	بر	پاے بر پے رسیدن بہار عجم
رفتن ۱۷	بہ	پایہ ہر مجنون چو سلاسل رقم
رفتن ۱۸		پایم از پیش بدر رفت بہند افتادم
رفتن ۱۹	از	فروپ سبزہ خطش بر چاہ دقن پوشد شفا اصفا
رفتن ۲۰	از	رو چو پایے کس از پیش بر وفا افتد سلیم طرانی
رفتن ۲۱	را	پاے بخواب رفتہ مارا حنا گذاشت صا اصفا
زدن ۲۲	در	چون دست دستان فی و پا در رکاب سفری نیشاپور
زدن ۲۳	بہ	پاز خم چندان بر بخت خود کہ میدانش کنم
زدن ۲۴	در بہ	در خواب بران سوسن آزاد نمی سر ابوالمعالی
مصطلح ۱۵ پا از شادی بزین رسیدن غایت خوشی ہم رسیدن ۱۲ بہار ۱۵ پا بر پے رسیدن متابعت کسے کردن ۱۲ بہار ۱۶ پا بر پے رفتن در سیر و سفر و آن کنایہ از مسافات و مرتبہ بود ۱۲ بہار ۱۶ پا از پیش بدر رفتن پریشان و غفلت و تہیہ شدن و این از اہل زبان بہ تحقیق پیوستہ ۱۲ بہار ۱۶ پاے از پیش رفتن پریشان شدن و کنایہ از تصحیر و لذت واقع شد ۱۲ بہار ۱۶ پا زدن در رکاب سوار شدن ۱۲ بہار ۱۶ پاے زدن بہ چیزے و بر چیزے و چیزے را بازی دادن ۱۲ بہار عہ نیز دم بر بخت خود پانیکہ بر میداشتم ۱۲ صائب		

مصدر	صبله	شاعر
زردن	را	قد آن در برون دل سرور بامی زند
سودن	با	که بدر یوزہ فسودم بدر او پائے
شستن	به	باد شگلین چون عروسان پاک گلبن آباب
شکستن	در	بے تردد پاک در دامن منزل شکند
شکستن		لیکن ز آب دیدہ بدر یانشسته ایم
فرو رفتن	به	که پایم فرو رفته زینسان به گنج
فرو شدن	از	بماند دست تحیر بدست بر چو چنار
فرو کردن	در	فرو نکرد جلالش در آن محقر پائے
فرو کشیدن		پائے فرو کشید
کردن	به	گذر از غیبه پیچو اهی زین کنه کلات
کردن	در	می ده که عید پاک طرب در رکاب کرد
کشدن		پائے کشادن
مصطلح ۱۵ پائے سودن راه رفتن ۱۲ بهار ۱۵ پاک در دامن شکستن ترک آمد و شد کردن ۱۲ بهار ۱۵ پائے بلنج فرو رفتن کنایه از دولت یافتن و مالدار شدن ۱۲ بهار ۱۵ پاک فرو کردن در چیزے پائے انداختن در آن ۱۲ بهار ۱۵ پائے فرو کشیدن توقف کردن ۱۲ بهار ۱۵ پائے بکلات کردن بکات تازی و فغانی فتنه است از کشتی ۱۲ بهار ۱۵ پاک کشادن کنایه از باز آمدن یعنی اینکه قبل ازین نمی آمد خلاصی آید و نیز طلاق دادن و گرفتن ۱۲ بهار		

مصدر	صلہ	شاعر
کشیدن ^۱	آن ہر زلزلہ کہ در تیرا دست حافظا	بیش از نگیم خویش مگر پاکشید ^۱ حافظ شیرازی
کشیدن ^۲	ز ملک معصیت ساما غیبت کردہ امکنو ^۱ در بہ	بصد افتادگی در راہ طاعت می کشم پات ^۱ طالب آبادی
کشیدن ^۳	پاے در دامن کشیدن	در
کشیدن ^۴	دست چو آن ز چادر و پا از برتر کشد	از تاجوان سفر آرد دست از دوش و پشت ^۱ ملا جامی
کشیدن ^۵	چہ زلفی ہندوی ایمان بریدہ	بر سیاہی پاے بر صحن کشید ^۱ ز لکھنؤ انساری
کشیدن ^۶	سب در سر خود کلا ہے ندید	از خجل گشتہ از بزم گمہ پاکشید ^۱ طغریا شہید
کشیدن ^۷	از میان تاثیر گر یاد ختر ز رے کشید	از در میان عاشق و معشوق کو دلالہ بود ^۱ تاثیر اصفہانی
کوفتن ^۱	پس آنگہ کسب ستورے ز خوبان	روان شد کوشیرین پاے کو بان ^۱ خسرو بلوی
کوفتن ^۲	چرخ ہفتم پاکوب قدر تو همچون رکاب	سیر انجم و تمال حکم تو همچون عثمان ^۱ جمال اصفہانی
گذاشتن ^۱	دولت ز تازہ لبت خواری کشد کز اول	پوشندہ پاگزارد بر سر لباس نور ^۱ تاثیر نرودی
گذاشتن ^۲	پا بر سر حرف من گذاری	بر آرے بمنت سر سخن نیست ^۱ رفیع قزوینی
مصطلح^۱ پا بیش از نگیم کشیدن از خود ویران^۱ ۱۲ بہار ۱۲۰۵ پاکشید^۱ آہستہ رفتن ۱۲ بہار ۱۲۰۵ پا در دامن کشید مراد پا در دامن اورد ۱۲ بہار ۱۲۰۵ پا از چیز کشیدن بیرون آمدن زنان ۱۲ بہار ۱۲۰۵ پا بر صحن کشیدن کنیہ از کل بے ادبی کردن ۱۲ بہار ۱۲۰۵ پا از میا کشیدن کنیہ از بکوردون خوشی را از میا کاری ۱۲ بہار ۱۲۰۵ پا کو بان رفتن کنان ۱۲ بہار ۱۲۰۵ پا بر لباس نو گذاشتن رسم است کہ چون خواہند جامہ نو پوشند اول پا را بران گذارند یعنی در زیر دست و پاکتہ شود و از اہل ایرلن کشیدہ شد کہ این رسم زنان آنجا است ۱۲ بہار ۱۲۰۵ پاے بر سر حرف کسی گذاشتن بحرف او توجہ نکردن ۱۲ بہار		

مصدر	صلہ	شاغہ
گذاشتن ^۱	در	سپندم از حریر شعلہ پا اندازی خواهم
گرفتن ^۲		مردمی ہر لحظہ دست او بوسہ در عنان
گرفتن ^۳	بہ	نخل امیدواری ہر جا کہ پا گرفتہ
گرفتن ^۴	بہ	پانگیر و بجان گر ہمہ رستم باشد
گرفتن ^۵		پا گرفتہ طفل
گرفتن ^۶		فارغ ز ریختن نیست تا شمع پا گرفتہ
غزیدن ^۷		سحابت ست کہ دست یسار تنگ کند
ماندن ^۸	در	از سر شغف بغیرت پا در گل ماندہ ایم
نہادن ^۹	با	پامنہ با خود کہ مقصد گم کنی
نہادن ^{۱۰}	بر	ای سایہ ات نجستہ تر از سایہ ہماے
نہادن ^{۱۱}	در	بہنگام سرخیجہ رو باہ لنگ
نہادن ^{۱۲}	از بہ	ز تابیلی غم چون صد آفت گاہے

مصطلح

۱۔ پا گذاشتن مراد پا نہادن ۱۲۔ پاے گرفتن کنایہ از بند شدن یا قیام و استقامت گرفتن بمعنی مردن ۱۳۔ از بہار

۲۔ پا گرفتہ طفل قوت رفتار بہم رساندن ۱۲۔ ہمارے پا در گل ماندن مقید و گرفتار بودن ۱۳۔ ہمارے پا با خود نہادن کنایہ از راہ

بے رہ نہافتن ۱۲۔ ہمارے پا پیش کسے نہادن مراد پاے پیش کسے داشتن ۱۳۔ ہمارے پا از دائرہ بیرون نہادن ۱۴۔ معرۃ

مصدر	صله	شاعر
نهادن ^۱	در طی زمان فراخ رو چو نتوکه دید	پا بر سر سال و ماه تا چند منی
نهادن	پایے برگردن مراد نهند	پشت بر روی روزگار کنند جمال
نهادن ^۲	پایے بر پایے کسے نهادن	بهار
نهادن ^۳	خط شبرنگ کز حسن نهند پا بحساب	شب نور و زمن در روز حساب ست
پای تیراب متغیر بدینتره و این غلط عوام فارسی گو بیان هندوستان است ۱۲ بهار عجم		
کردن	گرد خط نیست بخسار کوا جان در یاب	میکند حسن تو بر غم سفر پای تیراب
پای در رکاب و پایے بر رکاب آنکه آماده رفتن باشد، و آماده، و حمیا، و چیزے قریب ضائع شدن، و مائل شدن شراب بُشرشی ۱۲ بهار عجم و غیر این		
بودن	باقامت خم از عمر تادگی مجوسید	پا در رکاب باشد تیر یک در کمان است
داشتن	پا در رکاب داشتن	صا اصفهان
زدن	خدمت کند عنان و رکاب ترا قدر	چون دست در عنان دوی و پا در رکاب
شدن	تا محش در باله خطر افت شد پا در رکاب	باعث آوارگی گردد کمر گلدسته را
مصطلح		
۱۲ پا بر سر سال و ماه نهادن زمانه را مغلوب خود تصور کردن از جهت فراخی معاش ۱۲ بهار ۱۲ پا بر پای کسی نهادن کنایه از متابعت کسی کردن ۱۲ بهار ۱۲ پایے بحساب نهادن غایت حزم و احتیاط کردن ۱۲ بهار عجم		
ع پیش از آن دم که ز مفرض شود پا بر رکاب + چشم بکشاے و نهام شک فشان را در یاب ۱۲ صائب		

مصدر	صله	شاعر
کردن	ساقی بیا که روزه بر فتن شتاب کرد	می ده که عید پاسبی در رکاب کرد فغانی شیراز
گردیدن	زندگی گردید از قد و تا پا در رکاب	برد از عالم برون این ست چو گانی مرا صفا صفا
ماندن	از حیاتم نفی پاسبی بماندست	مے رود وقت گرا ز من خبر می گیری صفا صفا
نهادن	پاسبی چو گل بر بساط حسنی نه نم	در چه تهیدست همچو شاخ چنارم جمال صفا
نهادن	پاد در رکاب نهادن	بهار
پایم ریخ و پایم ریخ آنچه عوض محنت پایم کسی نه چون قاصد مها و مطلق اجرت ۱۲ بهار عجم		
دادن	مگر داد دولت مرا پاسبی ریخ	که پایم فرورفته زینسان بگنج نظامی گنجی
کشیدن	بفرموده تار قیبان گنج	از پاسبی کشند از پاسبی میهمان پایم ریخ نظامی گنجی
پایم لغز و پایم لغز بلام زلت و لغزش ۱۲ بهار عجم		
خوردن	کدوے اگر خورده پایم لغز عقل	ز باد به دستش دهد مغز عقل طغری مشد
دادن	پایم لغز دادن	بهار
رسیدن	مبادا که شش را رسد پایم لغز را	که گردد سر ملک شورید مغز نظامی گنجی
پایان انتها و کرانه هر چیز ۱۲ بهار		
پزیرفتن	چو پایان پذیرد حد کائنات	نماند در اندیشه دیگر جهات نظامی گنجی
بودن	سفر اگر چه که مست باشدش پایان	فراق اگر چه بحرست باشدش پایاب مغزی نیشاپور
داشتن	ره سرگشته گان پایان ندارد	که باشد گرد بادش میل و فرسنگ ساکت دی

مصدر	صله	شاعر
دیدن	بیابان محبت را ندیدم هیچ پایانی	خبر نشنیدم از مجنون بجز اینکه من بودم باقر کاشی
فصل تهای فوقانی		
پنجمته مقابل خام و سخت و قوی ۱۲ بهار عجم		
خوردن	و گردست همت ندارد و بکار	گدایشه خوانندش و پنجه خوار سعد شیرازی
شدن	بسیار سفر باید تا پنجه شود خانه	لا ا علم
کردن	پنجه کن پنجه رسم خامی را	پایه بفزای ناتمامی را والہ ہروی
گردیدن		
فصل دال حملہ		
پدرو و بالضم و الکسر و داع کردن و ترک گفتن ۱۲ بهار عجم		
کردن	چنان کہ پنجه گیسو ریزد دانہ ہای کسر	کند پدرو و دسر کاسر افزان گریہ بار والہ ہروی
پدید و پدیدار بالفتح ظاہر و آشکار ۱۲ بہار عجم		
آمدن	پدید آمد رسوم بیوفائی	نماند از کس نشان آشنائی حافظ شیرازی
آمدن	قیاس عقل باز نیجاست پر کا	کہ صانع را دلیل آمد پدیدار نظامی گنجی
مصطلح ۱۵ پنجه خوار آنکہ بے رنج و سخت معاش کند ۱۲		
عہ در تو پدید آمدست ہر کہ ترا پدید کرد ۱۲ فقیر دہلوی عہ بر لالہ ترا باز پدید آمدہ ز نگار ۱۲ رودکی سمرقندی		
سہ کز شب زاینده چہ آید پدید ۱۲ خسرو دہلوی		

مصدر	صله	شاعر
آوردن	بر آید	از و چرب و ترمی نخو اهد برید ابوشکور بلخی
آوردن	در آید	اثرش در دل کان لعل پدید آورد کمال اصفهانی
بودن	بر آید	وان نرگس چشم تو همه ساله پدیدار رود کی هم نرگس
شدن	از آید	شمر منده رهبر و یک نظر بر مجاز کرد حافظ نیرازی
شدن	از آید	یکه را چون شمر دی گشت بسیار محمود شومسری
کردن	بر آید	تا بخود آشنائی پنهانی خدا را فقیر دهلوی
کردن	از آید	ز یک جمرد و پیکر پدیدار کرد فردوسی طوسی
گشتن	از آید	گشت پدید از تبار آب آسمان خسرو دهلوی

فصل ذال معجزه

پذیرا و پذیره قبول کننده، و قبول کرده شده، و منتظر، و متصدد استقبال، و پیشوافتن، و بهائیم

افتادن	پذیرا افتادن	
بودن	پذیرا سخن بود شد جاے گیر	سخن کز دل آید بود دلپذیر نظامی گنجوی
شدن	گروهی بپاکی و دین پروری	پذیرا شدندش بی پیغمبری

عنه زیر گنبد نیلی پدید آورده چارارگان ۱۲ اثیر اخسیقی عنه هزار دانه بر نقطه پدید آورد کمال سه پدید آورد و دهنان
کار شیر ۱۲ فردوسی للعنه چندان در دے بروے پدیدار بود ۱۲ جامی صه بنگ اندر آتش از و شد پدید ۱۲ فردوسی ه نکرد
آن سخن را بدیشان پدید ۱۲ فردوسی صه چو پیغام شه با تو کردم پدید ۱۲ نظامی له انیت پدید کرد هستی ۱۲ خسرو

مصدر	صله	شاعر
فصل راز و محملہ		
پیر بالضم مقابل خالی و نسبت آن اکثر بظرف بود و گاہے بمظروف و بمعنی بسیار ۱۲ ہمارے		
آمدن	از نیلو فر آراستہ انجمن	از پیر از شیشہ ساعت آمد چمن قاسمی گونا باد
بودن	جام فلک ز گریہ امشب پُر آب بود	از اشکم چو بادہ در قح آفتاب بود شفا صفا
بودن	گفتم کہ باین خال ندارم ہر جنگ	با آنکہ پُر مز پاتا سر چون چنگ مسیح کاشی
داشتن	زبان من ز شکر تو دہانے پر شکر دارد	از کہ چشم من زرد تو جہانے پر قر دارد شرف غزنوی
ساختن	سفر پرداز و لبلبو خوارے	از رودہ پیر ساز و معد انبارے فوقی یزدی
شدن	سیر چشمہ شاید گرفتن بمیل	از چو پُرسد نشاید گذشتن بہیل سعد شیرازی
شدن	خاک ز زردی شد پیر زعفران	از خندہ نہ با اینمہ در ارغوان خسرو دہلوی
کردن	بیتو ہر گاہ تماشاے گلستان کردم	از بہمچو گل دامن خود پر ز گریبان کردم عالی شیرازی
گردیدن	و گر چہ عرصہ عالم پر از علی گردد	از یکے بعلم و شجاعت چو مرتضی نشود ادیب تریکی
گشتن	گر ختم ساغرم پر گشت از مے	از چہ سازم چون لب خور و نم نیست مسیح کاشی
ماندن	کے رانماند از درم کیسہ پُر	از صدق ہاے مردم تہی شد ز در قاسمی گونا باد
نمودن	پیر لطائف نمودہ عرض ہوا	در لطافت گرفتہ طول حیل ابو الفجرونی
مصطلح ۱۵ پیر بودن بپیر ز شکرہ بودن ۱۲ ہمارے		
عہ بارہ باغچہ را کرد دہان پر ز زر ۱۲ نظام عہ ۱۵ از نسیم آن ہوا پُر شکر و پیر غنیر شد ۱۲ مجیرہ بحرف بہایش دہان کرد ہر ۱۲ غلظتوری		

مصدر	صده	شاعر
یافتن	از	پریافت
پیر بالفتح ترجمه ریش اعم از انداز جناح باشد یا از جا دیگر تندی و تخفیف هر دو مستعمل ۱۲ بهار عجم		
افشانیدن ^{۱۱}	در	ان حریم که مناجا چراغ ملک فروخت
افگندن ^{۱۲}	در	ز پریشانی پروانه یک چراغ نماند
افگندن ^{۱۳}	در	پراگنده سیم رخ در کوه قاف
افگندن ^{۱۴}	در	نظامی گنجوی
انداختن ^{۱۵}	از	پراگندن
بر آوردن ^{۱۶}	از	از شکوه هماره رایست تو
بافتن ^{۱۷}	در	گر گس آسمان پر اندازد
بستن ^{۱۸}	در	اگر فکرت بر آرد پروبالا
خواستن ^{۱۹}	در	در سایه آن گل که گریبان چین است
داشتن ^{۲۰}	بر	که کرده اند همه خون راغ بر منقار
دیدن ^{۲۱}	در	بخواشگرے پروبال کبوتر
		متاع تیر بهر جا و هند پر دارد
		گفتم این منزلت از پاکو می بینم پیش
مصلح		
۱۱ پرافشاندن ریختن بر ۱۲ پراگندن و پرا انداختن عاجز و درمانده شدن و معنی پریختن و تو لک نمودن جانوران		
نیز ۱۲ بهار ۱۳ پر در پریم بافتن بهم پیستن بر ۱۲ بهار ۱۴ پر بر سر بستن از عالم گل بر سر زدن ۱۲ بهار		
عده داد و دین و در پرا انداخته ۱۲ نظامی ۱۳ در پناه تو بر آوردند موران پر و بال ۱۲ ارشدی سمرقندی		

مصدر	صله	شاعر
ریختن ۱۵	جائے کہ عقاب پر بریزد	از پشت ناتوان چه خیزد
زردن ۱۶	پڑطاؤس چون بسد نزند	میکند صد ہزار رنگ شکار
زردن ۱۷	پرزدن آن بہ کہ سمائی بود	پرزدن مرغ هوائی بود
زردن ۱۸	در کام شعلہ مہ شمار افتادہ است	پر میزند ہنوز زخامے کباب
زردن ۱۹	شاخ چون طوطی خوش جامہ سراند رہنما	خاک چون طاؤس فردوسی پراند پرزد
سوختن ۲۰	یکے باز را دیدہ برد وخت	دگر دیدہ ہا باز و پر سوختہ
شکستن ۲۱	تنگی گردون پرو بال مراد شکست	بیضہ فلا دین بیداد بر جو ہر نکرد
شکستن ۲۲	طوطی طاؤس بال ہضیہ در آتش نہاد	باز بک سیر از اغ سیہ پر شکست
شکستن ۲۳	چون برگ گل اگر پرد بالم شکستہ اند	پرواز شوخیم بہ پر رنگ بستہ اند
شناختن ۲۴	ز بیم خنجر و پیکان مہار ز پیش رخم تو	نہ پریشناسد از پیکان خویشناسد از خنجر
فروہلیدن ۲۵	فکرین کے بخیال تو رسد کز عظمت	از مرغ اندیشہ فردمی ہلد آنجا پرو بال

مصطلح

۱۵ پر ریختن معروف و کنایہ از عاجز شدن نیز ۱۶ پر بر سر زدن از عالم گل بر سر زدن و تاج بر سر زدن ۱۷ ہزار نم
 ۱۸ پر زردن بخنجر پرواز کردن و نیز کنایہ از نہایت مشتاق و آمادہ و میانشان بودن براے کار ۱۹ ہزار نم
 ۲۰ پر در پر زدن فراہم و مجتمع شدن ۲۱ ۲۲ پر فروہلیدن کنایہ از عاجز و در ماندہ شدن بود

مصدر	صله	شاعر
کشادن	بر	میر حاج جنان
کشادن	بر	سلا ساجی
کندن	از	ازرقی ہرو
گشتن	از	جمال صفحہ
کشیدن	از	طغر اکرم شاہ
گستردن	از	فرشتہ اشرفیاد
نشستن	بر	سلیم طرانی
نهادن	بر	طالب علی
یافتن	از	جمال صفحہ

پراگندن متفرق و پریشان ۱۲ بہار عجم

شدن	از	پراگندہ شد بر سر انجمن	اسکطوسی
کردن	از	جهان گیر و دشمن پراگندہ کن	نظامی گنجی
گردیدن	از	کز آہن نگر در پراگندہ میخ	،

مصطلح

۱۵ پربرفرق نشستن از عالم تیر و جگر نشستن ۱۲ بہار عجم ۱۵ پرسیمرغ بر آتش نہادن کنایہ از افسون کردن برباعی کرار

عہ پراگندہ شد کز عجمی ۱۲ سعدی شیرازی

کے بود از عالم فعل در آتش نہادن ۱۲ بہار عجم

مصدر	صله	شاعر
گفتن	اگر ابلهی مشک را گنده گفت	تو مجموع باش او پراگنده گفت سعد شیرازی
یافتن	چون زلف شاهان ز تو هر کسکه برتافت	خود را سیه کلیم و پراگنده حال یافت سلاسونی
پراگندگی پریشانی ۱۲ بهار		
آوردن	دو دل یک شود بشکند کوه را	پراگندگی آرد انبوه را نظامی بخوبی
افتادن	پراگندگی در سپاه او افتاد	پژدهش در آرزوم شاه او افتاد
پرتو تاب و عکس ۱۲ بهار عجم		
افتادن	سینه صد پاره شد از رشک و غرور	پرتو ماه رخت تابکتان افتاد علی خراسانی
افشاندن	چنان پرتو افشاند شمع قمر	که زد شعله از مشعل لاله سر ظهیری شیرازی
افگندن	اگر رایش نگر دد پرتو افگن	نباشد خانه آئینه روشن کلیم همدانی
انداختن	رخت خود را گویرون کشت از بر ماه و سال	شمه ایوان او انداخت پرتو در جهان ظهیری شیرازی
بالیدن	نیست عالم جاعل بقراری ساد	پرتو این شمع گریه بالیدرون محض است بید غلام آبادی
بخشیدن	زهرست می چو باشد بر لب ایلیغ مردم	پرتو بدل نه بخشد دو چراغ مردم شفا صفا
پزیرفتن	لیکن چه کنم نمی پذیرد	از غایت اضطراب پرتو شجاع صفا
تافتن	پرتو او تافت بروی زحل	گشت سعادت بنجست بدل خود بلوی
عهد زین هوس آب شد که افتد + از عکس رخت در آب پرتو ۱۲ شجاع صفا عجم بر رویت اگر پرتوش از دور افتد ۱۲ آلی سهروردی شوق پرتو ش ۱۲ باقر عجم یک پرتو بر افگنده شود ۱۲ شجاع صفا عجم چو عکس پرتو بر آسمان انداخت ۱۲ جدی بگر سینه کشاد بدل پرتو از طور انداز ۱۲ عجمی		

مصدر	صله	شاعر
دادن	کندا شک شمع ارضیا گستری	لگن را دهد پر تو خاورے
دوانیدن	گر نامه من پر تو اندیشه دواند	صد صدق به تسخیر هوار شده دواند
دیدن	پر تو روئے ترا در خلوت دید آفتاب	میرود هر دم چو سایه بر در و مام هنوز
رسانیدن	روشن ترست از گل خرشید داغ ما	پر توبه کائنات رساند چراغ ما
ریختن	رو زمین تیره ز طفلست که مانند طلال	پر تو مهر و مه از طرف کلاهش ریزد
زدن	گر پر تو سے ز رویتو بر آسمان زند	ماه و ستاره تاب نیارند آب را
گرفتن	ز روشن دیش ملک پر تو گرفت	وزیر کمن را غم نو گرفت
یافتن	خرد حیران که این نور از کجا یافت	کز پر تو چراغ انبیا یافت
پرچم بحیم فارسی بوزمزم چیز است که از ابرشیم سیاه بر علم بند و مجازم گاو کوی را گویند که بر سر علم بندند ۱۲ بهار		
بر بستن	بر بسته قضا بطه هور	بر نیر و بیرق تو پرچم
پرچین بحیم فارسی بر زن پرده خاست از خار و خلاشه که گرد باغ و غیره سازند و بجای از در خاست باغ و چو بهار تیره که بر سر دیوار نصب کنند و معنی پاک گرد باغ از خار و خاشاک استعمال یافته است ۱۲ بهار		
بستن	تا ز مشکت گرد باغ چهره پرچین بسته اند	عالم دل در خم آن کفن پرچین بسته اند
ساختن	گرد دل خود ز دوستی شان	بر دیو حصار ساز و پرچین
شدن	پرچین شد	نامر اصفا
عه پر تو دوانیدن محل تامل است ۱۲ بهار عه بخورشید و خشان پر تو داد ۱۲ ظهوری عه غافل کس که پر تو جانان بجان ندید ۱۲ آرزو		

مصدر	صده	شاعر
کردن ^۱		باغ را پرچین کرد
کردن ^۲		پرچین کردن
کشیدن		پرچین کشیدن
گشتن ^۳	بر	میخ سیمین اختران پرچین ظهوری ترشید
نهادن	از	تا ننگ رسن ز سنبل پرچین نهاد داغ حسرت بر دل صورتگران چین نهاد معنی نیشاپور
پر خاش بر وزن مخراش جنگ و جدل ۱۲ بهار عجم		
جستن		بکشتی و پنجه و آماج دگویی
خریدن		دو پر خاش خرابایک نیک خو
پرو از بدال ممله بوزن سرباز با صلا ح روشنگران جلا دادان وز دودن زنگ را گویند ۱۲ بهار عجم		
دادن		شب جام لاله زنگ سحر مشرق گلست
کردن	به	زیر کوه آهین منت صیقل مرو
گرفتن		سیف و دولت رسید زو بهنر
		آئینه خیال که پرواز میدهد
		خانه آئینه دل را بمی پرواز کن
		عز و ملت گرفت زو پرواز
		اسیر بهرستانی
		صفا صفا
		ابوالفتح رودی
مصطلح		
۱ پرچین کردن محکم و استوار کردن و پاک کردن باغ از خار و خلاشه چنانکه گویند باغ را پرچین کرد یعنی پیراست ۲ از ۱۲ بهار عجم ۳ پرچین گشتن و پرچین شدن محکم شدن چیزی در چیز از بهار		

مصدر	صلہ	شاعر
پردہ حجاب اور شہتہ کہ بردستہ ظنور وغیرہ بندند برائے نگاہ داشتن انگشتان و حفظ مقامات و مجازاً بمعنی مقامات و مطلقاً آہنگ ستعل شدہ ۱۲ ہمارعجم		
آوردن	نہ از گریست ضعف چشم نہ زدرد	این پردہ بروے کار بجران آورد کلیم ہمدانی
آویختن	مردک نیست کہ مجنون سیخبت ز رشک	پردہ د نظر لویج غزالان آویخت وحید قزوینی
افتادن	پردہ از روے روز افتاد	از بہار عجم
افتادن	پردہ از روے کار افتاد	از بہار عجم
افگندن	پردہ بر رو کار از جوی شیر افگندہ است	عشق شیرین با بخون کہ بکن می پردرد صفا صفحہ
انداختن	دلایمہ رخس دیدہ را بر آب انداز	ترست پردہ چشمت بر آفتاب انداز فضل بغدادی
باختن	در بٹا ہی سر فریزی می کنی	طفل را ہی پردہ بازی می کنی عطارد نیشاپوری
باختن	آوردہ ام از فسون طرازی	با پردہ دری و پردہ بازی فیضی اکبر آبادی
بافتن	پردہ چرا بافت یکے جانور	بفیضہ برائے چہ نہاد آن دگر ملا جامی
برافتادن	زند ان بچہ صمدہ ستی ببو کنند	چون پردہ برفتد در دیدن فرو کنند ظہوری شیرازی
مصطلح		
۱۔ پردہ از روی روز و از روی کار افتادن کنایہ از افشادن راز بود ۱۲ ہمار ۲۔ پردہ بر رو کار افگندن کنایہ از پنهان کردن راز بود ۱۲ ہمار عجم ۳۔ پردہ بازی بیاسے موعده و زاسے تازی کنایہ از لعبت بازی و خیال بازی ۱۲ ہمار ۴۔ پردہ بافتن معروف ۱۲ ہمار ۵۔ پردہ برافتادن از چہیرے معروف ۱۲ ہمار عجم		

مصدر	صده	شاعر
برافکندن	از ۵	بشکرا نکه برافکنده پرده روز وصال حافظ شیرازی
برانداختن	از ۵	پرده کشای در الا شوم خسرو دهلوی
برداشتن	از	مبادی پرده ام از روی کار بر خیزد راهب اصفهانی
برداشتن	از	مست شد از بوی گل کزین سیون برگشت مصطفی اصفهانی
برداشتن	از	از گریبان مهر برون آرد ز نارم چو شمع
برداشتن	از	پرده از روی کار برداشتن
برداشتن		من ندانم که تراوش کند از من سخن
برکشیدن	از	چنان پرده برکش ز اوج نوا
برگرفتن	از	ساقی بیا که یاز رخ پرده برگرفت
بگردانیدن		مطر با پرده بگردان و بزن راه را

مصطلح

۱- پرده برافکندن دو کردن پرده ۱۲ بهار ۵ پرده برانداختن دو کردن پرده ۳ پرده از روی کار برداشتن
 افشاکار شدن ۱۲ بهار ۵ پرده برداشتن از چیزه دو کردن پرده ۱۲ بهار ۵ پرده از روی کار برداشتن
 افشای را زد کردن ۱۲ بهار ۵ پرده از برداشتن همان افشاکار کردن ۱۲ بهار ۵ پرده برکشیدن از چیزه و برگرفتن از چیزه
 دو کردن پرده ۱۲ بهار ۵ پرده بگردانیدن از مقامی به مقامی دیگر از آهنگ گفتن ۱۲ بهار ۵

۳ تا خوشی پرده از رخ برنگند آواز بود ۱۲ بیدل ۵ امر و زرخاره خود پرده برانداز ۱۲ صاحب

مصدر	صله	شاعر
بستن	از بر ع	پرده از شرم آن عیار بر رو بسته است صا اصفهانی
پوشیدن	بر	اگر در پرده میداری کسی جانمی ماند خوسرو دهلوی
پیمچیدن	از	که دارد نسبت به بایسنه چاکان ناطم هراتی
خاستن	از	مرتبه بے خودی آراسته خوسرو دهلوی
دادن	بر از	بر رو خویش پرده ز شرم حیاده علی خراسانی
داشتن		خوش گفت پرده دار که در سر نیست سعد شیرازی
داشتن		که آه غیرت من پرده دار آینه است صا اصفهانی
در انداختن		پرده در انداختن بهار عجم
دریدن	عبر	چادر مریکم ربایم پرده زهرادرم خاقانی نیرنگی
دوختن		که حسن پرده دوزخم از اندازه بیرون سیفی اسفغانی
زدن	به بر	در دیش بد هر پشت پاک ز دورفت رضاعقی

مصطلح

۱- پرده پیمچیدن از چیز در کردن پرده و پرده خاستن از چیز لازم است ۱۲ پرده دادن و در انداختن بر چیز
 بمعنی بستن پرده ۱۲ پرده دار پرده پوش و دربان ۱۲ از بهار ۱۳ پرده در معروف و نیک نایه از افشا کننده راز ۱۲
 بهار عجم ۱۴ پرده دوزخیم دوز ۱۲ بهار ۱۴ پرده زدن پرده بستن ۱۲ بهار

ع پرده شکنین بچم خویش بست آن نگار ع در پرده و بر همه کس پرده می درمی ۱۲ اصدی سه پرده دهن بر اختر زنده ۱۲ انصرو

شاعر	صلہ	مصدر
حافظ شیرازی	از طرز شعر حافظ در بزم شاہراہ	ساختن ۱۰۰ مطرب چو پردہ ساز شاید اگر بخواند
جمال الصفا	و موزن بل پردہ گرد شقایق ساختہ	ساختن ۱۰۰ اے رد آشب نقاب صبح صادق خستہ
قاسمی گوناباد	ز تار نوا مطربش پردہ ساز	ساختن ۱۰۰ غجک شد ز بہ مطرب طبل ساز
سلما ساجی	خست ز آفتاب فرش سر آ تو باد	سر آیدن ۱۰۰ مطرب گردون شہا پردہ سر آ تو باد
بہار عجم		ساختن ۱۰۰ پردہ سوز
بہار		ساختن ۱۰۰ پردہ سوز
عرفی شیرازی	خانمہ دولت و چہرہ توفیق کشاے	شگافتن ۱۰۰ ناخبر قدرت او پردہ تحقیق شگان
بدر چاچی	شاہد نیست باز چہرہ خود مریم را	شناختن ۱۰۰ پیش چشمی کہ شد از پردہ شناسا حجاب
نظامی گنجوی	پردہ شناسان ہوا در شگرفت	شناختن ۱۰۰ پردہ نشینان بوفاد در شگرفت
بدر چاچی	چون شب لعل نہد بر رخ خورشید نقا	کردن ۱۰۰ چون خدادست کند بر ورق مہ پردہ
نظامی شیرازی	آبے نہایت شد دیدار اندکے	کشادن ۱۰۰ بکشا پردہ از گل خسا راندکے
ابو جعفر غزنوی	دل کے سوساقیان سمن ساق مے کشد	کشیدن ۱۰۰ ابرے خوش ش پردہ بر آفاق مے کشد

مصطلح

۱۰۰ پردہ ساختن راست کردن آہنگ و خواندن و آغازیدن ۱۲ بہار ۱۰۰ پردہ ساز پردہ گر ۱۲ بہار ۱۰۰ پردہ سوز و پردہ شگافتن

و پردہ کشاے ہر کہ ام معروف و نیز کنایہ از افشا کنندہ راز ۱۲ بہار ۱۰۰ پردہ کشیدن بصلہ از بمعنی پردہ کشادن و بصلہ باو بمعنی

بستن و بدون صلب بمعنی بہشتن پردہ است ۱۲ عبد الحمید عفی عنہ

مصدر	صله	شاعر
کشیدن	از	زرد کلاغ بر افکن نقاب مشکین را طالب آملی
کشیدن		پرده از روی کار اهل دنیا می کشم اسیر هراتی
گردیدن		رستگاری مرا پرده غفران گردد کمال صفهائی
گرفتن	بر از	هر کجا شاه با پرده زرخ باز گرفت علی خراسانی
گرفتن		نشسته بر سر گل پرده های تر گیرند خسرو بلوی
گرفتن	از	پرده از چیزے گرفتن بهار عجم
نشستن		پرده نشینان بوفادار شگرفت نظامی گنجوی
نهادن		واے بر دوشکیب واے بصبر و قرار رضای تیمانی
هشتن	به	ولی بدیده فردی بلد قضا پرده کمال صفهائی
پرستش طاعت و عبادت و خدمت و بیمار داری ۱۲ بر بان قاطع		
نمودن		هند و از و سوزش تن دید سود بدیش ترش گر چه پرستش نمود خسرو بلوی
پرستاری خدمت گاری ۱۲ بهار		
کردن	به	که زهره شان تبخا کند پرستاری خلیفایابی
مصطلح		
له پرده گرفتن بر چیزے و هشتن بر چیزے بمعنی بستن پرده ۱۲ بهار له پرده گرفتن از چیزے بمعنی دور کردن پرده و بمعنی پرده ساختن نیز ۱۲ بهار عجم		

مصدر	صلہ	شاعر
نمودن	نماید ہر کہ چون سواک جمعی پرستاری	کنند اہل عبادت و دانش نگہداری اثر شیرازی
پرسش تفقد عیادت بیمار و تعزیت و مطلق حال پرسی ۱۲ بہار عجم		
کردن	باجت تیرہ پرسش مل یار کے کند	دشب کسے عیادت بیمار کے کند
کردن	دارنے دیگر زندام اسے محبت پیشگان	چون بہیم پرسش پروانہ و بلبل کشید
کردن	بکن پرستی باری از حال چاکر از	عمیق بخاری
گرفتن	دو پر خاش خربایکی نیک خو	گرفتند پرسش نہ بر آرزو
نمودن	شد یار و مرا بوسہ خوشنود نکرد	پرسش نہ نمود و نیز پدر و دنگرد عطاردی فرار
پرکار بفتح و کاف تازی الہ معروف ۱۲ بہار عجم		
زدن	چون فلک پرکار زبرد و تش روبر	دولت او دست زد در دامن روز قیام
کردن	سگرشتہ ساخت خال ال را او مرا	پرکار کرد نقطہ سوداے او مرا
کشیدن	را او پر کار قدرت بر فلک خاہد کشید	تا ہمہ سیارگان از زیر پرکار آورد
گشتن	از نیگونہ گشت ست پرکار گردون	چنین حکم کردست ایزد تعالیٰ
نہادن	بر برگ نسرین بخیر بر نہاد از قیر	بگرد پروین پرکار بر نہاد از قار
پرند بفتحین حریر سادہ بافتہ ابریشم اکشف اللغات		
بستن	ز خوبی چنان ساختش نقش بند	کہ بر بست بر نقش مرگان پرند
مصطلح ۱۵ پرکار بستن سرگردان کردن ۱۲ بہار ۱۵ پرند بستن بر پیچہ مستور و محبوب گردانیدن آہنجہ را ۱۲ بہار		

مصدر	صده	شاعر
پروا بالفتح فرصت و فراغت و بیم و اندیشه و توجبه و التفات ۱۲ بار عجم		
بودن	با	تو گرد کوئے حکمت خانه سازی
بودن	از	نباشد با جمالت هیچ پروا
داشتن	از	از اجل پروا نباش مردم بزرگ را
کردن	از	ز ناحق کشتگان پروا ندارد آن بکج لال
کردن	از	هر که بخود بود از حد نکند پروا
کردن	به	چه غم از محتسب شهر بوستان را
ماندن	به	که ز هر خورده بدرمان نمی کند پروا
		ای عشق بجانان نمی کند پروا
		مطلبش از دیده بنیاد کجاست
		در نه ضار چه پروا کماش مانده است
پروا ز پریدن و افتخار و نازیدن ۱۲ بار عجم		
آوردن		سوئے شهر می چرانایم پروا ز
بودن	به	که باشند از گان باشیم مساز
برداشتن	به	مرف جان را اگر بود سو تو پروا ز چنین
بستن	به	همایه چتر او پروا ز برداشت
دادن	به	چون برگ گل اگر پروا بالم شکسته اند
		اگر صدق کلامت ندهد بالیقین را
		پروا ز شوخیم به پر رنگ بسته اند
		پروا ز تجربه که دهر روح امین را
مصطلح		
۱۵ پروا بمعنی بیم و اندیشه بنفسه و بصله از، بالفظ کردن و داشتن، ۱۶ گرچه کس پروا نخواهد کرد مکتوب مرا +		
و بمعنی توجبه، التفات، بصله با مستعمل ۱۲ بار عجم		

مصدر	صلہ	شاعر
دیدن	نمی بینیم در اقبال خود پرواز بستانی	ہم از بال مرغ مادرین دیرانمی نیرد
شستن	بیاد وصل او در کعبہ چندان گریه میکردم	کہ از بال و پر مرغ حرم پروازی شستم
کردن	فال احسان چو بند و سنج تو ز شوق	نقش زر از ورق گنجہ پرواز کند
کردن	کمال عشق از ان از جمال دیگر پیدا شد	چو رنگ چہرہ پرواز ہم بال دیگر پیدا شد
گرفتن	شش جہت چو غباری شد پرواز اگر	برق جولان کہ در خرمن خاک افتاد دست
پرویش تربیت ۱۲ بہار عجم		
آمدن	کہ فردات زان گونه سازم خورش	کز و آیدت سر بسر پرویش
بودن	بر سر آمد گوہر تیغ تو در روز نبرد	بر سر آید ہر کہ را زان دست باشد پرویش
دادن	فیض می تابد ز رویت چو تابد کوازل	گوہرت را پرویش داد کان آفتاب
کردن	ار خون دیدہ پرویش تا کہ مکنند	زند ان می گسار صہبا چہ دیدہ اند
یافتن	سنان کش یکہ نیزہ سی ارش	بآب جگر یافتہ پرویش
پہرہ نیز اجتناب از مناہی، واجتناب بیمار از نا خوردنی ۱۲ بہار عجم		
دادن	باز چو دارم ز خون خوردن ان فکر را	کہ توان بہرہ دادن کودک بیمار را
مصطلح		
لہ پرواز بال دیگر سے کردن کار سے بہ حایت سے کردن ۱۲ بہار عجم		
عہ کہ خان یافت زان ذوق و تن پرویش ۱۲ شہر یزدی		

مصدر		صله	شاعر
دادن	از شراب سودمند بخت بد پرهنیز داد	از	مئی که می خورد نمی خورد غم پرهنیز را
داشتن	تا تب خورشید تابان شکنی پرهنیز دار		میکنی از صدم در کاسه گرد و حلیب ثابت الابد
شکستن	چنان دلت ز شکست دلم بود خرم		که از شکستن پرهنیز خاطر بیمار
فرمودن	چو ز تبار یا صفت پیشه شمع عدلش	از	هنر و شیرا پرهنیز فرماید ز جوانی طالبی
کردن	سر نه تواند بچشم اولنگا و تیز کرد		دیگری بیمار می باید مر پرهنیز کرد
کردن	مانیز چو تو ضم پرستیم	از	پرهنیز مکن ز ما برهن رضی رتیمانی

شیر و تار و ضم ۱۲

پری ترجمه جن و نوعی از زنان جن که نهایت خور و باشند ۱۲ بهار عجم

افسیدن	پری افسا		بهار عجم
بستن	چون پدیداران در گل همی لرز و با		چون پری بندان بر بلبل همی افسان
خواندن	عاقبت رام سازست بفسون		تو پری غوی دمن پری خوانم
داشتن	بنات چرخ بر بسته لغزه چشم مردم را		چو گیسو پدیداران بوقت قص در پیرزن
داشتن	در عشق سلیمانم من هدم مرغانم		من مرد پری خوانم من شخص پری دام
سودن	گهی چو مرد پریا گوی گوی صورت		همی نماید زیر نیگبته لبلاب

رام کردن با فسون ۱۲

مصطلح پری است و پری بند و پری خوان آنکه جن داشته باشد و از احوال منیبات خبر دهد ۱۲ بهار ۲ پری دار
و پری سا یعنی پری خوان و نیز کسیکه آسیب جن داشته باشد و نیز پدیدار یعنی دختر و شیوه که زنان جادو خوانند برود مسند
تا پری در بدن او در آید و آن دختر شروع در رقص کند و از منیبات خبر دهد ۱۲ بهار ۳ در ششم گران خور و پری میکند ۱۲ صفا

مصدر	صده	شاعر
گرفتن به	سن بلرز و بچون پرے گرفته ز باد	برو کند چو پر پرک عند لیسا بنمون
گرفتن	پری گرفته	رود کسمر قند بهار عجم
پریشان بکسرتن پرالگنده ۱۲ بهار عجم و بفتح اول یای مجهول ۱۲ برهان قاطع و جهانگیری		
آسودن	بهر خود پریشانی نه بیند	از کسے کز دے پریشانے بیا سود
برآمدن	شاید بزللف خویش گرفتار شد فقیر	از زائینه خانه یار پریشان برآمده
بودن	گر سید بے بخم طره اودست مرا	کے چنین خاطر مجموع پریشان بود
خراستیدن	گردیده است همچو قد نگاه خضر سبز	روے زمین ز سر و پریشان خرام ما
داشتن	زاقبان جو خوشید رو در نظر دارم	که مغر صبح را دارد پریشانش
ساختن	کلاه از سر فلک تا طره مشکین فرویزد	پریشان ساز کامل را که مشکین فرویزد
شدن	پریشان شدن حکم	حزین اصفا بهار عجم
شدن	اینقدر شور نیست در سر تو	از عجب که پریشان شود از دستار
مصطلح		
۱۲ پری گرفته بمعنی پریشان مثل پریدار و نیز کسے که آسیب جن دارد و نیز از احوال منیبات کاهنه بر دم خبر باد و از ماضی و مستقبل گوید و در دیده پیدا کند و هر چیز که در خاطر بگذرانند و از و برسی بگویند و عبرتی آنرا کاهن گویند ۱۲ از برهان قاطع و غیر آن ۱۳ پریشان شدن حکم کنایه است از جفا نوشته شدن حکم و بے ربط بودن آن ۱۲ از بهار عجم		
عه وقت آئینه به نقش پریشان نشود ۱۲ صائب		

مصدر	صله	شاعر
کردن		که بر خاطر پادشاهان غمی
گردیدن		کاکلت چند بگردم تا بان گردد
گردانیدن	از	اگر گنجی بد آرد فرا هم کرده چون پروین
گشتن	در	که یک گل ز چین روزگار سهربرد
گشتن به	از	کاکلت در جلوه آمد زلف چون کارنسا
گفتن		زلفش دایم عرض تنگنا و از دہشت
ماندن	به	بدوران او کس پریشان نماند
نوشتن به		ننوشته هیچکس چو من اوصاف زلف تو
		جمع نوشتند و پریشان نوشته اند لا اعلم

پریشانی پراگندگی ۱۲ بهار عجم

برودن	از	خوابت بروز چهره پریشانی خمار
داشتن		نمی دانم چرا گردون بکام من نمیگردد
کردن		نمی وزد ز جهان باد بر دلم هرگز
کشیدن	از در	این پریشانی دل ز فکر پریشان میکشد
		دار دلست نشانه دندان چو سبکی
		اگر عیلم پریشانی ست زلف یار هم دارد
		که زلف شاه طبعم کند پریشانی
		قطره ناخوش را گزین سازد گوهر است

مصطلح

له پریشان گشتن حکم بمعنی پریشان شدن حکم است که گذشت ۱۲ پریشان نوشتن به ربط نوشتن ۱۲ بهار عجم

ع تا در هوش گشته پریشان حواس من ۱۲ آرزو ع صد پریشانی در این گلشن زودوران می کشم ۱۲ مفید بنی

مصدر	صده	شاعر
گرفتن	از	ربو چشم من از لعل تو گهر ریزی گرفت زلف تو از کار من پریشانی مجیر سلقانی
فصل زامی فارسی		
پشرو هیش بالکسر و بالضم و واد مجهول تفاحص و بازخواست ۱۲ بار عجم		
افتادن	در	پشرو هیش در آرم شاه افتاد نظامی گنجوی
رفتن	از	بجز خدمت تو بندت اتما نکند بهر کجا که پشرو هیش رود زلف من شاد کمال اصفهانی
کردن	از	اگر روزی از تو پشرو هیش کند همه مردمانت نکو هیش کنند ابو شکور بلخی
فصل سین جمله		
پس ترجمه آنست که گاه برای تعقیب محض آید و گاه بر آفرین ۱۲ بهار		
آوردن		از دل بکارت و عفت چونیکو می نیراز شفا اصفهانی
افتادن		آینه سکند پس افتاده راه پیش بینی طغرا مشهدی
افگندن		هم بعلم خودش بده پند که ندارد جز این پس افگندے اوحد کرانی
افگندن		دماغی کو بوی دآن سپر خاک و شبوبیت پس گوش افگند صاحب حدیث غم چو اسپر غم کمال اصفهانی
مصطلح		
۱ پس آوردن پسورد و دختر خوانده و بمعنی دختریکه پدرش هزار جا داده و تحلیس قبول نکرده باز پس بخانه خود آورده باشد ۱۲ بهار ۲ پس افتاده بمعنی مردود ۳ پس افگنده چیزیکه از خارج ضروری باز گیرند و بر آفرینگی نگا دارند و بعضی بمعنی میراث نیز گفته اند ۱۲ بار عجم ۴ پس گوش افگنده کنایه از ناشنیده انکاشتن ۱۲ بار عجم		

مصدر		صلہ	شاعر
۱۰۰ افگندن	پس افگندن		بہارِ عجم
۱۰۱ انداختن	اسبابِ حسن ماہِ فراخِ حالِ خطابست	گیسو سے تاب دادہ پس انداز میکند	اصفی شیرازی
۱۰۲ اندیشیدن	مخالف پس اندیش و او پیش بین	بد اندیش کم مراد و بیش کین	نظامی گنجی
۱۰۳ بردن	پس دکان بردن		بہارِ عجم
۱۰۴ بودن	پس کار بودن		بہارِ عجم
۱۰۵ خاریدن	پس سرخاریدن		بہارِ عجم
۱۰۶ خاستن	بر تر از سر و گل و نخل و سمن پایست	نیست پس خیر تو جز سایہ کہ ہمایست	نجاتِ اصفہانی
۱۰۷ رفتن	میسونِ خرس و کتار رفتن چو پس کار	این شکل شد پدیدار زشت و پشت و	عالی شیرازی
۱۰۸ رفتن	از تو رسد ہر کہ را و بسوی مقصد نیست	یا فتم از پس رویت فیض دم پیشوا	والد ہروی
۱۰۹ زدن	نمی توان دل مردم ربود پس خم زد	سوا از لعل ترا سو بموے می جویم	صائب اصفہانی

مصطلح ۱۰۰ پس افگندن در پس گذاشتن و پچنین و پس افگندن ۱۲ ہمار ۱۰۰ پس انداز یعنی چیزیکہ از خرچ ضروری بازگیند و بازمان تکی نگا ہارند ۱۲ ہمار ۱۰۰ پس اندیش اندیشہ کنندہ ایام گذشتہ زایام آیندہ کہ اورا پیش بین گویند ۱۲ ہمار ۱۰۰ پس کلن فریب و بازی دادن ۱۲ ہمار ۱۰۰ پس کار بودن مشغول شدن بکار ۱۲ ہمار ۱۰۰ پس سرخاریدن غدر بجان آوردن ۱۲ ہمار ۱۰۰ پس خیر شاگرد کشی گیر کہ بعد پاک شدن کشتی حریف کنندہ سوار از جہت تعلیم باد کشی گیر ۱۲ ہمار ۱۰۰ پس کار رفتن مشغول بودن بکار ۱۲ ہمار ۱۰۰ پس رومزد پیر کہ ترجمہ تابع ست ۱۲ ہمار ۱۰۰ پس خم زدن گرختن ۱۲ مصطلحات الشعرا و راہ کج کردہ

از پے کسے در آمدن و باز گرختن بنوعیکہ کسے بران اطلاع نیابد ۱۲ ہمار

مصدر	صله	شاعر
ستاندن ^۱	پس نه ستاند کریم دادۀ خود را	ابرزگو هر امید آب ندارد صفا مصفا
کردن ^۲	دیده ام جلوه های کاکل را	پس سر کرده ام تغافل را ظهور ترشیری
کردن	کرده زخم پس سر آرزو محرم را	حیف در دست که ایفونی افق گردد
کردن ^۳	چنار بین که ز غنچه را کند پس دست	گل و شکوفه صبار ابرای زر گیرند خورشید بوی
کردن	و گرنه زری ماند زن کند پس دست	زهر آنکه خورد لیک دیگرش بحرام
گرفتن ^۴	من از خواب عاشق کش نگار طفل خوارم	که گرگاه بود بد بوی ز من فی الحال پس گرفت و آید صدف
گرفتن ^۵	پس گیر	بهار عجم
نشان دادن ^۶	توان شمع عشق نگزیدت نهانی	که چرخ نمائی اورا پس دست در نشانی صلائی
نشان دادن ^۷	اشک بر چهره ما هست بهار آتش را	عشق بنشان عجب پس کار آتش را واله بود
نشستن ^۸	پس کار خویش آنکه غافل نشست	زبان بداندیش بر خود نه بست سعد شیرازی

مصطلح

۱ پس ستاندن داده را باز گرفتن ۱۲ بهار ۱۵ پس سر کردن رو کردن و دور کردن بلطائف الحیل ۱۲ بهار عجم ۱۳ پس دست کردن چنان ساختن و ذخیره کردن ۱۲ بهار ۱۵ پس گرفتن مراد پس ستاندن ۱۲ از بهار ۱۵ پس گیر کنایه از پس خوانده ۱۲ بهار عجم ۱۳ پس دست نشان دادن مراد پس دست کردن ۱۲ بهار ۱۵ پس کار نشان دادن متعدی پس کار نشستن که بعد ازین بیاید ۱۲ بهار عجم و مصطلحات اشعار ۱۵ پس کار خویش غافل نشستن اتمام کردن در کار و در انجام آن آنکه نکردن ۱۲ بهار عجم

✱ تاش میرجلال الدین حسن ست ۱۲ از بهار

مصدر	صَله	شاعر
نشستن ^{۱۵}	همان بهتر که خاموشی گزینیم	پس ز انوسے خاموشی نشینیم
نشستن ^{۱۶}	شاید پس کار خویش تن بنشستن	لیکن نتوان زبان مردم بستن
نشستن ^{۱۷}	هست اگر کشور بازان تو محضر نمائی	در نه بیرون شوازی بن خانه پس سر نمائی
نشستن ^{۱۸}	پس نماده	بهار عجم

پست مقابل بالا و مرادف کوتاه و خراب و ویران ۱۲ بهار عجم

افتاد	مکن عیب سخور گر سخن پست بلند افتد	سخن باران بود خور و وزیر گز آسان افتد
افتاد	آندم که از و بداشته دست	از بر افتد ز فراز بر زمین پست
بودن	کارم ز تو بیهوده شفا چو خاک پست	از فیض می چو طارم انگور شد بلند

مصطلح

۱۵ پس ز انوشستن بنگه اندیشه فرو رفتن ۱۲ بهار ۱۵ پس کار نشستن و در پس کار نشستن و از پس کار نشستن
 مشغول شدن بکار ۱۲ بهار و مصطلحات الشعرا فائد و ارسته لا هوری گوید که حتما سراج اللغات در شرح این بیت شیخ شیراز
 شاید پس کار خویش بنشستن آه معنی پس کار نشستن گذشتن از کار و مطلب خود نوشته و حال انگلیسین معنی باستاندا شعرا مذکور خلاف قدما
 و متأخرین است فزون تانیه در شعر شیخ بر نشستن است و افاده ترک کار و مطلب میکند آنرا بای موحده فهمید که متشار غلط گردیده فافهم
 ۱۶ پس سر نمودن روگردانیدن از محال و نیز بمعنی اعراض کردن اگر نمودن یعنی کردن است پس مرادف پس سر کردن بود و اگر مرادف
 ظاهر کردن است پس یعنی سرزد و انگندن از محال بود چنانکه پس سر نمودار شود ۱۲ بهار ۱۶ پس نماده مرادف پس انگنده ۱۲ بهار

عصمت هم در پس کار یکمیدانی نشست ۱۲ سلیم عه نشین بعزت از پس کار یکم کار است ۱۲ ابن یسین

مصدر	صلہ	شاعر
شدن	از	اے گشتہ سن از غم فراوان تو پست شد قامت من ببار چہران تو پست
شدن	بہ	بدست ام شود طے صحائف ملکوت بپائے قہر شود پست قہر گردون
کردن		گردون بلند کردہ اور انگر پست دولت عزیز کردہ اور انگر دخواں
گردیدن		بچمن اگر در آئی قد سرو پست گردد زد و لعل جان فزایت لعل خلق مست گردد
گردیدن	از	نگر تانیاری بہ بیداد دست کہ آباد گردد ز بیداد پست
گشتن	از	کہ گردون زاد با میگشت پست فلانے گرفتش باقبال دست
پسندہ و پسندیدہ و پسند خوش و مرغوب ۱۲ ہا ربعم		
آمدن		ہجرا ز ہلاک کا تبیم شردہ داد دوش پسند گر چہ این سخن آمد پسندہ ام
آمدن	از	سپہ را جواب چنین ارجبند پسند آمد از شہر یار بلند
افتادن		مرا ز پیش محبت ہی پسند افتاد کہ گر چہ بہت صد آزار گرانیست وحشی بافقی
بودن		خیم زلف یارم نباشد پسند پسندم بود حلقہ ہائے کمند
داشتن		رنجاندش بجرم نگہ و مبہم ز من دارد و لے پسند دل پر بہانہ اش
شدن		پروانہ را چراغ و مراد غشید پسند ہر کس بقدر طبع کند انتخاب را
کردن	بر	دل انمیت بعلت قلبی نمی خرید لیکن چو دید رو تو بر دی پسند کرد
گردیدن		من چون کنم کہ طور بدینا پسند من گرد پسند خاطر مشکل پسند تو
گفتن		برہمن ز شاہی برافروخت روے پسندید و گفت ای پسندید گوئی

فصل شین معجمه

پشت بالفم ترجمه طر و معاون و قوت دوانیکه بر آفتاب مستی و شربانند از انداز ۱۲ بهار

آوردن	با چرخ گریز و رکند دست در کمر	به	بخت تو آورد زمین پشت آسمان	سلا ساجی
افتادن	شاید آن رو فلک بهتر ازین رو باشد	بر	پشت این آینه بر جام افتاد دست	دانش مشهد
افشاندن	هر کس نشاند بر من پر شو پشت دست	بر	از جمل زرد بخانه ز بنو پشت دست	صفا اصفهان
افگندن	تیر افگنان را تو صدره فگنده اند	به	پشت کمان بر ترکش پر تیر آفتاب	طغر که مشهد
انداختن	پشت انداز			بهار
ایستادن	چنانکه پشت بازار ایستد قصاب	به	همیشه جانب بروست رو کمر گانش	اثر شیرازی
برزدن	چیت چندین عظموت و جبر کدوت	بر	پشت لب برزدن و باد بروت	موکو جامی
برزدن	پشت لب برزدن			بهار

مصطلح

۱۵ پشت انداز بر چیز می معنون ۱۲ بهار ۱۵ پشت دست افشاندن رو کردن ۱۲ بهار ۱۵ پشت کمان افگندن بر
تیر بر روانداختن تیر انداختن پشت کمان جانب حریف باشد ۱۲ بهار ۱۵ پشت انداز معطی دکن ده ۱۲ بهار
۱۵ پشت بازار ایستادن قصاب چون قصاب گوشت بقناره آویزد و خواهد که قطع کرده بفروشد ناچار در بدکان خود و
بجانب بازاری ایستد ۱۲ بهار و مصطلحات ۱۵ پشت لب برزدن بنار و غورنگریتن و جنبانیدن لب بالادرجه که دماغ
می فروشد و این از اهل زبان به تحقیق پیوسته ۱۲ بهار و مصطلحات الشعرا

مصدر	صده	شاعر
برکردن ۱۰	پشت برکردن	بہار عم
برکردن ۱۱	پشت برکردن	بہار عم
برکندن ۱۲	ہلیل ز غصہ پشت دست بر کند	از گریبان چاک زد از سر بیگند نزاری تہستان
بودن ۱۳	پشت فراغت مابکر وہ عیش باشد	بر متعارکبک خندان ہر جا گل و میناست تاثیر اصفا
بودن ۱۴	دل بے عشق ندار و خیر از جلوہ حسن	از پشت از بادہ بود آئینہ مینارا قاسم شہید
بودن ۱۵	پشت بر خویش باش چون دفتر	بر روئے در خود مباحث چون طومار تلور تر شیر
خاریدن ۱۶	آنکہ او پشت دست مے خاید	ہمہ را پشت پائے مے خارو الورا بیورد
خائیدن ۱۷	روئے در روئے دوست کن بگذار	تا در و پشت دست مے خاید سکہ شیرازی
خوردن ۱۸	نگاہم ز روئی تو گردیدہ مست	پیری گردہ می خورد پشت دست تلور تر شیر
دادن ۱۹	فلک بخت تو پشت خویش چون خم داد	ہ ز قرص مہر و مش گشت و جہان روشن کمال اصفا
دادن ۲۰	از تو کل ہر کہ پشت خویش بردیوار داد	از بر بے سخن خاک مراد خلق چون محراب شد صفا اصفا

مصطلح

۱۰ پشت برکردن اعراض کردن و نیز بمعنی منہم شدن ۱۲ بہار ۱۲ پشت برکندن پشیمان شدن و تاسف خوردن ۱۲ بہار ۱۳ پشت برکوه بودن کنایہ از کمال قوت و استقلال بجزیرے ۱۲ بہار ۱۴ پشت بر خویش بودن خود را بنظر نیاد ۱۲ بہار عم و مصطلحات الشعراء ۱۵ پشت پاک خاریدن تلق و چاہلوسی کردن ۱۲ بہار ۱۶ پشت دست خائیدن پشیمان شدن ۱۲ بہار ۱۷ پشت دست خوردن روشن ۱۲ بہار ۱۸ پشت خم دادن توانع و فروتنی کردن ۱۲ بہار ۱۹ پشت بردیوار داد کمال قوت و استقلال بجزیرے ۱۲ بہار

مصدر	صله	شاعر
دادن ^۱		چو بینی که لشکر همه پشت داد
دادن	به	به تنهاده جان شیرین بباد
داشتن ^۲	از عجب	پیرست و تو پشت میدی جانب او
داشتن ^۳	از عجب	شوخر که دارد از دل سنگین بکوه پشت
داشتن ^۴	از عجب	از میستی کند گم خویش را هر چه چشید
دیدن		بجنگ اندرون پشت لشکر ولیکن
دیدن ^۵		ندیده گم جنگ جز پشت لشکر
دیدن ^۶		از دم سر و لعلی که شود افسرده دل
دیدن ^۷		شمع پشت سر چندین مبارا دیده است
دیدن ^۸		فلک بار اتو افانی پشت سر دید
زودن ^۹	از بر	بنوعشق اگر دل زنده باشی
زودن ^{۱۰}	از بر	میزند پشت کمان بر آفتاب
زودن ^{۱۱}	از بر	یار بکیش کیست بتو ماکه میزند
زودن ^{۱۲}	از بر	بر مست پشت پای و مجبور پشت دست

مصطلح^{۱۳} پشت دادن پشت بر کردن و نیز بمعنی پشت انداختن ۱۲ بار ۱۵ پشت بکوه داشتن مراد پشت بکوه بودن ۱۲ بار

۱۴ پشت دار بدال معلوم ادغام یعنی بان ۱۲ بار ۱۵ پشت کمری دیدن زوال کس دیدن چو شخص بر سر خود ستائی آید گویند با سر فلان

و بهمار دیده ایم تو کیستی یعنی کسان در گذشتند تو در چه حسی و نیز چون از کس کبیده خاطر باشند گویند الحمد لله که پشت سر فلان دیدیم یعنی مردنش یا از دنیا رفتن

تقل کردنش را دیدیم ۱۲ مصطلحات و بهار ۱۵ پشت کمان بر کس زودن مراد پشت کمان بر کس بودن که گذشت ۱۲ بار ۱۶

پشت پا زودن ترک کردن ، خان آرزو نوشته که پشت پا زودن در محل رد کردن اشیاء و اسباب دنیا مستعمل است

بر اشخاص دیده نشد ۱۲ بر مان و بهار

۱۷ دارند پشت بر کوه از سخت جانی خویش ۱۲ مخلص کاشی

مصدر	صده	شاعر
زردن ^۱		دست و پاے زردیم در گرفت
زردن ^۲	ب	که رکن دست دولت دنیا خوریم کی
شکستن ^۳	در	جویدوران باغ عیشم بنگ غم شکست
فرسودن		بسر نشان یکے روئے مہ خواشیده
کردن	بر	مکن تکیہ بر ملک دنیا و پشت
کردن ^۴	بر	چو بیند بآن روئے پر آب و تاب
کردن	بر	پاے برگردن مرا و نمند
گذاشتن ^۵	از بر	در پیش عارض تو مکر گذاشت ست
گردانیدن		در شتی دیدند همه پشت گردانیدند
گزیدن ^۶	از ع	یابد چگونہ راه در آن لف دست ما
		پشت پاے زردیم وارستیم
		نغمه ز بند شکست مغفور پشت دست
		بار حیران تو پشت تمام در هم شکست
		سم سمند یکے پشت گاو فرسوده
		که بسیار کس چو تو پرورد گشت
		کند ماه نو پشت بر آفتاب
		پشت بر روئے روزگار کنند
		از برگ بر زمین شجر بطور پشت دست
		جائیکه شانہ میگزد از دو پشت دست

مصطلح

۱ پشت پا زدن منہم شدن ۱۲ ہمار دبر بان ۲ پشت دست زردن رد کردن ۱۲ ہمار ۳ پشت در ہم شکستن
 ۴ فرسودن ۱۲ ہمار ۵ پشت کردن بر چیزے اعراض کردن ازان چیز ۱۲ ہمار ۶ پشت دست گذاشتن کنایہ از الحاق کردن
 ۱۲ ہمار ۷ پشت دست گزیدن پشیمان شدن ۱۲ ہمار

مصدر		صده	شاعر
ماندن ^{۱۵}	گزر و نمو خود بر اندازی نقاب	بر	پشت بر دیوار ماند آفتاب صفا صفا
نمودن ^{۱۶}	سپاه که در جنگ نمود پشت	از در به	نمودن که نام آوران را بکشت سعد شیراز
نمودن ^{۱۷}	از بیم آبرویتو در روز رستخیز	از در	آتش نمود پشت و گرفته ره گریز کمال صفا
نهادن ^{۱۸}	پسیم چون چاکران کمین	بر به	فلک پشت دستی نهد بر زمین نوی شیر
یافتن	پشت یافتن		بهار

پشم صوف ۱۲ بهار عجم

داشتن ^{۱۹}	واهمه از حیزر حمله توندارم	در	چون سر کل پشم در کلاه ندارد واله هروی
رشتن ^{۲۰}	دیبا بتوان بافت ازین پشم که رشتیم		سعد شیراز
شدن ^{۲۱}	پشم شدن		بهار عجم
کشیدن ^{۲۲}	کشیدم پشم در خیل مسپاهش	در	نظا نجوی
کشیدن	در نمی گنجد اگر موئی شود بیده گوی		نزار قلی شانی

مصطلح

۱۵ پشت بر دیوار ماندن، حیزران ماندن ۱۲ بهار ۱۵ پشت نمودن مراد پشت برگردن و نیز بنهزم شدن ۱۲ بهار
 ۱۶ پشت دست بر زمین نهادن نوعی از تعظیم هندی وستان و تبرکی کورنش گویند ۱۲ بهار ۱۵ پشت در کلاه دداشتن
 عزت و اعتبار داشتن ۱۲ بهار ۱۵ پشم شدن پراگنده شدن ۱۲ بهار ۱۵ پشم کشیدن تفوقه انداختن و چرخ
 و دور کردن بطائف الحیل ۱۲ بهار

مصدر	صده	شاعر
پشیمان نادم ۱۲ بهار		
بودن	از	کرده بودم بدوست و مستوجب حرمان بودم
دیدن	از	ماران دید هرگز از عشق او پشیمان
شدن		هرگز نم جمع نشد دل که پریشان نشدم
کردن		قتل چه گفته بود آنمه که فردا میکنم
گردیدن	از	پشیمان نگردد ز کردار خویش
گشتن		سحر را بگسل فغانی گر پشیمان گشته
فصل لام		
پل بالضم ترجمه جسر و پول مشع آن ۱۲ بهار عجم		
بستن	بر	ز تارش بر آن نغمه پرورده رود
زودن		یکه پول دیگر بیايد زدن
ساختن	از	می تو چون موج از دریای یک ساغر گشت
شکستن	بر	فلک پل بر دلم خواهد شکستن
کردن	بر	بر آب جی چون پل کردن و گذاره شدن
مصطلح ۱۵ پل شکستن میطاعت و بے بهره گردانیدن ۱۲ بهار		
عه گشت تاری پل سازندش از موی سیاه ۱۲ جمادی دهلوی		

مصدر	صده	شاعر
کشیدن	محیط از سپه در ترزل کشم	ز پشت نمنگان بره پل کشم
کندن	بلا به چاره گران تند و تلخ بشیرست	که روز سیل همه صفت کندن پل شد
پلاس نوعی از جامه درشت و کم بها ۱۲ بهار عجم		
افگندن	پلاس افگندن	بهار
انداختن	پلاس انداختن	بهار
باختن	ز موهجه جهان را با نفم پلاس	از زخشی کیوان بر آرم اساس
کردن	در صبح عز اچرخ گریان بدرید	در ظلمت شب پلاس در گردن کرد
گفتن	پلاس گفتن	بهار
پله تحریک و تشدید دوم گفته ترازو ۱۲ بهار عجم		
گستن	حلم ترا کمانه همیکرد ناگهان	بگست هر دو پله میزان روزگار
فصل نون		
پناه حمایت و پناه گرفتن نیز و این مجازست ۱۲ بهار عجم		
آوردن	بیش ازین از من نمی آید که آورم پناه	از قف دوزخ بخاک آستان این جناب
مصطلح		
پلاس افگندن و انداختن متفرق در پراگنده ساختن ۱۲ بهار عجم پلاس گفتن کنایه از غریب دادن ۱۲ بهار		

مصدر	صلہ	شاعر
بردن	بہ	بہشت و طوبی و طوبی الہم حسن مآب حافظ شیرازی
بودن	در	پناہ آرزویم سایہ نہال تو باد آرزو اکبر آبادی
جستن	در	گردون بگیرد مرکز حکمت مدار کرد ظہیر فاریابی
خواستن	از	از سایہ تاک ست گرت افسر شاہی آرزو اکبر آبادی
دادن	بہ	ز شتر نفس یا خیر النبیین ناظم ہروی
داشتن	از	کسے کوز جاہت ندارد پناہ کسے کوز عدلت ندارد سپر معز نیشاپوری
دانستن		ہمہ دشمنند و منت دوست بس فردوسی طوسی
ساختن		آتش پناہ ساختہ از بہر امتحان ازرقی ہروی
شدن	در	ندانم از چہ بخود داده بود رخہ عار اثر شیرازی
کردن	بہ	باثبات دولتت کردی پناہ انوری بیوردی
گرفتن	از	ز بیم تیغ چو آتش پناہ بنگ نگیم سفید بلخی
گزیدن		مواصل بجا ہے و عمرے و مالے قاسمی گونا آبادی

عہ برزند وقت حوادث پناہ بردارو ۱۲ ظہیر فاریابی

عہ جگر از کاوش آن غمرہ پناہ می جست ۱۲ طالب آملی

عہ ز اخلاط عزیزان خدا پناہ دہد ۱۲ زمانا

للعہ دین و دنیا را تو کردستی پناہ از اضطرار ۱۲ معزی عہ درین سایہ گاہ از چہ کردی پناہ ۱۲ فردوسی

مصدر	صده	شاعر
پنبه بالضم قطن و اضافت آن سکو قمر و دینا و داغ و بالش و گوش شائع است ۱۲ بهار عجم		
افگندن ^۱	پنبه اندر گوش خود باید افگند	اندر
بر آوردن ^۲	پنبه از گوش بر آوردن	از
برداشتن ^۳	که یعنی پنبه چست از گوش بردار	از
برداشتن ^۴	از دلم عشق بجای غم دنیا برداشت	از
بر گرفتن ^۵	که ساقی می شود صد درین محفل نمیدانم	از
چسپانیدن	بعد چسپانیدن پوست کند این رخ شامد با تو	از
داشتن	دل ریشم از دیدن آن نگار	از
داشتن ^۶	گیری ایراد بگردم که خطا کرد فلان	بر
رستن	هر پنبه که از زمین مارست	از
رشتن	هر پنبه که از زمین مارست	از
روئیدن	پنبه روئیدن	بهار

مصطلح

۱ پنبه اندر گوش افگندن مقابل پنبه از گوش بر آوردن ۱۲ بهار ۲ پنبه از گوش بر آوردن از گوش برداشتن
 یک معنی است ۱۲ بهار عجم ۳ پنبه از سر دنیا برداشتن معرود ۱۲ بهار عجم ۴ پنبه از دنیا بر گرفتن معرود ۱۲ بهار
 ۵ پنبه بر ریش کسے داشتن خرافت و هزل کردن ۱۲ بهار

مصدر	صده	شاعر
ریختن	از	ز قوس قزح برق شفاف ریخت
زردن	بر	چو آن پنبه کز قوس نذاف ریخت
زردن	بر	هر روز بهر پنبه زردن بر دواج جفجف
زردن	بر	پنبه بر سر پنبه زردن
ساختن	از	پنبه سازم از پنبه شدن ته های دام را
سوختن	از	آتش می گرچه جهان بر فروخت
شدن		پنبه شدن
شدن	از	پنبه کنم شکرشان را چنان
شدن		پنبه شدن
فلگدن	در	پنبه در گوش فلگدن
کاشتن	بر	پنبه کاشته بودیم بر کناره نیل
کردن	از	در می روشن رگ تلخی شود رگما خواب
کردن		پنبه مینا اگر از پنبه گوشم کنند
کردن		کاکنده بود گوش قبول از ندای ملک
کردن		هفته ممان باغ من شوید
کردن	از	چو اعتبار ز ریشه که در کلاهش مهبت
مصطلح پنبه زردن ندافی کردن ۱۲ بهار ۱۳ پنبه ساختن پریشان کردن ۱۲ بهار ۱۳ پنبه شدن پریشان شدن دیگر دزم دهم بودن ۱۲ بهار ۱۳ پنبه کاشتن معروف ۱۲ بهار ۱۳ پنبه کردن کنایه از پریشان کردن و گریزانیدن دزم دهم بودن ۱۲ بهار		

مصدر	ص	شاعر
کردن ^۱		بهار عجم
کردن ^۲	در	بهار عجم
گذاشتن ^۳	بر	بهار عجم
گذاشتن ^۴	بر	بهار
گرفتن ^۵	بر	که از کثرت گریه گردید ریش طغراشند
گرفتن ^۶	از	بهار
گرفتن ^۷	از	از شیشه گرفت پنبه و خشت از سر خم کامل شیرازی
نهادن	در	بدست نمی نهد پنبه در دهن صدای تیریزی
نهادن ^۸	بر	بهار عجم
نهادن ^۹	بر	بهار عجم
نهادن ^{۱۰}		بهار عجم

مصطلح^{۱۱} پنبه کردن کنایه از خاموش کردن و دفع و محو نمودن و منکاشدن ۱۲ بر بان قاطع^{۱۳} پنبه در گوش کردن کنایه از غفلت داشتن و سخن نماندودن ۱۴ بر بان قاطع^{۱۵} پنبه بر ریش گذاشتن بغن و تدبیر کار از دست کسی گرفتن ۱۶ پنبه چشم گذاشتن و چشم گرفتن یک معنی است ۱۷ بهار^{۱۸} پنبه از سر مینا گرفتن و از شیشه گرفتن معنی ۱۹ پنبه بر ریش کسی نهادن و پنبه بروت کسی را نهادن نزل و طرافت با و کردن ۲۰ بهار^{۲۱} پنبه در گوش نهادن مراد از پنبه در گوش افکندن و کردن است ۲۲ بهار

مصدر	صلہ	شاعر
پنچہ کف دست و پا ۱۲ بہار عجم		
آوردن	پنچہ در پنچہ کسے آوردن	بہار
افشردن	افشردہ پنچہ عقل بلند بازورا	کسے بتاک بردست بر نمی آید صنا صفا
افگندن	ماہ علمش فگندہ پنچہ	بازوئے ہلال گشتہ پنچہ تاثیر صفا
افگندن	اشک عقیق ز بن مرگان ہمی کشم	تا پنچہ بہ پنچہ مرجان در افگنم
انداختن	ہر چہ خواہی کن مارا با تو را جنگ نیست	پنچہ بازو آوران انداختن فرنگت قدی شہد
بردن	از زور حسن پنچہ جو شید بردہ است	پیش فروغ یار نگر دد سفید صبح عالی شیرازی
بر کشیدن	پنجا بر کشید سر و از سر	تا کند بر بقار شاہ دعا ابوالفتح رزو
پیچیدن	چو موج از سوز دل ہر خط بر آب می چیم	بشرط بقیاری پنچہ سیما بی چیم والہ ہروی
تا بیدن	مرا چو مہر تابان داغ دار د آسمان چشنے	کہ تا بد پنچہ الماس اثر گان زرینش صنا صفا
تافتن	کردہ بیش چوں پر علی لب تشراب	تا فتنہ مر عارضت پنچہ آفتاب را تاثیر صفا
دادن	در خیم ربائی ز اجل دست رباید	در معرکہ گر پنچہ دہی ساق بقم را والہ ہروی
مصطلح		
۱۵ پنچہ افشردن غالب آمدن بر حریف در پنچہ کردن ۱۲ بہار ۱۵ پنچہ افگندن با کسے زور کردن با کسے بہ پنچہ ۱۲ بہار ۱۳		
پنچہ در پنچہ کسے افگندن و آوردن حریف کسے شدن ۱۲ بہار ۱۵ پنچہ انداختن مراد پنچہ افگندن ۱۲ بہار ۱۵		
پنچہ بردن و پنچہ پیچیدن و تا بیدن و تا فتن مراد پنچہ افشردن ۱۲ بہار		

مصدر	صلمہ	شاعر
داشتن ۱۵	در	پنچہ در پنچہ آن زلف پریشان دارد طالب آملی
دریدن ۱۶	در	نالہ او پنچہ گردون درست نطومی ترشیر
رفتن ۱۷	در	پنچہ در پنچہ خورشید ز افشان بروم شنائی مشہد
زردن ۱۸	با	پنچہ باناز کی خوشی تو نتوانم زد طالب آملی
زردن ۱۹	بر	برو کو ہزن پنچہ بر روئے مرد سعد شیرازی
زردن ۲۰	بر	پنچہ بر روئے کسے زردن بہار
زردن ۲۱	بہ	پنچہ خون بدرخانہ گردون زدہ است شفا اصغہا
شکستن ۲۲	در	خطاست پنچہ مسکین ناتوان شکست سعد شیرازی
فرو بردن ۲۳	در	در ہر دے کہ پنچہ فرو بردیش اش صفا اصغہا
کردن ۲۴	با	سعدی سین خود را رنجہ کرد سعد شیرازی
کردن ۲۵	در	و گر نہ پنچہ در پنچہ فرما دیگردم صفا اصغہا

مصطلح

۱۵ پنچہ در پنچہ کسے داشتن و رفتن و گردن کنایہ از حریف کسے شدن و نیز ثنائی بمعنی دست یکدیگر گرفتہ کارے کردن ۱۲ بہار

۱۶ پنچہ زردن با کسے بمعنی پنچہ افگندن با کسے ۱۲ بہار ۱۷ پنچہ بر روئے کسے زردن معروف و نیز کنایہ از سیاہ کردن

روئے ۱۲ بہار ۱۸ پنچہ خون بردر کسے زردن اظہار ترک تازی خود کردن ۱۲ بہار

مصدر	صده	شاعر
کشادن	شیر دندان نمود و پنجه کشاد	خویش تن گاو فتنه کرد سقیم
کشیدن	بر سینه کشاده مادست رد و خلق	بر روی بجز پنجه خونین کشید نست
کندن	بجشمشش برودیده هوا ز شایین	بقولش بکند پنجه روبه از ریبال
گرفتن	بس که زویده بنیچم خون دل خراب را	گریه گرفت در جانیچه آفتاب را
گرفتن	بگو قاسم طیم را که گیر و پنجه در آهن	که تندی با بنضم نیشتر بستر اندازد
گرفتن	از تست چنار را دیرری	با باد همیشه پنجه گیری
گستن	بر براق برق اگر گردم سوار	پنجه در داز عنانم نگسلد

پند بالفتح نصیحت ۱۲ بهار عجم

آموختن	من بنده آن شو پسندیده که هرگز	آموختن پند بد آموز ندانست
بردن	در کیش عشق دوستی دشمنی کیست	ما پند از نصیحت بیگانه برده ایم
پزیرفتن	من پند پذیر فتم و این شعر بگفتم	باقر کاشی

مصطلح

۱۵ پنجه بر روی کسی کشیدن بمعنی او کنایه از سیاه کردن روی ۱۲ از بهار ۱۵ پنجه در خاک گرفتن کنایه از حنا پوش کردن پنجه
 ۱۲ بار ۱۵ پنجه در آهن گرفتن کنایه از آهن پوش کردن پنجه را ۱۲ بار عجم ۱۵ پنجه با کسی گرفتن زور کردن
 با کسی پنجه ۱۲ بار عجم

عجم پنجه خونین کشیدن از افق بر روی صبح ۱۲ صائب عجم تا پند توان آرزو از غیر پزیرنت ۱۲ آرزو

مصدر	صله	شاعر
دادن		بشنو که برکناره این دیر دیر پاست هر چند دلپذیر که پیر مغان دهد
رسیدن	به	گفتم سربگوش تو بدم چو گوشوار آرم رسید لیکن چون حلقه بر دست
شنیدن	از	یار باید پند ناصح بشنود سر و بالا پیشش خود بر پا باش
کردن		ساتی چو کنی پند من این بزم شمر است از گریه مرا منع مکن عالم آب است
گرفتن	به	جز بزلت تو ندار ددل عاشق میله آه ازین دل که بصد پند نمی گیرد پند
گفتن	با	حیف باشد پند گفتن بانصیحت نشنو این دیکتا چرا باید بگوش کر کشید

پنهان مقابل پیدائو پوشیدگی ۱۲ بهار عجم

بر آوردن	از	خوشید را اگر نکنند دید خیرگی داغ ترا از پرده پنهان بر آورم
بردن		گفتش پوشیده رخ مگذر را و کاتبی گفت هر جا باد باشد شمع را پنهان بند کاتبی
بودن	از	چونکته تو بود روح در لبست پنهان چو طره تو بود ماه بر رخ مفتون
داشتن	از	چنان بنیا که در صد پرده نتوان از و کردار خود را داشت پنهان
داشتن		جدا را هم جابجائی پیدایین پنهان ز زیر گنبد نیلی پدید آور دچار ارکان

عنه تو اے دل از من این یک پند بشنو ۱۲ مجیر عنه از و نیک بنجان بگیر پند ۱۲ سکه سکه بگو ناصح باش پند شیرین ۱۲ کاتبی
لعه از نظر با آرزو گر آن کمر پنهان بود ۱۲ آرزو سه درین شعر پنهان بمعنی پوشیدگی است نصف پرده و چون این معنی بر طبع عالی
آرزو پنهان مانده پرده درمی حضرت شیخ برخاستند و نوازه خارج آهنگ از قانون انصاف بے پرده شدند چنانکه فرمودند که
پرده پنهان معنی ندارد ۱۲ عبد الحمید عفی عنه

مصدر		صله	شاعر
ساختن	گم نکرد و جاده وحدت ز راه اختلاف		کثرت نقش قدم پنهان نسازد راه را وحید قزوینی
شدن	در سخن پنهان شدم مانند بود در برگ گل	در	هر که دار و میل دیدن در سخن بیند مرا حاذق گیلانی
کردن	از خیال لطف می شاطه چالاک طبع	در از	در ضمیر برگ گل خوش میکند پنهان گلاب حافظ شیرازی
گذاختن	چو آب فرات آتش کارانواز	در	چو سر چشمه نیل پنهان گداز نظامی گنجوی
گردیدن	لطف هر کجا گردید پنهان	در	زند جوش از زمین این گلستان ناظم هروی
گشتن	یار پنهان ز نظر گشت چو شد دیده سپید	از در	مانع بر تو خورشید شد این کاغذ گیر غنی کشمیری
ماندن	رقیب سیه پنهان چو گرد از لبش بوسه	از در	چو خط انقره بر سنگ محک پنهان نماند ظهیری تهریزی
نمودن	آمد رقیب یار نهان گشت از نظر		پنهان نمود لکه ابر آفتاب را حاجی گیلانی

فصل واو

پود و تار معروف ۱۲ بهار عجم

بودن	بجز دست اقبال و مطرا شد	از	لباس ملکی کز دوسه نبود پود و تار کمال اسفندی
داشتن	بهمان لبان یک چادر شد بنقش	از	کجا ز عید و ز نور و ز پود و تار ازرقی هروی
کاویدن	ناخن غم بار با کاوید پود و تار ما		طالب آملی
گستن	بدین دوشل مدیافت ورنه بگسته		قضا بچرخ گران پود و تار آتش و آب ابوالفتح رونی

مصطلح پنهان گداز چیرے که گذارش پنهان دهد ۱۲ بهار عجم عه خوب کردی که رخ از آئینه پنهان کردی ۱۲ صاحب
عه در هیچ چیز حسن نه پنهان نگردید ۱۲ مظهر دانه چون در خاک پنهان گشت حاصل میدهد ۱۲ مقلد حسن پرده محال که پنهان ماند ۱۲

مصدر	صده	شاعر
پوزش عذر ۱۲ بهار عجم		
انگختن	سران سپه پوزش انگختن	همه در فغانش در آویختند
پذیرفتن	خداوند بخشند و دستگیر	کریم خطا بخش و پوزش پذیر
فزدون	شدش دل خوش از مهر و خواهش نمود	نهادش کمان پیش و پوزش فزدون
کردن	بنزدیک یزدان چه پوزش کنم	بد آمد ز کار جهان بر تنم
نمودن	منه در گره خشم او پیش پاے	چو خشم از تو دار تو پوزش نماے
پوست جلد و شپو ستین مزید علی پوست بمعنی نخستن پسین آنچه از پوسانند ۱۲ بهار عجم		
افگندن	که است زهره که بر صدر عشق بنشیند	از از که پوست افگند از همیش بلنگ اینجا
انداختن	بیم دارد از سخن بازان بگیتی هر که هست	پوست اندازد لبست چون باز با همسایه
بردن	گرش بر دوزخ آفتاب لطفت پوست	از چو زاله آب چه ریزد ز استخوان گوهر
بستن	فلک بشادی مقرر زد کون وقت	از بر زبینه دل غم پوست بر دهل بستن
پوشیدن	بس که معنی زلفظ دزد دیدی	از پوست پوش از غم تو گشت کتاب
پوشیدن	پوست پوشش ناقه در صحرای چین	چشم آهو مردم صحرایشین
مصطلح ست پوزش ست پوزش ست پوزش له پوز افگند و انداختن پوزش ۱۲ بهار عجم پوزش ۱۲ بهار عجم پوزش ۱۲ بهار عجم		
ع هر سال پوست افگند از تن بسان ۱۲ بهار عجم		

مصدر	صلب	شاعر
پچیدین ^{۱۵}	از دو کام شاه و گد کام جوست	توان گفت بر مغز پچیده پوست
پیر استن ^{۱۶}	شب و روز شان سپار که نیست	زین نکوتر و دو پوستین پیراے
دادن ^{۱۷}	که شود غره بگفتار مخا چون توئی	مرد دانا که دهد گز بگازر پوستین
دریدن ^{۱۸}	خلق را پوست چه در هم درم از بر مغزی	میچ کاری بازین نیست که در خوش افتم
دریدن ^{۱۹}	جهان دید را هم بدرند پوست	که مرگشته و بخت برگشته دست
دریدن ^{۲۰}	بگیتی هر که نام من شنیده	بر زشتی پوستین بر من دریدے
دریدن ^{۲۱}	پوست دریدن	بها رجم
دریدن ^{۲۲}	چون ز غیرت بر جودم پو بر تن میدرد	تالب زخم کرا تیش دگر سیراب کرد
دوختن ^{۲۳}	با بدان نیکوئی نیاموزی	ناید از گرگ پوستین دوزی
شگافتن ^{۲۴}	غنچه باد گلارین پو بر تن می شگافت	تو ز سستی بچیانزدانی پیرا ہنی

مصطلح

۱۵ پوست بر مغز پچیدین معروف ۱۲ بار ۱۵ پوست پیرا ۱۲ بار ۱۶ پوستین به گازر دادن بدگونی و عیبی کردن ۱۷ بهار رجم ۱۵ پوست بر تن دریدن و بر تن شگافتن معروف ۱۲ بار ۱۸ پوست در هم دریدن و پوست دریدن و پوستین دریدن نکوبش کردن و عیبت کردن و عیب گرفتن و آشکارا کردن امر مخفی ۱۲ بار ۱۹ پوستین دوز

از عالم بارہ دوز ۱۲ بار رجم

مصدر	صله	شاعر
فگندن کردن ^۱ کردن ^۲ کردن ^۳ کشیدن ^۴ کشیدن ^۵ کندن ^۶ کندن ^۷	در رو دوست پوست پوشیدیم چو گشت اسب پیشوے را دوست کرد بارخ و دنداننش روز و شب فلک خویش را در آتش افکن پوستینت گگند شب غصه را پوست از سر کشم پوست سگ بر روے کشیدن بعد چندان پوست کنان خوشامد با تو می کند پوست از سهر مردم مے خون شود جدا لببت در پیالہ ام	ما فگندیم هفت پوست چو مار بدانش و راجون رہے پوست کرد پوستین ماه و پروین می کند در جهان پند را از بڑو دارم یادگار کناشن بمساب ساغر کشم همچو از است در گن پنچ چپانید نیست سخن پوست کنده می گویم نی همچو مار پوست گذار دزدان لہام
پولاد نوع از آهن و بمعنی گرز و شمشیر ۱۲ بار عجم		
پوشیدن ^۸	نشستند بر تازی تیز گوش	همه خار هفتان و پولاد پوش نظامی گنجوی
مصطلح		
۱ پوست کردن کنایه از انکار و اگر دام نخنی ۱۲ بار عجم ۲ پوستین کردن بهر معنی پوشیدن ۱۲ بار عجم ۳ پوست کشیدن کنایه از خدا و یا ۱۱ بار عجم ۴ پوست سگ بر رو کشیدن کنایه از بی حیائی و بی شرمی کرد ۱۲ بار عجم ۵ پوست کنن ترجمه تسلیم و کنایه از عیب گرفتن و غیبت کردن طعن زدن ۱۲ بار ۶ پوست گذاشتن کنایه از اندیشیدن و هراسیدن ۱۲ بار عجم ۷ پولاد پوش صفت دلاوران ۱۲ از بار		
۸ تواند زهر مغز صد پوست کند ۱۲ غلری		

مصدر	صلہ	شاعر
خائیدن ^{۱۰}	ز راجہ منم پیل پولاد خائے	کہ بر پشت بیلاں کشم پیل پائے نظامی گنجی
سائیدن	روارو زمان تیر پولاد سائے	در اندام شیران پولاد خائے
سنجیدن ^{۱۱}	ترازوے پولاد سنجان بکیل	ز کفہ بکفہ ہی راند سیل

فصل ہار

پہلو استخوان چند نرم کہ در سینہ می باشد ۱۲ بہار عجم

خوردن ^{۱۳}	چرخ در کین ضعیفان نشود صلب چنین	از	شیشہ او خور و پہلوئے از خارہ ما
خوردن	آہم از طعنے دل ہیچ نہ بالید بجولیش		رشتہ فر بہ نشد از خوردن پہلو چرخ
خوردن	پہلوئے خوردن		بہار عجم
خوردن ^{۱۴}	پہلوئے خود خوردن		بہار عجم
دادن ^{۱۵}	بخاص و عام بزرگانہ می دہد پہلو بہ		چرا بیائے خمے کسے بسر نرد
دادن ^{۱۶}	اہل دنیا کے ہوا قدر پہلوی دہند بہ		بد قماشان را برنگیآ سترومی دہند

مصطلح

۱۰ پولاد خا و صفت مرکبان آید ۱۲ بہار ۱۳ پولاد سنج در صفت دلاوران آید ۱۲ بہار ۱۴ پہلو خوردن معروف و صفت خوردن و کنایہ از رسیدن صدمہ پہلوی دیگر ۱۲ بہار ۱۵ پہلوی خود خوردن بکسب دست خود چیز بہم رسانیدن و منت کسے نکشیدن ۱۲ بہار ۱۶ پہلو دادن کنایہ از امداد و اعانت نمودن و لغت رسانیدن بہ کسے ۱۲ بہار و نزدیک

نمودن ۱۲ بہار بان قاطع

مصدر	صده	شاعر
داشتن	در	بشنود از لاله و گل حرف پہلو دار اثر شیرستانی
داشتن		ہیچ کس را نہ شنیدم کہ بود پہلو دار غلامی ترنیری
داشتن	بر	پشت کس بر عیش پہلو دار نیست
دیدن	به	خرم گردہ گردان بید رنج نظامی گنجوی
دیدن	از	غنی از پہلوی من ہر تہید تو نگردد غنی کشمیری
رسانیدن	بر	پہلو رسانیدن بر چیزے بہار عجم
رسانیدن	با به	پہلو رسانیدن بچیزے بہار عجم
زدن	با ع	سحر با معجزہ پہلو ز ند خوش میباش سامری کیست کہ دست ازید بضایہ برد حافظ شیرازی
زدن	به ع	پہلو ز ند زمانہ بگردون کہ پس نشین اگر سفرہ بوسع سخاوت بگسترم شفا اصفہانی

مصطلح

۱۔ پہلو دار کنایہ از کریم و جوانمرد و نیز کنایہ از ثابت و پایدار و کنایہ از حرفی کہ در میان دو کس ففاق اندازد و زیادہ از یک محل داشته باشد ۱۲ بہار عجم ۲۔ پہلو ز دیدن ، خویشتن را بازداشتن از چیزے بہ تکلف نہی کہ کسے بران مطلع نشود ۱۲ بہار عجم ۳۔ پہلو رسانیدن بر چیزے بمعنی صدمہ زدن ۱۲ بہار ۴۔ پہلو رسانیدن بچیزے و یا چیزے کنایہ از برابری کردن در قدر و مرتبہ با کسے ۱۲ بہار ۵۔ پہلو زدن بر چیزے بمعنی صدمہ زدن ۱۲ بہار

عہ کہ چون مصرعہ رسانند بدیوان نیزند پہلو ۱۲ صاحب عہ قاتمش بد سرو پہلو میزند ۱۲ غلامی

مصدر	صلہ	شاعر
۱۵ سائیدن	پہلو سائیدن بر چیزے	بہار
۱۶ سائیدن	پہلو سائیدن با کسے و چیزے	بہار
۱۷ غلطیدن	دود بکوی تو ام طفل اشک پہلو غلط	طغرل مشہد
۱۸ کردن	پہلو کند از آہم آنرا کہ دلے باشد	تاد کہ رسد ناگہ سوز دل پُر در دم نزاری قسٹا
۱۹ کندن	خار پہلو کند ز صحبت گل	از گرز خلق تو بوستاند باغ مجد شیرازی
۲۰ گرفتن	بگرد و بستر سنجاب سدا راہ آسایش	از روم در شعلہ و پہلو نقش بویا گیر قاسم مشہد
۲۱ نشستن	آئینہ دار رو تو شرم و حیا بس ست	پہلو نشین سر تو بند قبا بس ست صا صفا
۲۲ نهادن	بکنج گلخنم نے بسترے باشندہ بالینے	پہلو خاستہ را شکر می نیم ہویتہ پہلورا کلیم ہدانی
پہن و پہنا بالفتح و تختین فخر خ و کش دہ ۱۲ بہار		
داشتن	وان قصر کوہ پیکر انجم لقا درو	پہنا خاک دار و بالا آسمان ازرقی ہر د
مصطلح		
۱۵ پہلو سائیدن بر چیزے و بچیزے و با چیزے بمعنی پہلو سائیدن بر چیزے و بچیزے و با چیزے ۱۲ بہار		
۱۶ پہلو غلط کیسکہ بہ پہلو غلط ۱۲ بہار ۱۷ پہلو کردن و کندن و گرفتن از چیزے کنایہ از کنارہ گرفتن و رو بہ گرفتن و دوری جستن ۱۲ بہار ۱۸ پہلو نشین کنایہ از مصاحب و مقرب ۱۲ بہار ۱۹ پہلو نهادن و دراز کشیدن برفہ واصلہ باد و بر نیزہ آید ۱۲		
۲۰ پہلو خاستہ ہر چند چون بہو خجاک ۱۲ صاحب عہہ بیکجا کے نمد با عاشقانِ روسیہ پہلو ۱۲ فغانی		

مصدر	صلہ	شاعر
شدن	چون گل سوری شدہ گرد و بہن	لعل تراز لاله بروے چمن خسرو دہلوی
شدن	چنین دارد اگر در ترقی آفتاب من در بہ	بروز نام نکیش بہن در اطراف خواهد تاثیر اصفہانی
کردن	رو بہن کردہ چو طشت نگون	دیدہ سر خود ہمہ در طشت خون خسرو دہلوی

فصل یای تختانی

ہنی نشان پاو سراغ و نشتت در پائے ۱۲ بہار عجم

آوردن	در گمان بگذشت گر بکشت زاری گد	چہ	شخصہ تحقیقش آوردہ ہنی نشان بیگان	نہدی شیر
افگندن	چون توانست خونم را پے افگند		گناہم را سیاست بروے افگند	خسرو دہلوی
افگندن	سمنش رخ کشید در سنبیل	در	سنبالش پے فگندہ در گلندار	امامی ہرک
برداشتن	گر با ہم سفری سلسلہ از نابردار	بہ از	پشت پازن دو جہار او پے ما بردار	صنا اصفہانی
بردن	بمخراستخوان شاپور پے بردست سوزد	بہ صہ را	بخواہم سوختن تا در چراغ غم غنست	مشب شاپور طرانی

مصطلح

لہ بہن شدن نام کنایہ از مشہور شدن نام ۱۲ بہار لہ پی آوردن سراغ جستن ۱۲ بہار لہ پی افگندن
محمود ناپدید کردن سراغ ۱۲ بہار لہ پی برداشتن و بردن سراغ یافتن ۱۲ بہار عجم

عہ روان ہنی بتاراج آن آوردی ۱۲ قاسمی عہ پے آہوی شکین باجو صیاد میر دارد ۱۲ دانش سہ از خون توان برداشت پے
نخچو بیکان خوردہ را ۱۲ کلیم للعہ ببولش دلم پے بران کوے برد ۱۲ سلمان سہ کہ چند پے ہر دمنزل خراب مرا

۱۲ بیامی

مصدر	صلہ	شاعر
بریدن	دو اسپہ تانند و اند پئے زمانہ بیر	شاپور طهرانی
بستن	دہد عمارت گیتی بسیل دیدہ دے	ہم از غبار دل ماش پئے توان بستن مسیح کاشی
بستن	پئے بستن	بہار
رفتن	خون چکانست ملک تنج ستمی ترکم	کہ پئے آخر بدرخانہ قاتل نزود ملک انجانی
رفتن	عاقلان پئے رو نقطہ نشوند	یا نخوانند یا غلط نکلند ہاتھی جامی
زدن	میان غصہ مالفت ست پنداری	کمان مست قاخود را غصہ پئے زدہ اکیم مسیح کاشی
زدن	جو بر توسن و حدتش ہے زدند	زہرا ہمیشہ سایہ را پئے زدند تھو تر شیرینی
زدن	بسوے صید گاہ یار پئے زن	حجاب دیدہ را بر جوش می زن از لعل انار
سپردن	بلندی دادہ خاک پئے سپر را	چو فرزند خلف نام پدر را کلیم مہدانی
شدن	کشیدہ دار عناق چون سخن لبش رسد	کہ پئے تیزی رہی شود سمند اینجا صاف صفا

مصطلح

لے پی بریدن گوشت پاشنہ بریدن بر آئینہ دویدن ۱۲ بار لے پی بستن عصب بستن و بنامادن ۱۲ بار لے پی رفتن سراغ رفتن ۱۲ لے پی سیر و تاج در این بیت مشہور کہ از جملہ قطع الیت کہ در زمان سلطان حسین میرزا گفتہ شدہ و در تذکرہ باندہ کورست و کیکہ در مصرع اول نکلند خوانندہ و پیر معنی تنج گمان بردہ غلط کردہ ۱۲ بار لے پی زدن مراد پی بریدن و عصب بستن و قدم زدن ۱۲ بار لے پی سپر کو فتہ دپال ۱۲ بار لے پی شدن بمعنی بریدہ شدن پای ۱۲ بار

عہ بر آب و آتش حاشا کہ پئے توان بستن ۱۲ مسیح کاشی

مصدر	صہ	شاعر
کردن ۱۰	اگر طالعی کہن زمین طے کنی	نخست اسپ باز آمدن پے کنی سعد شیرازی
گرفتن ۱۱	قدام صبح در فکر سپہ چشپے ز جبار فتم	پے آہو شکینے گزفتم تا خطا رفتم دانش شہد
نہادن ۱۲	اسکندر آن زمان کہ ہری را نہاد پے	گرداشته ز دولت و اقبال تو خبر مغزی نیشاپور کے
نہادن ۱۳	بہر تخت گاہے کہ نہاد پے	نگہداشت آئین کسریٰ و کے نظام گنجوی
یافتن ۱۴	ز نقش پاغزل داشت بتو یافت	بجو شک پے آن غزال رعنا را صفا صفہا
پیادہ مقابل سوار ۱۲ بہار عجم		
راندن ۱۵	ز لعب تیغ تو در سر خم شدت مست	باسپ پیل چھایکے پیادہ بران کمال صفہا
رفتن ۱۶	در حضرتش از غلو پایہ	ارواح پیادہ رو چو سایہ والہ ہروی
فرو کردن ۱۷	آنجا کہ یک پیادہ فرو کرد عزم تو	ملکہ توان گرفت بر نیروی یک سوار اورا بیورد
ماندن ۱۸	ز پشت اسپد آگشتہ شاہ رخ برخاک	پیادہ ماند سرش پائیل شبحوہ کمال صفہا
نہادن ۱۹	فرس فلند جوش من نیل را	رخ من پیادہ نہد پیل را نظام گنجوی
مصطلح		
۱۰ پے کردن گوشت پاشند بریدن بر آتش از ویدن ۱۲ بہار ۱۱ پے گرفتن سر راغ یافتن ۱۲ بہار ۱۰ پے نہاد بنا نہاد		
۱۱ قدم نہاد ۱۲ بہار ۱۰ پے یافتن سر راغ یافتن ۱۲ بہار ۱۱ پیادہ روا از عالم مجرد ۱۲ بہار ۱۰ پیادہ فرو کردن یعنی		
پیادہ گماشتن ۱۲ بہار ۱۰ پیادہ نہادون حقیر و زبون پنہا شدن ۱۲ بہار		
۱۰ عہ یک پیل پائیل را پے کم ۱۲ نظامی گنجوی		

مصدر	صله	شاعر
پایاله معروف ۱۲ بهار عجم		
بخشیدن	از	دور نه شراب گیری نشکند این خمار را و خشی با فنی
بستن	بر	بمی ز دل بزم هول روز رستاخیز حافظ شیرازی
پیمودن		اے کوته آستینان تا که دراز دستی
چشیدن		بر لب نهادن و بخشیدن چه فائده شفا اصفهانی
خوردن	از	که تو به همه را باعث شکست شدم
دادن		که بخودی کند دوست نازنین تو بوسه
داشتن		گویا بیادش آمد دور پایاله داران
رسیدن	از	خندان لب شکفته دل تازه رو خوند طالب آملی
زدن	به	بحکم گوشه چشمی پایاله نزدیم
ستادن		بستان پایاله را و علاج دماغ کن
شکستن	به	یکیک بسر شراب بشکست
کشیدن		پایاله نکشیدیم دور لاله گذشت
گرداندن		پایاله نوش و میندیش از خمار امروز
عده در هر پایاله کنک خورشید خورده ایم ۱۲ شغائی اصفهانی		

مصدر	صله	شاعر
گرفتن	جویدہ رو کہ گذر گاہ فشانگ ست	بیالہ گیر کہ عمر عزیز بے بدل ست حافظ شیرازی
نمودن	مراز رو شکری بخود کشید کہ بوس	بیالہ از مستی بمن نمود کہ نوش مختار غزنوی
نوشیدن	ہوا خاشاک گل پیالہ گردانست	بیالہ نوش و میندیش از خمار امروز صا صفا
پیچ و تاب پیچیدگی معروف ۱۲ بہار عجم		
افتادن	ز کفر کافران تو دین پرستان را	فتادہ برگ جان پختیاب ز نار حق ظہور تیزی
افتادن	رشتہ ام تاب گرہ خورد کوتاہی ندا	ایتقد پیچیدگی افتاد در کارم چرا فطرسند
افگندن	عشق بے باک مراد رگ جان افگند	پیچ تابے کہ در آن موہی کرمی باید صا صفا
خوردن	مے دیدم و پختیاب خوردم	از خوردن پختیاب توبہ عرفی تیراز
داشتن	رشتہ نورش مے دیگر نماند بر زمین	بسکہ دار آفتاب ز رشک لایت پختیاب عرفی تیرازی
زدن	اہل معنی می زنند از غیرت من پختیاب	مصرعی رامیکنند گر و موزون از دست صا صفا
پیراہن و پیرہن کرتہ ۱۲ بہار عجم		
بریدن	تا دامن قیامت بر پا نمی کشد	پیراہنہ کہ بر قد عثمان بُریدہ کمال صفا
پوشیدن	از برگ بنہ و پوشتید پیرہن	وز میخ تیرہ کوہ بر افگند طلیسان از تہی ہرود
داشتن	چہ صورتیکہ کند فکر فیلسوف دران	زعقل دار دروچ و ز روح پیراہن از تہمتمند
دریدن	از رشک جیب تو بدر و صبح پیرہن	از وے چو بامداد برآرد سر آفتاب از خسیکی
عہ چونال خامہ در گامے جانم پختیاب فتد ۱۲ انصافی بخاری عہ زنجت سیہ غور و پختیاب ۱۲ ظہوری		

مصدر	صله	شاعر
دریدن	بر	چنانکه طوطی در زعفران زندنقار از رقی هرک
دوختن	بر	بدوخت بر تن عالم سفید پیراهن اشیردانی
کردن	در	پیراهن در بر کردن بهار عجم
کردن	از	چو شمع ز لنگار روز گردان دو پیراهن زگوهر کافورانی چو مخم شد شب آستین رفیع لبنانی
کشیدن	بر از	چو پیراهن کشیدی بر تن او شدی همراز پیراهن او ملا جامی
کندن		پیراهن کندن بهار عجم

پیرایه بیاض مجمل زیور و آرایش ۱۲ بهار عجم

بخشیدن	از	خدا پیرایه بخشد از قبولش نگمدارد زرد و هر فضولش
بر بستن	از	سوسن آزاده را عارض بیارایندیم یاسمین زرد را پیرایه بر بندد زرد از رقی هرک
بستن	بر	حریف مجلس ما خود همیشه دل می برد علی الخصوص که پیرایه بر بستند سعد شیراز
پوشیدن		نکورو که زیور نه بندد بدوش بپوشد بهتر از زشت پیرایه پوش خسرو دهلوی
دادن	از	چون این لعل گران بهار پیرایه از نام آن قطب آسمان سلطنت داد نصیر دهلوی
داشتن	از	مردار و چادر از گرد و مله ز آتش لباس زهره پیرایه زیبا نه از حل از خون از اسد طوسی
نشان دادن	بر	نشانندی بر دلم پیرایه حسن باطحسن بر خرمن نشانندی طالب آملی

مصطلح پیراهن کشیدن اگر بصله بر باشد یعنی پوشانیدن بود و اگر بصله از بود یعنی برهنه کردن بود که آنرا
منه عفی عنه بالکسر و بفتح آمده ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
کردن	از	مطربا مشب چنگ غم بایکدم سانی کرد شاهد اندوه را پیرایه از ناز می نکرد واله هروی
گردیدن		خاکستر کشتگان در دوزخ عشق پیرایه حوران بهشتی گردد عسجدی هروی
یافتن	از	از تربیت تو یافت ایام پیرایه صبح و زیور شام خسرو دهلوی

پیش مشرک است در ماضی و مستقبل ۱۲ بهار عجم

آدن	ازین بے صیحت گرے بایدت	نداغم پس از من چه پیش آیدت سعد شیرازی
افتادن	از	ساعت زفرگان خون لم پیش او فتد زین راز مانده بخت بد پیش افتاد خسرو دهلوی
افتادن		تا پیش او افتد مگر اشک ز چشم در نشان در بازخیزد می کنم از بهر پیش افتاد را حسن دهلوی
افتادن		سایه آن سروم و پابند دست از من میتوانی ساخت کار پیش پا افتاده واله هروی
انداختن	پیش انداز	بهار عجم
بردن	به تنه روی برد منصوبه پیش	رسانید بے پرده بر شاه خویش طغرل امشک
بردن	پیش بردن کار	بهار عجم

مصطلح

۱۰ پیش افتاد و کنایه از قسمت و نصیب ۱۲ بهار ۱۰ پیش پا افتاده کنایه از بسیار نزدیک و آشکارا ۱۲ بهار ۱۰ پیش انداز

انچه زمان از پیش و در داری سازند و اگر گردان آویخته در پیش سینۀ اندازند و پارچه نازکی را نیز گویند که در وقت طعام خوردن بر سر و زانو

گستر اند و سفره و تفرغان را نیز گویند ۱۲ بهار ۱۰ پیش بردن منصوبه کنایه از سرانجام خوب دادن منصوبه را ۱۲ از بهار

۱۰ پیش بردن کار بر قیاس برین هم دن منصوبه ۱۲ از بهار

مصدر	صلہ	شاعر
برخاستن ^{۱۶}	سفیدہ دم چومند من خواب بر خیزد	بر پیش پا رخس آفتاب بر خیزد
پیراستن ^{۱۷}	کجا پیش پیراے پیر کین	غلط رانده بود از درستی سخن
جنگیدن ^{۱۸}	بازی بس ست طار اتر اتر که گفت	سرخیل فتنه کن شره پیش جنگ را
خاستن ^{۱۹}	چہ مے پر سی از فتنہ آن عزیز	کہ اور اقیامت بود پیش خیز
خاستن	منم کہ جوش فغان بر لب خموش نشست	خروش محشر بیان پیش خیز جوش نشست
خریدن ^{۲۰}	ہر چہ بینی تکی پیش خریدم دست	از فتنہ تم تحصیل نکو حالی کن
خواندن ^{۲۱}	چون شود ہنگامہ گل گرم در طوفان	پیشتر از مرغ بستان پیشخوانی میکم
خوردن ^{۲۲}	جہان پیش خورد جو انیت باد	فزون از ہمہ زندگانیت باد
دیدن ^{۲۳}	پیش بین	بہار عجم

مصطلح

۱۶ پیش پا کسے برخاستن بقصد تعظیم دے برخاستن ۱۷ بار ۱۸ پیش پیرا کنا یہ از آرایش دہندہ زمان پیش ۱۹ بار ۲۰

پیش جنگ آنکہ پیش از دیگران با حریف جنگ کند و منتظر امداد و اعانت نباشد ۱۲ بار ۲۱ پیش خیز خادم و شاگرد، آنکہ پیش از دیگران

بر خیزد و با صطلح کشتی گیران نہچہ کشتی گیر اول با کشتی میگردد این از اہل زبان تحقیق پرسوے وحید در تعریف مشوق کشتی گیر نوشتہ ۱۲ ہا

۲۲ پیش خرید انچہ بہ بیع سلم خرید کنند ۱۲ بار ۲۳ پیش خوان آنکہ چون کسے در مجلس وارد شود بیان حسب نسب او کند تا اہل مجلس

در خور آن تعظیم او کنند ۱۲ بار عجم ۲۴ پیش خورد و طعام آنکہ کہ بدان برسین ہائے خورد یا ناشہ شگفتہ و بدین معنی آخر پیش ندان

نیز آمدہ ۱۲ بار ۲۵ پیش بین کنا یہ از عاقبت اندیش و دور بین ۱۲ بار

مصدر	صله	شمار
رسیدن ^{۱۵}	بنززل رسید از همه پیشتر	بود عزت پیش رس بیشتر
رسیدن ^{۱۶}	سرچش حیا گلبن باغ هوس است	سر پیش فکند شمر پیش رس است
رسیدن ^{۱۷}	من بقران گلستان خیال که بود	خار خشک سر دیوار گل پیش رسم
رفتن ^{۱۸}	یک دو قدم کرد و جهان پیش رفت	از گرچه پس آمد ز همه پیش رفت
رفتن ^{۱۹}	تاثير پیش یار دگر آبرو مریز	میرفت پیش حرف تو اکنون نمیرود
رفتن ^{۲۰}	حیات ابد خنده را پیشرو	صفای گهر پیش دندان گرد
رفتن ^{۲۱}	نزد نیست پیش هستی من	پادشاهی ست تنگ دستی من
رفتن ^{۲۲}	بهر آواز صد تصنیف نداشت	پس هر پرده چندین پیشرو داشت
رفتن ^{۲۳}	ز اندر خوری نقل فریبه بگو فتم	کارت نزد پیش اگر توبه بزی هست
شدن ^{۲۴}	پیش شدن منصوبه	بهار عجم
کشیدن ^{۲۵}	شوخی زلف بخت خوا کند سوسن را	میکشد پیش ز آینه رخت گلشن را
مصطلح^{۲۶} پیش رس کی یک پیش از دیگران بنززل رسد، و میوه، و گل، که در نوع خود پیش از همه رسد ۱۲ بار ۱۵ پیش رفتن سبقت بردن ۱۲ بار ۱۵ پیش رفتن حرف بنز شدن حرف ۱۲ بار ۱۵ پیشرو معروف، و خدمتگار زیر که پیش پیش اسب میرود و دوا مجازت ۱۲ بار ۱۵ پیشرو با صطلح موسیقیان نشید یک پیش از نقش خوانند ۱۲ بار ۱۵ پیش رفتن کار کنایه از سر انجام خوب یافتن کار ۱۲ بار ۱۵ پیش کشیدن منصوبه بر قیاس پیش شدن کار ۱۲ بار ۱۵ پیش کشیدن بمعنی ماطعت کردن، و نذر و پیش کش کردن، و مسخره گردانیدن کس را، و عرض دادن ۱۲ بار		

مصدر	صله	شاعر
کشیدن	برای	کاشی
کشیدن		بهار عم
کشیدن		جشی باقی
گرفتن		حافظ شیرازی
گشتن		طغری
گفتن		ازرقی هر
نشستن		انور ابوردی
نهادن		سجرا کاشی
نهادن		اودلی مرا

پیشکش آنچه بطریق نذر و نیاز بگذرانند ۱۲ بهار عم

آوردن	را	جان پیشکش آریم می بیش بهارا	سجرا کاشی
بردن		همش نزل بردند و هم پیشکش	نظا گنجوی

مصطلح پیش گرفتن کنایه از عاقل و حاجب شدن ۱۲ بهار ۱۵ پیش گوی کس چون مجلس بزرگان شهنش درآید بیان حسب و نسب کند تا اهل مجلس بران مطلع شده تعظیم کنند و بعد از آن امرت خوانند و حالا همین لفظ عربی شهرت دارد و بعضی گویند یکبار عرض مطالب بخدمت پادشاهان و امیران کند ۱۲ بهار ۱۵ پیش نشین دایه و اما چه که ترجمه قابلد باشد لیکن ازین بیت بعضی دیگر مستفاد میشود ۱۲ بهار ۱۵ پیش نهاد مقدمه و قضیه ۱۲ بهار

مصدر		صده	شاعر
ساختن	میزبان چون ز کار خود پرداخت		بیش ز اندازه پیشکش با سخت نظامی گنجوی
سزدن	اوستده پیشکش آن سفر	از	از سر طمان تاج و ز جزا کمر
فرمودن	شش ماه بوجود فائض الحجد کلمه محقر		منور و فرین بود ضیاء پیشکش می بقم عالی شیرازی
کردن	ازین پس با وجاهل مشربی و ناخرد مندی		بیابان پیشکش کردیم علم نکتہ دانی را طای آملی
کشیدن	شبه که پیشکش تحفه نظاره کشم		چو دیده سر بگریبان پاره پاره کشم معلوم تبریزی
پیشانی معروف مرکب از پیش و آنی که کلمه نسبت آید از پیشان بمعنی پیش پیش و یا نسبت و فارسیان بمعنی جبهه، و چین، و سیامی، و ناصیه، نیز استعمال کنند و نصیب، و شایستگی، و لیاقت، و استعداد، و وسعت، و فرخ، و بمعنی مقابله، و مواخذه، و تنجو، و تنوخی ۱۲ بهار عم			
نخشیدن	بتی از من سجود می چشم دارد		مگر پیشانی اسلام بخشد ظلمت کزینجی
بودن	مطلب روان شد بدردلستان را در		پیشانی نبود در آن آستان مرا ایما اصفهانی
خاریدن	ور تو کنی امتحان من بگه شعر		پیش تو پیشانی سر بخارم جمال اصفهانی
دادن	خلق مجنون را ساز و تنگ جوش نام دود		کوه را دیوانگی پیشانی هامون دهد صفا اصفهانی
داشتن	مشکل که کشاید گره از رشته کارم		ابرویتو پیشانی این کار ندارد
داشتن	پیشانی دار		بهار عم
سودن	براه او نخستین کام ما را سجده پیش آمد	به	تو او حیرت قدم میزن کن ماسودیم پیشانی بید عظیم آبادی
مصطلح له پیشانی دار کنایه از کسی که از پیش برد ۱۲ بهار			

مصدر	صده	شاعر
شکستن		پیشانی شکستن
شگفتن		پیشانی شگفته
کردن	با	سپرز غمر هست تو بنید از دچرخ
کردن	از	آن سروریکه پیش ظفر پیشه رایش
کشدن		همان چراغ کلمه ویرانه من است
گرفتن		پیشانی گرفته
نهادن	از	مسکه از رو تو اضع بنهد پیشانی
		پیش روی تو ز هر کس وز به پیشانی
پیشہ ترجمہ حرفہ ۱۲ بہار عجم		
بودن		نشہ ہرگز این فکر و اندیشہ ام
ساختن		بیا چشم او صحرانشینی پیشہ می سازم
کردن		کہ ہر پیشہ و رہ پیشہ خود کند
گشتن		خوابست حیلہ رفتہ بیدار گشتہ را
		کہ مداحی کس بود پیشہ ام
		نئے ز گس بہر سو نشا نم پیشہ می سازم
		جز این گر چہ نیکی کند بد کند
		چون گشتہ پیشہ تیغ ترا پایا سبانی
پہنکارہ طعنہ و سرزنش ۱۲ بہار عجم		
زدن		پہنکارہ زنی کہ بد چرا کردی
		گر بد کردم بخویشتن کردم
مصطلح ۱۳ پیشانی از تفاکردن بمعنی نہایت دادن و گریزانیدن ۱۲ بہار ۱۳ پیشانی کشادہ پیشانی		
بے چین کہ مردم خوش خلق رامی باشد ۱۲ بہار		

مصدر	صله	شاعر
پیغام و پیام از زبان کسے گفتن ۱۲ بار		
آمدن	چنین باد بسرے بردایام	از عجب
آوردن	بجان او که بشکرانه جان برافشانم	از
بردن	بسخت حافظ و کس حال و بیارنگفت	از عجب
بردن	شمر سام از دل بی صبر بے آرام خوش	از عجب
دادن	پیامے بدہ گمے با کمال	از
دادن	از وفا خندم آمد بمن یارست پنداری	از عجب
داشتن	از دل پیام دادم برد و چون رسانم	از
داشتن	از دل بدلت را ہی می خواهم و دیگر هیچ	از
رسانیدن	رسید وصل سر آمد زمان بیتابی	از عجب
رسانیدن	نسیم صبح پیغامی بخورشید ساز ما	از
رسیدن	ز راه دیدہ بدل میرسد ہزار پیام	از عجب
شنیدن	پیام تلخ ز معشوق عین محبت است	از عجب
شنیدن	باد بہار و کج گل آشفته ہم اند	از
فرستادن	دیرست کہ دلدار پیامی نفرستاد	از
عکس پیغام آمد بگوش دلش ۱۲ سکہ عہ قصہ خود رضی بیا بگو + از تو چون کس نمی برد پیغام ۱۲ رضی سہ کیست کہ پیغام من ریزد شرفان		

م برد ۱۲ سکہ بدل از رزہ دیدہ پیغام ۱۲ نظر عہ پیغام من رسانید بکلام مرا ۱۲ آرزو سہ در گوش من نویسد رساند پیغام ۱۲ و غنی
 معہ نشنیدہ ام شفاے مگر از صبا پیامش ۱۲ شفاے

مصدر	صده	شاعر
کردن	ب	نیست با کے خون بار گردن قاصد
گرفتن	از	امجدور باش غمزه رہم ده که بهر شوق
اگر اردن		شهنشه چو بگذار دیغام خویش
گفتن		نمی خواهم که کس با نازنین من سخن گوید
گفتن	بر	و صیت میکنم قاصد چو باز آئی پیامش را
پیکار بکان تازی جنگ و جدل ۱۲ بار بمبار		
بودن	با	ز جمع فلسفیان با منم بدم پیکار
پرستیدن		از فتنه درین سو فلک جانم بیند
کردن	با	بدیع مشکین از هیچ خصم مستان خرم
پیکان ترجمه فصل بنون و صا و جمله ۱۲ بار بمبار		
باریدن	از	به گلشن نشینم شعله خجری کشد بر من
برودن		تا که ز بیم خوی تو افغان فرد بریم
بستن	بر	بیاد تیر آن ابرو کمان چشمم می بندم
جستن	در	دلدم رسیدن پیکانم جانانه می جوید
چشیدن		شب دل ناکام من آرام با خجری نداشت
مصطلح ۱۶ پیکار پرست کنایه از شجاع و دلدار ۱۲ بار		

مصدر	ص	شاعر
چیدن	در	از فغانم ناکه زنجیر می آید بگوش
خوردن		همه زهر دار پیکان خورم و در شمارم
داشتن		از دل غیر بزمینان محبت دل من
دیدن		اگر بگوشد با خجرت پلنگ دژم
ریختن		غمزه پیکان ریز و عاشق محمود امل
زدن	بر	در کعبه درع تو جولان زند
شکستن	در	ز تیر غمزه که پیکان شکست در جگر
نشان دادن		ز بس خسته از تیر پیکان نشان
کشان دادن		ذوق آسیب محبت بین که در میدان عشق
کشیدن	چه	چون زرد دل من تیر کش پیکان را
گردیدن	در	تیر بارانی که ز قوس قزح یافت کشاد

مصطلح

۱- پیکان افشان: جناب خیر المذتین در شرح بیت خواب نظامی: ز بس خسته المیغیر بایند که پیکان نشانی تیر بد و وجه میتواند
یکه آنکه پیکان خار دارد چون شست ماهی که خار دارد و در بدن نخر دو باز آید نش متعذر بود و وجه دیگر آنکه تیر از گمان سخت رها یافته باشد
هرگاه که در استخوان نشیند چنان بند شود که اگر نه آن بکشند پیکان همانجا ماند ۱۲ از بهار

ع- پیکان بقصد در کشد از بهر جنگ تو ۱۲ از ترقی هروی

مصدر	نفس	صله	شاعر
گرفتن	خدا نگت می گذشت سیند ان گنفت پیکان		چو همانی که ناراضی رود گیرند دامنش
ماندن	ماند پیکان با او فیضی بچاک سیندم	در به	سنگدل بنگر در عیش من از فدا دوست
نشاندن	هر آن پیکان پولا دیکه بنشانند در تیر	در	بخون جانم آن پیکان کنون لعل ست پیکان
نشستن	هر که بشنید آه مردم در دلش پیکان نشست	در	وانکه دید این چشم خون بادم ز جانش نالگذاشت
پیل بیای معروف حیوانی معروف و فیل بفا مقرر است ۱۲ از بهار عجم			
افگندن	چو در زمین کشد سرو آزاد را		بر اسپه که پیل افگند باد را
بستن	چو در جنگ پیلان کشا کئے کند		دهی شاه قنوج رایبل بند
پیمان در اصل قرار کرد و عهد بستن است بر امر خود و در عرف عبارت از دست زدن بر یاد دامن ۱۲ عهد			
بستن	توان جام بزم اجل را شکست	به ع	بدسته که پیمان به پیمان بست
بردن	موافق شد ترا تو فین تا پیمان بسپرد		تخت بادشاهی بر نهادن بر سرش
دادن	باد لعل لبش کز لب من دور مباد		راح روح که و پیمان ده پیمان کیست
داشتن	عمریست که با عشق تو پیمان دارم	با	چون دل غم تو بینه همان دارم
شکستن	گر بداند محسب وق می و میخانه را	بچه	بشکند پیمان و هرگز نشکند پیمان را
کردن	عزم اندازم که با پیمان پیانی کنم	با	وین سبوزرق را بر رنگ قلاشی زخم
مصطلح له پیمان شکن و پیمان گسل آنکه بر عهد خود ثابت نباشد ۱۲ بهار			
عه و چون عمر بانی بود در دل ماند پیکانش ۱۲ غصه فرعه که دولت بست با فرانش پیمان ۱۲ غری سه بقول دشمن پیمان بدست بستی ۱۲ سدا			

مصدر	صله	شاعر
کشیدن	از	زهر پیمانه پیمانے کشیده
گستن	از	بنشسته برم کشیده دامن از من
گسیختن		خارج از که خواهد چو دهقان گریخت
پیمانه پیاله و پیاله شراب و بمعنی شراب مجازست ۱۲ بهار		
آشامیدن		چو آشامیدم آن پیمانه پاک
آوردن		کارے نشد از پیش بر ترے و ساقی
خوردن	از	ز من باید شنید افسانه عشق
دادن	به	بدرغ غم دوسه پیمانه میدیدیم
زودن	در	دگر چشی نگا هر میند پیمانه در خونم
زدن	بر	چیزے که ز سوا شدن آموخته باقر
ساختن		مسجد خراب کردم و میخانه ساختم
شکستن	بر	روا آورد امنی از خلق چه پوشیم
شکستن		بدست من آستین بر افشاند
کشیدن		دامن فرصت مده از کف که دورا بهار
مصطلح ۱۰ پیمانه آشامیدن و خوردن و زود شراب خوردن ۱۲ بهار ۱۰ پیمانه بر سر کشیدن یکباره شراب خوردن ۱۲ بهار		
عنه بزاهد میدهم مرد آزا پیمانه خود را ۱۲ حزین		

مصدر		صده	شاعر
کشیدن	در عشق دل پیاله چوستانه می کشد		در آتش ست لاله و پیانه می کشد سیلم طرانی
گسار دادن	درد می کشد باده محبت مایم		پیانه گسار بزم الفت مایم شفیع شیرازی
نوشیدن	نمیدانم کجا پیانه می نوشد که باز مشب		کباب ل نمک سود از گلگشت هشتا فخر مشهدی
یافتن	در خواستش زخم در هر کجا میخانیه یابم		مگر از بهت در دکان پیانه یابم شانی مشهدی
پیشگی مقدمه خواب ۱۲ بهار عجم			
زردن	مانند چراغیکه بود کم روغن		از ازل عمر پیکه زد تا مرد باقر کاشی
پیوست و پیوسته همیشه و بمعنی متصل ۱۲ از بهار عجم			
بودن	ملکت را ایمنی با عمر او پیوسته بود	با	ایمنی آمد بسر چون عمر او آمد بسر مستخریشاپوری
بودن	دوست دارم گریه را که بکارم زده اند	در	کین بهانست که پیوسته در بر و تیر بود غالب دهلوی
کردن	درخت عیش با پیوسته بار آرد چرخت		کنده گریه بستان پیر از شاخ خلد پیوستش نقی کمره
کردن	نوک پیکه همه در چشم دلیران غرقه	با	همچو آن غنچه که پیوسته کنی با عهر کمال الصفا
پیوند اتصال و قرابت و خویشی و عهد پیما و پیوند چو برگ پیوند شاخ پیوند ۱۲ بهار			
بردن	ز خلق انجمنان برد پیوند را	از	که سگ دانه بیند خداوند را نظامی گنجوی
مصطلح			
۱۲ پیانه کشیدن بمعنی پیانه زردن ۱۲ بهار ۱۲ پیانه گسار پیانه کش ۱۲ بهار ۱۲ پیانه نوشیدن شراب خوردن ۱۲ بهار			
۱۲ پیوست کردن پیوند کردن چون درخت را از شاخ ۱۲ بهار			

مصدر	صده	شاعر
بریدن	از	بایحکیم پس از مگوئی بخار مانم کلیم بهرانی
بستن	با در	پیوند در دبادل افکار بسته ام خزین اصمعی
بودن	به	ز دلچسپی تمامی عمر خود در بند خواهد بود از واکاوی
جستن	به	بخوبی بچستند پیوند او فردوسی
خواستن	در را	نسیب در جهان پیوند می خواست بقران از خدا فرزند می خواست ز لایق انسان
دادن	با عیبه	بر داز ما پیامی چند باو می زیلخار ادهد پیوند باو می ملاجی
دادن	به	خداوند یک بهر نسل فرزند بهم ارض و سمار ادا پیوند ناظم هر
داشتن	با از	چو یوسف از گل نخت بر موند باقیال حبلی داشت پیوند
دیدن		میگیا نازک آن سیمبز بین پیوند این جهان بجهان دیگر بین قاسم مشهدی
ساختن	به	منفی شنوگر پیشه و کاغذ نام را پس از مردن پیوند سازد استخوانم علف مشهدی
شدن		بر فرق خاک نخت چو پیوند نهال زخم امید رانک یاس مرهم است سالم کشمیر
شکستن		کار کشد از پیش به ترک و ساقی پیمان به یارید که پیوند شکستیم فتاح شیرازی
کردن	با به	با سر زلفش دلم پیوند جان می کند با خیالش خاطر عیش نهانی کند سلمان ساوجی
گردیدن		دل صد باره بمرهم نشود چاره پذیر جام نازک چو شکستند نگر د پیوند کمال مجذبه
گرفتن		گر شمشیر از الفت این خلق بگویم پیوند نگیرند نهالان چمنها قاسم مشهدی

عده در ازل بست دلم با سر زلفت پیوند ۱۲ حافظ عده امید به بیم داده پیوند ۱۲ فیضی

مصدر	صده	شاعر
گُستن	از	محبطارم که پیوند حیاتم نگسلد از هم
ماندن	به	رفته از چشمم در دل حشر ویت ماند
یافتن	به	باین خورشید اگر چه ذره مانند
		نخواهم یافت تا جاوید پیوند وحشی باقی
پیمه بیایه معروف، ششم، و نیز کنایه از تکبر، و غرور ۱۲ بهار عجم		
آوردن		بعد عمری کان مر محفل را گشت
ساختن		چو صد شمعدان چید مجلس فروز
کردن	از	گفتی ترا برشته جان آتش افگم
گرفتن		پیه گرفت ست چشم جوهر بیان را
مالیدن	در	گرگ ست در عهد شما از بزرگ ریزا گویا
مالیدن	به	القصه که پیه یوقتن را چون شمع
مالیدن	بر	عزیزم غیرت رحمت خواری نمی بیند
مصلح پیه آورد چشم کنایه از نابینا شدن گویند چشمت پیاورده است یعنی نمی توانی دید چه افزونی چشم سبب نابینائی		
۱۲ بار مصطلحات الشعر ۱۵ پیه سوز ظنیکه در ایه سوزند ۱۲ بهار ۱۵ پیه کرد باید و هم ششم هم رسانیدن ۱۲ بار مصطلحات الشعر ۱۵		
پیه گرفتن چشم کنایه از نابینا شدن ۱۲ بهار ۱۵ پیه چیز بخود یا بر غیر مالید چیزی که بالفعل ممکن الحصول بود متوقع حصول آن بودن گویند		
من پیه این را بخود مالیده ام هر چه خواهد بشود حاصل آنکه مضر تیکه در ارتکاب این امر است آزار خود می آورد ام و این از اهل زبان تحقیق پیه		
و در مصطلحات تصنف بعضیات او ساختن ۱۲ بهار عجم ۱۵ پیه گرگ بر پیرا من مالیدن کنایه از کم و فریب کردن ۱۲ بار مصطلحات الشعر		

مصدر	صله	شاعر
مردن	فلان در پیه خود می میرد	در
باب تار		
فصل الف		
تاب پیچ و خم، وخشم و گرمی، و روشنائی و طاقت ۱۲ بهار عجم		
آوردن	من بشدم دلگیر صائب بن حیا پنجه روز	خضر چون آورد تا امر و زتاب ندگی صائب صفهائی
افتادن	تاب اقتادان	بهار عجم
بخشیدن	باده نیز اندر اصل خود آبست	کافق تابش فروغ بخشد و تاب او حد کرمانی
بردن	شب بگلگشت آمد از مہ تاب برد	از صبح از هر جلوه اش منتاب برد ظهور تر زینری
پیوستن	پیوسته تاب مهر تو در جان آفتاب	در بنوشته دست عمر تو منشور روزگار کمال صفهائی
افگندن	در فگند را یتو بر بنده تاب	بر ذره شوم پیش چنان آفتاب خضر بلوی
افگندن	در تن هر شاه فرمان تو آورد دست خم	در دل هر شیر شمشیر تو افگندست تاب مغزی نیشاپور
خوردن	جان مآتاب هر زلف پریشان نخورد	از دل مآب زهر چاه ز نخدان نخورد صائب صفهائی
دادن	بر خاست پی رقص و صدل شش جهان	به تابی بکمر داد و دلم راز میان برد شوکتی صفهائی
دادن	توبه و سوگند را رتاب از هم باز کرد	را زلف را تا تاب داد و بر رخ تابان نهاد ارشد کمر فتنه

مصطلح فلان در پیه خود می میرد و منور است ۱۲ از بهار

فائده لفظ تاب با خوردن و دادن و عند الاضافه یعنی پیچ و خم آید و با افتادن و افگندن و گرفتن یعنی روشنی و گرمی و با لفظ خوردن

عام است و با آوردن و داشتن یعنی طاقت ۱۲ از بهار

مصدر	صله	شاعر
داشتن	ندارم تاب مجوری یوسف	خلاصم ده زرنجوری یوسف ملاجانی
زدن	نه خط بگردنا گوش یار تاب ز دست	که غوطه روز سیاهم در آفتاب ز دست وحید قزوینی
زدن	چهره آرای خلایق خاک در گاه تو با	کز غبارش عارض خشید تا به نیز خضر دهلوی
گرفتن	ز آفتاب رخت ماه تاب میگیرد	ز ماه طلعت تو آفتاب میگیرد سلیمان ساوجب
تاثیر نشان گذاشتن در چیزهای ۱۲ بهار عجم		
آمدن	مراتای عشقت بر دل آمد	همه دعوی عظم باطل آمد انوار کبیر
باختن	از رسانی باخت مدّاه من تاثیر را	سوخت بال پر ز صافی عاقبت آن تر محمد داعتی
بردن	تاثیر برد حکم تو از حکم کواکب	تغییر دهد بهیبت تو حکم نعم را عرفی شیرازی
بودن	مگر تاثیر در افغان نگین دل نمیشد	که دل را آب سازد ناله کز آسیا خیز صفا صفا
خاستن	مگر در عشق تاثیر فسون افسانه میخیزد	که شب با هر که بشنیم سحر دیوانه می خیزد لذی کثیری
خواستن	نگذر در برین اگر چون کافتم بر درش	بیش ازین می خواستم از عشق تاثیر ترا و با صفا
داشتن	نامه در دم ندارم هیچ تاثیر در	با وجود آنکه خون دل مضمون می چکد اینی صفا
دیدن	آه کردم در گرفت آثار طالع را نگر	ناله کردم تند شد تاثیر زار مرا بهین صالح خراسانی
رفتن	نمک ز گریه و تاثیر از افغان رفته	دعا اثر نکند گر بر آسمان رفته کلیم مهدانی
کردن	کنند بر اهد و خواره گیر و ش تاثیر	فتاده است چو آتش بخشک تر لاله صفا صفا
عنه تاثیر کرد در دل سخت توانا دام ۱۲ ملاکی همدانی		

مصدر	صلہ	شاعر
گردانیدن	از	گر قمر تو گرداند تاثیر ز خاصیت زائش نه هر اسد شیر و زمی نگر نیر و غم بد چاچی
تاج افضر ۱۲ بہار بم		
افتادن	از	آخر ز فرق دار افتاد تاج دولت عہرت ز تاج دارا بر گیر تاجدارا خالص ہر
بخشیدن	از	جبین را تاج بخشیم از سجودش نیاز آری کم بر در گاہ جودش ناظم ہر دی
برآستن	از	بر آراست از ہر یکے تاج زر چو مرغ شکاری بر آراست پر قاسمی گونا بگو
برافکندن	از	ز سر تاج فرہنگ بفرکندہ ز تن جامہ شرم بر کندہ فردوسی طوسی
بر نہادن	بہ	تبارک چہ ابرہنی تاج آرزو
برداشتن	از	بہر اہم باید ساخت ناچار برو تاج از سرش زین مژدہ بردار سنجہ کاشی
بودن		اگر ز مرد و یاقوت تاج شاہان بود کنون ز خارہ در آنجیت ست و خارا از تنی ہر
بودن	بر	لاکہ نورستہ آرد باشد جام جم ز گس آردہ را بر سر بود تاج کیان و الفقہ شروا
جستن		ہر آنکس کو بکج تو ز با بختا دیم چون گل عجب نہد اگر عالم چو سنبل تاج ز چوید جمال صفا
پوشیدن		اگر چہ روشن تر ز شمع و در و فلاد لسنو زباش ہیچو بد ہد تاج دولت پوش و داموز با سائیر ازی
خندیدن		تخت بنا زد ہی و بابت اینست تاج بخند دہی و لایق آنست جمال صفا
خواستن		روار و بر آمد کہ بکشاے راہ کہ آمد نو آئین گو تاج خواہ فردوسی طوسی
مصطلح		
لے تاج از سر برداشتن چون کسے مژدہ آرد پیش از آنکہ گوید کلاہ از سر مخاطب بردارد و تا زود فرو گمانے نگیرد گوید ۱۲ از بد		

مصدر	صده	شاعر
دادن	چون خلفا گنج فشانے کنی	تاج دہی تخت ستانی کنی
داشتن	شد ایران شاه زان ہر ہفت کشور	کران دار دسکو ہش تاج بر سر
دوختن	بت تاج دوزست تاج سرم	چو شمع ست از ان تاج بال درم
زدن	تاج قیصر بر سر قیصر زدند	ہچنان چون بر سر چنگیز خان
ساختن	سلطان نشان اتابک اعظم کہ آسمان	سازد ز نعل مرکب و تاج افتخار
ستاندن	شاہا بتودادہ اند دنیا بستان	تاج از فلک و کمر جزا بستان
طلبیدن	بتان شہر کہ ترکانہ باج می طلبند	مراد سر بود از ہر کہ تاج می طلبند
گذشتن	صوفی نیم کز کشتی بر سر گزاد م تاج را	زور کمان و حد تم بر شہم ز دحلج را
کردن	تاج بسر کرد و بر آمد بہ تخت	تا نگرد و ہچ خودی را ز بخت
گرفتن	ناسور دم تاج گرفت ست زغبہ	گو یا گل مشکچہ بود داغ سیاہم
کردن	ہر کس کہ اوز بان بہ بنامی کو بر کشد	شاید کہ ہچ شمع ز بان تاج سر کند
نشاندن	ہد ہد از ان آیہ بہبائی کہ خواند	تاج سلیمان بسوختنشانند
نہادن	در سر بسبت شعلہ شوق توام چو شمع	گو تاج ز رمنہ فلک از مہر بر سرم

مصطلح

۱۵ تاج دوز آنکہ کلاہ سقر لای دوازده کنگرہ دوز ۱۲ بہار ۱۵ تاج شمع شعلہ شمع ۱۲ بہار

عہ خاک در او تاج شرف داد قسم را ۱۲ عہ کی بعلی قوب داد تاج و کلاہ ۱۲ محمود و راق سہ بر ز بنج نہاد تاجت ۱۲ اودعی کرمانی

مصدر	صله	شاعر
یافتن	از	کی چون یعقوب تاج سروری یافت ز تاجش گوهر پیغمبری یافت ناظم هری
تاخت و تاختن دیدن بر سر کس بقصد جنگ و غارت ۱۲ بهار عجم		
بردن	به	در بکشمیر بر دحاجب تو تاختنی او فتد و لوله و زلزله اندر کشمیر معین پلوی
رسیدن	از	اے نار و از قد تو بازار نارون ای تاختن رسیده زلف تو تاختن الوجا غزنو
کردن	از	شکرا شک ز راه قره دریا بار دمبدم بر طرف روم کند تاختنی سلا ساجی
تاخیر و الپس گذاشتن، و الپس بردن ۱۲ بهار عجم		
آوردن	در	اے بخجی بر بٹان کابل و کشمیر ماندم از بس کاوری و عمد تاخیر قطر آبیری
کردن	اندرا	ساعتی تاخیر کرد اندر شدن بعد از آن شد پیش مشیر خجی زن مولو رومی
تار معروف که از آهن و برنج و مانند آن سازند و رشته، و ریسمان، و مو ۱۲ بهار عجم		
بریدن		رشته عشق چو گیسو فغانموییست تا طنبور چو برید صدایش بر د قاسم شمس
بستن	از	تار از گماهی جا بستیم بر قانون درد میزند خوش ناخود رسیده افغان ما ظهور شیرازی
پیچیدن	به	پیچید بدست و پای گیس تار عنکبوت شهباز صید رشته آماده چون شود مناصفه
دادن	از	ز پرده نار وے گلرنگ را بده تار از طره آن چنگ را قاسمی گونا باد
ریختن	از	نازم باتشین نگه خود که بارها چون تار زلف تار نقاب از رخ تو ریخت طالب آملی
شکستن		بے بوی خلق تو نتواند صبا بعد کز جعد زلف یار کی تار بشکند بها مرغینا
عه تاج بندی زکریا یافت ۱۲ جان عه که بر معنی کنند از سفلہ نهادن تاخیر ۱۲ عفی		

شاعر	صلہ	صدر
کشمیر ہمدانی	بر	کشیدن بر ساز بخت تا کشید ست عنکبوت
ن کلیم ہمدانی	از	گستن آہ من آشفته از ان طرہ پر خم
ہمایو اسغری		گیشتن از محتسب مروزل زار گیشخت
افضل صفایا		
تار ویو د تار ہاے طول و عرض جامہ بہندی تانا بانا ۱۲		
ہوا زلف بتان بافت تار و پود را واضح دہلوی		بافتن برنگ کاغذ آتش گرفته ز ازل
دست بالین کن شکر خواہ غارت لبین صاف صفایا	از	بستن تار و پود محمل از خواب پریشا بست اند
بر سر من مغز سودا پنبہ دستار بود قاسم شہد		رشتن دوش بر گردانیم می رشت تار و پود شوق
ناخن غم بار ہا کا وید تار و پود ما طالب البالی		کاویدن نسبت آلودگی با طینت ماتمست
تاراج غارت ۱۲ بہار عجم		
کہ از سستہ زبور پنجہ گل بر نمی آید دانش شہد	از	آمدن مکن آباغ با نغم چہ تاراج آید از دستہ
تاراج دین پیران طفلان پار سارا ملا جامی	در	آموزتن فریاد از ان معلم کا موخت درد بستان
شکلب عاشقان را داد تاراج نظامی گنجوی		دادن نوائے بلبل و آوایے دراج
عاشقان را خانہ تاراج عسل شد نقاشیرازی	عجہ	شدن اگر چنین منجواہ داد با خواہی ریتن
ز گلزار اسید آن خرمیسا شاہ سنواری		فرمودن خزان ہجہ تو تاراج فرمود
بدل صاحب دلان را کرد محتاج جعفر زینی	بر	کردن جہان دل نبازی کردہ تاراج
عہ برابرے چنین تازہ شد چون بہشت ۱۲ نظامی		

مصدر	صده	شاعر
تازه معروف و جدید و بدیع ۱۲ بهار عجم		
بر آمدن	سبز خط تو چون تازه و تر بر ناید	تا که آبش خورش از چاه رخندان باشد کمال صفها
بودن	لبه که تر نشد از لب ایام من است	گلی که تازه بود تا بمشرداغ من است شاپو طهرانی
پیریدن	عرفی بگیتی از خلد آمد که باز گردد	خافل که تازه پرواز گم سازد آشیان عرفی شیرازی
داشتن	بچو ز گس تازه دارد رنگ مخموری مرا	می کشم افسردگی هر که شمار آخر شود مفید بخی
دوختن	چون زخم تازه دوخته از خون لب لبم	اے و اگر بشکوه شود آشنایم عرفی شیرازی
رسیدن	بباغ درون از سموم نفس	اثر دسته بند گل تازه رس طغز مشهد
ساختن	طالب آئین ترنم تازه ساخت	چون سازد عندلیب آمل ست طالب آملی
شدن	آمد بهار و دل بمی و جام تازه شد	مهر لب قیام گل اندام تازه شد افتا شیرازی
کردن	دل بچو طره جابرورش جان تازه کرد	جان چو دید آن لطف عارض کفر و ایمان تازه کرمی
گردانیدن	هر آن خار یک در پاره تو کارند	باب چشم گریان تازه گردان حیا گیلانی
گردانیدن	تازه گردان از کرم مرسوم و شریف هی	وان دگر باز دعا گو کرد لطف انوار کمال صفها
گردیدن	تازه می گردد چشم اشکبار می جان ما	مجلس مارا گل برے گلستان میکند صفا صفها

ع بهار عالم حش دل و جان تازه میدارد + برنگ ارباب صورت را به اصحاب معنی را ۱۲ سلمان

ع بهار یارے که دل ز دیدن او تازه می شود ۱۲ اصدی سه آنچنان تازه جگر طبع تو از بخشش کرد ۱۲ جمال صفها

لعه به سبزه کجا تازه گردد دلم ۱۲ سعدی

مصدر	صله	شاعر
گشتن	تن مازیر جامه های تنک	از عیبه گشت تازه ز باد های خنک مسعود جبار
گفتن	باز لب تازه گویان زند	ره نعمت آبدار سخن طغرا مشهد
ماندن	بشوق آنکه در دمازه ماند زخم پیکانش	در زشتی که بوزلفش بر جر امشک چین مالم افغان شیرازی
تازگی نوی، وحدت ۱۲ بهار عجم		
بستن	بر و تازگی آنچنان بسته آب	بر که لغزید در سایه اش آفتاب غلام ترشیری
دادن	چنان تازگی ده بصوت رباب	به که در نعمه اش پرده گرد حجاب طغرا مشهد
داشتن	بهارش دیوانم بطریز تازگی دارد	به که جلد او ز رنگ روغن گل مرقا کرد مفید بلخی
دیدن	تازگی که دیده ام آن رخ همچو لاله را	سوزم و بر نیادم پیش و آه و ناله را خسرو دهلوی
رفتن	شنیدم رس بسته سوئے دار	بر و تازگی رفت چون نو بهار افغان گنجوی
شدن	تازگی که شنیدم آن رخ همچو لاله را	از تازه کند یک نفس داغ هزار ساله افغان شیرازی
تامل نیک نگریستن و اندیشه کردن ۱۲ منتخب اللغات		
کردن	هر زمانت پیش چشم خود تخیل میکنم	یک بیک سر از حسنت تامل میکنم ملا جامی
نمودن	در هنگام سول بر جوانی گاه اگر اندک	در تامل می نمایم غلام ترشیری
تاوان معیوف ۱۲		
آمدن	برفت لطف تو بر من گماشت بدیست	بزند و عقل که تاوان آن زیان آمد عرفی شیرازی
عنه آنه بتو تازه گشته دولت دین ۱۲ محیر ملقانی		

مصدر	صله	شاعر
آوردن		ز نشان بلشتی بمغرب شام گم گشته بود
افتادن	از بر	جام زرتاد اعلیٰ ز نشان آوردند نظام شیرازی
بودن	بر	تو آسانجا کشته شسته نالوا زین غم
دادن	را	روز و شب گریه یکسان بود
داشتن		یکسان و جوع و سخت نستاند هرگز از کس
ستاندن	از	چرا دست نگه دار در زمانه
کردن		نکردیم صرف آنچنان زندگی
گرفتن	از	چو تحقیق کار نکویان کنند
		در عالم حساب باینمایه زندگی

فصل بابر موحده

تب و تب و لرزه حرارت، پنجار ۱۲ از بهار عجم

آمدن		آرمی ز تب چه مایه بود شیرازیان
آوردن		خون افزاید تب آورد نیش خورد محمد بن یحیی
افتادن		که تب لرزه افتاد البرز را
افروختن		تب افروزان ز خود فتنه در جهان بیدار
		تو شیرینی گرمی زان تب آمدت
		دنیا عسل است هر که زویش خورد
		چنان زد به تندی برو گزرا
		سرخ شعله ز خاکستر پا چند رسیدن

مصطلح

تب افروز کس تب داشته باشد ۱۲ بهار عجم

مصدر	صله	شاعر
افگندن ^{۱۵}	در	یاد و حسرت که شبها آتش افروز دل است
بردن ^{۱۶}	از	خوش تب گرم مراد استخوان افگنده است
بریدن ^{۱۷}	از	تابید رنگ مشک خوش طیب
بستن ^{۱۸}	بر	بردن زهر دیر تب رنج درشتا
داشتن ^{۱۹}	بر	کز پله تب بریدن بشرست
رفتن ^{۲۰}	از	چمی از می زیم مگر بر خود باد پیش
ریختن ^{۲۱}	از	ز پاشنه و ناکشاده گنج
زدن ^{۲۲}	بر	عشقی که صادق است بود این زوال
ساختن ^{۲۳}	از	اگر گرده شان بود بیشه گرد
شستن ^{۲۴}	بر	بگرمی بران کو کبیه بانگ زد
		دختم دعا گوش میجاو طیب است
		حسنت کز روبرو صفی لا به گراید
		سجده تب سوخته چند این همه بایان
		از سردی او تب شکند شیر اجم را

مصطلح

۱۵ تب در استخوان کس افگندن مدقوق گردانیدن دیر ۱۲ بار ۱۵ تب بردن و بریدن و شکستن

از چیزهای دور کردن تب ۱۲ بار ۱۵ تب بستن از آنکه تب کردن بجایه و افسون بدون دوا و بصله بر خود را بستن

تب کردن ۱۲ از بار ۱۵ تب دار کبیه تب داشته باشد ۱۲ بار ۱۵ تب رفتن و ریختن و در شدن ۱۲ از بار

۱۵ تب تب تاب رشته می بندند مردم یک او و هر شب بندد تب تاب رشته تب بر خوشی ۱۲ سلطان مع تب از دل بیمار را

از یک نظر بستن ۱۲ مقیای قی

مصدر	صله	شاعر
کردن		آرمی عرق دواست کسی را که تب کند
کشیدن		دود از جانم برآمد چند تب خواهم کشید
گرفتن	را	بهم پیوندان هم نامرتب
نشستن	به	این تب بعد او ای سیحانه نشیند
نشستن	در	تب عشق در مغر صحت نشست

تباہی ضایع شدن ۱۲ بار عجم

پذیرفتن	به	که باشد بگوهر تباہی پذیر
دیدن		که بینم تباہی و خامش کنم
رسیدن	به	که باشد بگوهر تباہی پذیر
گرفتن		نگیرد تباہی نه فرسودنی ست

بتخال و بتخاله آنچنان جوش گرمی تب برب پدید آید و از علامت افتاد ۱۲ بار

افتادن	بر از	برشته جانم گری بوالعجب افتاد
خاستن	از	ریخت اشک شرم چو از دیده ام بتخاست
دمیدن		بر لب او ستم از سعله آواز خود ست
زدن	بر	پیش بر بحر و بر بتخال میزد

مصطلح تب نشستن بچیزے ساکن شدن تب ۱۲ از بهار

مصدر		صده	شام
زردن	چون شعله پرتبست در و درون ما	از	بتجالد میزند لب خنجر ز خون ما
سوختن	لبش بتجالد سوزد و انگشت رفت گردد		اگر در خواجش بدیند و مید حاصل را
نوشیدن	بجو کبیر بشام آنچنان مباد آن زند		که قدر طالب تجالد نوش نشناسد
بتر آله بریدن درخت و جوان ۱۲ بهار عجم			
خوردن	خور و نخل عمر عدویت بتر		بتو همیشه ترفروشد اگر
زردن	دست زوال تا ابد از بهر چو توبار در بر		درینخ این درخت نخواهد زردن بتر
تبسم دندان سپید کردن، و نرم خندیدن ۱۲ بهار عجم			
افشاندن	ز لب هوای چین ذوق اتحاد نکشت به	در	هزار غنچه بیک لب تبسم افشان شد
پاشیدن	ز گرد و خشت مایه و بختا فیض نهجوشد		تبسم پاشی صبح ست چین و امشب با
تراویدن	تبسم می تراود از لب امید پنداری	از	بشامستان بختم خنده ریجگای شد
چسپیدن	ز استغنا بچشمش گر چه عالم در نمی آید	به	بدل طفلان می چسپد بهما شیرینش
رویدن	دو نوگلش ز گلستان مهر و کین روید	از	تبسمش ز لب چیش از جبین روید
زردن	به تبسم نهانی که زرد می بگریم	به	مژده خیال باز می که گرسفت مشب
مصطلح			
۱۵ تبسم افشان و تبسم پاش یکین است ۱۲ از بهار ۱۵ تبسم بدل چسپیدن در دل جگر در بد خوش آمدن آن ۱۲ از			
عه بقول مرده دلاں بر میامزن بترم ۱۲ نظیر عه چو در جام گردد تبسم نشان ۱۲ طغرا			

مصدر	صله	شاعر
ساختن	گر بدین دستور گردد تنگافیش	صبح نتواند تبسم را مگر ساختن
شکستن	برویم در خنده بستن چرا	تبسم به لب در شکستن چرا
کردن	لکن تبسم رنگین بسوئے من هر دم	که هست خانه بلبیل خراب خنده گل
نمودن	می خرا مید و تبسم می نمود	هر که میدیدش در و گم می نمود
نهفتن	لبش نه خنده از من تبسم می نهفت	از ایک غنچه خرم خرم گل می شکفت

فصل تار

تتق بضمین پرده و نیز انچه پیش تخت عروس وقت جلوه باشد ۱۲ بهار عجم

اوجیندن	تخت زدند و تق آویختند	عرش دگر بر زمی انگینختند
برانداختن	گر ضعیف گویتو براندازد تق	بسکه تشویش عروس کله خضر دهد
بستن	از سیاست آسمان بندد تق	گر چه از اندیشه سازی بارگاه
برزدن	فرش کشیدند و تق برزدند	برده دهلین بر اختر زدند
کشیدن	ظلمت پیش چشمه حیوان تن کشید	رفیق و زود چشمه حیوان گذاشتیم

فصل جمیم تازی

تجارت باز رگانی کردن ۱۲ بهار عجم

کردن	بهای باده چون لعل چیت جوهر عقل	بیاکه سود کسی برد کین تجارت کرد
------	--------------------------------	---------------------------------

مصطلح تق برزدن نصب کردن تق ۱۲ از بهار

مصدر	صده	شاعر
تجربه بالفتح آزمودن ۱۲ بهار عجم		
برگرفتن	از	بیا و تجربه از سنگ آسیا بگیر
داشتن	از	تا آمده ز ایام بخور دست فربهی
کردن	عج	ز نهار ز فکر صبر ز نهار
تجلی جلوه کردن ۱۲ بهار		
افروختن	از	شاخ از شکوفه صبح تجلی فروزشد
تراویدن	از	تجلی می تراود از لب بام
خاستن		تجلی خیز
داشتن	در	در دل هر ذره چو دار تجلی حسن او
دمیدن	از	کوهی سلی کی تجلی دهد از خاک آنجا
ساختن	در	در آن محفل که شمع من تجلی سازم آید
سنجیدن	در	عشق هر جا که شد تجلی سنج
شکستن	در	تجلی در آئینه جان شکست
کردن		بدون پرده تجلی چو کر حضرت حسن
مصطلح تجلی خیز و تجلی زار هر کدام معروف ۱۲ از بهار		
عج بخور تجربه آرزو بیه کردی ۱۲ آرزو		

مصدر	صده	شاعر
نمودن	آنکس که بے چراغ در آید بخلوتم	از بنامیش تجلی طوار از حریم خویش عرفی شیرازی
فصل حار حمله		
تحریر نوشتن، و خطوطیکه برگرد کاغذ خطوط و تصاویر کشند ۱۲ بهار عجم		
کردن	اگر از تحریک باد موج آب	از به بهنجاری تحریر ریزست ظهور ریزش
شدن	تحریر شدن	بهار عجم
کردن	نیاز نامه فرستاده ام بدین مضمون	به چنین بخون دل دیده کرده ام تحریر منجر خاشی
کشیدن	مانی از شرم رخت تصویر نتواند کشید	در کشد همچون خط تحریر نتواند کشید سالک دس
یافتن	رساله در حل معما تحریر یافته و بشجره	در مبار که موسوم گشته نصیر بخشنه
تحسین نیکو کردن، و نیک شمردن ۱۲ بهار عجم		
بر آمدن	دوش بر چرخ عطار دگر از شعر تو خواند	از که بیکبار بر آمد ز کواکب تحسین ضیا قاری
داشتن	بصف آرای مید انجبت نازم	گشته و مرده این معرکه تحسین دارد ایر شه رسانی
کردن	رتبه فکر ترا صائب عروجی دیگرست	را می کند تحسین غم ده کس کند تحسین تو صفا صفائی
تحصیل آماده کردن، و خلاصه چیزه بر آوردن ۱۲ بهار عجم		
داشتن	تا بروی آرد بر آسجده اش خورشید را	صبح صادق بر سرش استاده چون تحصیل ان شیرازی
فرمودن	ز شاه مصریم بر طبق مقصود	از سفارش نامها تحصیل فرمود ناظم هروی
کردن	چون لاله درین برچون داغ جگر سوز	به تحصیل بخو نایب بیا تو ان کرد صفا صفائی

مصدر	صله	شاعر
نمودن	در مبادی احوال مدرسه نشینی اختیار	قلیل تحصیل نموده حزین اصغری
تحفه بالضم ارغوان و ام عجیب غریب ۱۲ بهار عجم		
آوردن	کنون که معرفت حاصل است ز دو بیار به عیبه	باستغانت آن کل تحفه تا مقدر عرفی شیرازی
برداشتن	برداشت تحفه مشت عبا ز خاک از	آن خود گذشته که بگو می فنا گذشت ناظم هروی
بردن	سو آن تحفه می جان من ای باد بهر به از	نیست چیز دگر م هر چه خدا داد بهر کاتبی نیشاپور
بستن	تحفه ز جان بسته ام نثار هرگز را از را	وز دم روح القدس بهار بهی و اله هر که نگین ملک توان ساز آگینه ما
بودن	دل شکسته بود تحفه خزینه ما	خست از آگینه ما فیض نیشاپور
خواستن	تحفه می خوا عفت گفتش	نیست حالی جز بجایم دسترس انیر خسیکی
دادن	برو آزاد و بر در دستان خرد گیر به	که ندا دند جز این تحفه بهار و راست حافظ شیرازی
داشتن	بهر ز آفتاب فلک تحفه نداشت	دادش بخاک پاک تو تو تیا گرفت شفاف اصغری
فرستادن	خاک سگان درت تحفه فرستم بچشم به	تا ببرم زیر خاک بهر مباحات را مولو کورومی
کردن	می خواست تحفه تو کنی باغ خلد را	از روی بهت تو حیا کرد روزگار عرفی شیرازی
کشیدن	کشید از تحفه های مصر چند آن	که شد گنجینه دار عقل حیران ناظم هروی
تحقیق درست و راست کردن ۱۲ بهار عجم		
داشتن	شبا بود دست و غیر صحبت می خلوت جا	من این تحقیق حال ز پر صحبت بروه دارم حافظ نطری
مصطلح له تحفه بستن تحفه ترتیب دادن ۱۲ از بهار		

مصدر	صہ	شاعر
کردن	جہاد کار جہا جلیہ ہج در پیچ ست	ہزار بار من این نکتہ کردہ ام تحقیق حافظ شیرازی
تحمک حکومت نمودن بر کسے ۱۲ بہار عجم		
بردن	سخت ست پس از جاہ تحکم بردن	خو کردہ بنا ز جور مردم بردن سعد شیرازی
کردن	تحکم کند سیر بر بوے گل	بر
کشیدن	تحکم تا کے از مینا کشد سنگ	از تحمل بیش ازین ننگ دردنگ ناظم ہروی
تحقیق کسے را احق خواندن ۱۲ بہار عجم		
کردن	بخندہ گفت کہ حافظ غلام طبع تو ام	بہ
		بہین کہ تا سپہ حدم ہی کند تحقیق حافظ شیرازی
تحمل بر خود رنج و مشقت نہادن ، و از جای برداشتن ۱۲ منتخب اللغات		
آزمودن	تحمل بجفا آزمود نامی خواست	بہ
بودن	ناگاہش از وزید بادی کمر شکست	و گر غلط نکنم خواہد آزمود ہنوز
داشتن	پیش از وجود صلب فلک بود ذات تو	بیچارہ را تحمل بار گران نبود عصمت بجا
کردن	سیاغہ ما کہ حریفان دگر می نوشند	از عہہ
		ما تحمل نکنیم از تور و اسیدارے حافظ شیرازی
تحویل سپردن و اظهار کردن ۱۲ بہار عجم		
داشتن	تحویل دار	بہار
مصطلح ۱۲ تحویل دار آنکہ چیزے با و تحویل کنند ۱۲ بہار عجم		
عہ شرم باد کہ ز فلک چندین تحمل میکنی ۱۲ شفا عہ گلبرگ تحمل نکند بار گران ۱۲ کمال خجندی		

مصدر	صده	شاعر
کردن	به	صحت ذات ترا بر تصدق هر روز
کردن	به	خازن هر کجوشید کند ز تحویل ناز تحویل کند آنکد بعاشق شرب روز
		سخی کرمانی چه حساب که هرگز نگرفتش بحساب تا نیز اصعنا

فصل خارج مجمله

تخت اریکه ، و نیز کنایه از حوضه پیل ، و عماری ۱۲ بهار عجم

آوردن	به کوشش گرفتند شاهان خراج	از	زما در نیاورد کس تخت و تاج	قاسمی گونا بگو
برداشتن	خوشید که زهره تخت او بردارد		همنام ترا چو تاج بر سر دارد	حسن غزنوی
بخشیدن	در آن خانه که بود امرور ز خفتش	به	بصنا خانه بخشیدند تختش	نظامی گنجوی
بر نهادن	آسمان تخت آن شد راتبارک بر بند	به	گو بخت پیششین بر زمین بنده جبین	ارشاد مرقد
دادن	که چون شد ماه کسری در سیاهی	به	بهر مرز داد تخت بادشاهی	نظامی گنجوی
داشتن	اگر ایشان داشتند تخت یا تاج		تو تاج و تخت می بخشی به محتاج	۱۱
زدن	تخت زرین دست گل بچمن	به	راج چون لعل آتشین در یاب	حافظ شیرازی
ساختن	شبه دار و حکومت شمع تخت از بوم میا		نمی داند که تاجش تخت اسعد دم میازد قید کرمانی	
ستدن	گرچه که سلطان جهانم بلکه	به	تاج ده و تخت ستانم بلکه	خسرو دهلوی
شدن	نشویم تا شتران عیش در آب نصیبیم من	در	درام تخت در قتیله شد اورنگ نیم من	قبول کشمیری
گرفتن	دشمن تو بجز جنگ رخت تو گرفت	از	دیو گرفت از تخت تخت سلیمان	ابو حنیفه غزنوی

مصطلح له تخت شدن دماغ چاق شدن دماغ از نشه ۱۲ بهار عه زوم بر آسمان اندیشه را تخت ۱۲ اخرو

مصدر	صله	شاعر
کشودن	در	ابرفشاندهی از شاخه گنج درم
کشیدن	در	وقت آن آمد که فرمائی کشید بامداد
نازیدن	به	تخت بنار دهمی و بابت اینست
نهادن	بر	تاج بچند دهمی لایق آن ست
نهادن	بر	ماتخت سلطنت نه باز و نه داده ای
نهادن	بر	ز هندیستان آوردندم خراج
تخته لوح و پارچه چوب ۱۲ بهار عجم		
برداشتن	از	پی صبح تو این تخته از دکان برداشت
بستن	در	دکان خود فروشنده در بازار تخته بند
زدن	به	هست آواز شلنگ تو بدین زیبایی
زدن	بر	دل در گرم طپید شده در سینه تنگ
زدن	بر	لوح قبرم که میکند فرهاد
مصطلح		
تخته زدن و نشاندن و نهادن بمعنی تخت گستران و پسین بصله برکنایه از بار کردن تخت ۱۲ بهار ۵۲ تخته برداشتن		
از دکان واکردن دکان ۱۲ بهار ۵۳ تخته زدن ترسایان آن ست که ترسایان وقت سحر و بعد خود تخته بر تخته زنده ۱۲ بهار		
۵۴ تخته شلنگ زدن نوعی از ریاضت کشتی گیران ۱۲ بهار ۵۵ تخته بر سر کسی زدن خراب		
و رسوا کردن ۱۲ بهار		

مصدر	صده	شاعر
زردن ^{۱۵}	در	تخته زرد را بدکان شید در ماه صیام مخلص کاشی
شدن ^{۱۶}		یا قوت اگر چپخته شود در نمی شود تاثیر اصفا
شدن ^{۱۷}	از	تخته از بال پطولی شود دکان با صا صفا
شکستن	بر	شاگرد تخته بر سر استاد بشکند سلیم طرانی
کردن	را	تخته کرد دست سر و بستان را اشتر ازند را
تخفیف سبک کردن ۱۲ بار بجم		
دادن		دماغ در و سرش نیست میدهم تخفیف طالب آبی
کردن		لطفها کردی بتا تخفیف رحمت میکنم حافظ شیرازی
تخلف باز ایستادن از چیزی ۱۲ بار بجم		
افتادن	در	تخلف تا ابد افتاد در احوال انسانی علی خراسانی
کردن	از	کریطاعت می خانه نکردیم تخلف علی خراسانی
ورزیدن		چپ کند آرزوی ما که با و اینهم نیست از زو اکبر آبادی
مصطلح		
۱۵ تخته زون دکان، بند کردن دکان، تخته کردن دکان، مراد آن، و تخته بستن، لازم آن ۱۲ ازباز ۱۶ تخته شدن یا قوت، هموار شدن یا قوت ۱۲ ازباز ۱۷ تخته شدن دکان بند کردن		

مصدر	صله	شاعر
تخم بالضم اصل، و نثراد، و بیضه مرغ، و لطفه، و تخم غله ۱۲ بهار عم		
افشاندن ۱۴	به	دانه زنجیر در دامان صحرای شتم
افگندن ۱۴	از اندر	تخم خواب اندر دماغ پاسبان افگنده ام
انداختن ۱۴	بر از	تخم پاکه یافتیم بر جای پاک انداختیم نوعی خوشن
باختن ۱۴	از	ز روی طرب تخم بازی کند
بالیدن ۱۴	در	در زمین شور بالیدن نمی داند که چیست
براققادن ۱۴	از	نمی شود که نباشد گزنده و بد ذات
برچیدن ۱۴	در	بر زمین عطا فرستاده
پاشیدن ۱۴	در	تخم گل آفتاب پاشید
دمیدن ۱۴	از	فریب دانه درین لگه نخر و شکار
درودن ۱۴		زمانه نشسته و بس نارسیده بدرود
رستن ۱۴		چیزیکه نیابم از چه جویم
مصطلح ۱۴ تخم برخاک افشاندن تخم افگندن و انداختن و کاشتن، یک معنی است ۱۲ از بهار ۱۴ تخم باختن		
روز نوروز و عید بهیشتا رنگین بازی کردن ۱۲ مصطلحات الشعرا ۱۴ تخم بالیدن و دمیدن و رستن، مراد از سبز شدن تخم		
۱۲ از بهار ۱۴ تخم چیز بر ابقادان، و نابود و معدوم شدن آن ۱۲ مصطلحات الشعرا ۱۴ برچیدن، برداشتن آن		
۱۲ بهار ۱۴ تخم پاشیدن، تخم افگندن ۱۲ بهار		

مصدر	صله	شاعر
رسیدن	چرخنما سے برومند را بباغ وجود	زمانه کشته و لبس نارسیده بد رود
ریختن	شد بهار و رنگ گیر کش افلاک ریخت	دانه های اشک ببل تخم گل بر خاک ریخت
سرشتن	در خاک خون اش سرشتند تخم داغ	تا لاله ز خاک شهیدان برآمده
فرو کردن	و بقا بنزین که نشاند نهال تاک	من هم بخاک تخم کدو فرو کنم
کاشتن	تخم مهریکه با مید و فاکاشته ایم	بسر دوست که ناکاشته انکاشته ایم
کردن	فلان کس خایه نهاد و تخم کرد	بهار
کردن	این تخم توبه را که تو در خاک کرده	موقوف آبیاری اشک ند است
کردن	گل که بروید ز زمین سرخ و زرد	تنگنه زردان که کفش تخم کرد
کشتن	تخمی که بمرزعه محبت کشتم	نخله شد و حاصل بر مجوری داد
گذاشتن	فلان کس روز جنگ هزار تخم	و خایه بگذارد
نهادن	تخم نهادن	بهار عجم
یافتن	قطره بر خاک ل ز آب تاک انداختم	تخم پاکی یافتم بر جای پاک انداختم
مصطلح تخم بر خاک ریختن، فرو کردن، دور زمین کردن، و نیز تخم کردن و کشتن، بمعنی کاشتن تخم ۱۲ از بهار ۱۲ تخم کردن، و گذاشتن، کردن کاره کننگ و عار بار آورد ۱۲ بهار و مصطلحات الشرا تخم نهادن و میضه نهادن تا بچه بر آید ۱۲ بهار		
عنه نالعی کالدرد و تخم شرار ۱۲ تجلی یزدی عهه بجا نهادن هر کشت ازان در بهت ۱۲ تلوری		

صدر	صلہ	شاعر
تخمین سرشتن ۱۲ بار عجم		
کردن	چون شوم نابود از غم باز بہر سو ختن	از عشق از آب گل پروانہ تخمینہ کند منیر لاہور کے
فصل دال مملہ		
تدبیر نیکواندیشیدن ۱۲ بار عجم		
آوردن	در آن غم کہ تدبیر چون آورد	کز ان سایہ خود را بروں آورد نظامی گنجی
اندیشیدن	چون کنم تدبیر کار سے چون کنم	چون دل تدبیر اندیشم نہاند انور ابیودے
دادن	بس بر سیمہ بود از دم تیغ شہر دین	دشمنش راند ہد حادثہ تدبیر فرار علی خراسانی
داشتن	طہید رفتن خاک خون غلیظدن مرد	بھد اللہ کہ در دعا شقی تدبیر ما دارد عالی شیرازی
ساختن	چہ تدبیر سازم چہ در مان کنم	کہ از غم بفرسود جان در تنم سعدی شیرازی
سگالیدن	ضمیر تو چو سگالہ خجستہ تدبیرے	خدای جل جلالہ چنان کند تقدیر معزی نیشابوری
کردن	در بے درد کہ کرم بخود بسی تدبیر	کزین طلسم بر آیم نشد ہر تقدیر سنجر کاشی
نمودن	ہمان بہتر کہ تدبیرے نمایم	کہ پاک از گرد این خواری بر آیم ناظم ہروی
تدویر گردانیدن چیزے را ۱۲ منتخب رشیدی		
خوردن	فلک شکل و آتش ہی خورد تدویر	از قمر ز رفتن کلکش ہی بود سیار سعدی نیشابوری
مصطلح لہ تدویر خوردن، چرخ زدن ۱۲ بار		
عہ غم کہ بیر عقل تدبیرش بہر دن میکند ۱۲ خاکی		

شاعر	صده	مصدر
فصل راز و محمله		
ترخیل و منفعل و ناخوش و بیدار باغ و بهار عجم و مقابل خشک و بمعنی آزرده ۱۲ چراغ هدایت		
آمدن	از	شوخی که گشته خون دلم از تیر نگیش
آمدن	از	تر آید بار از سیل رشک من بند انتم
آوردن		تر آوردن
دیدن	از	شبه خفا و پیکان که از پرنده تیر او
شدن	از	ز فواره نه در کف آورد باغ
شدن	از	در چمن با چشم گریا و صفت بالا ترا
کردن	به	زاهد که کسب کرده همه عمر به خشک
کردن	از	آندم که باد صبح بزلفت گذر کند
گشتن	از	ز آه سینه من ماند جرم گردون خشک
ترازو و میزان ۱۲ بهار عجم		
برافراختن		بسیر سپهر انجمن ساختند
ترازو و	ترازو و	انجم بر افراختند
مصطلح آمدن، روشن، خجالت کشیدن ۱۲ تر آوردن و کردن، متعدی آن ۱۲ بهار ۱۲ تر و باغ، تازه		
دماغ ۱۲ بهار ۱۲ تر کردن، بمعنی سرشتن چیز به چیز نیز است ۱۲ از بهار ۱۲ تر از و بر افراختن، نصب کرد ترازو ۱۲ بهار		
عه کز آب چشم خم تو رخسار ترکند ۱۲ کمال اصفهانی		

مصدر	صله	شاعر
داشتن	سنگ گرم نزدی ماه ترازو دادم	بار دل بچو ترازو نشد بسیارم
زردن	فلک یک شنبه روز ناود مینگش بموزد	مگر هر که کنون برنگش اهدز ترازو را حسن دلی
زردن	بد و او فلک خود فروش چند زند	ز مهر و ماه عبت بر زمین ترازو را سلیم طرانی
زردن	از پے عقل جنون گرم ترازو زدست	شهر دیوانه کند مردم صحرائی را سالک ترقی
شدن	کشیده زهر سو به چرخ برین	ترازوشده شاخ گاو زمین وحید قزوینی
شدن	چون کما هر چند پشت استخوانی گشت ایم	میشود از جوشش گردون ترازو تیر ما صفا صفه
شدن	نه خال است آنکله طاهر میا آن دو ابرو از	ز شوخی این کمان پیش از ننگ دل ترازو حالی صفه
شکستن	زنان را ترازو بود سنگین	بود سنگ مردان ترازو شکن نظامی گنجی
کردن	در جهان گرمی کشد بریخ تا بخیر را	ناکوش را شست صاوت ترازو کرده آ فطرت شهید
گردیدن	از گران سخی میزان عمل آزادست	از تیرش از سینه هر کس که ترازو گردد آبی تیریزی

مصطلح

له ترازو برنگ زردن، و بر زمین زردن، کنایه از ابرام و حاجت کردن، در حق معشوق عاشق کش میگویند ۱۲ از باباً
و مصطلحات له ترازو زردن چون روستائی در شتر دار و شود بازاریان ترازو س یا برنج بردارند و در قفا و ترازو هم زنند
تا مردم شهر مطلع شده هنگامه ریشخند گرم کنند ۱۲ از باب ۳ ترازو شدن و گردیدن تیر از چیزے بدون رفتن
و گذشتن یک نصف تیر از نشانه و برین قیاس ترازو شدن شاخ و ترکان و مانند آن ۱۲ بار

عه ترازو برج میزان ماهم گویند لذا با ماه طرف ایهام هم رسانده کما لا یخفی ۱۲ منه مطلقه + در تعریف منار مسجد گفته ۱۲ منه

مصدر		صله	شاعر
گشتن	نیم گاه از زلف بلندش انقید ردانم	از	که از دلها تراز و گشت تر گار سای او
نهادن	بزرگان ایران بفرهنگ او	بر	تراز و نه سادند بر سنگ او
تراش حاصل بالمصدر تراشیدن ۱۲ بهار عجم			
پاشیدن	بخود مسعود شاه بی بر تراشند	بر	تراش رشک بر محمود پاشند
زدن	خطرازدی تراش دجهاد است	را	مصحف سفید گشت نشان قیامت
کردن	تراش کردن		فیاض لایق
ترانه سرود و نغمه ۱۲ بهار عجم			
بستن	ز گل بسینه بلبل هزار خاشاکست	به	کنون ترانه بوصف بهار می بندد
پرداختن	ترانه پرداز		حسن مشنگ
بودن	هست در کوئے یار مسکن ما		لن ترانی بود ترانه ما
ریختن	جلاجل وراق درختا بهوا او ترانه ریز	به	رضی رشتی
مصطلح			
۱۰ تراش پاشیدن بر کس قرار دادن چیزیکه در اصل نبوده باشد ۱۲ از بهار ۱۰ تراش زدن بمعنی تراشیدن و ستردن ۱۱ بهار ۱۰ تراش کردن عبارت از آن است که مانند چیزیکه خواسته باشند بازند و آن چیز که ساخته شود بعینه مانند منتقل عدد ۱۲ بهار ۱۰ ترانه پرداز و ترانه ریز هر کدام معروف ۱۲ از بهار			

مصدر	صله	شاعر
زردن	ع از ع	سود آرز بد شکم بر باد داد حاصل
ساختن	ع از ع	خونم ز دیده مطربا مشرب روانه ساخت
سرودن	ع از ع	شراب خوار و ترانه سرگونا ندره گوے
سجیدن	ع از ع	لبم بشتق نسجد ترانه زنه سار
شدن	ع از ع	ترانه شدن
شنیدن	ع از ع	بشنو ز من ترانه عجت فزائے را
گشتن	ع از ع	در کسوت اغیار چون بود رخ آن یار
گفتن	ع از ع	هر نه سفته درے درے می سفت
ماندن	ع از ع	لے از خرویش بان لبست عود از ناله
تربت بالفم خاک و بمعنی گور مجازست ۱۲ بهار عجم		
خوردن	ع از ع	نگرد سر به باشد جلوه گران زگر جادو
شکافتن	ع از ع	تربت بشکافم ز بهم سودن دستی
مصلح		
۱۰ ترانه شدن، بجای افسانه شدن ۱۲ ترانه گشتن، عبارت از کمال شهرت یافتن ۱۲ از بهار ۱۳ تربت خوردن		
بیار، چون بیار از دوا زائل نشود خاک تربت امام رضی الله عنه به نیت شفا بخورند و خاک شفا عبارت از است ۱۲ بهار		
ع شوق از ظم ترانه میزد ۱۲ فیضی ع بهر گل زند ترانه و برار خوان غزل ۱۲ معتری		

مصدر	صده	شاعر
کشادن	بکشاے ترتیب را بعد از وفات بنگر	کز آتش درونم دود از کفن بر آید حافظ شیرازی
ترتیب پروردن و آموختن ۱۲ بهار عجم		
بودن	ترتیب گزین این چنین باشد	حال این هر دو عکس این باشد شفا صفا
پذیرفتن	فلان مربی من تربیت پذیر این پس	ز فضل خود چه زخم لاف باطلولانی عرفی شیرازی
دادن	اگر مسعود ناصر تربیت داد	عیاضی را به خلعت های فاخر انوری امیر ک
کردن	اگر از سختی ایام شود آدم نرم	روئے من تربیت سیلے استاد کند صفا صفا
کردن	اگر کردی لطف تو اهل جزایرت تربیت	بساط اشرف کی دم زدی چو من گدا جمال صفا
نمودن	ز پهلوی دل روشن شدیم چون صدویرا	نمود قطره را تربیت سیلاب خود کردم کوکب زندران
یافتن	از نیاز آن شاخ گل سامان رنگ بود	چون نهال تربیت یاد شمر نیکو دهد عت شیرازی
ترتیب نهادن چیز بر موضع انجیز ۱۲ بهار عجم		
دادن	انچه بر نشاهدان حسن رواست	جمله ترتیب داده بر اندام سنجر کاشی
ساختن	همی سازد فلک ترتیب خیل بندگانش	ز ماه چارده طاسک زلف تیره شب چرم کمال صفا
کردن	سلاحی ملک وار ترتیب کرد	بجوشن براز تیغ ترکیب کرد نظام گنجوی
نمودن	ز به قدرت که در عبرت فرودن	چنین ترتیب با داند نمودن
نهادن	ترتیب ملک قاعه دین و رسم داد	عبد الحمید احمد عبد الصمد نهاد ابو الفجر رونی
عه گلی که تربیت از بیلے نیافت فغانی ۱۲ فغانی شیرازی		

مصدر	صله	شاعر
ترجمان بضم اول و ثالث و بفتح اول و ضم ثالث غرامت و تاوان و آنکه زبانه را بزبان دیگر بگرداند و میانجی ۱۲ بهار عجم		
بودن	چون سخن نیکو بود باشد خرد را تربیت	چون زبان شیرین بود باروان ترجمان را فنی نیشاپور
دادن	گفتش از سیاب دگر شتم منفعل	خواندش نو شیروان عدل ادم ترجمان ملکوتی شیرازی
شدن	تویی که خنجر تو شد مکان آتش و آب	زبان رخ تو شد ترجمان آتش و آب لوتی که شهید
کشیدن	عشقم دلیر ساخته دشکوه اینچنین	لطف تو هم بگرید ترجمان من ملکوتی شیرازی
گرفتن	برسندش اگر نشاند گل نشاط	از گیر و صبار بلبس تصویر ترجمان طغرا مشهد
ترجمه بفتح اول و ضم ثالث گردانیدن زبانه را بزبان دیگر ۱۲ بهار عجم		
کردن	مصحف صنع ترا ترجمه با سرخی کرد	با قلم نامیه از لاله و گل درستان اشیر شیرازی
ترجیح افزودنی دادن و افزودنی کردن ۱۲ بهار عجم		
دادن	هر که دید از باده علم بسا شیشه را	میدهد ترجیح بر لعل بدخشا شیشه را صفا صفه
داشتن	هر چند سخن دران باب ناگردن سخن	ترجیح داشت
کردن	ایکه بر حج نکرودی خوشتن را بر فلک	مانع دیگر نمی دانم جز آن فی ترا سیفی انگری
له قوله بفتح اول و ضم ثالث، گویم "ترجمه" مصدر فعل رباعی مجرد است پس بر وزن بفتح ثالث باشد ز بضم ثالث، لئذا صاحب منتخب رشیدی گفته "ترجمه"، بفتح تاویم، بیان کردن زبانه را بزبان دیگر		
۱۲ منہ مظله		

مصدر	صله	شاعر
نهادن	بر	آنکه گرد و آبر بر ترجیح نتواند نهاد عقل کل در هیچ معنی جز که تقدیم ذات الوزیر ابیورد
ترجم بخشودن و مهربان شدن ۱۲ بهارجم		
آمدن	بر از	اگر پیر ششم آن بے وفا نمی آید ترحمش ز چه بر حال مانمی آید مخلص کاشی
بودن	بر	فقیرم بجرم گستا هم بگیر غنی را ترحم بود بر فقیر سعد شیرازی
داشتن	با	عشق دارد بادل سوزان ترحم بیشتر خونخورد آتش چاشکی از کبابکاید برو عالی شیرازی
دیدن	از	منصب را چینی خواهد که از زهر ناهل گم تعرض کنی و گاه ترحم بینی جمال صفهائی
فرستادن	بر	چون بت رسد زین جهان غرتش ترحم فرستد بر تربتش سعد شیرازی
نشان دادن		هر نفس گرم ترحم نشان و از اثر گریه بسم چکان عرفی شیرازی
کردن	به	ای کاش زخم سینۀ ما و کند کس شاید ترحمی بدل ما کند کس سلیم طرانی
نمودن	بر	ای غنچه حیا که تبسم نموده بر کسی دل که ترحم نموده آرزو اکبر آبادی
ترود آمد و شد و گردیدن ۱۲ بهارجم		
کردن	به	بمگ باز نماند سالکان ز طلب همان ترود خود میکند بخواب نفس صفا صفهائی
ترس بیم و هراس ۱۲ بهارجم		
بر افتادن	اندر	بر افتاد ترس اندرین لشکر ندانم که بیمار او چون خورم فردوسی طوسی
خوردن		سپید از زهد آنقدر ترس خورد که پیش از عنان تا فتن جان سپرد مظفر امین
عه آه آن بے رحم با من این ترحم هم کرد ۱۲ یحیی شیرازی		

مصدر	صلہ	شاعر
کردن	از	نہ خوفی از اثر آہستہ کردی نہ ترسے از گذر اشک سائلی کردی عالم کرمانی
ترش بضم تین و بسکون دوم طعم معروف ۱۲ بہار عجم		
کردن		رو ترش کرد از سوال پوسہ و لب پیش داد داشتمتا لہو چوندا نغم ز آلو گنبد شد سنجر کاشی
ترقی بلند شدن ۱۲ بہار عجم		
خواستن	در	دل عاشق ترقی در دیار عشق میخواید عقیق با امید نیکنامی از زمین دارد تاثیر اصفہانی
دادن		کے ترقی می تواند داد احوال مرا می برد بالا سپردن همین سال مرا ایمان اصفہانی
داشتن	در	گہ را در صدف نشود نمائیر می باشد اگر دار در ترقی پاک طینت روطن دارد تاثیر اصفہانی
کردن		فلک سرسبز است از ساز دم بدید محبوبان کہ چہ چہ در ترقی می کند سر بزمین دارد فدا شیرازی
ترک بالفتح گذاشتن و گذاشته ۱۲ از بہار عجم		
دادن		نشست شعلہ آواز بلبلان صائب برائے خاطر گل ترک آہ و نالہ مدہ صائب اصفہانی
شدن		دیدہ تادیدہ جمالش دل جان ترک شدہ دل از دل غجنون لالہ صبر برگ شدہ وحید فردوسی
فرمودن	را	عشق چون بر لوح ہستی قرعہ توفیق زد دیگران را ترک فرمود و رقم بر بالندید فتاح شیرازی
کردن		گفتی کہ ترک من کن ازادشوز غم آسان ترک بچہ توئی کی توان گفت خود بلوی
گرفتن		تا ترک آشنائی عالم گرفتہ ایم عالم تمام مہنی بیگمانہ منست صائب اصفہانی
گفتن	چہ	حافظا ترک جہا گفتن دلیل خوشدلی است تا نہ پنداری کہ احوال جہان را چہ شد حافظ شیرازی
عہ اگر مری جانی بہ ترک جہم گوے ۱۲ کمال اصفہانی		

مصدر	صله	شاعر
نمودن	تو خود آن شبی که ز بهر چو من سیه بختی	نمایی ترک غیار و یک رنگی شوی یایم ^{مختتم کاشی}
ترک تاز و ترک تازی مطلق تاخت و تاخت ناگاهه بیسیل غارت شل تا ترکا ۱۲ بهار		
آرمیدن	ترک تازالم و شام غم و صبح طرب	آرمیدست و رمیدست و و میدست ^{امروز} و اصف بخار
آموختن	سزلفت به یغا برد و لسا	سیاهست ترک تازی از که آموخت ^{شرف اصفا}
آوردن	سپید اغوش در سینا هم لان ترک تازان	که تسخیر بلاد آیین بود لشکر سپاهان را ^{طالب آملی}
برداشتن	عشق چون ترک تاز بردارد	لے سوارند آسمان فرسان ^{سالک قزوینی}
بردن	بلاد عجم را شدم چاره ساز	به بزم عرب می برم ترک تاز ^{قاسمی کوناباد}
زدن	قربان آن مان که لگا هشت تیغ ناز	بر قلب عاشقان زند از عشوه ترک تاز ^{مخلص کاشی}
کردن	عبیر اموده دیدم جیب مالک و منبل	صبا خوش ترک تازی کرده ام روز بروز ^{صاد شیرازی}
کردن	چو چشم مست تو آغاز خشم و ناز کند	بس که بردم از غمزه ترک تاز کند ^{عراقی همدانی}
ترکش بفتح اول و کاف بر وزن مرکش مخفف تیر کش کنه تیر دان باشد ۱۲ بر با قاطع		
انداختن	سواران همه تیر پر داخته	گهی تیر و گمه ترکش انداخته ^{انظامی گنجوی}
مصطلح ترکش انداختن، این را دو وجه میتوان داشت، یا ز جهت غالی شدن ترکش از تیر بسبب تیر اندازی، یا از جهت محله برداشتن، زیرا که وقت جنگ هر چه بدست آید بر دشمن انداخته شود ۱۲ بهار		
عه بهر دانه کوزه ترک تاز ۱۲ نظامی عه کند نغمه در صید دل ترک تاز ۱۲ طغرائے مشدی سه بدیار کفر و ایمان ز تو ترک تاز کردن ۱۲ حنین		

مصدر	صلہ	شاعر
دوختن	ماہ ترکش دوز قربان خندل ارم از	سینہ بچون ترکش قمیست افکارم از سیغی سوغی
گشتن	دل پُر دلاں ترکش تیر گشتہ	سر سرکشان تن ز بیدق گرفتہ جمال صغما
نہادن	بینداخت شمشیر و ترکش نہاد	چو بیچارگان دست برکش نہاد سعائیر از
ترکیب پیوستن و بر نشان چیزے در چیزے ۱۲ بہار عجم		
خواستن	ہمتش ترکیب لفظ کم خواست	کاف سرکش زا خلاط میم باد
دادن	چو از دوران این نیلی دوائر	از زمانہ داد ترکیب عناصر انوری ابوہریرہ
کردن	سلاحی ملک و ارتربیب کرد	بہ از بچوشن براز تیغ ترکیب کرد نظام گنجوی
گرفتن	مگو جام را لالہ بجا گرفت	کہ ہر سبزہ ترکیب مینا گرفت طغرل مشہد
ترنم سرود کردن ۱۲ بہار عجم		
داشتن	زینجا داشت با خود این ترنم	با کہ آمد شاہ خندان چون تبسم
رستن	ترنم روید از کام و زبانی	از کہ با آہ و فغانے ہمد افتد
شدن	کندا تمی نوخہ گر ہوس	ترنم شود چون بر آرد نفس
شناختن	ترنم شناسان دستان نبوش	ز بانگ مغنی گرفتند گوش نظام گنجوی
فشاندن	صنم پیکران لباس زرے	ترنم فشان وقت جولانگرے طغرل مشہد
مصطلح ۱۴ ترکش نہاد ان گذاشتن ترکش ملاز پیش خود بارادہ آنکہ من بعد جنگ نکند ۱۲ بہار ۵۲		
ترنم فشان، کنایہ از بسیار سرایندہ ۱۲ بہار عجم		

مصدر	شاعر	صلہ	شاعر
کردن	شاید کہ بدین شعر کند مدح تفاخر	بہ	شاید کہ بدین مدح کند عقل ترنم
نمودن	ہر جا کہ از پے تو فغانے کشیدہ آہ		مستانہ رفتہ و ترنم نمودہ
ترویج رواج دادن ۱۲ بہار عجم			
دادن	از رونق کار غم ظہوری		ترویج دان یگانہ دادیم
تریاک بالکسر مرکی است معروف و مطلق یاد ز ہر ۱۲ بہار عجم			
آفریدن	تریاک درد بان سول آفرید حق	در آرز	صدیق را چہ غم بود از زہر جانگزا
بریدن	بریدن از تو بزرگ بریدن تریاک		رساندہ است بلب جان ناتوان مرا
برون	کنون اگر زسی کے رسی بفریادم		مرا چو جان بلب آند کجا برم تریاک
خوردن	مجت کرد از بس تلخ بر من زندگانی را		اگر زہر منی داد آسمان تریاک میخوردم
فصل زار معجمہ			
تزویر دروغ ظاہر کردن ۱۲ بہار عجم			
کردن	مے خور کہ شیخ و حافظ مفتی و محتسب		چون نیک بنگری ہمہ تزویرے کنند
تزمین آراستن ۱۲ بہار عجم			
دادن	ادب ملاحظہ می کردہ ام کہ تا غایت	بہ	ندادہ ام بہ شنای تو شعرا تہنیں
مصطلح تریاک بریدہ نشانی ز امل شدہ و تریاک گذشتن ۱۲ بہار عجم تریاک خوردن در ہلاک خود کو شنیدن ۱۲ بہار			
عہ تریاقش از عنایت خود آفریدہ ۱۲ کمال اصفہانی			

مصدر	صله	شاعر
کردن	مسافری تو گرد جهان مسافروار	سفری نیشاپور
یافتن	ای روزی ترا ترجمه در دین مصحف	نصیحی بود

فصل سین جمله

تسبیح بیای خدا را یاد کردن و بمعنی سجد ۱۲ بار عجم

تسبیح آوختن	تسبیح آوختن	بهار
پیشیدن	روی طبع از خلق پیچ ار مردی	سعد شیراز
دادن	بر چرخ سعد الکبرش مشتری ست نام	جمال صفه
ساختن	میان زهد و دنیا عالمی دارم نمیدانم	ساختن از می
ستاندن	بر مهرت آبرویم دیگر در دعوی فزون	نظیر از می
شکستن	مسجد خراب کردم و میخانه ساختم	حبیب صفه
شمردن	غافل مشو از حلقه تسبیح شماران	صفا صفه
فرمودن	سر بر بخشش همانا طبعی مطلق احسان	حافظ شیراز
کردن	بودنده موزن در خرابات	زلالی خان
گردانیدن	منه ز نهاردل بر ملت صدای دنیا	صفا صفه
گستن	ماقلب را شکسته و پیمانه ساختم	سلا ساجی

مصطلح تسبیح شمار ۱۲ بار تسبیح فرمودن و تسبیح کردن، اشتغال تسبیح فرمودن ۱۲ بار

مصدر	صده	شاعر
گسیختن	صد عقد ز بهر شک بکارم فکند بود	ذکرش نخی یاد که تسبیح من گسیخت
گفتن	توحید تو خواند بسحر مرغ سحر خوان	تسبیح تو گوید بچمن بلبل شیدا
تسخیر رام کردن ۱۲ بار عجم		
ساختن	کشد جذبه هر ذره ام تسخیر می سازد	جهان یکسر تحلی گاه دلدارست پندار
فرمودن	بیک حمله که فرمود آن جهان گیر	دژ مریخ را فرمود تسخیر
کردن	باین دماغ که از سایه اجتناب کنیم	چهل لایق است که تسخیر آفتاب کنیم
تسکین آرام دادن ۱۲ بار عجم		
بخشیدن	آرزو وصل بهر اضطراب دل خوش است	اگر چه تسکینی نه بخش جان غم فرسوده را
بودن	یار بچه بود امشب جهان من کج بود	تسکین جان بے سر سامان من کج بود
خواستن	خواستم تسکین سپید آتش کردی مرا	ای تو ارجان دل با میقاران این کنند محترم کاشی
دادن	بجان آمد دلم زین نالکای از امشب	اجل کو تا که تسکینم دهد بدرد سر
شدن	در غم بسته قاصد از زبان یار می خوا	که تسکین دل بر اضطراب زد و شود مار
کردن	غم نیز ز بے تلی مار و کس نهان کرد	صاحب تسکین دل زار توان کرد
گرفتن	تا ز آتش غم بیدل نالان آخر	تا زیروز بر نیافت تسکین گرفت
عده ز نام یک تسخیر جهان کن ۱۲ مخلص کاشی عده غنچه بوی خوش را تسخیر نتوانست کرد ۱۲ صاحب اصفهانی سه حرف و صوت		
توان داد تسکین اضطراب ۱۲ صاحب لعل ز نور عشق تسکین دل بیتاب خود کرد ۱۲ کوکب		

مصدر	صله	شاعر
یافتن	چند یارب که امشب رومن تکین یابد از عه	زبنتابی سرم میگردد و بالین نمی یابد شمس قلی
تسلی دلخوشی یافتن ۱۲ بهار عجم		
آمدن	نقطه تسلی این جان بمقرار آمد از	چون نامه که زیارے بسوے یار آید از زو اکبر آباد
بخشیدن	دل وقت موزن خوش که دشبها بید از	تسلی بخش دل ز نغمه یا حی شود مارا شایو طرانی
بودن	دل بوصل تسلی نبود زانکه تمام به	گل وصال ترا بوی از جدائی بود نقی کمره
بودن	از ان روضه دل را تسلی بود از	قاسمی گوند آبلو
ساختن	بده ساقی زو بنال هم امشب که میدم	تسلی ساز خاطر جام پے دے شود مارا شانی مشهد
دادن	برغم من کند با هر کسی گرمی من خود را	تسلی داده می گویم که استغنا نمیداند حاجی سحلی
داشتن	هرگز آهوی نگاه تو نشد رام اسیر به	دل خود را بچه صیاد تسلی دارد اسیر شترشانی
شدن	شود زگرین ظالم تسلی مظلوم از	بزخمدار گوارست آب آهمن تاب ندیم اصفهان
شدن	مگر نسیم چمن همزه آورد دورنی به	مشام شوق تسلی بجنب بونشود طالب آملی
طلبیدن	مشتق تسلی طلبار نه دل یعقوب	از پیرهن یوسف کنعان نکشاید اسیری قائمی
فرزودن	پیغام و بوسه نیست تسلی فزای من	زیرا که اشتیاق من از این دل گذشت صا اصفهان
کردن	دقفس دل را بزمید تسلی کرده ام در به	بوی گل گریش مم می خورد جان بنیم محسن شیرازی
عه مگر از خاک تسکین یابد این آتش که من دارم ۱۲ زمانی عه بگه که دیدنش تسکین نمی یافت ۱۲ جامی عه مرزا علی قلی		
و اغستانی شعر مذکور بنام عیسی ساجی آورده و الله اعلم ۱۲ منه مدخله		

مصدر	صلہ	شاعر
گردیدن	از به	همیشہ صبح امیدش ز خاک میرود ز مغز هر که تسلی با ستخوان گردید
نمودن	به	هر دو فریق را تسلی نموده مراجعت فرمود
یافتن	به	باین نعم البدل تسلی یابند عالی تیرازی

تسلیم کردن نهادن، و سلام کردن، و سپردن ۱۲ بار بعم

شدن	چون شدی تسلیم هر کام ننگی ساحلی است	ایتقد را بخشن در وامن ساحل چرا
کردن	برهان دهر سوز عتاب تومی گذشت	تسلیم در ثبوت خلا کرد روزگار
کردن	کرد تسلیم بمن سند بے تابی را	هر سپندیکه درین انجمن از جابر خاست
کردن	ز دور می نهاد انگشت بر زمین خرسید	چو پیش راے منیر تو میکند تسلیم
نمودن	صد هزار رویه نقد تسلیم خزینہ دارا	می نمایم

فصل شین مجمر

تشبث چنگ در زدن و در آویختن در چیزے ۱۲ بار بعم

زدن	چو انک بر مژه چسبید ام بصد تشویش	که الذی لاق تشبث زند بکل حشیش
-----	----------------------------------	-------------------------------

تشبیه و تشبہ مانند کردن چیزے را بچیزے ۱۲ بار بعم

کردن	تا کرده ام برویتو تشبیه ماه و خور	دارم ز رویتو همه دم الفعا لما
کردن	رخ میخ زان مسخ است کو خوشیاد لورا	تشبہ کرد با چتر سفید آل بهرامش

مصدر	صله	شاعر
تشت بافتح نام طر فی معروف و طشت بطایعه معرب آن ۱۲ بهار عجم		
افتادان ۱۰	از	ساده لوح آنکس که میخواید کند رسوم را صفا صفتنا
افتادان ۱۰	از	رو زمین چو معرکه طاس باز شد سلیم طمرانی
افگندان ۱۰	از	از بام آسمان فلک افگند تشت ما
خواستن ۱۰		آباد کرد دهر و دنون تشت و آب خواه انوری بورد
زردن ۱۰	بر	بر ماه گرفته تشت میزد زلاخا سار
تشریح نیک بیان کردن سخن را ۱۲ بهار عجم		
کردن	به	تشیح زلف خم نمش موبو کنم کلیم هدانی
تشریف خلعت و بمعنی رفتن و آمدن و بمعنی بزرگ داشتن ۱۲ بهار عجم و منتخب ترمذی		
آوردن	در	گل متاب هر سو خرمین من است مشب آرزو اکبر آبادی
مصطلح		
۱۰ تشت از دامن چرخ افتادان، و تشت از بام افتادان و افگندان، فاش شدن راز، و فاش کردن راز ۱۲ از بهار ۱۰ تشت و آب خواستن، از سفر باز آمدن، و بازگرد راه شستن ۱۲ از بهار ۱۰ تشت زردن، کوفتن مس در آن بهنگام گرفتن ماه و آفتاب، و این رسم ولایت است، و در هندوستان بهنگام بر آمدن آبله بر اندام کودک اگر عدد و برق در خروش آید همین عمل کنند ۱۲ بهار		
عه با گریه بگویند که تشریف نیارد ۱۲ شانی مشهدی		

مصدر	صله	شاعر
افگندن	بر	گرد و غنچه تنگ برش چهره سرچرخ
بردن	از	تشریف جا بهت افگند بر سر آفتاب
بردن	از	بنوری کز و برده تشریف نور
پوشیدن	از	شام هجران تو تشریف بهر جا برد
خواستن	از	چرا نبوت تشریف امتیاز حق
دادن	از	از سپهر تشریف تن آسانی خواه
دادن	از	تشریف داد ذات ترا از صفا خویش
دادن	را عیب	هر که را تشریف روانی دهد سلطان عشق
داشتن	به	مے دهد تشریف غم هر که می خواهد بد
داشتن	از	تشریف شهادت نرم تیغ تو دارم
دوختن	در	اگر چه دین وقت خدام نعیم الانام درین
رسیدن	از	تشریف دوختن
فرمودن	از	میتوان بصد هزار زبان گفت شکر آن
فرمودن	در	مراتشریف فرمودی لیکن من قدر من
یافتن	در	سر بز انو علی بگذاشت سالار سل
		تشریف سایه تو زمین گریبافته
		در چشم آفتاب شد س خاک تو تیا

عه از ان زبان که ازین کلبه برده تشریف ۲۲ طالب عه تحت بسوزاد تشریف بندگی داد ۱۲ مختصر

مصدر	صله	شاعر
تشنگی معروف ترجمہ عطش ۱۲ بہارِ عجم		
کردن	یگر یہ بیش مے سوزیم با آنکہ	نگیرد تشنگی در روز باران خسرو دہلوی
تشنّیع زشت گفتن ۱۲ بہارِ عجم		
زدن	دشنام دہد دشمن و تشنیع زند دوست	چندان شنوم از کہ و چندین بکہ گویم خسرو دہلوی
تشویر خجالت و انفعال ۱۲ بہارِ عجم		
خوردن	زہر ز رفت تو خوردہ آسمان تشویر	از زہر ندید ترا چشم روزگار نظیر کمال اصفہانی
دادن	کند لطائف طبع تو بحر احیران	دہد شائل حلم تو کوہ را تشویر انوری سیوری
کشیدن	در خلقتم اوستا و تقدیر	در جز گن نکشید هیچ تشویر والہ ہروی
تشویش ریخ و محنت ۱۲ بہارِ عجم		
آمدن	از محنت ہا محنت تو بیش آمد	از دزل ملک پدر بہر تو تشویش آمد نامہ نسائی
بودن	مہم بیم من از ان غمزدہ بیمار بود	از ہمہ تشویشم از ان زلف پریشان باشد سماں سادجہ
خوردن	تمیدست تشویش نانے خورد	جہا نسان بقدر جہا نے خورد سعد شیرازی
دادن	جان را ہجرت میکنم بہ عبادت گومیا	کے بہر حفظ جان خود تشویش پائیت میگویم جشی بافقی
داشتن	پیش ازین غم نانے داشتم و این	ساعت تشویش جہا نے سعد شیرازی
دیدن	مرگست دوری از الم تشویش سہتی دیدہ	یار بن خواب نیستی در حشر بیدارم کن قراری گیلانی
کردن	بداندیش را زجر و تشویش کرد	را پیشانی از گفتہ خویش کرد سعد شیرازی

مصدر	صله	شاعر
کشیدن	دل است اینک ناز بتان میکند	دل است اینک تشویش جان می کشد
فصل صا و ممله		
تصحیح درست کردن ۱۲ بهار عجم		
دادن	هناد بر رخ گل لفظها شک شبنم	بباغ رو کن و تصحیح این رساله بده
تصدیع در دست دادن ۱۲ بهار عجم		
بردن	مارا بر روز واقعه خاطر بان خوش است	از کز خاک آستان تو تصدیع می بریم
دادن	بعضی میدهد تصدیع جا بهت	به عزیز مصر یعنی خاک راهت
کشیدن	تصدیع در تدارک بر حاضر کش	در داری چو سر که ونگی در دسر کش
تصدیق راست گردانیدن و باور داشتن ۱۲ بهار عجم		
فرمودن	میدانم که هر چه در وادی اشتیاق	می نویسم تصدیق می فرمایند
کردن	اگر آن زخم کبهن ختم شد سخن	تصدیق من هر آینه دیوار و در کند
تصرف دست در کارے زدن ۱۲ بهار عجم		
داشتن	این تصرف نه مهر داشت نه ماه	در از هر لنگه که رفت داشت لنگه
کردن	عشوۀ ساقی تصرف در مزاج تو بکرد	در سبب گونگه تر جرمه تکلیف بر تقوی افشان
عده پر پیام که آورده کرده ام تصدیق ۱۲ انوری عده تصرف در مزاج عالم از فیض سخن دارم ۱۲ علی سر بهندی سه بدلهما		
در تصرف میتوان کردن ز بد خوئے ۱۲ والد هروی		

مصدر	صده	شاعر
گذشتن	در	کزان سیم در ز خبر داشتم نظامی گنجوی
تصور در دل صورت چیزے بستن ۱۲ بهار عجم		
بستن		بهار بوسه بیای تو داد و خون گردید نگنه تصور رنگینی خوابسته بید عظیم آباد
کردن		آئینه را تصور گرداب مے کنم از بس دلم ز مردم دنیا گرفته است بسمل نیشاپور
تصویر صورت کردن، و آفریدن، و صورت ۱۲ بهار عجم		
کردن	در عجم	مصوریکه شبیه ترا کند تصویر ز خامه اش بر انگشت رد بان ماند صنا اصفهانی
کشیدن	به بحر	در چشم مور جلوه ندارم ز لاغری تصویر من بموے میانی کشیده اند قاسم مشهدی
فصل ضاد مجمه		
تضرع زاری کردن ۱۲ بهار عجم		
کردن		گر تضرع کنی و گرسه یار دزد در باز پس نخواهد داد سعد شیرازی
فصل طار حمله		
تطاول ظلم، و بیداد، و گردن کشی کردن ۱۲ بهار عجم		
کردن	با بر	خاکیان کجبه اند از جوع کاس الکرام این تطاول بدین کج با عشاق مسکین حافظ شیرازی
کشیدن	از	این تطاول که کشید از غم بجزان بسبل تا سر پرده گل نمره ز نانا خواهد رفت ه
عنه بخاک خشت برافش خود کنی تصویر ۱۲ رضی نیشاپوری عنه خیال قد تو در آگیز دید ه من + سجا هر شه مردی همیکند تصویر ۱۳		
نجیب جرباد قانی سه بر زمین از سایه تصویر گلستان میکشد ۱۲ کجی للعنه بمن آتش کن چندین تطاول ۱۲ اخر صده تطاول نکردند بر قاعده ۱۲		

مصدر	صله	شاعر
تطبیق موافق کردن چیزے با چیزے ۱۲ بار عجم		
دادن	ایسے دادہ باہل قبر تطبیق نفس	با زائینہ لبسو کردہ تحقیق نفس والہ ہروی
تطہیر پاک کردن ۱۲ بار عجم		
دادن	بسکہ آلودہ عصیا شدہ دل تا محشر	دامش را نتوان داد بزرم تطہیر علی خراسانی
گرفتن	صادق آن مہبط انوار لدنی کہ گرفت	دامن شرع ز سرچشمہ علمش تطہیر علی خراسانی
یافتن	پیش ازین بود پر از لوث خطا چو زرم	یافت از آب کفشت شرع ہمہ تطہیر
فصل خطا ر مجملہ		
تظلم فریاد کردن بونا لیدن از بیداد کسی ۱۲ بار عجم		
آمدن	تظلم ناید از من لیک ترسم	از کہ عدل حق تعالی بر نتابد عبد الغنی تغری
بر آوردن	تظلم بر آورد و فریاد خواند	کہ رحمت بر افتاد و شفقت نماند سعد شیرازی
زدن	تظلم ز نمانند بر شاہ روم	کہ بر مصریان تنگ شد مزہ بوم نظامی گنجی
کردن	گفتہ شاہی برین کیست با چند فنا	داد خواہم بردر سلطان تظلم می کنم شاہی بزرگوار
نمودن	من تظلم می نمایم دست بر سر میز نرم	او تغافل میزند آزار دیگر میکند شامشید
فصل عین جملہ		
تعب بخ و ریج کشیدن ۱۲ بار عجم		
دادن	مثال گرسنہ چشمان کم پرست مباش	کہ میدہد تعب آن پیر کہ دار و آتش ایام اصغری

مصدر	صلہ	شاعر
کشیدن	از	سبزه مست حاصل که زخمر من گذشته است کے مورخوا ہشتم تعب دانی کشد ای شیرستان
تعبیر بیان خواب کردن، و خبر دادن، و سخن گفتن از کسی یا از خود ۱۲ بہار عجم		
راندن	بر	ہزار از برفت ست بر زبان قضا کہ بر زبان منان تو راندش تعبیر انوری بیورد
رفتن	عقبہ	دیدم خواب خوش کہ بدستم پیالہ بود تعبیر رفت کار بد و لت حوالہ بود حافظ شیراز
زدن	بر از	تعبیر خواب بر کہ زخم ہر شبے ز تو خوابی دروغ راست کنم بہ حال خویش خود دہلوی
کردن		خیال دولت تو ہر کہ بیند اندر خواب معبرش ہمہ نیک اختر می کند تعبیر معبر نیشاپور
نہادن		بخت ست بخواب دیدن خیر ساہو پیہ چنین نہاد تعبیر شیراز
یافتن		اہل غفلت ابد نیانیک و بد معلوم نیست خواب شب تعبیر خواهد یافت چون دانشوار عالی شیراز
تعبیری ترتیب دادن چیزے ۱۲ بہار عجم		
آمیختن		داد جوابے ادب آمیخت تعبیر ہاے عجب آمیخت خود دہلوی
انگیزتن	در	مباش غرہ بازوی خود کہ در خطر ہزار تعبیر در حکم بادشاہ انگیز حافظ شیراز
داشتن	در	در ہر نفسی تعبیر دارم آہی امی آئینہ می گویت از آہ ترس حسن غزنوی
ساختن	بر	دیرست کہ بر چرخ ہمیں تعبیر سازند ہفت اختر سیاہ درین شغل درین کا معبر نیشاپور
شکستن	بر از	برائو تعبیر زانگونہ بشکست کہ ہر انگان شد دست بردست خود دہلوی
کردن	در اند	در جسم خاک تعبیر کردست با دروچ گوئی کہ با چون دم عیسی مریم ست انور بیورد
عہ تو از گزنی خود می کشی تعبیر ۱۲ عہ بروز مل تو تعبیر خواب ۱۲ ابو القاسم سہ کردہ از یقطرہ آب و خلعت تعبیر لعل اندر جاسک و شکہ دنان خزال ۱۲ جمال		

مصدر	صله	شاعر
نمودن	بصافنی که بمنقار عند لیب بهار	نمود تعبیه چندین لوکناخن زن طالب آملی
نهادن	و میس خنجر تو از خواص آبجیات	در از هزار تعبیه در لعمه سراب نهد بدر چاچی
تعجیل بر انگیختن، و شتاب فرمودن ۱۲ بهار عجم		
دادن	خجلت حلم تو دواست زمین التکین	غیرت حلم تو دواست زمان العجیل
کردن	مکن تعجیل تا از عشق رنگی بر کنده کار	که سازد سنگ العال آفتاب هسته هسته صفا صفا
تغزیت صبر فرمودن و پرسش کردن خویشتان مرده ۱۲ بهار عجم		
افتادن	از خاکدان دهر که دار یکدورت است	از آن تغزیت چو عمر خضر جادوان قتاد
کردن	ای یار تغزیم کن چو جاک تنیت است	سعد شیرازی
تغزیر سیاست کردن بقدر مصلحت وقت و سخت زدن ۱۲ بهار عجم		
کردن	دانی که چنگ عود چه تقریر میکنند	پنهان خرید باده که تغزیر میکنند حافظ شیرازی
تعظیم بزرگ داشتن ۱۲ بهار عجم		
خواستن	بگو بهش کین سنگ را آن شکوه	از که تعظیم خواهد ز البرز کوه
دادن	نشست شعله ام از پا و سوختن بر خاست	نفس گداخته را رنگ میدهد تعظیم
داشتن	دون ترا ز مرد و دون کس بهدار	گر چه دارند هر کسش تعظیم
کردن	بے مزد کس باده بجا مت نکند	تعظیم تو فرزند و علامت نکند
		طهوری تر شیر بیدل عظیم آباد ابو حنیفه غزنوی فوجی بنیادری

مصدر	صلہ	شاعر
تعلق بچیزے در آوختن ۱۲ بار عجم		
بودن	از بس مر تعلق با خاکین جبین بود	صد جانمادم از شوق بنیاد آشیان
داشتن	زیر بارند درختان و تعلق دارند	آخوشا سر و که از بار غم آزاد آمد
گسیختن	نه تن جهان تعلق گسل توان پرداخت	نه فرصتی که باین مشت گل تو اپردا
ماندن	از ان زمان که بدون داده اند گوهر تو	بگنج صنع نمانده تعلق گنجور
تعلیم کسے را چیزے آموختن ۱۲ بار عجم		
دادن	نشست و خاست بآشتی که میداد تعلیم	اگر نباشد در بزم آن نگار سپند
داشتن	کو بکن تعلیم خار اسفتن از استاد داشت	هر چه کرد از دانش مرگان شیرین یاددا
ستاندن	ستانده اند ز دجال چون خرش تعلیم	گرفته اند از ابلیس جمله شان ارشاد
فرمودن	بشوخی پای او بوسید و قالب تہی کردن	کدامین بے ادب تعلیم فرما شد کالبش را
کردن	دی مفتیان شهر را تعلیم کردم مسئلہ	وامر و را بل میکده زندی ز من آموختند
گرفتن	خاکساری نقش پا تعلیم می گیر دزما	درفن خود گر چه بقیدیم شهرت کرده ایم
گفتن	مگر استاد جو ریشہ ترا	ہمہ تعلیم ناز میگوید شاہی بنزدار
نمودن	بہر سالی کہ دوران می فرودش	خرد تعلیم دیگرے نمودش
یافتن	آن دین و شریعت زنبی یافته تعلیم	این جو دو سخاوت ز ملک یافتن
عہ کردہ از زلف سیاہ بخت من تعلیم شب ۱۲ علی خراسانی		

مصدر	صلہ	شاعر
تعمیر آباد ساختن ۱۲ بہار عجم		
داشتن	پیرہ شکستہ ست کہ اصلاح توان کرد	بروز زن ازان خانہ کہ تعمیر ندارد صفا صفا
طلبیدن	دریا طلب آدم سرا ہم کردند	تعمیر طلب شد مخرابم کردند صالح شیرازی
کردن	دیرانہ را چو فرش بہ از نور آفتاب بہ از	تعمیر دل باغ چون آفتاب کن صفا صفا
یافتن	بود زان شوکت و شالش جہانگیر از	کز اقبال سکندر یافت تعمیر ناظم ہروی
تعمیرت بر کسے خطا و سہو جستن ۱۲ بہار عجم		
کردن	گرفتیم کہ خود ہستی از عیب پاک	تعمیرت مکن بر من عیب ناک سعد شیرازی
تعویذ معروف ۱۲ بہار عجم		
بستن	بفرقہ پنبہ ہا ی داغ بیند غیر بنیارد	کہ بر سر این ہمہ تعویذ بہر در دستم دہی قمی
کردن	حافظ تو این غزل ز کہ آموختی کہ یار	تعویذ کرد شعر ترا و بزر گرفت حافظ شیرازی
نوشتن	بر ہفت ہیکل فلکے بر بہ پوست شیر	تعویذ می نوشت عطار در مشک بان جمال صفا
تعمیر تیمارداشتن ۱۲ بہار عجم		
کردن	خیبشت را چو تعمیر کنی و بنوازی	بدولت تو نگہ میکند بان بازی سعد شیرازی
تعمین و تعمین چیزے از میان چیز ہا مخصوص گردانیدن ۱۲ بہار عجم		
کردن	کردم از چنہ طلب نسخہ گنہا مان را	گر شود یافتہ تعمین تو خواہم کردن والد ہروی
عہ کنند رخنہ دیوار از گل تعمیر ۱۲ قدسی		

مصدر	صلہ	شاعر
گشتن	تعیین گشت ساعات بزم طرب	خوشی یافت از حکم اور درو شب طغر آشوب
فصل غین معجزہ		
تغافل خود را غافل دانمودن ۱۲ بار عجم		
باریدن	خوش آن سا کہ میر و طامی رسید از من	از تغافل ز تو می بارید و حشر می حکید از من
پسندیدن	حیران بے نیازی خوبان کسے مباد	خون شد دل از نگاه تغافل پسند او
داشتن	کہ ام مطلب عالی ست در نظر دل را	کہ بر مراد دو عالم تغافلے دارد
دیدن	بُردی دلم ز دست و نگفتی ترا چہ شد	ہرگز چنین فریب و تغافل ندیدہ ام
زردن	در ددل رami کخم با صبر پیونددگر	بر طبیعت خود تغافل میز نم چند دگر
کردن	دیدم از دورم و دانستہ تغافل کردی	خوب کردی کہ ترا خوب تماشا کردم
کشیدن	خود بگو از تو کشم ناز و تغافل تا کہ	طاقت نیست ازین پیش تحمل تا کہ
تغییر و تغیر از حال خود بگردانیدن ۱۲ بار عجم		
پذیرفتن	و اگر احوال تو تغیر پذیرفت شما	اندرین عالم تغیر پذیرست احوال
دادن	نشا طاجامہ نوصیح عمید طفلان ست	کجاست می کہ تغیر لباس رنگ ہم
دادن	ز دست طالع بد میہ ویم شہر بشہر	چو بد قماش کہ تغیر مید ہد جا را
دیدن	مردم بوقت پرسش حاملہ بجرمے	پنهان اشارہ کرد کہ تغیر حال بین
عہ ہستم کہ تغافل کرد و مرگان سید تایش ۱۲ حزین عہ رفتے ز ناز و عشوہ تغافل کنان ز ما ۱۲ فغانی		

مصدر	صلمه	شاعر
کردن	از	در کوئی نیکنامی مارا گذر ندادند
گردیدن	از	گر تو نمی پسندی تغییر کن قصارا شخصه تیر آوری گرد و زبردن تغییر پرنخود گرمی بر همچون کمان تیر آوردست نجا اصفهان
تغییر از حال خود برگشتن ۱۲ بهار عجم		
آدن	در	و گر هوا متغیر شود ز گرد و غبار
داشتن	بر	رفیع را تیر تو بر من تغییر می دارد به تهنیت که مرا نیست اندر آتاوان جمال اصفهان
رسیدن	از	مشتی را که همه بعد جهان ست از تو هم تغییر رسد از جرم سپهر و اشکال ازرقی هر دو
فصل فاعل		
تف بالضم آب و هان ۱۲ بهار عجم		
افگندن	به	نیست دنیا اینک پیران از دها می افگند تف بر دوا اعتبار این جهان می افگند واعظ قزوینی
پاشیدن	بر	دشمن که زخم بچنگ غم بخراشید تف کرد بر آسمان و بر خود پاشید باقر کاشی
زدن	بر	چراغی را که ایزد بر فروزد هر آنکو تف زند ریش بسوزد سرخس دیلی
کردن	بر	آبر و ننگ است بهر مکر دنیا ریختن خشم و آن تف بر کیش اقبال مکن تا تیر اصفهان
تفاخر با هم نازیدن ۱۲ بهار عجم		
بودن	از	گر تفاخر بود ز خدمت تو آن تفاخر علی الخصوص مراست مغزی نیشاپور
کردن	عینه	همی کنند تفاخر ز خدمت سلطان یکه سپهر دوم انجم و سوم ارکان جیلغری غزنه
عنه از تعصب دین میگویم مکان تغییر ۱۲ بهار عجم که کرد به نقص تفاخر زخی ۱۲ رفیع		

مصدر	صله	شاعر
نمودن	چو ابر کف شد تفاخر نماید	زر از اسد طبع سائل رباید منجیکه مذکور
تفاوت بهر حرکت در داو، دوری در میا و چیز، و دور شدن و عیب ۱۲ منتخب اللغات		
آمدن	تفاوت نیاید جوی زیر و بالا	بود مطابق النعل بالنعل یکسر امید رازی
داشتن	از ان حسابی هر دم تفاوتی دارد	که قدس و نه بینی و سایه بیانی عرفی شیرازی
دیدن	نشاند بے هنر را بجای اهل هنر	ندید هیچ تفاوت ز کوف تا به همار ابن سعدی نیک
شناختن	هم جهان شعر اندلیک نشناسد	بوقت شعر تفاوت میان شعر و شعر جمال اصفهانی
گذشتن	بکار خلق تفاوت نه هیچ ره گذار	چو کر موافق حق باش در میان دار اشرفی رازی
تفتیش نیک جستجو کردن، و کاویدن ۱۲ بار عجم		
کردن	آشفته شو که کاکل زلف پری خان	تفتیش حال زار ترا مو بمو کنند رضا خوانساری
تفسیر پیدا کردن معنی سخن، و او کردن ۱۲ بار عجم		
کردن	می کند باد صبا هر روز پیش از آفتاب	مصطفی خلق ترا از بوم گل تفسیر صنا اصفهانی
نمودن	بعد از فراغ از شرح اشعار و غلظت تفسیر	مشکله ایست اخیر مشرود در هر مقام نمود تفسیر احمدی
تفضل نیکوئی کردن و افزون جستن ۱۲ منتخب اللغات		
داشتن	حافظ دار امید فرح از مدار دهر	دارد بهر اریع و ندارد تفضله حافظ شیرازی
کردن	ز گمش گوید که فرض عین باشد قتل تو	جان بر تو میدهم گر این تفضل میکند خواجگ کرمانی
عه وحدت از کثرت نمیدارد تفاوت آنقدر ۱۲ آرزو عه اگر کنند سخن لفظ بود در تفسیر ۱۲ رضی		

مصدر	صلہ	شاعر
تفضیل برگزیدین کسے رابر کسے وحکم کردن بفضل کسے ۱۲ بار عجم		
برودن	باب و رنگ تیغت برده تفضیل	چونیلو فرہم از دجلہ ہم از نیل نظامی گنجوی
دادن	گفتم اے نور الہی اکہ فرسایات	بر ملک تفضیل نسل آدم حوادید جمال صفائی
نمودن	ترنجح مے نہادیکے مہر بر قمر	تفضیل مے نمودیکے حور بر پری مجد شیرازی
نہا دن	یگانہ بار خداے کہ از فضائل و	ہمی نہند زمین را بر آسمان تفضیل معزی شیاپور
تفقہ گم شدہ راجستن و واپر سیدن ۱۲ بار عجم		
فرمودن	عجب از وفای جانان کتفقدی نغمہ	نہ بنامہ نے پیامی نہ بنامہ نے سلامی حافظ شیرازی
کردن	شکر فروش کہ عمرش دراز باد چرا	تفقدی نمکند طوطے شکر خارا
تفک و تفنگ بالضم و فتح دوم بندوق ۱۲ بار عجم		
انگدن	دم از وقوف تفک انگنیت می نغم	چرا کہ حجت او گشتہ بے دلیل تمام طالب آملی
انداختن	گوئی دستم سوختہ دار دی تفک	گو یا کہ بیایم تفک انداختہ باقر کاشی
خوردن	طبع بہ جافشہ و دندان ز آفتش نیست چندا	باشتم غرض پسند از یاد او تفک رخروید عظیم آبادی
ساختن	تفک سازا کرد دل را نشان	نباشد دلم چون تفک بے فغان وحید قزوینی
کشادن	تفکاکش و ابرو شد در زمان	پراز زالہ و رعد و برق آسمان قاسمی گونا باکو
گرفتن	گرفتند گردان تفکما بچنگ	شد از ہر طرف گرم بازار جنگ قاسمی گونا باکو
عہ تفضیل ہند چیخ بیا قوت و در بر ۱۲ معزی		

مصدر	صده	شاعر
تفکر اندیشه کردن ۱۲ بهار عجم		
کردن	گفت هر که من تفکر می کنم	خلق عالم را تصور می کنم اسیر لاهیجی
تفوق افزونی داشتن بر چیز ۱۲ بهار عجم		
داشتن	ز نقش پایتو معراج سر بلند بیست	بر زمین هزار تفوق بر آسمان دارد نخا اصفهانی
تقول خال نیک گرفتن ۱۲ بهار عجم		
کردن	عشق بر داشتن عشاق تقول می کرد	بر اولین قهرمه که ز در بر من بدنام افتاد سلاساوچی
تقدیم نهانیدن ۱۲ بهار عجم		
کردن	که بصد قرن دیگر امید می بکنند	عقل اول بر این پیشش تقدیم عرفی تیراز
فصل قاف		
تقاضا خواہش ، احتیاج فاعل شدن ۱۲ بهار عجم		
آمدن	تقاضا آن شوچون آیدش	که از سنگ آهن بدون آیدش نظاکنجوی
خواندن	از نظم من تقاضا هرگز نخواذکس	از شعر من نشان ندید هیچکس جمال اصفهانی
داشتن	مقصود ناکه دل زمین بدو شوی	شوق مست دست ندانم چه تقاضا دارد بید عظیم آبادی
شدن	داد جلا زنی دانه چه بود اجزا امجاد	آسمان باشد تقاضا که برینکالید واله مراد
کردن	طرف سروکاری ست که برو مدّه مشو	صابر نتوان بود تقاضا نیک حسن دلیوی
عجود تو کند خواستن از مرد تقاضا ۱۲ معری		

مصدر	صله	شاعر
نمودن	بصلح بخت بیدار و بشور عقل خدا داد	دگر اہل آگاہ بنیام سرور عالم بالا تقاضا کن نصیر ہمانی
تقدیر اندازہ کرد ۱۲ بہار عجم		
بودن	قتل این خستہ بشمشیر تو تقدیر نبود	درین ہج از دل بے رحم تو تقصیر نبود حافظ شیرازی
رفتن	در خرابات منغان مایہ ہستان شویم	از کین چنین رفت ست از روز ازل تقدیرا
کردن	ضمیر تو چو سگال خجستہ تدبیرے	خدای جل جلالہ ہمان کند تقدیر سغری نیشاپور
تقدیم و تقدیم در پیش شدن و کردن ۱۲ بہار عجم		
دادن	شیع چو در جلوہ بہ بیند قدش	بر خیزد و تقدیم دہد بر خودش سبخر کاشی
فرمودن	بلکہ ہر یکے بصدائے گری بر خود تقدیم	فرمودہ غلو تر شیرازی
کردن	کہ گراوب نلشیک عنان سن قدش	بر بوس گاہ ہی کرد بر لبم تقدیم عرفی شیرازی
نمودن	کریم معنی کنم از سفلہ نہادان تاخیر	بر دوزخ بر صدر نشینان نمایم تقدیم
یافتن	خدا یگان وزیران کہ جز کمال خدا	بر نیافت ہیچ صفت بر کمال و تقدیم انور بیوردی
تقرب نزدیک شدن و نزدیکی جستن ۱۲ بہار عجم		
کردن	بیم ہر ش نباشد ہر تن کہ او بہرت	از دل کند تقرب و ز جان کند تولا سغری نیشاپور
تقریب وجہ و علت ۱۲ بہار عجم		
دانستن	جلا لا چون کنم با فضل بدخوی کہ می بخند	ز من ہر لحظہ و تقریب بخند نمی داند جلال سیستانی
دیدن	دگر تقریب فتن چون بہر مہم او نمی دیدم	بر آہ پشش آن ز گس بیماری نفتم کلیم ہمدانی

مصدر	صله	شاعر
ساختن	امشب که اهل رشک بکاشانه تواند	تقریب سازگشتن دیوانه تواند شانی شهید
تقریر سخن گفتن ۱۲ بار عجم		
شنیدن	زبان خویش را تا کرده ام گویند بجا نموشی	از کسی شنیده در بر زمین شمع تقریری و قاصصها
کردن	زبان شکسته ترست از قلم نمی دانم	که شرح خود بکدامین زبان کنم تقریر سخن گاشی
تقسیم قسمت کردن ۱۲ بار عجم		
کردن	عشق تقسیم هست و بوی دم کرد	دل ز دل را در جهان ز جنانان ست
نمودن	آنکه تقسیم ملال و شادی عالم نمود	غنچه داری خنده سامان بهار مانگرد و اله هروی
یافتن	جوهر آن جزو که فردش لقب	یافته تقسیم بجزو این عجب خضر دهبی
تقصیر کوتاهی کردن ۱۲ بار عجم		
آمدن	بے لطفی بحال تو دیدم که سوختم	از وحشی بگو که از تو چه تقصیر آمدست وحشی باقی
امتنادن	گرد اطهار عنایت هیچ تقصیر فند	در بعد ازین نیاز که گردد دیگر دین دیار اسلام سادگی
بخشیدن	یک لعل ز لعل خویش کم گیر و بخش	ز هزار روادار تقصیر و بخش جمال اصعما
برودن	مرا ز چاکرت این هرزه گرد و درون نام	از شکایت است که از حدی بر و تقصیر
بستن	طبع تو جابل اگر باشد گناه باده چیت	بر بگویش پیشه نتوان بست تقصیر ترا علی خراسانی
بودن	قتل این خسته بشمشیر تو تقدیر نبود	در نهی هیچ از دل سیر حم تو تقصیر نبود حافظ شیرازی
ه شرح دیوانی خود بر تقریر کنم ۱۲ وحشی عه دل خود بر تست یا تو تقریر کند ۱۲ افضل کرمانی		

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن	تقصیر میانش زخم و بیچ ندارد	از حریفی ست کہ گویند الف بیچ ندارد صا اصفہانی
رفتن	داری ہوس کشتنم اینک سر و خنجر	از در عجب
فرمودن	گوش بکشای کہ بلبل بغان میگوید	خواجہ تقصیر مفر اگل تقدیر ہوے حافظ شیرازی
کردن	نیا شد پردہ بگانی جز بال پر صا	در مکن سوختن تقصیر اگر بال پرے داری صا اصفہانی
تقطیع تکلف کردن و آراستن خویش را بجامہ وغیرہ ۱۲ بہار عجم		
کردن	گرچہ یک سر و بر عنایت آن قانیست	چون کہ تقطیع کند مصرع موزون گردد تاثیر صفا
تقلید پیروی کردن و حرکت کسے را در خوشتن از رو تمسخر دانمود ۱۲ بہار عجم		
کردن	شب کہ تقلید جرس کرم و صد قافہ نت	آہ گر نالہ پریشان تر ازین میگذرم فصیحی ہر دو
فصل کاف		
تبکیر بزرگ شمردن و بزرگی خدا را یاد کردن و اشد اکبر گفتن ۱۲ بہار عجم		
خواندن	ز بس نال کبر و کرم سہ دنیا دنی اہم	بجا حمد تبکیر فنا خوانند بر نانش ادہم کاشانی
زدن	من ہاندم کہ وضو ختم از چشمہ شش	چرا تبکیر ز دم یکسرہ بر ہر چہ کہ بہت حافظ شیرازی
کردن	زیر کان دوشش جہت تبکیرش دیدہ اند	چرا تبکیر فنا بر ملک سخر کردہ اند احمد نیرودی
کشیدن	خوشید از کمال تو تبکیر مے کشد	ماہ از تو کس ندیدہ تمام آفریدہ تر نظیر پیشاپور
کوفتن	کو سشن بحرب گاہ چو تبکیر فوج کوفت	بہ خصم از نماز خیر و سلامت سلام داد الورا بیوردی
عہ روز ازل در دیوان دہش آملی در بیچ چیز باو تقصیرے نرفتہ ۱۲ غلوری		

مصدر		صله	شاعر
گرفتن	زبس بکمال شرک می آید ز تو حیدم	از	در ارشاد منان تکبیر از من بر بهمن گیرد تکبیر از من بپاورد
گفتن	اگر میرد کمال از عشق آن رو	به	بروح پاک او گویند تکبیر کمال خجسته
تکبیر بزرگی نمودن، و گردان کشی کردن ۱۲ منتخب اللغات			
کردن	تکبیر مکن زینهار اسے پسر		که روزی ز دستش در آئی پسر سعد شیرازی
تکبرار بار بار گردانیدن ۱۲ بهار عجم			
نمودن	گفت بر من چشم شد اسرار عشق		می نمایم هر زمان تکرار عشق عطار نیشاپوری
تکفیر کافر خواندن ۱۲ بهار عجم			
کردن	دانی که چنگ عود چه تقریر میکنند		پنهان خورید باده که تکفیر میکنند حافظ شیرازی
تکلف بخود گرفتن کارے بے فرمودن، درج بر خود نهادن و تصنع ۱۲ منتخب اللغات			
براققادن	بملا بے نوائی هر چه خواهی می توان کرد		تکلف گر برفتد پادشاهی می توان کرد شفا کصفهان
رفتن	ساتی بغم تو عقل و جان رفت	از	می ده که تکلف از میان رفت شاعر نیشاپوری
ستاندن	ستانش تکلف که تکلف قدرے		چون برهم خورد محض کلفت باشد واله هردی
کردن	یک موبتیم بے نلک جلوه نموده است	به	زین پیش کس باز تکلف توان کرد سالم قزوینی
تکلم سخن گفتن ۱۲ منتخب اللغات			
تکلم	تاز می بلب فسانه پرداز		ز انگونه که بشکنی تکلم عرفی شیرازی
مصطلح تکلم تکلم برهم زدن ۱۲ بهار ع در مدح اسپ گفته ۱۲ منه			

مصدر	صله	شاعر
کردن	آخر چه شد که تیغ تکلم نمی کنی	خامش میاد لعل شکر خامی کیستی
نمودن	شنیده ام که تکلم نمودی همچو هیچ	باین حدیث لب لعل روح پروراد
تکلیف کار فرمودن، و باندازه طاقت کار فرمودن ۱۲ بهار عجم		
بودن	به تکلیف فطرت دلیر می نمود	به سنی که تکلیف برو می نمود
دادن	تکلیف میاد بهم بحر لیلان لیلان	باشد باین بهانه باو ساغری دهم
کردن	هشدار به مقتضای پیروی	تکلیف کند بگوشه گیر می
نمودن	علا رخصا کیندا بلا بگردش در آورده	هنگنان را تکلیف نشه شراب بازی می
تکلیف بالضم، گو یک کلاه و گریبان و قبا و جز آن ۱۲ بهار عجم		
بستن	تا بپر کرده اے سرو قبا آبی	تکلیف بند و بگریبان تو گل از بنم
کردن	از آن کوشاید که کرده اندامی گل	از غنچه دل مانگمه قبا می ترا
کشدن	غنچه تا نگشت کند در جیب	بر انگشت برگ تکمه کشت
نهادن	ز سیم اشک خم چاک سینه را تکمه	از که سر بردون نکند آه عاشقانه دل
تکمیل تمام گردانیدن ۱۲ بهار عجم		
دادن	سایه زرد و زرد سوادش داد دست	دست گمال قضا دیده دین را تکمیل
تکلیف و تکلیف گاه مسند و باش و چیزیکه بدانگیزند و پشت پناه و اعتماد ۱۲ بهار عجم		
عنه جنون تکلیف کوه دشت و صحرایکند مارا ۱۲ والد هروی عهده شده سنی نشود و تا تکمه بند ۱۲ بطوری		

مصدر		صاه	شاعر
آوردن	تکبیه آوردن		بهار
بودن	اهل بهت را نباشد تکبیه بر بازو و کس	عبر	خیمه افلاک بچوب طناب استاده است علی سرپند
خوردن	ز بسکه شیشه رطوبت پزیر شد ز هوا		اگر زیاده خورد تکبیه افتد از اندام کلیم مهدانی
دادن	نموده می شفتی چهره فرنگ ترا	بر	بناز بالش گل تکبیه داد رنگ ترا علی سبزواری
داشتن	تکبیه بر خریدار و طاق ابرویت مگر	بر	هست طاق بارگاه خسر گردون جانا خباب اصمغان
داشتن	که خلقه بر تکبیه دارند و پشت	بر	نبایست خلق بیکبار کشت سعد شیرازی
زدن	که بعد سوسن پوش او تکبیه ده بردوش	بر	که سر نهد بر گوش از لغین غیر سار او جلی غجسته
زدن	مزن تکبیه بر مسند و تخت خویش	بر	که هر تخت را تخته هست پیش نظامی گنجوی
ساختن	طرح بغرقاب در انداختم	بر	تکبیه بر آمرزش حق ساختم
فرستادن	خستگان را بمزده صحت	به	تکبیه و تکبیه جافر ستاده عینی شیرازی
کردن	در آید چون خیال خیل مرگاتو در خاطر	بر	کنم گم تکبیه بر شمشیر گم بر خنجر آسایم باقر کاشی
کردن	دم خوش میدهد مردم بچو او صبابارا	بر	ولیکن تکبیه بر باد صبا کرد توان سلمان ساو
کردن	نقش مراد طرح باقبال میدهند	از	جمع که تکبیه گاه خود از بوی یکنند صابا اصمغان

مصطلح تکبیه خوردن بالش خوردن ۱۲ بهار

عده بود ز عدل تو تکبیه بر انداد دادن ۱۲ مسج کاشی عده از پیکر خود تکبیه دهد گرگ فغم را ۱۲ سحر سه چنین که تکبیه بدستار یار دارد

گل ۱۲ مومن اصمغان لعه که گیر میوزند تکبیه مذر خواهند ۱۲ کلیم عده چنانکه تکبیه بدوش صبا توانی کرد ۱۲ راقم مشدی

مصدر	صده	شاعر
ساختن	از	لب تیغ کرده ز جان بوسه خواه کمال اصفهانی
گرفتن	به	شام غمش که تکیه بر روز جزا گرفت شفا اصفهانی

فصل کاف فارسی

تگ و لگایو دیدن ۱۲ بهار عجم

دادن	به	تگ لبصبا داد سواریم را نظامی گنجوی
زدن	به	پای آهواگر تگ زند چو نافه عبیر اشیرازی
زدن	به	به تنها لگا پوز دے پچو شیر نظامی گنجوی
کردن	به	پیوسته بخرشید ازل رو کردن فیضی لک آباد

فصل لام

تلاش با کسے در آویختن، و خیال دانیش ۱۲ بهار عجم

آمدن	از	که نقش پنج شیرست نقش بوریا میاد صفا اصفهانی
افتادن	بر	تلاش افتاد با هم بر سر یکدانه مورا جلالی بحالوی
داشتن		که اینجا صید لاغر بیشتر مطلوب صیاد کیتا سعید
فصیدن		شعر فدا جمله صیادند صید بسته را کلیم مهدانی
کردن	با	چو مهریک تنه با عالمی تلاش کنم طالب آملی
کردن		کم تلاش که محتاب رانگه دارم یحیی اشیرازی

مصدر	صده	شاعر
تلاطم باهم زدن موج دریا ۱۲ بهار عجم		
افگندن	چو بر خاک افگند جودش تلاطم	برد بر گنج قارون حسرت انجم
بردن	از ان قطره آن تلاطم برد	که رخش گریبان قلزم درد
زدن	چه لازم از پدر چندین توهم	چو دریا گو بزین قهرش تلاطم
کردن	محیط تشنه لبه باچنین تلاطم کرد	که کشتی دل را بآن طرف انداخت
تلافی عوض و بدل ۱۲ بهار عجم		
شدن	رنجیده ام بمرتبه از جفا کئے تو	کز صد هزار لطف تلافی نمی شود
کردن	چشم و دهبان یار تلافی کند مگر	عمر عزیز را که بخواب و خیال رفت
نمودن	در پرده نمود از عرق شرم تلافی	در ظاهر اگر رویتو آتش بجهان زد
تلخ مره معروف و تیز و ناگوار و دشنام و سیاه ۱۲ بهار عجم		
آمدن	ز هر بجزرت که تلخ آمد بکام عیش تنگ	شریعت وصل تو کار مومنی می کند
آمدن	ریز و زلزل و در زمان این هر باد کام جان	تلخی گزاید بر زبان شوخ شکر گفتار را
داشتن	طفل بازی کوشتل آرام از معلم برد	تلخ دارد زندگی بر مادل خود کام ما
داشتن	گر ندارد ماتم ایمان این دل مردگان	از چه دار در برامه خود کعبه اسلام تلخ
ساختن	از گریه من عشرت او تلخ مسازید	در بزم گمراه خوش نمکان شو ننگین
عه خط غبار بود حسن تلافی کرد ۱۲ صاعده بخت و دستگاهان خواب نیرین تلخ می سازد ۱۲ صاعده بخضر زندگانی جاوید تلخ ساخت ۱۲ صاعده		

مصدر	صله	شاعر
شدن	بر عاز	تلخ شد بے شکرت بر ما شراب
شنفتن	از	کے بود که تلخی ز لوتش نفتم و رفتم
کردن	بر عیبه	تلخ عالمگیر اودامی که از جوهر کشاد
گردیدن		که گرد تلخ از هر اجل ریزند در کاش
گرفتن		ابر کم تلخ گیرم و شیرین عوض دهم
گشتن		گریشیمان گشته بر تربت فرباد ریز
گفتن		تلخ گفتار و تند خوئے بود
نمودن	بر	بگذاشت جام شربت و میل شراب کرد

تلخی مرارت و تندی و شوری و سختی ۱۲ بهار عجم

بردن	از	لذتش تلخی جان کند نم از کام ببرد
بریدن		نشد کم ز هر پیش از شک خواب
چشیدن		رافتش مهر و شراب کام و ز باد نکشیده
داشتن	در	چون گل تریاک تلخی در کفن داریم با بدیع نصیر آباد

مصلح

۱ تلخ گفتن و تمام دادن و سرزنش کردن ۱۲ بهار ۲ تلخی جان کردن سختی مرگ ۱۲ بهار

عہ چنان شدست زغم تلخ زندگانی ۱۲ شانی عہ بعشوه عیش مرا تلخ میکنی هر دم ۱۲ خسرو

مصدر	صله	شاعر
دیدن	نه بیند تلخی جان کند آن کس	کمال خجسته
شکستن	تلخی شکستن	بهار عجم
شنیدن	تلخی نشنیدیم هم از ساقی مجلس	هر چند که پیشش شکر و قند شکستیم
فروختن	تا خوانده ام که هیچ گره بکشد نیست	تلخی فروش بجز تو قناد سے نیست
مزدون	ترش رویها صبرم تلخی حسرت فرود	غالباً ادا و صغرامی کند لیو مومن
کردن	دل را در آن جانی راحت جان بهر	باما چنین تلخی مکن اے شکرستان جبه
کشیدن	از بجا تلخی بسیار کشیدم صائب	که ز شیرین سخنان شد سخم شیرین تر
گذشتن	از آنجمله تلخی که بر من گذشت	دها نم جز امر و ز شیرین نگشت
یافتن	میتوان گفتن کن تو ایافت در صد جام بهر	آنقدر تلخی که فرهاد از کف حلوا کشید
تلف ز می و مهربانی کردن ۱۲ بهار عجم		
دیدن	دل و پرده توفیق یوسف	از و هر چند میدید این تلف
کردن	از شرم در حجابم ساقی تلفی کن	باشد که بوسه چندان بر او با تو ان زد
تلف نیست شدن ، وضائع و خراب ۱۲ بهار عجم		
شدن	خون بجا تلف شد و ذوق گریستن کشد	از مرده ام بجای اشک آبله با پای را
کردن	از سردی آتش شوقم فسرده است	روغن تلف مکن بچراغیکه مرده است
عنه هر دو تلف شود ز آتش ۱۲ مولوی ردی		

مصدر	صلہ	شاعر
گردیدن	باغ ز آسیب تو گرد و تلف	تات در آید بہ و سبب بکف ملا جامی
گشتن	گرمی بودم تلف می گشت عجمک جهان	مصر جو بخت من جہت دست ساختہ شفا اصغر خان
تلقین فہاندن، سخن فر زبان کسے دادن ۱۲ بار عجم		
دادن	حدیث آرزو مند کہ در این شب بخت افتاد	ہمانا کہ غلط باشد کہ حافظ داد تلقینم حافظ شیرازی
کردن	زبان سوسن آزاد در سخن آید بہ عجم	اگر کہ ہم نہ نماند تو اش سخن تلقین سلمان ساوجی
گرفتن	خط بہت ز رخ دل بردن آمخت از	کہ طوطی گیر د از آئینہ تلقین کمال خجندی
نمودن	ساکنان شیر از راجع نمودہ او امر و لوا ہی	دینی و مواعظ و مسائل تلقینی نمودہ عالی شیرازی
یافتن	آن دین شہریت ز نبی یافتہ تعلیم از	وین جو دو شجاعت ز ملک یافتہ تلقین سحریشاپور
تلاوہ اضطراب و بیقراری ۱۲ بار عجم		
کردن	تلاوہ کردن	بہار عجم
گرفتن	آن یکے را گرفتہ تلاوہ بہ	کہ خور دہیشتر ز ہم کاسہ ملا جامی
فصل سیم		
تماشا دیدن، و ہنگامہ ۱۲ بار عجم		
افتادن	قیامت شد پیا از جلوہ نوخیز شمشاد در بہ	تماشا در بہشت افتاد از حسن خدا و اش خیرین اصغر خان
داشتن	پیوستہ برویت تماشا دارم بہ	دل در خم آن زلف چلیپا دارم مسیح کاشی
عہ ترا بش کرد چوطی سخن تلقین ۱۲ صائب		

مصدر	صلمه	شاعر
داشتن	و جد صوفی شب معراج تماشا دار	جلوه تیر در آماج تماشا دارد
دیدن	تعجب دارد اینصورت تماشا دار و این معنی	جهان محو تماشای تماشائی نمی بینم
شدن	غنچه دلها ز شوق هر طرف و این شود	گر نقاب از رخ بینداری تماشائی شود
شدن	شیشه باجید بر طاق دلم دست امید	از گرفتگی ز نویدی تماشائی شود
رسیدن	مجلس چو پیشکست تماشا بار رسید	به در بزم چون نماند کس جبار رسید
کردن	چنان می گزید بر او تماشا چسپ کردن	در شکل غنچه در گلشن سمر است پندار
لگاشتن	بر شفق گریه عطار در شمار	بر ورق دیده تماشا نگار
نمودن	بر اندر دم سودا که دست افشا و پاکوبان	از در آیم در جنود شهر و بنایم تماشائی
تمام کافی و کامل و آخر و منقضي و نظام گرفتن ۱۲ ببارجم		
بودن	خلق گویند مغز خر خورده	در هر که در احمق تسمام بود
دیدن	پدر در خسرو دیده تماش	در نهاده خسرو پر ویز نامش
رسیدن	تمام رس نبود باده که کف دارد	که عیب اربود گوهر یکتف دارد
ساختن	خرشید در دوهفته کند ماه را تمام	به حسن تو کار من به لگای تمام ساخت
شدن	چو در ترک تازی کنند اهتمام	شود ترکی ترک گردون تمام
شدن	چیل و زازان سبب گل دم سرشته بود	به تاقصر دین بخت وجودت شود تمام
عه از نقل ما خواهد شدن فردا تماشائی در ۱۲ یاری یزدی عه چون نوش خوری عقل کند در تو تماشا ۱۲ مغزی .		

مصدر	صله	شاعر
شدن	در	برصد اگر قرار کند آستانه است صفا صفتنا
کردن	به	بزبان نگه گرم تماشش کردم شفا صفتنا
کشیدن		خوش آن حریف کاین کاسه را تمام کشید افتا شیرازی
کشیدن		جهان چو تیر شود آگر تمام کشید ابو جعفر نوری
گردانیدن		هم تو بنامند و هم تو تمام گردان شاعر نوری
گردیدن	به	کد این قلع بچشیدن تمام میگردد صفا صفتنا
گرفتن	به	گیر و بخت تو همه کارها تمام معز نیشابوری
گشتن		چون ره تمام گشت جرس بنزدان شود کلیم همدانی

تمتع بر خورداری یافتن ۱۲ بهار عجم

برداشتن	از	نشد ز گردیتی نصیب هیچ گهر تمتع که دل از خطا دست برداشت صفا صفتنا
بستن	از	خمش باش نظر کن بطوطیان صفا صفتنا
بردن	از	جد از هم چه تمتع برند چون دندان جماعتی که ز طفلی بهم برآمده اند شاعر
داشتن	از	امروز هر که وعده فرداش میدهند حافظ شیرازی
دیدن	از	که زیر پانه بیند یار و من بالا بنیم صفا صفتنا
گرفتن	از	تمتع که از ان چشم نیم خواب گرفتم

عه تمتعی نبرد اغینا ز منت خویش ۱۲ کلیم

مصدر	صله	شاعر
یافتن	تمتع زهر گوشه یافتم	از زهر خرمن خوشه یافتم سعد شیرازی
تمثال پیکر نگاشته ۱۲ بهار عجم		
بستن	کجا بر آن بهم خورده کسبسته استمثالی	بر میسریت نقش مد عاطیج مشوش را عالی شیرازی
ساختن	بهشت آیین سر ز راهبر داخت	از زهر گونه در آن تمثال با ساخت رود سمرقندی
کشیدن	هست اینیشانی عاشق مهویداحال عشق	می کش مجنون چون کش تمثال عشق شایسته
تمسک چنگ در زردان و نوشته و سند ۱۲ بهار عجم		
جستن	از قفاده اش بر آید زود	به هر که جوید بنقص تو تمسک علی خراسانی
جستن	دستگیر ز کس نمی یابم	از به بقضا جسته ام از ان تمسک
تمکین جاگرفتن ۱۲ منتخب اللغات		
داشتن	ز گل در گلستان دارد تمکین	از در در گرنه بوته خار لیست گلبن ناظم هروی
تمکین قدر و وقع ۱۲ بهار عجم		
دادن	مهابت چو برافروز از عتاج بین	به لبا خویش فلک را نمی دهد تمکین انوشیروانی
کردن	سخنی ایام باشد بر سبک عقلان لگان	کی کند دیوانه سرشار تمکین نگ را فرخی اردستانی
نهادن	جو انحر و نشاط زمین بوسه داد	ملک را شنا گفت و تمکین نهاد سعد شیرازی
یافتن	خواستم گفت در سخن من و تو	از در از مکانت نیافتم تمکین انور ابیوردی

مصدر	صله	شاعر
تمننا خواہش و آرزو ۱۲ بہارِ عجم		
آوردن	در	تمنا سے گل دردماغ آورند
برون	بہ	باہمہ بوالہوسہا نگذار دہمت
بستن		ہر دل کہ ز دارالشجر حسن و فاجست
بودن	در	سجدہ دائمی بود تمنا سے جبین
پختن		تا چند تمنا پیزم و خام بر آید
داشتن	از عہ	تمنا کترحم دارم از خونریز قرقانی
سوختن	از	روزہ سازد پاک خصا سینہ ہارا از ہوس
شدن		لب جان بخش و گلزار جلالی در نظر دارم
شکستن	در	بال پروازش در آفاق عالم بود خصا فروں
کردن	از	نظر دارند سوختن چشمان خونریزش
یافتن		عافیت آرزو کنم ہیہات
تمہید ہموار و نیکو کردن ۱۲ بہارِ عجم		
کردن		تمہید صد مقدمہ کریم حیف حیف
تمنا شہرانی		یکہ نشد کہ گوش کند داستان ما
عہ چودر دانہ باشد تمنا سے سود ۱۲ نظامی عہ یعنی بخدا سے خود تمنا دارد ۱۲ سبحانی		
عہ ہر دم از مرغکان اوز خے تمنا میکم ۱۲ علی خراسانی		

مصدر	صله	شاعر
تمیز جدا کردن ۱۲ بهار عجم		
داشتن	به	بهمین میانه عشق و هوس تمیز ندارد تاثیر صفحا
کردن	از	چرا تمیز خطا از صواب نتوان کرد صفا صفحا
یافتن	از	دو شاخ بودند از یک سخت منبر دار کمال صفحا
فصل نون		
تن جسد و اندام ۱۲ بهار عجم		
آسودن	در	دو رخ است آنجا که می باشد تن آسانی در شانی مشد
پرستیدن		داخل دیگران درایت منصور است صفا صفحا
پروردن		چو تنگی بیند از سختی بمیرد سعد شیراز
خریدن	در	درین خزن تن رو میان کج خزد نظامی گنجوی
دادن	در	می زبیدار بزرگی او تن دران دهد سلا ساجی
مصطلح		
۱۰ تن آسا، و تن پرست، و تن پرور، آنکه تن دے مبدود باشد ۱۲ بهار عجم ۱۰ تن خریدن در چیزے لازم تن گرفتن که بیايد ۱۲ از بهار عجم ۱۰ تن دادن بچیزے، و در چیزے، و چیزے را رضا دادن، و قبول کردن ۱۲ بهار عجم		
ع ناداده تنے بکار برگشت ۱۲ والہ ہر دی ع تن در نمید بہم عذاب الیم را ۱۲ باقر		

مصدر	صلہ	شاعر
زردن ۱۵	عشق آتش در ہمہ خرمن زند	عطار نیشاپوری
زیمیدن ۱۵	تن زیب	بہار عجم
سوختن ۱۵	با آتش اندر سوزد ز فخر ہند و تن بہ از	اسدی طوسی
شونیدن ۱۵	بہ تن شوی جامہ ز تن دور کرد	خسرو دہلوی
غنودن ۱۵	غنودہ تن مردم از رنج و تاب از	نظامی گنجوی
کردن ۱۵	و می آورد نیک و بد و خوب زشت	اسدی طوسی
کشیدن ۱۵	بکش بادی افتادگی تن خود را بہ	اثر شیرازی
گرفتن ۱۵	دل پر دلان ترکش تیر گشتہ از	جمال صفحا
گرفتن ۱۵	تن چو در آن خلوت روشن گرفت در	خسرو دہلوی
نہادن ۱۵	گر بلا عاشقی بر من بلا ایزد است بر	روکی سمرقندی

مصطلح

۱۵ تن زردن خاموش شدن ۱۲ بہار عجم ۱۵ تن زیمیدن ، تن زیب جامہ کو چلکے در زیر قبا پوشند
 و ترکان ارضانی گویند ۱۲ بہار عجم ۱۵ تن شوئے ، جوئے چشمکہ در آن غسل کنند عموماً ، و تخیل کہ مردہ را بران شونید خصوصاً
 ۱۲ بہار عجم ۱۵ تن غنودن ، مانده شدن تن ۱۲ بہار عجم ۱۵ تن کشیدن بچیرے ، خویش را راسانیدن بوی
 ۱۲ بہار عجم ۱۵ تن گرفتن در چیزے ، پوشیدن تن در چیزے ۱۲ بہار عجم ۱۵ تن نہادن بر چیزے
 رضا داذن و قبول کردن ، ۱۲ بہار عجم

مصدر	صلہ	شاعر
تناول فراگرفتن ۱۲ منتخب اللغات		
ساختن	تناول گرسازی لقمہ رازود	پشیمانی خوری کے داریت سو خسرو دہلی
کردن	دیگر مخم خشناس ساجتہ دل کرد	عالی شیرازی
نمودن	نان سنگ پر دیزد لڑا استاد تمیز پانیہ	با یخچانی دماست جوانی تناول نمایند صادق شیرازی
تنبا کو برگ معروف ۱۲ بہار عجم		
کردن	وان یکے پہلوزندکانیک سرقلیاناز	بر کردہ ام تنبا کو لطفے کہ از من نگذری فونی یزد
کشیدن	آن جوانانیکہ تنبا کو کشند	اولش اللہ و آخر ہو کشند بہار عجم
تنبیہ بیدار نمودن، واکا بانیدن بر چیزے ۱۲ منتخب اللغات		
اقتادن	سی سال گذشت آخر از غفلت	را تنبیہ قتاد چرخ گردان را
یافتن	دلیم یافت تنبیہ دیگر بس ست	لیم سوخت در ہجر ساغر بس ست
تنخواہ معروف ۱۲ بہار عجم		
دادن	غیر داغ ارجا صل دنیا نصیب بانشد	را ہچو ما ہی خوش زری ماراجا تنخواہ دا
کردن	کند بر ہر دوران این کوہ تنخواہ	بر بہر گامے بزرگیہائے بے راہ جو گشتیری
گرفتن	بہای بوسیم قلب کے آن ماہ می گیرد	کہ گرتن خواہد از کس نقد جا تنخواہ میگرد مخلص کاشی
تنگ کوتاہ، و خردار بستہ متاع، و کم، و معدوم، و آزرده، و مقابل فراغ		
مصطلح ۱۲ تنبا کو سرقلیان کردن، کنایہ از میا کردن حقہ برائے کشیدن ۱۲ بہار عجم		

مصدر	صلہ	شاعر
و مقابل بلند و کم یاب، و گران، و دہان معشوق ۱۲ بہار عجم و بہان قاطع		
آمدن ۱۰	بہ	جامہ صبر بالا کو جنون تنگ آمد
آمدن ۱۱	بہ	چو منزل در آمد بہ بدخواہ تنگ
آمدن ۱۲	از	گلاب تلخ از یغی معلوم مقدارش
افتادن ۱۳	بر	چاکہا کی سینہ نام ہر یک در میخانہ است
بستن ۱۴	بر	عنان تابندہ شاہ فیروز جنگ
بستن ۱۵	را	ای خوش کمران تنگ بندید میان را
بودن ۱۶		تنگ بودن قافیہ
بودن ۱۷	بر	تنگ بودن جاے برکے
داشتن ۱۸		گر اجل پیش آید از شادی معلق نمیزند
		عرصہ خیم تو از بس تنگ دارد روزگار اثر شیرازی

مصطلح

۱۰ تنگ آمدن جامہ بر بالا، یا ہر چه بدین مانند بود، مشہورست ۱۲ بہار عجم ۱۰ تنگ آمدن منزل برکے
 در جاے بنگی و سختی مبتلا شدن ۱۲ بہار عجم ۱۱ تنگ آمدن از چیزے عاجز و ملول شدن ۱۲ بہار عجم ۱۱
 تنگ افتادن کار، تنگ شدن کار ۱۲ ۱۱ تنگ بستن کمر و میان، برآورد چیزی باشد، یکے برآورد کردن،
 دوم در کار ہاے کہ امتداد آنہا مخطور باشد ۱۲ بہار عجم ۱۰ تنگ بودن قافیہ، کنایہ از صعوبت و سختی ۱۲ بہار عجم ۱۰
 تنگ بودن جاے برکے یعنی تنگ آمدن منزل کہ ۱۲ بہار عجم ۱۱ تنگ داشتن عرصہ بر متعدی تنگ بودن جاے برکے ۱۲ بہار عجم

مصدر	صله	شاعر
ساختن ۱۵	بر	ایں دامنم برات بوسه را نخواه نیست حالی صفا ۱۵
شدن ۱۵	بر را	دامن مجرا نیک دیوانه چرخون شدست صفا ۱۵
شدن ۱۵	از	گل را قبائے رنگ ببرتنگ می شود عالی شیرازی
شدن ۱۵	بر	شد لباس زندگانی تنگ بر اندام ما سلیم طرانی
شدن ۱۵		تنگ شدن وقت بهار عجم
شدن ۱۵	بر	دوستان بهر خدا چاره بیمار کنید سلا ساجی
شدن ۱۵	از	ز قحط دل میان لربایان جنگا بد شد مخلص کاشی
شدن ۱۵		تنگ شدن دستگا و چیزے بهار عجم
شدن ۱۵		قام شکم و اندوه نامه کردم مهر ظهوری شیرازی
شدن ۱۵	بر	بسته تنگ است بر اندامم قوم جامه هستی واہب اصفهانی
کردن ۱۵	بر	بر طوطی باشد اگر کار کند تنگ صفا ۱۵

مصطلح

۱۵ تنگ ساختن کار سخت کردن آن ۱۲ از بهار عجم ۱۵ تنگ شد میدان تنگ بودن جاے بر کسے ۱۲ بهار عجم ۱۵
تنگ شدن قبا بی طاعت شدن، تنگی معاش ۱۲ بهار عجم ۱۵ تنگ شدن وقت، کم فرصتی ۱۲ بهار عجم ۱۵ تنگ شدن
متاع، و دستگا و چیزے، و خبر کنایه از کم بهم رسیدن، و دشواریاب شدن آن ۱۲ بهار عجم ۱۵ تنگ شدن جامه و تنگ
آدن جامه گذشت ۱۲ بهار عجم ۱۵ تنگ کردن کار سخت کردن آن ۱۲ بهار عجم

مصدر	صله	شاعر
کردن	بر	اینش نزار که حرف بجانش نود لسه صفا
کردن	بر را	از هجوم غم نگر و تنگ میدان خانام
کردن		چو بیندگان بر شکم بسته سنگ سعد شیرازی
کشدان	در	تنگ شکر کثاده در گفتار امامی هروی
کشیدن	به	میدان خنده بر دهن غنچه گشت تنگ صفا
کشیدن	در	که خلد خار به پیراهن نازک بدنی فطرت مشهد
گردیدن	به	صبح نتواند تبسم را مگر ساختن صفا
گردیدن	از	بوسه زان لعل شکر باری خواهد دلم
گردیدن	بر	از هجوم غم نگر و تنگ میدان خانام
گرفتن	در	تنگ در برگرفتن بهار عجم
گرفتن	در	یا سوخته در بغلش تنگ گرفت ست مخلص کاشی
گرفتن	در	تنگ در آغوش گرفتن بهار عجم
مصطلح ۱۰ تنگ کردن نفس، خاک ۱۲ بهار عجم ۱۰ تنگ کردن معده، کنایه از پرخور ۱۲ بهار عجم ۱۰ تنگ در برگرفتن، و تنگ در آغوش کشیدن، و تنگ در بغل گرفتن، و تنگ در آغوش گرفتن، بیک معنی است ۱۲ بهار عجم ۱۰ تنگ گردیدن و سنگاه چیز، کم بهم رسید و شوار یافتند آن ۱۲ بهار عجم ۱۰ تنگ گردیدن وقت، تنگ شدن وقت ۱۲ بهار عجم ۱۰ تنگ شدن میدان، به تنگی و سختی مبتلا شدن ۱۲ بهار عجم		

مصدر	صلہ	شاعر
گرفتن لے	در حوصلہ امنیست علی طاقت آہی	علی خراسانی
گرفتن لے	بر طاق کا چین تنگ لگیرید	امیر خسرو کمران تنگ بندید میار
گشتن	گشتہ برو دشمن تو روز زمین تنگ چنان	کہ نیاید بجز از زیر زمین جائے مفر
گشتن لے	از بس کشید بر بزرگ باغ را	میدان خندہ برو ہن غنچ گشت تنگ
یافتن لے	خاقانیاد فامطلب اہل عصر زانکہ	در تنگناے دہر وفا تنگیا بشد
تمنور لفظت مشترک میان عربی و فارسی و ترکی بمعنی محل ناان بختین ۱۲ بار عجم و برہا قاطع		
تافتن	تنور شکم و مبدم تافتن	مصیبت بود روز نا یافتن
تمنورہ نام سلاخے مانند جوشن ۱۲ بار عجم		
گرفتن	مے لگیرد بر زرم بہر فلاح	جز سنان و تمنورہ ہیچ سلاح
تنہا مجرد و خالی ۱۲ بار عجم		
آدن	تنہا آدن	بہار عجم
رفتن	دیدہ سعدی و دل ہمراہ تست	تانہ پنداری کہ تنہا میروی
ماندن	ذوق در بار عام چندان نیست	بزم خاص کسے کہ تنہا ماند
مصطلح		
لے تنگ گرفتن، و تنگ گرفتن کار، سخت گرفتن ۱۲ بار عجم لے تنگ گشتن میدا، مبتلا شدن بپنگی دشمنی ۱۲ بار عجم		
لے تنگ یاب، انچہ بدشواری توان یافت ۱۲ بار عجم		

مصدر	صلہ	شاعر
تمند تیز و جلد و شوخ ۱۲ بہارِ عجم		
افتادن	از	سباد آتش سودا گسین گوند تمند
ساختن	از	تا بگوئیم بجانان غم تنہائی را
کردن	از	ہر لحظہ خیرہ می کنم اندر خطش نگاہ
چون کود کے نکرہ سواد کتاب تند شید اکہندی		
تنعم بنار و نعمت زلیستن ۱۲ بہارِ عجم		
راندن	از	سیہ نامہ چند ان تنعم براند
فرمودن	از	آن ہمہ ناز و تنعم کہ صبا سے فرمود
کردن	از	سبایش از بہر روز مضطرب و تنعم کن
کہ در نامہ جائے نوشتن نہاند		
عاقبت در قدم باد بہار آخر شد حافظ شیرازی		
کہ از تان خوردن افتاد دندانی کہ جنبیدہ مخلص ششی		
مصل واو		
تواضع فروتنی کردن ۱۲ بہارِ عجم		
خواستن	از	از خاک نشینا چه تواضع خواہی
دیدن	از	ز تواضعی کہ روزی ز تو دیدہ ایم اکنون
کردن	از	قربان آں شوخ کہ چون از دور می بیند مرا
نمودن	از	چنگ ز سرگشتہ تواضع نمائے
انکار کہ از زمین عبارت برخواست		
ز تخافت ز برخم کہ ہنوز شرم قرار می گیلانے		
چندان تواضع میکند کہ از انعام می کشد		
باد تکبر بسرا فلک نہ پائے خسرو دہلوی		
توب بواو مہول، یکے از آلات جنگ کہ از ہفت جوش ریزند ۱۲ بہارِ عجم		
عہ مذلت ست تواضع بہ نزد سفلہ نمود ۱۲ مجیر بلیقانی		

مصدر	ص	شاعر
انداختن بستن ریختن	لم یقع چہ فتح قلعہ لم یکن یعنی کورش اول تصرفات مرغوب بستن توبہ کردہ برای ریختن توبہ تازه شد تعیین	سہو سینہ لہو زینہ لغو توبہ انداختن طاہر نصیری بشاہراہ عقیدہ ز صدق شد پویان
توبہ بازماندن از کار ہائے ۱۲ بہار عجم		
بخشیدن بستن بودن دادن شکستن فرمودن کردن گستن گفتن	اگر او توبہ بخشد بماند درست آن ز گرسنت را بخوابانی ومن یار دیرین مرا گو زبان توبہ مدہ بہ پارسا از لب ساغر بدیان آب آرد از بر مانگہ توبہ شکستن منو یسید ناصر از عشق بتانم توبہ فرمود لیک دگر عشق جوانان مست توبہ نکرد از بر توبہ بدوز کیہ آخر از توبہ می گفتم ز بس تکلیف بیدردان و	کہ چہ بیان مایہ ثبات ست و ست سعد شیرازی از بسکہ شکستہ باز بستم توبہ سلمان ساوجی کہ مرا توبہ بشمشیر نخواہد بودن سعد شیرازی دیگران باز مے و نقل چرا توبہ دہد کمال اصفہانی کین توبہ بفرمان می ناب شکستیم طالب آملی نیست شاپور اعتباری توبہ فرمودہ شاپور طرانی بہ نکتہ کہ فغانی ز پیر جام شنید فغانی شیرازی تا بگسلد از شراب توبہ عرفی شیرازی می چکد صد توبہ از میخانہ ذوق بادہ کلیم جہانی
تو تیا بو او معروف سنگ سر مرہ ۱۲ بہار عجم		
دادن رساندن	خاک رہش بگردم آسودہ کے دہند بہ اے باد کو یار باین بتلارسان از	این تو تیا بدیدہ بیخواب میدہند خسرو دہلوی چشم مرا ز خاک درش تو تیارسان خسرو دہلوی

مصدر	صلہ	شاعر
شدن	صفا صبح فیض ہم بہا امروزر روشن شد	غبار تربت من تو تیا چشم دشمن شد
فروختن	از بر آچشم نصرت بر سر بازار رزم	با دگر زش می فروشد تو تیا می استخوان
کردن	دل بے صبر خواهد تو تیا کرد استخوانش را	باین تکمین کشیوں بر سر فرہادی آید
گرفتن	چشمیک از غبار خطش تو تیا گرفت	از اشک خیش دامن آب بقا گرفت
گشتن	غبار را گشتم بر گشتم تو تیا گشتم	بچندین رنگ گشتم تا چشمش آشنا گشتم
توجہ رو آوردن بچیز ۱۲ منتخب اللغات		
فرسودن	توجہ فرمودن آیت خورشید بنام خدا	وجہ یافتن محمد شبانی خان
کردن	دل بیدار می دید و وادی توجہ کن	کہ من با خواب آلودہ کرم قطع منہ صا
گماشتن	آوازہ حرمت و کرمیت و بصیت	و عدالت توجہ تبخیر جهان گماشتہ
نمودن	ز دہلی بسپالم توجہ نمود	کہ پنچیر گاہ شہنشاہ بود
توشہ زاد راہ کہ مسافران بردارند ۱۲ ہمار عجم		
برداشتن	چو پوید طریق وادی ناموس باید	ظہوری توشہ رنگی برائے نام بردارد
بردن	توشہ ز دین برکہ عمارت کم است	آب ز چشم آکر کہ رہ بے نم است
برگرفتن	گوی امید ز چوگان فلک بر بایند	توشہ عمر زدوران جهان برگیرند
مصطلح ۱۵ توشہ برداشتن ، تہیہ سفر کردن ۱۲ ہمار		
عہ اسے خم بکن توجہ باطن بجال ۱۲ آرزو اکبر آبادی		

مصدر	صله	شاعر
بستن ^۱		توشه بستند در گهراے شدند خسرو دهلوی
بستن	بر	توشه همچون پاره دل برسیا بسته اند مر کبه چون ابلق لیل منهارت داده اند صا صفا
بستن	بر از	بر کمر از ترک جهان توشه بست در صف مردان مجر دانشست وحید قزوینی
بستن	بر	جگر از نوک ترکان خوشه بندد فلک بر دوش انجم توشه بندد زلالی خوانساری
پروردن ^۲	به	سکندر که شاه جهان گرد بود بکار سفر توشه پرورد بود نظامی گنجوی
دادن		آنکه ترا توشه ره میدهد از تو کیچه خواهد دوده میدهد
ساختن		راه تو دور آمد و منزل دراز برگ ره و توشه منزل باز
شدن		آنقدر رفته ام از خود که اگر باز آیم عمر جاوید خضر توشه را بهم نشود وحید قزوینی
کردن	از	منم رواز جهان در گوشه کرده کفی پست جوین را توشه کرده نظامی گنجوی
کشیدن ^۳	از	دنبال نازا وجه قدر نداشتا و دید آه دلم که توشه زد ششام میکشد تنها ششامی
گرفتن	از در	بجگر خور و نگر و قطع ضاراه عشق توشه این راه از لخت جگر باید گرفت صا صفا
یافتن		گوشه چشم مهت و توشه راه دلت یافتند نصیر مهدیانی

توفیر گرد کردن مال، و بسیار کردن، و حاصلیکه از مقدار مقرر زائد بر آید ۱۲ بهارجم

سجیدن	دو مار از راسه تو توفیر سنج	یکه مار مره دگر مار گنج	نظامی گنجوی
-------	-----------------------------	-------------------------	-------------

مصطلح^۴ توشه بستن، و بر میان و کم بستن، و توشه گرفتن، تنیه سفر کردن ۱۲ از بهارجم^۵ توشه پرورد
کیکه در سفر قریب و شکارگاه توشه را بر دوش او بار کنند ۱۲ از بهارجم^۶ توشه کش، مراد توشه پرورد ۱۲ بهارجم

مصدر	صله	شاعر
شدن	از	مرا از تو صد ناز تو فیر شد دلے تو به ام آرزو میر شد
کردن	در	تو دیر می که جهانم کند ازین هر روز ز عمر خلق که در عمر تو کند تو فیر
گذشتن	از	مرا بگو چه بانی بود ز رونق شغل چو در معامله از اصل بگذرد تو فیر
توفیق سنراوار، و میاگردانیدن اسباب ۱۲ بهار عجم		
دادن		شکر خد اگوے که توفیق داد ره بسوے خانه خولیت کشاد
داشتن		اے که توفیق شکست تو به داری بیا این زمان کاری دگر کن تو به را بار دگر
در یافتن		هر کوب نماز را ز بشتافت توفیق حضور دوست دریافت
یافتن	از	می کنم چه گرین خضر اخلاص بگذرم حبذا روزیکلین توفیق یا بم از خدا
توقع چشم داشتن ۱۲ بهار عجم		
داشتن	از	توقع مدار از کس دستگیری به از سایه خود عصائے نیابی
کردن	از	در وصل از تو توقع مکتوبے کنم بی طاقتمی مرا بد یار دگر کشید
توقف باز ایستادن ۱۲ بهار عجم		
فرمودن		در و دسود نمود و قدر توقف فرمود
کردن	در	دیدة مجرایان از انتظار بهیشتند این قدر در حق توقف کردن کمال چرا
نمودن	در	اگر ز شدت سحر ساز و کثرت بر باران مانع آمدی این قدر توقف در تعبیر کج نم نمود

مصدر	صده	شاعر
توکل بخدا سپردن ۱۲ بہارِ عجم		
کردن	انفعال خلق چون بختا منتہی شود	بر درکار ہا توکل اگر بر خدا کنند تاثیر اصفا
تولد پیدا آمدن، وزائیدہ شدن ۱۲ بہارِ عجم		
کردن	فرزندِ خلاف و فتنہ لا بد	از بالغ ز رحم کنند تولد والہ ہروی
یافتن	از طغیا مواد و موگہ بشیر و شکر نوشی برت	و بار آرد اندام طفل نازنین مین تولد یافتہ طہیر آفرشی
تولا دوستی داشتن با کسی ۱۲ بہارِ عجم		
بودن	ہر جا کہ تاج بخشیت بادا با و تولا	بہ ہر جا کہ ملک ملکیت بادا بتواضعت بد چاچی
کردن	بیم ہر ش نباشد ہر تن کہ او بہرت	از دل کند تقرب و ز جان کند تولا معتر نیشا پو
فصل ہام		
تہ مایہ، واصل، و پایان ۱۲ بہارِ عجم		
آوردن	نستی خس کہ ز ہر باد بچلان آئی	مرد از جام نشین با قمر و پیش آرتے باقر کشی
بستن	خون در دل می میکند تہ بند و صبا تو	گلشن لغارت میدہد رختا پائے تو تاثیر اصفا
داشتن	اہل معنی شکوہ دیگر دارند	گر آئینہ می داشت تہی در یابود جو یا کشمیری
مصطلح		
لے تہ بندی چیزے کہ پیش از خوردن شراب وغیرہ خوردن ۱۲ بہارِ عجم لے تہ داشتن، گویند		
”فلانی تہ ندارد“ یعنی بے مایہ و بے اصل ست ۱۲ بہارِ عجم		

مصدر		صله	شاعر
کردن ^{۱۵}	صبارا شرم می آید بر دگل نگه کردن		که رخت غنچه را و اگر دوست داشته کردن بهارجم
ماندن ^{۱۶}	از جام لجن غیر راجشتی شرب همدی	در	در کام تلخ ما چکانه مانده آن جام را آئی قمی
نشستن ^{۱۷}	ز جوش باده در دانه نشین بالا نشین گردد		ز موج خنده ترسم خط بر و آید از آن لبها علی سر سبز
نمودن	این مقام از بسکه نورانی سر افتاده است		خاک آن مانند آب صاف باشد نه نا اثر شیرازی
تمهید نیک ترسانیدن ۱۲ بهارجم			
دادن	بداحی دریا گشتوم مهر لب کز دے		ستیز بر دست لطف تو میداد تمهیدم طالب آملی
کردن	تمهید مکن که بے قراریم		شمشیر مکش که بے گنا هم حسن دلهوی
تممت بالضم و فتح دوم و مشهور بسکونت، گمان بد کردن، و گمان بد ۱۲ بهارجم			
آلودن	نیستم یکدم جدا از تو عبث		تممت آلود جدائی گشته ام سنیر لاهوری
آمدن	مے نوشتم و خواهم که مرا خوب نیاید	به	تا تممت غفلت بخواب نیاید امانی دلهوی
انداختن	خواب بیداران بستی انگه از نقش خیال	بر از	تممت بر شب و آن خیل خواب انداختی حافظ شیرازی
برداشتن	مردم و فارغ شدم از بدگمانیهای او	از	تممت بیگانگی از آشتا برداشتم شانی مشهدی
بردن	از بهر نیم جرعه و زیاد یک نظاره	از	بس تممت و ملاست زین روزگار بردم فغانی شیرازی
مصطلح			
۱۵ تا کردن رخت و قماش مشهورست ۱۲ بهارجم ۱۵ تا ماندن، آنچه از خوردن باقی ماند ۱۲ بهارجم ۱۶ تا نشین، آنچه به تنگ نشیند از درد و غیر آن ۱۲ بهارجم			

مصدر	صله	شاعر
بستن	بر ع	فشرده دل بابو دزیب ساغر ما
زردن	ع	تمت عیش زن کز اثر ذوق بلاست
کردن	به	پیش شنش تو تمت کنم
کشیدن	در از	صد رشک برم بد باغ اسیر تو
گرفتن		اهل دنیا بگی تمت گیرند و فساد
نهادن	س	منکر چون دیده شرم و حیا بر هم نهند
تمنیت مبارک باد گفتن ۱۲ بهار عجم		
خواندن		راویان هر نفس تمنیت نخوانند
دادن		صاحب چون دهمت تمنیت نور و رے
ساختن	بر	بزرگان بر تمنیت ساختند
کردن	را به	تمنیت کرده ترا میرا بعد جشن چنین
گفتن	را	دیهم و تخت تمنیت تخت گاه گفت
تمنی خالی مقابل پُر ۱۲ بهار عجم		
ع ۱۲ تمت چنین بسته زلف شب اندوه ۱۲ طالب عجمی بندی از زنجیر این تمت پیا من ۱۲ قبول ۱۲ زمانه تمت بدعتی نهادم ۱۲ بهار عجم لعه گزنی تمت - پیران سال ۱۲ خرد ۱۲ تمت من بنیوخی چشم سیاه خویش ۱۲ شفا ۱۲ تمنیت گویند خسرو را به جشن مهرگان ۱۲ ازرقی		

مصدر		صله	شاعر
بودن	و صا بود بے رحمت شب دوش	از	جمال صفهائی
داشتن	ای کاشن که دلگمی یاز حال این ره می	از	حبیبی غریبی
دیدن	نه بینی ز خواهنده و میهمان	از	اسکطوسی
رفتن	تھی رفتن		بهار عجم
رفتن	تھی رفتن		"
رفتن	تھی رفتن		"
رفتن	تھی رفتن		"
شدن	تا حرم نشدنگا از دل دین تھی شود		عرفی شیرازی
کردن	اگر اجازت عرفی اشاره فرماید	از	تھی کتم ز گمر گنج رمزو ایما را
گردیدن	هوش اگر ناخن بند بر دل شراب ناب است	از	در سبوازمی تھی گرد خمار و خواب است
ماندن	بدانست خضر از سر آگهی	از	که اسکندر از چشمه ماند تھی نظامی گنجوی
تمتیه بروزن تذکره استعداد و آمادگی ۱۲ بهار عجم			
ساختن	کنون که قد تو گردیده حلقه در مرگ		تتمیه سفر عالم بقای ساز
کردن	نفس تیکن ز حرف عشق ز نهار		نداری تتمیه این کار نشین
مصطلح ۱۲ تھی رفتن، پیرایه کردن، و سفر پیود کردن، و تمهید است رفتن، و تنهار رفتن ۱۲ بهار عجم			
۱۲ تھی ماندن محروم ماندن ۱۲ بهار عجم			

مصدر	صله	شاعر
فصل یار		
تیار آمادہ، دھیا ۱۲ بہار عجم		
شدن	بدولت از زخم پاچہ چرخ کوزہ گری	خمیر پائے زخم نمیشود تیار اثر شیرازی
تیر سسم، دخنک، دناوک ۱۲ بہار عجم		
آمدن	زان سینہ تہی کرد کمانت کہ عدورا	ہر تیر کہ انداخت ہمہ بر جگر آمد ظہیر فاریابی
آوردن	می شناسم چشم اور اطرف دست کافر	دیدہ ام تر کا شوخش را عجب آورست سلیم طهرانی
افتادن	نیست جز تیر کیہ با خاکسار خورده است	برزین تیر یکل از شست افتادہ است صا اصفہانی
افتادن	لطیف تر میری در گرم سوئے دل انداز	کان تیر بختین کہ زد می بر جگر افتاد کمال صفہانی
افتادن	تا زان خرقہ با تیر بہ بندی بپاشانہ	افتد ہمہ جا تیر لگا ہست دو کمانہ سالک تفرہی
افگندن	تیر افگندن	بہار عجم
افگندن	گر خضر تیری بتاریکی افگند از رہ مرو	آنکمی بخشید عمر جاودان پیدا کیست صا اصفہانی
مصطلح ۱۲ تیر آور، عیار و مکار ۱۲ بہار عجم ۱۲ تیر افگندن، لازم تیر افگندن کہی آید ۱۲ بہار عجم ۱۲ تیر دو کمان		
افگندن، تیر یکہ چون کشا و یا بدو بجائے رسد و از آنجا جستہ بجائے دیگر خورد، و بعضے گویند تیر کاری، و همچنین تیر دو کمان		
شدن و دو کمانہ افتادن ۱۲ بہار ۱۲ تیر افگندن، معروف، و نیز کنایہ از دھماکے بدر کردن، و طعنہ زدن ۱۲ بہار عجم		
۱۲ تیر بتاریکی افگندن، کار بہ گمان و پندار کردن ۱۲ بہار عجم		
۱۲ آسان تیرے بتاریکی افگندست از شہاب ۱۲ غنی		

مصدر	شاعر	صله
افگندن	مقرعه کم زن که فرس پاسه تست	افگای گنجی
افگندن ^{۱۵}	تیر افگندن بر چیزے	بهار عجم
انداختن ^{۱۶}	لطف کن تیر مرد گرم سوسه دل انداز	کمال الصفا
انداختن ^{۱۷}	شب بنگ ناله بر آسمان انداختم	لطیف کشید
باریدن ^{۱۸}	تیر باران سپاه فتنه طوفان می کند	دانش شهید
باختن	راست گوئی که بر عشق همی باز تیر	ابوالکاسر
بر کشودن	اگر عهد و توارشست بر کشاید تیر	از
بستن	تا زان مژه با تیر به بندی به نشانه	از به
پرداختن	سواران همه تیر پر داخته	گنجی
جستن	از کمانش نجسته تیر خطا	از
جمیدن	نگار من بر من همی چنان بجد	جمال الصفا
خلیدن	تیر او هرگز نمی فتد خاک از بهر آنکه	در به

مصطلح^{۱۹} تیر افگند و انداختن بر چیز، معروف ۱۲ بهار عجم^{۲۰} تیر بتاریک انداختن، از قبیل شست بتاریکی زدن، یعنی کار بگمان و پندار کردن ۱۲ بهار عجم^{۲۱} تیر باران و تیر بارش، تیر با سبیل که از کمان مرده باشد ۱۲ بهار عجم

ع^{۲۲} چو تیر انداختی بر رو دشمن ۱۲ سجد ع^{۲۳} تیر مژه تمنا بدل تنگ مینداز ۱۲ جامی

س^{۲۴} تیر به بجان می خلد از خار خاریست آن ۱۲ خزین

مصدر	صلہ	شاعر
خواستن	از	دل من تیر تو خواہد ز خدا شرب بھر
خوردن	از	کیست کہ غم تو تیر نہسانی نخورد
خوردن	بر	از شوخی ابرو ان فشان
خوردن	بر	دامان چرخ از آہ ستم دیدگان پست
دادن	از	چو مرگانش ز قتل عام شادست
داشتن	از	چشم او در ملک جانہا کفر مانرواست
در افتادن	در	کمان نرم تیر سخت را در چاشنی دارد
دواندن	بر	تیغ چون و سوسہ عشق در افتد بدماغ
دوختن	در	گلش در غنچگی تیرے دو اند
راندن	بر	جز تیر ندوخت بردل و جان
	در	مخالف تو اگر تیر در کمان راند
		ہچو آن تشنہ کہ خواہد بدعا باران را
		صف ترکان کجبت ترکش سہم الغیبت
		تیرش دو کمانہ خورد بر جان سعید قہ
		کس را نخورد تیر دُعا بر نشان ہنوز
		از ان تیر امان کس را ندادست
		قتل عام شہر را تیرے زمرگان میدہد
		مشو ز نہار امین از فریب چشم بیمارش
		تیر چون ششعہ نور در آید بہ بصر
		کہ باج از لعل پیکانے ستاند
		این چرخ کہ خانہ کمانیست
		چو خاریشت سر اندر کشد بہ فیصال

مصطلح

۱۰ تیر خوردن، بدون صلہ، خستہ شدن بزخم تیر ۱۲ بہار غم ۱۳ تیر دو کمانہ خوردن، مثل تیر دو کمانہ افتادن ۱۴ ہا

۱۵ تیر خوردن بر چیزے، رسیدن تیر بر چیزے، ۱۶ بہار غم ۱۷ تیر امان دادن، چون سلاطین کے رانا دہند تیرے

از جہہ خاص باد دہند و این نشان امان باشد، و چون خواہند کہ شہرے را قتل عام یا غارت کنند یا از کسی چیز طلبند و نشان

حکم تاراج بہ سر دارد دہند یا نشان تیر بفرستند ۱۸ بہار غم ۱۹ تیر در کمان راند، ہیکار کردن تیر بر آنداختن بر کسی ۱۲ بہار غم

مصدر	صلہ	شاعر
رسیدن	تا کے ز تو ام جفاے دلسوز رسد	چند از تو بجان تیر جگر دوز رسد جمال مصفا
رفتن	گر خشت تو بچین فدا اندر گزیرد	در تیر تو بروم رود در صف وفا اسکطوسی
ریختن	اگر چنین بن مژہ ہاتیر جفا خواہی بخت	از رخ آئینہ ہارنگ جفا خواہی بخت وحید قزوینی
ریختن	سلاخواہی از چشم بد آئینہ گریبان کش	بر آئینہ کہ از گردن فرازی برہفت ہاتیر میرزا صا صفا
زدن	کاش میر جو زنی تیر من بجان را	عجب را کہ تن مردہ نیارند برون پیکان را کاتبی نیشاپور
شکستن	از نہ سپر سپہر بگذشت	در ہر تیر کہ در کمان شکستم شتا شمشد
شکستن	تا کے ز بیم خود تو دزد م نگاہ را	در سینہ نفس شکستم تیر آہ را طالب آملی
طلبیدن	تیرے زو چشم طلبیدین گل گستاخ	از فرا کہ نہ بچند ازو در گذرانند کاتبی نیشاپور
کردن	سینہ را آماجگاہ در دنا کی کردہ ایم	از غبار دل نفس تیر خاکی کردہ ایم وحید قزوینی
کشان	اگر کشید کمان و کشاد تیر خدنگ	عجب مدار کہ پہلوے کفر را بدید و ابجاری
کشیدن	لبشہ فراقم و آمادہ و داع	از تیر و زشت چست کمان کشیدہ ام صا صفا
مصطلح ۱۵ تیر ریختن زدن کشادن کشیدن، تیر انگندن ۱۲ بار عم ۱۵ تیر در کمان شکستن، میا کردن تیر برے انداختن برے ۱۲ بار عم ۱۵ تیر خاکی، نوے از تیر کہ از ہمہ تیر ہا دور تر رسد ۱۲ بار عم ۱۵ تیر کشیدن از چیزے بمعنی تیر خوردن ۱۲ بار عم		
عہ از نگاہ تیر ہر جا ترک چست تیر بخت ۱۲ بطوری عہ شہم سینہ زدی تیر در بر پیکان، میا ندل و جانم کشا کش ست ہنز ۱۲ شانی معہ از غمہ زدی تیر جبار دل مجروح ۱۲ خسرو للعہ بکشائے تیر ترکان و بریز خون حافظ ۱۲ حافظ		

مصدر	صلہ	شاعر
کشیدن ^{۱۵}	بیان شکوہ عاشق زبان نمی دارد	کشتیر جراح کمان نمیدارد تاثیر اصغما
کشیدن	کشا طره او بر کین جان بادست	در کشید غمزه او در کمان ابرو تیر انکس امیر
کشیدن ^{۱۶}	کمش بر هر کشتیر و کمش باز از حد مالا	بر کزان مژگان بصدناوک صد و یک تیر کمال خجند
گذشتن	گذشته چنان از سپهر تیر کین	از که آه اسیران ز چرخ برین قاسمی گونا بک
گرداندن ^{۱۷}	از تو تاشد بزم شن و خویش را گم کرده است	تیر گردانی کند چون شعله جواله شمع راضی ⁺
گرفتن ^{۱۸}	راه پراز ستاره شد خنجر او چون برق زد	در خود قدر دو پاره شد تیر چو در کمان گرفت بدر چاچی
نشاندن	من تیر نظر را بنشتم بنشانی	چون کج نظران دیکه پندار و گمانند نامر اصغما
نشستن	ببال و پیرمرو از ره که تیر پر تابانی	به عیر هو اگر رفت زمانی دلی بجان شست حافظ شیرازی
نهادن ^{۱۹}	بشرق و غرب اگر دشمنی بود بمثل	به در که در عداوت تو تیر بر بند کمان معز نیشاپور

مصطلح

لے تیر کشیدن جراح، ہم کشید زخم و سوزش کردن آن ۱۲ بہار عجم ۱۵ تیر کشیدن بر چیز، تیر انگندن ۱۲ بہار عجم
 ۱۶ تیر گردانی، چون چیزے گم شود اسامی حضار بر دور پیالہ نویسند و تیرے در آن گذاشتہ افسون خوانند تیر خود بخود
 در حرکت آید و چرخ زدہ بر نام زد و آیتد، و این تیر بارادر عربی "اقداح" گویند ۱۲ بہار عجم ۱۷ تیر گرفتن و کشیدن
 ہمما کردن تیر بر اسے انداختن ہر کسے ۱۲ بہار عجم ۱۸ تیر نشستن و بر چیزے و بر چیزے، رسیدن تیر بر چیزے

+ فصاحت خان ۱۲ بہار

تیر نشانند متعدی آن ۱۲ بہار عجم

عہ کہ چو تیر کشند ز آستان برخاک ۱۲ صائب عہ نشان ندیدہ منہ تیر در کمان ز نہار ۱۲ صائب

مصدر	صده	شاعر
نهادن ^۱	شندیم ز دانش پودمان درست	که تیر و کمان او نهاد از نخست اسدی طوی
تیرگی تاریکی ۱۲ بهارجم		
باریدن	چه تیرگی که ز دیوار و در نمی بارد	از بکوی صومعه کان جلوه گاه ساقی نیست خلوت تر شیزی
بردن	دیکش از دل عشاق تیرگی برد	از چوبوے جامه یوسف ز چشم اسریریل معجز نیاپور
جوشیدن	تیرگی می جوشد از غمخانه افلاک ما	از شمع بزم خویش را در تحت صرصر ختم طالب آملی
خاستن	در دزد دل عاشق بھی ناب نخیزد	از این تیرگی از خانه بهمتاب نخیزد شانی مشهد
داشتن	این تیرگی ز روز ازل داکو کم	از مادر زاده سرسپتان سیاه کرد فطر مشهد
رفتن	تا ز تخم تیرگی نیر چشم شد سفید	از این سیاهی از فراغ من اسرار بخاست اوحد کادرو
فزدون	فزد و تیرگی خاطر از ایام مرا	از بنفش گل کند از لاله چراغ مرا صاف صفا
تیره تاریک و کنایه از ناخوش و درهم ۱۲ بهارجم		
بودن	باز آ که شهر بدیو تاریک و تیره باشد	از شهر بود نتوان باشد که در جهان هم خسر دهلوی
داشتن	زبان روشن از لبس تیره دارد روزگام	از بنجاموشی و صیت میکنم شمع مزارم را وایزدی
ساختن	روز مایه ز خط لب جانان سازی	از روزی خضر کنی چشمه حیوانی را اصفی تیرازی
شدن	چشم من تیره شد از فرقت یوسف رو	از چشم دارم که نسیمی رسد از پیرنش آذری مغربی
شدن ^۲	مرغ دلم طارست قدسی عشق آشیان	از از نفس تن بلول تیره شده از جلان حافظ تیرازی
مصطلح ^۱ تیر نهادن، میا کردن تیر بر آنداختن بر کس، و وضع تیر کردن، از قبل این و رسم نهادن ۱۲ بهارجم		

تیره شدن از چیزه، کنایه از ناخوش و درهم شدن ۱۲ بهارجم

مصدر	صده	شاعر
کردن ۱	زمانه مر و شنش تیره کرد	ز دوران رسید آفتابش بزرده
کردن	مکن بچن طمع تیره زندگانی خویش	که روز هم شب تارست برگد ای چراغ صفا
گردیدن	ولے چندان بنودش پر تو صبر	که خورشیدش نگر دتیره چون ابر
نشستن	ناشسته روی تیره نشینم به پیش او	پرخشم از چو کودک بدفهم را ستاد
گشتن	چو افراشت در غنچان بارگاه	جهان تیره گشت از غبار سپاه
تیز مقابل کند و کنایه از زخم ملک ۱۲ بهار عجم		
ساختن	فلک دوا سپهچی تا برپیم که بدار	زهره تو ام آهسته باش و تیز متاز
خاستن	تیز چو گوش فرس تیز خیز	صورت و معنی بصفت هر دو تیز
دیدن	تیز بین باد آفتاب پرست	تا به بیند که ما هتا بے هست
ساختن	که بر فروخت زمره رو آفتاب مرا	که تیز ساخت بر آتش دل کباب مرا
شدن	لے کلک من در سخن تیز شد	چو منقار طوطی شکر ریز شد
کردن ۲	قلم تیز کردن	بهار عجم
کردن	در کشتنم گران خزه پر بهیز میکند	خنجر بسنگ سر به چراتیز میکند
مصطلح ۱ تیره کردن، ناخوش و در هم کردن ۱۲ بهار عجم ۲ تیز کردن قلم، کنایه از قتل زدن قلم را		
تا خوب نوشته شود ۱۲ بهار عجم		
عه که بر چشم مردم جهان تیره کرد ۱۲ سعدی		

مصدر	صده	شاعر
کردن ^{۱۵}	از	هر جار هم شکایت آنشوخ سرگم
گردیدن	ب	تا از برای قتل خودش تیز تر کنم باقی کاشی
گشتن	بر	گر دید تیر غمزه مستش بخون من
		تیغ نه بل کاشش فولاد خیز
		بر دل سنگین عدد گشته تیر خسرو دهلوی
تیزی ضد کندمی ۱۲ بهار عجم		
دادن		سوهان فلک تا گل عدل تو شکست
داشتن		تا بدار از کان بروید در ز ما سحقیق
		تیزی نتواند که دهد خارستم را انوری بورد
		تیزی الماس دار دنا خن اندیشام صبا صفا
تیشہ آله آهنی که نجاران و سنگ تراشان دارند ۱۲ بهار عجم		
آلودن ^{۱۶}	ب	فرهادم داند تیشہ شیرین بسرا ما
خوردن ^{۱۷}	بر	آلوده بجز دل نکند تیشہ خود را
خلیدن	در	صد آتیشہ که برنگ خورد در گرت
خوردن ^{۱۸}	بر	خبر بگیر که آواز شیشہ جگست نسبتی تیار
زدن ^{۱۹}	اندر	مردم ازین غم که ناگه تیشہ هادر و خلد
زدن		دوش دل چون با خیال دستم آغوش
		تیشہ بر پا خوردن
		تا بکے هر سودوم در سومات
		تیشہ بر پائے ایمان می زخم عرفی تیرازی
		تیشہ زن اندر هنر انداختن
		تخته نسازد ز پئے سوختن خسرو دهلوی
مصطلح		
۱۵ تیر کردن کسی را، گرم کردن و برانگیختن ۱۲ بهار عجم ۱۶ تیشہ آلودن چیزی و خوردن چیزی معروف ۱۲ بهار عجم ۱۷ تیشہ بر پا خوردن و بر پا زدن، از تردد باز ماندن و برهم زدن کار و بار خود ۱۲ بهار عجم		

مصدر	صله	شاعر
زردن ^{۱۱}	تیشہ بسوے خود زردن	بہار عجم
تیشہ شمشیر و ہر چیز بزندہ مانند کار و غیر آن ۱۲ بہار عجم		
آختن ^{۱۱}	یکے آختہ تیغ زرین زبر	از یکے بر سر آورده زرین سپر اسد طوسی
آزمودن ^{۱۱}	بر غیر آزمود ز بیداد تیغ ناز	بر بنگہ چہ کرد و لبر حق ناشناس من از شوک ابر آباد
آمدن ^{۱۱}	مرد اوقت فرد آمدن تیغ بفرق	بہ چہین فلکندن بچہین ننگ شہادت باشد طالب آملی
آمدن ^{۱۱}	پوآب زندگی خوشد و لب تر نمی سازد	بر اگر تیغ دو عالم بر گلوے عشق می آید صفا صفا
آلودن ^{۱۱}	بخون شکارے میالائے تیغ	بہ کہ داری بقتراک بستان دیغ غلو تر شیزی
آوردن ^{۱۱}	بر حرف من قلم شود انگشت اعراض	بہ تیغ و ترنج اگر بمیان آورد کسے کاشی آملی
آہیختن ^{۱۱}	علم افکنده ہزاران صف طوطی طالب	در ہر کجا یک تنہ تیغ سخن آہیختہ ام طالب آملی
افتادن ^{۱۱}	خوشید رخت نخست تیغے کہ بزود	بر بر لعل لبث قتاد و کر دوش بدویم سیفی موزی
افتادن ^{۱۱}	تیغ از کف افتادن	از بہار عجم
انداختن ^{۱۱}	سخن غلافی میکند بے من ہجر اوان	بر چو آیم برد کانش تیغ اندازد بر دامن سیفی بخاری
باختن ^{۱۱}	میدان تیغ بازی برق ست روزگار	بیچارہ دانہ کہ سر از خاک بر کند صفا صفا
مصطلح ۱۱ تیشہ بسوے خود خوردن، حرص طبع کردن ۱۲ بہار عجم ۱۳ تیغ بفرق و برگلو آمدن، معروف ۱۲ بہار عجم		
۱۴ تیغ و ترنج بمیان آوردن، کنایہ از امتحان ۱۲ بہار عجم ۱۵ تیغ افتادن و از کف افتادن، معروف ۱۲ بہار عجم ۱۶ تیغ انداختن، معروف ۱۲ بہار عجم ۱۷ تیغ باختن، باہم بازی کردن بہ شمشیر، مثل گردانیدن پیکہ کہ سلاح دکنیان است ۱۲ بہار عجم		

مصدر	صله	شاعر
باریدن ^{۱۵}	در	گردن نهادیم الحکم شد حافظ شیرازی
برافراختن		خفرا بد اگر بر برق تازد ناظم هروی
بر آوردن		بس کشته دل زنده که بر مهر گرفتار افتاد حافظ شیرازی
برداشتن		که گرد و عرش کرسی حرف تابو نشیدنش عرفی شیرازی
برداشتن ^{۱۶}	به	بجان تیغ بردار آن شاه شد طغریا شمس
بریدن ^{۱۷}	بر	سر تیغ او تاج و افسر برد نظام گنجوی
بر کشیدن	به از	مگر بر کشد شمع عشق تیغ غلامی شیرازی
بریدن ^{۱۸}		هر کجا دانی که تیغ می برد و الماس باش شهرت تیرازی
بر گرفتن		گر شنیدی که ملک هست عقیق ابو حنیفه غزنوی
بستن	از	سر شمشیر بر فتراک بندد ناظم هروی
بستن ^{۱۹}		که غمزه تو کمربست تیغ ابر در اصاب صفا
بستن ^{۲۰}	به	چوناز او بمیان تیغ بدگمانی بست محسن کاشی

مرحله طالع تیغ باریدن، و بر آوردن، معروف ۱۲ بهار جم ۱۵ تیغ بردار، آنکه در سوار تیغ بردا چهاره رود ۱۲ بهار
 ۱۵ تیغ بر سر بردن، قصد بر کردن ۱۲ بهار جم ۱۵ تیغش محو گردد، کنایه از آنکه استعداد دارد که از دستش کاری برآید ۱۲ بهار جم
 ۱۵ تیغ بر کمربست میان بستن، معروف ۱۲ بهار جم

۱۵ تو تیغ را بروی قلم بر کشیده ۱۲ اسدی ۱۵ سبک تیغ تیر از میان بر کشید ۱۲ اسدی

مصدر	صله	شاعر
خندیدن ^۱	بر	که خندد برو تیغت اندر نبرد اسد کطوسی
خوابانیدن ^۲		که خوابانید تیغ ست خوابانید چشمش صبا صفهانی
خوابیدن ^۳		تیغ خوابیدن بهار عجم
خوردن ^۴	از	نخورد و اندامان از دست جانان تیغ طالب آملی
خوردن ^۵	بر	هر چند تیغ هر خورد بر فسان برف افشار نازداری
دادن ^۶	به	ناز برقع پیش خورشید جهان آرا کشید شاکه شندی
دراقتادن ^۷	به	تیر چون شمشیر نور در آید به بصر کمال صفهانی
داشتن ^۸		سرش را به تیغ ز تن باز کرد نظامی گنجوی
دیدن ^۹	در	و دید با هم ظلمات و خضر و اسکندر کمال صفهانی
راندن ^{۱۰}	بر	استخوانم زخم ساطوری نداشت خلوتی شیرینی
رساندن ^{۱۱}		تیغ چنان رساند که از استخوان گذشت فتاحی شیرازی
ریختن ^{۱۲}	به	از لبس و یوم تیغ کین مهر درخشان ریخته طاهر اشک
زدن ^{۱۳}	بر	بر من چو تیغ ستم واقف دم باش اوجی نظرنری
مصطلح^{۱۴} تیغ خوابانید خوابید تیغ زدن، وزده شد ۱۲ بار عجم تیغ بر فسان خورد، تیر شد تیغ ۱۲ بار عجم س^{۱۵} تیغ دار، سپاهی و گلبان ۱۲ بار عجم تیغ راندن و رساندن و ریختن، معروف ۱۲ بار عجم ع^{۱۶} بردن برگ، تیغ جفاچه را به دیوانه است کای زدی روی قلم نراند ۱۲ خسرو		

مصدر	صده	شاعر
زردن ^۱	بر	راست مانده تیرگی که زنی بر فسنه ^۱ سلاساوی
ساختن ^۲	از	کند مشتری گردن خود در از ^۲ طغر مشد
شدن ^۳		که در تیغ شود پیش دم تیش ^۳ ما صا اصفهان
شکستن ^۴	بر	شکستی بر دلم دستت مریزاد ^۴ زلالی خواند
شکستن	در	گرزها همچون سپرد کرده زخم تیغ خور ^۵ کمال اصفهان
فرد آوردن		یک تیغ فرد آورده صد سترن انداز ^۶ شانی شهید
فرد داشتن	بر	ز برق آفتی که رسد میخ را ^۷ انطا گنجوی
فلگدن		تیغ بیفکند و بهم دست بست ^۸ خسرو بلوی
کردن ^۹	به	بخاک کرده بود هر قدم هزاران تیغ ^۹ طالبائی
کردن		چین ز جوهر جو بار و فلگند تیش ^{۱۰} ما صا اصفهان
کشادن		تیغ کشادن
کشودن		تیغ کشودن

مصطلح

۱ تیغ فیرن زردن، تیر کردن تیغ ۱۲ بهار ۱۵ تیغ ساز، آنکه تیغ سازد ۱۲ بهار ۱۳ تیغ شدن، روبرو شدن
 و در برابر جواب دادن ۱۲ بهار ۱۴ تیغ شکستن، معروف ۱۲ بهار ۱۵ تیغ بخاک کردن، ترک فتنه و خونریزی

کردن ۱۲ بهار ۱۶

مصدر	صله	شاعر
کشیدن ^{۱۵}	بر ع	چشم تو بمبه خنجر فولاد کشید
کشیدن ^{۱۶}	به	خوبان بدیر و کعبه عنانی کشیده اند
کشیدن ^{۱۷}	به ع	تبسم که بخون بهار تیغ کشید
کشیدن ^{۱۸}		بینی تو تیغ می کشد پیوسته
کندن ^{۱۹}		زمانه تیغ ستم کند یا علی زنهار
گذاشتن ^{۲۰}		شیرند به همیشه در چون تیغ گزارند
گذاشتن ^{۲۱}		تیغ به رو گذاشتن
گرفتن ^{۲۲}		دامان ناز بر زد و تیغ جفا گرفت
گرفتن ^{۲۳}	به	آتش از سینه فشانند چو کوره گرمی
گذاشتن ^{۲۴}	بر	ملک نار زانیا بستان که از زانو توئی
نشان دادن ^{۲۵}	به	می نشاندم تیغ ابرو کس دیگر بچشم
		هست در سر باز فکر خانه آراست مرا واضح دلو

مصطلح

۱۵ تیغ کشیدن، معروف ۱۲ بهار عجم ۱۵ تیغ بفسان کشیدن، تیز کردن تیغ ۱۲ بهار عجم ۱۳ تیغ بخون کس و در خون کس کشیدن، آلوده بخون مقول کردن ۱۲ بهار عجم ۱۴ تیغ کشیدن، راست و سرتیز شدن، دین و حالت شرف شدن، بر مرگ بود ۱۲ بهار عجم ۱۵ تیغ کندن، از نیام بر کشیدن آنرا ۱۲ بهار عجم ۱۶ تیغ به رو گذاشتن، بجز و تعدی چیزی که گرفتن ۱۲ بهار عجم

۱۷ چون کشته تیغ جفا بر سر میله و گرے ۱۲ میلی ع ۱۸ بکش تیغ جفا در خون شاهی ۱۲ شاهی

مصدر	صلہ	شاعر
نشستن	با این پیر مصطلحے داشت زانکہ تیغ بہ	برندہ ترشود چو بنگان شست ^{شما کشند}
نمودن	ز نیل و مشک پیوند مع داودی از	ز دروینا بنائے تیغ گوہر دار ^{ازرقی ہر}
نہادن	پیش آن جراح ہر کے رود کار پیش بہ	از بر کا مرہم اوے نم تیغے بخولش ^{مخلص کاشی}
نہادن	اے صبر پیش رستلا بردن برید بہ	کان ترکست تیغ سیاست بجا نہاد ^{شما کشند}
نہادن	تیغ برد و نہ وازدی وازدوش میرس بر	اگر بخواہی کہ رسنام تو تار کن حطیم ^{ابو ضیفہ غزلو}
تیمار غم خوردن ۱۲ بہار عجم		
خوردن	دل خون گشت از تیمار خوردن از	در دم خستہ شد زین خار خوردن ^{خسر دہلوی}
کردن	کے دل ہم رسادگی کا شوق تیمار کشند	اگر قوی اند چارہ از چشم بیمار کش کند ^{مخلص کاشی}
کشیدن	تیمار رعیت کشد و اندہ درویش	کایز دہد ہاد اورا اجر اندہ و تیمار ^{فرخی سیستانی}
گفتن	رقیباً بر حتی گر باورت ناید غم خسر	کہ من تیمار بلبل پیش تو تیمار میگوم ^{خسر دہلوی}
نہادن	میندیش از کشتش تیمار بر من بر	بقدر زور من نہ بار بر من ^{نظای گنجوی}
میہم بجاک وضو کردن ۱۲ بہار عجم		
برخاستن	آب آند یتیم برخاست	بہار عجم
مصطلح ۱۵ تیغ بخولش نہادن، امر نامرغوب بنا چارہی تحمل کردن ۱۲ بہار عجم ۱۵ شاع مشہورست کہ آب آند یتیم برخاست، از قبیل فتنہ فروختست و نزاع برخاست ۱۲ بہار عجم		
۱۵ دلم زد سوسہ عشق کے خورد تیمار ۱۲ میر معری		

مصدر	صله	شاعر
دادن	از	بهر سجده پیش پایش همز خاک پا او دیده را دام تیم گرج غرق آب بود خسر دهلوی
شکستن	از	چونم درخ قدر طاوس مست ز آب خشن چون تیم شکست وحید قزوینی
کردن	از	بآن خاک هر کس تیم کند کف از آب رحمت چو قلزم کند طغرل مشهدی

باب ثمار

فصل با

ثبت نوشتن، و رقم کردن ۱۲ بهار عجم

افتادن	در	حدیث آرزو مند که در این ثبت افتاد همانا غلط باشد که حافظ داد تلقینم حافظ شیرازی
بودن	بر	ثبت بر صفحه گل این رقم رنگین بود رفت بر باد هر آنچه که از یاد آمد ثابت الایاد
شدن	بر	کز اقبالش این نامه نامدار شود ثبت بر صفحه روزگار قاسمی گوناباد
کردن	بر	آن باد که بر محضر یکتائی او ثبت کردست خرد نام بد و نیک جهان را واله هروی
گشتن		شهنشاه روی زمین گشت ثبت شهنشاه زیر زمین شد رقم رفیعی کاشانی
نمودن	در	داعی از جمله مخلصا صا و الاخلاص حسا فرموده نام او را در جریده بند گاشت نهاد نصیر گهانی

ثبتات بر جای بودن، و قرار گرفتن ۱۲ منتخب اللغات

پذیرفتن	از	نام از کرم ثبات پذیرد نه از درم این نکته گفته حاتم طایه باندیم خویش فغانی شیرازی
جستن	از	انویں کنشاده جبینان ثبات عیش مجو که گل دهند بخوار و یک نمزند هندی نظیری نیشاپوری

عه زمانه بکدام خاکسار دم کرد + ز آب دیده من میتوان تیم کرد ۱۲ الهی همدانی

مصدر	صله	شاعر
دادن	به	حافظ آندوبین شکرده ایندولت داد
داشتن	به	کان ملالت ست فغانی و کوه درد
نمودن		بیک ثبات که هنگام کار بنمودی
		که باز از غمت صبر ثباتم دادند
		دارد بیاد لعل تو صبر و ثبات هم
		به بر و لطف در آمد جهان جانی عاق
		طغایریابی

فصل سیم

شعر بر وزن کمر میوه ۱۲ بهار عجم

باریدن	نیست بجهت شکر تو درین باغ سمری	نخل سیراب چو گردید شمر می بارد	قاسم شمس
بخشیدن	هزار نخل جگر بر آوردم	امید نیست که یک تو تم شمر بخشد	شانی شمس
بستن	سگ می بارد از افلاک ندانم دیگر	نخل امید که امروز شمر می بندد	صا صفا
چیدن	بادب باش درین باغ که هر کس اینجا	می نهد بر سر هم دست شمر می چید	
خواستن	ز باغ وصل شمر خواهم آنقدر که دهند	کجا نظر بکشیرست یا قلیل مرا	عرفی شیرازی
دادن	ز باغ وصل شمر خواهم آنقدر که دهند	کجا نظر بکشیرست یا قلیل مرا	
ریختن	بسته بطلنک من از دهان یار میریزد	شمر چون خفته گردد خود بخود از دایر میریزد	صا صفا
گرفتن	محبت را پس از قطع محبت لذت می باشد	که شاخ نخل پیوندد به از اول شمر گیرد	رضا کشمیری
گسترن	ز تلک تازه من شعر تر نمی گسدد	که شاخ سدره و طوبی شمر نمی گسدد	صا صفا

مصطلح له شمر بستن نخل و شاخ ، بار آوردن ، و همچنین شمر گرفتن نخل و شاخ ۱۲ بهار عجم

عه خود خوانا چمن پیرا نهالے تا شمر گیرد ۱۲ حزن

مصدر	صلہ	شاعر
فصل نون		
شنا سخن نیک، دستایش ۱۲ بہارِ عجم		
آموختن	در و غم را بنور خود برافروز	نظامی گنجوی
بودن	شنا باد بر جان پیغمبرش	محمد فرستادہ در بہرِ شش اسد طوسی
پرداختن	بسط سائے نسیم صبح خیز نفس از غنچہ	دہانِ شنا پر دازان دمیدن گیرد ظہیر تفرشی
برگرفتن	نفس خود از راہِ شنا برگرفت	نور بقا دید و شنا برگرفت خسرو بلوی
خواستن	اگر پست و بلند افتاد شعرم	بہ بقدر شعر می خواہم شنا ہا فیضی اکبر آبادی
خواندن	کہ لے مداحِ نظمت عقد گہر	بہ عہر شنا خوان ضمیرت موج کوثر ناظم ہردی
طرز آیدن	شنا طرازی پیشگاہِ سلطنت را غزل ہر	قصائد غرا ظہیر تفرشی
کردن	گلزار وصل شاہد معنی بدست کرد	از از بخت خود چہ مایہ شنا کرد روزگار عرفی شیرازی
گستران	مے نخواہی کہ من باندک سعی	در با شمت در جہان شنا گستر ظہیر یابی
گفتن	خدایت شنا گفت تجبیل کرد	بہ زمین بوس قدر تو جبریل کرد سعد شیرازی
فصل واو		
ثوابِ مزدِ طاعت، و مقابلِ گناہ ۱۲ بہارِ عجم		
آمدن	دوسر روز نیست کہ در دید نگذین عجب است	از نہ ثوابِ بے زمن آید نہ گناہِ گاہے حزین با صفہائی
عہ بچہ سزاہ و پیرِ شنا خوان کرد ۱۲ کمالِ صفہائی عہ چو رجز از تو شنا خوانم آنچنان دانم ۱۲ فیضی شنا پوری سہ شنا گفت بزرنگی ۱۲ سعد		

مصدر	صلہ	شاعر
اندوختن	از	والحمد للہ اندوختہ نصیر محمدانی
بخشیدن	بہ	دو جام مے اگرم از پے سحر دہد آرزو اکبر آبادی
بردن		کہ خاک میکدہ عشق را زیارت کرد حافظ شیرازی
دادن	بہ	آزرا کہ ہمت تو بدنیادہد جزا معزی نیشاپوری
داشتن		اگر ثواب ندارم مرا گناہے نیست کاتبی نیشاپوری
کردن		از قید روزہ ام بر ماند و ثواب کرد شانی مشهدی
یافتن	از	وز سیرت بد عقاب یابی اوحہ کرمانی

تمام شد

اعلان

ارمغان آصفی

کے تمام حقوق بذریعہ حبسٹری باضابطہ محفوظ ہیں کوئی صاحب قصد
طبع نفرمائیں، جس کتاب پر شتر کی مہر یا دستخط نہوں گے وہ
مسرود خیال کیجائیگی

المشتر

محمد عبدالحمید خان

آگرہ

۳
واللہ ہو الغنی الحمید
ارمغان
ملقب بہ

ارمغان آصفی

حصہ ۳

تالیف

عالیجناب مولانا محمد عبد الغنی خان صاحب غنی مؤفرخ آبادی

سلمہ اللہ العالی القوی

بتصنیع بندہ ہیچیدان محمد عبد الحمید خان عفاعنہ اللہ الننان

در مطبع ۱۲۸۶ منبع النور اگر باہتمام نصیر الدین احمد جاپگر دیکھ

۳۲۳

والله هو الغنى الحميد

ارمغان

ملقب به

ارمغان آصفی

حصہ ۳

تالیف

عالمیغناپ مولانا محمد عبد الغنی خان صاحب غنی - موفرخ آبادی

سلمہ اللہ العالی القوی

بہ تصحیح بندہ سچیدان محمد عبد الحمید خان عفا عنہ اللہ المنان

مطبع منبج النور اگرہ ہاتھام نصیر الدین احمد چاپ کر دیکھ

۱۳۲۳ھ ہجری

بسم اللہ الرحمن الرحیم

باب جیم تازی

فصل الف

جادو تشدید راہ و فارسیا بمعنی خطی کہ در راہ از نقش پارسی را پیدا شود استعمال کنند و اکثر تخفیف آرنده ۱۲ بہار

مصدر		صلہ	شاعر
اقتادان	از بسکہ میروند بمرزہ ملک بہم	بر	ایک قتادہ جادوہ بر راہ کمکشان جمال صفحہ ۱۲
افگندن	جادوہ ہایرہ رغل از گون افگندہ ام	از	مطلب ما بہم ست از پیش پا افتادگی طالب
بالیدن	حق شناسی حیرت افزا دل آگاہ شد	بر	جادوہ بالیدہ القدر بر خود کہ سد راہ شد معریشاپوری
خوابیدن	جادوہ خوابیدہ داند پا شو قم برق را		دست کوتاہ مرا بہر جا عنان گرد دیند راقم مشہدی
کشیدن	سخن ز روضہ ضوان بگوئے یار کشد	از	چو جادوہ کہ ز صحرابہ لالہ زار کشد غالب بلوہی

مصطلح جادوہ خوابیدہ راہ دور و دراز بر قیاس راہ خوابیدہ ۱۲ بہار عجم

عہ طالب خلف حاجی میرزا کمال بیگ ۱۲ داغستانی

مصدر	صلہ	شاعر
جاروب معروف ۱۲ بہارِ عجم		
بستن	در کنج دل ظہوری جاروب آہ بستم	از سینہ پاک رنتم فکر خیال مردم
دادن	اکبش چن بسی آتشک از بخانہ یاد کن	بیاد آستان او دی جاروب مرقان را
زدن	دوش در خون امرغ مرقان بگلش زدم	تا بشت بزم ریش جاروب آتش زدم
کردن	شہسوار کیہ نم گرد درہ جولانش	آفتاب از قرہ جاروب کند میدانش
کشیدن	پیوستہ دلم صاگر و خطا یارست	جاروب کش خانہ آئینہ غبارست
جام پیالہ و شراب، و شیشہ رنگین کہ در دیوار ہا خانہ و حمام تعبیه کنند ۱۲ بہارِ عجم		
آوردن	بیاسا قیام صبا بیار	دواے دل و جان شیدا بیار
آوردن	جام بکف آوردن	بہارِ عجم
بخشیدن	بیاسا قی آن جام آئینہ رنگ	کہ میخوایدش خسرو روم و زنگ
برداشتن	بمن بخش از راہ لطف و کرم	از آئینہ دل برد زنگ غم
برداشتن	شب روم بر بام آئینہ چشم بر وزنم	جام بردارم بجایش دیدہ روشن خنم
بردن	روان گردید خوانب لم از ساغر دیدہ	بیاد لعل و چون جام می پیش دہن بردم
پیامودن	جز این جام پیالے صبا سرود	نسا زد کسے شیشہ از چنگ رود
مصطلح ۱۵ جام بکف آوردن معروف ۱۲ بہارِ عجم ۱۶ جام پیالہ شراب خوار ۱۲ بہارِ عجم		
۱۷ جامے بمن آورد کہ بستان و بنوش ۱۲ لطف و نشاط پوری		

مصدر	صله	شاعر
پیمودن ^۱	به	که رنگ آورد از عقیق یمن
چشیدن		به نقلی که شکر دهان گزید
خوردن		پر شور تر ز صبح قیامت برآمده
خواستن	از	بمن ده رہا جانم از بیخ راه
دادن	در	اگر می دهی پر تگالی بد
دادن	به	چشم خالی میدهد گویا دلش از پیرت
داشتن		بدان جامداران چه بیداد کرد
داشتن	بر	قد را این نعمت نمیدار می چرا
داشتن	به	سلطانی جم مدام دارد
داشتن	در	در گوشه به پیش تو جامی نداشتم
رسیدن	را	بینوایان را نظر بر حمت عام و بس
زدن		فرصت عیش نگه دار و بن جامی چند

مصطلح

۱ جام پیمودن، شراب خوردن ۱۲ بار بمجموع جام خالی دادن، معروف، و فریب دادن، چو ساقی مست را از روی امتحان جام خالی میدهد ۱۲ بار بمجموع جام دار، شراب خوار ۱۲ بار بمجموع جام زدن، شراب خوردن ۱۲ بار بمجموع

ع هر جام می که در نظم می دهی بغیر ۱۲ فغانی

مصدر	صلہ	شاعر
زردن ^{۱۵}	جام بر سنگ زدن	بہارِ عجم
ستاندن ^{۱۶}	جام بزمین آورد کلبستان و بنوش	گفتم نخو مگفت برائے دل من لطیف نیشاپور
شکستن ^{۱۷}	کے توانم دید ز ابد جام صہبا بشکند	مے پر در نگم جابے گرد بریا بشکند ماہر الکربابی
شکستن ^{۱۸}	ستی و دیوانگی جام میجا شکست	صرفہ درین بزم نیست ساغر حرم داشتن عرفی شیرازی
شکستن ^{۱۹}	توان جام بزم اجل را شکست	بدستے کہ چمان یہ پیمانہ بست ظہوری شیرازی
کشیدن ^{۲۰}	عاشقا گر بود خواہی در میخوارگان	جام مے بر تارک سرا ایگان باید کشید معر نیشاپور
کشیدن ^{۲۱}	چو آفتاب بکش جام آتشین بر سر	کہ از خار عذار تو رنگ مہ دارد صفا صفا
کشیدن ^{۲۲}	در مسجدیم طاعت خانہ شغل مات	جامے بطلاق ابرو کجواب می کشیم طالب آملی
گذاشتن	آنسکہ ذوق بادہ برو تلخ مے نمود	بگذاشت جام شربت و میل شراب کرد فنا شیرازی
گردیدن	فلک انشب بکام زندہ در آشام میگردد	عسکون خواب را کن کہ منشب جام میگردد فغفور لاهیجی
گرفتن	کے تاکو پیالے جام غیرت دردہن گیرد	الہی اشک آتش گرد و در جان من گیرد شفا صفا
گرفتن ^{۲۳}	جام گیر	بہارِ عجم
مصطلح^{۱۵} جام بر سنگ دن، از شراب تو بہ کردن ۱۲ بہارِ عجم^{۱۶} جام شکستن، معرود، در سو کردن، و نومید ساختن ۱۲ بہارِ عجم^{۱۷} جام میجا، کنایہ از با وسوسہ و آفتاب ۱۲ بہارِ عجم^{۱۸} جام بر تارک کشیدن و بر سر کشیدن، شراب خوردن بیک بار چنانکہ از دے چیزے نمائد ۱۲ بہارِ عجم^{۱۹} جام گیر، شراب خوار ۱۲ بہارِ عجم		
عہ اگر تردا منی جامے بر سر کش ۱۲ زلالی		

مصدر	صله	شاعر
گرفتن	نزدیک شد که عاشق جام مراد گیرد	از دو چند بند می درایاغ مردم
نوشیدن	مراکبین دولت امر و دست در چنگ	بدولت چون نوشتم جام گل رنگ
نهادن	آنجام طرب شکار بر دستم نه	وان ساغر چون لگار بر دستم نه
جامه رخت پوشیدنی و گسترده ۱۲ بهار عجم		
انداختن ^۱	جامه فاخته کلبک بدوش اندازد	گر نه بیند روش سر و خرامان ترا
انداختن	از پله آرایش جا بست ارباب فات	جامه در در ترا بر قد جان انداخته
بافتن	بے لگار جامه باقم بست تابا زارها	بهر من هر لحظه پیدا میکند سر کارها
بالیدن ^۲	چون شمع هر که سوخته داغ نیاز تو	بالیده جامه جامه بخود از تو
بخشیدن	دوستان را جامه تجریدی بخشد خدا	شاه می بخشد بخا صان مه پوشیده را
بردن ^۳	یا بکشد بر چهره نیل عاشقی	یا فرو بر جامه تقویٰ به نیل
برکشیدن	جامه تن از تن جان بر کشم	خامه نسیان بجهان در کشم
برکندن	ز سر تاج فرو بنگ بنگسده	ز تن جامه شدم بر کنده
بریدن ^۴	جامه بر قد کس بریدن	بهار عجم
مصطلح ^۱ جامه فاخته بدوش انداختن، لباس مایه پوشیدن ۱۲ بهار عجم جامه جامه بالیدن، بالیدن با فراغ از خوشی و نشاط ۱۲ بهار عجم جامه در نیل فرو بردن، لباس مایه پوشیدن ۱۲ بهار عجم جامه بر قد کس بریدن، جامه نوقطه کردن و باندازه قامت او دوختن ۱۲ بهار عجم		

مصدر	صله	شاعر
پوشیدن ^{۱۵}	از	جامه از مصحف رخس پوشید و باور نکرد سائیر اصفا ^{۱۶}
پوشیدن	برای	ماهر دریدن گریبان پوشیم جعفر زبانی
پوشیدن ^{۱۷}		حذر کنید چو پوشید جامه سلطان سرخ واعظ قزوینی
خواستن	در	باشک از پرده بکاویده می شویم سیاهی خزین اصفا ^{۱۸}
دادن	در	یا نیم گردون که رو بکس بودیکان مرا کاتبی نیشاپور
داشتن		در جامه نخی گنجد ازین جامه که دارم سیفی هروی
دریدن		یک ناله دلخواه کشیدن نگذارند شفا اصفا ^{۱۹}
دریدن ^{۲۰}	بر	جامه بر تن کس دریدن بهار عجم
دریدن	بر	اگر ناخدا جامه بر تن در دست سائیر ازی
دوختن	از	از رسته جامه جانان توان دوخت کرذل گر سخت برین تارفتادست شهید قمی
دوختن ^{۲۱}	بر	بر قد فلک که دوخت جامه فصیحی هروی
دوختن ^{۲۲}	بر	جامه بر تن دوختن بهار عجم

مصطلح^{۱۵} جامه از مصحف پوشیدن، خود را به تکلف بنظر مردم صالح نمودن، و بعضی بمعنی قسم خوردن نوشته اند این چکات، بلکه بدین معنی مصحف خوردن است ۱۲ بهار عجم^{۱۷} جامه سرخ پوشیدن سلطان، در غضب آمدن، در عهد قدیم ملوک هنگام تهر و غضب جامه سرخی پوشیدند ۱۲ بهار عجم^{۱۸} جامه بر تن کس دریدن، جامه نوقطع کردن و باندازه قامت او دوختن ۱۲ بهار عجم^{۱۹} جامه بر قد کس دوختن و بر تن دوختن، مراد جامه بر تن کس دریدن ۱۲ بهار عجم

مصدر	صله	شاعر
زردن ^{۱۵}	در	جامه گردنیل عصیان می زنم
ساختن	را	جامه شهرت نسا زد خرد و پشیمه را
شستن		که دل سفید نگردد ز جامه شوئی با
فرمودن ^{۱۶}		تشریف ابر جامه فرموده من است
کردن ^{۱۷}	بر	شوکت بخار
کردن ^{۱۸}	در	بهار عجم
کردن ^{۱۹}	بر	"
کشدن	بر	"
کشیدن ^{۲۰}	در	جامه بر نکست غنبر بکشاے
کشیدن ^{۲۱}	در	هر که در نیل محبت جامه عمر می کشید
کشیدن ^{۲۲}	در	بر گرفتار اخذ ننگ نقد موزون میکشد
کشدن ^{۲۳}	از	تاثیر اصفا
		بخت را از همت والا در گون میکنم
		کلیم هدانی

مصطلح

۱۵ جامه در نیل زردن، لباس ماتم پوشیدن ۱۲ بهار ۱۵ جامه فرموده، جامه که بفرمایش بر خود قطع نمایند چه در ولایت
اکثر جامه که دوخته در بازار بفروخت میرد ۱۲ بهار عجم ۱۵ جامه بر تن کردن، و در بر کردن، پوشیدن جامه ۱۲ بهار عجم
۱۶ جامه خون بسته و پیراهن خون آلود بر سر چوب کردن، فریاد کردن و داد خواستن ۱۲ بهار عجم ۱۷ جامه ز نیل کشیدن،
لباس ماتم پوشیدن ۱۲ بهار عجم ۱۸ جامه در خون کشیدن، کشتن ۱۲ بهار عجم ۱۹ جامه کشدن، جامه از تن جدا کردن ۱۲ بهار

مصدر	صده	شاعر
گذاشتن	از	زندگانی من از رو پریشانیهاست افسران زندگانی
گرفتن	به	جامه بدندان گرفتن بهار عجم
گرفتن	از	قد بنفشه چون سوز لعل بتاشکسته دید در از سرسایه جامه در نیل رنج آن گرفت بدر چاهی
نهادن		در جامه شادی شب هنگامه نغمگی ما جامه نهادیم و تو در جامه نغمگی نسبتی تماشایی
جان روح حیوانی و نفس ناطقه ۱۲ بار عجم		
آسودن		بوس تو نیاز سوده ام ولیکن دشنام دهری که جان بیاساید کمال اصفا
آفریدن		بستم جهاندار جان آفرین حکیم سخن بر زبان آفرین سعد شیرازی
آدن	در	صفایان کوچ سینه از چشم جهان آمد چو جان آمد در یعنی عبید الله خان هلاکی هلالی
آدن	در	فسون بهارست چشم او که گاه عشوه پرداز ز سحر غمزه اش جان در تن اعجاز می آید شکاف اصفا
آدن	به	بس بر سنخفت و کنش است که کیست بس جان بلبا که برو کس نه گریست سعد شیرازی
آوردن	در	پیش یار آنها که جا از نیش جان برند صدق پیش آمد که لایخا بهر چو آرد آن کاتبی نیاورد
افروختن		جز لقا و روست جان افروز دوست درد مار نیست در مان اسطیلب ایری لاجبی
افزودن		دلبرم در کام جان ریزد مدام آن شراب بیخار جان افزا
مصطلح ۱۰ جامه گذاشتن، مردن ۱۲ بار عجم ۱۰ جامه بدندان گرفتن، گریختن ۱۲ بار عجم ۱۰		
جان نهادن، مردن ۱۲ بار عجم ۱۰ جان در سینه و در تن آمدن، بیک معنی است ۱۲ بار عجم ۱۰ جان بلب		
آدن، قریب به مرگ بودن ۱۲ بار عجم		

مصدر	صلہ	شاعر
افسردن	جان افسردہ	بہارِ عجم
افشاندن ^۱	جان افشاندن	”
افشاندن ^۲	جان درپاسے کسے افشاندن	”
باختن ^۳	جان درپاسے کسے باختن	”
باختن	چیت جاتا پیش تیغ یا رنتوان باختن	سہل باشد پیش آب زندگی جان باختن صفا صفا
بخشیدن	دل کز لب جان بخش تے طالب کام	دندا بجگر بردہ در اندیشہ خام است شاپور طرانی
بردن	جان و دل دین بردی پیوند بریدی	اینها ہرکے شوخ بلا نوش تو باشد شانی شہد
بردن ^۴	پیش یا رانہا کہ جا آرنیدیش جان برد	صدق پیش آور کہ اینجا ہر چہ آرنیدان برد کاتبی نیشاپور
بردن ^۵	دل جان بر نمی یا بزم دست تیغ و دم گانش	بد و چشم او چہ مانہ مالہر یزے بنیم طالب آملی
بر آمدن	در دست غنیمت ہم حکم است جانش برآید	محافظت کردہ باشد عالی شیرازی
بر آمدن	تارفتہ از نظر ز تنم جان برآمدہ	شرمندہ ام کہ در غمش آسان برآیدہ حزین صفا
بر افشاندن	ہیچو صبح کینفس باقی ست بے دیدار تو	چہرہ بنما دلبر آتا جان بر افشانم چو شمع حافظ شیرازی

مصطلح

۱۔ جان افشاندن، و باختن، مردن ۱۲ بہارِ عجم ۲۔ جان درپاسے کسے افشاندن و باختن و بر افشاندن جان خدا

او کردن ۱۲ بہارِ عجم ۳۔ جان بردن و جان برد، کنایہ از سلامت و محفوظ ماندن ۱۲ بہارِ عجم

۴۔ بعد از تو بدخواہ جان مے برد ۱۲ نظامی

مصدر	صله	شاعر
بستن	به از	حافظ شیرازی
بودن	بر از	مخلص کاشی
پروردن	عجبه	پدر چاچی
خواستن	از	عرا سهدانی
دادن	عجبه	مولوی جامی
دادن	از	کمال خجندی
داشتن	در	آذری سفرینی
داشتن	به	مولوی جامی
دیدن	از	فغان شیرازی
رسیدن	در	خضر دهلوی
رسیدن	به از	غنی کشمیری

ح

۱۰ جان میا بستن، آماده شدن بر آگاهی ۱۲ بهار جم ۱۳ جان بسوزد بر سر لودن، قریب بگریدن ۱۴ بهار سه ۱۵ جادادن، مردن ۱۶
 ۱۷ جان دادن، زندگانی دادن ۱۸ بهار هم ۱۹ جایینی رسید، نهایت تنگ آمدن ۲۰ بهار هم ۲۱ جابلید، قریب بگزیدن ۲۲

عہد بہت بھرہ دہد جان بوقت مے نوشی ۱۲ ایما بخفی .

مصدر		صلہ	شاعر
رفتن	جان رفت و بسے نماند مارا	از ع	شاپور طرانی
رمیدن	دل کنده بود از می ساقی چو گل رسید		جان میدہ را ہوس کام تازہ شد
ریختن	دست من گیر کی بجایگی از حد بگذشت	در	سر من در اگر در پائے تو ریزم جان را
ریختن	جان خود را خواہم از رشک حیا رخاں بخت	از بر	میرم کز دست خوبان فتنہ بریا کنم
سپردن	خوش حال آنکہ دید ترا و سپرد جان		اگر نش کہ ہجر کہ ام و وصال حسیت
سپردن	جان شیرین منست این شعر و من پیش شما	در	می سپارم جان خود و جان و جان شما
ستادن	عشق کہ شخہ دار میام گمرفته است	از	جان مستان از من و سر میدہ مرا
سوزفتن	برغم من بگریان محراب نہ مکش		مسوز جان من آہ عاشقانہ مکش
فرستادن	بسو آن پر کما صد نمان خواہم فرستادن	بہ	صبا بسیار این بار جان خواہم فرستادن
فرسودن	عقل داند کہ پریان بود دست	از	ہر کہ از بہر حال جان فرسود
فروختن	ہر دم فرختم جان ترا بوسہ ستانم در بہا	را	دیوانہ ام باشد مرا با خود بسے بازار با
فروختن	تاحسن جان فوز تو بنید عاشقان		بردار یکدم از رخ خود این نقاب ہما
فشاندن	در ہوا کام دنیا می فشانی جان چرا	در	صبا صفا

مصطلح ۱۰ جان در پا کسے ریختن، جان خود فدائے او کردن ۱۲ بار عجم ۱۰ جان سپردن، مردن و دیگر بمعنی
حقیقت ۱۲ بار عجم ۱۰ جان فشاندن، مردن ۱۲ بار عجم

عہ من ہی دیدم و از کالبدم جان می رفت ۱۲ حافظ شیرازی

مصدر	صده	شاعر
فشانیدن ^۱	بر	کاتبی بنیسا پور
فشانیدن ^۲	به	آرزو اکبر آبادی
کاستن	از	تاگر بیدار سازم نخت خواب آلوده را
کردن		بر انم تا کنم یکروز جان خویش در جانش حسن غزنوی
کردن ^۳	در	رومی آتشاک خون مرده مے آرد جوش صا صفا
کشیدن ^۴		یکبار کس نفس ز پے مدعا کشد وحید قزوینی
کشیدن ^۵	به	جانے کشم بپایش جام کشم ز دستش
کندن	از	جان کندن از فراق تو شیرین بود مرا جمالی دہلوی
گداختن		جان گداز بهار عجم
گرفتن ^۶	از	راہ بر چشمہ حیوان گرفت وحید قزوینی
گزیدن ^۷	به	ہمہ جامہ اش در سکاہن رزم نظامی گنجوی
گزیدن ^۸		یک خانہ دو میہمان نخجند کمال خجندیہ

مصطلح

۱ جان بر کسے فشانیدن، و بر پا کسے فشانیدن، و جان در جان کسے کردن، جان فدا کردن ۱۲ بہار عجم ۲ جان در تن کسے کردن، زندگانی دادن ۱۲ بہار عجم ۳ جان کشیدن، مردن ۱۲ بہار عجم ۴ جان کسے کشیدن، جان فدا کردن ۱۲ بہار عجم ۵ جان گرفتن، زندگانی یافتن ۱۲ بہار عجم ۶ جان گزیدن، ہلاک کردن ۱۲ بہار عجم

مصدر	صلہ	شاعر
گستن	چو آہے کشم از غم جان گل	بآہم رود بر ہوا خشت دل
لرزیدن	ہمی بخندد از تو دل کہ بس بازی و فرنگی	ہمی بر تو بلرزد جان کہ بس لے عیب بہتائی
نگاشتن	بادشاہ بادشاہا جان لگا لانس و جان	انگہ نامش بر زبان از آجیو آخو شست
نواختن	جان نواز	بہار غم
نہادن	ایچہ بخت ست کہ با کہ نہم جان بمیان	ختم جانم شود ار عیسی مریم باشد
نہادن	جان بر میان نہادن	بہار غم
یافتن	از این آجیوان کہ جان یافتم	شدم زندہ و از مرگ امان یافتم
جائزہ سورانی کہ بر سر اعداد بعد مقابلہ و تصحیح کنند و بمعنی صلہ و بخشش نیز ست ۱۲ بہار غم		
دادن	رود از دفتر ایجاد رعونت بیرون	قامش گرد ہد جائزہ رعنائی را
داشتن	در حوضہ تعلیم سخن جائزہ دارد	زان مرد کہ دستار ہنر بہتہ سر آن را
گرفتن	گر نظم را بقدر سخن میرسد بہا	شخص ز جملہ جائزہ بہتر گرفتہ است
نوشتن	دفتر دل را خط شاہی نوشت	جائزہ ستر آملی نوشت
یافتن	ز جملہ جائزہ یا ہم اگر ہجا گویم	بعلم تاج دہم گر شوم مدیح نگار
جائزہ مطلق مکان و برخانہ نیز اطلاق آمدہ و جایگاہ مکان استقرار ۱۲ بہار غم		
آمدن	در دو عالم جاودہ کنج خدایان آمدہ	ہر کہ اتر تو دور از آستان انداختہ
مصطلح لے جائی نہادن نہایت ہر یاد و ستارہ ۱۲ بہار غم ۲۰ جابر می نہادن آمادہ شدن بر کارے ۱۲ بہار غم		

مصدر	صلا	شاعر
گرفتن ^{۱۵}	در انجمن جمال رویت	عرفی شیرازی
گرفتن	چو گل بر سریر چمن جا گرفت	صائب اصفہانی
گرفتن	جائے نہ در باغ ز گھماے باغ	خوشدلوی
گزیدن	بلک عراق از جهان آر می دم	انشری شیرازی
نشستن ^{۱۶}	بے بادہ دل ز سریر چمن وانمخ شود	کلیم ہمدانی
یافتن	اگر غم تو چون سید اجائے در دل یافتہ	جمال اصفہانی

فصل بار موحده

جسبہ میاں دوا برد تاناصیہ فارسیان بمعنی پیشانی استعمال نمانید و این مجاز ۱۲ بہار عجم

خاریدن ^{۱۷}	در کف عشق عجز ورنہ در میدان رزم	از	شیر مردان از ترکان جسبہ بخاریم ما	صائب اصفہانی
سودن ^{۱۸}	بد و خاکسار میرند از این مکان دانش	درین گاہ سر پرچم ساید جسبہ سایان را	دانش شمس	

جبین بالفتح پیشانی ۱۲ منتخب رشیدی

افروختن	مکانت چو بر افروز از عتاب جبین	از	بکار خویش فلک را نمیدہد تمکین	انشری شیرازی
---------	--------------------------------	----	-------------------------------	--------------

مصطلح

۱۵ جائے بر کسے گرفتن، بہ تنگ گرفتن اور از روے غلبہ ۱۲ بہار عجم ۱۵ جائے عینی، جائے خوب و خالص ۱۲ بہار
 ۱۶ جانشین، قائم مقام ۱۲ بہار عجم ۱۶ جسبہ خاریدن، کنایہ از کمال قوت و دلادری ۱۲ بہار عجم ۱۷
 جسبہ سائے، سجدہ گر ۱۲ بہار عجم

مصدر	صله	شاعر
افشاندن	آنکه در راه تو دل از دو دین افشاند	طالب آملی
بوسیدن	تو آن گلی که مرا آسمان جبین تو بوسد	نغانی شیرازی
گرفتن	پیش جبین گرفته مکن عرض احتیاج	اثر شیرازی
مالیدن	خوش آن مستحر که چون آتش او جبین بالم	نغانی شیرازی

جبر بالغ شکسته را بستن و نیکو کردن حال کس را ۱۲ از منتخب اللغات

نمودن	اسید که مرهم عنایت آلی جبر این	شکستگی نماید	نصیر همدانی
-------	--------------------------------	--------------	-------------

فصل دال جمله

جدا معروف ۱۲ بهار عجم

افتاد	میکنند از دیده یعقوب روشن خانه را	از	تا زیوسف کو پیر این جدا افتاده است	صفا صفائی
بودن	اول آنست که چون نیت غزلت دارد	از	بسته زین دایره جمیع جدا خواهد بود	سلما ساجی
داشتن	چون معنی بیگانه که وحشت کند از لفظ	از	همخانه دل بود و ز دل خانه جدا شد	صفا صفائی
ساختن	کعبه را هر کس که از میخانه میسازد جدا	عج	لفظ را از معنی بیگانه میسازد جدا	احسان قلی
سوزختن	روزی که دل ز جهان شود و جان تن جدا	از	هر یک جدا از عشق تو سوزند و من جدا	نغانی شیرازی
شدن	روزی که دل ز جهان شود و جان تن جدا	از	هر یک جدا از عشق تو سوزند و من جدا	»

مصطلح ۱۳ جبین گرفته ، ترش رو ۱۲ بهار عجم

ع به سنگ از یکدگر سازد جدا بادام توام را ۱۳ اثر شیرازی

مصدر	صله	شاعر
شنیدن	از	نام من هر که بر حرف تو آید زبان
کردن	از	ندانم ای سپهر سنگدل آخر چه خواهی کرد
گرویدن	از	گفت اگر گردی شهباز و چون با هم جدا
گرفتن	از	بر آن سرم که در ترک مدعا گیرم
گشتن	از	در کوئے تو سر پاشید ان محبت
ماندن	از	از یار دور مانده ام و از وطن جدا
نشستن	از	کرده ام از هستی سوخوم پهلورا متی
جدل حضرت و دشمنی ۱۲ بار عجم		
خاستن	از	هر دور اخاست جدل از سبب حیثیت
داشتن	با	نیست ضلالت تنگ عافیت جاد و شاه
زدن	به	قدرت بر اختران چو برفت جدل زند
کردن	با	حافظ از خشم خطا گفت نگریم بر آن
جدول خطوط که بر کتاب کشند ۱۲ بار عجم		
انگیختن	بر	چو خطش علم را ند بر آفتاب
کشیدن	را	گرفتند پر تو خسار تو در ساغر می
مصطلح له جدل زدن، دعوی صدارت کردن ۱۲ بار عجم		
عده دلم بلا و گل بے رخت جدل دارد ۱۲ اسیر		

مصدر	صله	شاعر
فصل ذال معجمه		
جذب و جذبه کشیدن، در بودن، و خشک شدن آب، هین غیر آن ۱۲ منتخب		
داشتن	کند جلوه ناز تو جذبه دارد	کز آسمان بزمین مکتد سیحرا مخلص کاشی
کردن	از بسکه کند جذب طوبی بن خطرت	گر ساغر چینی ز هوا بر حجر آید عونی شیرازی
فصل راء محمله		
جراحت بالکسر مطلق زخم، و فارسیان زخم کنند، و ناسور را گویند ۱۲ بهار عجم		
دیدن	دل زان غنبرین موسیگر یزد	جراحت دیده از بوسه یگر یزد و نور دشت
رسیدن	اگر حدیث کتم تند رست را چه خبر	که اندرون جراحت رسید گاه چون سحر شیراز
شدن	از نظر افتاده یاریم و مدت ها گذشت	رخمها تیغ استغنا جراحتها شدست وحشی بافقی
کردن	صبا از چین زلف و لکروس و چین آمد	که بوشن زخم لاله گل را جراحت کرد سلیم طهرانی
گزیدن	جراحت گزین را بحر هم چه کار	طالب علی
ماندن	خوش آن نگار شفا که تا بر وز جزا	جراحتش بدل داغ داغ میماند شفا اصفهانی
نهادن	چه راحت بود آندم که آید در بیم دلبر از بر	اگر چه بازم از غمره جراحتها نمیدرد بد چاچی
جرات، دلیری نمودن ۱۲ منتخب		
دیدن	جرات من بین که از جلال نکشش بوسیدم	دخترین امر و نعل بان دیا شیب کاب مختتم کاشی
مصطلح جراحت نهادن، زخم نهادن ۱۲ بهار عجم		

مصدر	صله	شاعر
کردن	در عه	کوهنچیس کند جرات خریداری طغر آشمنده
ماندن		جرات چه معنی است زغم طاقم نماند آرزو اکبر است
نمودن		این چنین جرات نماید نفس شیطا زامن بد چاچی
جرس در ای ۱۲ بهار عجم		
بستن	بر	ساربان چندین جرس پیوده بجازه بستی فیضی کبر باد
بستن	در	جرس در گلوبست بارون شاه نظامی گنجوی
بستن	از عه	اینکه از شبنم جرس بر محل گل بسته اند صفا صفی
جنبانیدن		جرس جنبان بارونان شاهم نظامی گنجوی
زردن		بدان تانہ جنیم جرس میزنم
جرعه یک آب آشام و ظرف شراب ۱۲ بهار عجم		
بخشیدن	از	خوشدم گرجه بخشی مرا از کام خویش شاعر شیراز
جستن	از	ازو جرعه جو خضر پایند گے خلور شیراز
چشیدن	از	سالم مانده جرعه از آب حیات چشید عالی شیراز
مصطلح ۱۵ جرس در گلوبستن، تنبیه سفر کردن، دد عاگفتن باواز بلند ۱۲ بهار عجم ۱۵ جرس بر محل بستن، تنبیه سفر کردن ۱۲ بهار عجم ۱۵ جرس زردن، باواز آوردن آنرا ۱۲ بهار عجم		
عه در شکست کار مردان هر که جرات میکند ۱۲ ثابت عه جرس میند بجل کرده خطرناک است ۱۲ طالب		

مصدر	صله	شاعر
چکانیدن	به	چو مخوری بلیم نیز جرعه بچکان
چیدن	به	آسانت را بر رخ شایان عالم خاکروب
خوردن	از	تسم ز لبش چون جرعه خورد
دادن	به عجب	بنامم زند زندگی قرعه
رساندن	به	بحق جام جم و آب خضرا ساقی
رسیدن	به	بر لبه آنکه جرعه جامی بارسد
ریختن	بر	جرعه کز حسرت آن تلخ کامش گشته بود
زدن	از	در ته دوزخ ز شوق جرعه کوثر زد
طلبیدن	از	مر آن بجنم خویش تنگستان را
فشاندن	بر	ما صبوحه طلبان صوصافی نفیس
کشیدن		خونین جگر آن با پیغم از ناز و نعیم
ماندن	از	در شیشه جرعه ز شراب شبانه ماند
نوشیدن	از	شاه اگر جرعه زندان به محرم نوشد
جر که صف و حلقه مطلق بخواه از مردمان باشد خواه از حیوان ۱۲ بار عجم		
بستن	به	پرستاران بخدمت جر که بستند
عه داد کا ساکن کیش بمن یک جرعه می ۱۲ کا کائے قزوینی عه از باده و صالت جرعه بنوشم ۱۲ حافظ		

مصدر	صده	شاعر
جرم گناه، و آنچه از گناه کار بزور بستانند ۱۲ بهار عجم		
بخشیدن	سنگ نیزان شیمانی اگر نیست سبک	جرم هر چند گران ست خدا می بخشد ابو الفتح گیلانی
برون	پیا که گیرد از آرایش گناه ترس	که بر طاعت یکا به جرم کیساله ملا جامی
بستن	به رجاکه کنی بر زمانه بندی جرم	بر کسے ز فعل تو آگاه نیست پنداری طغیاریا
پرسیدن	ای کاش بدو رخ بفرستند و نپرسند	جرم که ندارد سر سواے قیامت رشکی بهلانی
دیدن	چه جرم دید خداوند سابق الانعام	که بنده در نظر خویش خوار میدارد سعد شیرازی
رفتن	رلوده بود ز من یار من مرا یارب	چه جرم رفت که دیگر بمن گذاشت مرا ملا جامی
کردن	یارب چه جرم کرد صراحی که خون جام	بالغممائی غفلتش اندر گلو بست حافظ شیرازی
گرفتن	باده جرم عیش گیرد از دل بهشیارا	از خون گل خواهد بهار از گوشه دستار ما شکوهی بهلانی
نهادن	از کبر بر مراد دل کس بنوده	بر تهمت به بخت و جرم بر اختر نهاده نظیری نیشابوری
جرمیده تنها ۱۲ بهار عجم		
رفتن	وحشی ام و جرمیده رو که عیش متصدد	بدرقه آشک و آه بس قافله نیاز را وحشی بافقی
جرمیه گناه، و فارسیان بمعنی تاوان استعمال نمایند ۱۲ بهار عجم		
کردن	سزا است که چه صد فاش از دُر پر کرد	را اگر جرمیه کند بجا بر نیسان را والدیهی
خان آرزو، و فرمایند که جرمیه بمعنی تاوان ست نه جرمیه، گویم که شعر والدیهی دلالت بر خلاف آن دارد ۱۲ منته مظهره		

مصدر	صلہ	شاعر
فصل زار معجمہ		
جزا سنرا ۱۲ بہار عجم		
دادن	صلیب بار و مرید و رحیم رانده بود	جزاے کار و دہ بادشہ مگر بوزیر عالی تیرازی
جز پاره و چون آزار مضافت کنند بوا و نو لیسند ۱۲ بہار عجم		
ساختن	در جامہ گنج کہ ز پہلوئے قناعت	از جزو تن خود ساختہ ام دلق کمن را قبول کشمیری
شدن	پیر مردگی نبرد بہار از گیاه ما	چون لاله جزو تن شدہ بخت سیاہ ما قدسی شہدے
کردن	جزو کشی کردن	بہار عجم
کشیدن	شب کہ پروانہ بہ پیش دل من جزو کشید	شمع آورد و سواد الفی روشن کرد غنی کشمیری
جزر بالفتح فرو خورد آب دریا و باز گشتن آب کم شدن آب بر خلاف ۱۲ بہار عجم		
کشیدن	میرم در اختیار از خویش می آیم بخود	جزر ددی ہر نفس مانند دریا میکشم منشور اصغری
جزیریہ بلج ۱۲ بہار عجم		
خوردن	اجر مردہ شام و دم جزیریہ خورک چین	فرمان دہ شرق و غرب یعنی شہ ہندستان بدر چاچی
رسیدن	گرم شد آوازہ بگرد و جہان	از جزیرہ بدر گاہ رسید از شہان خسرو دہلوی
ستاندن	منکہ بند از ہمہ رایان لال	از جزیریہ ستانی کنم از پیل و مال
مصطلح جزو کشی کردن و جزو کشیدن، اکتساب علوم کردن بخواندن و آموختن ۱۲ بہار عجم		
عہ آزار کہ بہت تو بد نیاد دہ جزا ۱۲ مغزی عہ دو عالم را جزاے قاتل من دہ خداے من ۱۲ لا اعلم		

مصدر	صلہ	شاعر
فصل عین		
جعد موے پیچیدہ گرہ دار ۱۲ ہمارے		
سوداں	زگل در خون نشسته جعد سایش	دل ترکان گزیدہ سنگ پایش
شکستن	جعدے برخ سمن شکستہ	دست چمن از بنفشہ بستہ
فصل فار		
جفا بالفتح ستم کردن و بدی کردن ۱۲ ہمارے		
آمدن	بر من جفا ز بخت من آمد و گرنہ یار	حاشا کہ ہم لطف طریقی کرم نہ داشت
آموختن	دل گشتہ اسیر طفل عالم سوزی	در مکتب بیداد جفا آموزی
برداشتن	تو دگر شمعہ و ماؤ دل جفا بردار	خدائے بر تو کہ جور القدر کہ بتوانی
بردن	جفاے پدر برد و زندان و بند	چنان سودمندش نیامد کہ پند
پسندیدن	فراق دوست پسندید آن جفا بر من	کہ بھکیں پسندد بد شمن جانی
جستن	جفا جو درد و رنجی بخت جانا مہر باشونی	بجس خولیش مغروری بلطف خود پیشانی
مصطلح		
۱۵ جعد سا، بسین، مہلہ چیزیکہ بدان جعد را بشویند مثل گل سرخوی ۱۲ ہمارے		
۱۶ جفا بردن از دست پہلو خودی ۱۲ سعدی شیرازی		

مصدر	صله	شاعر
نواستن		مزارج حسن لطیف است و طبع عشق غیور
دیدن	از	جفا یار تو نخواهی تیرس و پاک نگر
رسیدن	را	انچه در مذہب پیران طریقت نبود حافظ شیراز
رفتن	از بر	گرت چو شمع جفا رسد بسوز و بساز
زودن	عہ	اگر دست غائب است غم دوست حاضر
کردن	عہ	زین پیش با من ارچہ جفا کرد و رو نگا
کشیدن	از	وانکہ یکذره وفا از تو ندیدست منم
گذشتن	بر از	روز و شہم تمام باہ و الم گذشت
گستردن		کہ فرماندہی داشت بر کشورے
گنجیدن		چنان شدم کہ بدل ناسزا نمی گنجد
نمودن	بر	وفا بگفت و نکرد و جفا نگفت و نکرد

جفت بالضم مثل و برابر ۱۲ بہار ہم

افتادن	ایدل چو گل تو جفت ہر خار افتاد	بگسل کہ چنین حادثہ بسیار افتاد	مجد شیرازی
--------	--------------------------------	--------------------------------	------------

عہ بیہودہ گر جفا را خواہی کرد ۱۲ ثوری عہ بمن صد جفا کن بجان بکل ۱۲ ظہوری

عہ این جور دیدہ کرد تو بر من جفا کن ۱۲ حافظ للعہ دل جفاے کہ از ان زلف گرہ گیر کشید ۱۲ ازل اصفہانی

عہ بر سر آن جیفہ جفاے نمود ۱۲ نظامی گنجوی

مصدر	صله	شاعر
بودن	به	دل طاق ایوان بغم بود جفت صبا گرد صف و جدارش برفت
دانستن		کسیکه جفت نداند ز خسران خود را نمید به پیش تو دعوی خسری بر طاق
شدن	یا به	شود و سیمه با طاق ابروش جفت توان نکست از چنین گیسوش رفت
کردن		چنان رسم بد در جهان زد و نهفت که بے صیغه مرغان نکردند جفت
کردن	به	مجنون بطاق قبله نظر جفت چون کند ابرو شوخ چشم قبائل برابرست
کردن	با	باغی خند جفت مکن سرخوشم مباد ساغر بطاق ابرو شوخ دگر کشم
گردیدن	با	با سر بید و لنگ دولت نکرد جفت اگر از پروبال هاسازند پر بالشت را
گرفتن		شنیده ام که درین روز با کمن پریه خیال بست به پیرانه مرگ گیر جفت
گزیدن		از و مر مرا هست فرمان روا که جفت آن گزینم که آید هوا
گشتن	به	بانگ برآمد ز همه کاسه شکفت یک کشف اینک بد و بط گشته جفت
جفتم بافتح و باضم لکد ستور و سترین آدمی ۱۲ بهار عجم		
باختن		کار این کج مزاج دزد می بود
زدن		جفتم بازی و مهره دزدی بود
		شراب کشم و جفتم مینم دایم
		لکار و بار جهان پیش ازین نمی کشم
مصطلح ۱ جفت شدن و گردن، مباشرت کردن ۱۲ بهار ۱۵ جفت کردن نظر تمام نگریستن در چیز ۱۲ بهار عجم		
۱۵ جفت کردن چیز با چیز ۱۶ بهار عجم ۱۷ جفت زدن، لکد زدن ۱۲ بهار عجم		
ع بعد غم شود جفت آب و گلش ۱۲ نلموری		

مصدر	صده	شاعر
زودن گرفتن	یکجان بوالهوس جفته زن منعم را چو بهر جا گرفتش جفته	در پے کون خود انداخته یعنی چه کردمش داغ جفته بر جفته خسرو دهلوی
جفتی با هم جفت شدن حیوانات، و بمعنی جماع و مباشرت مجازست ۱۲ بهار عجم		
خوردن	جفتی خوردن	بہار عجم
زودن	جفتی زودن	"
کردن	از ان شد پرده چشم بخون بکر آلوده با	که غم بالتباید جفتی کرد پنهانی خاقانی شیرازی
فصل قاف		
حق جتی بکسر ہر دو جمع، فریاد و شور و غوغاے بے معنی ۱۲ بہار عجم		
کردن	زادہ نص بہی جتی باطل کند آغاز	از عاشق ز سر سوز چو ز نعرہ جتی جتی اسیر الہی
فصل کاف فارسی		
جگر عضو معروف و تاج طاقت و غم و غصہ و رنج و محنت و دل و انتظار ۱۲ بہار عجم		
آشامیدن	ہوشمند ہو جگر آشامی تن فرسایست	بر خون زن کہ در و چاشنی رسوایست طالب آملی
آلودن	یکشب ز بر آدل من محرم من باش	بشنو ز دم چند حدیثے جگر آلود خسرو دهلوی
باختن	شود از لنگا هست نیستان اگر	در آن شیر از بیم باز دجگر خلکو شیرازی
مصطلح ۱۵ جفته زودن، اعلام کردن ۱۲ بہار عجم ۱۵ جگر آشام، غنوار و محنت کش ۱۲ بہار عجم ۱۵ جگر باختن، ترسیدن ۱۲ بہار عجم		

شاعر	صده	مصدر
کے زسوخگان این دل کباب ندارد	از	تا بیدن ۱۰
از اشک بہر دے شر کار فیضی الہ آباد	از	باریدن ۱۱
ہر کرد عشق قرگان جگر پالا دہند ظہوری شیر	از	پالودن ۱۲
کہ کار عزیزان جگر برنتابد خاقان شیرازی	از	تا بیدن ۱۳
مشوایم از خواب خرگوش من نظام گنجوی	از	جوشیدن ۱۴
بیاساتی اے از خدا بے خبر ظہوری شیر	از	خامیدن ۱۵
خراشندم از طعن ہر دم جگر	از	خراشیدن ۱۶
کہ چو شوید لبش از شیر جگر خوارہ شود کمال خجندیہ	از	خوردن ۱۷
تا بعد یکہ شود ضا تو ملک آراے عرفی شیرازی	از	خوردن ۱۸
مرد در آن غم کہ جگر گر بہ خورد نظام گنجوی	از	خوردن ۱۹
وز جگر دادن جگر خوارم مکن حسن دہلوی	از	دادن ۲۰

مصطلح

۱۰ جگر تا بیدن، تاب غصہ درخ آوردن، جگر تاب، چیزے کہ جگر را گرم کند ۱۲ بار ۱۱ جگر جوش، چیزے کہ جگر را جوش آورد ۱۲ بار ۱۳ جگر خامیدن، غم و غصہ خوردن ۱۲ بار ۱۴ جگر خراشیدن، معرود ۱۲ بار ۱۵ جگر خوارہ، بے رحم و سنگدل و جمعی از ساحران کہ بزور افسون جگر اطفال خوردند ۱۲ بار ۱۶ جگر خوردن، غم و غصہ خوردن ۱۲ بار ۱۷ جگر گر بہ خورد، یعنی چیز نفیس را گرم کرد ۱۲ بار ۱۸ جگر دادن، دل دادن ۱۲ بار ۱۹

مصداق	صلہ	شاعر
دادن ۱۰	را	ز خاک گذرت پاره پاره جگرش رضی شاہ پور
دادن ۱۱		دل میر و دوست و جگر میدہمرا آشت ترقی
داشتن ۱۲	در	در کشتن خود جگر ندادم طغرا کشمیر
دریدن ۱۳	از	ندادم بدرندگان دگر ننگا گنجوی
دزدیدن ۱۴	از	گومدہ رشتہ بترگان چہ نزاع طہوی شیر
دوختن ۱۵		چند از تو بجان تیر جگر دوز رسد جمال صفائی
ریختن ۱۶	از	گریہ ہم از ہر مژہ ریزد جگرے باز شفا صفائی
ساختن ۱۷	در	از کردہ بجان نمی سوزد جگر از قرب و زینش
سوختن ۱۸	بر	تو آن نہ کہ ترا بر کسے جگر سوزد شفا کشمیر
شگافتن ۱۹		ہر چند بیشتر جگر گل شگافتیم فغان شیرازی
کاویدن ۲۰	با	اگر بیان نگاہ حسرت گردان کردد طالب ملی

مصطلح

۱۰ جگر دادن، بچ دادن، ۱۲ ہار بچم ۱۳ جگر دادن، تاب و طاقت دادن، ۱۴ ہار بچم ۱۵ جگر چیزے داشتن، تاب و طاقت آن داشتن، ۱۶ ہار بچم ۱۷ جگر دیدن، کمال قوت و غلبہ کردن، ۱۸ ہار بچم ۱۹ جگر دزدیدن و ریختن، ۲۰ کاویدن، معروف ۱۲ ہار بچم ۱۳ جگر سوختن بر کسے، رحم آمدن بر کسے، ۱۴ ہار بچم ۱۵ جگر شگاف، معروف ۱۲ ہار بچم

۱۰ بدیدش از ہول گفتم جگر ۱۲ فردوسی

مصدر	صله	شاعر
کردن ۱۵	چو جام می ز لبش کام می تواند یافت	دل گداخته ام گر جگر تواند کرد
کشیدن ۱۶	از بانگ جرس بیر نشا نرا	پای کن قدم جگر کشا نرا
گداختن ۱۷	آه تو او که بود پیشه دل شیر گمش	از میگرد از جگر شیر ز طرز نگمش
گستران	طالب گل اشک که بهار می فروزد	در دامن مرغان جگر گستران نیست

فصل لام

جل بالضم و تشدید و تخفیف نیز، پوشش ستوران ۱۲ بار عجم

بر آوردن ۱۸	در بصیرت توان از ورغی کمتر بود	از که بروی آورد از آب مسلم جل خویش
بستن ۱۹	زمین بگا و جل خویش بسته تمامم	بر بخود قرار اقامت درین هراند بند
پوشیدن	نه منعم بهال از کس بهتر است	خوار جل طلسم پوشد خست
کشیدن	جل ز زمین خنک چارم را	بر نیم شب بر سرین ادهم کش

جلال بالفتح و المد زدودن، و از خانمان بیرون کردن، و بالکسر سه ۱۲ بار عجم

بیختن	غبارش که بر سر میزد جلا	بر مقدم نشین ست بر تو تیا
-------	-------------------------	---------------------------

مصطلح ۱۵ جگر کردن، جرات و دلیری کردن ۱۲ بار ۱۵ جگر کش، غمخوار محنت کش ۱۲ بار عجم ۱۵ جگر گدا از جگر گستر ۱۲ بار عجم ۱۵ جل خویش از آب بر آوردن از عده کار خود بر آمدن، و سر انجام دادن آنرا، و از مملکت تدبیر بر آمدن، و کار خود دار شدن ۱۲ بار عجم ۱۵ جل بر گاو بستن، تنه سفر کردن، و روانه شدن ۱۲ بار عجم

عده شیر بر گاو به بند و زنجالت جل خویش ۱۲ تاثیر

مصدر	صلہ	شاعر
پرداختن	بہ	بجلا پردازی چشم کو رسوا دان بہ
دادن	بہ	ندارد صرفہ آئینہ ماراجلا دادن
زدن	بہ	چون ندار می فطنت و نور ہدی
کردن	از	ز جو رچرخ جلا سے وطن مکن مخلص
کردن	را	ز سایہ تو زمین آفتاب پوش شود
گرفتن	از	بسکہ ارباب طمع را نتوانم دیدن
یافتن	از	ز نیسان کہ زخم آئینہ طبع جلا یافت
جلال بفتح بزرگی ۱۲ بہار عجم		
گرفتن	بہ	شہید دولت باقی بدو گرفت جلال
جلد بالکسر بمعنی پوست حیوانات، و جلد کتاب، و جلد دفتر ۱۲ بہار عجم		
بستن	بہ	جلد بستن
ساختن	بہ	دل ز ازل دور کن آنکہ نہ نیکو بود
کردن	از	بہار شاد دیوانم بطرزے تازگی دارد
جلو بکسر اول و بفتح دوم، دو اندن اسپ ۱۲ بہار عجم		
انداختن	بر	چو فوج نشاط از کمین تاخستہ
دادن	در	خلفہ سمند عمر جلو داده ہر طرف

مصدر	صله	شاعر
داشتن ^{۱۵} جلودار		بهار عجم
ریختن ^{۱۶} بومش معانی همه تازه زور گرفتن	جلوریز آینه از راه دور مستانه میرسد جلوه می توان گرفت	طهور شیرازی ایر شیرازی
جلوه بالفتح نمودن و عرض کردن خویشتن را بر کس ۱۲ بهار عجم		
آغازیدن	در آن بساط که حسن تو جلوه آغازد	مجال طعنه بد بین و بد پند مباد
انگیزتن	ایخواجه زنت که جلوه با انگیزد	هر لحظه جماع دهد و بگیرد
برگرفتن	عقد ز همیان کرم برگرفت	جلوه به میدان کرم برگرفت
پرداختن	جلوه پرداز	بهار عجم
دادن	مست تو جلوه گردید جام جهانم را	آئینه بخون کند عقل برهنه پا می را
داشتن	اینقدر باشد تفاوت در میانشان که نظر در	آن نهاد گردیده و این جلوه دارد بر ملا
دیدن	جلوه مخفی ندیدم در صفا قیل و قال	بیشتر هر جا سخن شد آئینه در زنگ بود
مصطلح		
۱۵ جلودار ، آنکه عنان اسب گرفته همراه رود ۱۲ بهار عجم ۱۶ جلوریز ، سبک عنان ، و جلد ، و شتاب ۱۲ بهار عجم		
۱۷ جلوه پرداز ، معروف ۱۲ بهار عجم		
عنه تاشخی حسنت به جلوه بهر جا ۱۲ و اله هروی عنه بنی جلوه دادم ز مشکین نقاب ۱۲ قاسمی سه چند بر کوردلان جلوه دم معنی را ۱۲ فطاحله که تاج متواجله میداد ۱۲ از لالی سه در چشم بر جلوه ندادم ز لاغری ۱۲ قاسم دیوانه سه دیده ام جلوه با کاکل را ۱۲ طهوری		

مصدر	صله	شاعر
رفتن	از	جلوہ پیچ و خم از موئی کمر خواهد رفت
ریختن		جلوہ ریختن
ساختن	بہ	جلوہ اول بہ سخن ساختند
طرازدین	از	آہ از ان روز کہ آئینہ ماتا شود
فرمودن	در	برستان طبیعت لالہ بکشاے
فروختن		بیدل گل رخسار تو جلوہ فروش است
کردن	بر عیب	واعظان کہین جلوہ بر محراب منبر می کنند
گذشتن		نور تو چون جلوہ گذارے کند
نمودن	در	روئے نگار در نظم جلوہ می نمود
		تاب این رشته باریک بد خواهد رفت
		بہار عجم
		نظمی گنجوی
		صا اصفہانی
		نظمی گنجوی
		بید عظیم آبادی
		حافظ شیرازی
		عکس در آب آئینہ دارے کند
		از دور بوسہ بر رخ مہتاب میزد
		حافظ شیرازی

فصل مہم

جماع بالکسر معروف ۱۲ بہار عجم

دادن	اے خواجہ زنت کہ شیوہ ہا انگیزد	ہر لحظہ جماعے دہد و بگریزد	خسرو بلوی
کردن	گر جماع اینست کین خرمیکند	بر کس مامیریند این شوہران	الوڑا بیوردی

جمال حسن و خوبی و رواد و دیدار ۱۲ بہار عجم

افروختن	جمال امی شمع بے پروا بر افروز	کہ عالی سوز و مردانہ سوزد	عالی شیرازی
---------	-------------------------------	---------------------------	-------------

عہ جلوہ فرما در چمن نخل بلند ترا کہ مد ۱۲ شغالی صہ پشتم در گردان جلوہ دیگر کند منزل ۱۲ مناسہ در غانکہ جلوہ کند معرج قدرت ۱۲ تانہ

مصدر	صله	شاعر
بردن	از	خوشید بر جمال و نور از رویت شرف طوسی
بودن	به	اگر چه باشد جانشست پاگوش علی بن محمد
دادن	در	اگر تو آئینه دل ز رنگ بزدامی کمال صفه
داشتن	در	بدین جن جوانی پادشاهی توان کرد شاه شمس
دیدن		انتم بپای خود که بکویت رسیده است صالح هروی
رفتن		جمال رفت و ز خوبی بجز خیال نماند شانی شمس
فزدون	به	شهیکه دولت باقی بدو گرفت جمال میرزا بشیر
کردن		نقش مداحی را کردم طراز دفتر سعد شیرازی
گرفتن	از	ملک از خردمندان جمال گیرد آرزو اکبر آبادی
ماندن		بغیر جنگ ندارم چو خط بر آوردی
نمودن	در	اگر چه سخن خود نه نماید جمال نظا گنجوی
یافتن	از	ز سه یافته دولت و دین ز تو ادیب صفه
جمع گرد آوردن ۱۲ بار عم		
آدن		شکر بے قیاس و پیاپی بر اس جمع آمد نصیر احمدی
مصطلح ۱۵ جمال دادن، جمال نمودن ۱۲ بار عم ۱۵ جمال کردن، آرایش کردن ۱۲ بار عم		
عمه دادم این غزل پرخال + بردل چون آئینه او جمال ۱۲ خسر و عمه چو گل جمال نمود از نقاب زنگاری ۱۲ شاهی		

مصدر		صله	شاعر
آوردن	ز بدو علم که چل سال دم جمع آورد	به	ترسم آن ز گسستانه بیغما برد
افکنیدن	ز جمع افکنیداش یک جعبه تیر		چو مژگان بچشم هفت جایگیر
انداختن	بردم خورد و به کس مرقه اش تیر انداخت		نازم آن چشم سیاه تو که جمع انداخت
بستن	کسیکه از دل عاشق قرار می طلبد	به	ز مال جمع ملک خرابی بندد
داشتن	خار خار رشک در جان آتش حیرت بدل		جمع دارد خاطر اسبابیکه میسوزد را
ساختن	این پریشانی دل ز فکر پریشان می کشد		قطره ماخلش را که جمع سازد گوهرت
شدن	آب آتش نشود جمع و لے دیده من	عمه در با	دارد از آتش خسارت تو آبیکه میسوزد
کردن	اگر جو اس پریشان خویش جمع کنی	در	ببین نماز فردا که از جماعت نیست
گردیدن	با صاف دل مال جهان جمع نگردد	با	زان روست که در خانه آئینه نمی نیست
گشتن	بچشم آتش نشان من آستین گوئی	در	تنوره آیت در گشته آب باران جمع
نمودن	عبد الرحیم خا که تسلطش در آستانم از عبد		زیاد نیست مرا که شاهر را جمع نموده
جمعیت فراهم آمدن و سازگاری نمودن و مقابل پریشانی ۱۲ بهار عجم			
بودن	در گرفتار بود جمعیت خاطر مرا	در	رشته شیرازه بال پریم دامت و بس
مصطلح جمع انداختن؛ یکدیگر تراشیدن و ایراد و ایراد را جمع افکنی گویند ۱۲ بهار جمع بستن جمع مقرر کردن ۱۲ بهار عجم			
عبارت چهره که در سنگ اگر جمع شوند ۱۲ جلال یزدی عه سودا سخن با شرمناک شود جمع غلغل عه عبار خاطر از اهل عالم جمع شد چندان			
۱۲ غنی للع غمما عالم از بهر بر اجمع شوند ۱۲ خواجہ سلطان صبه دل دران زلف شکار انداز خود را جمع کرد ۱۲ صاحب			

مصدر	صله	شاعر
دادن	تا توانا توانان را بچشم کم بین	یار یک شته جمعیت دگر گلد ترا کلیم بهانی
داشتن	دل با عذار ساده ات جمعیت دارد و	تسلیش سلمان میدهند و طراشما سلا ساجی
رفتن	رفت از خرابی دل جمعیت جوام	لشکر شود پریشان از پادشاه گردش اشرف مازندران
فصل نون		
جنازہ بالفتح و بالکسر تختکمره را بر آن بجا باند ۱۲ بهار عجم		
کشیدن	اغیار را جنازہ کشے غیر مابود	ماهر خاطر تو بلاها کشیده ایم اصفی شیرازی
جنابت بالفتح دور شدن از پا کے و دور شدن مطلق ۱۲ بهار عجم		
برداشتن	باین سواس نتم نیست درست	غسال مگر جنابتم بردارد نظیری نیشاپوری
جنبش حرکت ۱۲ بهار عجم		
درافتادن	ز رفتار آن نجم ثنائی شکوه	درافتاد جنبش بصحر او کوہ قاسمی گونا باد
برگرفتن	جنبش اول که قلم برگرفت	حرف نخستین ز قلم در گرفت نظامنجوی
دادن	هوایش دادتن را جنبش دل	چه میگویم فلک ما را بعدیل ناظم هروی
داشتن	سمع آموزان چون که در بنگا کستی	برنگ شعله دارد جنبش باطلج رقصا عفی شیرازی
در آوردن	یہ بندند بر فیل نر بارگاه	در آزند جنبش باین کا گاہ ہاتفی لاهیجی
دیدن	شب دلفلم خرقہ سالوس یہ بینید	دل می طیدم جنبش ناقوس یہ بینید فیضی اکبر آبادی
رفتن	اول جنبش کہ بر رقص رفت	در ہفت قلم و قلم رفت ز لاجو انسان

مصدر	صده	شاعر
کردن	براهش چون کنم جنبش بپس کام	که صد پهلو خور و سیم بهر گام
ماندن	فلک را جنبش و پیش آن فتار کرد	زمین در زیر پا شو خیش بهر کرد ماند
نمودن	بار غیر حقیر نصیر که تیر کشید گنجایش	که چون نسیم مصلاد آب کنا با جنبش نماید
یافتن	بنام آنکه هستی نام از وی یافت	فلک جنبش زمین آرام از وی یافت

جنگ ترجمه حرب ۱۲ بهار عجم

آزودن	جنگ آزما		بهار عجم
آوردن	جای نیک صلح باید آورد ده ایم جنگ	در	جای نیک جنگ باید آورد ده ایم صلح
افتادن	در کوره گذارم از ان سرو سیمتن	در	افتاده تاسیانه ما جنگ زرگری
باختن	درد در جلوه گاه جنگ بازی		مرا بر هر برادر سرفراز
بر آوردن	نشست موافق یکس نقش مرادم	با	با هر که در صلح ز دم جنگ بر آورد
بردن	سازم در جنگ دن ساز جنگی میشود		نمی چو گردد وصل با پیکان خدای میشود
بودن	با آنکه به جنگ کم آهنگ نبودست	با	کم بود ده که با خودم جنگ نبودست
پیوستن	ز جنگ پیو باشو خولیش	با	شبانگ چو نقش تهیدست پیش
جستن	تا نیاید پا جنگ زرگری هم در میان		سیکتم هر خط با آن جنگ چو طفلان صلح
خواستن	نمی خواهد میانجی جنگ باز زرگری ورنه		نزاع از کفر و دین می سجده و زنا بر دارم

مصطلح جنگبار و جنگجو و جنگ سگال، قریب معنی هم ۱۲ بهار عجم

مصدر		صله	شاعر
داشتن	ناوک غمره بیاور ز ره زلف که من	با ع	جنگها بادل مجروح جنگش دارم حافظ شیرازی
داشتن	ز صلح سیمیلان نیست بهره در هر کس		خوشا کیکه چمن جنگ زرگری اندام تو ترشیزی
نگالیدن	با صفا جهان از فرخ تیغش هر روز		همی صلح نگالد دل هر جنگ گالی فرخی سیستانی
سودن	بر آمد بر وزنگه جنگ سود		بیک ضربت از تن سرش در بر بود نظام گنجوی
شدن	هر یک از اجزا حسش میکشد دل را بخود	بر ع	میشود صید افکنان را بر سر نخیر جنگ عالی شیرازی
کردن	آن کیم خور و زبند و جنگ کند	په لعه	وقت رفتن تنگند جام و صراحی در دم از تار کتانی
گزمیدن	حریف جنگ گزمیند تو هم در آو جنگ		چو سگ صداع دهد تن مزین بر آو جنگ مولوی رود

جنون بالضم دیوانگی و بمعنی عشق در اصطلاح شعر است ۱۲ بهار عجم

آوردن	همه حیرانی و جنون آرد		گوش کس مشنوا و تقریرم رضی اریقانی
داشتن	سوزدم هر کس بطعنه این سزا آنکه من		دیدم ام شوراسیران جنون انستام نقاشی شیرازی
زودن	خطا بنبره جنون بعالم زد	جَه	یارب این سایه که ام پرست علی میرزای
کردن	با آنکه دل زوید آتشوخ جنون کرد	از	سودا و سوز افزود ز مایه نیکندیش وحید قزوینی

فصل واو

مصطلح **جنگ سود**، کیکه فرسوده جنگ بود، و این کنایه است از جنگ آزموده و تجربه کار ۱۲ بهار

عنه ناچند صلح و جنگ تو داری بجان ۱۲ فضائی عنه ز قحط دل میان خبر دیان جنگ اهد شد ۱۲ مخلص سه صد جنگ آتش بیجانی

۱۲ حسابی لعه با پسر خورشید که کردست جنگ ۱۲ خرمه بازم جنون عشق تبی بر دماغ زد ۱۲ طالب

مصدر	صده	شاعر
جواب پانچ ۱۲ ہمارے		
آمدن	بیش ازین تاب انتظار نیست	میر و م تا جواب می آید
آوردن	نمی آرد جواب نامه از صدیکه قصه	بیار او نیز چون من آشا بود دست دایم
بردن	نام قاصد چون برآمد قالب شدستی	مرغ روح ما جواب نامه دلدار برد
بودن	خاموشیم ز درد سر گفتگو رهاوند	اینجا نه از مسئله رای جواب بود
خواستن	جواب نامه کلیم از سنگری خواهد	که مرغ نامه بر دوست تیر چار پرش
دادن	بصدیکه کشوم لبخ اش لبوال	نا امید لبش داد جوابیکه میرس
داشتن	نکنند فیض ادب پنج خموشی ضائع	هر سوالیکه نکردیم جوابی دارد
شکستن	چون سوال زلبت کند صائب	در لب خود جواب را بشکن
شنیدن	توئی که گوش بجرم نمی در نه	ز کوه با همه تنگین جواب می شنوم
فرمودن	چین ببرد تو برین رتخیز آرد فکیف	روز باشد تا نفرمودی سلام را جواب
کردن	جودت ز ما سوال تقاضا نمی کند	آسان بود سوال چنین را جواب کرد
گرفتن	کبوتر آمد وز چرخها زوق بیام	مگر که نامه در درم را جواب گرفته
گفتن	هر آنکه گفت جوابش مطابق حکمت	نه از دو ایر و همی و بهیت وادوار
نوشتن	در رزخ صلح بر افتد نقاب	معذر تش را چه نولیم جواب

ع قرت جواب ادب بنان ۱۲ ظهیر عه اگر خواہد مسک جواب میگردد ۱۲ مخلص مع نوشته ز راه مقابلش جواب ۱۲ قاسمی

مصدر	صلہ	شاعر
یافتن	از	دلہ ز حرص ال از لبش جواب نیافت چو آن گد آسیر سیمہ کزنوالہ گذشت لفظی ہیشاپو
جوانی مقابل پیری ۱۲ ہمارے		
تراویدن	از	جوانی مے تراود از در و بام جہان پیر بر نائی رساندست تھو شیر کے
کردن		تاز چشم افتادہ ساقی درایام گلیم دل جوانی مے کند درد و راسخو پیرست دانش شہد
جور بافتح جفا ۱۲ ہمارے		
آدن	از بر	ہر جور کہ از تو بر من آید از گردش روزگار دارم کمال صفائی
برداشتن	از	بر دباری حسیت جور از دشمنان برداشتن ور نہ جاپرورد دست از دوستان برداشتن کلم ہدانی
بردن		سخت ست پس از جاہ حکم بردن خو کردہ بناز جور مردم بردن سعد شیرازی
خواستن		دل جور تو اے مہر گل مے خواہد خود بالغم تو متصل مے خواہد بہا آملی
داشتن	از	ہر جور کہ از تو بر من آید از گردش روزگار دارم کمال صفائی
دیدن	از	چند آنکہ دید جور فغانے ز دلبران از بخت خویش دید و شکایت کن نفا شیرازی
رفتن	بر	برق عشق از رخ و شپینہ کو سخت خست جور شاہ کام اگر برگد اے رفت رفت حافظ شیرازی
کردن	عبر	تو جور کن کہ نہ دار دچنان باقر کہ ہچو بلو الوسان دلبر در گیرد باقر کاشی
کشیدن		منم بر آنکہ جور کشیدہ ام در حشر قلم کشند گناہان بے حسابم را سلا ساج
نگریتن		گردون در کینہ میزند جور نگر جانان غم دل نیمخورد طور نگر فالیض اہری
عہ آن جور ہا کہ بر من بچارہ کردہ ۱۲ کمال اصفہانی		

مصدر	صله	شاعر
نمودن	وقت آتش که در آبی ز در مهر و وفا	تا بکے جور غامی و جفا چند کنی
جوش ترجمه فور ۱۲ بهار عجم		
در آمدن	ملک را چنان گرم کرد این خبر	که جوشش در آمد چو منجل بسر
افتادن	جوش افتادن	بهار عجم
بر آوردن	چو زخم تیغ تو ترسم که خون بر آرد جوش	اگر خطه بمر از شهید خویش کشی
بر خاستن	جوش برخاستن	بهار عجم
بردن	آن آهین تفتد ام که جوشم بردند	آن کهنه در آیم که خروشم بردند
بودن	اگر چه چشمه را صد جوش باشد	چو در دریا سد خاموش باشد
دادن	تبلخ در اندیشه را جوش ده	در افتادگی تن فراموش ده
داشتن	لیله خبر ندارد از آب چشم مجنون	صحرانشین چه داند دریا چه جوش دارد
دمیدن	بجوشیکه از سینه خم دمید	بجوشیکه در مغز مستی خزید
ریختن	چنان زدوق می ریخت در سینه جوش	که پر میزد است می فروش
زدن	نیست چیر چشم او اگر لاله رنگت از دهن	جوش مستی میزند میخانه در فصل بهار
کردن	از یک نگاه گرم کردم بروئے او	تا حشر خون دیده من جوش میکند
گرفتن	چو شرکان میشود خار در لپاره انگین	چنین از ناله ام گر خون گلبا جوش میگیرد
عنه بر آرد و از شهد شان زهر جوش ۱۲ نهمی عنه از کنج لب تو میزند جوش ۱۲ شغالی		

مصدر		صله	شاعر
نشاندن	صبح آمد و نشانزد دل جوش تبم	از	باجام می آمد بت غناب لہم والہی قوی
نشستن	شب آمد و جوش خلق بنشست		برخیز کز آن ماست سر جوش ملاروی
نہادن	نہد جوش در سینه آفتاب	در	شرار چراغ شبستان ما ظہوی تر تیری
جوشن بواو مجہول، سلامی باشد غیر زہ ۱۲ بہار عجم			
انداختن	آفتاب از کثادناوک او	در از	جوشن حوت در بر اندازد عرفی شیراز
بر کردن	گہر و عید تو ناہید بشکند بر لب	بہ	بگاہ و وعد تو بہرام بر کند جوشن جمال صفائی
پوشیدن	جو ہر مکن خیال کہ از بیم غم زہات	در	پوشیدہ است زیر قبا جوشن آئینہ صاف صفائی
خامیدن	نہ ہر کہ مو شکافد بہ تیر جوشن خاک		بروز تملک زور آوران بدار دیا کر سعد شیراز
دوختن	جوشن چینی بہ تیر بر تن غفور دوخت	بہ بر	منفر رومی بگزر بر سر قیصر شکست انور علی بیوردی
دریدن	با چنان دست و چنان تیغ عجب نیست اگر	بر	شوق زخم تو بر اعضا بدر جوشن را طالب آملی
کردن	جوشن در بر کردن	در	بہار عجم
گذاختن	جوشن گداز		"
گذاشتن	جوشن گذار		"
مصطلح لہ جوشن دوز، معروف ۱۲ بہار عجم لہ جوشن گذار، بہ تقدیم ذال مجہد بر اسے حملہ، تیر و تیغ کہ از جوشن بگذرد، و برین قیاس جوشن خاسے، و جوشن گداز، و جوشن گسل ۱۲ بہار عجم			

مصدر	صده	شاعر
گستن	میخ اگر بخون عدو تو تشنه نیست	زنگار خورده خنجر و جوش گسته باد الوارا بیورد
جولان گردید و گشتن بالتحریک است و فارسیا بتخفیف نیز استعمال کنند و کارزار ۱۲ بهار عجم		
دادن	در عنان راه ده ظهوری را	تا دهر خش بر فلک جولان
زدن	را کبایش بمیدان راند و گفت	دهر میدانیست جولان منیر نم
کشدن	از آنجا سوخته صحران کشدند	بصید انداختن جولان کشدند
کردن	آنجنان کز لفظ گرد معنی بیگانه دو	در سواد شهر و جولان در بیابان محکم
گرفتن	آمد و گردش و سه جولان گرفت	نیفته رو باه بدندان گرفت
نمودن	کشته ز چو بد ریای نگون غرق شود	جد آن کن که نماید بسو آب جولان
جوهر مغرب گوهر ۱۲ بهار عجم		
داشتن	جوهر دار	بهار عجم
داشتن	دل طاقت حیرانی دیدار ندارد	آئینه ما جوهر اینکار ندارد
جوی نهر ۱۲ بهار عجم		
مصطلح له جوهر دار صاحب جوهر چون تیغ جوهر دار ۱۲ بهار عجم جوهر این کار ندارد یعنی بیاق و		
و استعداد این کار ندارد ۱۲ بهار عجم + ران کشدن سوار شدن در راه رفتن ۱۲ بهار عجم		
عده بر سر ریش جولان منیر نم ۱۲ عنی عده ز اقبال محبت در مقام منیر نم جولان ۱۲ صائب سه عاشقان هم بیضا		
ناز جولان میکنند ۱۲ صائب		

مصدر	صلہ	شاعر
آمدن	از	تفکر از پی معنی ہی چنان باید
آوردن	از	حرفیست اینکہ کو کہن آورد جو شیر
بریدن	از	جو شیر از جگر سنگ برید سہل است
کشدن	از	مے کشاید جو خون از مغز سنگ خارہ را
		کہ از شام دل دیدہ جو خون آید
		ہر کہ بر پا ہوں تیشہ زند کو کہن است
		نالہ کہ جس کو از استخوان آید برون

فصل ہار

جہان بالفح و بالکسر روزگار ۱۲ بہار عجم

آراستن	حسن کے اندازہ را کون دیکھا آئینہ است	گر چہ آت جہان رو جہان آرا اوست	اسیر لاہجی
آشفتن	چون عقیق آبار و چون کمند تابدار	آن لب جا پرور روز جہا آشوب یار	معز نیشاپور
بخشدن	جہان بخش	بہار عجم	
پروردن	جہان پرور		
جستن	جہان جوے دار از قلب سپاہ	بر آشفتن چون شیر شتر زہ سپاہ	نظامی گنجوی
خوردن	جہان بہ است امر و ز خو شخویم جہان	کہ دگر گذشت و ز فردا پدید نیست	معز نیشاپور
داشتن	جہاندار	بہار عجم	

مصطلح

آرا، جہان بخش، و جہان پرور، و جہان جو، و جہاندار، و جہان سوز، و جہانگیر،
 ہر کدوم بحسب مواقع در صفات بادشاہان مستعمل ہوتے ہیں۔ ۱۲ بہار ۲ جہان خوردن، یعنی خوردن، و منتفع شدن، آدو ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
دیدن	گرا ز بندہ کو کشنیدی مرغ	جہان دیدہ بسیار گوید دروغ
سوختن	جہان سوز و بے رحمت و خیر و کش	ز ترشیش روے جہانے ترش
کشادن	پشت شیر باید جہان را کشاد	تو از نیک مردان چه داری بیاد
کندن	سلطان دیکشکر مر جہان بکند	بینی کہ جور مر مر چون جہان کنست
گرفتن	اقبال سکند بجهان گیرے نظم	برداشت بیک دست قلم را و علم را
گشتن	صہم از دست من گر نخت کنون	آن جہان گرد را کجا یا بند
نور دیدن	جہان نور	بہار عجم

جہد بالفتح توانائی و کوشش و رنج ۱۲ بہار عجم

کردن	بسر نیامدہ طور عمر جدے کن	کہ چون قلم ز تو در ہر قدم اثر ماند
وزیدن	تو جہد و ز بدر گاہ قاہرہ پیوند	ازین پس تو دما و بقا جاویدان

باب جمیم فارسی

فصل الف

چایک بضم موحده چست و چالاک ۱۲ بہار عجم

مصطلح جہان دیدہ، تجربہ کار، و جہان بین کنایہ از چشم دانند آن، لہذا اطلاق آن بر جام صحیح شدہ ۱۲ بہار
 جہان کشادن، تسخیر کردن آن ۱۲ بہار عجم جہان کندن، خراب و ویران کردن ملک ۱۲ بہار عجم جہان گرد
 و جہان لوز، سیاح و بسیار سفر کنندہ ۱۲ بہار عجم زینت جہان ملت حق گرفته ۱۲ جمال اصفہانی

مصدر	صله	شاعر
خاستن	دست حفظت بہر چابک خیز و بستگی	بر میا شعلہ بر بند و نطق از برگ کاه عزی خیز از
خرامیدن	چابک خرام	بہار عجم
سرودن	بیار ای سخن گوے چابک ملرے	بساط سخن را یکا یک بجایے نظم گنجی
چاپہ بیکافری، قالب چوبے کہ بدان نقش بر جامہ و جز آن کنند ۱۲ بہار عجم		
کردن	اگر ز وصل تو نقشم بکام نمیشند	از زبوسہ چاپہ کنم اطلس فرنگ ترا خالص صفا
چادر معروف، و در ترکی بمعنی خیمہ ۱۲ بہار عجم		
افگندن	کشیدہ برقع از خسارہ گستاخ	از فگندہ چادر از شوخی بیک شاخ
انداختن	بدست حسن چو برقع زرخ بر اندازد	از زمانہ بر سر خورشید چادر اندازد طالب آملی
بر افگندن	از پشت کوه چادر احرام بر کشد	بر کتف ابر چادر ترسا بر افگند خاقانی
بر کشیدن	سایہ بید او بچرہ روز	بے سبب بر کشیدہ چادر قار انوری
بر کشیدن	از پشت کوه چادر احرام بر کشد	از برکت ابر چادر ترسا بر افگند خاقانی
پوشیدن	چادر پوشیدن	بہار عجم
مصطلح		
۱۰ چابک خیز و چابک خرام و چابک سر، معروف ۱۲ بہار عجم ۱۱ چادر بیک شاخ افگندن، دو کردن چادر		
۱۲ بہار عجم ۱۳ چادر انداختن، چادر بر کشیدن ۱۲ بہار عجم ۱۴ چادر احرام، برف، چادر ترسا، کنایہ از سفیدی صبح		
در دشتانی آفتاب، و ملا سروری گوید "چادر ترسا، چادر زرد و کبود" ۱۲ بہار عجم		

مصدر	صله	شاعر
زردن	از در	خالص صفت
کشیدن	از بر	طاهر شیری
گرفتن	از لاله کوه عاشق در خون طبعیده است	صائب

چاره علاج و تدبیر بمعنی وقت و زمان و مکروه حیلہ ۱۲ بہار عجم

بر انداختن	یکے چاره باید بر انداختن	بہ تنویر مردم خوری ساختن	نظا گنجوی
بودن	من از لب خرابم ہم اود و اکینست	کہ ہم شراب بود چارہ شراب زدہ	اہلی شیرازی
پذیرفتن	دل صد بارہ بمر ہم نشو چارہ پذیر	جام نازک چو شکستند نگردیند	کمال خجندیہ
جستن	صائب بسکہ در دمر ادیان گرفت	بیچارہ شد چارہ سن چارہ جو سن	صائب
داشتن	ہیچو شمع رشتہ جاسخت التپارہ	آہ چو نازم کہ جز مردن ندارم چارہ	بدیع بزرگوار
دانستن	از غیر دوست چارہ بغیر از کنار حصیت	بیچارہ آنکسکہ ندا چارہ حصیت	شیخا صفت
دیدن	ہمان چارہ دید آن خردمند شاہ	کہ بردار دین بند از بند گاہ	نظا گنجوی
ساختن	یکے بانگ ز درو بہ چارہ ساز	کہ بند از دہان سگان کرد باز	؎
شدن	زخم دل چارہ شد از آن عقدہ لاف	زہر این مار کم از مہرہ این مار نبود	تاثیر صفت
شدن	در دلم چارہ شد ز غنچہ نہالے	کز نے شکر کشیدہ اند گلابلش	؎

مصطلح ۱۵ چادر زدن، خمیہ بر با کردن، چادر قلندری، نوے از خمہ ۱۲ بہار عجم ۱۵ چارہ بر انداختن
و چارہ کردن یک معنی ۱۲ بہار عجم ۱۵ چارہ شدن زخم و درد، پشدن زخم و درد ۱۲ بہار عجم

مصدر	صله	شاعر
شناختن	مے شد آن کس که چو اچاره کارم نشست	من همی دیدم و از کالبدم جان میرفت حافظ شیرازی
کردن	صد شیشه چاره دل تنگم نمی کند	مے خانه عمارت رنگم نمی کند بدیع بنوار
گرفتن	مرا چاره خویش باید گرفت	ره خشک را پیش باید گرفت فردوسی طوسی
ماندن	بوطن شریف روزی که ترانماند قدر	بجز این نماند چاره که سفر کنی نکرد شریف تبریزی
نمودن	چاره عقدہ خاطر نتوانست نمود	چون جرس در کف اگر نیچہ فولاد بود خرمی اصفهانی

چاشت و چاشته طعام اول روز ۱۲ بهار عجم

خوردن	در سفره وصال تو ای حقه نمک	ما چاشته خوب طبعی شام و چاشتم علی خراسانی
خوردن	آنکه در روز تو بهد مویک او می خورد	چاشت خود از نیم روز و در حد و شام سلامی حاجی
دادن	دهی فتنه را گاه از چشم چاشت	از دهی مرگ را گاه از جور شام مختاری غزنوی

چاشنی نمونه، و فرہ، و اندک چیز از شراب طعام، و کم کم زدن چوب نقاره ۱۲ بهار عجم

افتادن	چون کند ترک نیرلف تو کز خونِ دلم	در شانه را چاشنی در بین دندان افتاد طالبی
بخشیدن	بنام چاشنی نجش ز بان با	حلاوت سنج معنی در بیانها وحشی بافقی
برگرفتن	نخست از بهد چاشنی برگرفت	از وزان چایکے ماند خسر و شگفت نظامی گنجوی
چشانیدن	شده خداویر و آمد بر وترش کرده	عجایب چاشنیها چشانے تلخ کا مانزا مختاری اذری
دادن	بیت ز تو افتاد در افواه خلایق	با کان بیت دہد چاشنی قند دہان را فصیح ہرمی

عہ گیند بارہ اش بزر و سیم مبرکن ۱۲ سلطان عہ چارہ نہ بکن دل افسردہ را ۱۲ ایام اصفہانی

مصدر	مصله	شاعر
داشتن	از دلمان یار دارد چاشنی گفتارین	از خامه بارال به شوق از شیرینی مضمون کنیم صا اصفهانی
دانستن	امروز رقیبان به بسویم نگرانست	دانسته مگر چاشنی کنج لب خویش نصیر مهدانی
شکستن	از بسکه گفتیم ز تلخا به کشیدن	در کام گل ارج چاشنی قند شکستیم عرفی شیرازی
شناختن	چاشنی شناختن	بهار عجم
فشاردن	چاشنی فشاردن	از این نان چه قدر بکج نمک این آب چه شورست سالک یزدی
کردن ۱	دانست چو ماه که از آن چاشنه کردست	ز ابجیوان بلب خشک قناعت میکرد صا اصفهانی
کردن ۲	خضر اگر چاشنی تیغ شهادت میکرد	کمان سخت فلک را کباد می داند
کردن ۳	کمان ناز ترا هر که چاشنی کردست	از آه سینه گرم و بس از دیده ترکنید خورشید بلوی
کردن ۴	چون چاشنی کنید تختین دمامه را	در شکر وعده تقاضا چه حظا ملک شیرازی
کشیدن	گر نکشد چاشنی هر ز بان	دیده چند نمک از پسته خندان تو داشت نقاشی شیرازی
گرفتن	دل بے چاشنی از چشمت نوش تو گرفت	در نظر دزد دلا و قباب را پنهان برد فونی یزدی
گرفتن ۲	مثل او من چاشنی گیر ندیدم در جهان	

مصطلح

۱- چاشنی کردن و چاشنی کردن چیز، چشیدن برای دریافت کیفیت آن ۱۲ بهار عجم ۱۳ چاشنی کردن تیغ و کمان
 اندک کشیدن تیغ و کمان را تا زور آب و دگر معلوم شود ۱۴ بهار عجم ۱۵ چاشنی کردن دمامه و نقاره، کم کم زدن چوب بر زنگنه ۱۶ بهار
 ۱۷ چاشنی گیر، کسیکه کار و خدمت مصلح بر دهنده باشد ۱۸ بهار عجم

مصدر	صله	شاعر
نهادن	در دندارد دل بے حاصلم	خسرو دہلوی
یافتن	امشب ز وصال آن سر و بلند	از کر لعل لبش چاشنی یافته قند
چاک شگاف، وچاک امن؛ چاکمانیکہ یمن ویسا را امن کنند ۱۲ بہار غم		
اقتادن	بر دامن بنم ز دست تطاول	عہ عہ این چاک بجز خرقہ در ویش نیفتاد
افگندن	چاک در پیر بہن یوسف عقل افگندن	عہ عہ چشمہ کاریست کہ در در لیا دل ست
انگختن	پیر اہن اسید کہ چاک اجل انگخت	کز دامن چشم ہمہ عطر کفن افشاند
انداختن	خنجر الماس چو بید آختند	عہ عہ چاک بتن چون گلشن انداختند
برزدن	ہزار جانہ جان چاک میشود آندم	کہ بر زنی بمیان چاک ہای دامن باقر کاشی
بستن	اجل را توان چاک در حبیب بست	در اگر دامن دل در آید بدست
خوردن	چاکہا از دم نسیم خورم	از تار ہاے کفیدہ را مانم
داشتن	دل صدا چاک ز پیمان آن پیمان دل دارد	از بر گریہ غم ز دست پند گویاں دل دارد
دوختن	ای کہ غیر از دل شگاف ہیچ چیز نیست	از ہزاران چاک ہیر حمی یکے میدوزد
دیدن	اے آنکہ چاک پیر بہن یار دیدہ	باغ جنان رخنہ دیوار دیدہ
عہ کز ہر طرف در بگرم چاک نیفتد ۱۲ خسرو عہ چاک اقتاد و لبش چو شتر ۱۲ سلیم		
عہ چاک چو گل فگندہ بد امان چو میردی ۱۲ جامی للعہ تاکے ز پیکان غم در سینہ چاک انداختن ۱۲ کاتبی		
عہ نہ ہمین گل ز غمش چاک براعضا دارد ۱۲ طاہر وحید		

مصدر	صله	شاعر
رفتن	در	چمن چو یاد وصل کیست که خود در بیابانش
ریختن	بر	ز لبیک چاک جنون نخت ست بر سرم
زدن	را در بر	زه جیب جانهار فومے زند را در بر
ساختن	را	نخواهد غنچه نخم شگفت آشنای گل متیو
شدن	از	مستی تابدا من چاک شد مصداق من تقوی
کردن		دست اجل موم کند آهنت
کشدن		غم دشمنه زیر گشت مراد دست نارسا
کشودن		بهارش چاک پیر اهن کشودن
گردیدن	از	از لبیک میریزد شراب چشم گریانم چو شمع
ماندن	از	بگذشت بهار و دیده نمناک بماند
نمودن	از	یک گریبان ز غمت چنانمودت قییب
نهادن	بر	اگر دراع جانم را تمی صد چاک بردا
		سر سر میرود چاک گریبان تابدا نش
		بسیه ره نبرد عافیت که داغ کجاست
		بنام بچاکے که او میزند
		اگر صد چاک لازم چون گریبان بدین خود
		بهر محفل که بے خود نام آن گل پیرین
		تیغ قضا چاک کند جوشنت
		کو مشفق که چاک گریبان کشایم
		خزانش رنگ رسوائی نمودن
		صد چاک آب دیده میگردد گریبانم چو شمع
		وز خنجر آرزو دلم چاک بماند
		دسترس بود مرا کاش گریبانے چند
		هنوز از شکر انعامت علم برداشتن باشد

چاکری نوکری و ملازمی ۱۲ بهار عجم

کردن	نیز در بخیل آنکه نامش بری	و گر روزگارش کند چاکری
------	---------------------------	------------------------

عه چاک درین بود چ اخضر زدم ۱۲ نصیر اهدانی عه غره چون بپاکشاید چاک بر جوشن زدم ۱۲ آملی سه سحر چون جیبم بر چاکش
خود را جان دیدم ۱۲ هادی شیرازی للعہ ترا هرگز گریبانی نشد چاک ۱۲ حیاتی

مصدر	صله	شاعر
فصل بار فارسی		
چپ بالفتح مخالف و دغا باز و کوچ و دغا و فریب ۱۲ بہار عجم		
افتاد ۱۰	از چشم ہموس عیش و طرب قنادرست	بار است روان مانہ چپ قنادرست
انداختن ۱۵	راست میگویی این شکایت نیست	نظر او بما چپ اندازست
بستن ۱۶	حرفی ز پیچ و تاب محبت شنیدہ	چپ بستنی ز زلف چلیپا ندیدہ
دادن ۱۷	کجا بودی تو ای گلبرگ خندار است گوا	کہ چون چپا دہ امروز گلہو یان غمارا
دیدن ۱۸	حرفی ز بختاب محبت شنیدہ	چپ بستنی ز زلف چلیپا ندیدہ
رفتن ۱۹	چپ میر و دیر آروان طریق عشق	در گوش چرخ حلقہ آہن کشیدن
شدن ۲۰	چپ شدن	بہار عجم
کردن ۲۱	راہ چپ کرد حریفانہ بہار از جنم	غنجی نامد من بہنگام شگفتن بگذشت
فصل تار فوقانی		
چتر بالفتح چیزے باشد پہن و مدور بشکل گنبد کہ در سوار ملوک سلاطین پیش پیش برزند و بر آسایہ کردن ہم بکار مے آید ۱۲ بہار عجم		
مصطلح ۱۰ چپ افتادن، و رفتن، و بستن، مخالفت کردن، و مکاری و زیدن ۱۲ بہار عجم ۱۰ چپ انداز		
مکار و خیال ۱۲ بہار عجم ۱۰ چپ دادن، و کردن، گذاشتن، طرح دادن، و بالفظ شدن لازم آن ۱۲ بہار		
عہ در با چرخ چپ قنادر چرخ ۱۲ ظہوری		

مصدر	صلہ	شاعر
افراختن	بر	طاوس قلش برفق لفظ چتر افراختن
بارکشیدن	بر	چتر شب دامنست چو باز کشی
داشتن	بر	ناگاہ سلطان باران چتر بر سر داشت
داشتن	از	چو آمد از رہ امید داری
زردن	بر	چتر بر سر زدن
زردن	بہر	لے بہر سایہ چتر بفرقم زد آسمان
زردن	بر	زند خرمے چتر بر نارون
زردن	بر	چتر بر سر کسے زدن
زردن	بہ	دل بسیر فلک از رشک کنی دیوانہ
ساختن	بہ	چو خطے شر حسن خود را شناخت
ساختن	بر	چتر سازے ست ابر بر سر تو
		تبع بازے ست برق بر در تو

مصطلح

۱۰ چتر دار و چتر ساز، ہر کدام معرود ۱۲ بہار عجم ۱۰ چتر بر سر زدن، و برفق زدن، و چتر زدن، معرود ۱۲ بہار عجم ۱۰ چتر بر سر کسے زدن، و انداز ہلاک ابلودن ۱۲ بہار عجم ۱۰ چتر طاوس زدن، و زشتے ست رکشتی گیران استادہ، و باہار بسوے پشت خم کردہ میروند ۱۲ از بہار

عہ زداغ عشق چون خورشید دارم چتر شاہی ما ۱۲ حزین

مصدر	صلہ	شاعر
کشادن		کشادہ چتر ہمایونش آسمان کردار مسعود جہان
کشیدن	در بر	آن چتر سلطنت کہ تو در سر کشیدہ در سایہ تو ہم نگذار دکہ بنگیم اوحدی کرمان
کشیدن	در	رتبہ عشق بین کہ نیلوفر چتر در چتر آفتاب کشد خلکو تر تیزی
کشیدن		مہر فلک چتر کشش شاہ شد چتر ہمایلی ماہ شد خسرو دہلوی
نہادن	بر	مہ چو بر سر نہاد چتر سیاہ چتر اسرے کشید بر سر ماہ خسرو دہلوی

چراغ بالکسر و بالقہ معروف ۱۲ بہار عجم

آوردن	زمانہ از شب تا دم پہاغ باز گرفت	پس از وفات من آورد و بر فرازم خست کلیم ہمدانی
افروختن	شبہائے سراغ دل خود را دغا	در تنگنا سے سینہ فروزم چراغما شاپو طرانی
افروختن	صنا ازین غزل کہ چراغ دل نیست	افروختم بخاک فغانے چراغما صنا اصفہانی
باز گرفتن	زمانہ از شب تادم چراغ باز گرفت	پس از وفات من آورد و بر فرازم سوخت کلیم ہمدانی
برافروختن	شبہ زیت فکرت ہمی سوختم	چراغ بلاغت بر افروختم سعد شیرازی
بردن	در آہمیکدہ و اعتقاد روشن کن	کہ مے برند از نیجا نیجا نقاہ چراغ فغان شیرازی

مصطلح

۱۰ چتر در چتر چیزے کشیدن، مساوات و برابری در ترتیب کردن ۱۲ بہار ۱۰ چراغ افروختن، معروف و دریدن بدولت ۱۲ بہار عجم ۱۰ چراغ بخاک کسے افروختن، چراغ بزرگ را دافروختن ۱۲ بہار عجم ۱۰ چراغ از خانہ کسے بردن

۱۰ چتر گل بر سر کشی ای مرغ خوشخوان غم مخور ۱۲ حافظ

کسب نور کردن از دے ۱۲ بہار عجم

مصدر	صلہ	شاعر
برکردن ^{۱۵}	در	اگر تو در دل شبها چراغ بر نہ کنی صا صبا
پریدن ^{۱۶}	از	آن روشنی دیدہ چو رفت از نظم از سیلی غم چراغ از چشم پرید
جستن ^{۱۷}	از	سیلہ باد بر رخ اولست کہ چراغ از چراغ چشمش جبت سلیم طرانی
جمیدن ^{۱۸}	از	یہجد از سیلہ دور چراغ از چشم من خانہ تارم چنین گاہے منور میشود اثر از نذرانی
خواستن ^{۱۹}	از	چون گدایانے کہ میخواہند از مردم چراغ فیض از مے در شب آدینہ میخوایم ما وحید قزوینی
خواستن ^{۲۰}	بہ	بدریوزہ زہر زین ایاغے بقتش شاہ مے خواہد چراغے سلیم طرانی
خواندن		یا نشست بجلس نشانیہ چراغ روے اولو تجلی ست خوانید چراغ کمال خجندہ
داشتن ^{۲۱}	بہ	بفرغ چہرہ زلفش رہ دل زندہ مشب چہ دلا درت دزدی کہ بکف چراغ دارد حافظ شیرازی
در گرفتن ^{۲۲}	از	ز دیدار تو یوسف را ز لیخا مہر برگیرد چراغ دیدہ یعقوب از روی تو دگر صا صبا
رفتن ^{۲۳}		بے وصیت دلم از خود زود شام وراق این چراغیست کہ از رفتن خود آگاہ است طغز مشہد

مصطلح

۱۵ چراغ برکردن، روشن کردن چراغ، در سید بدلت ۱۲ بار ۱۵ چراغ از چشم پرید، و از چشم جستن، و از چشم دیدہ
 ۱۶ جمیدن، گدایانہ از آن روشنی ست کہ آدمی را از رسیدن فریب سخت پیش چشم بہرہ ۱۲ بار ۱۶ چراغ خوانستن، و بقتش کسے چراغ خوانستن
 ۱۷ خواستن، چیز از مردم، چنانکہ گدایانہند، شہزادان غنیہ خواہند، و مہر گدایان لایت و آخر مہر کنیزان کاویکنہ ۱۲ بار ۱۷ چراغ بکف داشتن،
 ۱۸ سہرود ۱۲ بار ۱۸ چراغ در گرفتن، لازمہ چراغ برگرفتن ۱۲ بار ۱۸ چراغ رفتن، لازمہ چراغ خاموش کردن ۱۲ بار ۱۸

عے عے جبہ شبہاے تار از دیدہ روزن چراغ صا صبا

مصدر	صلہ	شاعر
ساختن	از	چراغ از آہ سازم تا براہ او نهم آنجا
سوختن ۱	به	چراغ دیدہ براہ تو تا سحر میسخت
سوختن ۲		ہر کرا سو د چراغ اور اکدورت میسخت
سوختن ۳	به	بروج مجنون میسون گاہ گاہ چراغ
سوختن ۴	بر	پس از وفات من درد و بر فرام خست
شدن ۱	در	چراغ ہر کہ اثر در زمانہ روشن شد
طلبیدن ۱	به	بعشق لالہ رخایک چراغ می طلبم
کردن ۱		کردند چراغ شب ما داغ جبین را
کشتن ۱	از	کہ بود از پر تو روشن چراغ
گرفتن ۱	بر	مرا چراغ نخواہند بر مزار گرفت
مردن ۱		کین خانہ تاریک چراغش مردست

مصطلح

۱۔ چراغ سوختن، روشن شدن ۱۲ بہار ۲۔ چراغ کسے سوختن، مراحاصل شدن، و بدو رسیدن ۱۳ بہار ۳۔ چراغ بروج کسے سوختن، چراغ بروج از او فروختن ۱۲ بہار ۴۔ چراغ سوختن، روشن کردن چراغ ۱۲ بہار ۵۔ چراغ کسے روشن شدن، مراحاصل شدن، و بدولت رسیدن ۱۲ بہار ۶۔ چراغ طلبیدن، روشن کردن ۱۲ بہار ۷۔ چراغ کردن، روشن کردن چراغ، و بدولت رسیدن ۱۲ بہار ۸۔ چراغ کردن، خاموش کردن چراغ ۱۲ بہار ۹۔ چراغ گرفتن، روشن کردن چراغ ۱۲ بہار ۱۰۔ چراغ مرد خاموش شدن چراغ ۱۲ بہار

مصدر	صله	شاعر
نشان دادن ^۱	یا بنشست بمجلس بنشانید چراغ	روا و نو بخشی ست خوانید چراغ کمال خجسته
نشستن ^۲	از دم سرد دلم سوز جگر تشنید	از این چراغ است که از باد سحر تشنید
نمودن	به بے دیده نتوان نمودن چراغ	که جز دیده را دل نخواهد بباغ نظامی گنجوی
نهادن	رخ بر فروز و غاشیه بردوش ماه نه	از به خورشید را حسن چراغ براه نه طالب آبی
چراغان نوعی از تعذیب مقرر است که عاصی لاجن مجاز تخم کرده در غور زخم شمع برافروخته گذارند و این رسم ایران است ۱۲ بهار عجم		
شدن	دست تیغ تو مریزا که از پر تو آن	از شد چراغان جگر جان خونین کفان صا صفا
کردن	چراغ هر که اثر در زمانه روشن شد	به کنند خلق بچشم حسد چراغانش اثر شیرازی
چرب بالفتح معروف و بمعنی غالب افزون مجاز است ۱۲ بهار عجم		
آمدن	اگرش شیر زرب چرب آید	از بد لیری ز شیر چرب آید خسرو دهلوی
گفتن ^۳	همان چرب گو مرد شیرین گزار	چنین چرب بے انگخت از مغر کار نظامی گنجوی
چربی معروف و نیز کنایه از نرمی و ملائمت و ملاطفت ۱۲ بهار عجم		
انگیختن ^۴	همان چرب گو مرد شیرین گزار	از چنین چرب بے انگخت از مغر کار نظامی گنجوی
مصطلح ۱ چراغ نشان دادن، خاموش کردن چراغ ۱۲ بهار ۲ چراغ نشستن، خاموش شدن چراغ ۱۲ بهار ۳ چرب گوی، چرب زبان، و فصیح و فزینده، و جالب و ۱۲ بهار ۴ چربی از مغر کار انگیختن، فائده برداشتن ۱۲ بهار عجم		

مصدر	صلمہ	شاعر
خاستن ۱۷	از	نظا گنجوی شیر
چرخ گردش و حرکت دوری و دہر چیز کہ حرکت دوری کند ۱۲ بہار عجم		
انداختن ۱۷		نہایت کو گوید سپہ چرخ انداز
پیشیدن ۱۷		بدان چرخ پیمان بعد چرخ بیج
سافتن ۱۷		خواہد نشاند در پس چرخ آفتاب را
خوردن ۱۷		بمن حال گردید چون آسیا
دادن ۱۷		چرخ دہی خاتم سہیل نگین را
زدن ۱۷		صد چرخ دگر بدوق آن زد
زدن ۱۷		بہار عجم
فصل سین		
چست بالضم جلد و جالاک و نیز بمعنی تنگ مقابل فراخ ۱۲ بہار عجم		
اقتاد ۱۷	بہ	نسب کرد بر کیتقادے دست
مصطلح ۱۷ چربی از پہلوے شیر خاستن، قادر شدن بر کار شیر ۱۲ بہار ۱۷ چراغ انداز، انکار از گمان سخت		
تیر اندازی کند ۱۲ بہار ۱۷ چرخ تاب، مثل جہان تاب ۱۲ بہار ۱۷ چرخ خوردن و دادن و زدن، اینجا چرخ بمعنی حرکت درستی		
۱۲ بہار عجم ۱۷ چرخ زن، سیاح و قاصد ۱۲ بہار ۱۷ چست اقتاد و چیز بہ چیز موافق بودن چیز بہ چیز ۱۲ بہار عجم		
عہ زدے گر چرخ در میدان صحرای ناظم عہ کہوتر آمد و ز در خماز شوق بیام ۱۲ شاپور		

مصدر	صدا	شاعر
بستن ۱	زنهار که آن بند قبا چست مبنید	کز ناز کیش نجیه بر اندام بر آید
بستن ۲	چو در شیر مردے کمر چست بست	سیان پلنگ تکبر شکست
بستن	چست بستن کمر	بهار عجم
دوختن	که چست دوخته آبی قباے تنگ ترا	که آب داد و گرسر و لاله رنگ ترا
کردن	چست کردن عنان	بهار عجم

فصل شین

چشم معروف و بمعنی چشم زخم مجازست و لگاؤ و امید و کلمه اجابت ۱۲ بهار عجم

آمدن ۱	چون رعد دست میند و خواب امید	بر	آنرا که چشم راحت بر یکد گر نیاید
آوردن ۲	چشم و رود در هم آوردن	در	بهار عجم
افتادن ۳	بتا بایج اگر سازند قسمت عضو عضو	به	شوم ممنون که شاید زامیا چشم بیار افتاد مخلص کا
افتادن ۴	چو آفتاب در آزد دم که از غم تو	به	بحال مرگم و چشمم بر وزن افتاد دست

مصطلح

۱ چشم بستن بند و کمر تنگ بستن اینها و آماده شدن بر آگاه ۱۲ بهار ۱ چشم بر یکد گر آمدن اندک خفتن ۱۲ بهار

۲ چشم و رود در هم آوردن، ترش شدن ۱۲ بهار ۳ چشم افتادن بچیز، دیده شدن آنچه ۱۲ بهار ۴ چشم بر وزن

افتادن عبارتست از حالتی که بوقت قرب موت چشم طاری میشود ۱۲ بهار عجم

ع که چست دوخت عفا صد قباے تنگ ترا ۱۲ خفانی

مصدر	صلہ	شاعر
۱۰ افتادوں	ب	لا الہ بیا تو چشمش بطلاق افتادہ است سائیر اصفا نے
۱۱ افگندن	بر ب	بر یہیچ کس اینقدر نینداخت والہ ہروی
۱۲ افگندن	عبر	چشم بر زمین افگندن بہار عم
۱۳ انداختن	بر	شود روشن اگر چشم بچشم من بنیدازی وحید قزوینی
۱۴ باختن	از	باخت چشم انگس کہ این آئینہ را پردار کرد صا صفا نے
۱۵ بر آوردن	از	کہ من از کاسے آرم بر و چشم جالب را مخلص کا شے
۱۶ برخاستن	از	ز فریاد پسندم چشم بدان خواب برخیزد صا صفا نے
۱۷ برداشتن	از	کسے چشم از ان خسار آتشک بردارے
۱۸ بردوختن	بر	چشم بر چیزے بردوختن بہار عم

مصطلح

۱۰ بچشم بطلاق افتادوں عبارت است از حالتی کہ هنگام قرب موت چشم طارے شود و از ان جهت چشم در پستی افتد ۱۲ بہار عم
 ۱۱ چشم افگندن و انداختن بر چیز و در چیز نگاہ کردن و نگاہ کردن بچیزے ۱۲ بہار عم ۱۳ چشم بر زمین افگندن فرو
 نگاہ داشتن از شرم و حیا یا از تواضع و ادب یا از غم و اندوہ ۱۴ بہار عم ۱۵ چشم باختن نماینا شدن ۱۲ بہار عم ۱۶ چشم از کاسے
 بر آوردن از چشم خانہ بر آوردن ۱۲ بہار عم ۱۷ چشم از خواب برخاستن بیدار شدن ۱۲ بہار عم ۱۸ چشم برداشتن
 از چیزے ترک نظر کردن ۱۲ بہار عم ۱۹ چشم بردوختن بر چیزے کمال توجہ کردن بچیزے ۱۲ بہار عم

عہ یکہ بلطف اگر گفنے بر چہا چشم ۱۲ ثنائے مشہدی .

مصدر	صلمه	شاعر
برد وختن ^{۱۵}	از	یکے حرف دروے نیاموختے سعد شیرازی
بستن ^{۱۶}	ب	چشم طمع برخند دیوار بستام حنین اصغری
بستن ^{۱۷}	از	چشم ہوس زگلشن ایام بستایم طالب علی
بودن ^{۱۸}	در	چشم دروے آفتابش نیست مخلص کاشی
بودن	از	نوازش ستیے کز تو چشم بود مرا قدسی شمس
بودن ^{۱۹}	ب	چشم بدست کسے بودن بہار عجم
بودن ^{۲۰}	در	چشم چو رکاب در پیش بود روزیکہ سوارے نیش بود تاثیر اصغری
بودن ^{۲۱}	در	فتادم از نظر ہر کہ بود در عالم ہنوز چشم بداندیش در قفا نیست حاتم کاشی
بودن ^{۲۲}	ب	چشم بدنبال کسے بودن بہار عجم
پریدن ^{۲۳}	از	چنین کہ می پرد از حرص خاکیا ز چشم عجب اگر پر کاہی بکمشان ماند صا اصغری

مصطلح

۱۵ چشم برد وختن، ترک نظارہ کردن ۱۲ بہار عجم ۱۶ چشم بستن بچیزے، کمال توجہ و اعتنا کردن بچیزے
 ۱۷ بہار عجم ۱۸ چشم بستن از چیزے، ترک نظارہ کردن ۱۲ بہار عجم ۱۹ چشم در روے کسے نبودن،
 بیجا بودن ۱۲ مصطلحات الشعراء ۲۰ چشم بدست کسے بودن، طمع داشتن از کسے ۱۲ بہار عجم ۲۱ چشم در پے،
 و در قفا و بدنبال کسے بودن، در فکر خرابی کسے بودن، و منتظر بودن ۱۲ بہار ۲۲ چشم پریدن، جستن چشم و این اکثر
 از ریح باشد ۱۲ بہار عجم

مصدر	صده	شاعر
پوشیدن ^۱ چراندن ^۲ چراندن ^۳ خواباندن ^۴ خوابیدن ^۵ خوردن ^۶ داشتن ^۷ داشتن ^۸ داشتن ^۹	از از از از از از از از از	در کار دام کردیم پنجه را غرغوش چشم چرانی چون چشم از چراندن چشم رزق ما به بیدار چه خواهد کرد یارب بالظن چشم خوابیدن کاشک اهل جلال بصیرت بودند ما زیاران چشم یارے داشتیم که ساغر بازین چشم برد سب و دارد چشم براه داشتن

مصطلح

۱ چشم پوشیدن از چیزی، ترک نظاره کردن، و نیز کنایه از نابینا کردن و شدن ۱۲ بهار عجم ۱۵ چشم چرانی، خیره چشم و زهر نگاه
 ۱۲ بهار عجم ۱۵ چشم چراندن، دیدن چیز مرغوب ۱۲ بهار عجم ۱۵ چشم خواباندن، قنائل کردن، گویند "فلا به چشم خود را
 خوابانیده است" یعنی دیده و دانسته قنائل کرده چشم خوابید لازم آن ۱۲ بهار ۱۵ چشم خوردن، چشم زخم خوردن ۱۲ بهار
 ۱۵ چشم داشتن، بدون صده و بعد از توقع و امید داشتن، و بعد از بمعنی انتظار کشیدن ۱۲ بهار ۱۵ چشم براه داشتن
 انتظار کردن ۱۲ بهار عجم

عده شود صاحب بصیرت هر که پوشید چشم از دنیا ۱۲ صاحب

مصدر	صده	شاعر
داشتن ^۱		چشم بے آب داشتن
داشتن ^۲		نباشد سخت باطن چشم و رو در آجا باش
داشتن ^۳		باغبان بر غم بلبل از صف نامحرمان
داشتن ^۴		بلبل عبت بخورده گل چشم دوخته است به بر
داشتن ^۵		چشم دوختن
داشتن ^۶	بر	همیشه تا بره انتظار دوز چشم
داشتن ^۷		شوخی ز گرسنگی پیش تو بشگفت
داشتن ^۸	بر	چشم دویدن بر چیزے
داشتن ^۹		ز چشم غولیش سیاهی وزن بالبیار
داشتن ^{۱۰}	به	نگه از دیده چون بالا دویدے

مصطلح

داشتن^۱ چشم بے آب داشتن، بجایا بودن ۱۲ بهار ۱۳ چشم و رو داشتن، حیا و شرم داشتن ۱۲ بهار ۱۴ چشم زانغوا
 باضافت، بجایا و دلیر بودن ۱۲ بهار ۱۵ چشم بر چیزے دوختن، چشم دوختن، کمال توجه کردن بآن چیز و انتظار کردن
 ۱۲ بهار ۱۶ چشم براه دوختن، انتظار کردن ۱۲ بهار ۱۷ چشم دیده، شوخ چشم، بجایا ۱۲ بهار ۱۸ چشم دوید بر چیزے
 رغبت چیز کردن ۱۲ بهار ۱۹ چشمها دیدن تجربه بسیار کردن ۱۲ بهار ۲۰ چشم چیز ندید، تاب وقت آن نداشتن ۱۲ بهار ۲۱

عہ باغ دوخته برداغ لال ز گرس چشم ۱۲ قدسی عہ او دوخته چشم بر رے یار ۱۲ ہا لقی

مصدر	صده	شاعر
رسانیدن	به	چشم رسانید باقبال ما وحید قزوینی
رسیدن	عهه را به	بجز آن ز گسستانه که چشمش مرصاد زیر این طلام فیروزه کس خوش نشست حافظ شیرازی
رفتن	به	چشم بخواب رفتن بهار عم
زدن		یک چشم زدن غافل از آن ماه نباشم
زدن		برید و عمر و زید جز تو یک چشم زد
زدن	از	چشم زن از هجوم عیاران نخبه
زدن	از	دوخته به دیده ازین ناکسان
زدن	بر	چشم بر هم زدن بهار عم
زدن		از بسکه سست گشت تن مبتلا مرا
زدن	به	تو چشم انتظار برا و که میزنی میلی پرو
زدن	از را	پر وانه مرا از نظر با نهان بسوز صا صفا

مصطلح

له چشم رسید، چشم زخم رسید ۱۲ بار ۵ چشم زدن، و چشم زد، کنایه از زبان بغایت اندک ۱۲ بار ۳ چشم بر هم زد
مردن ۱۲ بار ۵ چشم زدن، گردش چشم ۱۲ بار ۵ چشم بر راه داشتن، انتظار کردن ۱۲ بار ۵
چشم زدن، چشم زخم رسانیدن ۱۲ بار ۵

عه به بحر فتم چشم گر رسید مرا ۱۲ قاسم مشهدی عه چشم گر رسد بخود فراغ ما ۱۲ ظهوری

مصدر	صلہ	شاعر
زردن ۱۰	بر	ایک بے لعل تباں از زندگی ہم میزنی چشم بر ہم می نمی تا چشم بر ہم می زنی
زردن ۱۱	بر	برق را نیست جز ایامی تو در مد نظر
سودن ۱۲	به	بے خاکپاش خامره در لبش شکست
شدن ۱۳	بر	گفت بر من چشم شد اسرار عشق
شکستن ۱۴	از	ترسم ز گر چشم گم بار بشکند
شکستن ۱۵		چشم شکستن
غنون		چشم ناغنونہ
فرمودن ۱۶		دیدمش سرگرم استغفار را می گذشت
فرو بستن ۱۷	از	دلارائے که داری دل درو بند
فرو دختن ۱۸	از	تخم ریز تو چشم از جفا فرو می دخت
کردن ۱۹	از به	بکشاشیوه نرگس بسیار خواب را
کردن ۲۰		که دود تلخی ازین لاله زار میخیزد

مصطلح

۱۰ چشم بر هم زدن، بند کردن چشم ۱۱ بار ۱۲ چشم زدن، اشارہ کردن ۱۳ چشم سودن بر چیزے، کمال توجہ کردن ۱۴ چشم شدن، ظاهر و منکشف شدن ۱۵ چشم شکستن، کور شدن و کور کردن ۱۶ چشم از چیزے فرو بستن، فرو دختن، اعراض کردن ۱۷ چشم کردن، چشم زخم رسانیدن ۱۸ بار غم

مصدر	صلہ	شاعر
کردن ۱۵	بہ	یہاں بیکدہ و وضع قرب و جاہمین
کشدن ۱۶	بر بہ	اگر چشم باز اید از حقارت کرد
کشیدن ۱۷	بر بہ	کہ ہر صبح چشمے بر دیت کشاد
گرفتن ۱۸	از	رو لطیف دلکش چشمے سید کشیدہ
گرفتن ۱۹	از	چشم از ہر کہ گرفتند بصیرت دادند
گرفتن ۲۰	از	دیدہ گستاخانہ بر رو تو روز باز کرد
گرفتن ۲۱	از	از متاع آفرینش چشم میگیم ہم
گشتن ۲۲	از	قریچ آن کو رملعون چشم گشتہ
مالیدن ۲۳	از	در جامہ گیرم چو تقاضاے بامداد
نشستن ۲۴	از	از چشم نشینان سید چہرہ گواہی
نمودن ۲۵	از	از بہر ہمین روے بدیوار نشستم

مصطلح

۱۵ چشم بر چیزے کردن، نظر کردن، نگاہ کردن، بچیرے ۱۶ چشم کشادن، دیدن ۱۷ چشم کشیدہ چشم

خوش آئندہ ۱۸ چشم گرفتن، نایبنا کردن، و بند کردن چشم، و نایبنا شدن ۱۹ مصطلحات الشعر و ترک نظارہ کردن ۲۰ ہمار

۲۱ چشم گشتہ، احوال، و کج نظر ۲۲ چشم مالیدن، ہوشیار شدن، و از غفلت بر آمدن ۲۳ چشم نشینان،

کنایہ از معشوق ۲۴ ہمار ۲۵ چشم نمودن، ترسیدن ۱۲ ہمار

۲۶ ز شرم چشم نکردے بر آفتاب گوی ۱۲ فغانی

مضام	صلہ	شاعر
نہاد ۱۵	بر	من نہاد چشم بر رہنما از ندن نشان
نہاد ۱۶	بر	چشم تا و اگر دم و بر ہم نہادم عمر فرت
ہشتن ۱۷	از	شود ضابطہ ہر کہ پوشد چشم از دنیا
چشم ز خم و چشم ز رخ و چشم ز رخ عبارت از آن کہ شخصے چیز مرغ یا بطریق حسد نگاہ کند و بعضے گویند چشم ز خم حسد و نیست نظر دوہم کار میکند ۱۲ بہار عجم		
آمدن		طا کر بودم من غوغا بال افشانے
رسیدن	بہ	کہ چشم زخم عظیمہ بفوج شاہ رسید عالی تیر از
زدن		عطار در ابد وزم دید و بد
کہ جادو خانہ را چشم زخ زد عمیدازی		
فصل لام		
چلہ بالکسر و تشدید دوم و تخفیف آن ، زہ کمان و ایام معہود کہ مترضان در آن خلوت گزینند و ریاضت کشند ۱۲ بہار عجم		
افشاندن	از بر	چلہ از شصت ہنر چون بر کمان افشانده
بر آوردن	در	ہمچو صافی شود آنگدردل سنایشین باقرکاشی
مصلح		
۱۵ چشم بر راہ نہادن ، انتظار کشیدن ۱۲ از بہار ۱۵ چشم بر ہم نہادن ، بند کردن چشم ، و مردن ۱۲ بہار ۱۵ چشم بر ہم ہشتہ ، چشم بستہ ۱۲ بہار		

مصدر	صله	شاعر
بستن	بہ بہ	از آسمان نتوان بگر از فغان بستن
کردن	را	از زبردستان کہ خواهد این کبان را چل کرد از
		بزد و چلہ شاید باین کمان بستن
		با دہ پر زور و چو نکشود زابر و چین ترا صا صفا

فصل میم

چمن نشیب گاہ میان باغ کپیر امون آن درخت نشانند و در میانہ آن گلما
دریا چین کارند و خان آرزو میفرمایند کہ چمن جاکا باشد کہ در آن چیزی با کارند و حق
بباغ ندارد و بر کشت زار نیز اطلاق کنند ۱۲ بہار عجم

آراستن	فرج آباد گلستان بطیناے ملت	موج بال تدر چمن آرا می گلست	آفرین از دست
آسودن	بال خون آلودہ بیرون زد ام آدرہ ام	باچمن آسودہ مرغ ذوق پروازم کجاست	دانش مشہد
افروختن	دل بے تو بہار چمن افروز ندانست	در مدت غمہایتو نوروز ندانست	نشان مشہد
اندودن	شوق موسیٰ نگہم رام تسلی نشود	تا دو عالم چمن اندود تجلی نشود	بید غلام آباد
پوشیدن	ز باغ وصف او طوطی چمن پوش	بہار بخیزان دارد در آغوشش	”

مصطلح

۱۱ چمن آراے ، باغبان ۱۲ بہار عجم ۱۳ چمن افروز ، نام تاج خود رس ، و اطلاق آن بر گل
آن مجازست ۱۲ بہار عجم ۱۳ چمن اندود ، معروف ۱۲ بہار ۱۴ چمن پوش ، معروف ۱۲ بہار

عہ فرج آباد جاعے ست از توابع مازندران کہ شمالان ایران عمارتہا در آن جاساختہ اند ۱۲ منہ

مصدر		صلہ	شاعر
پیر استن ۳۵	زاصل خود گزرد شاخ و سایہ دار شود		زیکد گر چو جدا کردشان چمن پیرا کمال صفا ۳۵
خاستن ۳۵	تعالی اللہ ازین شهر چمن خیز		کہ بادا دست برد لہا فرج نیز منیر لاہور ۳۵
ساختن ۳۵	گلرخان بر سر خاک کے چمنے ساختا	بر	چمنے بر سر خونین کفنے ساختہ اند غنائی شیراز ۳۵
شگفتن ۳۵	چمن شگفت و نسیم زہر گلے برخت		زہر نہال گلے بانگ بلبلے برخت
طرازدن ۳۵	خیز و بجلوہ آب دہ سر و چمن طرازا		آب ہوا زیادہ کن باغچہ نیاز را عرفی شیراز ۳۵
گردیدن ۳۵	بیاد ہم مصفیان نفس شوخ و شکر دارم		چمن گردی زہر فرسودہ بال و پر نمی آید دانش مشهد ۳۵

چمنہ چیز دوز و میان تہی ۱۲ ہاریم

آوردن	فریاد کہ وقت خطا آوردن تست	بر از	بر گل زنبق شہ چمنہ آوردن تست شمس بلخی
دریدن	بدم چمنہ را بریزم ساغر شہ را		اگر خواہند تاوانم ہم آتا و اسن با شہ سلاسا جی
کردن	برمہ از غنیمتی معشوق من چمنہ کند	بر از	ہیکس دیدی کہ برمہ چمنہ از غنیمت کند شاعر نوری
کشادن	جہا کشاے عدو بند میر شیخ حسن	از	کہ چمنہ فلک از اقتدار بکشايد سلاسا جی
گردیدن	گر نہ بر سمت حکم تو گردد	بر	چمنہ چرخ بگسلد در چین جمال صفا ۳۵

مصطلح

۱۵ چمن پیرا، باغبان ۱۲ ہاریم ۱۵ چمن خیز، از قبیل مردم خیز ۱۲ ہاریم ۱۵ چمن سارا، باغبان ۱۲ ہاریم ۱۵ چمن طرازا، باغبان ۱۲ ہاریم ۱۵ چمن گرد، آنکہ در چمن ہا بگردد

مصدر	صده	شاعر
گستن	گرنه بر سمت حکم تو گردد	چنبر چرخ بگسلد در حین جمال اصفا
چنگ پنجه آدمی و حیوان درنده و ساز معروف ۱۲ بهار عجم		
باختن	شاہین غمش چو چنگ بازو	در چنگش آسمان بنگیند
بر آوردن	گفتم که بیکم درم جامه ناموس	من گفتم و مطرب بنوا چنگ بر آورد نقاشی از می
بر آوردن	گفتم که بالطره گر نیم چو شفا	آنهم بدل آزاری ما چنگ بر آورد نقاشی اصفا
برداشتن	پر پیچہ برداشت و بنواخت چنگ	کمان خدنگی و تیر خدنگ
داشتن	در قلم داشتند فلاح نماد	خنگ آنکس که چنگ دف دارد حسن یزد
زدن	مے تواند چنگ در قراک ز درخشیرا	در قلع ہر کہ چون شبنم گرفتار آمدہ صفا اصفا
زدن	من بنگ نمی خورم مے آرید	من چنگ نمی زنم نے آرید اکبر شاہ اکبر آبادی
زدن	بلبل خوشخوان چو بر آہنگ زد	بر دل مستان چین چنگ زد یحیی کاشی
فرو بردن	بخون عزیزان فرو بردہ چنگ	سر انگشتہا کردہ عناب رنگ سعد شیراز
گستن	چنگ ست بستہ خود را در دامن منی	از دامن مغنی زنہا چنگ گسل سلما ساجی
نواختن	مطربا مست شد چنگ لعلان بنواز	تا نگونید کہ در میکدہ بے قانونم کاتبی نیشابوری

مصطلح

لہ چنگ بر دل زدن، کنایہ از تصرف کردن در مزاج ۱۲ از بہار عجم

عہ چو برد امان نقاشی زنم چنگ ۱۲ فوقی عہ بسینہ چنگ زد م دل در اضطراب آمد ۱۲ ایام مشہد

مصدر	صلہ	شاعر
نہادن	نہادہ پدر چنگ در نامے خویش	پسر چنگے و نامے آوردیش سعد شیرازی
چنگال پنجہ، مزید علیہ چنگ ۱۲ بہار عجم		
افگندن	ہمے رامش در نرم او بر آرد پر	ہنر رفتہ بر زمش ہینگند چنگال
بر آمدن	اجل چو تیر تو بیند بر آیدش چنگال	قضا چو تیغ تو بیند بر زودش دندا
زودن	ہمان در صید وحشت بال میزد	پرو ناخن بدل چنگال میزد
کندن	بفرودت او شیر فرس ایوانش	تواندار بکنند شیر چرخ را چنگال
فصل واو		
چوب بواو مجہول، معروف ۱۲ بہار عجم		
انداختن	طفلی اشکم نشست آفرود کشتیم	چوب تعلیم برین خونی ناپاک انداز
بستن	نخواہد بطاق دل او نشست	کہ از زہد خشکش کند چوب بست
خوردن	در مطبخ تو چوب خورد تا ابا پزد	آتش کہ از تکبر سر مایہ ابا بست
خوردن	چوب نرم را کرم می خورد	کمال اصعنا
مصطلح		
لے چوب تعلیم، چوبیکہ سلطان و کشتی گیران شاگردان را بدان اوب دہند ۱۲ بہار عجم چوب بست، چوبہائے کہ باہر بستہ		
سماران بر آن نشینند و تعمیر و کنگل کنند ۱۲ بہار عجم چوب خوردن، زدہ شدن چوب ۱۲ بہار عجم چوب نرم را کرم می خورد		
یعنی ہر کراہوز نارے مغلوب باشد با و اکثر آزادی رسد ۱۲ بہار عجم		

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن ۱۰	ہجوسالک شید کیشان اکثر شناختہ	زابد سالوس این نند دار چو بہا سالک یزد
داشتن ۱۱	چوب برائے او دامتہ اند	برائے بہار عجم
شدن ۱۲	از دید سر سبز چید مصرعہ برجستہ ام	در خامہ در علم سخن شد چوب تعلیمی مرا
شکستن ۱۳	درین درگاہ عالی بالغ بیا رمینیم	بر توان بر پہلو در باشکستن چو در بازرا علی سر بند
کردن ۱۴	در گشت کہ وصف قدموزن کردہ اند	در سرو جبار و کانرا چوب کون کردہ اند ضیا طرانی
گذشتن ۱۵	دارازان چوب پیش رہ منصور گذشت	بہ کہ قدم از رہ باریک دہ گذشت صفا اصفہانی
گرفتن ۱۶	چو نام سگ بری چوبے بکف گیر	بہار عجم
نشان دادن ۱۷	یکے نگر کردن چوبے بساخت	در بگرداند رش چو بہا در شناخت فردوسی طوسی
نشان دادن ۱۸	چوب نشان دادن در چیزے	در بہار عجم
چوگان بالفتح خمیہ و چوب سرخ عموماً و چوب کی بازی و دہل نواز و نقارہ نواز خصوصاً ۱۲ بہار عجم		
باختن ۱۹	سر آن ترک چوگان باز خود گرم کی پوشتہ	قدم را چو سر چوگان زلف خود دو تو خواہد حسن بدای
پرستیدن ۲۰	یکے روز کین چرخ چوگان پرست	بشب بازی آور دگوے درست نظامی گنجوی
مصطلح ۱۰ چوب برائے کسے داشتن، در عذاب داشتن کسے ۱۲ بہار ۱۰ چوب بر او داشتن ۱۱ یعنی اسباب زد و کوب برائے او میاست ۱۲ بہار ۱۰ چوب شکستن بر چیزے، چوب زدن ۱۲ بہار ۱۰ چوب پیش راہ کسے گذشتن، منع کردن و باز داشتن ۱۲ بہار ۱۰ چوب نشان دادن، و نشان دادن در چیزے، استوار کردن چوب در چیزے ۱۲ بہار ۱۰ چوگان پرست، آنکہ کمال شوق چوگان داشتہ باشد ۱۲ بہار		

مصدر	صله	شاعر
زردن	فارس حکمش بجوآن راند و گفت	آفتابم گوست چو گان میزنم
شکستن	عجب نباشد اگر شد شکسته گو بے دام	زبکه می شکند زلف تو برو چو گان

فصل ہار

چہرہ بالکسر، روئے، و مجاز پیشانی ۱۲ ہار بعم

پرداختن	این چہر خاست گویا چہرہ پر داز بہا	آب رنگ صد گشت حرف یک گل کردہ است
دیدن	چہرہ دیدم و آہنگ تماشا کردم	غمرہ اش رہن جان بود نمیدانم
شدن	شد چہرہ کہ با من کہ فراموش نکردم	این طور پسندیدہ ام از آئینہ یادست
شکستن	زبکہ دارم از ان چشم بے سرائجی	شکستہ چہرہ من بچو رنگ بادامی
طرازدن	نوع و سہ نبود در تن خاطر من	کہ نہ از زیور مدح تو بود چہرہ طراز
کشادن	گر چنین چہرہ کشاید خط زنگاری دوست	من رُخ زرد بخوننا بنقش دارم
کشیدن	من آن زندم کہ چو بردوش بارغم کشم	دیدہ را بر ہم فشارم چہرہ را در ہم کشم
گردیدن	کجا با برہمن ناپاہ تو اند چہرہ گردیدن	ندار و بھاش آن ل رگ ز تار می باید

مصطلح

۱۰ چہرہ پر داز، چہرہ طراز، چہرہ کشے، معروف ۱۲ ہار ۱۱ چہرہ شدن، حریف روکش و مقابل شدن ۱۲ ہار
 ۱۳ چہرہ شکستن، رنگ شکستن ۱۴ مصطلحات الشعراء ۱۵ چہرہ کشادن، نمایان شدن ۱۲ ہار ۱۶ چہرہ در ہم کشیدن
 بیدلغ شدن ۱۲ ہار ۱۷ چہرہ گردیدن، حریف روکش و مقابل گردیدن ۱۲ ہار

مصدر	صده	شاعر
مالیدن ۱۶	ابر کے دوست قبلہ محراب دولت ست	در
نوشتن ۱۷	دارے پے شان ز طالع مہر	از
	صد چہرہ نویس چون منوچہر	تاثیر اصغمانے

فصل یار

چہرہ غالب و زبردست، و بمعنی دستار نگین ہندی الاصل ست ۱۲ ہمارے

بستن	سپہر بر سر خود چہرہ ز آفتاب بست	بر از	کہ تا کمر بدر مالک لرقاب بست	والہ ہروی
پہچیدن	ز عکس ماہ و موج آب در شہا بجوش آیم		کہ پندارم بت من جیرہ ز تار می بچید	سلیم طرانی
شدن	بہ من عدل تو شاہین شود مسخر کبک	بہ	بر بدولت تو شود کبک چہرہ بر شاہین	مکرم نیشاپور

چین تہ، و شکیج کہ بر روے و جامہ و جزآن افتد ۱۲ ہمارے

آوردن	آسمان را بر زمین آوردم	در	تا در ابروئے تو چین آوردم	باقراکشی
افگندن ۱۳	گرد ہے چو چشم خرد خردہ بین	بر از	برابر و بیگندہ از خشم چین	،
افگندن ۱۴	مردا وقت فرو آمدن تیغ بفرق	بہ	چین فگندن چین ننگ شہاد شد	طالب آملی
افگندن ۱۵	بر عدل تو از پشت پادشاہوخم	بر	فگند تیغ تو بر روے بد سگالان چین	مکرم نیشاپور

مصطلح

۱۶ چہرہ مالیدن، انظار عجز و فروتنی کردن ۱۲ ہمارے ۱۷ چہرہ نویس، آنکہ چہرہ نوکران را نوشته سرشتہ آن در دفتر

نگہ دارد ۱۲ ہمارے ۱۳ چین برابر و، و بہ چین، و بر روے افگندن، ناخوش

و بید ماغ شدن ۱۲ ہمارے

مصدر	صله	شاعر
انداختن ^۱	از بر	زکین چین برابر وینداخته سعد شیرازی
برداشتن	از	اے خوش آندم که دولت از سر کین بخیزد بنشین و از ابرو کے تو چین بخیزد کلیم ہدائی
برداشتن	از	مشکل است از ابرو کا آشوخ چین برداشتن جو شمشیر نتوان از چین برداشتن مفید بلخی
بردن	از	بر داز پشت دولت تیغ او خم ببر داز رو کے ملت را او چین سمرقانی
خوردن		ناخوردہ میر قلمت چین توقف نادیدہ نظام سخت ننگ تباہی انوری بیوردی
داشتن	در	خطاست زلف ترا شبہ شک چین گفتن کہ زیر ہر شکن صد ہزار چین دارد نظام کاشی
رستن	از	دونو گلشن ز گلستان مهر کین روید تبسش ز لب و چیش از چین روید طالب آملی
ریختن	از	نارسانیت زلف تو در گیرائی از کند تو محال است کہ یک چین ریزد صفا صفائی
زدن	بر	الفان نیست آیر رحمت شود غذا چینی کہ حق زلف بود بر چین مزن
زدن	در	نوبہار آمد کہ خوبان غازہ ہا بر روزند بر کشا یند از دوا بر و چین در گیرند علوی نوابی
زدن	از	بفرمود تا کوس رو بین زدند بہ از بابر و از چینیان چین زدند نظامی گنجوی
شدن	از	بے کنند از چین آن زلف مشکین شود این کنند از شوخ چشم خود بخود چین بشود صفا صفائی
شگفتانیدن	در	نہ بزم بادہ دے رقص جام و پریردے در این آشفتنی چو شگفتام چین ابرو کے طالب آملی

مصطلح

۱۵ چین برابر و انداختن، و چین برابر و، و بر چہرہ زدن ناخوش شدن ۱۲ ہار عم ۱۵

چین شدن، کنایہ از پر چین شدن ۱۲ ہار

مصدر	صله	شاعر
کشودن ^{له}	از	صدنا زخفته در خم ابرو کانتعاش طالب آملی
کشودن ^{له}	از	تاقیاست نشود زم کمانے که تراست صفا اصمغانی
کشیدن	از	آنقوت از کجاست مرا کاین کمان کشم نفی کمره
گذشتن	در	هر نقطه از نافه مشک آگینی نیکو تر شیرک
گرفتن		اگر ابرو ش چین گیر سوز چور و در بن کد خسام پراز چین گشت چو رخار منانه ابو شکور بلخی
نشستن	بر از	بر خاست فتنه که اجل بر زمینشت باقر کاشی
نشستن	بر از	از بهر قلم آمد و بر آستین نشست

باب حار حمله

فصل الف

حاجت بفتح نیاز مندی و مراد و امید ۱۲ بار عجم

آمدن	مرا با چسپین گوهر ارجمند	به	همین حاجت آمد بگوهر پسند	نظا گنجوی
بر آمدن	خوشا حاجت که از دلبر بر آید	از		سراج سکزی
بر آوردن	حاجت بر آوردن			بهار عجم
افتادن	یک حدیثیم یادگارست از پدر	چرا	کای پس چون حاجت افتد ترا	سلا ساجوی

مصطلح^{له} چین ناصیه از ابرو کشودن^{له} هم کردن ۱۲ بار چین گرفتن ابرو ناخوش دید باغ شدن ۱۲ بار

مع درین وقت داعی را با صطرلاب حاجت افتاد ۱۲ نصیر مدانی

مصدر	صله	شاعر
بردن	به	در انتظار زخم دگر جان اگر دهم حاجت نمی برم بدر قاتل دگر
بودن	را	نازکان باغ را حاجت بزرگ بولود زین سبب کاسه لاله مشکین غازه بود
تراویدن	از به	ظهوری صاف خواهد شد که از خود بگاه عرض حاجت می تراود
خواستن	از	قصه خویش با تو دادم گفت حاجت خویش از تو دادم خواست
داشتن	به	بدیده حاجت نظاره ات ندارد دل در سیت از همه سو خانه باویران را
شدن		ز خود میان چه میجویی بگو می بخودان نشین کآب خضر اگر حاجت شد از خرمی آرد
ماندن		خرسند شو که هرگز زبان لبست از سوال حاجت نماندش که دگر جستجو کند

حاشا انکار کردن، و سگند خوردن در نکردن کارے ۱۲ بهار عجم

زردن	حاشا چه زنگشته پیکان تو ام	آخر ز خدنگ تو نشانے دارد
کردن	رجحمت از بر اصلحتی دل اگر خواهم	کسے را اجنا جور تو حکم نیست عاشان

حاشیه طرف و کناره ۱۲ بهار عجم

کشیدن	هر کجا حاشیه رمفتی عدل تو کشد	کشتگان را دیت از گز نخواهند غنا
-------	-------------------------------	---------------------------------

حاصل بقیه و خلاصه چیزے ۱۲ بهار عجم

آمدن	در همه شران مرا حاصل نیاید نیم دوست	دوست خود را ممکن است آکاش بود آشتا
آوردن	مهرش لعل من حاصل گل آزاری آرد	گهر میریزم و سنگ ملاست باری آرد

عبدوزفاک جناب تو حاجت سفر ۱۲ ظہیر ص ۳۵ تا ۳۶ گلام باد و ہوا حاصل آمدت ۱۲ شاہی

مصدر	صله	شاعر
افتاد	از	من مسجد بخرابات بخود افتادم حافظ شیرازی
برداشتن	از	از لطافت زمین وجوهر آب هوا حاصل دلخواه برداشته نخل و ترنیزی
بردن	از	از سیر باغ و بادیه حاصل نمے برد آنسکه گرد باد ز گردان شناخت اسیر شانی
بودن		کام غیر از عشق غیر از عمر فرسائی مباد حاصل آمدش جز باد پیمائی مباد شایو طرانی
دادن		خیر نهان کن اگر داری طمع اجر بخیر دانه چون خاک پنهان گشت حاصل میداد نامی گیلانی
داشتن		جز پشیمانی ندار حاصل طول عمل چند پیمانی مکر این رزه پیموده را صفا صفائی
دیدن	از	جز خون جگر ندیده ام حاصل خویش یارب بکه در میانم مشکل خویش مسیح کاشی
شدن	از	یک شیوه حاصل توانا که ادانش گویا دل شهید مرا خون بها نبود طالب آملی
کردن	از	چه کار بود که تو سودی آن نهادی روی که کام خویش بجا صل نکردی آخر کار فرخی سیتانی
اگر دیدن	از	علی ز اضطرابم کام دل حاصل نمیکرد خطاشد بارها از بیقراری با من تیش علی سرزندگی
گشتن	از	بصدق مرشد خویش ست کامل مرادش از مریدی گشته حاصل نانم هر دی
ماندن	از	ز عمر یک نفس باقی و در دل صد پوس مرا حاصل عمر و زندگانی یک نفس مانده حیدر خراسانی

حاضر میقیم و ضد غائب ۱۲ از بهار عجم

عنه ختم تو از آن دیگ خصوصت که می بخت + حاصل بگر سخته دید و طبع خام ۱۲ فیاض اصفهانی عنه حاصل نشود رضا سلطان ۱۲ سعدی
سه تو حاصل نکردی بکوشش بهشت ۱۲ سعدی الله که حاصل کنذران گل گورخت ۱۲ سعدی وصل تو به بیم و زنگرد حاصل ۱۲ افغانی

مصدر	صله	شاعر
آوردن	در	در پیشگاه سلطنت حاضر آوردند عالی شیرازی
بودن	در	زانکه حاضر بوده ام جاییکه جنت ساختند قفا شیرازی
ساختن	در	صلابت خان را بزودی در بارگاه به فلک اشتباه حاضر سازند عالی شیرازی
کردن	در	دستیافت کرد حاضر از بر آخورنش در روش برگشت لیکن فرشت شد سرگشته
گشتن		بزم نکر دیار که حاضر نگشت غیر هرگز جدا نگشت ز دوزخ بهشت ما واعظ قزوینی
حاضری طعنا میکه در اول روز خورد، اما سیر نمیخورد ۱۲ بهار عجم		
خوردن		چون در آید بجاضری خوردن یحیی کاشی
طلبیدن		ایکه همان منست شدی غیر شراب حاضری مطلبی نیست مرا حاضر هیچ آصفی شیرازی
حال کیفیت که بزبان موجود تعلق دارد، و مطلق کیفیت ۱۲ بهار عجم		
برگشتن		بهار عجم
پرسیدن	از	تو که عالم پیری هروان من که خواهی شد شکیب آموز جهان تا توان من که خواهی شد شقا اصفهانی
پوشیدن		مے کنم جدم تا به پوشم حال دیده با اشک بر منم آید جمال اصفهانی
جستن	از	تا بنحوی از زخم حال درون تنگ را شرم میگرداند اوراق کتاب رنگ را وحید قزوینی
دادن	با	عشق آنکو حال بنده با تو داد وصف شاهی در نهاد ما نهاد اسیب لاجبی
داشتن	در	اگر گویمت که بتو دلم شب چه حال داشت خواهی تمام عمر من انفعال داشت شانی مشهدی
مصطلح حال برگشتن، متغیر شدن، عمام از یکداز بدید بشود یا بالعکس ۱۲ بهار ۱۳۰۰ حال دادن، حال گرفتن ۱۳۰۰		

مصدر	صلہ	شاعر
دانش		خدا یگانا حال دلم تو میدانی
دیدن	از	چکویمیت که دلم چون غم گران آمد
رسیدن	به	رخ انجام کار هر کس ز آغاری تابد
زردن	را	که دشمنان پے در دم علاج می طلبند
شدن		همان فال بد او را حال بد زد
شناختن		خسته من نهیم جاداشت احوالش چه شد
شنیدن		که بود یک شب از پهلوی عذر مانده
شوریدن	از	غم دل عیان بازم که بدان رسیده باشی
کردن		بشورید حال و بگردید رنگ
کشودن	با	گویا سیاه خیمه لیل خیال کرد
گذشتن	به	مقیمی حال خود گر باد و دیوار نکشاید
گرداندن		اے سرت گردم چه پرسی بد شو اگر گشت
گردیدن		مبذل کرد در دت را بدر مان
		فضاحت بخن عشق نحو صرف ندارد

مصطلح له حال بد زدن، حال بد کردن ۱۲ بار ۱۳ حال کردن، وجد کردن ۱۲ بار ۱۳ حال کشودن،

نظار کردن حال ۱۲ بار ۱۳ حال گردیدن، متغیر شدن حال، عام از نیکو از بد بشود یا بالعکس، حال گرداندن، متعدی آن

عه زبیران دیده ام حالیکه کافر از اجل بیند ۱۲ حزین

مصدر	صله	شاعر
گفتن	سحر میگفت با پر وانه بلبس حال و مرنالید	بابه را که گل شنزد و آغوش عایه خاست پنداری
ماندن	خزان سید و گلستان بآن جمال نماند	سماع بلبس شوریده رفت حال نماند
نمودن	حال نمودند بد را راے ملک	به کاب در افزود بد راے ملک
نوشتن	ده که یک صد که باشد محرم این از نیست	بر چند بر کاغذ نویسم حال مشویم دوده را
حالت کیفیت، و آنچه آدمی بران بوده باشد ۱۲ منتخب اللغات		
انگیختن	شکر پیش زبان ماے شکر ریز	بشیرین نکته ماے حالت انگیز
پرسیدن	حال خساره زرم از چنگ میسر	به حالت عاشق بچاره باین رنگ پرس
داشتن	در نماز عاشقی بشما فغانے تا بروز	در به حالتے دار و بحر ابیکه میسوزد مرا
رفتن	در نماز خم ابرو تو چون یاد آمد	حالتے رفت که محراب بفریاد آمد
کشیدن	عاشق مسکین نمیدانی چه حالت میکشد	گر بگویم خاطر پاکت ملالت میکشد
حائل باز دارنده، و مانع شونده میان دو چیز ۱۲ بهار عجم		
شدن	زده ام اسید و ابر پر توے از آفتاب	اے سحاب بے مروت میشوی حائل چرا
گشتن	علاج کند چشمی کرده ام از تیر زبانی ها	برای بر آیم در تماشا تو عینک گشته حایلها
فصل بار		
حُب بغض اول و بار شد دوستی ۱۲ بهار عجم		
داشتن	بسکه داری حب دنیا بعد مردن خاکت	اگر نگردد بوی تو خواهد گشت ریگ زرگری

مصدر	صده	شاعر
حجاب بالضم و بالفتح گنبد آب که بر روی آب پدید آید ۱۲ بهار عجم		
شکستن	کشد عقده خاطر شکست اهل دل است	کشید و شکند چون حجاب پیش شکست تاثیر اصفا
فصل حیم		
حج قصد طواف کعبه کردن بنیت عبادت و بجا آوردن آن ۱۲ منتخب اللغات		
خریدن	حج خریدن دیار عشق بزان رسم نیست	هر کمر در اینجا بر آید شهادت میخورد
کردن	حج کردن	بهار عجم
گزاردن	حج گزاردن	”
حجاب بالکسر، پرده ۱۲ بهار عجم		
آمدن	دو عالم گریه بر روی نگار ما حجاب آید	ز پیدای جمالش در نظر پیش از نقاب آید
افتادن	نمی خواهم بر روی آن پری از دل نقاب افتد	مبادا در من معشوق یک دنیا حجاب افتد عاشق دهلوی
افکندن	از رخ حجاب بنیل شب زنگ بر فگن	تا بر رخ افکند ز حیا معجز آفتاب
بافتن	حجاب بافتن	بهار عجم
بر انداختن	حجاب سیاست بر انداختند	ز بیگانگان حجره پر داختند
برداشتن	بر خاست از میان من تو حجاب تن	این خرقة را بندر حضور تو سوختم
برداشتن	ز ملک تا ملک تو حجاب بردارند	از کینه خدمت جام جهان نما بکند
مصطلح له حج خریدن، ثواب حج بدست آوردن ۱۲ بهار		

شاعر	صلہ	مصدر
حزین اصغرائی	در	داشتن در میکشے نگار من از بس حجاب داشت
خسرو دہلوی	از	رفتن چون ز میان رفت حجاب خیال
قاسمی گونا باک	در	شدن غبار آبخنان در هوا شد حجاب
خسرو دہلوی		تنگافتن ایدل کہ حجاب صبر بشکافتن
صا اصفہائی	از	کردن اگر حجاب کنی از خدا فرشتہ شوی
غنی نقوشی	از	کشودن بکشود سفیدہ دم حجاب از طرفے
جمال اصغرائی	در	گشتن بنود غم کہ جویم زدوستان دوری

حجت دلیل و برہان ۱۲ بار ہم

آوردن	شد در این بحث الہی تاجری از زیر باد	حجت محکم بید دفع سازد شور و شبن	عالی شیرازی
انگیختن	زبان تازه کردن بہ اقرار تو	نہ انگیختن حجت از کار تو	لفظی گنجوی
گرفتن	بدل بر تو قد شیرین شملے کہ تراست	ہزار حجت قاطع بہ نیشک گیرد	تاثیر اصغرائی
ماندن	چو حجت نماند جفا جوئے را	بہ پر خاش در ہم کشد روئے را	سعید شیرازی

حجلمہ بالتحریک، پردہ کہ برائے عروس مرتب سازند، و فارسیان بہ کون استعمال نمایند ۱۲ بار ہم

آراستن	جلد آراستن		بہار ہم
بستن	عقد بکبر فکر ابا عالی مشبہ بستہ اند	از	جلدہ باید از صفا خاطر داماد بست

مصطلح ۱۲ حجت محکم، آرد معنوی کہ زنان حکمہ پر بخود فرو کنند ۱۲ بار ۱۲ حجت گرفتن، اعتراض نمودن بر کسے ۱۲ بار

مصدر	صله	شاعر
پرداختن	چون عصیت کمر کین به بست	نظا گنجوی
ساختن	باش تا جمله ساز طالع تو	نظا گنجوی
کشیدن	جمله کش جلوه بکران باغ	نظا گنجوی
	جمله ز پرداختن آئین به بست	نظا گنجوی
	بزم را فرسش ز اختر اندازد	نظا گنجوی
	خاص کن عطر بقصر دماغ	نظا گنجوی

فصل دال جمله

حد نو ع از سیاست شرعی و جانب و طرف ۱۲ بهار عجم

خوردن	در	بیگنا بان در خد گنگا ران خورند	میزند از خشم شیران بزمین دنیا لها	صا اصفهانی
زدن		در جرم هر گس گناه که در حدش بنیزند	نگذازند عشق از هم صحبتان تقصیر را	صا اصفهانی
یافتن		می ده که نوع و وس چمن حد حسن یافت	کار این زمان بصفت دلاله میرود	حافظ شیرازی

حدیث مطلق سخن و گفتار ۱۲ بهار عجم

آمدن	در	حدیث تیغ تو هر جا که در میان آمد	دبان زخم شهیدان پر آب میگردد	صا اصفهانی
آمدن		نخستین حدیثی که آمد فرد	ز شه داد پوشیدگان زار درود	نظا گنجوی
آوردن	بر	خوش آن حدیث که هر گاه بر زبان آم	لباز زبان بر باید ز باز لب درود	فضل جریلو
افگندن	بر	مجال صبر تنگ آمد بیکبار	حدیث عشق بر صحرای فگندم	سعد شیرازی
انگختن		یک چند ادب طراز دیرین	انگخت حدیث تلخ و شیرین	فیضی اکبر آبادی
بستن	به	لب حرف آفرینش تا حدیث را بهم بندد	هزاران نفر انشا میکنند سخن سازش	صا اصفهانی

مصطلح حد یافتن، بکمال رسیدن ۱۲ بهار عجم حدیث بر صحرای افگندن، نوشتن و اظهار کردن آن ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
پرسیدن	از	حدیث حمد گل دورالاله از من پرسید که همچو آب روان با چناری چمنیم
خواندن		بر خوان حدیث حاکم حمی و سر پیچ بشنود موزد تک دمی و رخ متاب
دالستن		خویش را شته و لبش در گران میخوانم تا ندانند حدیث من و تو بخیران
راندن	از	لب لعل دل فریب ز که حدیث راند زلف مشک بارت ز نبفشه رازداد
رساندن	در	در مجلس بادشا رساند عذری شیرازی
رسیدن	به	خاموش این حدیث بحالت نمیرسد کمال اصفا
رفتن		ساقی حدیث در گل دورالاله میرود این بحث با لاله غساله میرود
شنودن	از	از زبان تو حدیثی شنودم هرگز از تو شنیده یک حرف نبودم هرگز
شنیدن		کس شد قصه مجنون حدیث در دمن شنید بهر افسانه عمر خود کن ضایع ز من شنید
فهمیدن		حدیث من بجز مجنون نه فهمد ز بانم را شکست زلف لیلی است
کردن	از	شرم دارد زمانه با چو توئی که ز حاتم حدیث جو د کند
گذشتن	در	در چینه که حدیث زلف تو گذشت گر چه پیشین گذرد قافله گمراه شود
گذاشتن		بین چکر دوا با اهل بیت مصطفوی حدیث بتم بگذار و قصه بیزان
گرفتن	به	حدیث عشق نگید و بزا اهدان هرگز

عده دهم بشمار یکم از قصرات شاعرست، و الا در اصل لغت، حرف آخرش، واوست که حذف شده، و از کلمات مخدوف الاعجاز است

عده حدیث تلخ زیاد ام گرنی شنوی ۱۲ صائب سه بر بمعنی پیش، حدیث فقیهان بر ما کن ۱۲ رضی

مصدر	صله	شاعر
گزاردن	با	مراغرض ز نماز آن بود کس به نهانی
گفتن	عنه از ع	دلا و حدیث نازک جانان من گفتی
ماندن	در	مردم من و حدیث غم در زمانه باند
نوشتن	به	آن قوم که قرآن کلام تو نویسند
		حدیث در وفراق تو با تو بگزارم
		نکو گفتی حدیث از میان جان من گفتی
		من رفتم از میان بخم در میان ماند
		هر جا که حدیث است بنام تو نویسند

حدی سرودیکه در عرب شربانان می سرلیند ۱۲

خواندن	در	نادر ارمی خواند لیلی سوخته لگا خوش
کردن		بیا مطرب ترنم را حدی کن
		ساربان در حدی خواند و مجنون میگفت
		سوارم بر ذلول بے خودی کن

فصل ذال معجمه

حذر پر بنیر کردن با وتر سیدن ۱۲ بهار عجم

داشتن	از	سرگرم داغ عشق ندارد حذر ز رنگ
کردن	از	بگرم سرشته شیر نگه رایتز بیسازد
گرفتن		چو تیغ تو بد رخسار قضا مفر جوید
		دیوانه نیست آنکه بعد چون شر ز رنگ
		حذر کن از خیمه که گرم سر سائی شد
		چو شست تو بکشاید قدر حذر گیرد

فصل راء محمله

حرارت گرمی ۱۲ بهار عجم

دادن	در	شود با من مغموم عتاب آهسته آهسته
		حرارت میدهد صبح آفتاب آهسته آهسته

عنه با تو چه گویم حدیث جان که داری ۱۲ سیف اسفرنگی عنه بر بهمنی پیش - بر طیب حدیثی ز در دل غم ۱۲ سالک یزدی

مصدر	صده	شاعر
داشتن	بر مجلس نوجوانان اکمن پیری ضرور آمد	حرارت ارداین معجون طباشیر ضرور آمد راج دهلوی
نشستن	هزار و جلک کشیدیم و تشنگی باقیست	حرارت دل زین آب آتشین نشست باقر کاشی
حرام ناشایسته و ناروا ۱۲ منتخب اللغات		
آمدن	قید غفلت برد آل آزادگان آمد حرام	کو دکان با خواب نبود در شب آدینه با عاشق دهلوی
شدن	هر کس نگفت باده عشق ترا حلال	خوش حلال و عمر عزیزش حرام شد حسن دهلوی
گفتن	زاهد حرام گفت مے لعل را ولی	ما ز ابدیم و میکده بیت الحرام ماست شاهی بهنوی
حرب جنگ ۱۲ بهار عجم		
کردن	شد وقت که باجن و پری حرب کنم	با نام تو نام خویش را ضرب کنم فو قی یزدی
حرج بفتحتین، تنگی ۱۲ بهار عجم		
داشتن	کے بیابے از غم ہجران فرج	از تاز حکمش نفس تو دارد حرج اسیر لاهیجی
حرز تعویذ ۱۲ منتخب اللغات		
بستن	ز ایمان گردلت آسیدے باید بدیش بر	کہ بر بندند حرز کفر بر بازوی ایانش عرفی شیرازی
ساختن	دل از آفت مرہم آسودہ شد	کہ زخم تو حرز جگر ساختم طلوع شیرازی
کشادن	کش جان صد آسید ز آب و گل	از کشاید بازو اگر حرز دل
حرص سخت آرزو مند شدن ۱۲ بهار عجم		
بردن	حرص از طینت پیران نبرد موی سفید	از این تہ نیست کہ ساکن بطلاب شیر شود صا صہما

مصدر	صله	شاعر
دادن	در	در شدن آسایش جانست دهد
داشتن	به	بسکه دارم حرص از چشم من اکنون چه چکد و اندر دل خلق منت شکنیم
شکستن	به	حسین بزد
هشتن	به	گردن حرص تو قناعت زند
حرف گفتار و سخن ۱۲ بار عجم		
آفریدن	در	سواد از سر روش میکند چشمیکه گویاند
آموختن	به	از علم حکمت آنچه بخواند زیاده رفت
آوردن	بر	از خجالت برین حرف دگر می آرند
بافتن	در	دانه خال مشک بیز مرا
برآمدن	در	صد گل هزار چاک گریبان برآمده
برداشتن	از	حرف سنگین تا یکچه چو گوش کرد برداشتن
بستن	از	یلادراق توافل را چرا شیر ازه بست
پرسیدن	از	بمجلس گرمین بیدار از حرف نهانم
مصطلح حرف آوردن و بافتن سخن گفتن ۱۲ بند ۱۳ حرف برداشتن تا تحمل کردن ۱۲ بار ۱۳ حرف از زبان کسے بستن گفتن خبر از زبان کسے که او نگفته باشد و همچنین سخن از زبان کسے بستن و ساختن ۱۲ مصطلحات		
عه نیا مرخت اما جز از حرف پنج ۱۲ خسرو		

مصدر	صنہ	شاعر
پریدن ^{۱۵}	از	گر شوم خاموش حرف از سر زبان پرد
پوشیدن ^{۱۶}	از	بگاہ حرف قاصد پرده بر رو سخن پوش
پیودن ^{۱۷}		حرف پیمائی مرا پتو در خمیازه داشت
چاودیدن ^{۱۸}		حرف چاودیده
چیدن ^{۱۹}		ز لب خایه سیده آن حرف چین
خواندن ^{۲۰}	از	یک حرف خوانده بود ز لوح مزار ما
خوردن ^{۲۱}	از	اهل سخن از گردش افلاک نه بخند
داشتن ^{۲۲}	از	دگر یارب چه حرف آینه آن مهر زبان دارد
راندن ^{۲۳}		اگر خواننده حرف نغمه راندے
رفتن ^{۲۴}		تا نیت پیش یار دگر آبر و مریز
رفتن ^{۲۵}	از	حرف ز فروغ روے تو هر گاه میرود
زدن ^{۲۶}	از	عشق آند با من سخن از حسن بتان زد
مصطلح ^{۲۷} حرف پریدن، شایع و منتشر شدن، ۱۲ بار، حرف پیودن، عرض دادن، ۱۲ بار، حرف چاودیده، سخن بے فزوه و بے تئ ۱۲ بار، حرف چیدن، عیب گرفتن، عیب گیر و نکته چین، ۱۲ بار، حرف راندن، سخن		
۱۲ بار، حرف پیش رفتن، موافق گفته بآل مدن، ۱۲ بار، حرف رفتن، مذکور شدن، ۱۲ بار، حرف زدن، سخن گفتن، ۱۲ بار		
عده در چین چون حرف آن بالا موزون میرود ۱۲ صا عه حرف از دورتی زن که کتابش همه خون است ۱۲ امید همدانی		

مصدر	صله	شاعر
زردن ۱۵	از	رم کماز محبت که دشت از دور و کجاست
زردن ۱۶	به	در جلوه گش زخم نمایان بود آغوش
زردن ۱۷	به	حد حقیقت است آتش آن سلطان حسن
ساختن ۱۸		نکته واضح زخامو شان شد
ساختن ۱۹	از	گمانم میشود عجب که از من مدعی گوید
سنجیدن ۲۰	از	معلم کز این تنخته شد حرف سنج
شستن ۲۱	از	ز لوج سینه شستم پاک حرف بگینا ہی
شناختن ۲۲		از نقطه حرف شناسان کتاب ان شده اند
شفیدن ۲۳	از	ز غیرت از ریاضی دان رمیده
کردن ۲۴		من محبت حرف آن خیال از نخلان چو کنیم
کردن ۲۵	در	دفتر آداب در بر می شیراره نیست
کشدن ۲۶	به	بد کها پیر از خون حرا آن زلف دو تابکشا
مصطلح ۱۵ حرف از قفا زردن، عیب کردن ۱۲ بهار ۱۵ حرف بستم شیر زردن، موعود ۱۲ بهار ۱۵ حرف بجد خوش زردن، سخن باندازه خود گفتن ۱۲ بهار ۱۵ حرف از زبان کس ساختن، گفتن خبری از زبان کس که او گفته باشد ۱۲ بهار ۱۵ حرف کردن، سخن گفتن ۱۲ از بهار ۱۵ حرف در کار کس کردن، ایراد گفتن ۱۲ بهار ۱۵ حرف کشدن، سخن گفتن ۱۲ بهار		
عه از لعل فسون ساز تو هرگز نشنیدیم + حرفیکه در مصلحت ناز نباشد ۱۲ شغائی		

مصدر	ص	شاعر
کشدن ^{۱۵}	از با	یکره بدم احیا کن اعجاز سحرا
کشیدن ^{۱۶}		حرف زلفش می توان تا دامن می کشید
کشیدن ^{۱۷}	از	حرف شکایت از دل بیتاب میکشد
کشیدن ^{۱۸}	از	چو نقطه از دهن تنگ یار حرف کشند
گذشتن ^{۱۹}	در	دیگر کجا امید مه و سال مانده است
گرفتن ^{۲۰}	از	این حرف گرفتارم از هوا من
گرفتن ^{۲۱}	از	بآسیا چو شدی پاسدار نوبت را
گرفتن ^{۲۲}		مرا از همه حرف گیران چه غم
گفتن ^{۲۳}	با از در	این حرف با طیق توان گفت بر هر اس
نشاندن ^{۲۴}	به	که حرف شجاعت بکرسی نشاند
نشستن ^{۲۵}		حرف بر کرسی نشستن

مصطلح

۱۵ حرف از لب کشادن، و از دهن کشیدن، و از هوا و دهن گرفتن، معروف ۱۲ بار ۱۵ حرف کشیدن،
 ۱۶ دراز کردن سخن ۱۲ بار ۱۶ حرف گرفتن، عیب گرفتن ۱۲ بار ۱۶ حرف گفتن، سخن گفتن ۱۲ بار ۱۶ حرف بر کرسی نشاندن

سخن خود راست و درست ساختن، و از عهده دعوی خود برآیدن، حرف بر کرسی نشستن، لازم آن ۱۲ بار

عہ حکیم از نقطه موهوم حرفی گفت در مجلس ۱۲ احبابی نظنری

مصدر	صلہ	شاعر
نوشتن	چون نغما چنڈ حرف در بدل خواہم نوشت	اگر چہ کس پر دا نخواہد کرد مکتوب مرا
نہادان	نگو ہرست کہ باشد بخت گرداب	نہادہ جو دو تو حرفے بناف در یارا
حرکت بالتحریک، جنش، و فارسیان بسکون نیز استعمال کنند ۱۲ بہار عجم		
شکستن	ز مردک نرسد نور تا ابد بمرثہ	چو شکنجی حرکت در مفصل انظار
کردن	جہان بجاہ و جلال بغایت پر شد	کہ آسمان حرکت می کند بدشواری
حرمت بالضم، معزز و ارجمند شدن ۱۲ بہار عجم		
داشتن	مے کہ مختب شیخ حرمتش دارند	مے کہ تیز کند فہم غافلان بلید
شکستن	گزشتے از ایشان صادر شود روست	نتوان شکست حرمت ایشان ز جاہلی
ماندن	مے دہ کہ گرفتہ شوم همچنان بدم	بدنام چون شدم بر کس حرتم نماند
یافتن	یافت ہر بیت جدید حرمت بیت العقیق	خاصہ آن بتی کہ مبنی بر دعار پادشاہ
حرلیف ہم پیشہ، و انباز در امرے ۱۲ بہار عجم		
باختن	حرلیف باختہ بے صرفہ باز می باشد	زہر کہ دل بیری قدر جان نمیداند
بردن	آدمی تا کسب نیا کرد بے آرام شد	خواب خوش ہرگز نمی آید حرلیف بردہ
مصطلح ۱۵ حرف بناف کسے نہادون، غرافت و استہ کردن ۱۲ بہار ۱۵ حرلیف باختہ، آنکہ اکثر اشیا بر خود را		
بیازے دادہ باشد ۱۲ بہار ۱۵ حرلیف بردہ، کیکہ قمار از دے حرلیف بردہ باشد ۱۲ بہار		
عہ دلم مقیم در دست حرمتش میدار ۱۲ حافظ		

مصدر	صده	شاعر
حریفی انہازی در امرے ۱۲ بہار عجم		
کردن	گر چه بسی طبع لطیفے کنی	با تن تنہا چہ حریفے کنی
نظمی گنجوی		
فصل سین		
حساب بالکسر والضم، شمر دن، و شمار، و معاملہ ۱۲ بہار عجم		
بر انداختن	حسابے کہ خاقان بر انداختے	بفرمان او کار آن ساختے
برداشتن	ز چہرہ تو بہشت آب و تاب بردارد	از قیامت تو قیامت حساب بردارد
بودن	ناظم بد ز سلسلہ آہ جو کہ باز	چرخ ابرو حساب ازین دودمان برد
بر کشیدن	بر سواد عمر چون زد سو کا فوری ریاض	یک قلم باید حساب آرزو ہا بر کشید
بودن	تاج و تخت و خاتم ملک ترا بنود قرن	جیش و جود و بندہ و گنج ترا بنود حساب
بودن	حساب بدست بودن	بہار عجم
بودن	حساب در انگشت بودن	”
جستن	ز روئے عدالت بچو یزد زہر کس	حساب و کتاب طو امیر و دفتر
رجا اصفہانی		
مصطلح		
۱۔ حساب بر انداختن، برائے زدن و صواب اندیشیدن ۱۲ بہار عجم حساب از کسے برداشتن، و بردن،		
ترسیدن و عبرت گرفتن از چیزے ۱۲ بہار عجم حساب بر کشیدن، و در کردن حساب ۱۲ بہار عجم حساب بدست،		
و در انگشت بودن، برائے سہولت حساب با انگشت میکنند ۱۲ بہار		

مصدر		صله	شاعر
دادن ۱۰	اگر چه دو رم از ان بزم میتوا نم داد	با	حساب خنده گل باشمار گریه شمع
دادن ۱۱	هنقد دل کمر بر داندست خوش نگار	به به	آخر با حساب بانگشت میدهد تاثیر اصغرائی
داشتن ۱۲	خاکساری پیش مغروران ندار اعتبار	از	اگر حساب داری از خود در حساب باش
داشتن ۱۳	حساب شب فردا بزلتاد همیدارم	به	شما ظلم بیداد کسی بر هم نمیکرد
داشتن ۱۴	بسیار کم شمردن مالایق تو نیست	را	شاه آن بود که خوب ندان حساب را
زدن ۱۵	شکر لب می شیند و دم نمیزد	را	حساب ناز را بر هم نمیزد
شدن ۱۶	حساب سر بسر شدن		بهار عجم
طلبیدن ۱۷	فردا که حساب جمله عالم طلبند		آن درّه که در حساب ناید ایم
کردن ۱۸	قرمی بی حیائی خود متصرف شود	را به	چون سرور ابا ان قد لچو کند حساب
کردن ۱۹	بمردم کن امروز آن سان حساب	به	که فردا تو اینش گفتن جواب
گردیدن ۲۰	سر یکم طلبیدی بنجرت دادیم		حساب ما و تو گردید سر بسر امروز

مصطلح

۱ حساب دادن، حساب کردن ۱۲ بهار ۱۳ حساب بانگشت دادن، بارے سہولت حساب بانگشت میکنند ۱۴ بهار

۱۵ حساب از خود داشتن، بخود مغرور بودن ۱۶ بهار ۱۷ حساب بر هم زدن، سر رشته حساب از دست دادن ۱۸ بهار

۱۹ حساب سر بسر شدن، حساب پاک گردیدن ۲۰ بهار ۲۱ حساب کردن، برابر شمردن، مساوی داشتن ۲۲ بهار

۲۳ حساب سر بسر گردیدن، حساب پاک شدن ۲۴ بهار

مصدر	صله	شاعر
گرفتن	را	باین شادی آزادی ز کتب میگیرد
گرفتن	از	حساب عمر میگیرد همی آدینه خود را که در قلم و انصاف خود حسابانیم
حسد بالتحریک، کینه، و بدخواهی ۱۲ بهار عجم		
آمدن	از	گرچه قدر ملک از قدر بشیر بیشتر
بردن	از	شکر باگو میت ایچ که از گردش تو
داشتن	از	بذوق تکیه بر بشیر جسم لاغرم دارد
کردن	را به	حسد کنند حسودان ترا باصل و حسب
ورزیدن		حد و رزان یوسف با مداد ان
حسرت بالفتح، دریغ، و پشیمانی ۱۲ بهار عجم		
بردن	به	تأثیر خفته است بنجاک درت شب
بردن	با	حسرت کجا به بستر سنجاب می برد
مصطلح حساب از کس گرفتن تا رسیدن از ۱۲ مصطلحات ۱۲ خود حساب، کس که افعال و اعمال خود را خود		
محاسبه کند ۱۲ بهار ۱۲ حسرت بردن، بصله به، و با و از، حسرت کردن، و نیز بصله، با، مقابل آوردن ۱۲ بهار		
عج آتجیات را حسد آید نیز بر بار ۱۲ عا و غزنوی عه حسد برد بدل از بارگاه صدر اجل ۱۲ مختاری سه بر هر که حسد بری امیر تو		
شود ۱۲ افضل کاشی للعنه خود از محبت جانان بخور حسد دارم ۱۲ نظیری عه برد بر گنج قارون حسرت انجم ۱۲ ناظم غری		
حسرت برم همیشه نظیری نصیدگاه ۱۲ نظیری		

مصدر	صلہ	شاعر
برودن	از	خواہی کہ از دم برے حسرت شراب
بودن	در	دامن اوگر بدست آید دم بسمل مرا
خوردن		نامزد شد بخیات دل بے کینہ ما
دادن	ما	کتابت کی تواند داد و ادب قراران را
داشتن	از عجز از عجب	حسرت یکدم آید گرازیج تو داشت
رفتن	از	از دم حسرت پرواز گلستان نرود
ریختن	از	زند جوش خون ناب دل در جگر
ساختن		گرمی بودم تلف مگشت عمما جهان
فروختن		در گستانے کہ من آہی کشتم تار و حشر
کشیدن	از سب	نہ تنها شانه حسرت میکشد از تار کشیدن
گذاختن		حسرت گداز
ماندن	در	قاتل من چشم می بندد دم بسمل مرا
حسن خوبی ۱۲ بہار عجم		
افزودن		ز بسکہ حسن افزود و غمش گذاخت مرا
مصطلح ۱۱ حسرت فروش ۱۲ حسرت کش ۱۳ حسرت گداز ۱۴ معروف ۱۵ بہار		
عہ بر لب کوثر ز شرم حسرت خم داشت ۱۲ عرفی عہ ہلال سایا دنو جوانی حسرتے دارم ۱۳ آرزو سے مست حیرت شد حسرت بزم با کشید ۱۴		

مصدر	صدا	شاعر
بالیدن	از	گدازد دیدن رنگ محال عیار از
برداشتن		گل دل زما بزور صباخت نمی برد
داشتن	به	بلوغ خوبی آن گل مه چو حسن بدل
ربودن		تا از آن حسن ربانیده نظر یافته است
ساختن		حسن ساخته
سوزن		گل دل زما بزور صباخت نمی برد
شستن		این حسن شسته که تو داری ندان
یافتن		چو علم هند سه حسن قبول در یابد
		و گرنه حسن کمال از خط تبرنگ می باله
		حسن برشته سوخته لاله دیدنی است
		که در وصف خوش غنچه جز در لعل
		آب آینه ربانیده ترا سیلاب است
		بهار عجم
		حسن برشته سوخته لاله دیدنی است
		هر چند گرد چهره او آفتاب شست
		کنند شکل حماری بدل به کل عروس

فصل شین

حشتر بالفتح و برانگیختن و محشور و بالتحریک فوج و قوایع و لواحق ۱۲ بهار عجم

آمدن	بر بوک و مگر عمر بسر برد حسودت	بر	وز حادثه بر جاننش نهجا حشتر آمد	ظییر فاریابی
آوردن	بیداد کنی برین دادم ندی هرگز	از	بیداد تو بر جانم هر روز حشتر آرد	معز نیشابوری

مصطلح ۱۲ حسن برشته سوخته، حسن بلع ۱۲ بهار ۱۲ حسن ربانیده، حسن کریمیک دیدن بخردند و از خود برد ۱۲ بهار ۱۲ حسن ساخته، حسن که بگلن کنند، و این مقابل حسن خدا داد است ۱۲ بهار ۱۲ حسن شسته، حسن در غایت بهاد و صفا ۱۲ بهار ۱۲ بوک، بغم داد، بمعنی شاید و مگر ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
انگیزختن	چون بمیدان مدح تو مباحات کنم	طبع انگیزد بر لفظ ز معنی حشری
بردن	فلک را بر دلرزه بر سر حشر	کواکب بریزند بر یکدگر
داشتن	حشر داشتن	بهار عجم
رسیدن	تا حشر میرسد گله پا مال میشود	امروز را خوشست که روز جزا گفتی
فرستادن	بقمان عباس چندی دگر	فرستادشان بر سر آن حشر
کردن	گر لبان قلعه خیر لخم هست استوار	و ندر و چون قوم خیر دشمنان کرده حشر
کردن	صبح وصل تو کو تا قیامت انگیزم	بسیه حشر کنم داغماے پنهان را
کشیدن	آرزو بر بر حشر حشری گر چشید	آه بر خاست لوی طفر خواهم بست
حشم بالتحریک، چاکران، که بر اے صاحب خود با حریف جنگ کنند ۱۲ بهار عجم		
آراستن	آن روز که امکان حشم حادثه آراست	در سایه انصاف تومی خواست حشم را
خواستن	آن روز که امکان حشم حادثه آراست	در سایه انصاف تومی خواست حشم را
گرفتن	بندست اینک زلف اندر پیش گشت علم	منفر عارض خوزیر را ز خط حشم کرد
حشو بالفتح آنگذ که در بالش و امثال آن کنند و بمعنی سخن بهیوده مجازست ۱۲ بهار عجم		
بودن	قباگر حریرست و گر پرینان	بناچار حشوش بود در میان
پوشیدن	تو گر پرینانے نیابی مجوش	کرم کار فرماے وحشوم بپوش
هه غره او حشر فتنه بر جا برد ۱۲ وحشی عه از سر شک خون حشر کردی، مکن خاقانیا ۱۲ خاقانی		

مصدر	صده	شاعر
گفتن	گوش و لب ازل کن طاریت دیو عاشق	حشو گفتن طر ز نو ندیان شفقن بنیمیت طالب آملی
فصل صا د		
حصار بالکسر، قلعه ۱۲ بار عجم		
بر آوردن	ترسم کند خراب تمنای راحتش	بر از برگرد دل زد اغ حصار ی بر آورم
بر کشادن	بتان شکسته و بتجا نما فلند ز پکا	حصار با قوی بر کشاده لا د از لا د
بستن	عکس رخ تو آئینه را چون نگار بست	بر از برگرد شهر حسن ز آهمن حصار بست
بودن	اگر از دل حصار باید کرد	جز دل من ترا حصار مباد
زدن	در آن پهن صحراے دریا شکوه	در از حصارے زد از موج لشکر چو کوه
ساختن	گرد دل خود ز دوستی شان	در بر دیو حصار ساز و پیر چین
شدن	یکدل روشن نگهبان جهان میشود	عصمت یوسف حصار کار و آیشود
کردن	اگر از دل حصار باید کرد	از جز دل من ترا حصار مباد
کشیدن	بر آرم سر زیر دستان او	در حصارے کشم در شبستان او
حصار بالفح، گرد گرفتن چیز را ۱۳ بار عجم		
طلبیدن	بدان کریم که گر حصر نعمتش طلبی	شمار آن نتوان کرد تا بر دز شمار
کردن	گیرم که خرد حصر کند مایه نعتش	آن حوصله آخر ز کجا نطق و رقم را
عه پر چین، خار بست که بر اطراف باغ و غیر آن براسه نگه داشت بندند ۱۴ بار		

مصدر	صہ	شاعر
حصن بالکسر قلعہ ۱۲ بہار عجم		
بستن	زحنیکہ معمار رائے تو بست	طلسم غرور اعدای شکست
کشادن	حصنیکہ بصتیغ کس آنرا نکشاد	کلک تو کند عالیہا سا فلہا
حصہ بہرہ ۱۲		
آمدن	درازل خاک و جوہر کسی بیخند	حصہ من کتر آمد غم در دآسختند
دادن	ندہ حصہ تار فیکان را	در ادب خانہ مے خور دنان را
فصل ظار		
خط نصیب، قسمت، وعیش، و خوشی ۱۲ منتخب اللغات		
کردن	بہار عمر ملاقات دوستدار است	از
	چہ خط کند خضر از عمر جاودان تنہا	صنا اصغہا
فصل فار		
حفرہ بالضم، مغاک کہ در زمین کنند ۱۲ بہار عجم		
زودن	موش در انبار ما حفرہ زد دست	در
	از کفش انبار ما ویران شدت	مولوی دم
حفظ بالکسر نگہداشتن، و یاد گرفتن ۱۲ منتخب اللغات		
کردن	اہل ہمت راز گوہر انچہ باید حفظ کرد	در
	در محیط آفرینش آردی مسائل ست	صنا اصغہا
کردن	نکردی صفحہ اش گر حفظ صورت	از
	بتان را آبر و رفتہ ضرورت	جلال ازوارہ
عہ ادب خانہ، بیت الخلاء ۱۲ بہار عہ حفظ صورت، روئے کئے نگہداشتن ۱۲ بہار		

مصدر

صلہ

شاعر

فصل قاف

حق حصہ، و نصیب، و راست، و انجہ تدارک آن با حسان کنند، و مردن ۱۲ بہار عجم

اکاہیدین	حق آگاہ				
افروختن	جمالش حق فروز آمد کمالش حق پذیر آمد	ضمیرش حق پرست آمد وزیرش حق نواز آمد	معتز نیشاپور		
اندیشیدن	بجہ دبال و بظاہر اکتفاے خاطر	حق اندیش نہ	ابوالفضل اکبر آبادی		
بودن	حق بجانب کسے بودن	ب	بہار عجم		
بودن	حق بر طرف کسے بودن	بر	"		
پذیرفتن	جمالش حق فروز آمد کمالش حق پذیر آمد	ضمیرش حق پرست آمد وزیرش حق نواز آمد	معتز نیشاپور		
پرستیدن	ترک حد شرق است روم حد مغرب است	ہر دو دار دشمنہ یار و حق پرست و حق دوست	"		
پژدہیدین	حق پژوہ				
پسندیدن	واسطۃ العقد سعادتمندی حق پسند		ابوالفضل اکبر آبادی		
جوئیدن	بخاطر حق جو میرسد		"		
خواستن	شبے نعل بندے و پالان گرے	از	نظامی گنجوی		

مصطلح

لے حق بجانب کسے، و بر طرف کسے بودن، معذ و بر بودن در کارے و بے اختیار سرزدن کار از ۱۲ بہار

لے حق پذیر، و حق پرست، و حق پژوہ، معہود ۱۲

مصدر	صله	شاعر
خوردن	با محاسب بگوی و ترس از کس کمال	گر باده میخوریم حق کس نمی خوریم کمال خجندیه
دادن	آزوبیاله میخوری من به خندان که دمی را	حق بهم می دهی از لب خود پیاله را خسرو دهلوی
داشتن	بسته حق نمک دارد لبست بر سینه شرم	سلطان سادگی
دیدن	در کل وجود هر که جز حق بیند	باشد ز حقایق الحقیقت غافل ابوالوفاء خوارزمی
رسیدن	حق بجهت دار رسید	به
رفتن	ترا عادت ای باد شه حق روی ست	دل مرد حق گوازا آنجا قوی ست سعد شیرازی
شناختن	یار اگر رفت حق صحبت یرین نشانت	حاشا لشکر روم من ز پنه کار درگر حافظ شیرازی
طرازیدن	حق طراز	برها قاطع
طلبیدن	در یک که حق شناسی و حق طلبی	بیشتر باشد ابوالفضل اکبر آبادی
کردن	خویش را نابود مطلق کرده	در عیش را در کار غم حق کرده نزار خواجه انصاری
گذشتن	حق خدمت صداره بر کنار گذاشت	بر به بیکد و لبوسه کزان سنگدل طلب کردم صفا صفتی
گذشتن	حق نعمت شاه بگذاشتند	نظامی گنجوی
گزاردن	ز به بندگان را خداوند گار	خداوند را بنده حق گزار سعد شیرازی
معطلاح له حق چیزه داشتن بر چیزه، درینجا حق بمعنی چیزه ست که تلافی آن با حسان باید کرد ۱۲ ابصار		
له حق طراز ظاهر کننده حق ۱۲ بر بان له حق کردن، اینجا حق بمعنی مردن ست ۱۲ ابصار له حق بر کنار گذاشتن		
و حق گذاشتن، ترک حق نمودن ۱۲ ابصار له حق گزاردن، ادا له حق کردن ۱۲ ابصار		

مصدر	صله	شاعر
گزیدن	پیش نهاد خاطر حق گزین خود سازد	ابوالفضل اکر آبادی
گستر دن	رایتت رایتی ست حق گستر	ابوالفضل اکر آبادی
گفتن	تو منزل شناسی و شه راهرو	سعد شیرازی
نمودن	یار بنما حقیکه باطل ببرد	ادهم کاشمی
نواختن	جمالش حق فرو آمد کمالش حق پذیرد	ابوالفضل اکر آبادی
نهادن	بنهاد زمانه حق بموضع	ابوالفضل اکر آبادی
نیوشیدن	خبر معدلت آن بلاد بمسامع حق	ابوالفضل اکر آبادی
حقه ظن چوبی که در آن جواهر دارند و در هندوستان قلیان را نیز گویند اما در شعر امامی واقع شده ه حقه یزد عطرا ز گلهاے رنگارنگ + خوشترست از بونے ریحان دو دقتبا کو مرا ۱۲ بهار عجم		
باختن	صوفی نماده دام و سر حقه باز کرد	حافظ شیرازی
کشیدن	کشیدی حقه و در آتش غم سوختی مارا	نابت الکر آبادی
حقیر خوار، و خرد ۱۲ منتخب اللغات		
داشتن	راست گویم ره مخالف را	بدر چاچی
مصطلح له حق نواز، سرفراز کننده حق، مثل بنده نواز ۱۲ بهار ۵ حقه باز شعبده باز و مجازاً مکار ۱۲ بهار		
ع خلش از غال حقه باز شدت ۱۲ صائب		

مصدر	صله	شاعر
فصل کاف		
حک بالغفج، تراشیدن، و دور کردن ۱۲ بهار عجم		
ساختن	دل چو یافت ترا دیده شد سفید از تنگ	چو نقطه گیس از انتخاب حک سازند مانی شیرازی
شدن	چشم تو افتاد و جودم همه حک شد	هر چیز که در کان نمک رفت نکشد خسرو دهلوی
کردن	خنجر خور نقطه از خط شب	از کرده حک و روز نهادش لقب
حکایت قصه و داستان ۱۲ بهار عجم		
بستن	جمله وصف عشق من بود و حسن رو تو	از آن حکایتها که از فرهاد و شیرین بسته اند حافظ شیرازی
پرداختن	هر چند جهان شود حکایت پرداز	جز را از تو نیست گر شوی محرم راز سخا اتر آباد
پرسیدن	از جهان من حکایت جانان من پرس	از غافل چه دانای سخن از جهان من پرس فتاح شیرازی
جستن	باز جستند از و حکایت حال	از او شد از راز خود فسانه سگال خسرو دهلوی
داشتن	بیا که هم ز دبان تو بابت لب من	از حکایت خوش و شیرین و مختصر دارد سلمان ساوجی
رسانیدن	ز چشمش نکته کردم روایت	بهر رسانیدم بگوشش او حکایت کاتبی شایان
سنجیدن	حکایتها بے بشیارانه سنجدم هر	را ولیکن نکته مستانه را بشیاری باید عفی شیرازی
مصطلح		
له حکایت بستن و پرداختن ترتیب دادن و ساختن آن را ۱۲ بهار ۱۳ حکایت سنجیدن، مشخص کردن ۱۲ بهار		
عه کرده حک از صفحه ایام نقش کافری ۱۲ آرزو		

مصدر	صله	شاعر
شنیدن	از	اے آنکہ دلم غیر جہا از تو ندید
کردن	با پیچہ از	وے کر تو حکایت و فاکس نشید بہار آملی
گذشتن		غنچہ میکہ حکایت بہ نہانی دہنی سلمان ساجی
گذشتن	از	بشکر آنکہ برا فگندہ پردہ روز وصال حافظ شیرازی
گفتن	از	خجلم کہم بزبان گزدر حکایت ازمن یہی لاجبی
		خمش و مشی از انکار عشق او کای خوف حکایتیست کہ گفتی ہزار بار در گزشتی بافتی
حکم فرمان، و فرمودن، و حکم کردن بر چیزے، عام ست کہ بزبان بود یا بدست پس نوشتن بقلم، و کشتن بہ تیغ نیز حکم بود ۱۲ بہار عجم		
آدن	از	گرزدیوان قضا حکم سجا تے آیدم
آوردن	از	حکم آوردہ ام از جانب سلطان جہون
پذیرفتن	را بہ	حکم قضا را برضا در پذیر
خاستن		با عشق تو شانی بوجود از عدم آمد
دادن	را	قطرہ خرشید را حکم چکیدن دہم
داشتن	بر	سکندر کہ بر عالمے حکم داشت
راندن		نماید کہ چون حکم رانی درست
مصطلح ۱۱ حکم خاستن، صادر شدن حکم ۱۲ بہار عہ از و حکایت و اسوقن بمن نکلید ۱۲ تشبیبی کاشی		

مصدر	صده	شاعر
رفتن	از	حکم چنان رفت ز زرین سریر
شدن	از	که حکم خیر و شر هر کس از نخست شود
شنیدن	را	حکم ترا بسع رضای توان شنید
فرمودن	به	که در شهر و ملک از شعله تادود
کردن	به	شاه بدین حکم کرد و خواجہ رضا داد
کردن	بر	که ناز بر فلک و حکم بر ستاره کنم
کشیدن	بر	برق عالم سوزم و حکم گیا ہے کشم
گرداندن	از	گر نیست رضا حکم قضا بگردان
نمودن	از	ز سلطان شریعت لیک نمائی بجا
یافتن	از	آن حکم منتسخ بود آن نسخه ابرست

حکومت داری ۱۲ منتخب اللغات

دادن	دادش حکومت همه روی زمین امام	از شرق تا بغربش و از بحر تا برش	بد چاچی
داشتن	شبه دار حکومت شمع و از موم میسازد	نمی داند که تا جوش تخت با معدوم میسازد	تیکه کرمانی

فصل لام

حل کشدن ۱۲ بهار عم

مصطلح ۱۵ حکم کشیدن، فرمانبرداری کردن، ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
دانستن	به	سرت گروم چغم از عقده زلف تو برد لما
شدن	چه	که میدانم بعلوم شانه سازی حل مشکلا
طلبیدن	از	فوقی زیدی
کردن	به	روزیکه ز مشکلات حل می طلبند
گردیدن	به	مشکل خویش بر پیغام بردم دوش
گشتن	را	کوتاباید نظر حل معما میکرد
یافتن	از	جز آب ز زندگی یعنی شراب
		حل نسیکرد و مرا این مشکلات
		بست هوا بردل آب از عمل
		عقده بمشکل کنی گشت حل
		زحل حل یافت هر مشکل که بودش
		خسرو دهلوی
		ملا جامی

حلال مقابل حرام، و فارسیان بمعنی مباح استعمال نمایند ۱۲ بهار عجم

آمدن	به	مے کو چو آب زلال آمدست
بودن	بر	بهر چار مذہب حلال آمدست
داشتن	از	که در رهش همه را صرف انتظار کند
دانستن	را	فرج الله شود بر
شدن	به	داشت اصول طریبا ز قیل و قال
کردن	را	ریختن خون صراحی حلال
گردیدن	بر	خسرو دهلوی
		اگر جدا تو مے را حلال میدانم
		خدا به تیغ تو خون مرا حرام کند
		کلیم بهدانی
		الکون مے معانے بعرفی حلال شد
		کز یخودی گذاشت ره مستقیم خوش
		عرفی شیرازی
		خونم که ریخت چشم تو باد احلال تو
		مے با کسے مخور که حلالست نمے کنم
		حافظ شیرازی
		همیشه تا که نگر دو حلال بر فرزند
		جمیله که شود با پدر به جمله مقیم
		عرفی شیرازی

عه اسرار حقیقت نشود حل بهوال ۱۲ اودهی عه مشکل من از کرمش گشت حل ۱۲ خسرو

مصدر	صده	شاعر
نمودن	خواهی خای پاکن خواهی نگار دست	من شست خون خویش نمودم حلال تو صفا صفا
حلالی استعفا حقوق از دیگران، و بخشیدن خواستن ۱۲ اصطلاحات الشعراء بهار عجم		
خواستن	جان لب فکر دامن بر کمر بچیدن است	از اگر حلالی خواهی از بیمار ما وقت است تو صفا صفا
طلبیدن	خون با سخت فشردست دم تفتیش را	از زخم بر خیز و حلالی طلب از قاتل ما و اعظاف تو
حلاوت با لفتح شیرین شدن، و شیرینی ۱۲ بهار عجم		
تراویدن	می تراود از مساماتم حلاوتها گیس	از اگر چه تا مفرکان بخون آرزو افتاده ام طالب لبلی
حلق با لفتح گلو ۱۲ بهار عجم		
افتاد ^ن	بر سر هر خار که بلبل گذشت	حلق دی افتاد و خراشیده گشت خود بهوی
خراشیدن	بر سر هر خار که بلبل گذشت	حلق دی افتاد و خراشیده گشت
دریدن	منغز ما خورد و حلق خود بدرید	سعد شیراز
رہاندن	فرد شوید از دور بیداد را	از رہا نذر خون حلق آزاد را نظا گنجوی
حلقه هر چیز در شکل دایره و بمعنی مجمع و مجلس ۱۲ بهار عجم		
انداختن ^ن	ز غلیانها دماغ جنگلی ساز	از ز تنباکو دهن با حلقه انداز اشرف مازندرانی
مصطلح ^ن حلق افتادن، گرفته شدن آواز ۱۲ بهار ۱۵ حلق آزاد ^ن حلقه که به بیج وجه ریختن خون او درست نمود ۱۲ بهار ۱۵ حلقه انداز ^ن از صاحب زبانی تحقیق شده که جوانانیکه حقه میکشند و دود آن از دهن آهسته آهسته بر می آید بصورت حلقه از دهن بر می آید ۱۲ بهار		

مصدر	صله	شاعر
بافتن	از	وانگه برنج چو ماه بر تافت ^{طلمه موزی}
بستن	از بر	که نظر با تماشای تو پیوسته شدست ^{صنا صفا}
جنبانیدن		نگر تا حلقه اقبال نامکن جنبانی ^{حافظ شیرازی}
دادن	از	ز قوس قزح حلقه دادش سپهر ^{قاسمی گنابادی}
ربودن	به	بر نیزه حلقه بر بودی گره را ^{نظا گنجوی}
ریختن	به	حلقه بدر مدینه ریزم ^{زکاء السکر}
زدن	بر عبه	مار است که حلقه بر سر گنج زدست ^{سبحی کاشی}
زدن	بر عبه	بر در بن آن حلقه که در گوش نکرزند ^{غالب دهلوی}
زدن	بر	گرت جانیت در باز دست در باز ^{کمال خجندی}
ساختن		سلسله چون کعبه شده حلقه ساز ^{خسرو دهلوی}
شدن		چشم سوزن حلقه زنجیر عیسی میشود ^{شوکت بخارا}

مصطلح

له حلقه اقبال نامکن جنبانیدن، طلب محال کردن ۱۲ بهر ۱۵ حلقه بر در ریختن و زدن، و برندان زدن،
در کوفتن، و آنچه آن بود که تنگ آهنی را بر تنه در نصب کنند تا اگر کسی بر در آن خانه آید و خواهد که از آمدن خود صفا خانه را آگاه سازد
حلقه را بر آن تنگ بزند ۱۲ بهار

عه بدیر حلقه زدم کعبه در جواب آمد ۱۲ مادی مشهدی عبه بر در دیگر وزن این حلقه جز در گاه حق ۱۲ صائب

مصدر	صله	شاعر
شدن	به	خنده سو فار گردد غنچه پیکان او صفا صفا
شدن	از	نامم شد دست حلقه ز قد خمیده ام تاثیر صفا
کردن	به	کسے بگردن مقصود دست حلقه کند کمال صفا
کردن	بر	بر گلویش ساقی حلقه کرد انگشت خوش خالص صفا
کردن	را	زلف را حلقه مکن تا کنی در بندم طره را تاب مده تانده بی بر بادم حافظ شیرازی
کردن	در	در خود بغلامی نه پزیر زندگد با باش بر در بزن آن حلقه که در گوش ناکزند غالب بلوی
کردن	را	ز دو خواهم کرد صفا حلقه نام خویش را گر باین عنوان برییری ما دو تا خواهیم شد صفا صفا
کشیدن	بر	کے از بد مری فلک نقش بد نشین گردد کشتگر حلقه نام خط در رنگین گردد اثر مازندران
کشیدن	به	حلقه گرد خویش تن بکشیم تا نیاید در رون خانه پرے سعد شیرازی
کشیدن	را	حلقه می باید کشیدن گوش را بسکه بیکار از سخن نشین دست مخلص کاشی

مصطلح

۱ حلقه شدن، و کردن نام، و حلقه بر نام کشیدن، نام کسے از دائرہ اعتبار بر آورده شدن

چونشان و فروقت اخراج نام کسے حلقه بر میکشد ۱۲ بار ۲ حلقه کردن انگشت بر گلوے

شیشہ، انگشت بر گلویش حلقه کرده شراب یا گلاب در شیشہ ریختن تا بر زمین نریزد ۱۲ بار ۳ حلقه کشیدن،

عبارت از آنست که عیبت خوانان گرد خویشتن دائرہ میکشد تا از آفت دیو پری محفوظ بمانند، و از آن در عین طائفه صهار گویند ۱۲ بار

۴ حلقه بر نام شراب از خط ساغر و کشم ۱۲ زاهد تبریزی

مصدر	صلہ	شاعر
کشدین ^{۱۵}	در	بہارِ عجم
کو فتن ^{۱۶}	بر	بستہ بہترین کے درخت کے واسطے
گردیدن		حلقہ گردیدن
گرفتن		تا دید ہائے خط آن پر حجاب را
گشتن		دلِ خونِ چو دیدم حلقہ حلقہ گشت گشتی
حلو ا چیزے کہ از شیرینی ساخته باشند ۱۲ بہارِ عجم		
خوردن		چہ خوش بود بدلا رام دست در گردن
		بہم نشستن حلو ا می آشتی خوردن سعد شیراز
حلقہ مطلق جامہ و حلق جمع آن ۱۲ بہارِ عجم		
بافتن	را	باز طفلانِ حچین را حلہ می بافد صبا
بستن	را	زمانہ حلہ نو بست روی صحرارا
پوشیدن	بہ	کوہ بر بست کیے سبز عامہ بر سر
پوشیدن		صلی بست و حلای پوشید باز آمد ز منیا
		نوع و سان طبیعت یافتند از نم نما جمالِ اصفا
		کشد دل بچین لعبتان رعنا را خود دہلوی
		دشت پوشید کیے حلہ حمر ابدن لولفہ
		اگر در ماہ تشرین از صلی و حلایہ عریان شد سبز نیشاپور
مصطلح		
۱۵ حلقہ در گوش کسے کشیدن، محکوم و مطیع گردانیدن اورا ۱۲ بار ۱۵ حلقہ بر در کو فتن، در کو فتن		
تا صاحب خانہ را از آمدن خود آگاہ سازند ۱۲ از بہار ۱۵ حلو اے آشتی، شیرینی کہ بعد از مصالحت با ہم		
بفرستند ۱۲ بہار		

مصدر	صله	شاعر
نشگافتن	در دم اندیشه قدر تو بشکافند ز هم	بر از
طرازیدن	فلک آماده شود زهره میاگرد	آن یک حلقه از آید و این غالیه سا
گرفتن	نه صبح بندد بر سر عمامای قصب	بر
		نه شام گیرد بر کتف حله اکسون
حلی زلیور ۱۲ بهار عجم		
بستن	بناف غنچه گل را نافه پیوند	از بر
		ز گل بر شاخ گلبن حلی بند
ملاحامی		
فصل میم		
حمائل بالفتح، دوال شمشیر، وانچه در بر اندازند ۱۲ منتخب اللغات		
افتادان	بگردم ز تو تعویذ دوستی این پس	که زخم تیغ شهادت حمائل فتادست
نشستن	راست رو بچو عصار کف سائل میباش	در
		رو بکه گو که حمائل نشیند اینجا
		قامم مشهد
حمایت بالکسر، نگهبانی کردن ۱۲ منتخب رشیدی		
کردن	کسی کو که دین را حمایت کند	را
		مگر کفر عشقت هدایت کند
		ظلمت تر شیره
حمد ستودن، و ستایش ۱۲ منتخب رشیدی		
سرودن	حمد خداوند سرایم نخست	تا شود این نامه بنامش درست
کردن	گردهن میم شود ز و نهان	حمد خداوند کند بے دمان
		خسر و دهلوی
مصطلح		
له حمائل نشستن، کج نشستن نیاز و نخوت ۱۲ بهار		

مصدر	صله	شاعر
حمله بالغ با ششم منتخب و گمان بردن و قیاس کردن ۱۲		
بستن	قطره احسانش بفیض عیم	به از
شدن	در زخم تیغ بر آن تیغ زن	به
کردن	بطرب حمل مکن هر خیری و دیم که چو جام	به
حمله باز گردیدن بر دشمن بر اے زدن یا راندن، و آهنگ کردن بجنب ۱۲ بهار عجم		
آوردن	یکه حمله آورد کا فور سخت	بر
افگندن	تو باین حمله که افگندی	بر
انگیختن	بهر حمله کا نگخت از هر درے	از
بردن	برو حمله بر چون شیر مست	بر
داشتن	هر کس بر او کعبه توفیق رفته است	بر
ساختن	بفرمود پیران که یکسر سپاه	بر
کردن	از خیال عشق دل غم زمیدن میکنند	بر از
گراییدن	دیده در مرکز آورد و گم حمله گراے	بر از
گرفتن	حمله گیری	بر
مصطلح		
۱۰ حمله دار و حمله گراے، معروف ۱۲ بهار ۱۲ حمله گرفتن، محله کردن حرفین بر حرفین ۱۲ از بهار		

مصدر	صلہ	شاعر
فصل نون		
حنّا بالکسر تشدید نون، و نیز بالقصر، برگ معروف کہ بدان دست و پا را انگار بندند ۱۲ بہار عجم		
بستن ۱	نہ ہر حال نہ کو قابل گرفتار نیست	را عبر
بستن ۲	امشب این مجلس نگین ز خانبندانست	
بستن ۳	مسودہ نامہ ای من کل غزلو تیا می کہ دام	
بستن ۴	گیر و زلف رنگ حناے دوبارہ بند	
تراشیدن ۵	عروس مست عشاق را در سرا	
دادن ۶	بدست و پاک عروس چین گل و منبل	بہ
ساختن ۷	نباشد حنا ساز آن گل عذار	
شستن ۸	بسکہ کردم گریہ آمد بر سر بالین من	از
مصطلح		
۱۔ حنا بستن، استعمال کردن حنا، مادر محاورہ حنا بستن مخصوص نیر زنانست، و بالیدان، بہرمان، بر نیقیاس حنا بستہ، و حنا مالیدہ ۱۲ بہار ۲۔ حنا بندان، و حنا بندی، جفتی باشد کہ در کہد خدایا بہنگام حنا بستن عروس کنند ۱۲ بہار ۳۔ حنا بند کا فیکہ در آن حنا بندند ۱۲ بہار ۴۔ حناے دوبارہ، حنائیکہ کر بندند بر اے از دیاد رنگ ۱۲ بہار ۵۔ حنا تراش، و حنا ساز، آنکہ خانہ زین از چوب تراشد و درین صورت "حنا" بمعنی تمام خانہ زین خواهد بود ۱۲ بہار		
عہ شعلہ می بند و خابر دست خاشاک مرا ۱۲ علی مرہندی		

شاعر	صله	منصدر
کشان ۱۰	مگردان عالم را کشته حسرت ز بیکاری	چو بندی تهمت خون جهان کف جالبش آرزو اکبر آباد
گذاشتن ۱۰	محتاج بر نیت نبود حسن خداداد بر عجب	آن به کجا برید بیضا نگذاریم خنا صفت
گرفتن ۱۰	گردون ز شفق چاک گرفت بر	زاله بر موحنا گرفت ز لاجا انکار
مالیدن ۱۰	چون بجز رنگین نباشد پنجه ترکان من را	غیاث سنگارین را خنا مالیده است مخلص کاشی
نهادن ۱۰	کشید و سمه برابر روی موج سبز تر بر آ	نهاد پر تو گلها خنا بدست چنار کلیم هدانی
نهادن ۱۰	منع حکمت در گردون را نهد بر کفنا بر	در بر آن غمیکه از نوک قلم کردی خنابا انور ابود

فصل و او

حواله، و حواله سپردن ۱۲ بهار عجم

رفتن	زاهد تو دران خلوت و تنهایی و نیاز به	عشاق را حواله بعیش مدام رفت حافظ شیرازی
شدن	حواله شد از ازل عشق و ما بدین شادیم از سه	که دولت ابدی از ازل حواله داشت حیرت انور

مصطلح

۱۰ خنا کشادن، دور کردن خنا ۱۲ خنا گذاشتن و گرفتن، و مالیدن، و نهادن، بستن خنا ۱۲ بهار
 ۱۳ خنا بر کف کس نهادن، معطل و بیکار کردن آن را، ۱۲ بهار

ع ۱۰ تو نیز پنجه ز می رنگ کن که با و خزان + خنا بدست عود سان شاخسار گذاشت ۱۲ کلیم ع ۱۰ بطون کعبه از دیده پاکرم کنی خنبد
 بجز خار مغیلاں کس کف پار خنا آنجا ۱۲ وال سه اگر شکوین به آلت شد حواله + چه آلت بود در تکوین آلت

۱۲ نظامی گنجوی

مصدر	صله	شاعر
کردن	علاج در دلد بابلب حواله کن	که این بفرج یاقوت در خزانة نکست حافظ شیرازی
کردن	کردم حواله با کرمت عذر خویش را	خود به که راند از کرمت رسم اعتماد سلا ساجی
حاصله بقع اول و سوم، تاب و تحمل ۱۲		
پروا داشتن	باده حوصله پرد از لب چشم بتان	نیست از سلسله تاک زمینانگیست صا صفا
داشتن	پیاله از سر نفغور می زند تیغش	که باده میخورد از شاه کاسه حوصله اثر شیرازی
فصل یار		
حیا شرم ۱۲ بار عجم		
بالیدن	خران عاشقان باشد بهد بزم مستقان	که آنجا تا حیا می بالد اینجار ننگ میگردد بید عظیم آباد
زدن	چنین جیازده رفتی بسیر باغ و نداشت	رخ نزاکت شرم تو تاب خنده گل فیاض لاهی
کردن	می خواست تحفه تو کند باغ خلد را	از روی مہمت تو حیا کرد روزگار عرفی شیرازی
حیات زلیتن و زندگانی ۱۲ بار عجم		
آمدن	مرده دادندم که کوآنی وزین شادی مرا	هم حیات رفته آمد هم غم آینده رفت وارسته راز
بخشیدن	چون دم عیسی نسیم او ز لطف	مرده صد ساله را بخشید حیات حافظ شیرازی
پذیرفتن	از اثر آن خوط نفس پذیرد حیات	وز اثر این جنا عشق بر دونهها علوی غلام آباد
خواستن	حیات جاودان خواهی بصحرای قناعت	که دار دیار هر مودع درین اودی سلیمان صا صفا
عہ می بین و مکن حواله بغیر ۱۲ فیضی عہ حواله کردیم کرشمه ساز توام ۱۲ شغائی سه بیک طرن ز تبسم حیات بخشنده ۱۲ حبیب		

مصدر	صله	شاعر
خواستن	حیات جاودان خواهی بجز کفایت	که دار و یاد هر مور درین مادی سلیمان با صفا
دادن	دهی حیات ابد ایندم از تو نیست عجب	بیک کرمه کشتی اینهم از تو نیست عجب
داشتن	ز کشت اجل دل نگر دید مات	اگر دل نداری نداری حیات
رفتن	کرده پا بکلاتش که از رفته حیات	بگذر از غیر چه بخواهی ازین کمنه کلات
سپردن	چون شمع اگر شام گرفتیم حیات	ناظم بصدا فسوس سحرگاه سپردیم
گرفتن	چون شمع اگر شام گرفتیم حیات	ناظم بصدا فسوس سحرگاه سپردیم
ماندن	غیر پیغام تومی آر و کجا ماند حیات	کس بدشمن چون سپارد شربت بیمار
یافتن	از داغ تازگی جگر پاره پاره یافت	از آفتاب صبح حیات دوباره یافت

حیرت و حیران سرگشته شدن ۱۲ بهار عجم

آفریدن	حیرت آفرین	بهار عجم
افزودن	جدا پترواته کاندرو لقاش چین	حیرت افزاید حیرت آفرین بر آفرین
چکیدن	خوش آنسا که میفتی و طاس میرید از من	تغافل از تومی بارید و حیرت می چکیدن
داشتن	روز و شب ناگزیران دلبر خواه ماست	حیرت دارم که تا کشتن چسان به راه ماست
زدن	حیرت زده رو تو بر هم زند چشم	چون دیده تصویر که بیگانه ز خواست

مصطلح ۱۵ حیات سپردن، جان سپردن، و این غریب است ۱۲ بهار ۱۵ حیرت آفرین و حیرت افزاینده ۱۲ بهار

عنه نبات از بیک حیرت زان لب شکر شکن دارد ۱۲ مشفق بخاری

مصدر	صله	شاعر
زودن	اندوه گرانهاست سرمایه شوق	حیران زده در دو غم از زانم
گرفتن	هر مضوکان جمال و صورت موز و کشت	حیرتش گیر که ناز و غمزه او چون کشت
حیران سرگشته ۱۲ بهار عجم		
بودن	سرپا دیده شد آئینه دل	که حیران تماشا میتو باشد
داشتن	طالع بد بین که حیران من و کار نیست	چشم خونباری که بر روی تو حیران دارم
شدن	خال در حلقه زلفت که نمایان شده است	دیدم که بر روی تو حیران شده است
کردن	کند لطائف طبع تو بحر را حیران	و در شمال حلم تو کوه را تشویر
گرویدن	گر آتش دوزخم نشیمن گردد	دو زخ حیران سینه من گردد
ماندن	ای مردم به آبی چون پیش لب و دهانت	ویرمانده عقل حیران شکل من را مثل
حیف جزو ستم و افسوس و انتقام و کلمه السیت که در وقت افسوس گویند ۱۲ بهار عجم		
آمدن	گرچه نیست در سخن من عجب مدار	حیف آیدم که زهر در آب بقا کنم
بردن	گر همه خلق جهان بر من تو حیف برند	بکش از همه انصاف ستم و اورما
خوردن	تا چشم را به خنجر او آب داده ام	آب بخورده ام که نخوردم نه را حیف
داشتن	روی بر تابی ز من هر که ببنم سویتو	حیف میداری که افتد چشم من بر تو
مصطلح حیف بردن و خوردن، در لغت و افسوس خوردن ۱۲ بهار		
عنه زبک دیده بنظاره تو حیران بود ۱۲ شانی عجم حیران شده ایم هر دو در کار شما ۱۲ سیف الملوک مه بک حیران مانده ام بر تو بالا تو من ۱۲ غم		

شاعر	صلہ	مصدر
شاپور طرانی	از	رفتگی بود کشم از روزگار حیف
عرفی شیرازی	از	شاپور حیف با من از روزگار رفت
صفا صفحہ	از	کردن زد و فروخت حیف و جفا کرد روزگار
مسح کاشی	از	کشیدن می کشد از عشق حیف خود بے تاب
آصفی شیرازی	از	گرفتگی اینچہ عدست و پافصا کہ این چرخ بلند
	بہ	نمودن میر مجلس ہمارا بادہ بدستور دہد
		حیفستان ہمارا مردم ہشیار گرفت
		نیست دوری کہ قوی حیف نماید بہ

حیلہ مکرو فریب ۱۲ بہار عجم

نام گیلانی	در	انداختن کہ گریز پا افتادہ ام ز نہار دست از من
عرفی شیرازی	از	انداختن در معرض عشق بے محابا
حافظ شیرازی	از	انگختن ہزار حیلہ بر انجخت حافظ از سرمہ
صفا صفحہ	بہ	باختن نہ بوعده شد کیلک بانه بوصل شد کلی
خسرو بلوی		پروہیدن مرد حیلت پروہ گفت کہ من
میلی ہروی	از	ساختن تافتہ از من بادہ دل ز پرہہ برون
		حیلہ سازان ز زبان تو خبر می آرند

مصطلح

۱۰ حیف رفتن بکسے، ستم رفتن بر کسے ۱۲ بہار ۱۰ حیف کشیدن و گرفتگی از کسے، انتقام گرفتگی ۱۲ بہار

۱۱ حیف نمودن بر کسے، ستم کردن ۱۲ بہار ۱۱ حیلہ انداختن، حیلہ کردن ۱۲ بہار

عہ باین پرفتن کلامی حیف باز ۱۲ کلیم

مصدر		صده	شاعر
کردن	باشد حصول مطلب شان ترک مدعا	با	آرزو الکر باد
نمودن	حیل و بصد گونه نمودن توان	به	عزنی شیرازی
ورزیدن	کس را در عشق لاف عقلی نرسد		سخا استر آباد

باب خار معجمه

فصل الف

خاتم بفتح تار و کسر آن، انگشت که در دست کنند و فصاحتی بفتح تار استعمال نمایند ۱۲ بهاء معجم

بستن	نقش بنیان بسکه بر این جسم پرغم بستام	از	خویش را کوئی ز سر تا پایم خاتم بستام	واله هروی
رفتن	فریدن را سر آمد بادشاهی	از	سلیمان را بر رفت از دست خاتم	سعد شیرازی
کردن	تا خاتم اقبال در انگشت تو کردند	در	بر خشم تو شد گیتی چون حلقه خاتم	معزیشاپور

خار معروف ۱۲

افشاندن	همین چشم از صباد ارم که خار این بیابان	به	ز راه دوست بردار و بخشم دشمن افشاند	حزین اصفهانی
افگندن	خار در حبیب گلستان فکند گلخن ما	در	خنده بر نغمه داود ز ند شیون ما	طالب آملی
بر آوردن	در دم را غیر چه نسبت که مدعی	از	خار از قدم بر آرد و من از جگر شرم	ابلی شیرازی
برداشتن	همین چشم از صباد ارم که خار این بیابان	از	ز راه دوست بردار و بخشم دشمن افشاند	حزین اصفهانی

مصطلح ۱۳ خاتم بستن، بر استخوان فیل دشت و غیر آن، گله و تصویر یا کنده کردن ۱۲ بهار ۱۳ خار در حبیب افگندن، ایدادادن ۱۲ بهار

شاعر	مصدر	صلمہ
نصیر بدشت	بستن	برگرد لعل تو کہ زمر و کشیدہ سر
کاتبی نیشاپور	پاشیدن	طالبان گلشن دینی میباش
عرفی شیرازی	چیدن	چنباغ کز گلچین بنایر گل بردن
بہار عجم	چیدن	خارجیدن
فغانی شیرازی	خاستن	صد خار بلا از دل دیوانہ ماخواست
عرفی شیرازی	خلاندن	دگر ز بوٹہ خار کے کم شبے بالمش
فغانی شیرازی	خلیدن	سر آن زمین گرم کہ در بستر خلد خارش
فغانی شیرازی	خوردن	ہر دم بدل ہزار سنان آب میسکم
فصیحی ہردک	درویدن	خار ترم کہ تانہ ز باغم درودہ اند
محمود شتری	دمیدن	کزو کہ گل دمد در باغ و گہ خار
سیلوم طرانی	رفتن	در میان جنواز بسکہ گرم جستجوست

مصطلح

لے خار بست، و خار بند، و خار چین، کا انچہ گرز راحت، و سر دیوار باغات از خار بندند تا سوار و پیادہ و چہرہ
موزیان داخل نشند ۱۲ از بہار لے خار چیدن، محافظت راہ کردن، خواہ براے خود، خواہ براے دیگران

عہ برداسن کے خلیدیت خار ما ۱۲ ملک مشرقی عہہ گریاے عاشقان خارے درین محراب خلید ۱۲ رکنتے کاشی

مصدر	صله	شاعر
رویدن	از	یابد دل مجروح من آن خارها آزارها کامی بهمانی
ریختن	بر ع	خار حست هر چه داری بر من نشاوری
سوزتن		گل و خار آن باغ را سوختند قاسمی گونا باد
شکستن	به از	حسن غزلوی
شکستن	در	بے تامل پاک در دامن منزل بشکند صفا صفا
شکستن	در	بهار عجم
شکستن	در	کمان در کار ده ده می شکستی نظامی
کشیدن	از به	باناخن شکسته ز پا خار می کشم صفا صفا
کشیدن	به	دیگر با شیان خود خار می کشم
کندن		در کر را غمی از رگزار مجنون ست در ویش قدی
نشان دادن	به در	نشان دیم همه خن جگر بار آورد سلا ساجی
مصطلح ۱۰ خار ریختن بر چیزی، ایندادن ۱۲ بهار ۱۵ خار در جگر شکستن، بپرا کردن ۱۲ بهار ۱۵ خار در راه شکستن، محافظت راه بر اے خود یا بر اے دیگران کردن ۱۲ از بهار ۱۵ خار کشیدن، بعد ۱۵ بهمنی در آوردن، و بعد از بهمنی بر آوردن ۱۲ بهار ۱۵ خار نشان دادن، از قبیل نهال نشان دادن ۱۲ بهار		
ع خارش اگر ریخت پایا لب ۱۲ قاضی خجانی		

مصدر	صله	شاعر
نشستن ^{۱۵}	بر در	که خار تفرقه اش بر دل غمین نشست شافی شهید
نهادن	به	دوران روزگار بپا بر نهاد خار خلیف خاریابی
نهادن ^{۱۶}	بر	قامت او در شام تل تاب عرعی دهل بجیت باوگان
نهادن ^{۱۷}		نهاده در ره شان خار کرده خطم والد هروی

خار اسنگ سخت، و لوعی از تماشای ریشمی ۱۲ بهار عجم

پوشیدن	نسبت فر باد شیرین ظاهر است	اینست خارالپوشم آن خاراکن است علمو تر شیرین
پیراستن	بخشی خاره پیراے هنرمند	ز آب دست شبنم بر شمر ریند ز لاله خاراک
سفتن	کو بکن تعلیم خار اسفتن از استاد داشت	هر چه کرد از کاوش تر گان شیرین یاددا کلیم هدانی
شگافتن	طلب فرمودش خار اسنگافه	ز خاراموج خون بر خاره بانف ز لاله خاراک
کندن	نسبت فر باد شیرین ظاهر است	اینست خارالپوشم آن خاراکن است علمو تر شیرین

خار خار دغدغه، و خواهش، خواه امر مرغوب باشد یا غیر مرغوب ۱۲ بهار عجم

داشتن	در	پرنیم جلوه که در کار گلستان کردی هنوز در ته دل خار خار دارد گل عبدالمولی اصفهانی
-------	----	--

مصطلح

۱۵ خار نشستن، دچیزے، خار صلیدن، دچیزے ۱۲ بهار ۱۵ خار نهادن بر چیزے، ایذا دادن ۱۲ بهار

۱۶ خار در راه نهادن، محافظت ماه کردن ۱۲ بهار

۱۷ این غنم که در دل ببل نشسته است ۱۲ صائب

مصدر	صله	شاعر
داشتن	از	دل و دارم که دار و خار خار از یاد گیش
داشتن	از در	زیاد و غمره او خار خاری در جگر دارم
دیدن	از	دل بستگان وصل تو از وعده خلاف جز خار خار داغ تقاضا چه دیده اند

خاصیت طبیعت، و نحو ۱۲ بار بزم

بردن	از	دیدنش از دور ناخن میزند داغ مرا
بریدن	از به	بد و روز از عدم عتقا بنا و ک
بودن		از جنبش پیرا هر گرفت دل از جاک
دادن		تا تیر عشق خاصیت سنگ سرمه داد
داشتن		مزلن چون شمع و دل بر بد و میرد عاشق
گرفتن		خواب اگر عهد کند پس از بیهوشی غنچه را
نهادن	در	در خاک در که تو که باشک هدم ست

خاطر خیال، و دل ۱۲ بار بزم

آوردن		تغافل تو با غیا خاطر از ارمی ست
پذیرفتن		لب آراست سرخیل خاقان سریر
پیشیدن		بگردان سخن هائے خاطر پریش

مصطلح له خاطر پذیر، مرغوب و پسندیده خاطر ۱۲ بار ۱۳ خاطر پریش، پریشان کننده خاطر ۱۲ بار

مصدر	صده	شاعر
جستن ^{له}	در	مینوائی کم کشته ام باغ وستان کسے صفا صفا
پسندیدن ^{له}	رقم	سج این نقش خاطر پسند
خواستن	آه	در دل ناله برب سینه چاک
خوردن	همچو	عکس گلستان در آب میسوزد جهان
داشتن	سردس	عشق دارد دل مستند حافظ
رمیدن	خاطر	رمیدن
رنجانیدن	بمستی	دوش رنجانیدم از خود خاطر پارا ^ن
شدن	خاطر	از وضع مکر زود برهم میشود برهم
شستن	بیوسف	موی آن بخشیدم کاردانی را ^ع
کشادن	ازین	لیلی دشنام خاطر نداشتد نکشاید
کشیدن	آینده	ام ز روشنی آزار میکشد
گرفتن	شراب	نورست و شاه نورس نغمه نورس
ماندن ^{له}	دل	چو رویش دید جهان را در نیافت
مصطلح ^{له} خاطر جوئی، دلجوئی ۱۲ بهار ۱۵ خاطر پسند، مرغوب و پسند ۱۲ از بهار ۱۵ خاطر ماندن		
گرانی خاطر، دآزردگی بهم رسانیدن ۱۲ بهار		
عہ آن ناله کرد و خاطر خرسند شکستیم ۱۲ شغائی		

شاعر	صلہ	مصدر
صفا صفا	صد اقم تبو خاطر نشان نمیکرد	نشان ۱۰ ز صبح صادق اگر سپرین کنم در بر
طغر امشہد	کہ غیر از تو کس نیست خاطر نواز	نواختن ۱۱ مغنی بیا اے بتِ نغمہ ساز
خاک معروف، وقبر، و نقش، و بمعنی خالی مجازست ۱۲ ہار عجم		
صفا صفا	شود گرندہ چو زنبور گشت خاک آلود	آلودن ۱۳ ز خاکساری بد باطنان فریب مخور
جشی بافتی	خاک کو توی بادا دصبار بر سر خویش	افشاندن ۱۴ آنچنان گشتہ ام از ضعف کہ می افشایم
نظا گنجوی	کہ خاک افگنی در تر از وئے من	افگندن ۱۵ نہ ترسیدی از زور بازو وئے من
نظیر نیشابور	با دم نیست کس بر سر مخنون آید	افگندن ۱۶ غیر خاک کہ بسر از غم لیسے افگند
طغر امشہد	نشود یافته آن گم شدہ در خاک انداز	انداختن ۱۷ خاک بر ہر طرف از تودہ افلاک انداز
ملاحامی	کسی مانند طفلان خاکبازی	باختن ۱۸ دلالتا کہ درین کاخ مجازی
مصطلح		
۱۰ خاطر نشان، بمعنی نشانہ شدہ در خاطر، چنانکہ ز نشان، بمعنی ز نشانہ شدہ در چیزے دیگر ۱۲ ہار ۱۱ خاطر نواز، از قبیل دلنواز ۱۳ خاک آلود، کنایہ از خاک پوش ۱۲ ہار ۱۴ خاک بر سر افشاندن، معروف ۱۲ ہار ۱۵ خاک در تر از وئے کسے افگندن، کنایہ از ذلیل و خوار کردن کسے را، و استہزام ریشخند کردن ۱۲ ہار ۱۶ خاک بسر افگندن، خاک بر سر افشاندن ۱۲ ہار ۱۷ خاک انداختن، انداختن خاک در جاسے تا دزد چیز بزدی رفتہ را بہ پنهانی در آن اندازد و رسوا نشود ۱۲ از ہار		

مصدر	صده	شاعر
بودن ۱۵		اگر خاک شد سعدی آن با چه غم
بر آوردن ۱۶	از	ز گرد سپاهان بر آورد خاک
بختن ۱۷		من آن خاک بنیم بفرمان رای
بختن ۱۸		خاک بیزی
پاشیدن ۱۹	ب	عکس من خاک بچشم آئینه رامی پاشد
پاشیدن ۲۰		لکن آمازه خطا خاکسارانان کی چند
پوشیدن ۲۱		خاک پوش
خفتن ۲۲		بفرمود تا مطبخ در نهفت
خوردن ۲۳		خاک دیوار خوردن
		که در زندگی خاک بود دست هم
		سپاهان از آن زلزله لرزه ناک
		که بستانم و باز ریزم بجای
		نظا گنجوی
		بهار غم
		پرتو روئے تو آئینه ناکرد مرا
		نظا گنجوی
		که بر خطا ترسم ست خاک شک پاشیدن
		بهار غم
		هند لفظه دازا کند خاک خفت
		نظا گنجوی
		بهار غم

مصطلح

۱۵ خاک بودن، خوشتن رایج و ناچیزند داشتن ۱۲ از بهار ۱۵ خاک بر آوردن، خواب دیدن
 کردن ۱۲ از بهار ۱۵ خاک بختن، خاک کارخانه زرگران و خاک ره گذرها باب داشتن و بختن تاز ریا
 چیز گرفته از آن بر آید ۱۲ بهار ۱۵ خاک بیزی، کنایه از غربت و سفر ۱۲ بهار ۱۵ خاک در چشم پاشیدن
 خاک در چشم انداختن ۱۲ از بهار ۱۵ خاک خفت، چیزی که در خاک بجا بانند، چون گوشت بلفه
 حیوانات که بوئے ناخوش داشته باشد مثل بلاء و مایه و غیر آن ۱۲ بهار ۱۵ خاک دیوار خوردن،
 قناعت کردن ۱۲ بهار غم

مصدر	صله	شاعر
خوردن ۱		تمام عمر خورم خاک اگر چو تیر خطا قدی مشد
رفتن ۲		آید بخاک روب درش بر سر آفتاب علی خراسانی
ریختن ۳		ز خورشیدش افتاد از سر کلاه قاسمی گونا باد
ریختن ۴		گفت سیفی خاک ریزم گر بمن درمی گمان سیفی بخاری
ریختن ۵	بر	خطایحان چمن خاک بسر میریزد صفا صفا
ریختن ۶	از در	خاک قبر از دشمنی در مجلس ما ریختند اثر شیرازی
زدن ۷	بر	خاک پائے تو که بر چشم ترا زده اند باقر کاشی
زدن ۸	بر	خاک نو میدی بریده روز زده ایم طالب آملی
زدن ۹	در	همه خانه یاقوت اسکندری نظام گنجوی
زدن ۱۰	بر	همه لشکرش خاک بر سر زدند فردوسی طوسی

مصطلح

۱ خاک خوردن تیر، بر زمین افتادن و بهدف نرسیدن تیر ۱۲ بار ۲ خاک ریز، جایی که بالائے قلعه برائے قلعه خاک ریزه انداختن، و سنگ و کلخ بر سر
 انداختن سازند، خاک اندازم رادف آن ۱۲ از بار ۳ خاک ریختن، انداختن خاک در جایی تا در چیز بزدی
 رفته را در آن اندازد و رسوا نشود ۱۲ از بار ۴ خاک قبر در خانه ریختن، ساحران بر خاک قبر فوسنی خوانده در خانه دشمن
 اندازند تا خانه اش خراب شود ۱۲ از بار ۵ خاک بر چشم و بر دیده و در دیده زدن، خاک انداختن در دیده ۱۲

مصدر	صله	شاعر
شدن ۱۵		اگر خاک شد سعدی آن را چه غم
شستن ۱۶		کلید گنج سعادت ز موج مے باشد
کردن ۱۷	ب	در ازل خاک چه دبا می گل کرده اند
کردن ۱۸	بر	ساقیا بر خیز در ده جام را
کشیدن ۱۹	ب	خرم دگر که مرقد پاکت بر کشم
کشیدن ۲۰	ب	جوهر قیمت کشیدش با احتیاط
لیدن ۲۱		خاک لیدی پیش می باید نمودن همچو آب
مالیدن ۲۲	بر	گرچه می مالید بر لب چشم او از سر خاک
مالیدن ۲۳		پای خم من مخمور بر لب خاک و مالم
نهادن ۲۴	بر	همه سر بخاک سیاه بر نهند
		که در زندگی خاک بود دست هم
		نگین جم طلب از خاک شوی میخانه
		منع خور دن مکن سلمان با کراهم دگر
		خاک بر سر کن غم ایام را
		بے منت کفن کف خاکت بر سر کشم
		من هم بدیده کوشم این خاک اه را
		به زانی تا بکس هر سودوان باشد کس
		شد بزم عاقبت خو خناری او آشکار
		سبقت قسم خشک دل عثمان برون آید
		از ان به کجا خاک بر سر نهند

مصطلح

۱۵ خاک شدن، خود را بهیچ و یا چیز نپاشتن ۱۲ از بهار ۱۵ خاک شستن، خاک کا رخا ز زرگران و خاک رهگذر ما بآب
 شستن تازر یا چیز گم گشته از ان بر آید ۱۲ از بهار ۱۵ خاک گل کردن بچیز مے، سر شتن ۱۲ از بهار ۱۵ خاک بر لب مالیدن
 اخفا کردن امر مے ۱۲ از بهار ۱۵ خاک بر لب مالیدن، افکار کردن ۱۲ از بهار ۱۵ خاک بر سر نهادن ۲۴

بر سر افشاندن ۱۲ از بهار

۱۵ ز بس خون خوردم و بر لب ز غیرت خاک مالیدم ۱۲ صاب

مصدر	صده	شاعر
خاکستر ترجمه راد و فسرده از صفات اوست ۱۲ بهار عجم		
افشاندن	سرو از قری بسعدشت خاکستر فشاند	از به تاب سنبل راه دادی شانه شمشاد را
ریختن	بسکه همچون شمع سرگرم بت عشق توام	از در دو دخیل دگر ز مایزند خاکستر در آب
زدن	خاکستر اگر زنی بمرآت	به خاکستر مرا دست در ات
خاک مال کنایه از ذلیل و خوار کردن ۱۲ بهار عجم		
خوردن	از آن مخمور دسایه این خاک مال	از که یکجا باشد قرارش محال
دادن	بر گوهرم غباری تیمی فزون شود	چند آنکه چرخ بیش دهد خاک مال من
کردن	خاک مال کردن	بهار عجم
خال نقطه سیاه که بر اندام باشد ۱۲ بهار عجم		
افتادن	خال زیر لب آن ماه لقا افتادست	در چشم بد دور که بسیار بجا افتادست
برداشتن	گردست رسی لسیم و زرد داشتی	از به خال از رخ تو بوسه برداشتی
زدن	خال سیاه بر لب شیرین زدی چنانکه	بر عهده آن کس ز مشک نقطه بر شک زدند
گذاشتن	مشاطه بحسن سعی بر رخارش	از از مردک دیده خود خال گذاشت
نشستن	این خال از نازل بر رخ طالع نشست	به واضح دیکو
نهادن	بمشاطگی سر بر آرد نه سال	از نهند بر رخ لاله از مشک خال
مصطلح له خاکستر بر آت زدن جلادان آئینه را ۱۲ بهار عجم آن خال غیرین که نگام بر دوزده ۱۲ مهری جلایزی		

مصدر	صلہ	شاعر
خالی معروف		
بودن	من پیش تو خواہم کہ بوم در ہر وقتے	خالی نبود مجلس و خوانت ز شناخوان معز نیشاپور
داشتن	ندارد در غم و رنج و وفا و مهر تو خالی	از لبز بادہ سہ از خاک رخ از آبل از آذ جلی غر جستان
دیدن	جاسے اعدا را خالی دیدہ پنداشت	از عالی شیرازی
شدن	جہا از داو او گشت خالی شد بیداری	از کہ داد او حقیقت گشت بیداری مجاز آمد معز نیشاپور
کردن	خوش آنکہ باتو دہم شمع مشکل خود را	از بگریہ افتم و خالی کنم دل خود را ولی دشت بیابا
گذاشتن	آن بر جہار اہمچو خانہ ہا بے پناہ	خالی گذاشتہ عالی شیرازی
گردیدن	تنہا بردن این کیسہ بالکاشی یاد فتنکہ	از کیسہ ہا بدن از نقد حیات خالی نگردد
گشتن	کہ چون جسم نظامی گشت خالی	از نظامی رفت و باز آمد زلالی زلالی خوانسار
ماندن	نخواہد این جہن از سہر و لا الخالی ماند	از یکے ہمیر و دو دیگرے ہی آمد حافظ شیرازی
یافتن	تا خلوت جان خالی از اغیار نیابی	از بام و در اینخانہ پر از یار نیابی کمال خجندہ
خام مقابل پختہ، خامان مزید علیہ آن ۱۲ بہار عجم		
در آئینک	تا عالم روحی نشود عالم جسمی	تا مردم پختہ نکنند خام در آئی ساغر نوی
عہ آسیا سے دہر خالی دیدم از جنس و فاعلی یزدی عہہ بارے نقد پر گفت کہ بشوق کلاش اتواب از گواہی منظرہ		
دہواریت موزنہ خالی کردند ۱۲ عالی		
سہ نخواہد گشت خالی ساغر از سہ شاد کامان را ۱۲ فغانی		

مصدر		صله	شاعر
سوختن ^{۱۵}	تیزست آتش را دل دیوانه دورتر		هشیار خام سوز نسازی کباب را
کردن ^{۱۶}	خام کن بخت تند بیرها		عذر پذیرنده تقصیر با
گرفتن ^{۱۷}	خام گرفتن کس را		نظا گنجوی
گرفتن ^{۱۸}	خام گرفتن کار		بهار عجم

خام قلم و مرادف کلک ۱۲ بهار عجم

افشاندن ^{۱۹}	تا شد ز عرق ابر و او خامه افشان		نخون کرد دلم را همه چون نامه افشان
تراشیدن ^{۲۰}	خامه تراشیدن		بهار عجم
جنبانیدن ^{۲۱}	زمرگان لنگاهی نیست در دلها انزای چشم		کن نتوان کرد انشائنامه بی خامه جنبانی
زودن ^{۲۲}	خامه مزین سوختن عامه را		آله تسرویر مکن خامه را
گذاشتن ^{۲۳}	هر چه بهشتی نقش حرف جوست		خامه گذار قلم صنع اوست

مصطلح

۱۵ خام سوز، چیزی که از بالا سوخته گردد و از اندرون خام باشد ۱۲ بهار ۱۵ خام کردن، محو کردن و برهم زدن
 ۱۶ بهار ۱۵ خام گرفتن کس را، نوعی از سیاست است ۱۲ بهار ۱۵ خام گرفتن کار، ناتمام و ناساخته
 گرفتن کار را ۱۲ بهار ۱۵ خامه افشان، خامه که بر آن افشان نقوه یا طلا کرده باشند ۱۲ از بهار ۱۵ خامه
 جنبان، نویسنده و محرر ۱۲ بهار ۱۵ خامه زودن، خامه تراشیدن ۱۲ بهار ۱۵ خامه گذار، چیزی که آزا
 خامه نوشته باشد و مراد نقش، در رقم ۱۲ از بهار

مصدر	صده	شاعر
نہاد ۱۵	بر	خامہ چو بر تختہ دیگر نہاد تیر قلم شد بجلش نہاد خسرو دہلوی
خان ومان، خان مخفف خانہ ومان رخت خانہ ۱۲ بہار عجم		
بر انداختن	از	دل پاکست کہ گزشتہ رویت باشد خان ومان باز شکر خندہ بر انداختہ
مرفتن		بدوستان گدہ آغاز کرد و حجت خواست کہ خانمان میں این شیخ دیدہ پاک برفت
سوختن	از	ز برق خرمن گل خان این شب بنم سوخت بشاخ گل گذارید آشیان گستاخ
نہاد ۱۵	در	در گلستان محبت عاقبت چون فاختہ بر سر سر و کندیام خانمان خویش را
خانہ مطلق مکان و ماو اے چیزے ۱۲ بہار عجم		
آراستن		خانہ آراے
بافتن ۱۵		خانہ باز
بافتن ۱۵		ز کتان شتالی خانہ باف
بر انداختن		صائب حال مردم غافل شنیدہ ایم
		زده کو ہرہ بر کو ہرہ چون کوہ قاف
		شکر جنون خانہ بر انداز کردہ ایم
مصطلح		
۱۵ خامہ بر تختہ نہاد ۱۵ تنیہ نوشتن کردن ۱۲ بہار ۱۵ خانہ باز، قمار باز کہ انشا البیت رایاک باز ۱۲ بہار ۱۵ خانہ با		
قماشے کہ از غلامان و خانہ زادان تربیت یافتہ بافتہ باشند، چنانچہ در اصفہان چیز ہائے کار غلامان شہرت با تیار دار و ۱۲ بہار ۱۵		
خانہ بر انداز، کسے کہ ہرچہ داشتہ باشد ہمراہ باد دہد خواہ از ان خود باشد، خواہ از ان دیگرے، و این مقابل خانہ		
نگہداشت ۱۲ بہار		

مصدر	صده	شاعر
بر انداختن ^{۱۵}	از	آتش در من خونین جگر انداخت خرق سانی شازی
برداشتن ^{۱۶}		برینم قدرت ایسا که دارد از بهار
بردن ^{۱۷}	از	هرگز نبرد از دو طرف خانه کمانی وحید قزوینی
بردن ^{۱۸}		پردۀ پرهنر کسان مے درمی سعد شیرازی
بریدن ^{۱۹}		بریدی خانۀ مردم ازین پیش سلیم طهرانی
پرداختن ^{۲۰}		نمیگرد و غبار آلود سیلاب از سر کمان صفا
پروردن ^{۲۱}		خانه پروردی چه تا آردم چندین غریب حافظ تیراز
پروردن ^{۲۲}		باجنس خانه پرور سرخ دکان نگنجد نسبتی تمانیک
تابیدن ^{۲۳}		مشعل خانه تاب را چه غم ست خسرو دهلوی
خاستن ^{۲۴}		چو بوطالبی را کنی سنگ ریز نظامی گنجوی

مصطلح

۱۵ خانه بر انداختن، ویران کردن ۱۲ بهار ۱۵ خانه برداشتن کمان، کج شدن گوشه بای کمان از وضع اصلی خود ۱۲ بهار

۱۶ خانه بردن کمان، خانه کردن کمان ۱۲ بهار ۱۶ خانه بردن و بریدن، کنایه از دزدی بیدار که در خانه چیز مے غنای

گو یا خانه را برده است ۱۲ مصطلحات ۱۷ خانه پر داز، مراد از خانه بر انداز ۱۲ ۱۸ خانه پرورد، آنکه در خانه پرورش یافته باشد

و گرم و سرور و کار بخشنده ۱۲ بهار ۱۹ خانه پرورد، مراد از خانه پرورد، و کالای نفیس که در خانه نگهدارند و قیمت گران بفروشند

۱۲ بهار ۲۰ خانه خیز، چیز مے که بے قصد از خانه خیزد ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
خواستن ^۱		خانہ خواہ ہر بلا و اعظامم در عشق
خوردن ^۲	بر ہم	از ستون آہ بر پا کردہ ام افلاک را
داشتن ^۳		هنوز کتبہ من از متاع بے برگی
رسیدن ^۴		چو من میوہ در سایہ خانہ لبس
رمیدن ^۵		ما خانہ رمیدہ ہائے ظلمیم
ریختن ^۶	از بر	از ہوا جوئی درین دریا گوہر چون جبا
زادن ^۷		غنائی زین نظر بازی رسید نامرت تا کو
زادن ^۸		بے فرزند کی خانہ زادے دارد
زادن ^۹		خانہ بر ہم زدن

مصطلح

۱ خانہ خواہ، شخصہ کہ جہانان بسابقہ معرفت در خانہ او فروکش کنند و اسباب جہان داری را او سرانجام دہد ۱۲ از ہر مصطلحات
 ۲ خانہ بر ہم خوردن، ویران شدن خانہ ۱۲ از ہر مصطلحات
 ۳ خانہ رس، میوہ کہ بر شاخ پیختہ نباشد، لیکن بجای آنرا پیختہ ناسازند و چنانچہ در ہندوستان انبہ را پیختہ ناسازند ۱۲ ہر مصطلحات
 ۴ خانہ رمیدہ، آنکہ از خان و دمان دور افتادہ باشد ۱۲ ہر مصطلحات
 ۵ خانہ ریختن، مسمار و منہدم ساختن ۱۲ ہر مصطلحات
 ۶ خانہ زاد، در عرف بر اولاد نوکران و غلامان اطلاق کنند، و نیز قدیمی ۱۲ ہر مصطلحات
 ۷ خانہ بر ہم زدن، مراد ف خانہ برانداز ۱۲ ہر مصطلحات

مصدر	صله	شاعر
ساختن ۱		یاد آن شورش که با طوفان شد میساختم
ساختن ۲	در	خط پایست گمانی گفت گوشه گیران را
سوختن ۱		در خرمن نشاطم افتاد آتش غم
شوراندن ۱		چند ترگان را بخون اغرا کنی
فروختن ۱		می توان گفت که حاجی شده بعد طواف
فروختن ۲		عشق بگستره نطاع پارس فرو کوب ها
فرو رفتن ۱	بر	زگریه بر سر مردم یقین که خانه چشم
کردن ۱	از	بلب نمیرسد از ضعف آه تلگیم
کردن ۲	به	رحمی کز اشتیاق قد چون خدنگ تو
کردن ۳	در	ندهد شوق نشانت نفس آرامم
		خانه را بریت ویران شدن میساختم
		سیاهی در گمین ناداران خانه می سازد
		تا عشق خانه سوزم در سینه کز منزل
		خانه ز بنور شورانیده گیر خرد و دلبوی
		خانه کعبه اگر خانه فروشت بکند رفیع تر نوی
		خانه فرو شو کمن آشتی بر فشان
		فرو رو شب بجزان بسکه باران ست کمال خجسته
		ز بازو و چه کمان خانه میکند تیرم
		خمیازه خانه کرد بدل چون کمان مرا مفید طبعی
		خانه هر جا که درین باوید چون تیر کنم

مصطلح

۱ خانه ساختن، قایم شدن، و مکان گرفتن، و اقامت کردن، و به معنی خانه آراستن، و تعمیر کردن ۱۲ بار ۱ خانه سوز، معروف

۱۲ بار ۲ خانه شوراندن، ویران کردن خانه ۱۲ بار ۳ خانه فروش، مانند دنیا، و مغس ۱۲ بار ۴ خانه فروشی،

انظار تجمل و ثروت ۱۲ بار ۵ خانه فرو رفتن، فرو شدن خانه در زمین، و منهدم شدن، و این اکثر انا سیب سیل و باران صورت

۶ گیرد ۱۲ از بار

۷ خانه کردن، قایم شدن، و مکان گرفتن، و اقامت کردن ۱۲ بار

مصدر	صله	شاعر
کندن ^{۱۰}		برو خانه آباد گردان به زن
گردیدن ^{۱۱}		میسید نشین است این باه خانه گردستان
گردیدن ^{۱۲}	از	این دراز پاشنه پائے گدا میگردد
گرفتن ^{۱۳}	به	کافر بسر کوئے بتان خانه بگیرد
نشستن ^{۱۴}		که خانه چون بنشیند غبار بر خیزد
نشستن ^{۱۵}		عاقبت خود نشست خانه ما

خایه تخم مرغ و غیر آن ۱۲ بهار عجم

بستن ^{۱۶}	خایه بر کله اش بست	بهار عجم
جستن ^{۱۷}	خایه بر کله جستن	"

مصطلح

۱۰ خانه کن، کنایه از پسر ساده که باعث محبت دارد و هر چه در یابد از ایشان به تعریف خود آرد ۱۲ بهار ۱۱ خانه گرد، مثل کوچه گرد ۱۲ از بهار ۱۳ خانه گردیدن، رونق و مصفا یافتن خانه ۱۲ بهار ۱۴ خانه گرفتن، اقامت کردن، و مکان گرفتن ۱۲ بهار ۱۵ خانه نشستن، دو معنی دارد، یکی آنکه بعد ساخته شدن، و تمام نشدن بعضی از خانه ها، یک گونه در زمین فرو شود، ازین وجه در دیوار و سقف، رخنه و چاک پدید آید، و این معروفست، و دوم به معنی فرو افتادن خانه ۱۲ بهار ۱۶ خایه بر کله اش بست و خایه بر کله جستن، یعنی خیلی ترسید، و

سر اسیمه شد ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
گذاشتن ^ع	روز عید است بتان در تخم بازی مهربان	ایدل بیتیا با خورخایه خواهی گذاشت
گرفت ^ع	بر دوست بدگمان بودن شاید بر آنکه	ماکیان چون نیک باشد خایه گیر بجوین
نهادن ^ع	بچو مرغیکه هرزه گردافتاد	نیست جایی که خایه نه ساد

فصل بار موحد

خبر آگاهی و گفتار و حدیث ۱۲ بهار بم

آدن	در این معامله بودند تا خبر آمد	از عه	که چشم زخم عظمی بفوج شاه رسید	عالی شیرازی
آوردن	خبر صحت بیمار تو آورد نسیم	از	گرچه باور نکند عقل خبر مرا	سلا ساجی
آوردن ^ع	تا فتد از من ساد دل ز پرده بردن	از	حیل سازان ز زبان تو خبری آرند	سیلی هروی
افتادن	این طرفه که راز تو بخود نیز نگفتم	در	تا شد خبرم در همه شهر این خبر افتاد	کمال اصفهانی

مصطلح

لای خایه گذاشتن نهادن، بیفیدادن مرغ و آن معروفست، و کردن کارے که موجب ننگ و عار باشد، چون از کس چنین امر نرزد گویند فلان کس خایه نهاد، و در مقام رسیدن نیز مستعملست، گویند فلان کس در روز جنگ هزار تخم و خایه بگذازد، و بچال کشیدن، و پشیمان کردن، و این از اهل زبان تحقیق شده ۱۲ از بهار^ع خایه گرفتن، بمعنی بیفیدادن ۱۲ بهار^ع خبر از زبان کس آوردن، گفتن خبرے از زبان کس که او نگفته باشد ۱۲ بهار و مصطلحات

ع آه هرگز از غیب مانی آید خبر ۱۲ از عی^ع بسو ما خبر او پیچ باب نیاید ۱۲ اوصدی سه عشقت خبر ز عالم پیوستی آورد ۱۲ خرد

مصدر	صلہ	شاعر
انداختن	در از	تاغیر بمیرد ز شغف یک شہم از وی
باختن	از بہ	آگہند از روش بیک صبا گام بگام
بردن	از بہ	پاسے صبا بہ بند و سریشہ باز کن
بستن	از	مژدہ وصل ضرورت تو ہم باور کن
بودن	از را	ہر چہ کند در کل و در جز اثر
پرسیدن	از را	یار ب من بیدل نہ کہ پرسم خبرت را
جستن	از	می جستم از زمین خبر صدق لب بلب
خواستن	از	بے نشان شو گراز و خواہی نشان
دادن	از را	خطا موجه اش نزد اہل بصر
داشتن	از	بود موج تبسم جنبش گوارہ نازش
رسانیدن	لے	یکبار نسیم خبر او نہ رسانید
رسیدن	از بہ	نزدیکی آتچنان بدلم کزد لم بتو
		چندین خبر رسد کہ نباشد خبر مرا

مصلح

لے خبر از زبان کسے بستن ما گفتن خبرے از زبان کسے کہ او تکلفہ باشد ۱۲ از بہار

عہ ز انمان کہ ترا خبر نبودست ۱۲ شانی عہ خبردہ ز خروج آن شعاع مطرب را ۱۲ اثر سے میدہا دل بدل اینجا خبر ۱۲ رضی

لے خبر من برسانید بمرغان چین ۱۲ سعدی صہ دین خبرے از ہمہ می رسد ۱۲ خسرو

مصدر	صله	شاعر
رفتن	بر ع	ناصر حق وارث این تنه گاه خرد بلوی
شدن	از ع	در جان درآمدی و دلم را خیزد شرف قزوینی
شدن	از ع	دل شد کشاده میکده مست بهار شد تنها شریانی
شناختن		گوش دل ما خبر شناس ست طوطی ترشیزی
شنیدن		من دعا کردم و از شنش حجت آواز آمد علی خراسانی
فرستادن		خبر فرستادن بهار عجم
کردن	از را	غم را که خبر کرد و ببارا که نشان داد حسن بلوی
گرفتن	از	می تواند خبر از عالم بالا گیرد مخلص کاشی
گفتن	با ع	نتیجه های خیال ترا بود انباز عرفی شیرازی

مصطلح

له خبر شدن، بمعنی خبر داشتن، ۱۲ بعد ۲ خبر گرفتن، استفسار احوال کردن، و باصطلاح لطیفان ایران بمعنی فعل بدر کردن است،

لیکن بعد از این قیاحت دوری شود، و لهذا بمعنی اول احوال گرفتن استعمال کنند نه خبر گرفتن ۱۲ از بهار

ع خبر در من بهالم رفت ۱۲ و طوطا ع تا شد خبرم ز پرده این رازم ۱۲ سخانی سه خبر شد فصاحت بدر روزگار ۱۲ فردوسی
 ع ایدل ز نفیس گرد برش گزیر شوی ۱۲ نجات ع خواهیم ز حال خویش اجل را خبر کنیم ۱۲ افضل صفایانی سه همین آینه سیگید
 خبرگاه از نفس ما ۱۲ صائب ع از شادی بسیار مبادا که بکیم + با من خبر وصل بیکبار مگوئید ۱۲ شرف له ز سرگوشی

و هم گوید خبر ۱۲ طهوری

مصدر	صله	شاعر
نیوشیدن	سامعه را کرد به بیرون دودر	ملا جامی
یافتن	فارغم از غم جان تا به غمت مشغولم	امین نجفی

فصل تمار

ختم باخر رسانیدن چیزه را ۱۲ بار بختم

آمدن	باخر گشت نازل نفس انسان	بر	که بر ناس آمد آخر ختم قرآن	محمود شبستری
بودن	بالتاب مالک رقابے که باشد	بر	بر ختم دارائی هفت کشور	ارباب صفای
شدن	کار عالم ز سخن ساخته شد اول بار	بر	ختم اینکار هم آخر سخن خواهد شد	صادق لکلی
کردن	چه لازم ست کنی ختم میسمانی را	عبر	بجمعیکه روی ختم کن تلاوت را	مناصفی
گشتن	خدایو ملک محمد ستوده جوگی شاه	بر	که ختم گشت برو منصب جهان داری	شهاب شیرازی

فصل حیم

نجالت بالفتح شرم، و حیا ۱۲ بار بختم

بردن	هر چند ابرو باد بفرط سخا و بذل	به از	بسیار برده اند نجالت ازین میا	جمال اصفهانی
دادن	تا آن زمانکه دست و دل مهت بلند از	را	در موهبت نجالت دریا و کان دهد	محمد استرآبادی
داشتن	ز راستی نبود شاخه ای بے بر را	از	نجالتی که من از قامت و دوام دارم	مناصفی

عه خلعت که برود شدت خوبی به ختم + پیغمبر آخر الزمان حسن است ۱۲ آرزو عه سخن بر همین ختم کردیم دلبس ۱۲ قاسمی

سه ز آب چشم نجالت در هم طوفان را ۱۴ قوام الدین شیرازی

مصدر	صده	شاعر
رسیدن	از را	بزرگ دیده که زباده خورد سرخ میگرد
کشیدن	از	گر چنین زگرست تو ببیند در خواب چه خجالت که کشد زگرست مخمور از تو
خجالت با تحریک شرم، وحیا، و فارسیان بسکون استعمال نمایند ۱۲ بهار عجم		
بردن	از	من آشفته نیم در خواب دیشب کاش میبوم
بودن	از	آه خیالش نیست شب جان دارم گشتم خجل
پذیرفتن		به پذیرفته بود چون خجالت
دادن		کم از آنم که در معذرتم باید زد
داشتن		گر چه طلب نیست در پیغام در آلودن
زدن		دور از تو پسندم آتش شده صد بار
شکستن		کاسه تنی گر بود عیب نباشد علی
کشیدن	از	زخم گل آید از نوای آید ارم می کشد
خجل بفتح اول و کسره دوم شمرنده ۱۲ بهار عجم		
بودن		سخن شناسا اگر بیت بنده رد کردی
داشتن		گل پیاده اوسه را خجل دارد
رفتن	از	امیدم این نبود کزین در خجل روم
عنه نخیر گاه عشق را یارب چه صید لاغرم + کز تنگ صیدم تا ابد خجالت بود صیدا را ۱۲ خضری لاری		

مصدر	صله	شاعر
ساختن	از	تحصیل ثواب شرف نسبت نعت عارفی شیرازی
شدن	از	بعد گل شدم از تو به شراب خجل که کس مبادر کردار ناصواب خجل حافظ شیرازی
کردن	عبه	صبحه میکده از خت بر فگنی کلاله را چشم و زخمت خجل کند ز گسست لاله را نظام قزوینی
گردیدن	در	کسے روز محشر نگر د خجل که شبها بدر که برد سوز دل سعد شیرازی
گشتن	از	و هم که باریک ترین رشته است زین ره باریک خجل گشته است نظامی گنجوی

فصل دال جمله

خدا

برداشتن ^۱	بنشته چنان قومی که برداشتنش	کار در گری نیست خدا بر دالاد عالی شیرازی
برداشتن ^۲	تا که از جور تو دل بار خجا بردارد	آفتد ر جور بیا کن که خدا بر دارد فضلی جبار چا
بردن ^۳	هر جاد و چارے شود از کار میروم	یکبار از غور پیرسد خدا بر د ایر شیرازی
پسندیدن ^۴	عاشق و شکوه معشوق خدا پسندد	در شکست از دل مانگ صد انشید صفا صفا

مصطلح

له خدا بر دارد، یعنی برآید، و از میان بردارد ۱۲ بهار له خدا بر دارد، به معنی رد و دارد، ۱۲ مصطلح له خدا بر دارد،

بجائے کجا میری، استعمال کنند ۱۲ بهار له خدا نه پسندد، یعنی خدا نکند که چنین واقع شود ۱۲ بهار

عه تا خجل از تنگدستی سازدم در بزم خویش ۱۲ میلی بروی عه بمعجز بدگمانان را خجل کرد ۱۲ نظامی

سه نگر دزد دستار بندان خجل ۱۲ سعدی

مصدر	صله	شاعر
پسندیدن	بوم خویش نکردی نماز بے خللی	خدا پسند نمی باشد اینچنین علمی مخلص کاشی
ترسیدن	امید رحم بود کفران خدا تا ترس	که گر بکعبه رود از فرنگ می آید صا صفا
خواستن	گذشتات زاهد فرنگ عالم را	خدا نخواسته میخانه گز خراب شود
دادن	خبر و بیان جهانی همه زیور بستند	دلبر است که با حسن خدا داد آمد حافظ شیرازی
داشتن	معنی زلفظ اگر چه نباشد جدا جدا	دارم بر اے وصل تو هر دم خدا خدا عالی شیرازی
ساختن	مژده در دوستی یافت شفا از ازل	بیم زوال که بود عشق خدا اے سازا شفا صفا
فروختن	خدا فروشان	بهار عجم
کردن	مرا با آنکه در خواست بخت بد باین روزم	خدا نا کرده گردیدار می بودی چه میکردم اشرف مازندرانی
کردن	خدا خدا کنم از کثرت تبار شب روز	که در میان نشود گم ره خدا دانی طغر استمده

مصطلح

۱۵ خدا پسند، علمی که پسندیده خدا باشد ۱۲ بار ۱۵ خدا نا ترس، آنکه از خدا ترس ۱۲ بار ۱۵ خدا نخواسته، یعنی خدا نکند که چنین واقع شود ۱۲ بار ۱۵ خدا داد، چیزی که خدا بخشیده است آزا، و کسرا در آن دخلی نبود ۱۲ بار ۱۵ خدا خدا داشت، پناه بخدا بردن ۱۲ بار ۱۵ خدا ساز، ساخته خدا چون کعبه خدا ساز، و کار خدا ساز ۱۲ بار ۱۵ خدا فروشان، صوفیان مکار که بظاهر خود را بیارایند، و ملامین که دعوی خدائی کنند ۱۲ بار ۱۵ خدا نا کرده، بمعنی خدا نخواسته ۱۲ بار ۱۵ خدا خدا کردن، پناه

بخدا بردن ۱۲ بار

مصدر	صلہ	شاعر
کردن ۱۵	چسان دست گدازم قبول دامانش	قبول کشمیری
گرفتن ۱۵	کسے از قیب ہر دم سخی چرا بگیرد	ز گرفت ماحہ چیز و گرش خدا بگیرد باقر کاشی
خدمت پرستاری، و سلام، و کورنش ۱۲ از بہار عجم		
آمدن	از ما خود خدمت شایستہ ناید	نظامی گنجی
آوردن	خدمتش آرد فلک چنبری	باز رہد ز آفت خدمت گری
پسندیدن	خدمت پسند	بہار عجم
داشتن	چرخ داند خدمت را بندہ زانم داشتہ	خونہما کی من ندارد زندہ زانم داشتہ مسیح کاشی
رساندن	اوصبا گر بچوانان چمن بازرسی	خدمت ما برسان سرو و گل ریحان حافظ شیرازی
طلبیدن	باز و طلبیدم ہمیشہ خدمت تو	رو ادا کر زین آرزو رسد ضررم حلیر یابی
فرمودن	یا ازین شغل دور کن اورا	یا مرا خدمت دگر فرماے خالد بروک
کردن	میکند ہر جرحہ درد کش میخانہ ام	خدمت رندان کینم تا پر شود پیمانہ ام ابدال مصفا
گذاشتن	گر بندہ دور و ز خدا را بگذاشت	را نے نقش عبادت تو بر آب لگاشت کلیبی
گرائیدن	وزیران بدستور خدمتگر اے	ز مردی ادب دیدہ بر پشت پای قاسمی گونا باد
گزاردن	چو خدمت گزاریت گرد و کھن	حق سالیانش فراموش کن سعد شیرازی
مصطلح ۱۵ خدا خدا کردن، مرزا عبدالغنی قبول معنی "بسیار یاد کردن خدا را"، البتہ چون براسادی اینان و ثوقی تمامت ظاہر ابدین معنی جائے یافتہ باشند ۱۲ بار ۱۵ خدا اگر گرفتن، بغضب آئی، و آفت ناگمانی گرفتار آمدن ۱۲ از بہار		

مصدر	صله	شاعر
گزیدن	هوامی خواجگیم بود بندگی تو کردم	حافظ نیرازی
گفتن	گفت بجا جب که بشه باز گوے	خدمت من گوی دیس آنگہ بگوے خسرو دہلوی
نمودن	ششم خانہ را کرد مرتج جاے	چون خدمت گران گشت خدمت نماک نظامی گنجوی
خدمتی پیشکش ۱۲ بہار عم		
آوردن	خدمتی جان بر تو آوردم	بجز این خدمت دگر داری اینر احسبکتی
رساندن	داد لبشہ زادہ کہ بر جدرسان	خدمت من خدمتی خود رسان خسرو دہلوی
کشیدن	مشکن اگر جان کشم پیش غمت خدمتی	شیر شکاری بے آہوے لاغر شکست انور ابیوردی
خدنک تیر و در اصل نام درختی کہ از چوب آن تیر سازند و بعضے گویند چوب گزست و بجا بمعنی تیر شہرت گرفتہ ۱۲ بہار عم		
آمدن	بازم خدنک غمرہ زنی بردل آمدست	بازم ز عشق واقعہ مشکل آمدست شاکسب واری
افگندن	خدنگ افگنی از کہ آموختی	کہ صد حسرتہم بر جگر دوختی ظہیر شیرازی
انداختن	شب خدنک نالہ بر آسمان انداختم	بے نشان شیر بان ریکدان انداختم طغرا شہد
باریدن	خدنگ غمرہ می بار و قدر انداز مرغانش	چسان تاثیر گوید شکر این رزق مقدرا تاثیر اصغری
بستن	بتان ز بسکہ بجایم خدنک کین بستند	ز چار سو بر خم سداہنین بستند شانی شہد
مصطلح		
لے خدمت نماے خدمت گذار ۱۲ بہار عم خدنک بستن تیر بہ زہ کردن ۱۲ بہار		

مصدر -	صله	شاعر
خوردن	همیشه در صفت عشاق کسشم چو بدست	بدین هوس که نمایان خورم خدنگ ترا شانی مشنگ
داشتن	که کند عنبرین راز و دوسو حلقه کردست	که خدنگهای مشکین چو زبان بار دارد کمال صفت
زدن	خدنگ غمره بظلمی زد دی و آه کشید	زبان بریده مگر آفرین نمی دانست نظمی هر دی
کشیدن	نازک اندامی که مارا جامه رخون میکشد	بر گرفتاران خدنگ از قد موزون میکشد تاثیر صفت
کشیدن	ز سینه بک کشیدم خدنگ چو ترا	والی قبی
گذشتن	مراقب چو کمان رفت زیر خاک هنوز	از خدنگ آه ز سنگ مزار میگردد کاتبی نیست پلور
نشستن	بستم خدنگ نازش چه بکبر یا نشسته	چو شکسته استخوانی که برده داشته سخانی لاری

فصل ذال معجمه

خذلان بالکسر، فرو گذاشتن، و یاری نمی مدد نکردن ۱۲ بهار عجم

کردن	خسروایر که نصرت خواهد از پیکار تو	بر را زخم پیکان تو نصرت را برو خذلان کند معجزه پیاور
------	-----------------------------------	--

فصل راء محمله

خراب ضایع، دست گزاره، و بمعنی ویرانه عربیت ۱۲ بهار عجم

افتادن	من از چشم خوش ساقی خراب افتاده ام لیکن	از بلائی که ز حبیب آید هزارش مرجا گویم حافظ شیرازی
افگندن	خرابم افگند آن مست حسن از شیوه هر دم	ز به حسن جوانی که مباد این باده در جاش فغانی شیرازی
بودن	جهان بود چون کان گوهر خراب	به آبادی او فتاد زین آفتاب نظامی گنجوی

عده خدنگ خورده ام از کیش خرگان شمرگار ۱۲ خرین عده خدنگ تو بر سینه زان ان نشست ۱۲ غلوری

مصدر	صله	شاعر
گزیدن	هوای خواجگیم بود بندگی تو کردم	امید سلطنتم بود خدمت گزیدم حافظ شیرازی
گفتن	گفت بجا جب که بشه باز گوے	خدمت من گوی و پس آنگه بگوے خسرو دهلوی
نمودن	ششم خانه را کرد مرتج جاے	چون خدمت گران گشت خدمت ماے نظامی گنجوی
خدمتی پیشکش ۱۲ بهارجم		
آوردن	خدمتی حبان بر تو آوردم	بجز این خدمت دگر داری اثیر احسینی
رساندن	داد لبش نهاده که بر جد رسان	خدمت من خدمتی خود رسان خسرو دهلوی
کشیدن	مشکن اگر جان کشم پیش غمت خدمتی	شیر شکاری بے آهوه لاغر شیکست الزم ابیوردی
خدنک تیر و در اصل نام دخت که از چوب آن تیر سازند و بعضی گویند چوب گزست و بجا ز بعضی تیر شهرت گرفته ۱۲ بهارجم		
آمدن	بازم خدنک غمزه زنی بردل آمدست	بازم ز عشق واقعه مشکل آمدست شاکسب واری
افکندن	خدنگ افگنی از که آموختی	که صد حسرتم بر جگر دوختی ظهور شیرازی
انداختن	شب خدنک ناله بر آسمان انداختم	بے نشان شیر پان ریگدان انداختم طغریا مشهدی
باریدن	خدنگ غمزه می بار و قدر اندازم گانش	چسان تاثیر گوید شکاریان رزق مقدر را تاثیر اصغری
بستن	بتان ز بسکه بجاغم خدنک کین بستند	ز چار سو بر خم سداهین بستند شانی مشهدی
مصطلح		
له خدمت خاے خدمت گذار ۱۲ بهار ۵ خدنک بستن تیر به زه کردن ۱۲ بهار		

مصدر -	صله	شاعر
خوردن	همیشه در صفت عشاق کسشم چو بدست	بدین هوس که نمایان خورم خدنگ ترا شانی مشنگ
داشتن	که کمند عنبرین راز و دوسو حلقه کردست	که خدنگما می مشکین چو زبان بار دارد کمال اصغنا
زدن	خدنگ غمره بظلمی زد دی و آه کشید	زبان بریده مگر آفرین نمی دانست نظمی هروی
کشیدن	نازک اندامی که مارا جامه رو خون میکشد	بر گرفتاران خدنگ از قد موزون میکشد تاثیر صغنا
کشیدن	ز سینه بک کشیدم خدنگ جور ترا	والی قمی
گذشتن	مراقب چو کمان رفت زیر خاک هنوز	از خدنگ آه ز سنگ مزار میگردد کاتبی نیشاپور
نشستن	پتقم خدنگ نازش چه بکبر یا نشسته	چو شکسته استخوانی که برده داشته سخانی لاری

فصل ذال مجحه

خدا لان بالکسر، فرو گذاشتن، و یاری نمی مدد نکردن ۱۲ بهار عجم

کردن	خسرو ابر که نصرت خواهد از پیکار تو	بر را زخم پیکان تو نصرت را بر و خدا لان کند مغز نیشاپور
------	------------------------------------	---

فصل رار حمله

خراب ضایع، دست گزاره، و بمعنی دیرانه عربیت ۱۲ بهار عجم

افتادن	مر از چشم خوش ساقی خراب افتاده ام لیکن	از بلا می که ز حبیب آید هزارش مر جا گویم حافظ شیرازی
افگندن	خرابم افگند آن مست حسن از شیوه هر دم	ز سه حسن جوانی کم مباد این باده در جاش فغانی شیرازی
بودن	جهان بود چون کان گوهر خراب	به آبادی او قنار دزین آفتاب نظامی گنجوی

عده خدنگ خورده ام از کیش فرکان شمرگار ۱۲ خزین عده خدنگ تو بر سینه زان ان نشست ۱۲ نطوری

مصدر	صله	شاعر
خواستن	از	بنائے بقار انخواهی خراب
داشتن	از	نمکن پائے بستش ز لای شراب
دیدن	از	ز غصه خون بجگر کرده نیکخواه مرا
ساختن	از	نمیگرد ز من غافل که سوی من نمی بیند
ساختن	از	بیاد چشم تو خود را خراب خواهم ساخت
ساختن	از	سواد اعظم اقلیم عافیت بودم
شدن	از	چنان زگر یمن شد خراب عالم آب
کردن	از	از خستین نگشت مست و خرابم کردی
کردن	از	بمی عمارت جان را خراب می کردم
گذشتن	از	گذشت عمر بستی و کاهلی عرفی
گردیدن	از	نام عدلت چون بر معمور گردد جان لفظ
گشتن	از	خراب گشتم و بر خویش بس نمی آیم
خرابی دیرانی ۱۲ بهار عجم		
آوردن	در	برون آمد قمر از برج آبی
پذیرفتن	در	کفر شد از بس که خرابی پذیر
عده خراب از چشم تری خواستم کاشانه خود را ۱۲ حزین عده از یک نگاه خانه مردم خراب کن ۱۲ نجیبا کاشی		
سه گشته بنا س دل من ز در خراب ۱۲ بهار الدین یزدی .		

مصدر	صلہ	شاعر
خاستن	از	این بخود می وستی عشق ست فغانی
دیدن	از	اینگونه خرابی ز مے ناب نخیزد
کردن		در باغش آشیانہ بلبل ندیده ام
		خرابی کند مرد شمشیر زن
		نچندانکه دو د دل پیر زن
		سعد شیرازی
خراج آنچہ از جائے حاصل شود مطلقاً ۱۲ بار بعم		
آدن	از	چنان دہی کہ بر سہم سلامی و پالوس
آوردن		خراج آورش حاکم روم ورے
بودن	بر	بہستان گنج بردل ویران نمادہ
خواستن	از	طلعت من خواستہ از مہ خراج
خوردن		از شہ کشور دل آباد ست
دادن	بہ	غمیکہ شادی عالم با و خراج دہد
ستاندن	از	بادشاہان جہان طرفہ گد اطعاند
ستدن		سہران را تبارک رسانید تاج
طلبیدن	از	نماند در جگم آب و این سیہ چنمان
فرستادن	بہ	زینے کہ از مشک تر خواست باج
		بدین خاک خوشبو فرستد خراج
		طغر آرمشد
مصلح		
لے خراج آور، انکہ خراج رساند ۱۲ بار لے خراج خوردن، خراج گرفتن ۱۲ بار		

مصدر	صله	شاعر
گرفتن	از	بر تو زید که خراج از همه خوبان گیری
و اگر رفتن	از	شاه حسنی و ترا لیل و شیرین باجی
نهادن	بر راجه	ز درگاه ما و اگر فتنی خراج
		نهادن " رها کرد و بنهاد بر وے خراج "
خرایش معروف ۱۲		
دادن	از	پیش سپه روشنی دور باش
داشتن	از	خراش و دارم از بهر ناله درد کاش مرگین
کشیدن		منکه خراش ز خسان می کشم
		داد جگر گاه عدو را خراش
		رسید هم در آن آتش و غوغا نیکه من بودم
		نار پی خود بهر کان می کشم
خرام بالکسر رفتار بنابر ۱۲ بهار عجم		
دیدن		جمال را نگرم یا خرام را بنیم
کردن	در	خرام کرد میان دیار هندستان
نمودن	با	زاع که با کبک نموده خرام
		که ام را بگذارم که ام را بنیم
		گذشت رایت عالمی ز گنبد دوار
		خنده فرو خورده شگوفه بکام
خرج بالفتح، بر آمدن، مقابل دخل که به معنی درآمدست، و فارسیان بمعنی مال		
نیز استعمال کنند، و بحکم فارسی غلط عوام ست ۱۲ بهار عجم		
آمدن		پلاس و بگز کمکشان به پیویم
		برای خرقه ما خرج هست و بلو درآمد
مصطلح		
له خرج هست و بلو آمدن، موافق و برابر آمدن ۱۲ بهار		

مصدر	صلہ	شاعر
دادن	سمران راتبارک رسانید تاج	نظامی گنجوی
ساختن	زہر نقدی کز ایشان خرج سازم	از
ستاندن	نہ خرج از مال حاصل مے ستانند	از
شدن	در راہ چون پیادہ حج خرج میشود	در
شدن	و در آن ہمیں عشق و عاشقی خرج شود	در
کردن	خرج کردن کسے را	بہار عجم
کردن	سکہ مردان نداری معرفت کم خرج کن	صائب اصفہانی
کردن	فریب جو دفر و مالگان مخور ز نہار	کمی کنند ترا خرج تا عطا بخشند
گشتن	ستار باب جہل خرج زبان میگردد	رگ گردن چو قوی گشت سنان میگردد
گشتن	اگر عشق دکان نمی کرد باز	کجا خرج میگشت کالائے ناز

خرد بکسر اول و فتح دوم عقل ۱۲ بہار عجم

پروردن	بیشتر از فکر خرد پروران	بیشتر از فہم فراستگران	خرد و ہلوی
--------	-------------------------	------------------------	------------

مصطلح

لے خرج چیز شدن، در تلاش آن مردن ۱۲ از بہار ۳۵ خرج کردن کسے را، فروختن اورا، چون کسے اظہار حاجتے پیش آشنائے کند کہ توقع اعانتے از او دارد، او گوید ”مرا خرج کن“ اے بغروش و کار خود را سر انجام دہ ۱۲ مصطلحات، و نیز بمعنی ہلاک کردن، و گشتن ۱۲ بہار ۳۵ خرج چیزے گشتن، در تلاش آن مردن ۱۲ از بہار

مصدر	صلہ	شاعر
پرستیدن	خرد پرست	بہارِ عجم
پژوہیدن	اگر ز بخیر دی حاسدی سخن گوید	خرد پڑوہ شناسد کہ پایہ تو کجاست
پوشیدن	در کندے شمشیر زبان قاتل سیفیم	در پردہ اندیشہ خرد پوش ظہیرم
گستن	ہر حرف از و خرد گسل یافت	ہر سطر ہے بسوے دل یافت
خردہ مطلق ریزہ ہر چیز، دریزہ زر، و خصوصاً بدل کردن رویہ پہل سیاہ، و اثر فی بر رویہ، و پول سیاہ بدمری، و اعتراضی کہ بر قول و فعل کسے گیرند ۱۲ بہارِ عجم		
داشتن	از خردہ کہ داشت نیند وخت حاصلی	آنرا کہ بچو گل کف ہمت کشادہ بود
دانستن	ہر خردہ دان کہ یافت نشان وہاں او	گم گشت آنچه نماند اگر خویش را نیافت
دیدن	خردہ بین	بہارِ عجم
فرو رفتن	خالش بکشک خاند و صد عذر خواستم	این خردہ نیز بر من سکین فرو زفت
فرو رفتن	ز خردہ فرو شدم دل زار سوخت	ز غم خردہ چون شد ہیچم فروخت
کردن	ستارہ نیست کہ گروست چرخ دولابی	درست مغربی آفتاب را خردہ
کردن	گر پیسہ صبح خردہ بدمری کنند شام	از حاتمیں گداے در بانیا شوند
مصطلح لہ خردہ دان، و خردہ بین، نکتہ دان، و باریک بین ۱۲ بہار ۱۳ خردہ فرو رفتن، صاف شدن گناہ ۱۲ بہار ۱۳ خردہ فروش، شخصے کہ چیز ہائے سہل و کم قیمت بفروش چون آئینہ و شانہ و غیر آن ۱۲ بہار		

مصدر	صده	شاعر
کردن	ز جام ساز سبوی شرب را خرده	کنون که ابر کند سیم آب را خرده اشرف مازندرانی
گرفتن	بگرفت فتن بند انگشت بر جرم حسود	خرده گیری خرم با خوش چینی کردن است
خرسند قانع و خوش ۱۲		
بودن	هر چند ز شکر نتوان کرد به ناله صلح	با وعده بے مغر تو خرسند توان بود صفا صفتی
ساختن	از وصال نصیبم وعده خام است لبس	آنکه گاهی سازم خرسند پیغام است لبس شفا صفتی
شدن	من و از دور تماشای گلستان کس	از به نیسی شده خرسند ز بستان کس وحشی بافقی
کردن	بدان سکنه عصمت که در خرسندش	پرده داری یک عنکبوت بر در غار ظفر یابی
گردیدن	روان شد سوز آن غم دیده فرزند	چو دیدش مطمئن گردید خرسند ناظم هرودی
گشتن	روز بیک قرص چو خرسند گشت	روشنی چشم خردمند گشت نظامی گنجوی
خرقه بالکسر، جامه که از پارها و وزند ۱۲ بهار عجم		
افشاندن	پیش مردم اقدسی از زهدی لافد	خرقه اش را اگر بنیشانی شراب آید برون اقدسی مشهدی
مصطلح		
له خرقه افشاندن، معروف، اما ظاهر آنست که در اینجا «بنفشاری» از ماده افشردن باشد ۱۲ بهار		
ع حسن بخش خرده بار گلستان گرفت ۱۲ سلطان عه از مرگ رقیبان تو خرم نتوان بود + خرسند بزرگ همه عالم نتوان بود ۱۱ ابلی ع بوده خاطر شاپور کرده خرسند ۱۲ شاپور للع بنشین ددل از دوسه خرسند کنی ۱۲ نظیری ع بسلام پیام خرسند نگردد ۱۲ نصیر اهدانی		

مصدر	صله	شاعر
انداختن ^{له}		خرقه انداختن بهارغم
انداختن		خرقه انداختن "
انداختن		خرقه انداختن "
انداختن		خرقه انداختن "
انداختن		خرقه انداختن "
باختن ^{له}		فلک هم خرقه باز یما کند برد و میخانه
برکشیدن	از	خرقه انجم ز فلک برکشید خط خرابی بجهان در کشید
پوشیدن ^{له}	از	مشرین خرقه از دست صد پوشید تیغ بر سر خورم گوهر بدامان میدهم صفا صفا
پوشیدن		که خرقه ریائے پوشم که شیخ و قوم که زیر خرقه زنا ر بندم که بت پرستم بهائی آملی
دریدن		صبح که همچو صوفیان خرقه سبز میدرید آنهمه آه سروش از بهر بیالذرت بدر چاچی
ساختن ^{له}		خرقه ساختن بهارغم

مصطلح

له خرقه انداختن، معروف، و کنایه از جامه بخشیدن، و اعتراف و اقرار نمودن بگناه، و عاجز شدن، و از هستی پاک گشتن، و از خودی بیرون آمدن ۱۲ بهار له خرقه باختن، و خرقه بازی، بازی کردن صوفیان بخرقه در وجد و حال ۱۲ از بهار له خرقه از دست کسے پوشیدن، مرید او شدن ۱۲ بهار له خرقه ساختن، پاره کردن و ۱۲ بهار

مصدر		صده	شاعر
سوزتن شدن شستن کردن گشتن	برخاست از میان من تو حجاب تن خرقه شدن به پیش روی تو شستم خرقه را بشرب خرقه کردن چون خرقه گشت برکتش شب را قار	این خرقه را بنذر حضور تو سوختم که خرقه را چو بود آفتاب باید شست شد غرق در غلا که ز رفیق کوه سار	حزین اصغر بهار عجم کاتبی زینا پور بهار عجم انیرا خیسکی
خرگاه جنبی از خیام مراتب بادشاهان ۱۲ بهار عجم			
زدن کشیدن	یارب لیکه روی پروا کی کس نه گنجد بر چرخ بکش ز عشق خرگاه	در دست محبت آنجا خرگاه عشق چون زد بر از جمد از تو و همت از شهنشاه	سعد شیرازی فیضی اکبر آبادی
خرم تازه، و سیراب ۱۲ بهار عجم			
آمدن بودن داشتن	چنان زیاده بر سر بنر خرم آمده گوئی خسرو الملک از تو خرم باد خرم نبوداشتم دل به نیم را	از که سرو قامتش از دست خفرت آب گرفته گل گیتی ترا مسلم باد	فغانی شیرازی انوری ابیوردی مجد شیرازی
مصطلح			
له خرقه شدن و کردن و گشتن، پاره شدن و پاره کردن دس ۱۲ از بهار			
عه گل گیتی، بمعنی گل زمین است کذا فی البرهان، و آنچه خان آرزو میفرماید که گل گیتی به معنی گل زمین سندش در هیچ جایافته نمی شود، از کلام انوری پیدا است که آن از قلت اعتناست ۱۲ لمولفه			

مصدر	صله	شاعر
شدن	می و نیارگون چو آبجوان باد بر دست	از مجلسگاه تو خرم چو زنگاه رضوان شد معریشاپور
کردن	دور دزی دلی کرد خرم بغم	به چولاغ که فر به شود از درم ملکوتریش
گشتن	مبجیر، بچکس خرم گشت ست	از تو خوش بنشین که از تو هم نگرود مجیر بلیقانی
خرمن بالکسر توده هر چیز عموماً، و توده غله خصوصاً، و حلقه، و هاله ۱۲ بهار بغم		
انپاشتن	بهر جا که تخم و فاکا شتند	از نزدیکانه صد خرمن انپاشتند ملکوتریش
انداختن	ای من ز تو انداخته صد خرمن غم	از بر راه تو دل نشسته بر روزن غم کمال صفت
بردن	گروهی فراوان طمع ظن برند	که گندم نیفشانده خرمن برند سعد شیرازی
پیام دادن	دهقان فلک خرمن عمر مارا	به میباید کیل ماه و خورشید واله هروی
دادن	خرمن کنه گل چند توان داد بباد	به خرمن آنست که این موریانان دارند صا صفت
زردن	در دیده ام آن رخ چو لاله	از خرمن زده یک مه از دو هاله واله هروی
زردن	که ز سنبل لعل تو خرمن زنده بال زار	از بر که ز عنبر جود تو بر چین نهند بر بوستان معریشاپور
سوزختن	از صغیر بلبل پر مرده گرد گلشنم	از به پای مور گر بنگ آید بسوزد خرمنم تصنیف صفت
طرا زیدن	خرمن طراز	بها بغم
مصطلح ۱۵ خرمن کنه بباد دادن، بدولت گذشته لافت زدن، و غور کردن ۱۲ بهار ۱۵ خرمن طراز، از قبیل انجمن طراز ۱۲ بهار		
عنه زرب و را ایتی مرغ خان دل شو خرم ۱۲ شاهی عنه و ز آتش بجز خرم سوخته اند ۱۲ مسج صد خرمن مراد بیکدانه سوخته ۱۲ شانی		

مصدر	صله	شاعر
کردن	ماه عزمت هر کجا خرم کن کند بر چرخ ملک	آفتاب از کمر با گرد و نیار در بر و کاه مختار می خیزد
نهادن	خرمن چینی برگذر آه ضعیفان	بر در کین سوختگان دود صفت شعله تبار و اله هروی
خروج بر آمدن، و بیرون رفتن ۱۲ منتخب اللغات		
کردن	سعد از دکن خروج اگر کردی چند	دجال زبند هم بیرون آمده است شفا صفا
خروش فریاد، و آواز بلند ۱۲ بهار عجم		
بر آمدن	بر آمد ز خورش بیا بان خروش	از برفت از سر شیر افلاک هوش قاسمی گمناباد
بر آوردن	خاطر گویا و زبان خموش	از دل پر جوش بر آرم خروش ملا جامی
بر خاستن	ای بشکر خواب سحر داده هوش	از خیز که برخاست زمرغان خروش
برودن	آن آهین تفته ام که جوشم برزد	آن کمنه درایم که خروشم برزد مسیح کاشی
تراویدن	خروش ناتوانی می تراود از شکست من	از زبان هر مه آلودست که خویش چینی را بید عظیم آباد
رفتن	خروش ستوان و آواز زنگ	از زانقصا چین رفت تار و دم و زنگ قاسمی گمناباد
زدن	هرگز ز بد زبان خروشی ننیم	از داریم بدل دوزخ و جوشی ننیم جوشی
کردن	از نارسید گیس که صوفی کند خروش	سیلاب چون به جرسد میشود خموش مخلص کاشی
کشیدن	شتابنده گر کشیدی خروش	خروش از تقالیش رسیدی بگوش با تفی جامی
نشان دادن	خروش از شهر نشانده آن گاه که نشیند	از هزار آفت بر انگیزد هر آن گاه یکم به خیزد معز نیشاپور
عه که در خوشه ام برق خرم بند ۱۲ ظهوری		

مصدر	صلہ	شاعر
فصل سین		
خسارت بالفتح، زیان کشیدن، و گمراہ شدن ۱۲ بہار عجم		
بردن	عشق را فائدہ در کوہ زیان کارانست	ہر کہ زمین کو می سفر کرد خسارت بردہ
کشیدن	چشم و دم فلکند درین ریخ و می کشم	گاہی خسارت دل و گاہی زیان چشم
خس کاہ ریزہ عموماً، و نوعی از کاہ ۱۲ بہار عجم		
افتادن	تا بے تو نگہ را بتماشا ہوس افتاد	در چشم من از جوہر نظارہ خس افتاد
افتادن	در دیدہ افتادن	بیدل عظیم آباد
پوشیدن	چند از آتش خس پوش بر انگیزی دود	اے نجوش جوہر آئینہ حسن تو مثل
نشستن	ابر نوروزی ز پاکل خس و خاشاک نشست	از گریہ مست غبار از رو برگ تاک نشست
کشیدن	خس کشی میکرد پیش از میدان جہا	او چونکہ نقش تہگ خس خاک رو بگشت باز
گذاشتن	خس بدہن گذاشتن	خس و دہلوی
مصطلح		
۱۵ خس در چشم افتادن، و در دیدہ افتادن، معروف ۱۲ ۱۵ خس پوش، چیزے کہ آن را بخس پوشیدہ باشند ۱۲ بہار ۱۵ خس و خاشاک نشستن از چیزے پاک و صاف کردن چیزے را از خس ۱۲ بہار ۱۵ خس کشے کردن، مراد خس و خاشاک نشستن		
از چیزے ۱۲ از بہار		

مصدر	صله	شاعر
گرفتن ۱۰	خس بدین گرفتن	بهار عجم
گرفتن	خس بدندان گرفتن	"
خسک بالتحریک گویا ہے دروائی، واطلاق بر خارا آن مجازست ۱۲ بہار عجم		
افتاد ۱۱	گل اندر خوابگاه گرفت چو در و باد	در
بودن ۱۲	خسک در بستر بودن	در
ریختن ۱۳	ز گفتگوئے محبت چہ میکنی منعم	در
ریختن ۱۴	شب شوق تو خشک جگر محفل ریخت	در
ریختن ۱۵	جو ہر بنیش خسک ریز بساط کس مبلد	در
	ولیکن عشق باز آن با خشک خوابگاه افتد خس در ہوی	بہار عجم
	خسک ز ریخت کسی در رہ صبا ہرگز والہ ہوی	بہار عجم
	شعلہ شمع بہ بیتابی فانوس نبود بید غلام آباد	بہار عجم
	بچو شبنم در گداز مجلتم از چشم حلش	"
فصل شین		
خشت آجر، و نیزہ کوچک ۱۲ بہار عجم		
انداختن	در خشت انداخت آن شیر نر	بر
	بر آن کشتن ہم نشد کارگر	نظا گنجوی
مصطلح		
۱۰ خس بدین گرفتن، کنایہ از نہایت عجز و زنا خواہی، و این در شعر امیر خسرو واقع شدہ و ملاحظہ فرمائی، خس بدین گذاشتن بیتہ، و محمد قلی سلیم خس بدندان گرفتن استعمال نمودہ، و این محاورہ ہندی است ۱۲ بہار ۱۳ خسک در خوابگاه افتادن، و در بستر بودن، آزار یافتن بدان ۱۲ از بہار ۱۳ خسک در راہ، یاد و جگر، یاد و بساط کسے ریختن، برائے ایذا رسانیدن بدیگرے بود ۱۲ بہار		

مصدر	صله	شاعر
برداشتن		خشت برداشتن
برگرفتن	از	گرفت از رخ خشت پیر باده فروش
خوردن	به	کار خج روخت ست بسردانستم
ریختن	از	پے فرش دگر دون آب خاک شتاقان
زدن		ندهند به بکویت چکنم چرا نسوزم
زدن		غلام آبکش باید و خشت زن
ساختن	از	بسز قید قالب تن کار برین گشته تنگ
شدن		شوم خشت و فکر تنعم کنم
شکستن	بر	سوم همچنین خشت بروئے شکست
کردن		شر فست خاک را بگل بسو فروشان
کندن	از	نفس هر دم ز قصر خسته می کند بیدل
گذاشتن	به	خسته بخیر چون خم می بر زمین گذار
مالیدن		یکے ست مرتبه خشت مال اعدادی

مصطلح

له خشت زن و خشت مال و آنکه خشت بار با سازد ۱۲ بار له خشت بخیر گذشتن عادتش محض است و سجد و سجده خدا ۱۲ بار

عه اعدای کسے ست که خانهای نقش شست و مرلج و غیره با عدد پیر کند ۱۲ بار

مصدر	صله	شاعر
نهادن		بنائے روزگار که این خشت زرنگار بر طاق چارمین بلند آسمان نهاد سلاطین و سلاطین
خستخاش درخت کو کنار و اطلاق آن بر تخم مجازست ۱۲ بار عجم		
کردن	سنگ روئے خفته را خستخاش کرد	این مثل بر جملہ مردم فاش کرد مولوی رومی
خشک مقابل تر و چیزیکہ انتفاع از و نتوان کرد ۱۲ بار عجم		
آوردن	ستی فرو داند سرمه فاش کنم خشک آدم	خواهی تماشا نشنوی امشب بد و فزایا مولوی رومی
باختن	چشم من بارخ تو هر دو جهان	با خشک میبازد و تر میماند خاک خیزدانی
بستن	زخم فراق را تو انگر خشک بند	دست بریده را بنودنجیه سودمند قاسم مشهد
بودن	خشک بودن	بها عجم
جنباندن	اندرین ره نماز روحانی	زان نکوتر که خشک جنبانی سنا غزنی
شدن	گل داشت لعل تو یو آید بد عوی سوتو	از آفتاب و تیوشد خشک با چندان تری خضر دهلوی
مصطلح		
۱ خشخاش کردن، ریزه ریزه، و مجرد کردن ۱۲ بار ۱ خشک آوردن، کنایه از راضی شدن، و خاموش بودن از غایت اعراض و بیدار غمی ۱۲ بار ۲ خشک باختن، بے گرد باختن ۱۲ ۳ خشک بستن، زخم را بدون بستن مرهم علاج کردن، و خشک بند، زخمیکہ بغیر بستن مرهم علاجش کرده باشند ۱۲ از بار ۴ خشک جنبان، شخصیکہ حرکات بے فائده از و سرزند ۱۲ بار		

مصدر	اصطلاح	شاعر
شدن ۱۲	از خیال او مرا آلبے بروے کار بود	پنجرام بے مو او شد بچو دست شانه
کردن	اسے آمدہ و نمادہ چندان از ناز	کین دیدہ تر خشک کند اشک نیاز
گذشتن ۱۲	از جگر سوختگان خشک گشتن ستم ست	از توشہ آباہ بہر مغیبلان بر دار
گردیدن	از ترکاری نکمت بید خشک	از نگر دود ماغ گل و لاله خشک
گشتن	چو لاله خوان بتم گشتہ خشک از قفل	از تراوشیکہ نمد مرہمی بداع کجاست
ماندن	اگر بغم شہیدان خشک ماند و نیست	جو ہر تیغ تو در زنجیر دارد آب را
نہادن	از پاؤ ہوسے تری ذوق دارم ای مطرب	برائے خشک نہاد آن بہانہ میخواند

خشم غضب ۱۲ ہمارے

آمدن	چو خشم آیت برگناہ کسے	تا مل کنش در عقوبت بے
سافتن ۱۲	سپاہے عرب پیشہ خشم تاب	چو دیدند روئے چنان بے نقاب
خوردن	عیب پوشی قباے مردانست	خشم خوردن غذاے مردانست
داشتن	منہ پیش او در گہ خشم پاسے	چو خشم از تو دارد تو پوزش نماے

مصطلح

۱۲ خشک شدن دست و پا و مانند آن، معروف، و نیز بے حس و حرکت شدن ۱۲ ہمارے خشک گشتن،

شہید دست و بے خبر شدن ۱۲ ہمارے خشم تاب، کیلکہ خشم و تاب دادہ، و پیچیدہ باشد ۱۲ ہمارے

مصدر	صلہ	شاعر
در آوردن	دگر ره یکے روسی گر چشم	چو شیران در ابر و در آورده شمش
رفتن	آن یا خشم رفته که با ما بجنگ بود	دو سنبشتن تاب مے آشفته رنگ بود
گرفتن	سلطان چو خشم گیرد بر بندگان حضرت	حکمش رسد ولیکن جد بود جبار

فصل صاد

خصل بالفتح، گرد و وانچه بر سر داونهند ۱۲ بهار عجم

باختن	چسان در نزد عشق او باز خصل ایمان را	در	ز بے نقشی و دشمنی گریزم یک خال میاید
برودن	کسے خصل دولت درین عرصه برد	در	که دانسته از خولیش بازی نخورد

خصلت بالفتح، مخوے نیک، و گاهے برخوے بد نیز اطلاق کنند ۱۲ بهار عجم

گرفتن	در پختاب خصلت سنبل گرفته ایم	در	در جوش ناله عادت بلبل گرفته ایم
گزیدن	هر خصلت و هنر که گزید از جهان خرد	از	دولتیت تو تعبیه کردست کردگار

خضم دشمن ۱۲ بهار عجم

افگندن	خضم افگن		بهار عجم
تاختن	چو سلجوق صید گیرد چو پیو جنگ آمد		چو طغرل شیر بند آمد چو جغری خضم تا ز آمد
شکستن	که مجاوره چون آفتاب نور افشان		گمینه ناظره چون روزگار خضم شکن

خصومت دشمنی ۱۲ بهار

مصطلح له خضم افگن، و خضم تاز، معدون ۱۲ بهار

مصدر	صده	شاعر
کردن	خواستم که ضربانی بوسه بر رویش زخم بر آرز	چشم او با من خصومت کرد و از من کشید معترض پاور
فصل ضاد معجمه		
خضاب گلگونۀ دودسمه هر رنگ عموماً ۱۲ بار بزم		
بستن	بر کلمکشان که گس چرخ راست ریش سفید از به	ز خون خیم چرم تو کس خضاب به بست والہ ہروی
دادن	قیمت یا قوت بندل من نداند چرخ ہم از	مید ہم با آنکہ از خونیش ہر شب خضاب فوقی یزدی
رساندن	سرخ گل بنیت بخاک فدا درویش زرد را	جرعہ میریزد درویش را خضاب ویرسان خسرو دہلوی
زدن	عروس نخت در آن مجلہ باہر اران ناز بر	شکستہ گشتہ ویر برگ گل خضاب زدہ حافظ شیرازی
ساختن	لاف بر نگازن چون ریش میازی خضاب	نوقی یزدی
شدن	زان گل کہ اندکی بہ مشکناں شد از	بسیار خلق را مرقہ از خون خضاب شد خسرو دہلوی
کردن	از فلک در بندگی تو سپہ ہم نفکتم بہ	گر بخون من کند تیغ حوادث را خضاب ابوہریرہ
نہادن	بلکہ دست شد آن در رنگ انفعی حسیت از	یکے ہلال کہ بر مہ ز شب خضاب نہند بدر چاچی
فصل طار حملہ		
خط سبزہ رخسار و کتب و تحریر و محض و محبت ۱۲ بار بزم		
آمدن	آنہد یاد باد کہ از بام و در مرا از	دایم پیام یار و خط دلبر آمدے حافظ شیرازی
آمدن	توقع ہمایون تو بر صفحہ منشور در	خلیت کہ در گردن عذرا ظفر آمد تلخیص یاریابی
عہ سیکر و خصومت ز پے تاج و نگین ۱۲ شاہ شجاع		

مصدر	صلہ	شاعر
آوردن ^۱	من چہ دانستم کہ دل بخر خط بنجوم آورد	سر نوشت خلیش را هرگز کسے از بر ندا آگهی همدانی
آوردن ^۲	مکتوب من کہ باز پس آئے چہ میری	قاصد بروز جانب جانان بیا خط شکا اصفهان
آوردن ^۳	چون خط آزد بتان ناز فراوان نکنند	تو عجب ترک خط آوردی و ناز آوردی سبز پیشاپور
آوردن ^۴	نیست حاجت کہ خط بروان آری	هیچکس منکر جمال تو نیست اشراق اصفهان
انگختن ^۵	سبزہ بسے خط ترا نگخت	باد بسے خاک بر آن ریخته خسر دہلوی
بالیدن	خط بالیدن	بہار عجم
بر آمدن ^۱	خلفش بگرد عارض موش بر آمدہ	آری بنفشہ با گل و خوش بر آمدہ شایہ ہندوار
بر آوردن ^۲	خط بر آورد دو ہمان چہرہ او سادہ نماست	در صفا جوہر آئینہ نہان مے باشد صفا اصفهان
بر آوردن ^۳	گفتش بوسہ مرادہ کہ زکواۃ حسنت	خط بر آورد کہ فرمان معافی دارم مخلص کاشی
بر خاستن ^۴	زان رو خط مشک سود بر خاست	آتش بنشست دود بر خاست فغانی شیراز
بردن	قاصد بغیر چند بری خط دوست را	یکبار ہم براے فغانی بیا خط

مصطلح

۱ خط بنجوم کسے آوردن، محبت قتل او میا کردن ۱۲ از مصطلحات ۲ خط آوردن، و بر آوردن، خط کشیدن
 جوان سادہ رو، خط بر آمدن، لازم آن ۱۲ از ہمار ۳ خط انگختن، خط کشیدن، ۱۳ خط آوردن، و بر آوردن،
 آشکارا کردن محبت براے دعوی خود ۱۲ ہمار ۴ خط بر خاستن، رد کردن خط ۱۳

۵ یکبار ہم نام شکار بیا خط ۱۲ عہ کہ عارض تو خط آورد و صدق دعوی را ۱۲ بغیر ہمدانی مہ تا بر خط از لبت جان بر آمدہ ۱۲ صاحب

مصدر	صله	شاعر
بریدن ^{۱۵}		چون خط بریده پندارند مکتوب مرا باقر کاشی
برانگیختن ^{۱۶}	به	برانگیخت زاندازه هندسی نظامی گنجوی
بستن ^{۱۷}	بر	تا لبش خط از مردنگ بر بیجا ده بست شافیه
تراشیدن ^{۱۸}	از	روقی که رفته بود از اسلام تازه شد آرزو اکبر آبادی
خواندن ^{۱۹}		که هر کور فهم ست دانا فتاد ظهوری ترشیز
دادن ^{۲۰}		واسخط غلامی که ندا دیم دیدیم وحشی بافقی
دادن ^{۲۱}	به	خطی بسیر خویش قلم با دادند ظهوری ترشیز
دادن ^{۲۲}	به	همه خط بخوش خطیش داده اند وحید فروغی
داشتن ^{۲۳}	به	بهار عارضش خط بخون ارغوان دارد حافظی ازلی
دریدن ^{۲۴}		واسخط غلامی که ندا دیم دیدیم وحشی بافقی
دمیدن ^{۲۵}	به از بر	بگرد عارض گلزار خط سبز دمید واصف بخار

مصطلح

۱۵ خط بریده، مصحف که خط بریده آن مفرور بر مفرور دیگر چنانچه ۱۲ ابد ۱۵ خط برانگیختن، خاک کشیدن ۱۲ ابد ۱۵ خط بر لب بستن

ریش بر آوردن ۱۲ خط خوانا، خطیکه به تامل خوانده شود ۱۲ ابد ۱۵ خط بسیر خویش دادن، حجت قتل خود دادن ۱۲ ابد ۱۵

خط بفلان چیز دادن، اقرار کردن بکمال آن چیز ۱۲ ابد ۱۵ خط بخون کسے داشتن، حجت قتل ادعیا کردن ۱۲ ابد ۱۵

خط دمیدن، ریش بر آمدن ۱۲ ابد ۱۵ خط است ایگد دمید از لب جان پر ورتو ۱۲ ابد ۱۵

مصدر	صلہ	شاعر
ویدن	در	گرو یا قوت لب لعلت عجب خلمو دید
رستن	بہ	ہیچکس دور یا قوت این چنین خط بندید
رسانیدن	از	خطیکہ رستہ بہر سود ہاں تنگ ترا
رسیدن	از	قاصد زیار اگر برسانی ہزار خط
ریختن	از	بے مژدہ وصال تسلی چه صورت ست
زردن	از	ز سبز لب جو خط تازہ بد مید
ستر دن	از	ز لب کز دل غبار آلودہ کی بد کلام من
شستن	بہ	حرف وصل یار را ز دل بزدل کردم نظام
شکستن	بہ	خط سبز از صفحہ عارض ستر دن خوب نیست
فرستادن	بہ	تو اگر بشعلہ شوقی خط ستر نوشت مارا
کردن	از	مرا ز تجربہ کاران نصیحتی یادست
کشیدن	بہ	شو قلم بیا تو ستر شفا کہ اضطراب
کشیدن	از	رخ چنانکہ ز خورشید و ماہ نتوان کرد
	بہ	خط چنانکہ ز شک سیاه نتوان کرد
	بہ	خط چنان لطیف باہی توان کشید
	بر	خطا بر سر کسے کشیدن

مصطلح ۱۰ خط از قلم ریختن، مرقوم شدن ۱۲ ہمار ۱۰ خط بر چیزے زردن، محو کردن، و گذاشتن ۱۲ ہمار
 ۱۰ خط شکستہ، با صلاح خوشنویسان نام خط است ۱۲ ہمار ۱۰ خط کشیدن، ریش بر آوردن ۱۲ ہمار ۱۰ خط
 بر سر کسے کشیدن، کسے را بخطا و عیب منسوب کردن ۱۲ ہمار

مصدر	صله	شاعر
کشیدن ^{۱۵}	بر صفحه آرزو خط انبیا کش	نصرتی طلبی محنت هجران کش
کشیدن ^{۱۶}	میکشم در حساب و عده او	خط زمرگان همیشه بر دیوار
کشیدن ^{۱۷}	ز بعد مرگ کسی خط بقبر مانگشید	ز بهر آنکه نبودیم در حساب کس
کشیدن ^{۱۸}	چون خم تیغ تو ترسم که خون بر آرد جوش	اگر خط بمزار شهید خویش کشی
کشیدن ^{۱۹}	گل زانفعال دلش در خاک رسته پنهان	از بر ریحان ز شرم خطش برخاک خط کشیده
کشیدن ^{۲۰}	تا صفی ترکان آهوی چشم مارا دیده است	خط بمهرگان بر زمین رخ شید تابان میکشد
کشیدن ^{۲۱}	بر خاک مانظر غرض آلوده میکنی	خط میکشی بخون شهیدان چرا چرا
گذاشتن ^{۲۲}	خط گذار	بهار عجم
گردیدن ^{۲۳}	نیز از تشنه جگر را باب خضر رساند	در خطیکه گرد لب لعل دستان گردید

مصطلح

۱۵ خط بر چیزی کشیدن، محمود ناپدید کردن ۱۲ بهار ۱۵ خط بر دیوار کشیدن، برای حفظ اعداد خطوط بر دیوار
 کشیدن ۱۲ خط بر قبر و بمزار کشیدن، بعد تدفین میت بر قبر سورة "انا انزلنا" خوانده هفت خط می کشند و این را موجب مغفرت اعتقاد دارند ۱۲ بهار ۱۵ خط بر خاک، و بر زمین کشیدن، اظهار عجز و خجالت خود کردن ۱۲ بهار
 ۱۵ خط بخون کس کشیدن، محبت قتل او میا کردن ۱۲ از بهار ۱۵ خط گذار، کنایه از نویسنده ۱۲

۱۵ سپیده دم چو خاتون بر نظام کشید ۱۲ جابر غزنوی

مصدر	صده	شاعر
گرفتن	از	خط بندگی گرفته ستم آفرین از من
ماندن	بر	حرفیست از جفا تو ای ترک تند خو
نشستن	بر	غباریست خطت نشسته بر آن لب
نمودن	در	بود لوحش آئینه در شمار
نوشتن	که	بهر مرزبان خطی از خون نوشت
نوشتن	چه	چو نوشت مرا کلک روزگار نوشت
نهادن	بر	دشمن بیار نامه سر بستی نوشت
یافتن	از	همین تاز و خط فرمان نیابند
خطا ناصواب، و سهوا، و گناه ۱۲ بهار بزم		
آمدن	از	چون بوم مست و بیخبر خفت
افتادن	در	در صید وصل ناوک تدبیر عکشان
انداختن	بر	خداوند ابا عز از شهیدانت که محشر
باختن		خطا باختی و تیر اصابت از کمان گمان
بخشیدن		غلام همت آن عاشقان با کریم
مصطلح ۱ خط نشسته، خط پنجه که با سانی خوانده شود ۱۲ بهار ۱ خط بخون کس نوشتن، براس کارزار و خوریزی با عوان خویش نوشتن ۱۲ از بهار ۱ خط نهادن، خط نوشتن ۱۲ خط باختن، خطا کردن ۱۲		

مصدر	صده	شاعر
بودن	در	سر نهادن بر ضایق غلط بود غلط مختتم کاشی
پذیرفتن		تا که خطا ما نیز یافتن این چنین نقاشی نازی
پوشیدن		آفرین بر نظر پاک خطا پوشش باد حافظ تیراز
خوردن		دم نگمدار تا خطا نخورد باقر کاشی
دادن	به	خطا وزارت بهر که داد خطا داد معجز نیشابور
داشتن	در	نبود عجب که دارد در اصل خود خطا را ناصر نجار
داشتن	بر	این تیر بر نشانه دلهما خطا داشت علی خراسانی
در گذشتن		خطا در گذار و صواب هم نما سعد شیرازی
دیدن	از	چه خطا دیدی که بسد فرمودی
رفتن		تا باز چه اندیشه کند را صوابت حافظ تیراز
رفتن		چون رفت حکما همه چشم بر آنست نقاشی نازی
رفتن	از	که عذر بنده قابل بلندست سنج کاشی
زدن	از	بجز شیشه دل بجای نزد وحید قزوینی
شدن	از	گفتا بنوش تا کنی در خطا غلط واله هروی
کردن		سرود نموده کن شرم لب ز موج عفانی فصیحی هروی
مصطلح له خطا خوردن، سه شدن ۱۲ بعد ۱۵ خطا زدن، و کردن، یک معنی است ۱۲ بعد		

مصدر	صلہ	شاعر
کشیدن	از بر	نہد بطق خنابر کف صواب و خطا انوری سپرد
گرفتن	بر	کے گیر خطا بر نظم حافظ کہ یہ پیش لطف در گوہر نباشد حافظ شیرازی
گشتن		پدر پیر ز عیب پسران میلزد تیر چون گشت خطا پشت کمان میلزد معصوم تبریزی
گفتن		حافظا انصم خطا گفت نگیم بر آن و بر حق گفت جدل با سخن حق نکنیم حافظ شیرازی
نگریستن		خطا نگری بیکدم ہزار شیشہ دل شکست ز اہد خود را و در دین دانست نقاشی شیرازی
نمودن		اگر چرخ گردان خطائے نمود باین خانہ دست آزمائی نمود نظامی گنجوی
نہادن	بر	ترک خطا آفت جان شد خطا آنکہ بر دیدہ عیب گیریم و بر دل خطا نہم حسن دہلوی

خطاب سخن، و حکم، و لقب، و سخن گرفتن رو برو ۱۲ بار عجم

آمدن	سحر بابادی گفت حدیث آرزو مندی از عجم را	خطاب آمد کہ والحق شوبالطا خداوندی حافظ شیرازی
بخشیدن	کرده بارادست انتخابم	بخشید مرید خان خطا بم مابہر اکبر آبادی

مصطلح

۱۷ خطاب بر خے کشیدن، خطاب رو گرفتن ۱۲ بار، فراہانی علیہ الرحمۃ در شرح این بیت نوشتہ کہ در نویسنہ گی گو وزارت صاحب مرتبہ ایست کہ خطا بر نوشتہ قضا و قدر میگردد، و در نظم و لفظ قدر تے دارد کہ گاہ لفظ او از بیج کلامے (و را کلام او) خواہ صواب شد و خواہ خطا کارے نمی آید، چہ ہر کہ را خنابر کف باشد از و کارے نیاید، ۱۲ بار ۱۷ خطا گفتن، خطا کردن ۱۳

مصدر	صله	شاعر
بودن	از	باین خطا که دو گام از تو بیشتر رفتم
خواندن	از	چو این خطابت پیش جان فرو خوانی
دادن	از	کجکلا بان قبله عالم خطابش داده اند
داشتن	از	دارم از غنچه لعل تو خطاب که می پرس
رفتن	با	مراتو عهد شکن خوانده می ترسم
کردن	را	گمے لقب نهم آشفته زنگی را حور
کردن	به	بگل خطاب چنین کرد ز گس شهلا
کردن	از	نرسد بچگانه آنسر و بسر منزل ما
یافتن	از	چو این قصیده در افواه خاص عالم افتاد
یافتن	از	چار چیزش گاه بزم و چار چیزش روز رزم
		بچو نمنی ز تو چندین خطاب میباشند
		بدست بوسن و آتش چو خامه سجده کنند
		هر که اینی برنگی کرد تسخیر آئینه
		لطف دهر یکم گونا زو عتابی که می رس
		که با تو روز قیامت همین خطاب بود
		گمے خطاب کنتم شخص سفله را داد
		که دیده مثل تو کم دیده است بلکه ندید
		ورسد میکند از نا خطاب یکم پرس
		خطاب ترجمه الشوق یافت از احرا
		آوردند از چرخ یابند از جنابش خطاب

خطبه کلام خطیب در حمد و لغت و موعظت خلق ۱۲ بهار عجم

پرداختن	خطبه لولا که بپرداخت	منبر نه پایه از ان ساخته
خواندن	سکه توزن تا امر اکم زنند	خطبه تو خوان تا خطبایم زنند
دادن	فلک بنام تو تا خطبه داد در عالم	زمانه جز تو کس را بباد شاه نخواند
سرودن	گمے که قاضی افلاک خطبه تو سر آید	نند به مسجد عیسی از مهر منبر جو بدین

عنه که شد منبر کلام از خطبه خوان ۱۲ بطوری عه چو خطبه لمن الملك بر بقا خوانند ۱۲ جمال اصفهانی

مصدر	صلہ	شاعر
شدن	بہ	بہر شیرین گر کند صد بار جان و نیاز
کردن	بر عجب	خطبہ عشقش بنام کوکین خواهد شدن کجا خطیب سمرقند خطبہ کرد و بد سعادت آند و بوسید پایہ منبر معریشاپور
خطر قدر و بزرگی، و اندیشہ، و ضرر، و ہلاک نزدیک شدن ۱۲ بہار عجم		
افتادن		دوش کیویش گذرے افتاد
بر خاستن		بے شکست دل ازین ربط حاصل نوزم
بودن	بہ	ز دل برآمد کنون درو آند ارم
بودن	از	جهان بفتہ چشم تو پر حذر باشد
داشتن	از	اساس شہر کو از انشک پر شورم خطر دارد
رسیدن	بہ	نزد خطر بہ عشقت چو شوی غلیظین بحر
کردن		گر بر اہیم خطر کرد شد از کعبہ بروں
کشیدن	از	خود را چو تختہ پارہ بر اہیم زین میان
گرفتن	از عجب	در چنین فصلی گرفتی از خطر کردن خطر تا کہ ز چار موج عناصر خطر کشیم از خطر کردن شود مرد جوان دول خط معریشاپور
فصل فار		
خفت سبک شدن ۱۲ بہار عجم		
آوردن	بر	اگر خفت نمی آرد بسر ترک ادب کرد چرا بر سر نہد تخفیفہ کہ کنی تکلف شد تا تیرہ اصغہا
عہ خطبہ بنام نعت و قدرش ہی کنند ۱۲ خاقانی عجب باز دے توند ارد خطر گرفتن ملک ۱۲ ظہیر		

مصدر	صده	شاعر
دادن	از طرفه رسمائے فلک در تعجبم	کامی بکس نداد که خفت نمیدهد تا تیر اصغر
کشیدن	در حقیقت جمل کامل بر علم ناقص است	از زرکش از کم عیاری خفت از رنگ کام مخلص کاشی
خفته فشرده شدن گلو ۱۲ بهارجم		
نمودن	تا نماید خفته از دو و خودم غنچه صفت	از مشعل لاله نه انگیخت ضیا در کشمیر طغز امشده
فصل لام		
خلاص رستن، ورهائی، ورهائی، آزاد، خلاصی مزید علیہ آن ۱۲ بهارجم		
آمدن	یکه رفت از چار سوائے قصاص	به چه کردی که آمد بجا نیت خلاص سکه تیر از
خواستن	شکارش بخوید رهائی ز بند	از اسیرش نخواهد خلاص از کمند
خواستن	خلاصی خواهی از قید علایق گوشت گیر کن	از نیار دیو هیچ صیادی بدام خویش غتقار بر بهما زدن
دادن	سفر از غم خلاصی که به محنت نصیبان را	از همان بر بحر باشد که چشتی بر کنار آید یحیی شیرازی
دیدن	اگر خیل ماهی در آمد بجنگ	از نه بیند خلاصی ز کام نهنگ قاسمی گونا باد
ساختن	عقل نگذار در یکدم ز در خلاص	از رهبری کوتا ملساز دازین رهبر خلاص سلیم طهرانی
شدن	جان شود آسوده هر که دل قبول عشق کرد	از میشود چون عاشق آئینده خوشتر خلاص
کردن	خونم بریز و ز غم بجان خلاص کن	از منت پذیر غمره خنجر گذار مست حافظ تیر از
گردیدن	فضا دل خلاص انهار غار غم کجا گردد	از ز چنگ خابن دلمان صحرای را گردد واعظ فروغی
همه از قید حادثات جهان چون شوم خلاص ۱۲ علی خراسانی		

مصدر	صله	شاعر
گشتن	از	ازل مانند سیار یک به آئینه می باشد
یافتن	از	ز چنگ لعل کند کسی نیا خلاص نه از کمانچه ابرو و تیر غمزه نجات
خلافت ناسازگاری کردن با هم ۱۲ بهار عجم		
اقتاد	در	تو بگذار شمشیر خود در غلاف
افگندن	از	خلافت افگند در میان دو دوست
بودن		دروغ بود که من از غمش صبور شدم
جستن		یک به جهود و مسلمان خلافت می جستند
دیدن	از	ز آنچه همی گفت زبان در کشید
رفتن		در کار شومی و در از کار شومی
کردن		در دین عشق کفر بود گر کنی خلافت
نمودن		پیغام وصل با تو امید می دل بست
خلال چوب دندان کاو ۱۲ بهار عجم		
کردن	از به	ز نوک نیزه بدن دندان خلال خواهی کرد
کردن		خلال کردن
ماندن	از	خلالی نماندست از آن خواسته
مصطلح له خلال کردن دست انعام باز نیک ۱۲ بهار عجم		

مصدر	صله	شاعر
خلل تباهی کار، ورخته ۱۲ بهار عجم		
آمدن	در	که آمد خلل در حوالی مصر
افتادن	در	خلل در کار عشق افتد از روز یکمین میگرد
افکندن	در	زاهد صومعه را چشم تو مد بهوش کند
انداختن	در	بیند از خلل در وحدت آئینه صوت با صفا
داشتن	از	که آهین گذار خویش آتش در بغل دارد
رفتن		گر خلل رفت خطا بر منست
شدن	در	رخنه نادر دل نیفتادش خلل در دین
کردن	در عجب	بحکم تو مغز دل شد از عمل
یافتن		پیش مردم گرفت بقریبی گس یادم کنی
خلعت بالکسر جامه که از تن خود کند بکسی دهند، و در عرف جامه که امر بکسند، و خطیکه خوشنویسان هنگام اصلاح دادن بپادشاهان بگردد که خوب نوشته باشند ۱۲ بهار عجم		
آوردن	از	آورده اند خلعت و فرمان معتبر
بخشیدن	به	شاه می بخشد بجامه خلعت پوشیده الهی
عجبه بلکه حسن تو گوئی خلل کند که در می + شان غزه بخون دے نیالائی ۱۲ مسعود لبنانی		

مصدر	صله	شاعر
بریدن ^۱	تا برد از همت والا سے تو	از بحر
پوشانیدن	دوستان را خلعت تجرید پوشاند خدا	را
پوشیدن	چو شہ پوشید خلعت را رنگ مردم دیدہ	را
دادن	بندہ را خلعت دہد ضاربے بنگی	را برک
دادن ^۲	نیست ایر و انیکہ بالا چشت کردہ جا	عین خوبی دیدہ است
در کشیدن	دو شل آن بان کہ خسرو زین قبای خور	در می کشید خلعت عباسیان بہر بدر چاچی
ستاندن	ہر ماہ بہ پیک را سے کافی	خلعت تو دہی و داستان
افگندن	ہر گہ کہ فگندہ خلعت مشکین در بر	در فیضی اکبر آبادی
فگندن	خرقہ تن را ز تن جان فگند	بر بکشف خلعت احسان فگند
کردن	ماہ من از جامہ خواب مہر مہر بر میکند	در خلعت مخمومی خرشید در بر میکند
گرفتن	الہی مہر در نا گلویت ریزد اصفا ہا	در نگیرد باطن عشاق خلعت در نا خوانی
یافتن	خاک ازان مفرش زر بافتہ	از خلعت نور و زرشہ یافتہ

مصطلح

لے خلعت بریدن، قطع کردن خلعت باندازہ قامت ۱۲ از بہار ۱۵ خلعت دادن استاد چون شاگردے حرفے

بقاعدہ نوید استاد خطے بدو آن میکشد و آن را خلعت استاد می گویند ۱۲ بہار

عہ بریدہ را سے تو بر قدر خلعت نور چنان بلند کہ بر خاک میکشد و امن ۱۲ ملک مشرقی

مصدر	صله	شاعر
خلوت بالفتح جاي خالي ۱۲ بهار بم		
آراستن	چو گردوشه نهانی خلوت آراے	نه هر کس را در آن خلوت بود جاي خوشی باقی
بر آوردن	یا خلوتی بر آورد یا بر قعے فرو دل	در نه بشکل شیرین شهر از جهان بر آری سعد شیرازی
بر ساختن	صبح خیزان کز دو عالم خلوتی بر ساختند	از خلوتی بریادی از خلد خوشتر ساختند خاقانی شیرازی
بودن	بز میکدر خلوت محبوب نباشد	در اگر خلد برین ست که مطلوب نباشد شامشید
جستن	خلوت انس و صالح کبهر چه جستم	به دست وادست بآزاد جهان را بس حافظ شیرازی
خوردن	نیست جز مهر خوشی حلقه بر در مرا	از میخور و بر یکدگر از چشم گو یا خلوت تم صنایع صفا
داشتن	با خیالت خلوتی خوش دارد اما نفس	با مدعی اوقات سلمان را بهم بر میزند سلمان حاجی
ساختن	صبح خیزان کز دو عالم خلوتی بر ساختند	بر خلوتی بریادی از خلد خوشتر ساختند خاقانی شیرازی
کردن	با خیالت خلوت در انجمن خواهیم کرد	در سیر نسرين را از چاک پیر بهر خواهم کرد دانشمند
گزیدن	ایکه با وصل و آرام گزیدی خلوت	با به غنیمت شمر این عیش که کام داری حافظ شیرازی
نشستن	گرت مال جابهست زرع و تجارت	چو دل با خدا نیست خلوت نشینی سعد شیرازی
خله چیزه سرتیز که بجایه فرو برند چون سوزن و جواله و زوز خم و جرات		
و در در که در پهلوی و مفصل بود ۱۲ بهار بم		
خوردن	هر خله خار که خوردم بگشت	به صد خله ز جربجام گذشت خسرو دهلوی
مصطلح له خلوت بر یکدیگر خوردن بهر خوردن خلوت ۱۲ بهار له خلوت گوین خلوت نشین ۱۲ بهار		

مصدر	صله	شاعر
دادن	در	زان خله ہر بار کہ در ابر داد
داشتن	به	ماہ نخبید نہمہ شب تاسحر
کردن	از	گلہ کرد آن بت شیرین ز بخور خست
گدہ مشق	به	ہر خلہ خار کہ خورد مہ بگشت
یافتن	از	شعلہ او گر چنین آشوب یافت
		برق ز جاجست و دگر جاقناد
		کز سر سختش خلہ دار دیہر
		خلہ کرد آن گل نسرین ز رخسار برفت
		صد خلہ ز جبر بجانم گذشت
		صد خلہ از سیخک جارب یافت

فصل مہم

نخم بالغ، و تخفیف، و ایضاً بتشدید، خمیدگی، و خمیدہ ۱۲ بار بم

آوردن	در	در تن ہر شاہ فرمان تو آورد دست خم
انداختن	در	خمیکہ ابر و شوخ تو در کمان انداخت
بردن	از	ببر داز پشت دولت تیغ او خم
خوردن	از	قدش ہر دم از غصہ خم مے خورد
خوردن		خم زلف تو خوردہ ام زان رو
دادن	را	شاہیکہ چو گردن دقراں بلیک دتش
دادن	را	جدد لبندان مگر دمی مراد دست بند
		در دل ہر شیر شمشیر تو افگندست تاب
		بقصد جان من نرا نالتوان انداخت
		ببر داز رو مے ملت را اکر او چین
		نجاک رہ شہ قسم میخورد
		شانہ دش میسکنم خلال بمو طالب ملی
		البتہ کمان خم بدہ حکم قران را
		زلف مہ رویان مگر شیت مراد است خم

مصطلح

لخم خمے خوردن، قریب او خوردن ۱۲ بار ۱۳ خم دادن، معروف، درد کردن، و دفع نمودن ۱۲ بار

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن ۱۵	بہ	بکار من برد از جور تادمی دارد سالک پیر
داشتن ۱۶	در	مژگان تو خم در خم اعجاز ندارد سالک قزوینی
زدن	از	چون بسحر گلشن شبنم زده خسرو دہلوی
زدن ۱۷	در	سیر موے کشیدن کم نمے زد زلخو انصاری
زدن	از	باز و عقاب خم زندا ز کبک از غراب سوز سمرقندی
زدن ۱۸		خم زدن بہار عجم
شدن		قوت بسیار تو چون کم شود گر ہمہ تیرست قوت خم شود ملا جامی
فگندن	بہ	ہیکل پیلان بزین خم فگند زلزله در عرصہ عالم فگند خسرو دہلوی
کردن	عبہ	فال تسلیم زن شوکت جابہ دریاب گردنے خم کن معراج کلاہہ دریاب بید غلام آبادی
کشیدن	از	اگردن ز پہلوے او خم کشد خط موج بردور عالم کشد طنز آشہد
گردیدن	از	دل بردن دہ غمی چون قفا گردید خم بہرین خاتم نگینی نیست چونک مزار غمی کشمیری

مصطلح

۱۵ خم بچیزے داشتن، و خم در خم کسے داشتن، در صد و خرابی او بودن ۱۲ ہار ۱۵ خم ترازو زدن، میل کردن
کفہ ترازو بطرے بسبب گرانی دے ۱۲ ہار ۱۵ خم زدن، گرینختن، و خم کردن ۱۲ ہار

عہ کہ ابروے تو خمی باز در کمان افگند ۱۲ رفیع لبنانی عہ پشت طاعت کے کند دیگر بسوئے قبلہ خم ۱۲ جامی عہ
خم نگردد حلقہ از جوشن مقدار من ۱۲ بدر چاچی

مصدر	صله	شاعر
گرفتن	از	خوشم هر چند خم گیرم قدم از بار سحرانش
گشتن	از	که خواهم زود تر دست تظلم ز بدبالمش
نشاندن	در	چهره بچشم تو رنگ نجابت بر داشت
یافتن	از	نشانیده در خانه ماے کمان
		خیم یافته بر مشابیه ابر ویت
خم بالضم تخفیف و تشدید زاده سبوتی در غزل مانند آن یعنی کوفی لغاره مجازست ۱۲ بار عجم		
بستن	بر	ز دند و به بستند بر پیل خم
رفتن	به	بزیان رفت خم نیل فلک
زدن	به	بته جر علی خم لباب زند
کشیدن	بر	ما خم گران کشیم بر تارک سر
خمار بالضم بقیه مستی که در سر ماند و گلوگیر ۱۲ بار عجم		
آلودن		خمار آلوده
آوردن		چو همان خراباتی بعشرت کوشن بازندان
که در دسر کشی جانان گرت مستی خمار آرد حافظ شیرازی		
مصطلح له خم بستن بر چیزے، بار کردن لغاره ۱۲ بار ۲ خم نیل بزیان رفت، هرگاه خم نیل بپوش آید که از سر نیزه، بواسطه فرو نشاندن جوش آن در فتنه خلاف واقع در محل تعجب میگویند ۱۲ بار ۳ خم لباب زندن، و خم بر تارک سر کشیدن، خوردن شراب با فراط ۱۲ بار ۴ خمار آلوده، مخور ۱۲		

مصدر	صلہ	شاعر
بر خاستن	ز فیض ذات تو شاید کہ بچو کیفیت	ز خواب کلفت ازین پس خمار بر خیزد سنگز نوی
بردن	از سرمه کے برد بگر دش ایام	بادہ جائے دگر خمار ہری را والد ہری
دادن	حسن است حسن باقی مجلس کہ میدہد	از نشہ بیش بادہ پیش خمار را
داشتن	چو بسے بگفتم اور ابکر شمر گفست با من	سر گفتگو ندارم کہ مرا خمار دارد کمال صفا
دیدن	ہرگز خمار بجز شفا فی ندیدہ ایم	زین بادہ وصال کہ جاوید خورد و آفتاب صفا
ریختن	بنائے زندگی خضر ہم باب رسید	ہنوز از دم تیغش خمار میریزد صفا صفا
شستن	از فیض بادہ نشہ ناز تو گل کند	بشکن بہ نیم جرعه خمار کر شمع را منیر لاہوری
کشیدن	ہمیشہ ساغر از می تہی چون نرگس	چرا خمار کشد آن کسے کہ زرد دارد دانش مشہد
نشاندن	نہ دماغ می ساند نہ خمار می نشاند	بچہ کار آید آن می کہ سبوسو نباشد ایری لاہی
نہادن	رہو د ازین دلم آن زلف بتیوار قرار	نہاد در سرم آن چشم پر خمار خمار معریت پور
خمیازہ بالفتح دہن درہ و حالت مرگ از کابلی و سستی کشیدگی در بیدار شد و در آنجا بناچار دست بالا کنند و حق تحقیق اینکه خمیازہ و فائزہ عام ست کہ بردہن درہ و برتید بدن ہر دو اطلاق کنند بل خمیازہ و دہن درہ بیشتر معاً واقع شود ۱۲ ہا رجم و مصطلحات		
دمیدن	مخمور گرفتاری کیسوسے ترا	از خمیازہ دم چو شانہ از ہرن ہو بید عظیم آباد
ریختن	دل و دلم کہ در آغوش مریم زخم ناسور ش	بر نمک میریزد و خمیازہ بر خمیازہ میریزد طالب آملی
عہ کہ شاپا بکنہ زان لعل نوشین + خمار بوسہ ہائے بکر شیرین ۱۲ زلالی		

مصدر	صله	شاعر
فرمودن		خیال شمع چون دخیمازه فرما برود و شمع
کشیدن	بر	صدخم می داری و حشر بمیدانی کشی صدا صفتان

فصل نون

خنجر کار دوزرگ که آزار داشته گویند و فارسیان مثل تیغ بمعنی کار و قلم تراش نیز استعمال کنند ۱۲ با هم

آختن	خنجر الماس چوبید آختند	چاک بتن چون گلش انداختند	ملاحی
اقداد	سمندر چو پروانه بے پرفتد	چو بر شعله شمع خنجر فتد	طو قریبی
انداختن	آنکه از ناز و غمزه بر جامم	از گسنان گاه خنجر اندازد	عرفی شیراز
بر آوردن	قصه قلم می کنی بدنامی خواهی کشید	زانکه خنجر تاب آری انتظار می کشد	زمانا اردکان
برداشتن	شهنشیکه چو برد آرزو ز کین خنجر	بخون خصم بی اغاشت خاک را یکسر	منظر هروی
بر کشیدن	سپهر بزنکشد بباد و خنجر صبح	اگر شب نزند بهمت تو برفش	طیغ فارابی
بستن	نیشکر بر بند بند خویش خنجر بسته است	تا بدانی هیچ نوش در جهان بیش است	عالی شیرازی
خلیدن	آه اینچه عادت است که خواهم نمی برد	در سینه تانمی خلد م خنجر بلا	شفا صفتان
خوردن	در بن هر خار خنجر می خورم	بر سر هر نیش جولان می زخم	عرفی شیراز
دادن	از مرده خنجر مده غمزه خونیز را	شانه مزین هر طرف زلف دلا ویز را	کاتب هرد

مصطلح له خمیازه کشیدن بر چیزے کا درخار آرزوے آن بودن ۱۲ مصطلحات الشعرا

عہ بے لعل بیت اگرئے ناب خورم + گوے بجگر خنجر قصاب خورم ۱۲ زمانا اردستانی

مصدر	صله	شاعر
داشتن	چو مرتخ فلک شد صاحب نام	بخجرداری او شاه بهرام اثر شیرازی
زدن	جوش غریزیند خون شفق از اشک من	برق از ترکان آتش دست من خنجر دست صفا صفا
زدن	سپهر نکشد با مداد خنجر صبح	بر به اگر شب نزنند هست تو بر فنش ظهیر فاریابی
کشیدن	بگ سر خنجر با مرقا نرا کشید اشب	ازین جان سختی من بسند اند تیغ ابرورا عالی شیرازی
کشیدن	بتقابل جگر خضم زبون می سوختم	نیستم برق که خنجر برخ یار کشتم صفا صفا
گذشتن	ز مردان شمشیر زن ده هزار	همه نامداران خنجر گذار فردوسی طوسی
مالیدن	بهر فرمان شهنیه بچم که ترک انجم است	بر گوی بزه می مالید هر دم خنجر سلیمان ساجی
نهادن	نیست ممکن که من از خطا تو بردارم سر	بر اگر ننهدم چو قلم خنجر بران بر سر

خندق گوے که گرد بگرد حصار کنند ۱۲ بار عجم

زدن	حصار کرده برین آلبینه گون طارم	از بگردوی زده از بحر سیکران خندق انوری بیوردی
-----	--------------------------------	---

خنده مقابل گریه، و خندیدن ۱۲ بار عجم

آمدن	زمان که مهر و گیتی دشمن و دلدار مستغنی	بر از مرار آرزو با کشتائی خنده می آید شاکستنده
------	--	--

مصطلح

له خنجر بر فنس زدن، و بنگ کشیدن، تیز کردن خنجر ۱۲ بار عجم خنده آمدن بر چیزے، معروف ۱۲ بار

ع خنجر و کشیدم و برخویشتم زدم ۱۲ قاضی انوری ع ز غره در نیم خنجر کشیدی ۱۲ کمال اسمیل ع پگنن می نشینم شعله خنجر میکشد برین

۱۲ ظهیر للع خنده می آمدش از مستی بیاینے چند ۱۲ فالین مازندرانی

مصدر	صده	شاعر
بر آمدن ^{۱۵}		بهار بم
پرداختن ^{۱۶}		"
تراویدن		"
چکیدن		"
خاستن		"
داشتن	به بر	که پروردی بعد کودکی در کافرتش عرفی شیرازی
دزدیدن	به	خنده دزدیدن بدل گل دگر بیا کردن طالب آملی
دوختن	در	آن شیوه با که چهره کشای تبسم است کاشی آملی
ریختن		خنده میریزد ز لب وقت احاشیه صفا صفا
زدن	عنه با از به	کجاست صبح که بر آفتاب خنده زند رفیع مشهدی
شکستن ^{۱۷}	در	حریف بزم مرا خنده در گلو شکن یحیی شیرازی

مصطلح

۱۵ خنده بر آمدن، و پرداختن، و تراویدن، و چکیدن، و خنده خاستن، و دزدیدن، و ریختن، هر کدام معروف ۱۲ بهار ۱۵ خنده در گلو شکستن، باز داشتن از خنده ۱۲

عنه باین حال پریشان خنده بر صبح وطن دارد ۱۲ مخلص عنه در چمن خنده زنی با همه گله ۱۷ عه ۱۲ عاهد کرمانی سه خود عقل
خنده میریزد از کار دگشت ۱۲ شاهلی للعنه آن بے ادب که خنده بر استاد میریزد ۱۲ صاحب

مصدر	صده	شاعر
طرازیدن	خنده طراز لب گلهای باغ	دید هکشی دل عاشق زرداغ والیهروی
فرو خوردن	ز اغ که بالیک نموده خدام	خنده فرو خورده شکوفه لکام خسرو دهلوی
کردن	با خود چو شمع گریه کنان خنده میکنم	تا با تو سنگدل چکند سوز و ساز من حافظ شیرازی
کردن	نازم گران رکابی تمکین یار را	گل گل تنگفت و خنده بدیوانه نگردد قاسم شندک
کشیدن	صد خنده بلبل از گل تصویر واکشید	آن غنچه لب همنوز بمن دانمی شود صفا صفهائی
گرفتن	یکه جهود و مسلمان خلاف می جستند	چنانکه خنده گرفت از نزاع ایشانم سعد شیرازی
از گرفتن	اے غنچه که خنده هر دم از سر گیری	دل مید بدت که لب ز بهم بر گیری ایما صفهائی
نهادن	ز لب خنده بهناد بر روی هم	رسانید در گر پیه باغم به غم خلدو ترشیو
نهفتن	لبش نه خنده از من بے تبسم می نهفت	از آن یک غنچه خرم خرم گل می اشب و قومی تبریز

فصل و او

خوبه او معروف، عادت ۱۲ بار بجم

بردن	خوبه از خورد بیکبار گے	از	خورده نگهدار بکم خوار گے	نظامی گنجوی
دادن	تبه که چشم و دلم را بگریه خود ا دست	به	شکر بیست که خمیازه اش شکسته خندست	صفا صفهائی
داشتن	گوئی که هست مردم چشم چو آجوب	به	یا خود چو ماهی ست که دارد آب و خ	عفصری بلخی

عه گریه ابر اگر شوم خنده بمن بمیکند ۱۲ آلتی بهدانی عه بر مدار زشت گیتی خنده بهمانه کن ۱۲ علی خراسانی سه باوصالم بیشتر

خومید به ۱۲ میلی للع به بارد تو خود ارم حاشا که دو اخواهم ۱۲ حامی

مصدر	صله	شاعر
شدن	تویی در پیش چشم دیده هر سو نیکه من ام	بخوبان دیدم خوشدعجب شو که من ام خسرو دهلوی
کردن	در دفتر طبیعت آب عشق نیست	احمد دل بدر دو کن نام دو امیرس حافظ شیرازی
گرداندن	نمی گویم که آتش رنگ گل بگریزد	آلی آن بت آتش طبیعت خو بگرداند شمس قنبر
گرفتن	خون شیرین است و صدرا خدا آسان کند	باز مشکل شد که بام تیغ نازش گرفت وحدت قمی
خواب مقابل بیداری، و آنچه در خواب دیده شود ۱۲ بار عجم		
آشفتن	همه شب همچو دسته سنبلی	خواب آشفته ام ببالینست اشرف مازندرانی
آلودن	در یعقوبی ندارد چشم خواب آلود	ورنه از کف دادن دامان فرسخت صفا صفا
آدن	پس از ما هم دوش از قرده دیدار خواب	گله بر خاستم کاند رسمن آفتاب آمد خسرو دهلوی
آوردن	عشق آن فانی نیست که خواب و بچشم	این قصه تا بر وز جزا میتوان شنید باقر کاشی
بخشیدن	خدا این طفل بد خو را بخشنه خواب آتش	شبه صد بار از فریاد دل بیدار میگردد صفا صفا
مصطلح		
له خو گرداندن، تغیر دادن و ۱۲ بار ۱۲ خواب آشفته، خواب پریشان ۱۲ از بار ۱۲		
خواب آلود، خوابیده ۱۲ بار		
عه چنان خو کرده با ناز آفرین قدش خرامیدن ۱۲ طالب عه اگر باغ روم دل بگیرم آنجا که خو گرفت دل من		
بگوشه غمش - خسرو مدگر بیدیده مرا خواب از کجا آید ۱۲ خسرو لعل گذشت مدشب و در دیده هیچ خواب نپدید		
۱۲ اوحدی		

مصدر	صده	شاعر
بردن ۱	از ۱۲	آسودگیست مثل هر گشتاب بگذشت آسان نمی برد خواب چون خواب گذشت ایضا
بردن ۲	از ۱۲	در غمزه تو خواب نبردی شب از من تا وقت سحر ناله من زار نبود
بردن ۳	از ۱۲	سخت گیر ایست مرا که تو از حق نگذیرم تا نبرد از دیده ما خواب سایش ندان
برداشتن ۱	از ۱۲	شب بجز این چو این دل بربانی دارد ز چشم صورت مخمل فغانش خواب بردارد
برگشتن ۱	از ۱۲	از آن وقتی که برخاکم گزشتی سخت زتابم بآن بیار میمانم که او را خواب برگردد
بریدن ۱	از ۱۲	ز دل کرد تاراج تاب مرا چو مخمل بریدست خواب مرا
بستن ۱	از ۱۲	ز بسکه بے تو نشینم و چشم حسرت باز گمان برم که مگر خواب بسته اند مرا
بستن ۲	از ۱۲	خواب بند بهر عجم
بودن ۱	از ۱۲	قید غفلت بردل آزادگان آمد حرام کو دکان را خواب نبود در آیدینه
بریدن ۲	از ۱۲	گل گفتم خواب را گلشن خسار او چشیم پرید از چشم خواب را و هو کند لبانم

مصطلح

۱ خواب بردن کسرا خواب آمدن ۱۲ خواب از کسے، و از دیده بردن، قطع کردن خواب ۱۲ بهار ۳
خواب از چشم برداشتن، قطع کردن خواب و بیدار کردن ۱۲ بهار و چراغ ۱۲ خواب بستن، پیران کردن خواب، و نگذاشتن
که بخواب رود ۱۲ بهار ۴ خواب بند، افروخته کردن خواب مردم بسته شود ۱۲ بهار ۵ خواب از چشم بریدن،
دور شدن خواب ۱۲ بهار

عنه اکنون مرا بیهوش خواب می برد ۱۲ هایت عنه از دیدن تو آئینه را خواب می برد ۱۲ قاسم مشهدی

مصدر	صده	شاعر
جستن ۱۰	از	بها عجم
دادن		در خور بیداری ایخا خواب را میدهند صا اصفهانی
داشتن		صیاد خواب داشت که غافل دام شد کمال خجندی
دوختن ۱۱	از	که از موم خود خواب را دوختند نظامی گنجوی
دیدن ۱۲		مرکبان داغ ناکرده قطار اند قطار فرخی سیدنی
ربودن ۱۳	در	ترا چنانکه دلم خواست آنچنان دیدم قاسم مشهدی
ربودن ۱۴		بیداری ما کن فراموش خوارزمشاهی
رفتن ۱۵	در	بها عجم
رفتن ۱۶	از	»
رمیدن ۱۷	از	نخل از دیده خویشم که آسایش ندید ازین شاپور طرانی

مصطلح

۱۰ خواب از دیده جستن، دور شدن خواب ۱۲ بار ۱۱ خواب دوختن، پریشان کردن خواب ۱۲ بار ۱۰ خواب

نادیده، نابالغ، چنانکه خواب دیده بمعنی بالغ ۱۲ بار ۱۱ خواب ربودن کس را خواب آمدن ۱۲ بار ۱۱

خواب ربودن، قطع کردن خواب ۱۲ بار ۱۰ خواب در چشم رفتن، خواب در چشم آمدن ۱۲ ۱۰

خواب از دیده رفتن، و خواب رمیدن، خواب دور شدن ۱۲ بار

۱۰ که داغ دور و هجران خواب را از من ربودا ۱۲ مغزی ۱۰ ایرگان بمعنی مردمان ۱۲ برهان

مصدر	صدا	شاعر
روفتن ^۱	از	از پیش گاه دیده برویم خواب را
ریختن ^۲	بر	خواب غفلت ریخت گرد چشم بیدار از کجا
زدن ^۳	در	خواب راحت میزند در خجل شهباز من
شدن ^۴		فتنه چو خواب کم کند بر صیر در خواب من
سوختن ^۵	در	چون کسی غافل از آن صبح بناگوش شود
سوختن ^۶	در	در چشم نرم خمل بیدار خواب سوخت
شدن ^۷		در چشم تو خوش نیایم از خواب شوم
شدن ^۸	از	کاغوش که شد منزل ما و اگر خوابت
شدن ^۹	از	از بسکه تن میگذرد و بنابر عمر
شدن ^{۱۰}	در	چشم پوشیم و در دیده من خواب شکست
شدن ^{۱۱}	از	در چشم ستاره خواب شکست

مصطلح

۱ خواب از دیده روفتن، دو کردن خواب ۱۲ بار ۳ خواب ریختن، بخواب آوردن ۱۲ بار ۴ خواب زدن، بخواب آمدن ۱۲ بار ۵ خواب در دیده سوختن، و در چشم سوختن، و از دیده شدن، و از دیده شدن ۶ سوختن و در دیده، و در چشم شکستن، دو کردن خواب، و در شدن آن ۱۲ بار

۷ و در چشم غفلت ۱۲ بار ۸ و در چشم غفلت ۱۲ بار ۹ و در چشم غفلت ۱۲ بار ۱۰ و در چشم غفلت ۱۲ بار ۱۱ و در چشم غفلت ۱۲ بار ۱۲ و در چشم غفلت ۱۲ بار

مصدر	صده	شاعر
شکستن ۱۵	از	صیکه بیدار گلی بدیده شکسته است خواب را صیکه بیدار گلی
طلبیدن ۱۶	از	خواب آسودگی از چشم نگهبان مطلب صنا صفا
فرومالیدن ۱۷	از	برخیز و بشوے فرو مال خواب را خسر دهلوی
کردن ۱۸	بر	گر دهد از دهن شیر فلک ماوایش صنا صفا
کردن		نتوان کرد مرا خواب با فسانه خط
گردیدن ۱۹	در	کجا خواب در چشم بیدار گردد خسر دهلوی
گرفتن ۲۰	در	درین زمانه پر انقلاب خواب گرفت صنا صفا
گریختن ۲۱	در	بچشم اشک پراننده و گریخته خواب زلالی خوانند
گزاردن ۲۲	در	ز فال گوئی و اختر شناس خواب گزار معجز پاپور
گستیدن ۲۳	در	خواب من بگست آری بگسلد و موا خواب
گسلیدن ۲۴	در	خواب من بگست آری بگسلد و موا خواب

مصطلح

۱۵ خواب بدیده شکستن، استوار شدن خواب، و استوار کردن ۱۲ بهار ۱۵ خواب فرومالیدن، دور کردن خواب ۱۲ بهار
 ۱۶ خواب کردن، بخواب آمدن، دور خواب کردن ۱۲ بهار ۱۶ خواب گرفتن، خواب آمدن ۱۲ بهار خواب گزار تعبیر کننده
 خواب ۱۲ بهار ۱۵ خواب گستیدن، دور کردن خواب ۱۲ بهار

عده کش خواب از فساد بے مدعا گرفت ۱۲ میلی

مصدر	صده	شاعر
گفتن ^{له}	به	مانند کسیکه خواب گوید بچراغ تاثیر صفت
ماندن	با	در رخ برفت اینک در چشم ماند آب جمال صفت
نهادن ^{له}	از	می ناب ده عاشق ناب را نظامی گنجوی

خوار مقابل از جند و بجنی کم مقابل بسیار ۱۲ بهار عجم

آمدن	خوار آمده ز انکوی بید آرم و سوزم	آن پند نکو خواه که نشنمم در فتم فغانی شیرازی
افتادن	سر بلندی می کنم دعوی گواه افتاد گیت	از عزیزانم دلیلم اینکه خوار افتاده ام نکو شیرازی
بودن	نه پر شسته نه نگه کردنی نه دشنامی	کس چنین بر جانان خویش خوار مباد حسن قزوینی
داشتن	ز بسکه داشتی ای گل همیشه خوار مرا	نماند پیش کسان هیچ اعتبار مرا نقاشی شیرازی
داشتن	ندانم همین دشمن خرد خوار	بترسم همی از بدر روزگار فردوسی طوسی
ساختن	جسم همی یوسف بود اما نتوان یافت	در مصر عزیزیکه مرا خوار نسازد راقم مشهدی

مصطلح

^{له} خواب بچراغ گفتن، آن سست که چون خواب پریشان بینند و در شب بیدار شوند، آن خواب را پیش چراغ نقل کنند، گویند که این عمل از اثر بد خواب محفوظ میدارد، و تحقیق آنست که تخصیص خواب پریشان بیجاست بلکه مطلق خواب را پیش چراغ نقل کنند از جهت آنکه مباد اگر بانا سست بگویند و تعبیرش به لفظ قبیح کند همان اثر می بخشد ۱۲ بهار

^{له} خواب از سر نهادن، دور کردن خواب ۱۲ از بهار

مصدر	صله	شاعر
شدن	زبان باز نگیرم دل از زبان گل که تو بخور	هر جنس که از دست خریدار برآید
کردن	خدا یا بعزت که خوارم مکن	بذل گنه شمر سارم مکن
گردیدن	در کوچه تو غیر تم همین بس	کز دولت عشق خوار گردم
گشتن	دل خوار گشته من که ندید عزت از تو	بکس دهم که دارد بهزار احترامش
نگزیدن	خوار منگر که خسروم آخر	گر غلام تو را نیگان شده ام
خواری دشنام، وزیان کاری ۱۲ بهار غم		
بخشیدن	عزیزی و خواری تو بخشی لبس	عزیز تو خواری نه بیند ز کس
بردن	آن همه خواری که ز بد خواه برد	یکدلی گندمش از راه برد
خواستن	خدا که خواری اهل وفا نخواسته باشد	چرا تو خواسته باشی خدا نخواسته باشد
دیدن	از این خواری که من دیدم ز جام آن دارد	که ذوق رسم هر از طینت آدم بردیرد
رسانیدن	ناکس به تو ز محنت و خواری نرساند	گر تو به مثل بر فلک ماه رسانیش
رسیدن	نه تنها با حجاب خواری رسید	چه خواری که اسباب شاهب کشید
کردن	خواری کردن	بهار غم
کشیدن	سره مشک چند کشتی خواری از جهان	چون ابر اینقدر ند آب چمن مباحش
نهادن	گزیدر با خوارگان چون دهم	بخود بر چنین خواری چون نهم
عمر گزیدر بهر شنبه توافش خوار کرد ۱۲ ظمیر عه دین دیدار با خوان چاکشم خواری ۱۲ سلمان		

مصدر	صله	شاعر
خوان معروف		
آراستن	خوان زیبائی بنمتهای ناز آراستی	نصرت یار نغمان مبارک باد همان ترا خوشی بافتی
افکندن	مگر افکند عشق خوان کرم	که گردند هم کاسه لا و نعم ظهور شیرین
انداختن	لطف تو بهمانی ارباب خرد	از انداخته خوان سخن از خوان خلیل
برآراستن	سیم روز خوان را بمرغ و بره	به برآراست خوان از خورش یکسره فردوسی طو
برداشتن	خوان برداشتن	بهارغم
چیدن	برد نامح چین خوان نصیحت	که گوشم امتلائی پند دارد ظهور شیرین
چیدن	خوان تعریف بهار وصل هم چیده ام	در تموز بهر مغز استخوان آورده ام ظهور شیرین
ساختن	در حکمت پوشم و بر ترس گویم اتصال	خوان بخشش سازم و بر بخل گویم کالصال خاقانی
کشیدن	بخلق و فریش گریبان کشید	عبر بخانه در آوردش و خوان کشید سعد شیرازی
گستردن	چنان پهن خوان کرم گسترد	که سیم رخ در قاف قسمت خورد
نهادن	بروز چهارم که بنهاد خوان	عبر خورش داد از پشت گاو جوان فردوسی طو
خواهش آرزو و دعا		
آراستن	سمران جهاندار برخواستند	از سب از ان پهلوان خواهش آراستند فردوسی طو
عمر بر سر گذاشته تو شامش + خوانی که بکنج بهنجان است ۱۲ سحر عمر بر چرخ اگر توان ز عطا کو خوان نهاد ۱۲ ثنائی		
سه بزرگان زهر جاع برخواستند + بخاقان چین خواهش آراستند ۱۲ فردوسی		

مصدر	صله	شاعر
خاستن	از	خواهش جان خاسته از خدا و راستی آراسته از قدا و کاتبی نیشاپور
داشتن	از	فقیر خواهش بوسه ازان دهن نام از دگر بیج کس نیست هیچ کار مرا فقیر بلوی
کردن		گر خواهش کند دل شیدام اچو جرم عشقت و صد هزار تمنام اچو جرم دلی دشت بیا
نمودن		بخواهش نمودن زبان بر کشاد پس از آفرین شاه را کرد یاد نظا لکنجوی
خود ذات، که نقیض غیرست، و زائده، و براسه تکیه کلام ۱۲ بهار عجم		
افگندن ^۱		چو بر خش عصیان شوم خود فگن
انداختن ^۲	از	عنانم بدست کرم باز زن
باختن ^۳		خود را باخته است
پرستیدن ^۴		چو بام بلندش بود خود پرست
پسندیدن ^۵		خود پسندی چو قدر بر ذرا ^۶ طفل
مصلح		
۱ خود فگن، یک تازی مصطلحات ۲ خود را از ته نمی اندازد، یعنی در حالت افلاس نیز آبرو و خود را از دست ۳ نمیدهد، و ذلت نمی کشد ۱۲ بهار ۴ خود را باخته است، یعنی ترسیده، و نگش شکسته است ۱۲ بهار ۵ خود پرست مردم فرومایه، و متکبر، و خود ستا ۱۲ بهار ۶ خود پسند، آنکه حرف دیگر را نپسندد، و تنها بر آخود اعتماد دارد و پس، مثل خود سر، و خود را ۱۲ بهار		
عنه چنان کشید طاقت ز قدر دانی خویش + که خود حسابی تاخیر خود پسندی شد ۱۲ تاخیر اصفهانی		

مصدر	صله	شاعر
داشتن ۱۰	بار و تیر و صبر از دل بیتاب نیاید	خود داری از این آئینه چون آئینه دید تاثیر اصفا
داشتن ۱۱	خود دانی میکند	بهار عجم
دوختن ۱۲	گل اگر دوخته بر لب تو خود را رسدش	بر جیب از دست ز شوق تو درید دارد ظهور ترشیر
دیدن ۱۳	از مرد مک دیده بیا یاد موخت	دیدن همه کس را و ندیدن خود را صفا اصفا
رساندن ۱۴	رنگ گل رفته بآن رو که رساند خود را	ب شعله کوشد که بآن خویرساند خود را تاثیر اصفا
روئیدن ۱۵	از باغ دلم ربوده طافد سس	پشتاره داغماے خود رو طغرا شمشک
ساختن ۱۶	صاف تر آئینه باشد سینه پر جوش ما	بهر خود سازی در آد خلوت آغوش ما ایما اصفا
ستودن ۱۷	خود ستائی نیست رسم مردم صفا کمال	آب لب بست از صد چون گوهر یکدانه علی مهر بند
شکستن ۱۸	ندارد استخوانی خود پرستان مغز آگاهی	جهان یوچ را گریست مغز خود شکن دارد صفا اصفا

مصطلح

۱۰ خود داری، ضبط، و خود را از حرکات لغو محفوظ داشتن ۱۲ بار ۱۱ خود دانی میکند، یعنی تعریف جد و آبا و جدات آنرا پیش مردم میکند ۱۲ بار ۱۳ خود را بر چیزے دوختن، نهایت شیفته و داله اولودن ۱۴ بار ۱۵ خود بین و خود ستا، شکوه و مغرور ۱۶ بار ۱۷ خود را بکسے رساندن، بکسے برابری و محبشی حاصل کردن ۱۸ بار ۱۹ خود رو، انچه ناکاشته بر وید، ۱۲ بار ۲۰ خود سازی، به تهذیب اخلاق کوشیدن، و ظاهر خود را راستن ۱۲ بار ۲۱ خود شکن، آنکه از فرونی در شکست خود باشد ۱۲ بار و مصطلحات

مصدر	صله	شاعر
شکستن ۱۵	دار و آسید نیکت دل غم پیشه ما	از بهار
شناختن ۱۶	حق پرستی قطره را در کار دریا کردن است	خود شناسی بحر را در قطره پیدا کردن است
فروختن ۱۷	ای خواجہ تو مرد خود فروشی	رخت تو درین دکان ننگید
فروختن ۱۸	خود فروشی میکند	کمال خجند
کردن ۱۹	خود کرده را در مان نیست	بهار عجم
کشتن ۲۰	تدرو و کبک بر آچه خود کشتی نکنند	که در شمسین شان شاه باز همان شد
گذشتن ۲۱	تو باش ای هم نشین گریه انتظار دوستان ای	از بهار
گذشتن ۲۲	برداشتند غبار ز خاک ما	ایمن از شوق نزدیک است بگذام بجای خود مخلص کاشی
		آن خود گذشت که بگوئے فنا گذشت ناظر تبریزی

مصطلح

۱۵ خود بخود شکستن از چیزے، ازان چیزے شکستن بے آنکہ آن چیز را بشکند ۱۲ خود شناسی، عارف بر حق
 ۱۲ بار ۳۵ خود فروش، خود نا ۱۲ خود فروشی میکند، یعنی تعریف جد و آبا پیش مردم میکند ۱۲ بار
 ۳۵ خود کرده را در مان نیست، یعنی بلاے کہ خود بر سر خود آورده باشد تدارک آن دشوار است ۱۲ بار ۳۶
 خود کشتی، زیادہ از حد مقدار خود سامان ضیافت و هماننداری دادن، و جہد بلیغ در امرے و زیادہ از مقدار
 در کارے کوشیدن ۱۲ بار و مصطلحات ۳۵ خود را بجا گذشتن، مردان و بیخود شدن ۱۲ بار ۳۵
 خود گذشتہ، از خود رفته، و از جان سیر آندہ ۱۲ بار

مصدر	صده	شاعر
گرفتن ^۱	تا قیامت نتوانست گرفتن خود را	هر که لغزید ز نظاره سیمین بدنان صا آصفهانی
نمودن ^۲	میخوار و زنده باش ولی خود نامباش	سے نوش و مطر لقیّت مابین خود فروش اسیر لاجبی
خود نمائی خویشتن را بر کس نمودن ۱۲ بهار عجم		
کردن	خضر گاه خود نمائی با بزم میبکند	یافت هر کس دوست خود را چرا گم میکند میکربزوار
خورشید آفتاب از بهار		
اندودن ^۳	خرد زان طیره گشت لاجی بگفتن کبابم بهم	بگزمتاب چمانی بگل خورشید اندانی انوری ابیوردی
رفتن ^۴	بر هر دگر که بر تو خورشید عشق تافت	خورشید عقل بر سر دیواری رود عمار رازی
مردن ^۵	چه نسبت باز در طبعان طرب را	که خورشید مرد از غم کامرانی والہ ہروی
خوش مراد نشاد، و خوب و بتشید شین نیز آمده ۱۲ بهار عجم		
آمدن	خوش آمد هر که را گفتی خوش آمد	
افتادن ^۶	زلف معشوق سرکش افتاد دست	عاشقان را بان خوش افتاد دست کمال خجندی
مصطلح		
۱ خود را گرفتن، خود را از حرکات لغو محفوظ داشتن ۱۲ از بهار عجم		
۲ اندودن، پنهان کردن امری که در غایت ظہور بود ۱۲ از بهار عجم		
۳ رفتن، خورشید بر سر دیوار رفتن، گنای از فرو رفتن آفتاب، و آخر شدن عمر ۱۲ از بهار عجم		
۴ خورشید مردن، استعاره است ۱۲ بهار عجم		
۵ خوش افتاد، یعنی با احوال خوش افتاد ۱۲ بهار عجم		
۶ عجم را با شکل رسوائی خوش افتاد ۱۲ خسرو		

مصدر	صله	شاعر
بودن	خوش باش حفظا که حرفیان مژدوش	جام طرب بعاشق خوش باش میدهند حافظ شیرازی
بودن	محتسب چون بد میسکه آید گوید	پیر میخانه که خوش باشد اگر جا باشد سلیم طرانی
پیشیدن	تو گر خوش هیچ مالی غارت نه اتوانی کرد	چه مطلب همچو گل دستار اگر خالی بشیرازی از بهار
خوردن	آنکه بلبلیه بعسل پرورند	دارد دئے خوشخوار نکوتر خورند خسرو دهلوی
داشتن	ز بس بزم این روزگار خوش دارم	نشست هر که به پهلوی من صاحب قاسم مشهدی
کردن	من آن نقشم که هر ستانگینی خوش کنم	چون نسیم خوش نشین بر دم زبیدی خوش کنم گلزار شیرازی
کردن	ز شا عر همه غائبان حاضرند	خوش آنانکه خوش کرده شاعرند
گذشتن	عمر گر خوش گذر زندگی خضر کم است	در بنا خوش گذر نیم نفس بسیار رفیع مشهدی
گفتن	خوش گفت پرده دار که کس در سر کانیست	سعد شیرازی

مصطلح

له خوش باشد، جمله ایست خبریه که بمعنی انشاءیه آید، یعنی بیا (امرا از آمدن) ۱۲ بار له خوش پیچ، شخصی که صافیت و دوزمانش باشد، خوش بچایی، صاحب سلیقه ۱۲ بار له خوشخوار، دوازده خوش ذائقه ۱۲ بار له باادخوش دارم، یعنی با احوال خوش دارم ۱۲ بار هه خوش کردن، مرغوب و پسندیده کردن، و خوش کرده شاعر،

کنایه از ممدوح بود ۱۲ بار

عکس با من آن پسر خوش دارد دامن روزانی

مصدر	صله	شاعر
گواریدن ^{۱۵}	بدین خوبی زلال خوشگواران	چرمی ریزی بهر خاکه چو باران
نشستن ^{۱۶}	صریح بود کدک خوش نشین	ندارد چسان گریه در آستین
نشستن ^{۱۷}	سیرگه خوش نشینان حیا آئینه است	رو بخود کن خار خار گل چو آزارت کند
خوشامد چایلو سی ۱۲ بار عجم		
شنیدن	تعظیم مابحر تبه کرده است یار	کز مدعی نهر خوشامد شنیده ایم
کردن	چون خوشامد نکم زان که بد آمد کفرست	خاصه جانیکه حقیقت بود اینجا گفتار
گفتن	بدرویش نماند خان خانان موی کنی آری	خوشامد گونه تبار و خشم در میان
خوشه معدن		
آوردن ^{۱۸}	چو کشت عافیت خوشه در گلو آورد	چو خوشه باز بریدم گلو ی کام و هوا
برداشتن	شمع روشن شد چو اشک از دیده بینا نشاند	خوشه بردا هر کس دانه اینجا نشاند
بستن ^{۱۹}	این قطر با که بر قره ام خوشه بسته بود	چشم شوق لعل لبست دانه دانه سا
مصطلح		
۱۵ خوش گواران، بمعنی خوشگوار ۱۲ از بهار ۱۶ خوش نشین، یکیک هر جا خوش آید و همه جا بنشیند ۱۲ بهار ۱۷ خوش نشین، شعله که در شهر یاد همه بطور خود معاش کند، بندی آن را خوش یا گویند ۱۲ بهار ۱۸ خوشه در گلو آوردن کشت، بخت شدن و نزدیک در رسیدن کشت ۱۲ بهار ۱۹ خوشه بستن دانه، کنایه از جمع گردیدن دانه ۱۲		

مصدر	صده	شاعر
جستن	از	در مرغ و فاب ازین حاصله دگر فقیر دلهوی
چیدن		چون سوختار دیده بخرمن قتاده ام
دواندن	به	کز خرمن ریش خجالت انبار کنی
کردن		بهار عجم
یافتن		زهر خرمنه خوشه یافتم
خوض در رفتن بچینه بلفکر ۱۲ بهار عجم		
نمودن	در	آشنا دشمن خود آن خوض نتواند نمود
خوف بافتن ترسیدن، و ترس ۱۲ بهار عجم		
خوردن	از	نه ترسه از گذراشک سائل کردی
دادن		پروانه راز آتش دادن نهیب تاکی
کردن	از	فرزانه ایم خون زد دیوانه می کشیم
خون معروف، و قصاص ۱۲ بهار عجم		
آشامیدن		کاین دل و گناز در گمان بستر اندازد
مصطلح		
له خوشه بگلو دواندن کشت، پنجه شدن، و نزدیک در و رسیدن کشت ۱۲ بهار له خوشه کردن دانه را،		
کنایه از جمع کردن دانه را ۱۲ له خون آشام، کنایه از ظلم، و دل آزار ۱۲ بهار		

مصدر	صلہ	شاعر
آشامیدن	امروز کسے نیست کہ دے میکده عشق	باشانی خون جگر آشام بر آید شانی شہد
آمدن ۱۵	چنان باموش از عشق اود اغم کہ چو سیم	ز داغ لاله ہائے تہتم ناخسرخون آید حسی بافتی
آمدن ۱۶	نخونم بچوش آمدہ تا خون گرفتہ	سرخون گرفتہ ام تو چرا خون گرفتہ حسین کاشی
آوردن ۱۷	خون دل در ناخن آوردن	بہار عجم
آوردن ۱۸	زہرہ ز رشک دل در بن ناخن آورد	خانقاہ شیروان
افتادن ۱۹	چنین گویند کین رسم نوافتاد	کہ شیرین کشت و خون بر خسر افتاد خسرو دہلوی
افتادن ۲۰	بہوئی نافہ کاخ صبا زان طرہ بکشاید	ز تاب جہد شکینش چہ خون افتاد در دہا حافظ شیراز
باریدن ۲۱	خار اگر ریزند ارباب جسد در دیدہ ام	مایہ بینش بود در چشم خونبارم چو شمع صفا صفا
بر آوردن ۲۲	ہر گاہ کہ مطرب بنواچنگ بر آورد	خون از قرۃ عاشق دلتنگ بر آورد شام شہد
بر آوردن ۲۳	کہ خونے بر آرد ز قیفال او	دگرگون نباشد ز تب حال او طغرل شہد
بر آوردن ۲۴	خون بلبل را نہ پنداری کہ گل مال کرد	روزگارش از بن ناخن برون می آورد عشقانی صفا

مصطلح

۱۵ خون آمدن از چیزے، خون بر آمدن ۱۲ بہار ۱۵ خون بچوش آمدن، بر رغبت و شوق افزودن ۱۲ بہار

۱۶ خون دل در ناخن، و در بن ناخن آوردن، سینہ خراشیدن، و نیز گریہ کردن ۱۲ بہار ۱۶ خون افتادن

بر کسے، کنایہ از واجبات قصاص شدن ۱۲ بہار ۱۶ خون باریدن، معروف ۱۲ ۱۶ خون بر آوردن، فصد کردن،

درگ زدن ۱۲ بہار ۱۶ خون از بن ناخن بر آوردن، انتقام گرفتن ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
۱۰ بردن	از	ریخت خونم را و برد از پیش آن سید کدیش
۱۱ بستن	از	خون چون من ناگسرا توان دن ز پیش وحشی بافقی
۱۲ بودن	از	از چاک سینہ بسین خونم دو انداشت کلیم ہدانی
۱۳ پاشیدن	از	چنین کن دست حشر آتش از غصہ خون بلا شاپور طرک
۱۴ پالودن	در	زمین بچو روے خراشیدہ بود اسکطوسی
۱۵ تراویدن	از	تا دست بخون چون منے نالائی طلحہ مروزی
۱۶ جستن	از	خون تراویدن
۱۷ جوشیدن	از	کہ با تو حرف شہیدان عشق می گوید
۱۸ چکانیدن	از	کہ خون شبنم تر ز آفتاب می جوید صاف صفا
۱۹ چکیدن	از	برند از انجمن مشتبہ شمع کشتہ بیرونم نقاشی از
۲۰ چکیدن	از	لگاہ کن کہ چہ خون می چکانم از گنقاہ غنی شیرازی
۲۱ چکیدن	از	رگ چراغ ز دم خون آفتاب چکید قاسم شہد
۲۲ چکیدن	از	خون سلاح جامہ بیالیش چکید بہ

مصطلح

۱۰ خون از پیش بردن، کشتن کس را و از عمدہ جواب آن بر آمدن ۱۲ بار ۱۰ خون بستن، بستن خون

۱۲ بار ۱۰ خون جستن از کسے، قصاص گرفتن، مقابل خون بخشدین و قصاص گرفتن ۱۲ بار ۱۰ خون سلاح

جامہ بیالیش چکیدہ، یعنی سخت و دست جہان را دیدہ و تجربہ کردہ ۱۲ بار

۱۰ بر ہر گل زمین کہ چکیدست خون ما ۱۲ صائب

مصدر	صله	شاعر
خسپیدن ^{۱۵}		خوابت آرنگین قباخسپیدن ^ع خون ^ع علوفه فرج اباب
خریدن ^{۱۶}	از	بھارجم
خفتن ^{۱۷}		کہ خون خفتہ ما مشکناں مری بالیست ^ع قاسم مشہد
خوابیدن ^{۱۸}		کفن ہا شہیدان لبتہ بر اطراف محلما ^ع والہ ہروی
خواستن ^{۱۹}	از	کہ در روز جزا خواهند خون ^ع شہیدان ^ع قضا تیرازی
خوردن ^{۲۰}	از ^ع	نہ در جو زدم نے برا احسان رفتم ^ع عفی تیرازی
خوردن ^{۲۱}		مگر از غریبے و بیچارہ ^ع نظام گنجوی
دادن ^{۲۲}		در دے زلفہ در درگرمید ہمارا ^ع قضا تیرازی
دادن ^{۲۳}	بہ	دہد خون خود را بآن شوخ مست ^ع طغر آشہد

مصطلح

لے خون خسپیدن، و خفتن، و خوابیدن، در معرض باز پرس نیامدن آن و خون خفتہ، خونیکہ بکل کردہ باشند، و باز پرس آن ننگند ۱۲ ہمار لے خون خریدن، و خلیستن را از قتل رہانیدن بجزیے ۱۲ ہمار لے خون خواستن، قصاص خواستن ۱۲ ہمار لے خون خوردن، بمعنی خون آشامیدن ۱۲ ہمار لے خون خوار، و خونخوارہ، ظالم دل آزار ۱۲ ہمار لے خون دادن، بخشیدن خون، و قصاص نگرقتن ۱۲ ہمار

عہ دیدہ خون گشت، و خون بنی خسپ ۱۲ مولوی رومی عہ تاجند خون دل خورم از آرزوے خلیش ۱۲ باقر

مصدر	صله	شاعر
داشتن ^{۱۰}		گلها بزرش شهر مرغان خرنده اند صا صفا
داشتن ^{۱۱}		چشمان تو هنگام نگاه از قره کاری صیدی هر آن
داشتن ^{۱۲}		همچو عقرب خون ندارد که بر کف اندیشه است فخلص شش
داشتن ^{۱۳}	در	بها بجم
داشتن ^{۱۴}		خورده ام خون شراب لال گون دانسته ام فغان شیری
داشتن ^{۱۵}		گریه شیشه خون در اندازد عرفی شیرازی
داشتن ^{۱۶}	از	برو زمین خون دویدن گرفت قاسمی گونا باکو
داشتن ^{۱۷}	از	خون دل من از بن ناخن بدوید خسرو دهلوی

مصطلح

۱۰ خون دار، هم قاتل، و هم دارت مقتول ۱۲ بار ۱۳ خون ندارد، یعنی خوش بدست، و قصاص ندارد ۱۴ با
 ۱۵ خون در بدن ندارد، یعنی بے غیرت و بے حمیت است (و منقول از مجمع التامیل) ۱۲ بار ۱۳ خون در اند
 خون ریختن، بعضی از محققین، در شرح این بیت نوشته اند که استعمال انداختن، با سلاکات و مالکات در نظر نیامده،
 و این محل تا مل است ۱۲ بار ۱۳ خون دویدن، روان شدن خون ۱۲ ۱۳ خون از بن ناخن دویدن،
 در کمال محنت و تعب بودن ۱۲ بار

۱۴ ز شرم خون دودم از بدن بجای عرق ۱۲ انوری

مصدر	صلا	شاعر
رسیدن ^۱	بہ	بناخن رسد خون دل بحر و کان را
رفتن ^۲	در	جائیکہ پچو آب رود خون زیر کان
رفتن ^۳	از	از دیدہ ام کہ الم نفس خون نمی رود
ریختن ^۴	از را	بسکہ دیدہ یدہ ریختم خون دل خراب را
ریختن ^۵	عجہ	میرہ خون من آبت بروز گار خزان
زدن ^۶	بہ	چاہکے اگر از نصف شکر برون فتاد
زدن ^۷	در	جرعہ جرعہ خون دل باید زد در نیم شب
ساختن ^۸	بہ	اگر زخارہ کنی دل بعشوہ خون سازد
ساختن ^۹		کسے خود جان نہ روا نشیوہ آنچہ خون ساز
ستر دان ^{۱۰}	از بہ	ہمین ستر در زخار خون دیدہ بدست
		کہ ہر معذرتش معن و نعمان نماید
		از بودن فغانی شیدا چہ دیدہ اند
		سیلے تمام ز ہز ہجیون نمی رود
		اگر یہ گرفت در چنانچہ آفتاب را
		مساعت کن بامس بر ز خون زبان
		اگر خون دل نہ نیم میدان در بیغ نیست
		تا بدست فکر در شب شب چرا آوری
		حریف نیست کسے ترک بجکلاہ مرا
		اگر قصد کہ دارمی مہجانی کشتہ نازت
		بخوان دیدہ دہ انگشت خویش کردہ خفا

مصطلح

۱ خون دل بناخن رسیدن، کنایہ از سیدہ خراشیدن، و نیز گریہ کردن ۱۲ بار ۲ خون رفتن، مراد خون چکیدن
 ۳ از چیزے ۱۲ بار ۴ خون ریختن، لازم و متعدی ہر دو آ ۱۲ بار ۵ خون زدن، خون خوردن و خون افشانیدن
 ۶ ۱۲ بار ۷ خون ساز، کنایہ از قاتل، و کشتہ بے تعریب، و بے تعصیر ۱۲ بار ۸ خون ستر دان از چیزے، و دور کردن خون

از دے ۱۲ بار

عہ خنجر عشق خون من ریخت بجاکپاے تو ۱۲ کا تبی نیشاپوری

مصدر	صله	شاعر
سوختن	در	خون در رگ ریشۀ دم سوخت چنان
شدن	از به	خون شد نکه از حسرت رویتو بچشم
شدن	در	رشتکِ عشوقی اگر اینست در دلش
شدن	بر	در طریق ماکه نعل دارگون خضره ست
شستن	از	زان کشتگان نیم که خواهند خون بخش
فروختن		خون فروش
فشاندن	از	ز دو دیده خون فشاندم که نظر کنی نکردی
فگندن	بر	بهر قتل من شوریده شود دشمن خویش
فگندن		در آرزوے آنکه بسے بر لبست بنهند
فگندن	در	چون کشتی ز حکم تو اندیشه کرده است
کردن	چه	شب بجزرت چو دانی بادل مضطرب چون کردم
		کزدیده بجای اشک خاکستر نخت
		چون مرغ گرفتار که در دام بمیرد
		در میان شیشه و پمپان خون خواهد شد
		بیشتر خون بر سر تیغ تنافس می شود
		ما خون خود را من قصاب شسته ایم
		بهار بم
		بره تو خاک گشتم که گذر کنی نکردی
		خون خلقی مغن بیده برگردن خویش
		خون در دل پیاله و ساغر فگنده
		خونش فگنده بیم سنان تو در جگر
		فشردم آنقدر در سینه تنگش که خون کردم

مصطلح

له خون شدن، جگ شدن ۱۲ بار ۵ خون شستن از چیزے، دو کردن خون از دے ۱۲ بار ۳ خون فروش،
آنکه خون مقتول را بچینه سسل معاوضه کند ۱۲ بار ۵ خون در دل کسے، و جگر کسوفگندن، کنایه از آزار دادن ۱۲

ع به گلو، گفنگو خون کنند ۱۲ ظهوری

مصدر	صَله	شاعر
کردن ۱۵	در	این کنج لب و کنج دہانی کہ تو داری صا اصفیانی
کردن ۱۶	از	در آن زمان کہ کند و سر لب پان سنج
کردن ۱۷	در	در میان عندلیبان گل مگر خون کردہ است مفید بلخی
کشادن ۱۸	از	بہار عجم
کشودن ۱۹	از	در آنجا زخم را بستیم خون او کشود اینجا سلیم طرانی
کشیدن ۲۰	از	چون ز گس تو خونی بیباک نباشد علی خراسانی
گردیدن ۲۱	از	گر بدانم کہ گریہ را اثر است کامی شیرانی
گرفتن ۲۲	از	بہار حسن تو رنگ از لب پیا کہ گفت علی خراسانی
گرفتن ۲۳	از	نبود ارچہ بر جاسے خود استوار فرخی سیستانی
گرفتن ۲۴	را	کہ خون گرفت ست کاید بہ پیش خسرو دہلوی
گرفتن ۲۵		گفت قبح کہ مر ترا خون دل زان گرفت بدر چاچی

مصطلح

۱۵ خون در جگر کسے و در دل کسے کردن، کنایہ از آزار دادن ۱۲ ۱۵ خون کردن، کشتن ۱۲ بار ۱۳
 خون کشادن از چشم، خون گریستن ۱۲ ۱۵ خون کشادن و کشیدن، فصد کردن ۱۲ بار ۱۵ خون گرفتن از کسے
 قصاص گرفتن ۱۲ بار ۱۵ خون گرفتن از چیزے، خون شدن (لازم است) ۱۲ بار ۱۵ خون گرفتن کسے را واجب القتل
 شدن ۱۲ بار ۱۵ خون گرفتن، با انتقام خون کسے گرفتار آمدن ۲ بار

مصدر	صلا	شاعر
گرفتن ۱۰	خونم بچش آمده تا خون گرفته	از حسین کاشی
گرفتن ۱۱	اگر نسیم سحر بر ختن گذار کند	در زرشک مشک چه خونما که در جگر گذر
گرفتن ۱۲	بگذارد تا بگرید خون	عبید دیده تنها بر اے دیدن نیست ولی شربت بیا
گشتن ۱۳	اے بر خط جالت خورشید بر نهاده	دگر از هواے لعلت خون گشته جام باه رکن سمنانی
گشتن ۱۴	دل گشت خون داد بگریه منرا چه چشم	چشم بلامی دل شد دل شد بلا چشم فغانی تیر از
مالیدن ۱۵	نماند از گریه بسید در دل نقد خونم	بر که گر خواهم بزم داد خواہا بر جبین بالم تجلی لاجائے
ماندن ۱۶	در ساغر قیام لاله گون مباد	بر خونم برو نماند کہ بر روش خون مباد شام شمس
مردن ۱۷	هر کش را بآن لب جان بخش خورده است	آب حیات در نظرش خون مرده است غنی کشمیری
مکیدن ۱۸	خون گرم از ریشہ دل مے کم	جام زہر از شیشہ جان مے زخم عونی شیرازی
نشاندن ۱۹	چرا ہوا کبت خون من بچش آورد	اگر نشاندن خون از خواص غنابست طغیر یابی

مصطلح

۱۰ خون گرفتن، رگ زدن ۱۲ ہمار ۱۳ خون گرفتن در چیزے، بے شدن خون ۱۴ ہمار ۱۵ خون بر جبین مالیدن

رسم بود کہ داد خواہان خون مقتول را بر جبین خود مالیدہ پیش داد و میرفتند و داد می خواستند ۱۶ از بآلے خون برو نماندن

نهایت ضعیف و بی طاقت شدن ۱۷ مصطلحات ۱۸ خون مرده، خونیکہ از رسیدن ضرب در بدن جمع شود و جاری نباشد ۱۹ ہمار

۲۰ خون نشاندن، مشکستن جذب خون ۱۲ ہمار

عہ خون از رگ من نشتر فساد گرفته ۱۲ علی عہ از تیغ کہ بر کشتہ خود خون گرید ۱۳ شمس الدین ساوجبی

مصدر	مصله	شاعر
نشتن نوشیدن	از	خود دہلوی کرتہ دم رنگ دگر گونہ بست بفضل چنین خون نہ نوشد کسے چرا گام گلگون نہ نوشد کسے
حومی بود او بمجمل عادت ۱۲ بار عجم		
بردن	ع	خوردہ نگہ دار بکم خوارگی نظامی گنجی
دادن	ع	ز بسکہ وعدہ او بخوبان نظام داد بوصل او چو رسم باز چشم بر راہم نجا اصغرائی
داشتن	ع	گوئی کہ ہست مردم چشم چو آب جو یا خود چو ماہی ست کہ دارد آب خو عنصری بلخی
شدن	ع	توئی در پیش چشم دیدہ ہر سو یکہ من دام بخوبان بدیدم خوشد عجب یکہ من دام خود دہلوی
کردن	ع	در دفتر طبیب خرابات عشق نیست اے دل بدر دو کفن نام دو امیرس حافظ شیرازی
گرداندن	از	ز زندان ماہ کنگان چو خود متنا نگر داند نخواہد کسری در سنگ فت از باد آتش را صا صغنائی
مصطلح		
لے خون نشتن، ترجمہ محاورہ ہندی ست بمعنی خون دادن از راہ اسفل چنانچہ در بو اسیری باشد، و امیر خسرو دہلوی از راہ کمال قدرت بستہ و مراد از بلبل جانورے داشتہ کہ در ہند بہمن نام شہرت دارد، چو رنگ پر باے گرد اگر دسوار مخمور بود نہ بلبل ولایت کہ عاشق گل ست ۱۲ بار لے خون نوش، ظالم، دل آزار ۱۱ بار		
عہ باوصالم بیشتر خمیدہ ۱۲ میلی عہ با در دو تو خود ارم حاشا کہ دو خواہم ۱۲ جامی سہ بخردی داشتی خودی بزرگان ۱۲ جلال یزدی للعہ چنان خو کرد باناز آفرین قدش خواہد ۱۲ طالب آبی		

مصدر	صلمہ	شاعر
گرفتگی	صائب نازدایہ بے مہر فارغ ست	طفلی کہ با مکیدن انگشت خو گرفت مناصفہ
خومی بو او معدولہ ایضاً بو او معروف، عرق بدن ۱۲ بہار عم		
بر آوردن	فرد زندہ گردیم چون گل بمی	بہ از بآن کوزہ از گل بر آریم خوی
چکاندن	حسن عمل نشانہ شرم ست و باز گشت	از نے آنکہ خوی چکاند ز رخ شرم سار شد
چکیدن	گر چشم مست یار بہ بیند غزال صین	از خوی خجالت از بن ہر موئی او چکید
چیدن	بگاہ موج عطایت فلک تو خجالت	از باستین سحاب از چین ہم چید
دویدن	چون خجالت بر کسے غالب شود	از خوی دود ناچار اور از سام
ریختن	چو ریزند خوی از رخ آتشین	از زند جوش یا قوت سرخ از زمین
زدن	میرد خورده آن خنجر سیراب بکف	از عاشق دل شدہ گوازد دل جان دہشت
فتادن	لالہ فرو ریختہ در پیش باد	از خون خود آنجا کہ خوی گل قتاد
فتاندن	تو پانی ہمیلدن من ست شوم از جان	از تو خوی فتانی از رخ من چکانم از دل
کردن	در جنب جگر سوزی سخر چہ نمائی	از اے شمع من از شرم تو خوی کردہ ام شب
مصطلح		
لے خوی بر آوردن از کسے، خجل گردانیدن کسے را ۱۲ بہار ۱۳ خوی چکیدن، پاک کردن ۱۲ از بہار ۱۳ خوی دویدن		
خجل شدن ۱۲ بہار ۱۳ خوی زدہ، عرق آلودہ ۱۲ بہار ۱۳ خوی کردن، از بدن عرق بر آوردن ۱۲		
عمہ کہ خو گرفت دل من بگوشتاے غمش ۱۲ خسرو عمہ گرفت در بزرگی خوی خودی ۱۲ جلال یزدی		

مصدر	صلہ	شاعر
گرفتن ۱۰	از	آن سروسچی چون قبح می گرفت
نشان دادن	بر	مشکل که بشعر ریزی رطوبت خوے نخلت بر جبین منکران نہ نشاند ظہیر تفرشی
خویش و خویشستن مراد خود، لیکن در عرف حال در معنی خود خویش تفادت است چرا که خود فاعل فعل و مبتدا واقع شود بخلاف خویش زیرا که میگویند خود میکند و نمیگویند خویش میکند و بمعنی من ۱۲ بہار عجم		
باختن ۱۰		بیاع متاع خویش بازان
داشتن ۱۰		کے بہتر از خویشستن دار نیست
دیدن ۱۰		بزرگان نکردند در خود نگاہ
دیدن ۱۰		پردہ فرخ بر گیر تاشوی خود پرست
زدن ۱۰	از	دستش بداع عشق ہمہ دور از آتش است
ساختن ۱۰		این بان بامن نمی سازد و گر نہ پیش ازین
کشتن ۱۰		بخندہ گفت کہ من شمع جمع امی سعدی
نمودن ۱۰	از	عیب از پس صدر پردہ کند خویش نمائی
مصلح ۱۰ خود گرفتار، عرق بدن بر آوردن ۱۲ ۱۰ خویش باز کند از فانی فی اللہ ۱۲ بہار ۱۰ خویش دار مال اندیش کہ با حقیقت تمام معاش کند ۱۲ ۱۰ خویشستن بین، مغرور و متکبر ۱۲ بہار ۱۰ خویشستن زدن بر چیز، بمعنی خویشستن رازدن بر چیز ۱۲ بہار ۱۰ خویش را ساختن، خود را لے و تعلق کردن ۱۲ بہار ۱۰ خویش کا، خود نماے ۱۲ بہار		

مصدر	صده	شاعر
فصل یاب		
خیال بالک گمان، صورتیکه در خواب یا بیداری تخیل شود و عکس که در آب آئینه نماید ۱۲ بهار عجم		
آمدن	بجواب آمد خیال و کشیدم در غلنگش	خزان می گشت دیدم مسجد و گلشن گلش علی سمنندی
آمیختن	خیال و آن گل آسپهان آسخت با جام	که بعد از سوختن خاکستر من کج آن دارد معجزی یزد
آوردن	زیرنگ این پرده دیر سال	خیالی شد چون نیلارم خیال نظام گنجوی
افتادن	فغانی زین نظر بازی سینه نامه ات تا که	خیالت با خط نو خیز و خال فتنه زاد افتد فغانی شیرازی
اندودن	باز شاه از دل خیال اندود	در عجب ماند کین چه شاید بود خسرو بلوی
باختن	ببسم نهانی که زدی گیریمین	مژه خیال بازم چه که کسفت مشب فغانی شیرازی
بافتن	خیال بافی از ان شیوه ساختم طالب	که اختراع سخنهاے خوش قماش کنم طالب آملی
برانگیختن	خیال بر انگیزم از پیکرے	که نار و چنان بیج باز گیرے نظام گنجوی
بستن	نه خیال غنچه بندم نه به گل کنم نظاره	که مرادل فکر و جگر است پاره پاره فغانی شیرازی
مصطلح		
له خیال ندود، و خیال از و خیال باف، و خیال بند، هر کدام معروف ۱۲ بهار		
عه هر شب از صد سوے در می آیم در دل خیال ۱۲ خسرو عه ز خود روم چو بدل آورد خیال ترا ۱۲ لطفی مع خیالش در نظر آورده ۱۲		
گرد او گردم ۱۲ نیازی للع خیال نوک مژگانست گرافتد در دل دریا ۱۲ افضل		

مصدر	صله	شاعر
پنچتن لہ	در	بسیار خیال پنچم و خام افتاد شجاع آباد
تراویدن	از	ہر ورق در جیب تابگذار شتم تصویر داشت قاسم مشہد
خاستن	از	کہ از تاج سرفرازان خیالی خام می خیزد بید عظیم آباد
داشتن	عہ عہ از	جزین خیال ندارم خدا گواہ نیست حافظ شیرازی
دیدن	از	خیال نگر مسست تو بیند اندر خواب
رسیدن	در	با صفت تو عقل لاف کمال کے رسد خسرو دہلوی
رفتن	از	بیہات ازین گوشہ کہ معمور نماندست حافظ شیرازی
ریختن	از بہ	خیال قرب و خارش با گل آمیخت ناظم ہروی
زدن	بر	برگ جانم خیال غمرہ قلاب زد شجاع اصمٹا
ساختن		پیغام دہ خیال سازان فیضی اکبر آباد
سنبجیدن		دین ہنر در دلش نمی گنجید خسرو دہلوی
فشردن	بہ	بہر کجا کہ لگا ہم فتاد رشک ختن شد قاسم مشہد
کردن		تو دست کوہ من بین و آستین دراز حافظ شیرازی

مصطلح لہ خیال پنچتن، طبع و توقع داشتن ۱۲ ہمار

۵۵ ہل خیال تو دارم خواب چون نشوم ۱۲ دمی عہ دار و بخود فکر دہانش خیالگر ۱۲ غریب مرزا سہ باکے دقتے

خیالے دہاشتم ۱۲ خسرو لعلہ نہ کمیاست کز بیچکس ندید خیال ۱۲ عصارہ

مصدر	صده	شاعر
کشیدن	جامی با از ان لب نوری رسیده است	یعنی خیال و بکش ایدل نفس بکش وحید قزوینی
گذشتن	خیال رویتواند ضمیر من بگذشت	مرا چو آئینه شد مغز استخوان روشن کمال اصفهانی
گرداندن	گرد و خیال یار همه گرد چشم من	آرے خیال دوست نگر داندا نشان مسعودی
گردیدن	در خیال شرم بهم بدل چنان گردید	کو اشتیاق تو ام آب در دهان گردید شانی مشهدی
گشتن	از غم عشقت مرا تن نه جانمانده است	این خیال گشته و آن یک گمانی مانده است حسینی هروی
گنجیدن	حیران فوسازی عشقم که خیالت	از دیده درون آید و در سینه گنجد فیضی ابر آبادی
ماندن	در دیده ام خیال رخ خوب یار ماند	این نقش بر چهره لیل و نهار ماند فطرس مشهدی
نگاشتن	بر دیده خیال دست بنگاشته ایم	دیدار بدان خیال بگماشته ایم مسعودی
نمودن	چه چالوک و تیت باز می رگال	که در پرده داند نمودن خیال اسکطوی

خیانت و غلی و ناراستی ۱۲ بهار عجم

کردن	راستی پیشه خود کن که خیانت کردن	در دیوار جهان را عیسی میسازد مناصف هندی
ورزیدن	هر که خیانت ورزد دستش از حساب زد	سعد شیرازی

خیر نیکو و نکوئی ۱۲ بهار عجم

اند و ختن	آنکس که بد یار و درم خیر نمیند و خت	به سر عاقبت اندر می یار و درم کرد سعد شیرازی
-----------	-------------------------------------	--

عه بر دل من تا خیال آن پری بیکر گذشت + کافرم گرد خیال صورت دیگر گذشت ۱۲ سلمان

مصدر	صله	شاعر
دادن	چو گویمش که بگیرم دل از تو گوید خیر	خداش خیر دهد آنکه خیر می گوید تاثیر مصفا
داشتن	همه خیر دارد دل آرام لیکن	در لیا که با ما وفا می ندارد حافظ شیرازی
داشتن	موسم گل بخودی بار اشگون دانستم	در خیر خود درستی دشو و جنون دانستم از رزوا که آباد
دیدن	ز راحت دل آزرده خیر دید	از زخمی ز شمشیر جور می خرید طغیانی
کردن	یارب چه خیر میکنی ای بادشا که حسن	که ز پیش در که تو گدا کم نمیشود فغانی شیرازی
یافتن	ز دل زبده فروشان نیا فتم خیر می	از غبار دامن زندان جامه چاک ندم
خیر باد کلمه ایست که وقت رخصت گویند ۱۲ بار بخم		
کردن	ما خیر باد لذت پر و از کرده ایم	تعوذ بالچنگل شهاب ز کرده ایم صفا و مصفا
گفتن	بافت بر ما با خیر باد می توان گفتن به	ندیدم آفرین در آشنای جانی نگاهش را آفرین لاجورد
خیره بالکسر حیران، و سرگشته ۱۲ بار بخم		
خندیدن	خیره خند	بها بخم
گشتن به	جهان سوز و بے رحمت و خیره گشت	ز تلخیش رو به جهانی ترش سعد شیرازی
ماندن	چون بخت تیره گشت بهوش رخ مهر	چون عقل خیره ماند بیدر ه صواب جمال مصفا
مصطلح ۱۵ خیره خند، بهره خند ۱۲ بار ۱۵ خیره گشت، بے سبب و بے تقریب گشته ۱۲ بار از بهار		
عه خیر باد صبر باید گفت ایوب مرا ۱۲ آرزو		

مصدر	صدا	شاعر
خیمه بالفتح، خانه پلاس یا کرپاس ۱۲ بهار عجم		
افگندن ^۱	بسیگن خیمه تا محل برانند	که همراهان این منزل روانند از بهار عجم
انداختن ^۲	توقه شیشه طبل کوچ زند	هوشش را خیمه بر سر اندازد عرفی شیرازی
بردن ^۳	خیمه بصحرای بردن	بهار عجم
بردن ^۴	خیمه بصحرای بردن	"
برکردن ^۵	در سوادے بتازگی چو بهار	در بهار خیمه بر کرد کاروان سالار خسرو دهلوی
برکندن ^۶	مگر به تیغ اجل خیمه برکنم ورنه	به رسیدن از در دولت ز رسم و راه حافظ شیرازی
برپاکردن ^۷	خیر آمدن لشکر خاست بدشت	از بهار خیمه از آبله گردست دهد برپاکن غنی کشمیری

مصطلح

۱- خیمه افگندن، فرود آوردن خیمه استاده، در پیاکردن خیمه، خان آرزو، میفرمایند که "اگرچه استعمال خیمه افگندن در معنی فرود آوردن خیمه استاده، است چنانکه در شعر بسیگن خیمه الخ، لیکن گاهی بمعنی برپاکردن، هم متعل می شود، علی الخصوص چون معنی توقف، و اقامت در موضعی ملحوظ باشد، چنانکه بگویند که پادشاه برکنار دریا خیمه افگند و این را در عهد هند چهاونی گویند، پس خیمه افگندن از عالم چه افگندن بود؟ درین ماملست چه بدین معنی افگندن، ترجمه عبارت هندی می شود و این در فارسی ستر نیست ۱۲ بهار ۲- خیمه برانداختن، منضوب گردانیدن ۱۲ بهار ۳- خیمه بصحرای بردن، غایب شدن، پنهان گشتن، و آشکارا شدن و پدید آمده بودن ۱۲ که انی البرهان ۴- خیمه برکردن، نصب کردن خیمه ۱۲ بهار ۵- خیمه برکندن، فرود آوردن خیمه استاده ۱۲ ۶- خیمه برپاکردن، نصب کردن خیمه ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
داشتن	با	عارف ندانی میخ را در دل ده در گل زده آرزو کبر آباد
دوختن		بهار عجم
زردن ^۱	در عجم	جلوه باد نظر مردم کنعان داریم صفا صفهان
زردن ^۲		بهار عجم
زردن		"
زردن		"
کشیدن ^۱	بر	نیمه بر فرق هفت طارم کش بدر چای
کندن		بهار عجم
گستران ^۱	بر	برگشان چون قاصد الطاف فی تحت النخيل سلام حاجی
بشتن		که پیش آهنگ شد بیرون زمزل ملا جامی

مصطلح

۱- نیمه زدن، و کشیدن، و گستران، نصب کردن نیمه ۱۲ بهار ۲- نیمه در خرابی زدن، بیکار گشتن، و سفر کردن، و بیابک و بی شرم بودن ۱۲ بهار

عنه تا چون گلبن پس ازین نیمه بگذرانیم ۱۲ نظیر عنه حساب یل اشکم نیمه برالاسه گردون زد ۱۲ رشدی

تمام شد

اعلان

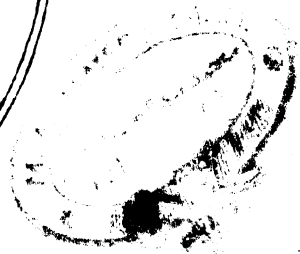
ارمغان آصفی

کے تمام حقوق بذریعہ رجسٹری باضابطہ محفوظ ہیں کوئی صاحب قصد
طبع نفر مائیں، جس کتاب پر مشتمل کی مہر یاد ستخا منہوں گے وہ
مسودہ خیال کیجائیگی

المشہور

محمد عبد الحمید خان

آگرہ



والله هو الغنى الحميد

ارمغان

ملقب بہ

ارمغان آصفی

حصہ

تالیف

عالیجناب مولانا محمد عبد الغنی خان صاحب غنی مؤرخ آبادی

سلمہ اللہ العالی القوی



بہ تصحیح ہند بیچدان محمد عبد الحمید خان عفاعنہ اللہ اللنان



در مطبع منبع النور اگر ہا ہتمام نصیر الدین احمد چاپ کر دیا

۱۳۲۳ھ

والله هو الغنى الحميد
ارمغان

ملقب :-

ارمغان آصفی

حصہ

تالیف

عالیجناب مولانا محمد عبد الغنی خان صاحب غنی مؤرخ آبادی

سلمہ اللہ علی القوی

ب تصحیح بن علی محمد عبد الحمید خان خفاعة اللہ الننان

دستخط مطبع النور اگرہ باہتمام نصیر الدین احمد چاپ کر دیا

۱۳۲۳ھ

بسم الله الرحمن الرحيم

باب دال محمله

فصل الف

داد عدل، وعطاء، وفریاد، و ناله، ۱۲ بهار عجم

مصدر		صله	شاعر
بخشیدن	بنام بزرگ ایزد داد بخشش		نظام گنجوی
بردن	تا چند کسی داد برد برد ایزد	بر	سنجر کاشی
برخواستن	ز رفتار الا مان از عالم ایجاد برخیزد	از به	صفا اصفهانی
خواستن	باز پسان را فکن از پیشگاه	از	ملاحامی
دادن	منم که داد لم داد هرزه افشانی	از	فوقی یزدی

عه فصل گل داد فراغت ز محراب دهید ۱۲ وال شیرازی

مصدر	صده	شاعر
دادن		اگر تو می ندی داد روز دادی هست سعد شیرازی
دیدن		ز بیدادی تیغ من یاد کن حاسمی گوناباد
زدن	از	آن دل که ز جرعه زده داد اسیر لاهی
زدن		داد این آهوی حرم نزنند نیکو تر خیزد
ستاندن	از	تا از تو داد من بستاندم حبیب تو شفا آصفه
سندان	از	بستد آخر ز دور گردون داد کمال آصفه
کردن		تو داد و دهش یافت این نیکوئی فردوسی طو
کردن	از بحر	که کند حرف مرا گوش که فریاد کنم مولوی بیستا
کردن		خواه فرمانم فرما و خواهی داد کن خسرو دهلوی
گرفتن	از	صبر آن ام که خاک درخش پیدا شود صفا آصفه
دادخواهی انسان خواستن ۱۲ بار عم		
کردن	بر سر کوشش قیامت دادخواهی میکند بر	مشت خاکی هم ز بار چهره سودم کاشکی سالک فردوسی
دار و مدار مدارات و مصالحت و موافقت ۱۲ بار عم		
کردن	آسمان کرد میسکنم من هم با	با مدارش کمال دار و مدار واله هروی
فتادن	که چون رفت آینده ر و میان از	برافت اودار و مدار از میان باقی جایی
عه چو امن اینم بر در که تو داد کنم ۱۲ محشم کاشی		

مصدر

صله

شاعر

دار و ترجمه دوام دارد در مآثر شرب و این نیز در هند و ستاد کنش ابلح ست ظاهر در دلاهم
 بدین معنی آمده باشد و تدبیر و معالجه و بالعقل از دن بمعنی آمیختن و نوره که بر آرد در شکر و بر اندام مانند آب

افگندن	بجام دارد و میبوشی افگنید که باز	به	خراب سوسه چون ز چند خویشتنم	عرفی شیرازی
بخشیدن	روزی که گفت دار و سه حرم آن بخشید		از حال من شکسته دل یاد آور	کمال اصغری
چشیدن	تلخ است بے توبه بر دل غم فروزده را		نتوان چشید دار و می ناز زموده را	شاهی بزرگوار
دادن	مگر بفضل خداوند هیچ ممکن نیست		که دار و سه دهد این درد مداد را	نزار گشتی
ریختن	ریخت پس آن گاه بمهر تمام	به	دار و سه تلخش به نصیحت بکام	خسرو دهلوی
زردن	باده عقل سوز را دار و می بهیشتی مزین		نیست بسیر حاجت آن چشم خون فزا را	صفا اصغری
ستدن	از بس که ز رانی تو ستد دار و می صحت	از	عیسی بطبابت بنشاند سقم را	عرفی شیرازی
طلبیدن	از نرگس خان مطلب دار و می دلما	از	کان جادو می مستی است که با تیغ و سنان	بدر چاچی
کردن	گفت هر دار و که ایشان کرده اند		آن عمارت نیست ویران کرده اند	مولو کورومی
کردن	گرازشیشه دار و کنی در قروح	از	شود شیخ عطار مست فرج	مظفر مشهدی
کشیدن	بمستی بود پیکش نرم و صاف		که از میکشی کرد دار و کشی	اشرف نازداری

مصطلح

دار و سه میبوشی، دار و سه که مستی آن مخصوصاً چون در شراب اندازند مستی افزاید ۱۲ بار ۳ دار و کشیدن،

نور بر اندام بالیدن تا مود در گردد ۱۲

مصدر	صده	شاعر
داستان حکایت، وقصه، و مشهور ۱۲ بهار عجم		
بستن	بر که خواهشین داستان چربندم	سقیفه سازی طبع سخن طراز گذشت
بودن	ز جو تو من از گیتی نبعت داستان بودم	بخشمت مر مرا همچون فرید و داستان کردی
پرداختن	داستان شش پردازی بهشت سادگی	میتوان پرداختن بر صغیر ننگ زن
پرسیدن	چه میرسی فغانی داستان از خراش من	که گر بر کو میخوانیم در فریادی آید
خواندن	کتاب هفت ملت گر بخواند آدمی	نخواند تا ز جزو آدمیت داستانی را
زدن	سحار انجور رشید و دریا و ابر	همی زد و خرد پیش ازین داستان
شناختن	حکایت می کنم از حسن یوسف	عزیزان داستان می شناسند
شنیدن	یا از زبان دوست شنود داستان دوست	یا از زبان آنکه شنید از زبان دوست
کردن	ز جو تو من از گیتی نبعت داستان بودم	بخشمت مر مرا همچون فرید و داستان کردی
گفتن	ز سنگ غاره روان گرد و آب چون چشمه	اگر بکوه بگویند داستان مرا
ماندن	بر آرم من این نامه پاستان	بگیتی بماند ز من داستان
داعیه خواهش، و اراده ۱۲ بهار عجم		
باریدن	با خود شگنی داعیه سرکشی ناز	میدارد ازین طرف کلاه که تو داری
مصطلح داستان کردن، مشهور کردن ۱۲ بهار		
عده موفیان آن داستان جانگداز بسر خوانند با آن سر و ناز ۱۲ بهار و گیلانی عده مباحث گرم تو داستانی گفت ۱۲ فغانی شیرازی		

مصدر	صده	شاعر
ماندن	حافظ زغم از گریه نپداخت بخنده	ماتم زده راداعیه سورنماندست حافظ شیرازی
داغ نشان، ۱۲ بهار		
آوردن	بآب که لخت جگر آورد	باشک که داغ نظر آورد
افتادن	داغ می گل گل بطون انهم افتاده است	بهجوینا می کشی برگردم افتاده است
افگندن	چشم غزال داغ سیاهی فگنده ست	در معرض سیاهی چشم سیاه تو
اندوختن	هر داغ که از بهر تو اندوخته بودیم	خورشید شد از طلعت غزال تو مارا
بخشیدن	بصبر کوش اگر اهل عزتے شانی	که در و داغ باندازه جگر بخشند
برچیدن	مرهم طلبم ز سینه داغم بر چین	از زهر بنالم شکرم پیش انداز
برداشتن	گل پر مرده رنگی غیر حسرت بر نمی دارد	دل فزده داغی جز خیالت بر نمی دارد
بردن	جد از ان شاخ گل صد داغ حسرت زین چین	همین گلهای شگفت از عشق او بجیکمین بر دم
برافروختن	داغ مرا ز یک نگه گرم بر فروز	روغن بر خون شعله مراد چراغ کن
برکشیدن	بفرمود تا داغ شان برکشند	جش زان سبب داغ بر برکشند
برهم چیدن	ز لبس داغ تو برهم چیده ام در سینه سوزان	چراغ اهل دل روشن شد از کاشانه ام
مصطلح ۱۳ داغ افتادن، لازم از داغ افگندن ۱۲ بهار ۱۳ داغ سیاهی افگنده، داغی که نزدیک بردن رسیده باشد ۱۲ بهار ۱۳ داغ برچیدن، دور کردن آن ۱۲ بهار		
عنه زخون دیده که بر جامه داغ می افتد ۱۲ خمر عه بریم زین خاکدان دین داغ با خودی برم ۱۲ غافی شیرازی		

مصدر	صده	شاعر
بستن	بدل صد داغم از هر تار کاکل می آید	باین تا محبت دشت گل می توان بستن
بودن	اشبهت را بدامن صحرا	لاله خواهد که داغ ران باشد
چسبیدن	چو لاله داغ پنجسید بر دم هرگز	ستاره سوخته داغهای خوشترم
چیدن	کند سینه خولش را پس باغ	که چید بر آن غل رخس تو داغ
خواستن	هر دم تو بر سینه صد داغ جفا خواهم	باز در تو خود ارم حاشاکه دو خواهم
داشتن	ز شوخی عرق شرم سخت می ترسم	که داغدار کن سیدبان ز خندان را
داشتن	محبت تو ندارد بسینه ام داغی	که هست سونش الماس و معنی ناسور
داشتن	هر تو سن فتنه که دیدم	داغ نگه تو بر سر من داشت
داشتن	تمام روز دارد داغ از شوخی معلم را	تمام شب نشیند گوشه و زبر کند بازی
دوختن	داغ دوختن	بهار غم
دیدن	دلکا داغ دیده بزم تو چون سپند	از جاجند گرم نمایند جابهم
رستن	خود بخود سامان عشقم شد درست	بر تنم چون فلس ماهی داغ رست

مصطلح

له داغدار کنایه از معیوب ۱۲ بار ۵ در چیز داغ داشتن کسی را کنایت از زرده کردن کسی را ۱۲ ۳ داغ دوختن معروف ۱۲ بار ۵ داغ دیده چیزیکه باو داغ رسیده باشد از عالم متلع آب دیده ۱۲ بار

عه ز شوق لاله رخنی داغ بر جگر دارم ۱۲ جامی ز دشت رشک هر داغی که پنهان در نظر دارم ۱۲ صفا

مصدر	صده	شاعر
رفتن ۱	از	داغش هنوز از دل مجنون نمیرود
ریختن ۲	به	بصحر اگر بریزم لاله زار می شود پیا
زدن ۳	بر	برخ ابلیس زده داغ لعن
ساختن ۴		که آتش داغ سازد آب لمانی سوزد
ساختن ۵		چون لاله داغ ساخته آفتاب را
سوختن ۶	به	بدل داغ تو چندان سوختم کاش بجان آید
سوختن ۷		داغ بردست سوختن
شدن ۸		داغ شدن آب
شدن ۹	از	دل ماه داغ از جلا جل شود
شستن ۱۰	از	که داغ خون من ز دامن دل در می شود
شمران ۱۱		چه مغلسی که زردی گران حساب کند

مصطلح

۱ داغ رفتن، مقابل داغ ماندن ۱۱ بار ۲ داغ ریختن بر چیزی ۳ معروف ۱۲ بار ۴ داغ خستن آب ۵ آهین یا طایا
 ۶ تا باد چنبار در آب انداختن ۱۲ بار ۷ داغ ساختن، نشان منکران ۱۲ بار ۸ داغ سوختن بر دشت عاقل باشد ۱۲ بار ۹ داغ
 شدن آب ۱۰ معروف داغ ساختن آب ۱۲ بار ۱۱ داغ شدن، بنایت آرزو کندانی لای ۱۲ بار ۱۲ داغ شستن، دور کردن داغ ۱۲ بار

عنه ز جور مرخت صبح داغ می سوزد ۱۲ شیدا عه صد داغ رشک بر دل دیوانه سوختم ۱۲ شغالی

مصدر	صده	شاعر
فرو دون	بر	افروخت از رخ تو چراغ دگر مرا فغانی شیراز
فلکندن	به	داغیکه مابسینه صحرای فلکنده ایم سیلم طهرانی
کردن	در	ستوروار بر اعدا نهاد داغ دروش سهروردی
کردن	از	الکون که داغ کرد چه آزا میکند فغانی شیراز
کشیدن	بر عجب	کش داغ بر جبهه آفتاب نظیر شیرازی
گذاشتن		داغ افسوس بر آینه جهان نگذاری صا اصفهانی
گردیدن		چون آب داغ گردد در هم ز کس نخواهد تاثیر اصفهانی
گردیدن		میر و میکداغ میسوزم بهفت اندام خوش شاپور طهرانی
گرفتن	از	چو لاله دامنم از آب داغ میگیرد سیلم طهرانی
گشتن	از	ز حسرت داغ میگشتم گریه پاره میگویم از کواکب آباد
ماندن	بر	داغ بر روی خج ماندن بهار عجم
ماندن	در عجب	شبهای دوریت ز کبریم سرخ صبح دانش مشهد
مصطلح ۱ داغ کردن، نشان منکر کردن ۱۲ ابد ۱۳ داغ گردیدن، آزرده شدن ۱۴ از بهار ۱۵ داغ بر روی نخ ماندن، آزار بخشیدن که او متاثر نشود ۱۶ مصطلحات ۱۷ داغ ماندن، معنوی مقابل داغ رفتن ۱۸ ابد عده فردوس را ازین خبر تازه داغ کن ۱۹ فیضی عده داغی بکش بسینه غلام کینه را ۲۰ کمال خجندی سه پس از پلاک بدل نیز داغ میماند ۲۱ آنکه لاله ازیر غافل که از خون داغها بر آستین ماند ۲۲ بیانی		

مصدر	صله	شاعر
نشاندن	در	داغ را در سینه بنشان ناله را آواز کن مخلص کاش
نشستن	در	داغ تو در میان جان و نشین نشست باقر کاشی
نمودن		گریبان از دم چاک و نمودم داغ پنهان را نفی کمره
نهادن	در	داغ محرومی منه بر دیده اهل سوال نورا استحقاق گو در جبهه سائل مباش صفا صفا
نهادن	بر	داغ بر روی خنچ نهادن بهار
نهفتن		داغها دارد در دلم چون لاله و نتوان نهفت کانه در داغ درون پیدا از بیرون او بلالی است آباد
یافتن	بر	داغ قلمی زان خط نو بافته داغ خطا بر سر چین یافته خسرو دهلوی

دام معروف ۱۲ بهار عجم

افکندن	از	بروے آب موم افکند صبا گرام عرفی شیرازی
انداختن	از	دامی از زلف بتان بر دل نشاند انداز تاثیر اصفا
بازچیدن		کاینجا همیشه باد بدست است دام را حافظ شیرازی
بافتن	از	بنگر چو باد صافی زندان باصفارا حالی هر وی

مصطلح

له داغ بر روی خنچ نهادن از آنرا بشخصه رسانیدن که او متذکر شود مصطلح ۱۲ دام بازچیدن دام برداشتن ۱۲ بهار عجم

عه چه داغها که ز چرخ نم نشست بر سینه ۱۲ ظهیر فاریابی عه در دل نهادن شک رخت داغ لاله را ۱۲ اثر لیل آملی سه چند سینه از هوس

داغ جنون ندکس ۱۲ فغانی لعه دام از تارنگ بر صیدا دیگر مبات ۱۲ ظهوری

مصدر	صده	شاع
برداشتن	هزار دام تصور نسیم و برداریم	تو مرغ وحشی فارغ ز بند راجه خبر لفظی پیش پادشاه
بستن	در نگاه شاه معنی عالم غوطه زن	تا بجو لان گاه صورت بسته دام نگاه عرفی شیرازی
چیدن	آن همه دام خیالاتیکه برهم چیده ام	بید غلام آباد
چیدن	طرفه دامی چیده برهوشیاری سبب بر	نوشین در خانه خمار میباید کشید قاسم مشهدی
داشتن	دام داشتن	بهار
زدن	دایست آنکه از پی دل تو همی زنی	دام از همی ز بهر دل من زنی مزین فرخی هیتجان
ساختن	بنشان پای از دوایر و نقطه دام	ودانه های نگاه ساخته طاهر ترشیر
کشیدن	غافل مشوزفتنه دوران که این حرف	دام سیه بخاک سیاهی کشیده است قاسم مشهدی
کندن	اے شاخ گل شکسته طرف کلاه تو	و سبب شانه دام کننده زلف سیاه تو مفید بلخی
گذشتن	غافل مشوز حلقه تسبیح شماران	زان دام بندیش که از دانه گذارند صا اصفهانی
گستردن	غمزه ساتی بیغای خرد تیغ آخته	زلف جانان از برای صید دل گسترده حافظ شیرازی
گستن	چه خاک بر سر بیطاقتی کنم یارب	مرا که دام گسست شکار رفت بگرد صا اصفهانی

مصطلح

له دام برهم چیدن، بمعنی دام برداشتن ۱۲ بهار ۱۵ دام کنده، بفتح کاف تازی، طائر یکروزه و پیش از دام برآمده باشد ۱۲ بهار

عه گلرخان دام نگاه از صید الفت چیده اند ۱۲ میل عه کسیکه در ره مرغان قدس دام کشید ۱۲ قدسی

مصدر		صده	شاعر
نهادن	صوفی نهاد دام و سر حقه باز کرد	ع	بنیاد مکر با فلک حقه باز کرد حافظ شیرازی
دامن و دامان مقابل گریان ۱۲ بهار عجم			
آلودن ^۱	و گرنه بایزد که تابوده ام	ب	بمی دامن لب نیا لوده ام
افتادن ^۲	دامن در پا افتادن	در	
افشاندن ^۳	شرمی از بهمت تلخوری چایلو سی تابک	بر	بر کم و بیش جهان امان استغنا نشان
افشاندن ^۴	سخن گفت و دامان گوهر فشاند		بنطقیکه شه آستین بر فشاند
افشاندن ^۵	با عجز محبت سازش روشن و دودل	بر	اجل چون بر چراغ زندگانی دامن افشاند
افشردن ^۶	دامن افشردن		
افشردن ^۷	در هم شکفته غنچه دل لاله را جگر	بر	بر هر زین کج دامن ترکان فشرده ایم
بر افکندن ^۸	ریخت پرواز نگه دامان برقع بر فلک		در جلالت دیدۀ ما را بجهت گونه
برچیدن ^۹	تا تیر دانه گرا زین دام چیده ایم		دامان رغبتی ست که بر چیده ایم ما
مصطلح			
۱ دامن آلودن بجزیه کنایه از مصیبت گناه کردن ۱۲ بهار ۲ دامن در پا افتادن گنجین از اضطراب ۱۲ بهار ۳ دامن افشاندن از چیز و بر چیز کنایه از دور داشتن خود را از آن چیز ۱۲ بهار ۴ دامن افشاندن بر چراغ کنایه از چراغ کشتن ۱۲ بهار ۵ دامن افشردن معروف و معروف دامن لیکن که مقابل امن نشاندن است ۱۲ بهار ۶ دامن برچیدن اعراض کردن ۱۲ بهار			
ع بر دامن دام به مرغ و گرنه ۱۲ حافظ			

مصدر	صله	شاع
برداشتن	به	بناله دامن خرگاه آسمان بردار کلیم همدانی
برزدن ^۱		گل سیر بازار بر سر زد دست
برزدن ^۲		کمال آشنای هاش از بیگانگی هایش
برگشتن		گرد بر روی مهر و ماه نشست طالب آملی
برفشاندن	از	تاشوی باقی چو دامن برفشانی زین دامن خاتاشیردانی
برگرفتن ^۳		بنجا کشیدن چون سی برگیر دانت واضح اصغری
بستن ^۴		بست محکم دامن خود را گره بادامنش خسرو بلوی
بستن ^۵	به	بستست بدامان تو دامان قیامت صا اصفهانی
بستن ^۶	اندر	دوستی را دامن اندر دامن او بست ام میرزا پور
پوشیدن	به	زلف دامن بچراغ دل مای پوشید صا اصفهانی

مصطلح

۱- دامن برزدن، کنایه از آمادگی و میانشان ۱۲ بهار ۲- دامن بر میان برزدن، برگشتن دامن بگرد و بند کردن در بند کردن سوار یا کاری دیگر ۱۲ بهار ۳- دامن برگرفتن، کنایه از اعراض کردن ۱۲ بهار ۴- دامن خود بدامن کسی بستن، و دامن خود گره بدامن کسی بستن، و دامن بدامن کسی بستن، موافقت و معاونت یکدیگر کردن ۱۲ بهار ۵- دامن بچراغ پوشیدن، کنایه از محافظت چراغ کردن بدامن تا آسیب باد و نرسد ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
پچیدن ۱۵	بر	جان ز لب فکر دامن بر کمر پچیدن است گر بلا کی خواهی از بیمار ما وقت است و صفا صفت
چیدن ۱۶		چو صبر دامن اندیشه چیدایو بزم طالب آملی
خوردن ۱۷		شعله سوز و خار را از هر که دامن میخورد هر که عاشق شد بر دامن شوخ بر من باز کرد و حید قزنی
زدن ۱۸	بر	نگاه گرم تو ز دامن بر اخگر من که همچو شعله بر افروخت پکاماس من باقر کاشی
زدن ۱۹	بر	باز بر آتش گل باد صبار دامن باز بر طرف چمن نخت هوا در عدن علوفه آباد
زدن ۲۰	به	روشن نمیشود شب ما اے علی مگر این ناله دامن پچراغ سحر دست علی خراسانی
زدن ۲۱		آنجا که شمع روی تو افروخت باغبان دامن زند چراغ گل نو میدهد را کلیم هدانی
زدن ۲۲		دو چشمیت صف بر گشته مرقان سیاه دامن خمیه لیلی است که بالا زده اند تلیف آملی
زدن ۲۳	از	در رکاب آن سوار مست میخواید رود سر و دامن در نه از بهر چه بالا میزنند سلیم طرانی

مصطلح

۱۵ دامن بر کمر پچیدن، بر شکستن دامن بر کمر بزم سواری یا کاری دیگر ۱۲ بار ۱۵ دامن چیدن، اعراض کردن ۱۲ بار ۱۶ دامن خوردن شعله، بر افروخته شدن آتش از باد دامن ۱۲ بار ۱۷ دامن بر اخگر و بر آتش زدن، روشن کردن اخگر و آتش از باد دامن ۱۲ بار ۱۸ دامن پچراغ زدن، دامن زدن چراغ را چراغ کشتن ۱۲ بار ۱۹ دامن خمیه بالا زدن، دامن خمیه برداشتن ۱۲ بار ۲۰ دامن بالا زدن، میاشدن بر اے خدمت ۱۲ بار

۲۱ تا که بر آتش دل از غم دامن زده ایم ۱۲ طالب آملی

مصدر	صلہ	شاعر
زردن ۱۵	از بہ	سرور جلوہ آن قامت موزون بند بزند از پے خدمت بکر دامن را تاثیر مصفا
زردن ۱۶	بر	چون کشتی خنجر بقتلم بر میان دامن مژ دامن آلودن بچونم خون بہا خواهد شدن کلیم ہدانی
شکستن ۱۷	در	جمع تا کردیم خود را نو بہار ان رفتہ بود در لباس غنچہ میا است دامن از شکست صا اصفہانی
شکستن ۱۸	بہ	ہنوز حسن بشوخی نہ بستہ بود کمر کہ چشم من بمیان دامن نگاہ شکست
شکستن ۱۹	بر	شوخی چشم غزالان پاک خواب آلودہ شد چشم او تا بر میان امان مژگان شکست
کردن ۲۰	بہ	دلش را خار غم در دامن آویخت خرد دامن بدن دان کرد بگرخت خسرو دہلوی
کشادن ۲۱		ز نیخاد دامن امید را بیہودہ نکشاید عبیر پرین اچشم چون دستار می باید صا اصفہانی
کشادن ۲۲		دامن فلان کشادہ است بہار
کشیدن ۲۳	در	تا دامن کفن نکشم زیر پائے خاک باور مکن کہ دست زد دامن بدامت حافظ شیرازی
کشیدن ۲۴	بر	جامہائے درازی پوشیدند و دامن بر زمین میکشیدند واعظ قزوینی

مصطلح

۱۵ دامن بکر و بر میان زدن، و دامن شکستن، و بر میان شکستن، آمادہ و مہیا شدن براے خدمت ۱۲ بہار ۱۶ دامن بدن دان کردن، اظهار عجز و فروتنی کردن، و سرعت رفتن، و گریختن ۱۲ از بہار ۱۷ دامن کشادن، مقابل دامن بستن ۱۲ بہار ۱۸ دامن فلان کشادہ است، یعنی جو انبرد و فیاض ۱۲ بہار ۱۹ دامن زیر پائے کشیدن، فرش کردن دامن را زیر پائے کسے ۱۲ بہار ۲۰ دامن بر زمین کشیدن، اظهار رعنا می کردن ۱۲ از بہار

مصدر	صلہ	شاعر
کشیدن ۱۵	از بر	بوحید داغدار دازد و بیہ الفت یام
کشیدن ۱۶	از	نہ ہین مید آن نو گل خندان از من
گرفتن ۱۷		سحر شرک و انہ پی خرابی داشت
گرفتن ۱۸	از	ہر کہ ز دل دامن پیران گرفت
گرفتن ۱۹	بر	بر ما خجراک کف پاے تو گفتند
گرفتن ۲۰		با خرابیہاے ظاہر و نشین افتادہ ام
گرفتن ۲۱		دامن باغی گرفت
گنجیدن ۲۲	در	پے صلاہی خلائیق زمانہ بند شود
نشستن ۲۳		فراق تو دامن نشین کرد دل را
		کے سر و از گریبان من کشید از من
		میکشت خار درین باد و امان از من
		اگر نہ خون جگر میگرفت دامن چشم
		گنج بقا زین دہ ویران گرفت
		دامن بگرفت اشک ندان دوانفت
		سیل تو اند گذشت از خاک انگیر من
		گے کہ دامن کین تو در کمر گنجد
		بطوفانے آور دہ شبی را

مصطلح

۱۵ دامن و دامن کشیدن از چیز و بر چیز، غشیت را دور داشتن از چیز ۱۲ بار ۱۵ دامن گرفتن، باز داشتن کس را
 ۱۲ بار ۱۵ دامن کسے گرفتن، متابعت و پیروی کسے کردن ۱۲ بار ۱۵ دامن بدندان گرفتن، اظهار عجز کردن و بدعت
 رفتن و گرفتن ۱۲ بار ۱۵ دامن باغے گرفتن، در گوشہ نشستن، خلوت گزیدن ۱۲ بار ۱۵ دامن گیر، حقا، و مدعی
 و فراحم، و چیز کہ موجب سکون، و منع چیزے باشد ۱۲ بار ۱۵ دامن در کمر گنجیدن، بر نشستن دامن بکر ۱۲ بار

عہ کہ بہتاع غور جهان کشم دامن ۱۲ جلی عہ زمان ثریا دامن افلاک دندان گرفت ۱۲ خسرو

مصدر	صله	شاعر
دانش علم و فضل ۱۲		
آموختن پرستیدن پژوهیدن	توی برترین دانش آموز پاک دلیر و سخنگوی دانش پرست شه مملکت گیر و دانش پژوه	زدانش قلم رانده بر لوح خاک بتیر و به شمشیر گستاخ دست منوچهر فرو فریدون شکوه
دانه معروف ۱۲		
افشاندن افکندن بر آمدن بر افشاندن بر آوردن بر چیدن بر گرفتن بستن پاستیدن	بزرگی بایست بخشدگی کن دانه ز اشک نیاز میفکنم هر سحر بر سیخانه تنگی نزد برق اینجا بجای بنهره شرمید مذخاک اوجی پے نثار گلت میر کی ز دیده و دل دانه بر چیدن تانه بنیم پیش و صد بار سوش ننگم فیض مادی و انگار کن کم نیست از ابر بهار چشمش از زردیده دید نهاد در قصد دلم	که دانه تانیف شانی نروید بلبل بستان عشق مرغ سرای غمت سجده امید بر آید ز زمین دانه ما بهر کجا که بر افشاندن ایم دانه چشم نزار دانه لعل و گهر بر آورده مرغ ز یک بے تامل بر نگیر و دانه را خوشه بند دانه زنجیر در زندان ما همچو صیاد یک پاشد اندک اندک آن را
مصطلح ۱۵ دانش پرست و دانش پژوه خردمند ۱۳ دانه بر چیدن دانه برداشتن ۱۲ بهار دانه پاستیدن دانه افشاندن ۱۲ بهار		

مصدر	صده	شاعر
چیدن ۱	زمر غایک سوزن بال دیده	زلاخوان سارک
چیدن	دانه چیدن	بهار عجم
خائیدن	نه مورش خایدا ز سختی نه مرغش چنیدا از تلخی	از نیمی نیم ز جنس هیچ خرمن دانه خود را
خوردن	دانه خوردن	بهار عجم
داشتن	خوشست بلبلم از پیش جادو دانه خویش	از کد ارم از گره بال خویش دانه خویش
رستن	نادیده بخال و مهرش ز دلم سر زد	ناکاشته میر وید این دانه چنین باید
ریختن ۲	نیست ممکن کز شرک دیده دل ارم شود	در چند تبوان در ره مرغ هوایی دانه نخت
ریختن ۳	برو کلاله رنگ عرق شمر که آن جادو	بر مرا تصید خود سازد بر آتش دانه می پزد
ساختن	مار در بلع سبز نشد گشت آرزو	در بسیار در زمین هوس دانه ختمیم
فشردن	تا پائے قدر دانه انگور فشرد	بر تربت ما پیاله از هم بگسیخت
کاشتن	هر کس تخمی بجاک افشاند و مادیو انگان	در دانه زنجیر در دامان صحر اکاشتمیم
کردن ۴	تخم چون سوخت بر دمند نگر د صا	در دانه اشک بامید چه در خاک کنی
کردن	مره از اشک چه در ماه که نه در رشته کشید	بامید یک بیای تو مگر دانه کنم

مصطلح

۱ دانه چیدن، کنایه از گدائی کردن ۲ بهار عجم ۳ دانه ریختن، دانه پاشیدن ۴ بهار ۵ دانه بر آتش ریختن

بیتقر اگر دانیدن خواستن ۱۲ از بهار ۱۳ دانه در خاک کردن، جادو پریشان کردن ۱۴ بهار عجم

مصدر	صلہ	شاعر
کشدن ^۱ گرفتن نشستن ^۲	خیال خالی تو برم من ضعیف بنجاک تانیہ بنیم پیش و پس صد بار سوش ننگم برومندی نصیب خاکساران میشود صائب	چنانکہ دانہ کشد سور سو خانہ خویش مرغ زیرک بے تامل برنگیرد دانہ را نگردد سبز تاد خاک چسبہ دانہ نشیند صفا صفا
داؤ نوبت قمار و نیز بمعنی قمار ۱۲ بار عجم		
زدن ^۳ کردن یافتن ^۴	عشرتی داؤ کلان بینان و اندیشہ مکن دل اچو کعبتین فلکندم ز دست وحیف داغ تو اگر چہ نقش بسیار نشاند	بر دنی میبرد و باختنی میبازد آن بد قمار داؤ حریفانہ نکرد تا در دلم نکرد کم داؤ نیافت عشرتی اصغر
داؤر مخفف دادور، دادگر، و انصاف کننده ۱۲		
کردن	لاذ ساغریه و زگس مست بر نام فسق	داور محو دلم سپر یارب کرا د اور کنم حافظ شیرازی
داوری ہر قضیہ و معاملہ عموماً و قضیہ کہ پیش داور بر بند خصوصاً ۱۲ بار عجم		
افتادن انداختن	پیش داور بروم اور افتنہ شد داور برو یکے از عقلے لافد کو طامات میبافد	تا ز شکش داور می افتاد با داور مرا بیا کین داور میار ابر پیش داور اندازیم معتر شاپور حافظ شیرازی
مصطلح		
۱ دانہ کشیدن بمعنی دانہ رسانیدن از عالم استخوان کشیدن ۱۲ بار عجم ۲ دانہ و خاک نشستن، جدا و پرنان شدن ۱۲ بار		
۳ داؤ زدن و داؤ کردن، معروف ۱۲ بار ۴ داؤ یافتن، نشستن نقش براد ۱۲ بار		
۵ سور از رحم مگردانہ باین دام کشد ۱۲ صائب		

مصدر	صلہ	شاعر
بردن	داوری بردن	
بودن	روز قیامت کہ بود داوری	عذر بیاور کہ چہ عذر آوری نظامی گنجوی
جستن	جست قضا داوری از پُر کار جهان	عقل بدو افتد اگر د کہ این کار است سلمان سامی
داشتن	سوار نازک من باز غم شکری دارد	دل من برد پارسان با جا داوری دارد خسرو دہلوی
دیدن	صاحب ملت چو در آن داوری	دیدہ دارا می خود آن داوری
زدن	تو ای شاہ اگر اثر دہا پسکری	بباید ز دانش زنی داوری فردوسی طوسی
کردن	کسے را کہ دولت کند یاوری	کہ یار د کہ باوے کند داوری نظامی گنجوی

دائرہ حلقہ و سازی معروف کہ بانگستان بنوازند ۱۲ بہار عجم

بستن	دائرہ خیمہ چوپر کار بست	نقطہ خاکی بمیان نشست خسرو دہلوی
زدن	بگردہی حلقہ بست آن سپاہ	چو ہالہ کہ زد دائرہ گرد ماہ ہاتھی جامی
ساختن	ہر جا کہ بنام اُمرا دائرہ سازند	زان دائرہ نام تو شمارند خستین سمرقانی
کشیدن	یک لب لعل کے از بوسہ کند سیر مرا	بہرین دائرہ کاش نکو یان بکشند وحید قزوینی

مصطلح

۱۰ دائرہ زدن، حلقہ بستن ۱۲ بہار عجم ۱۱ دائرہ ساختن، و کشیدن، آن باشد کہ سائے برائے خود یا برائے غیرے بہت فراہم آوردن زر کاغذے بگیری و در آن شکل دائرہ کشد و تمام ہر یک چیزے بنویسد یا از دہندہ بنویسد کہ باور ساند و این را در عرف ہند چندہ گویند ۱۲ بہار عجم

مصدر	صله	شاعر
کشیدن ^{۱۵}	از	دائرہ کشیدند و نیز دست بکمان برد عالی شیرازی
فصل بار		
دوبہ بالفتح و تشدید با طر فی کہ از چرم خام سازند بهندی کپا ۱۲		
افگندن ^{۱۶}	در	دب دزیر پائے شتر افگندن
انداختن ^{۱۷}	در	ز پر خاش او پیش گیرم رحیل نیزند از مایه در پائے سیل نظامی گنجوی
فصل خار		
دخان بالضم دود ۱۲ بهار		
بر آوردن ^{۱۸}		بف تیغ ز آتش بر آوردند غبار
شکستن ^{۱۹}	از	از آب تف بهیت تو بشکند دخان از سنگ جذب همت تو برکت بخار
مصطلح		
۱۵ دائرہ کشیدن، بمعنی حلقہ کشیدن ۱۲ بهار ۱۵ دُوبہ دزیر پائی شتر افگندن، کنایہ از منگبشان بامرخیل و در سر پر خاش آوردن و فتنہ ایگختن، و نیز بعضی از متاخرین کنایہ از مردادن است، و غالباً دب در پائیل انداختن و دزیر پائی شتر انداختن یکو است ۱۲ بهار ۱۷ دب در پائیل انداختن، بمعنی کہ پیلا را برای دیر ساختن دب با بر از کلخ و غیرہ کردہ در پائیل انداختن می اندازند و می جنبانند تا از آن صدک محض مکرر بر آید چون اینها بران ثبات درزند و مکرر با از آواز تفنگ غیرہ وحشت نکنند ۱۲ بهار ۱۹ دخان از آب شکستن، ایجا کردن دخان از آب ۱۲ بهار		
عہ چون دایرہ کز شب به کنشی گردنماری ۱۲ شنائی		

مصدر	صله	شاعر
دخّل آمدنی، مواعراض ۱۲ از بہار		
بودن	مشاطہ نجال سیر است جبینیت	در صرع ابرو میتوانی دخل بجا بود عالی شیرازی
فصل رابع		
در بالفتح، معروف ۱۲		
برآوردن	اگر فدا درستی بگل برانداید	ترا چہ باک نہ ذات تو مستعد فنا انوری میورد
بر آوردن	بر آورد دیگرانہ و آشنا	در آشنائی بخت جفا غلو شیرازی
بر آوردن	میرساند بوی خود را بخموش خویش	گو برآرد محتسب با گل در میخانہ را صائب
بستن	بجز چشمش کہ چشم از دیدن من از حیا بند	کہ امی شنایدی کہ در بر آشنا بند
بستن	در بستہ بروے خود ز مردم	تا عیب نگسترند مارا سعد شیرازی
بستن	خدا اگر بحکمت بہ بند درے	کشاید بفضل و کرم دیگرے
بستن	بر زخم دلم پنبہ مرہم نہ پسندند	رسم ست کہ در بر سر ہیار نہ بندند نقی کمرہ
مصطلح		
۱۱ در بگل یا بخت برآوردن، بند کردن در بگل و جزآن ۱۲ بہار ۱۱ در بگل یا بخت برآوردن، بند کردن در بگل و جزآن ۱۲ بہار ۱۱ در بستن و بر کسے بستن و بروے کسے بستن، بیک معنی ست ۱۲ بہار		
عہ گو برآرد محتسب با گل در میخانہ را ۱۲ صائب		

مصدر	صله	شاعر
بستن ۱	داده در کشتی خمانه در دست بدست	به نگاه هر چه را گشت و در کشتی بست نجات اصغرا
پوشیدن ۲	چو چشم خویش در پوشیده ام بر فتنه دوران	نگیر در شک هر گشت و در گاه حصاران را وحید قزوینی
زردن ۳	بر گل یکباره نتوان زرد را میداران	اگر مار انخوانی نامه ما خواندنی دارد صفا اصغرا
زردن ۴	در گردن جو اهریمن نامکن مزن چنین	منخواه از وی سر لعل یا ز بخت محمودی واله هروی
زردن ۵	همیشه پیشه من عجز و کار است استغنا	ز گل چین زردن آید و از باغبان کلیم بهدانی
ساختن ۶	در فردوس یک میز در حرمت گفت	در مزن کز پت خونی کفنه ساخته اند شفا اصغرا
شکستن ۷	همه سخنی از بستگی لازم است	چو در لشکری خانه پر بهیزم است نظامی گنجوی
فرد کردن ۸	رندان بحر حوصله مستی بگویند	چون پرده بر فتد در دیدن فر کنند نگو ترغیزی
کردن ۹	دل بزلفت سپردم و رفتم	در بر بنخیر کردم و رفتم خسر دهلوی
کشدن ۱۰	ستم اگر بهوت کشد کبیر سر و حسن را	توز غنچم کند میدۀ در دل کشا بچمن در آید عظیم آبادی
کشودن ۱۱	خدا اگر بجگرت به بند دوری	کشاید بفضل و کرم دیگرے سعد شیرازی

مصطلح

۱ در کشتی بست یعنی کشتی را تمام کرد همچنین در فلان خبر بست یعنی آن خبر را تمام کرد ۱۲ ابار عجم ۱۳ در پوشیدن، بند کردن در ۱۲ ابار
 ۳ در به گل و جز آن زردن، بند کردن در ۱۲ ابار ۴ در زردن، در کوفتن ۱۲ ۵ در شکستن، تخته ها در شکستن
 و آن اکثر از چوب باشد ۱۲ ۶ در فرد کردن، بند کردن در ۱۲ ابار ۷ در بر بنخیر کردن، در راز بنخیر کردن ۱۲ ابار

۸ در وصال تو بر کس کشاده نیست دلی ۱۲ رفیع لبثانی

شاعر	صده	مصدر
خزین اصفهان	به	کشدون ۱۰ رهین منتقم از غمزه خنجر گذارتو
فرخی سیستانی	از	کوفتن ۱۱ در من چه کوبی رو من چه گیری
سیلم طرابلسی	از	گرفت ۱۲ هرگز کس نیافته ره در حریم وصل
مسح کاشی		گرفت ۱۳ لنگ لنگان در دروازه هستی گیرم
اشرف مازندرانی		گردیدن ۱۴ نه بهین از سیل عشقت خانه با در دست
ناظم تبریزی		گشتن ۱۵ ز گردن جام عیشم چند در خون جگر گردد
معز نیشابوری	بر	نهادن ۱۶ بر آن مثال که دارد فلک دوازده برج

در بالفهم و تشدید را، و تخفیف آن، مر و اید ۱۲ بهار

جمال اصفهان	از	خاستن ۱۷ چو نور را می تو هرگز نتافت مهر فلک
بهار		ریختن ۱۸ در ریختن
باقی کاشی		ریختن ۱۹ تا یکی از ششم نرود روز حشمت هم
لموتف		ریختن ۲۰ بعضی جوهر بیان هنر که در ریزند

مصطلح

۱۰ در کشدون و بروی کس کشدون، معدون ۱۲ در گرفت ۱۳ بند شدن و بند کردن در ۱۴ بهار ۱۵ در گردید و در گشتن،

خراب و دران شدن از این باب تخفیف بیرون ۱۱ بهار ۱۲ در ریختن، ۱۳ ریختن و سخن پاکیزه گفتن ۱۴ بهار

ع کز پرده عکبوت در منزل گرفت ۱۲ والهی قی

مصدر	صده	شاعر
سفتن ^{له}	در سفتن	
سفتن ^{له}	چو انشور این در معنی بسفت	بگفت این کزین به محال است گفت سعد شیرازی
فروختن	بزیر زلف دو تار و بدعی منها	کسے بکورد شب چراغ نفروشد باقر کاشی
فتاندن	چو اینسان از شب چراغ فتاندن	تمام روشن کردی بساط خاکی مانی خسرو دهلوی
درج بالغه یچیدن چیزے را در چیزے ۱۲ بار		
ساختن	زهر نقدے کزیشان خرج سازم	از زحمت تازه گنجی درج سازم ملا جامی
کردن	هر چه عیان داشت برو خرج کرد	در هر چه نهان داشت در درج کرد
گردیدن	و مواظ و نصاح در دیگر اقسام	در درج گردد غلو تر شیرے
دُر د و دُر دمی، آنچه از روغن و غیر آن بتنه نشیند ۱۲ بار عجم		
آشامیدن	جمله چشم و طیر مست جام عشق	جان هر یک گشته در آشام عشق اسیری لاهیجی
خوردن	زند باید که دُر د ناب خورد	از دُر دل خویش کباب خورد غلو تر شیرے
رنجیدن	شفا صا در خویش میریزم میکساغر	کدنبال سب خویش ننگ خارہ دارم شفا صغریا
زدن	اول قلع از دست دلارام کشیدیم	روزی که زمرے روژ ما دُر د زد شد شافی مشهدی
مصطلح ^{له} در سفتن، معروف و نیز سخن پاکیزه گفتن ۱۲		
عشقم بر دم بریز خود در نشان ۱۲ نطای گنجی عه دُر د از سال خویش برغت کشیده ایم + گوئی ز کاسه جگر کشید خورده ایم ۱۲ نطانی		

مصدر	صده	شاعر
کشیدن	خوش آن حریف که هر چند در دود کشید	گره بگوشه ابرو ز دغمین نه نشست
کشیدن	دودی کشتا عشق چو سازند بزم خوش	الماس در پیاله زهری فرو کنند طالبانی
ماندن	صرف لب تو کرد قضا صاف رنگ بو	دودی که ماند در قیخ غنچه وا گذاشت
گذاشتن	صرف لب تو کرد قضا صاف رنگ و بو	دودی که ماند در قیخ غنچه وا گذاشت
نوشیدن	اهل معنی مست جام وحدت اند	اهل صورت در دلوش کثرت اند
نوشیدن	گاه به امیر صومعه گاه به اسیر تنگه	که زند دودی نوشتم گنج و گه فسیستم
و کرد بالفتح، مقابل درمان ۱۲ بهار عجم		
آلودن	ایم و صالت آرزوی جان غم فرمود	وز فراقت شد بگردون آه درد آلودن
آمدن	مرا از شکستن چنان در دنیا بد	که از ناکسان خواستن مویائی
آوردن	در در دگر بسیار مسیح از بر اے ما	داغ دست این بد واکم نمیشود
افتادن	اینچنین مرا بچنان را سجده کرد	کز سجودش در سرم افتاد و در
بخشیدن	بصبر کوش اگر اهل عزتی شانی	که در دو داغ باندازه جگر بخشد
برون	بگفتم حال رفتم چون فغانی از سر کوش	غم و در دیکه در دل آتم با خویش بزم
بودن	بخودی از عشق تازی باد و در سویی مباد	در دل باد و ملامت باشکيبانی مباد
عه درد از سفال خویش بر غبت کشیده ایم ۱۲ فغانی		

مصدر	صده	شاعر
برچیدن ^۱ برچیدن ^۲	از	بیا که چشم بمارت هزاران درد برچشم حافظ شیرازی بهار
برخاستن	از	که در داز دل هر بے تحلی برخاست شاپور طهرانی
پرسیدن		پرسد ز من قوت گفتار نباشد ضمیر صفای
پروردن		دلے درد و بردن درد و درون درد وحشی بافقی
پسندیدن		گر درد تو باشد که بجان نپسندم کرمی یزدی
پیشیدن	در	که دردی نه پیچیده در سینه ات نظیر شیرازی
تراویدن	از	که چون نگ از رخ گشته عیان درد قاسم مهدی
چیدن ^۳		از خیال چشم بمارش دل من خسته بود وحید قزوینی
چیدن ^۴	از	چیده درد از بدنش ز گس بیمار بتان طالب آملی
خائیدن		سینه را ناله در دغاے هست نظیر شیرازی
خواستن		درد می خواهم که تاب آن نارد مرد محمّد مصفا بانی
خوردن		و این زان بود که عاقبت کار ننگری فرخی سیستانی

مصطلح

۱ در برچیدن، کنایه از درد کردن درد و برداشتن بیماری دیگر بر خود ۱۲ بار ۲ در چیدن، کنایه از بیماری داری

درد دیگر بر خود گرفتن ۱۳

مصدر	صده	شاعر
دادن	جان ز تن بردی و در جانی هنوز	خسرو بلوی
داشتن	هزار در بدل آستم چو می خورم	به
داشتن	خطا نگر که بیکدل هزار شیشه دل	نکست زاهد خورامی در دین دانست
دیدن	از خستگان بنیت بهبود یاد کن	الکون که در دیدی و بیمار گشته
رسیدن	یار عاشق گشت دردی بزل شیدارید	منت ایزد را که یار ما بدر ما رسید
رفتن	عشقت مدام خون جگر میدهد مرا	در دی زفته در دگر میدهد مرا
ریختن	همیشه در بر عضو ضعیف از عضو یاریز	که برق بیروت بر نیتان بیشتر افتد
ستاندن	درستانی کن و در مان دهی	تات رسانند بفرمان دهی
شنیدن	حدیث عشق مارا از کس تانشنو خواهم	کس غیاز سگیا و نشنود در دل مارا
فزدون	هجرت فزود در دل من که جاکست	بیش تر رحمت از همه جایا تخت را
کردن	صندل سرخ شرکم رخ زرد که دید	که هماندم سر عشوقی او در دنگرد
کشیدن	در عشقه کشیده ام که پیرس	زهر هجره چشیده ام که پیرس
کشیدن	بوسه در دم از دل می کشیدی	از به

مصطلح ۱۵ در بر عضو ضعیف میریزد و تقریب بقول الطیبات که ماده بر عضو ضعیف میریزد ۱۲ بار ۱۵ در دنگرد
رحم نکرد ۱۲ بار

عجم نگه داشته گویند که از دلم در دهر از ساله بیک ناله میرود ۱۲ باقرعه در دل من در دافزودی و میگوید مثال ۱۲ حسابی کاشی

مصدر	صده	شاعر
گذاشتن	به	در محرومی این باده بمنصور گذار
گفتن	با	شب باسگان کو تو گفتیم در خویش
نشان دادن	بر	این درد در دمیست که بر دل نهاده اند
در ددل معروف ۱۲		
زدن	با	سینه صافم باده با بگرم و مسلمان میزنم
کردن	در	در ددل بیچاره پیش مسیحا میکنی
گفتن	به	در ددل غم تغافل کرد خواری را بسین
نوشتن	از	عشاق سر کو تیر در ددل خود را
در دسر معروف ، و نیز کنایه از رنج و محنت ۱۲ بهار عجم		
آوردن		گر نیادرم بخت در دسر معذور دار
آوردن		منکه در دپا دارم در دسر چون آوم
بردن	به	نمی بریم بیخانه در دسر صائب
دادن	از	بجرم آنکه شهباد در دسر میداد جانان را
مصطلح در ددل زدن ، و کردن ، زاری کردن در ددل گفتن و بدین معنی تنها در ددل نیز آمده و از اهل زبان		
تحقیق پیوسته که در ددل کردن یعنی دل خالی کردن ، و حاصل این نیز همان است ۱۲ بهار		
عنه نمی گویم ، با و در ددل خود بعد از این باقر ۱۲ باقر عنه بتقریب حکایت تا بگویم در ددل با او ۱۲ شغائی		

مصدر	صله	شاعر
داشتن	از	دارم این در دسر از بوی گلابی که پیرس
در یافتن	از	بلبل از مهربان و اش بساید صندل
دیدن	از	جز در دسر در دسر تسلسل ندیده ام
رساندن	از	ره نتوان رفت بیایه کسان
رفتن	از	سرفت در هوا می توان این در دسر زفت
کردن	از	از صندل از سخن گذر در دسر کنم
کشیدن	از	بهر چه روز می کشم در دسر طیب را
گرفتن	از	کز حرف اشتیاق منش در دسر گرفت
ماندن	از	برفت از سر در دسر خمار بماند
نشان دادن	از	نشانده جهان از جهان در دسر

درس خواندن کتاب ۱۲ بهار

آموزتن	شمع آتشی ز دل افر و خسته	درس ازل تا ابد آموخته	نظا گنجوی
خواندن	بلبل شاخ سرو بگلبارنگ پهلوی	میخواند دوش در مقامات معنوی	حافظ شیرازی
دادن	بمن در مقامات محبت میدهد بلبل	سیستی مبین کز دست مطرب ساز میگیرد	صفا اصفهانی

مصطلح ۱۲ درس خوان، شاعر، و تسلیم ۱۲ بهار

ع تا چند در دسر کشم از گفتگو خوش ۱۲ خانی ع پیر چهل ساله بود در دسر خوان ۱۲ نظامی

مصدر	صده	شاعر
کردن	در پیشروان شرع کن درس	از پیش نهاد گمر بان ترس
گرفتن	گلنیکه درس تبسم ز غنچه تو گرفت	چرخنده های نمک ریز بر صبا که کند
گفتن	محبت درس معنی گوید افلاطون مطلب کو	که صغری خندد و کبری فرو کردید بر بالینش
درست بضم تین، راست، و مقابل شکسته، و مقابل غلط ۱۲ بهار عجم		
آمدن	صد نقش درست آید و کس را خبر نیست	چون رفت خطا که هر را چشم بر آنست
افتادن	هم معنی میوه چین نخسته و درست افتاد	خسرو دهلوی
برگرفتن	حیانه نهشت که نقش درست برگیرم	از
برآمدن	خواهی اگر درست بر آید بسوے تو	حسن صلائی
بودن	فلکند زلف سیزیر پا و روشن شد	صدا صغنائی
خاستن	این را در محمل صرف کند که هر سه معنی	درست بود که پای چرخ تار کیست
دانستن	من عهد تو سخت ست میدانم	خسرو دهلوی
دیدن	کمکشان را که بر دوش فلک بینی دست	بشکستن آن درست می دانم
ساختن	گل ز کرم زرد دها نر که جست	ما رضحا که ست اما مغر و انا میخورد
شدن	که یک چیز درو نباشد درست	وز پے خود جامه زن از در دست
مصطلح له درست بر آمدن از آب، کنایه از سلامت حال و عافیت ۱۲		
عنه ناید خود از شکسته دل اندیشه درست ۱۲ کمال صفائی		

مصدر	صله	شاعر
کردن	طالع مردم ز شمار نخست	خضر دهلوی
گذاشتن	چشم شوخ بیضه اسلام را بر سنگ زد	زلف کافر کشید و نگذاشت ایام درست
گردیدن	هزار کار درست از شکست ما گردد	طلسم ما شکن و بر خور از دینۀ ما
گرفتن	درست گرفتن	نظیری نیشاپوری
گشتن	درست گشت که جان منو بدین معنی	که تاز من گبستی بمن نه پیوستی
ماندن	با صبار زلف تو بوی بباغ برد	یک غنچه را نماند بتن بر قبا درست
نمودن	منشور هنر درست نموده کلاه گوشه تفاخر	بر آسمان شکسته اند
یافتن	اگر چه در خلل یابی درستش	نگردد تا نگردانی نخستش

درستی مقابل شکستگی و غلطی ۱۲ بهار عجم

دادن	راست رومز برده ز بیجا صلاان	داد درستی بشکسته دلان
داشتن	نیار در قبو لش عقل سستی	که پیش عاقلان دارد درستی

درستی سختی و ناهمواری ۱۲ بهار عجم

کردن	درستی کند با غریبان کسے	که نابوده باشد بغربت بے
------	-------------------------	-------------------------

درم معروف ۱۲ بهار

افشاندن	عکس مست درم افشان تو بر بحر افتاد	از ریخت چون شاخ شگوفه درم از نایم
---------	-----------------------------------	-----------------------------------

عده محضر درست میکند از جوهر آئینه ۱۲ صائب عده موج دارا کج بر اندامش درستی میکند ۱۲ اثر شیرازی

مصدر	شعر	مصدر	شعر
رنجتن	شوم بر درم ریز خود در فشان	کشم سر کشی لیک با سر کشان	نقاش گنجوی
یا فتن	شادم ز نشانهام کفت پامی سگانت	مانند گداه که بیابد در می چنه	کاتبی شاپور
درمان علاج ۱۲ بهار			
پذیرفتن	دل یوانه از ان شد که پذیرد درمان	مگرش هم ز سر زلفت تو زنجیر کنم	حافظ شیرازی
پرسیدن	اے همد از مسیح لب جان فزاو	در ماورد گم شده درمان من بپرس	نقاش اصغری
جستن	درمان دل خود از که جویم	افسانه خویش با که گویم	الوزیر ابیورد
دادن	در دستانی کن و درمان دهی	تا تو رسانند بفرمان دهی	نقاش گنجوی
داشتن	مسلمانان ندارد در دین جز مگر آن	کتیری خورده ام کار نمی کشی نامسلمانی	نقاش زدی
دانستن	طبییم دید و در مانم ندانست	دواے در دینا نم ندانست	نقاش شیرازی
رسیدن	سیرم بجان خود بسراستان و لم	بیچاره را چه چاره که درمان نمیرسد	حافظ شیرازی
کردن	ساقی دآتش نظری در ایغ کن	یعنی بیامرهم و درمان داغ کن	نقاش شیرازی
در رنگ بختین، و کسر اول، فرصت و آهستگی ۱۲ برمان			
افتادن	چون نفس از منمیش گشته تنگ	در رهش افتاد ز مانی در رنگ	ملاحامی
اندوختن	کوه می اندوزد از حکم گران گنگ	برق می آموزد از غم بکیت شتاب	سلا ساجی
بخشیدن	از اگر انجانی غم ما باد را بخشد درنگ	کوه را در اضطراب آرد شتابهای ما	سید فخری
عده در دست که در مانش هم از در کنند ۱۲ صنی صفایانی			

مصدر	صله	مشاعر
داشتن	صبح ست ساقی قدح پر شراب کن	دو فلک ننگ ندارد شتاب کن حافظ شیرازی
کردن	در دشت عشق مجنون دنبال ماند از من	با آنکه من درین صدد جاد رنگ کردم والد داعستانه
کشیدن	درنگ کشیدن	بهار
گرفتن	گردش این گنبد باز بچه رنگ	نه از پیک باز بچه گرفت این درنگ نظامی گنجوی
سمودن	یکدگر آورده به آغوش تنگ	هر دو نمودند زمانه درنگ خسرو دهلوی
نهادن	نهاد خرم تو دلیت جبال درنگ	سرشت عزم تو خلقت شمال شتاب مختاری غزنوی
وزیرین	بستمری چه سازم که چو روزگار بمان	بوفاد رنگ ورزد بجفا شتاب دارد جفا اصفهانی
در واژه مرادف در ۱۲ بهار		
بر بستن	بر بسته زیاد خود پندان	در واژه دل بخشش نسیان والد هروی
کشیدن	عشق تو شهر بند وجودم فرو گرفت	من برخ وصال تو در واژه میکشم شانی مشهدی
و ر و باضم و و او معروف رحمت و دعا و استغفار ۱۲ بهار		
بودن	در و خدا بر روان تو باد	بر اصحاب و بر پیروان تو باد سعد شیرازی
دادن	ز پیر و زی هفت چرخ کبود	بسی داد بر شاه عالم در و د نظامی گنجوی
خواندن	خواند در و در ضلوان بجان سنبلس را	بو س که کاکل وز در دماغ مردم ظهور شیرازی
مصطلح ۱۲ در واژه برخ کس کشیدن بند کردن و بر آوردن در واژه ۱۲ بهار		
عنه زنده داد پوشیدگان را در و د ۱۲ نظامی عه در و دشمنش بر آن غار خواند ۱۲ نظامی		

مصدر	صله	شاعر
رساندن	در و دم رسانی رسانم در و دم	بیائے بیایم ز گنبد فرود ^{نظا گنجوی}
رسیدن	در و در رسیدن	بهار
فرستادن	بستان نوید سر و دے فرست	بیاران رفته در و دے فرست ^{حافظ نیریزی}
گفتن	آنداز اورنگ بزرگی فرود	دست به گل بر زد و نقش در و دم ^{خسرو دهلوی}
در و غ مقابل راست ۱۲ بهار		
آوردن	من عجب دارم ز فردوسی تا چندان ^{در و غ}	از کجا آورده بیوده چرا گفت آن سحر ^{میر نیشاپور}
انکار دادن	بر میا و سر از ایشان که در و غ انکارند	هر کجا راستی از تو مشتهر گردد ^{نظا گنجوی}
با فتن	با خود از بهر تلی از تو میبافد در و غ	دل که بر امید و چاه محنت جا آوست ^{سیفی هر و}
بر با فتن	بهر یک چند بر با فند در و غی	دهد زان گوهر خود را فر و غی ^{ملاحامی}
بستن	دل چون بدید موی میان تو در کم ^{بر و غ}	گفت این در و غ بین که برین است بستند ^{اوحد کرمانی}
بودن	از یک حدیث لطف که آنهم در و غ بود	امشب دفتر گلک صد باب شسته ام ^{نظیر نیشاپور}
پرداختن	قلم بشر محبت در و غ پردازست	ببال شوق رقم گز نامه بر نه برد ^{طهوش نیشاپوری}
ترا دیدن	وعدۀ بوسه چه میفرمائی	میترا و دزدان ایتو در و غ ^{محتشم کاشی}
دیدن	دل چون بدید موی میان تو در کم	گفت این در و غ بین که برین است بستند ^{اوحد کرمانی}
زدن	جماعتی که ندانند بازیم از سرب	همه در و غ زن خراب اند و خیره سر اند ^{فرید اصفهانی}
عه که میترسم در و غی بسته باشد از بر آو ۱۲ باقر کاشی		

مصدر	صده	شاعر
فرو گفتن	چندان دروغ زشت فرو گویمش بس	تا چون که دشو در سر آن قلعیان باد محبیه یقانی
گفتن	چند اصلاح خطا یتو کنم	از بر چند گویم ز براسے تو دروغ مختسم کاشی
درون مقابل بیرون اندون کمزید علیہ آن ۱۲ بہار		
باختن ^۱	ز استخوان بدم تیغ یار دست رسید	از ز بیم باخت درون را غلاف وارا نگشت طغرا مشہد
پروردن ^۲	اے درون پرورد برون آرا	دی خرد بخش بنیر و بخشاے شما مشہد
پروردن	درون پروردن	بہار
داشتن ^۳	مستبر عالم و جاہل شدہ	گرچہ درون دار سیہ دل شدہ خسرو دہلوی
سجیدن ^۴	بمیزان درون سخنان بسنج این نکتہ پیش	کہ در افشان کنی بہر بود یار افشان عرفی شیرازی
نشستن ^۵	درون نشین	بہار
دریا ترجمہ بحر ۱۲ بہار		
بستن ^۶	موج گوہر میزند در بحر پر شور سخن	بہ خامہ اتم طرفہ دریا بجو خوش بست راقم مشہد
مصطلح		
۱ درون باختن کنایہ از غالب تی کردن ۱۲ بہار ۲ درون پرورد کنایہ از اہل اہل و نیز کنایہ از حق سبحانہ تعالیٰ ۱۲ بہار ۳ درون دار کنایہ از منافق و کذب پرورد ۱۲ بہار ۴ درون سنج کنایہ از مجاہد اہل دل و صفا مجاہد ۱۲ بہار ۵ درون نشین کنایہ از خلوت گزین ۱۲ بہار ۶ دریا بجوئی خوش بستن آب بجو خوش بستن آب بجو خود آوردن کہ ہمیشہ ہما بخا باشد و بجا دیگر نرود ۱۲ بہار		
عہ تا چو ایرمن دروغ مگر گفتی بر بس ۱۲ مغزی		

مصدر	صده	شاعر
بودن	به	بخدا که شکم آید که نظر کنم برویش
خوردن	بر	کفش خورده بر تیغ او صد دروغ طغاشمند
داشتن	از	که مستحق زکوة اند مردمان فقیر فانی هروی
گفتن	به	چو اندازد افراسیا بانه تیغ خلوت تر شیز

در یوزه گدائی ۱۲ بار

کردن	از	کنم در یوزه فیض از بزرگ و خرد بخانه ملا جامی
نمودن	از به	در یوزه آرام و قرار نساید صادق شیرازی

دزد و معروف و ایضا دزدی ۱۲ بار

افتادن	در	بسان دزد که در خانه گدا افتد کلیم همدانی
بردن		بر دزد دست او شخته دزد گیر نظامی گنجوی
گرفتن		بر دزد دست او شخته دزد گیر

مصطلح

۱ دروغ خوردن بمعنی تاسف خوردن ۱۲ بار ۲ دروغ داشتن ۳ مضائق نمودن ۱۲ بار ۴ دزد افتادن ۵ ریختن دزد در جاک
 ۶ تصد غارت و تاراج ۱۲ بار ۷ دزد برده ۸ متاع مسروق ۱۲ بار ۹ دزد گیر ۱۰ شخته و نظایر آن شناختن و گرفتن عده اوست ۱۲ بار

مصدر	صلہ	شاع
دست مقابل پائے و بمعنی پنجہ و دفع و قدرت و ظفر و فرصت و قابو و نوبت و طرز و دستور ۱۲ ہمار		
آختن ۱	چون توان بر افلاک دست آختن	بو
آزمودن ۲	بششیر گشتند دست آزمائے	به
آزمودن ۳	اگر چرخ گردان خطائے نمود	به
آمدن ۴	برگیرشش می و اہستہ اش بکش	از به
آمدن ۵	چنانکہ دست بدست آمدت ملک	به
آموختن ۶	شیر گردون پیش شیر رایت	
آوردن ۷	از ان ابر عاصی چنان ریزم آب	بر
آوردن ۸	چو در میان مراد آورد دست اُمید	در
آختن ۱	ضروری ست باگردشش ساختن	سعد شیرازی
آزمودن ۲	در آنم نشد قالبی زخم سائے	خسرو دہلوی
آزمودن ۳	باین خانہ دست آزمائے نمود	نظاک گنجوی
آمدن ۴	دست تو گر ز کوہ غم آید بزیر سنگ	خسرو دہلوی
آمدن ۵	بدست ہامی در گنجین بخا ہد رفت	سعد شیرازی
آموختن ۶	سخرہ چون آہوی دست آموز باد	انوار بیوردی
آوردن ۷	کہ نار دگر دست بر آفتاب	نظاک گنجوی
آوردن ۸	ز عمد صحبت مادر میانہ یاد آرید	حافظ شیرازی
مصطلح ۱ دست آختن دست دراز کردن و حرکت دادن آزمایطون چیز ۱۲ ہمار ۲ دست آزمائے بمعنی مصدر و اسم فاعل ہر دو آمدہ ۱۲ ہمار ۳ دست در تہ سنگ و زیر سنگ آمدن کنا یہ از مغلوب شدن و مبتلا بہ و عقوبت گشتن ۱۲ ہمار ۴ دست بدست آمدن جلد و شتاب آمدن ۱۲ ہمار ۵ دست آموز مرغی کہ آزار بر دست تعلیم دادہ باشد کہ اگر بر طرفہ در شند از آنجا برگشتہ باز بر دست بیاید ۱۲ ہمار ۶ دست آوردن بچیزے کنا یہ از غالب توانا بودن بر چیزے ۱۲ ہمار ۷ دست در میان آوردن معروف ۱۲ ہمار		

مصدر	صله	شاعر
آوردن ۱۵	بر	سليم قطره آبی نمیتوان خوردن
آوردن ۱۶	از	از ان تمیست کف آرزو گدای ترا
آویختن ۱۷	به	ز اینجا چو گشت از من عشق مست
آویختن ۱۸		حلقه زلف گر بگیر تو دست آویز است
افشاندن ۱۹	از	طبع سیر آمد طلاق از وے براند
افشاندن ۲۰	در	پس از کشتن خلاصی هز بند خویش با تو را
افشاندن ۲۱		وقت حاصل نخورد غیر تاسف ممک
افشاندن ۲۲	بر	بج سچ آن دلبر قاصد کز افشاندن دست
افشردن ۲۳		ز بسکه مغرور اگر د عشق دست افشار
افگندن ۲۴		طایفه بنگر کزان تیغ که بر سر خورده ام
		چه دست بود که غم بر گلو می ما آورد
		که دست پیش تو نتواند از حیا آورد
		بدامان یوسف در آویخت دست ملا جامی
		گر چه زاهد سخته صد دانه دستاویز یافت
		پشت بروی کرده دست از وی افشاند مولانا رومی
		مبادا دست بپا در دم جانکنان افشاند باقر کاشی
		تخم این مزه پیداست که دست افشان است
		پشت دستی بزند بر سر اندوه چون
		خمیر مایه دیوانگی شد آخر کار
		در دم از دامان لب دست فضا افگنده

مصطلح

۱۵ دست بر گلو آوردن، کنایه از گوفشردن ۱۲ بهار ۱۵ دست پیش آوردن، کنایه از دیوزنه کردن ۱۲ بهار ۱۵ دست بدان
 کس آویختن، اقرب بمعنی دست بدان کس زدن، دست بدان کس دادن که بعد ازین باید ۱۲ بهار ۱۵ دست افشاندن از چیز کنایه
 از جفا شدن و ترک گرفتن از وی ۱۲ بهار ۱۵ دست و پافشان، در وقت نزاع لعل بود ۱۲ بهار ۱۵ دست افشاندن، چیزیکه دست افشاند
 و نیز کنایه از حرکات و سکنات که در حالت رقص به کنند ۱۲ بهار ۱۵ دست افشار، چیزیکه در دست افشرد ۱۲ بهار ۱۵ دست
 از دامن کس افگندن، کنایه از جفا کردن ۱۲ بهار ۱۵ قدیمان بر عرش دست افشان کنند ۱۲ سعدی

مصدر	صله	شاعر
افگندن ^۱	بر	دست بردوش دل افگنده ز جانیخیزد ایر شه سرستا
افگندن ^۲	به	هر دم نتوان دست بشاخه در افگند صا اصغنا
افگندن ^۳	در	چو کا کل در میانش دست افگند ز لاجو انسا
افگندن ^۴		دست افگن بهار
انداختن ^۵	به	زلف خورشید پناه تو بیا دم آمد صا اصغنا
انداختن ^۶		دست اندازی هست در قاصی تلو شریخی
انداختن ^۷	بر	در ره افتادگی پر چرخ دست انداز کن مخلص کاشی
انداختن ^۸		ورنه دشمن را نباشد تاب دست انداز ما سالک یزدی

مصطلح

۱ دست بردوش افگندن، بنا بر کثرت ضعف دست بردوش کسه گذاشته را افتن ۱۲ بار بخوبی گوید که تخصیص ضعف بجاست
در حالت مستی و نشه نیز توان گفت چنانکه از کلام منظوم ظاهرست و هوا بذا ۵ چنان مست از شوق هر چیز هست + که بردوش افگنده خود
جلوه دست ۱۲ دست بشاخ افگندن، کنایه از یار و گرفتار و مراد نوخاستن ۱۲ بار ۵ دست افگن، کنایه از حاکم
و مغلوب و یادگار که از دست گذرانند چون تصویر و خط و جزآن ۱۲ بار ۵ دست بردوش انداختن، بمعنی دست بردوش
افگندن ۱۲ از بهار ۵ دست انداز حرکت دادن را برای کاره چون گره بریدن و نیز انداختن و مدرسند گسردن و شکار

و جمله بردن ۱۲ بار و مصطلحات الشعرا

مصدر	صده	شاعر
باختن ۱	بدست بازی در مفاصلم شغول	وگر نه در دل خویش را کنم اظهار کلیم هدانی
باختن ۲	من داغ پسندیدم و یاران مرهم	در عرصه عشق دستبازی این ست طوثر نیزی
باختن ۳	چو جاک بزم به بیند بجام باز دست	چو وقت رزم بود تیغ جانستان گیرد حافظ شیرازی
بر آوردن ۱	چون برادر شوکت حسن تو دست از این	شق چو ماه عالم آرا میکند آئینه را صفا صفا
بر آوردن ۲	محراب ابروان بنما تا سحر گمان	دست دعا بر آرم و در گردن آرم حافظ شیرازی
بر افشاندن	قاضی اربابانشیند بر فشانند دست را	محتسب گر مخور و معذور دار دست سعد شیرازی
برداشتن ۱	شمر را میباید اول ز میان برداشتن	که با سانی تو دوست از دهمان برداشتن واعظ قزوینی
برداشتن ۲	کرد از بس عرصه بر من تنگ و دور روزگار	مرج هم آخر غنچه سان دست از دهمان برداشتم فرخ نوسری
برداشتن ۳	دست برداشتن	بهار
برداشتن ۴	در خرابات چه حاجت بمن حاجات نیست	دست برداشته دادم بدعا تاک اینجا صفا صفا

مصطلح

۱- دست بازی، کنایه از انبساط و ملاعبت با مشتوق کردن و در شرطیج بهر مهره که دست کنند همان را باز نیکو عوام این را دست میگویند ۱۲ بهار و مصطلحات ۱۳ دست از آستین بر آوردن، بمعنی دست از آستین بیرون آوردن ۱۲ بهار ۱۳ دست دعا بر آوردن، کنایه از بلند کردن دست در وقت دعا خواندن ۱۲ بهار ۱۴ دست از دهمان برداشتن، بجهت برده بخش گفتن و نیز صرف نکردن در دشنام دادن و بد گفتن ۱۲ بهار و مصطلحات الشعرا ۱۵ دست بدعا برداشتن، مراد دست بدعا بر آوردن ۱۲ از بهار

مصدر	صله	شاعر
برداشتن ۱ ^{هـ}	دست بردار چو فلک تاب نداشت	پشت دستی زنده مهر پیش تو گذاشت
برداشتن ۲ ^{هـ}	از و تانقد آمرزش نمیگیم نمی میرم	چو مز دوری که دست از کار فرما برنمیدارد
بردن ۳ ^{هـ}	گوهر مدحی که من در حرمت ریختم	دست بدستش برندا تا حرم کبریا
بردن ۴ ^{هـ}	دست بدست بردن	بهار
بردن ۵ ^{هـ}	بداد و دهنش در جهان بے فشرده	بدین دست برد از جهان دست برد
بردن ۶ ^{هـ}	ایم برده انظر اوت دست از بهار دست	از خون کیست باز ترا در نگار دست
بردن ۷ ^{هـ}	بهمه در سودا بود دلال او	مے برد دستی بزیر شال او
بردن ۸ ^{هـ}	تا جهان رسم دست برد نهاد	دست بردے چنین ندار دیاد

مصطلح

۱^{هـ} دست برداشتن، با مصطلح کشتی گیران دست خود بر زمین بند کردن و حرفین را بدعوی گفتن که بردارد ۱۲ بهار و مصطلحات الشعرا

۲^{هـ} دست از کسی برداشتن، از سرش دانستن بدون حصول مقصود ۱۲ بهار و مصطلحات الشعرا ۳^{هـ} دست بدست بردن،

بعزیز و حرمت بردن و نیز کنایه از زد و شتاب بردن ۱۲ بهار و مصطلحات الشعرا ۴^{هـ} دست برد، کنایه از غلبه و قدرت و نعمت و بمعنی

بازی بردن یا خود از معنی اول است ۱۲ بهار عجم ۵^{هـ} دست از چیزی بردن، کنایه از سبقت کردن و پیش دستی نمودن ۱۲ بهار

۶^{هـ} دست بزیر شال بردن، کنایه از شخص و معین کردن قیمت در هندوستان این رسم مخصوص دلالان نخاس است ۱۲ بهار ۷^{هـ}

بهمه، با لکسر یعنی ست با نام نیچه که میرفتکاران بر نیچه کشند و در هندوستان خراطی طوریکه همراه اهل دول باشد و زخیرات و کاغذ

ضروری در آن بود ۱۲ از بهار عجم

مصدر	صله	شاعر
۱۵ بردن	از	دست بد عا بردن بهار
۱۶ بردن	از	دست از پے چیزے بردن بهار
۱۷ بردن	در از	کسے ز غمرہ خونریز یار جان نبرد اگر ز بیم اجل دست در میان نبرد باقر کاشی
۱۸ بر کشیدن		دست بر کشیدن
۱۹ بر کنندن	از	کم از داغِ بتان بر کنده ام نیاز اندک اندک نقد بسیار بدست آورده ام لسانی شیرازی
۲۰ بر مالیدن	ب	بسا طور غم استخوانم شکست بسلاخی غصه بر مال دست غلو تر شیرے
۲۱ بر نهادن		تو در آن اندازه از کبریا اندر وجود هیچکس را دست بر نتوان نهادن کمترین القز ابیورد
۲۲ بریدن		یلان را سر و سینه و پا و دست برید و درید و شکست و بے بست فردوسی طوکی
۲۳ بریدن		دستی که نتوان برید باید بوسید بهار
۲۴ بستن	ب	خوش اختلاط گرم با آن طره میکند آخر به تخته باد صبا دست شانه لبست تاثیر اصفهانی

مصطلح

۱۵ دست بد عا بردن، بلند کردن دست وقت دعا ۱۲ بهار ۱۵ دست از پے چیزے بردن، بکنان رسیدن ۱۲ بهار
 ۱۶ دست از چیزے بر کنندن، ترک آن کردن ۱۲ بهار و مصطلحات الشعرا ۱۵ دست بر مالیدن، کنایه از آماده شدن برای
 کار ۱۴ بهار ۱۵ دست بر نهادن، کنایه از نشان دادن ۱۲ بهار ۱۵ دست بریدن، معروف ۱۲ دست که
 نتوان برید، باید بوسید، یعنی چیزی را که از خود جدا نتوان کرد یا عزائم پیش خود نگاه باید داشت ۱۲ بهار ۱۵ دست تخته بستن،

ماجر ساختن و بیکار کردن و نوحه دست از سیاست ۱۲ بهار

مصدر	صده	شاعر
بستن ۱۵	بر	که دست شعله را بر چوب بسته زلالی خواشمار
بستن ۱۶	بر	دست ارباب قلم را یک قلم بر چوب بست در سخن چون ضامنا بچکسل تان دینست ضامنا صغنا
بستن ۱۷	بر	دست بر کسے بستن بهار
بستن ۱۸	بر	دست مرغان بر قفا بندیم کز آسید بر در دل هر پاره دل نترستانی شکست طالب آملی
بستن ۱۹	بر	دست یگان یگان بر کف بستند سعد شیرازی
بستن ۲۰	بر	اینکه بر قتل مخلص دست داری بر کمر خوش دگر دستی برین نخچیر لاغر بسته مخلص کاشی
بستن ۲۱		ساعتی دست بند سیکر دهند بر سمن ریش خند سیکر دهند نظام گنجوی
بستن ۲۲	با	گمے با دودان دست بندی دهد گمے
بستن ۲۳		دست بسته بهار
بستن ۲۴		دست بسته بهار

مصطلح

۱۵ دست بر چوب بستن، بمعنی دست بر تخت بستن ۱۲ از بهار ۱۵ دست بر کسے بستن، در خرابی او بودن ۱۳ بهار ۱۶ دست بر قفا بستن و بر کف بستن، معروف ۱۲ بهار ۱۷ دست بر کار بستن، ابرام و استادگی در آن کار کردن ۱۸ بهار ۱۹ دست بر قفا بستن و بر کف بستن، معروف ۱۲ بهار ۲۰ دست بند سیکر دهند، معروف ۱۲ بهار ۲۱ دست بند سیکر دهند، معروف ۱۲ بهار ۲۲ دست بند سیکر دهند، معروف ۱۲ بهار ۲۳ دست بند سیکر دهند، معروف ۱۲ بهار ۲۴ دست بند سیکر دهند، معروف ۱۲ بهار

مصدر	صده	شاعر
بودن ^۱	بر	هر کجا سکه زد بنام سخاش
بودن ^۲		دست و بغل بودن
بودن ^۳		دست و بغل بودن
بودن ^۴	در	ازین دیار شدن سخت مشکست مرا
بودن ^۵	ب	دست بزرنگ بودن
بودن ^۶	در	بست طوق بندگی راه نفس بر قهرمان
بودن ^۷		از در آسمان چه می طلبی
بودن ^۸		آزادست از سخاوت تو
بودن ^۹	در	دست فتنه در زیر سر بودن
بودن ^{۱۰}	بر	ز عکس روی او مهر ز راند و د
بودن ^{۱۱}	بر	نظری بر سر کو می مجست
مصطلح ۱۰ دست بردار بودن، کنایه از خاموش بودن ۱۲ بار ۱۱ دست و بغل بودن، دست و بغل یکدیگر را در دست داشتن ۱۲ بر زمین بر نهد و کنایه از کمال اختتام و گرمی ۱۳ باجم ۱۴ دست در تنه سنگ دن و دست بزرنگ دن، مردان دست بزرنگ آمدن که گذشت ۱۵ بار ۱۶ دست و بغل بودن، کنایه از مصلحت و بیکار بودن ۱۷ بار ۱۸ دست در گریبان کسی بودن، کنایه از آویزش و بیکار کردن ۱۹ ۲۰ دست فتنه در زیر سر بودن، باعث فتنه بودن و بکار زیر سر داشتن ۲۱ بار ۲۲ دست بردار بودن، از خیرگی ختم دست بردار بودن و نایبیا نه با ستعانت آن راه خانه رفتن ۲۳ دستش بر سر من، یعنی آنچه او میسر شد مرا هم نصیب باد ۲۴ بار		

مصدر	صله	شاعر
بوسیدن ^{۱۵}	دست و پا بوسیدن	بهار
بوسیدن ^{۱۶}	دست خود بوسید هر کس دامن پاکان گرفت	شدر لیاخته رفته رفته یوسف از سودا عشق صفا اصفهانی
بوسیدن ^{۱۷}	ز روزگار خوش ست این همه جز آنکه بلم	ز دستبوس خداوند روزگار جداست انوار ابرورد
بوسیدن ^{۱۸}	از بهر دستبوسی آن شوخ همچو زلفت	شد که چهره بشانه شمشاد رفته ام منفید بلخی
پختن ^{۱۹}	همان روشک که دخت منست	بدان نازکی دست پخت منست نظام گنجوی
پروردن ^{۲۰}	تیرش تمام سینه پسندست و دلنشین	این غمزه دست پر و چشم سیاه کیست قد مشد
پروردن ^{۲۱}	طفل شکم دست پر و در نیم صبح نیست	داغدار و باغبان را لاله خور و درمن طالب آملی
پیشیدن ^{۲۲}	بر لب آب بقا از تنگی جان میدهد	دست هر کس که حیرت بر قفا پیچیده است صفا اصفهانی
پیشیدن ^{۲۳}	دست پیچ نیست زین بهتر برای اعتبار	یار مکتوبم بدست خوشنشین پیچیده است مخلص کاشی
پیشیدن ^{۲۴}	کنم دست پیچی بسجا بیان	ز نم سکه بر سیم سقا بیان نظام گنجوی

مصطلح

۱۵ دست و پا بوسیدن، بمعنی در دست و پا افتادن که گذشت ۱۲ بهار ۱۵ دست خود بوسیدن چون از دست کسی کار عمده برآید این عبارت در آنوقت گویند ۱۲ بهار ۱۶ دست بوس دست بوس از عالم پالوس و پا بوسی ۱۲ بهار ۱۷ دست پخت، چیریکه بدست باشند اعم از اینکه حیوان بود یا نبات ۱۲ بهار ۱۸ دست پرورد دست پرورد پرورش یافته بدست ۱۲ بهار ۱۹ دست بر قفا پیچیدن مراد دست بر قفا بستن ۱۲ بهار ۲۰ دست پیچ، مراد دست انداز و پیچ کردن با کسوتان و در وقت او معلوم شود ۱۲ بهار

مصدر		صله	شاعر
چیدن ۱	کتاب دلپسندان حلو شیخ را باعتبار		نظم دست چین گفته طغرل مشهدی
چیدن ۲	درستان پس از چهار پنج روز برگها		بگردانند و دست چین سازند ابو الفضل کلبادی
خوردن ۱	ترازی سیلی استاد رخ فسرده شود		متاع از نظر افتد چو دست خورده شود افشار نازندران
دادن ۱	قماش دامن پاک تر اندارد گل	به	مرد حسن تو ام میدهم بدامن دست مفید بلخی
دادن ۲	رخست اشک بچشم گوهر افشان میدهم	به	هر چه بادا باد خود را دست طوفان میدهم اثر نازندران
دادن ۳	داد و گشتی خصمانه در دست بدست	به	به نگار هر چه را گشت و در گشتی بست نجات اصغری
دادن ۴	ز ضعف دست بدیوار داده آمده ام	به از	بهر دو گام زمانی ستاده آمده ام میا اصغری
دادن ۵	واعظ مکن مضافه را دست پیچ زهد	به	که خود فروش دست بدلال میدهد تاثیر اصغری
دادن ۶	گر بتیغش اجل دهد دستی	به	کیسه پر کنم ز سود و زیان طهری شیرازی
دادن ۷	از تو متاع حسن در زمان نقد جان دل	به	دستم بده بدست که سودا مبارک است سیحی شیرازی

مصطلح

۱ دست چین؛ برگزیده و خلاصه و چیزیکه آزا بدست چینه و انتخاب کنند ۱۲ بار ۲ دست خورده؛ متاع متعل و تباد شده ۱۲ بار ۳ دست بدامن دادن؛ مرد بدشان ۱۲ بار ۴ مصطلح الشعر؛ دست کسی که بدستی ۱۲ بار ۵ دست بدادن؛ دست بدادن ۱۲ بار ۶ دست بدلال دادن؛ دست بدست دادن؛ در صد بیع و ضرر بودن چو دست که در حالت تنگی قیمت کالا دلال نخستین دست باقی زیاده خود گرفته با مارات معینه اصل تعیین قیمت کند بعد از آن همین دستور بیشتر را اخبار کنند ۱۲ بار ۷ مصطلح الشعر

مصدر	صده	شاعر
۱۰۰ دادن	دست دہی	بہار
۱۰۱ دادن	تا چند ہند روی برو آن کف پارا	می ریز اگر دست دہ خون صبارا
۱۰۲ دادن	این نگار لیت کہ چون دست بہم داد حناست	بہ
۱۰۳ دادن	او نخواہد کہ بار باب جنون دست دہد	بہ
۱۰۴ دادن	اگر بسا ابلیس آدم رو سے بہت	بہ
۱۰۵ داشتن	نگرد و عقد ہا کی من چرا ہر روز شکستہ بر از	کہ چون سوز رعنوت دست آئم بر کردار صفا
۱۰۶ داشتن	غنجہ دست از شاخ در زیر نغ دار و حید از	در ہر کرادیم از صاحب لالہ فکر دوست و حید قزوینی
۱۰۷ داشتن	جو دست پیش تو دارد کسے گرہ گردی	و در وقت خراش دل آہنیں چنگی
۱۰۸ داشتن	گفت خاموش کہ ہر کس کہ جہا لے دارد	در ہر کجا پاک ہند دست بدارندش پیش

مصطلح

۱۰۰ دست دہی، کنایہ از امداد و اعانت ۱۲ بار ۱۰۰ دست دادن، و دست بہم دادن، کنایہ از غلبہ و تسلط و نیز کنایہ است از حاصل شدن و مدد یستن و بہت کردن بہر معنی از اہل زبان ب تحقیق پیوستہ ۱۲ بار ۱۰۱ دست بر کرد داشتن، رعنائی و خود نمائی از اہل زبان ب تحقیق پیوستہ ۱۲ بار ۱۰۲ دست در زیر نغ داشتن، این احوال در وقت تعجب و تاسف و تحسہ بادی مدح میشود ۱۲ بار ۱۰۳ دست پیش کسے داشتن، کنایہ از گدائی و در یوزہ گری کردن، و اعزاز و اکرام و محرک کردن، و منع کردن ۱۲ بار ۱۰۴ دست پیش داشتن، تجسس کردن ۱۲ بار

مصدر	صده	شاعر
داشتن ۱	در	اگر حجاب نمیداشت دست پیش مرا شاعری
داشتن ۲	در	ولیکن بکون دست در پیش داشت سعد شیرازی
داشتن ۳	در	دست اگر پیش ندارم سر من در پیش است تاثیر اصفهانی
داشتن ۴	از	یا جان رسد بجانان یا جان تن بر آید حافظ شیرازی
داشتن ۵	در	دست خود را در بغل پیوسته دارم بچو سرو صائب اصفهانی
داشتن ۶	در	دست در روغن داشتن بها عجم
داشتن ۷		دست و تیغی دارد
داشتن ۸		کشتار کار خود را از در میخانه می جویم
داشتن ۹	بر	دست بر کمر داشتن بهار
داشتن ۱۰	در	ز بیم لرزه زمین دست در کمر دارد سجده کاشی
داشتن ۱۱	در	دست در گل دارم اما پای در گل نیستم صائب اصفهانی

مصطلح

۱۰ دست پیش داشتن، و در پیش داشتن، کنایه از منع کردن و باز داشتن ۱۲ بهار ۱۰ دست پیش داشتن، بختش کردن ۱۲ بهار ۱۱ دست از چیز داشتن، باز ماندن از آن چیز ۱۲ بهار ۱۰ دست در بغل داشتن، بمطل و بیکار بودن ۱۲ بهار ۱۰ دست در روغن داشتن، شربت و کمکت داشتن ۱۲ بهار ۱۰ دست و تیغی دارد، یعنی شجاعت ۱۲ دست و دل دارد، یعنی بخشنده و بخشنده ۱۲ دست بر کمر داشتن، نخوت و غرور کردن ۱۲ بهار ۱۰ دست در کمر داشتن، کنایه از دست داشتن، آماده بر تلبیه بودن ۱۲ بهار

مصدر	صده	شاعر
داشتن ^{۱۵}	در	بهار
داشتن ^{۱۶}	به	نگد اشتمی تا بقیامت که بر آید سعد شیراز
داشتن ^{۱۷}	به	بهار
داشتن ^{۱۸}	به	بهار
داشتن ^{۱۹}	به	میر ساهم من بیادت بر بحر دستی باب بسمل تبریز
رسیدن ^{۲۰}	به	همچو بیالک شرب است بدست میرسد قدسی شمس
رسیدن ^{۲۱}	به	بهار
رسیدن ^{۲۲}	به	هر دل و حلقه زلف تو یارب یارب است حافظ شیراز
رسیدن ^{۲۳}	در	کاخ ناز رسید دست عشاق فیضی اگر آباد
رفتن	در	که دست در کمرش جز لبیم وزر نرود حافظ شیرازی

مصطلح

^{۱۵} دست در آستین داشتن به پنهان داشتن در آستین و نیز بکار بردن ۱۲ بهار ^{۱۶} دست داشتن غالب و انابودن ۱۲ بهار ^{۱۷} دست داشتن معروف و از حضرت افسوس سیر بردن ۱۲ بهار و مصطلحات الشعر ^{۱۸} دست آبان شدن و ذکر دن و از ازل بان تحقیق بر پرتکه معنی رسیدن است ۱۲ از بهار و مصطلحات الشعر ^{۱۹} دست بدست رسیدن باغ از او اکرام رسیدن ۱۲ بهار ^{۲۰} دست بدست رسیدن زود و شتاب ۱۲ بهار ^{۲۱} دست بر چیز رسیدن معروف و نیز کنایه از غالب و انابودن بر چیز ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
رفتن ۱۵	با	بافلک سبغ غزل میوم اینجو اصبه بین
رفتن ۱۶	از	از دست کار رفته مایه خبر مباحث
رفتن ۱۷		طاووسش ز لبس بعمارت مقیدم
ریختن ۱۸		مریزاد دستی که انگور چید
زدن ۱۹	به	فوت شد بسکه زمن مطلب ناخواستنی
زدن ۲۰	بر	بهر مرگان سیاحت سر مره در کار نیست
زدن ۲۱	بر	صد قلب بیک کرشمه پا مال شود
زدن ۲۲	از	بچه طغرا بر در بے التفات میزنم
زدن ۲۳	به	دست که دوش زد بمن آن طفل شوخ چشم
		که تماشاست تلاش دوز بردست بهم
		چون بهله دست در کمر یار می کنم
		دستم نمیزود که زنگی پا بر آورم
		ملغزاد پاے که در خم فشرد
		بد عادت زد چشم اجابت تر شد
		میزنی بر صید دلهما دست بر ترکش چرا
		زان دست که ترکان تو بر ترکش زد
		تا بکے از بهر صحبت دست بر هر زدن
		دست نواز شوست که بر دوش میزند

مصطلح

۱۵ دست و بغل رفتن، مراد دست و بغل بودن ۱۲ از بهار ۱۵ دست کار رفته، بمعنی از کار رفته ۱۲ بهار ۱۵ دست او نمی رود
یعنی کاسه از دست او نمی آید ۱۲ بهار عجم مصطلحات الشعراء ۱۵ دستش مرزیراد، دعاست در حالت تحمیل شخصیکه از دستش کار نایافته
بانه گویند ۱۲ بهار عجم ۱۵ دست بد عازدن، مراد دست بد عابر آوردن ۱۲ بهار ۱۵ دست بر ترکش زدن، کسیکه جنگ شدن
و با مصطلح آراستن معشوق، خود را که آنهم در معنی مستعد جنگ بودن است ۱۲ بهار ۱۵ دست بر دوش زدن، رخصت باز کردن در خواستن ۱۲
۱۵ دست بر دوش زدن، مهر دانی و شفقت ۱۲ بهار

مصدر	صلہ	شاعر
زردن ۱۵	دست در دامن پر خار علایق فرینید	تا بر آئید ازین جلقہ تن دست زنان
زردن ۱۶	نیست در زلفت ایران اجمال دست ز	در عمر پیاران ل شہدائے کوتہ داشتہ
زردن ۱۷	در ہر نماز دست بزاو ز ند چرا	بہ زابد اگر کردہ پیشمان نگشتہ است
زردن ۱۸	دستے بر سر زخم بجائے کورنش	بر عجب خاکے بر سرہ کنم بجائے تسلیم
زردن ۱۹	ازین جام تھی فریاد ز دجوش	بر سبک تنش ز دم پر لب کہ خاموش
زردن ۲۰	از بستان حدیث غنچہ میگوید کہ باد	بر دست تغیش بردمان جا جوابی ز ند
زردن ۲۱	کز مذہب این قوم ملام گرفت	بر ہر یک زردہ دست عجز بر شاخہ سست
زردن ۲۲	مبند دل بر عونت کہ میکند کچہ گل	بر چوبہلد پوچ شمر دست بر کمر زردہ را
زردن ۲۳	دست در کیسہ زردن	در بہار
زردن ۲۴	روم خیمہ بر طرف جیون زخم	در اباد شمنان دست در خون زخم
زردن ۲۵	کنون کہ میکند رویش چوین نسیم ز باغ	در چو گل خوش آنکہ ز ند دست در رکاب باغ

مصطلح

۱۵ دست زردن کہ نام پیشمان یعنی دست زردن ۱۲ بہار ۱۵ دست بزاو زردن ۱۶ کز زردہ نقد مطلوب باشد در نماز ہر دست ۱۲ بہار ۱۷
دست بر سر زردن ۱۸ ہر ہر دست و افسوس ۱۲ بہار ۱۹ دست بر لب زردن ۲۰ و ہر ہر زردن ۱۲ بہار ۲۱ دست بستان زردن ۲۲
دست بستان انگشت ۱۲ بہار ۲۳ دست بر کمر زردن ۲۴ رعنائی و خودنائی ۱۲ بہار ۲۵ دست در کیسہ زردن ۲۶ سخاوت و جود و ہر دست ۱۲ بہار ۲۷
دست در خون زردن ۲۸ کنایہ از جدال و قتال کردن ۱۲ بہار ۲۹ دست در رکاب زردن ۳۰ و دیدن در جلوئی کسے ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
زردن ۱ ^۵	دست پس زردہ	بہار
زردن ۲ ^۵	بچہ شتم کہ خام ست جوش ہمہ	نظا گنجوی
زردن ۳ ^۵	دست زردن	بہار
زردن ۴ ^۵	غم را چہ زہرہ باشد تا نام مابرد	مولوی روئے
زردن ۵ ^۵	دست با کسے زردن	بہار
زردن ۶ ^۵	بر کپڑہ پوش کس چہ دست پازند اشرف	اشرف مازندرانی
زردن ۷ ^۵	دست از پے چیزے زردن	بہار
زردن ۸ ^۵	دست در دامن پر خار علایق فرزند	عاصف خان

مصطلح

۱^۵ دست پس زردہ یعنی در سودا دیر میکند و ہمانہی آرد تا چیزے از رخ کم شود ۱۲ بہار ۲^۵ دست در کاری زردن یعنی شروع کردن در آن کار
 ۱۲ بہار ۳^۵ دست در کیسہ دل کشا چہ انگری کردن ۱۲ بہار ۴^۵ دست زردن یعنی وقت سرودن نغمہ ۱۲ ۵^۵ دست زردن
 نشاء و خوشحالی کردن ۱۲ بہار ۶^۵ دست با کسے زردن یعنی براری کردن یا دہ ۱۲ بہار ۷^۵ دست و پازدن بر کاری و در کاری
 سعی و جدوجہد کردن ۱۲ بہار ۸^۵ دست از پے چیزے زردن یعنی بکھنہ آن رسیدن ۱۲ بہار ۹^۵ دست در دامن کسے زردن
 تادم و پشیمان شدن و نیز مرید شدن ۱۲ از بہار

۱۰^۵ دست و پا کسے کہ در خون دل مازدہ ۱۲ فی ثیرازی

مصدر	صله	شاعر
زردان ^{۱۵}	به	تا پشت دل گردد قوی دست باز و نیزه ^{۱۵} طغرا مشهور
ساختن ^{۱۶}		یا بے نمک است یا سر اسر نمک است ^{۱۶} خاقانی
سودن ^{۱۷}		مرگ عیش این چنین جزو برهم سود نیست ^{۱۷} صا صغنی
شدن ^{۱۸}	بر	نیوشده را دست شد بر فلک ^{۱۸} نظامی
شدن ^{۱۹}	با	کے باتو دست کو تہہ مادر کمر شود ^{۱۹} حافظ شیرازی
شدن ^{۲۰}	به	دست بسر شدن ^{۲۰} بهار
شدن ^{۲۱}	به	دست بدندان شدن ^{۲۱} بهار
شدن ^{۲۲}		دست و گریبان شدن ^{۲۲} بهار

مصطلح

۱۵ دست باز و زدن در شروع کشتی یکدیگر گرفتن ۱۲ بار ۱۶ دست ساز و چیز دیگر بدست ساختن ۱۲ بار ۱۷ دست برهم سوده مغلوب و زبون ۱۲ بار ۱۸ دست بر فلک شدن بلند شدن وقت دعا خواستن ۱۲ بار ۱۹ دست در کمر شدن منو ۱۲ بار ۲۰ دست بر شدن قبول کردن ۱۲ بار ۲۱ دست بدندان شدن کور و تنگام غضب و تاسف دست را بدندان گرفتن ۱۲ بار ۲۲ دست و گریبان شدن با کسے نهایت قریب شدن ۱۲ بار

عمه محفل که دست باز و زدن کنایه از آن باشد که پہلو انان در شروع کشتی پنجه بین کرده بر بازو زند و در مہند تالی شو ننگ گویند ۱۲ المولفہ عفی عنہ

شاعر	صله	مصدر
صفا صفتی	با	شدن ۱۵ صبح باخوشید تا بان چو ن شود و نعل
حکیم همدانی	به	شدن ۱۶ طالع خشم فلک در همه میدان دارم
بهار		شدن ۱۷ دست پاچه شدن
صفا صفتی	از	شستن ۱۸ ز ساقی بگذر ای دل با یگر کن از کوچه پر شورش
خضر دهلوی		شستن ۱۹ هر دو درین فتنه ازین دست شوی
صفا صفتی	از	شستن ۲۰ گرفت دامن گل شبنم از سحر خیز
بهار	در	شستن ۲۱ نیفتی تا ز پا دست طمع در آستین بشکن
صفا صفتی		شستن ۲۲ دست شکسته
صفا صفتی		فرو شدن ۲۳ دست فرسود و داو شده گیر
بساط عیش بیار که وقت سامان است دانش مشهد		فرو شدن ۲۴ ستاع دست فروشان این دیار گلست

مصطلح

۱۵ دست و نعل شدن ۱۵ دست و نعل یکدیگر آوردن ۱۲ از بهار ۱۵ دست و گریبان شدن با کسی بیکار کردن ۱۲ از بهار ۱۵ دست چنان
 شدن ۱۶ سر بریدن ۱۲ از بهار ۱۵ دست شستن از چیز بی نامید شدن ۱۲ از بهار ۱۵ دست و درو شستن ۱۵ دست و درو شستن ۱۵
 سرودن ۱۲ از بهار ۱۵ دست در آستین شستن ۱۵ پنهان کردن ۱۲ در آستین ۱۲ از بهار ۱۵ دست شکسته ۱۵ ناتوان و بی قدرت ۱۲ از بهار ۱۵ دست
 فرسوده ۱۵ کاستن و تپا شده ۱۲ از بهار ۱۵ دست فروش ۱۵ آنکه کالا را بدست گرفته در کوچه و بازار با بفروشد ۱۲ از بهار

مصدر	صله	شاعر
فرو کردن ^۱	با	دست با هر کفر و کوفت دگر کوفت ندید ^۱ نجات اصغری
کردن ^۲	به	اگر بنم لغایت و آتش افروزند ^۲ باب خضر کند دست در کمر آتش ^۲ شمس
کردن ^۳		بر سر گله از چه خون نکنند ^۳ پاچه اش دست پاچه چون نکنند ^۳ یحیی شیرازی
کردن ^۴	در	دست در آستین کردن ^۴ بهار
کردن ^۵	از	دست بیرون زین لباس از بهر سا کرده ای ^۵ تاتیر اصغری
کردن ^۶	به	تا بود مهر زمره نور گرفتن ستم ست ^۶ صفا اصغری
کردن ^۷	با	نامسلان تیغ از بالا ^۷ کافر نیزند اثر شیرازی
کردن ^۸	با	ساقی که کرده دست کمر با سبوس ^۸ ماستنا شریانی
کردن ^۹	به	چون بوقت فکر خدا دست بالین میکند ^۹ صفا اصغری
کردن ^{۱۰}	به	نزدیک شد که دست به تیغ زبان کنم ^{۱۰} طالب آملی

مصطلح

۱- دست با حریف فرو کردن، این صورت کمرشی گرفتن پیدا می نماید، آمده، برابری با و شدن ۱۲ بار ۵ دست پاچه کردن؛
 مضطرب و ملایم شدن ۱۲ بار ۵ دست در آستین کردن؛ پنهان کردن ۱۲ در آستین ۱۲ بار ۵ دست از لباس بیرون کردن؛ پوشیدن
 جامه یا نظیر که دست در آستین کنند بر ساعت نیک و باز بزنند و پوشیدن آن بوقت دیگر اندازند ۱۲ بار ۵ دست پیش کردن؛ در یوزه
 و گدائی کردن ۱۲ بار ۵ دست با کسے یکدیگر کردن؛ با او اتفاق کردن ۱۲ بار ۵ دست بالین کردن؛ دست را خم داده زیر گنجانستن
 چنانکه مردم مغلس بسبب نبودن تکیه باین نوع درازی کشند ۱۲ بار ۵ دست به تیغ کردن؛ دست بسوخته دراز کردن ۱۲

مصدر	صدا	شاع
کردن ۱	در	دست و پا چند درین خانه چو زبور کنی صفا اصفهان
کردن ۲	با	دست خود پیوند اگر بادست کوتاهی کنی مسیح کاشی
کردن ۳		ز ره درخورد دست در خون کنیم خسرو دهلوی
کردن ۴	در	چون بهله هر کرد دست کند در میان دست صفا اصفهان
کردن ۵	از	از در میکده اش دست بس بر باید کرد اشرف مازندرانی
کردن ۶	در	دست در آغوش باخو شید عالم تاب کرد صفا اصفهان
کردن ۷	با	که بے حجاب کند با تو دست در گردن
کردن ۸	با	دست در یک کاسه باخو شید چون عیسی
کشدن ۹	بر	کشید غمزه او در کمان ابر و تیر الکتر ابیوردی
کشدن ۱۰	در	وجود سائل مسکین برسد بقصد سوال حافظ شیرازی

مصطلح

۱ دست و پا کردن در کار کسی و جد و جد کردن در کار ۱۲ بار ۱۳ دست بست کسی پیوند کردن، انداد و اعانت او کردن ۱۴ مصطلحات
 ۱۵ دست بیرون کردن، جدال و قتال کردن ۱۶ بار ۱۷ دست در میان کردن، مشورت ۱۸ بار ۱۹ دست بگردن رخت دادن ۲۰ بار
 یعنی بر آغل سلام رخت کردن ۲۱ مصطلح ۲۲ دست در آغوش کردن، معروف و کمال غلبه و قدرت، و قبض و تصرف ۲۳ بار ۲۴ دست در
 گردن کسی کردن، معروف ۲۵ بار ۲۶ دست کشادن بر چیزی، دست دراز کردن ۲۷ بار ۲۸ دست کشادن، سخاوت کردن ۲۹ بار

مصدر	صلہ	شاو
کشان ۱۵	سحاب تیرہ ہیاست باران شود و صاف	زر و صدق در کمانش دست مابکشا
کشان ۱۶	دست کشان	بہار
کشیدن ۱۷	بہ پہلوئے شیر افگنی دست کش	کہ داری بشیر افگنی دست خوش
کشیدن ۱۸	در لاسا پریشاناں مباحش از شانہ کم	کز نوازش لغزار دست بر سر میکشد
کشیدن ۱۹	دست چرب بر سر کسے کشیدن	بہار
کشیدن ۲۰	پیہر گرگست کہ بر پیہر بنم مالیدند	دست چربی کشیدن د عزیزان بسم
کشیدن ۲۱	پسر لفر است دریافت و دست	از طعام باز کشید
کشیدن ۲۲	بخود نمادہ بکنارم سرمی دمن	دست نگاہ خویش بر دیتیوی کشم
کشیدن ۲۳	دست کشی	بر بان قاطع

مصطلح

۱۵ دست کشان، بلند کردن دست ۱۲ بار ۱۵ دست کشان، مقابل دست بستن ۱۲ بار ۱۵ دست بر پہلو کسے کشیدن، اشارت بان دست کچون و پہلو ان با ہم کشی می گیرند هر دست بر پہلو دیگر میزند تا بچو او را کشیده بر رخ دیار ۱۲ بار ۱۵ دست بر سر کشیدن، اظهار شفقت کردن ۱۲ ۱۵ دست چرب بر کشیدن، اظهار شفقت و مدارا کردن و ریشخند کردن ۱۲ بار ۱۵ دست از چرب باز کشیدن، باز ماندن از آن چیز ۱۲ بار ۱۵ دست پیچیزے کشیدن، دست مالیدن و لمس کردن ۱۲ بر بان قاطع ۱۵ دست کشی کفایت مند از کارے ۱۲ بر بان قاطع

شاعر	صده	مصدر
بهار	ب	کشدین دست به تیغ کشیدن
سیلم طرانی	از	کشدین کرشمه تو اگر دست از شراب کشد
ب	از	کشدین کرشمه تو اگر دست از شراب کشد
معتریش پور	از در	کشدین کاشکے دیدی بمیدان رستم دستان ترا
طهیر شیرازی	در	کشدین دست در آستین کشید طیب
نظامی گنجوی		کشدین ساقی شب دستکش جام تست
صا اصفهانی		کشدین دوست کش سجده ز نارنگش تیم
کیم همدانی		کشدین کورجست که بادشکش خویش نسازد
صا اصفهانی	در ب	کشدین نیست بادیر و حرم دیده حق بین اگاه
بهار عجم		کشدین دست در و باب کشیدن

مصطلح

۱۰ دست به تیغ کشیدن، مراد دست به تیغ کردن ۱۲ از بهار ۱۰ دست از چیزی کشیدن، بازماندن از آن چیز ۱۲ بهار ۱۰ دست و دهمان آب کشیدن، دست و دهمان شستن ۱۲ بهار ۱۰ دست آستین کشیدن، پنهان کردن دست در آستین و پیکار شدن ۱۲ بهار ۱۰ دستکش، مغلوب و زیربون، و شاطو چیزی است از عالم بهد که بر دست کشند و نیز کنایه از گدا و عساکش کور ۱۲ بهار ۱۰ دست بدلو کشیدن، مراد دست بدلو را دادن که گذشت ۱۲ بهار ۱۰ دست در و باب کشیدن، وضو کردن غسل دست در و تازه کردن

مصدر	صله	شاعر
کندن ^۱	ب	بهار
کندن ^۲		
گزاردن ^۳	در	انوری بیوردی
گذاشتن ^۴	بر	بهار
گذاشتن ^۵	بر	وحید قزوینی
گذاشتن ^۶	در	بهار
گذاشتن ^۷	در	بهار
گذاشتن ^۸		فرخی سیدانی
گذاشتن ^۹		انوری بیوردی

مصطلح

۱ دست بزدان کندن ۲ دست بزدان کشیدن ۳ دست گزاردن ۴ دست بزدان کشیدن ۵ دست بزدان کشیدن ۶ دست بزدان کشیدن ۷ دست بزدان کشیدن ۸ دست بزدان کشیدن ۹ دست بزدان کشیدن

مددگار و تحفه و یادگار و هر چه آزار بدست فراهم کرده باشند ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
گذاشتن	چنانکه بودند آتش تمام ستود	جزین نبود ما در دروغ دست گذار فرخی هستان
گرفتن ۱	از بک نو بهار تبخیل میرود	یہ شخ شکوفه دست بدندان گرفته است صا اصفهانی
گرفتن ۲	خورشید در مشاہدہ آفتاب تو	بے اختیار دست بابر گرفته است نجای اصفهانی
گرفتن ۳	پئے نظارہ ہر از تاب آن رو	بر گرفته دست بر بالا لے ابرو ز لاکھ انار
گرفتن ۴	سحر کہ باد صبا از رخ نقاب گرفت	بے دو دست خویش بر خود آفتاب گرفت صا اصفهانی
گرفتن ۵	دوشیزگان خاطر من بین کہ غنچہ دار	از بر بر رخ گرفته اند ز تو شرمسار دست کمال اصفهانی
گرفتن ۶	زمانہ دست بسر گیر داز شنیدن آن	بے از زرد دست اگر شمشہ کنم اظہار قدسی مشہد
گرفتن ۷	دست از سر کسی گرفتن	از بہار
گرفتن ۸	نہان سرگوشتی از غنچہ بالو بتومی فہم	در کہ دست برگ زر و ادب پیش من گیرد ملکوتی شریب

مصطلح

۱ دست بدندان گرفتن، در ہنگام غضب دست بدندان گزیدن ۱۲ از بہار ۳ دست برابر گرفتن، و برابر بالائی ابرو گرفتن،
 ۲ تاب نظارہ نیاوردن ۱۲ بہار ۳ دست بر رو گرفتن، و بر رخ گرفتن، و روی پوشیدن و این از جہت شرم و حیا بود ۱۲ بہار ۳ دست
 ۳ بسر گرفتن، در ہنگام حسرت و افسوس بی برہنزدن ۱۲ بہار و مصطلحاً اشعار ۳ دست از سر کسی گرفتن، از اعانت و امداد دریغ داشتن ۱۲
 ۴ دست پیش دہن گرفتن، در وقت حرف زدن از غایت ادب مخاطب دست پیش دہن گیرند تا ناگاہ آب دہن یا لب
 دہن بر مخاطب نرسد ۱۲ بہار

مصدر	صله	شاعر
گرفتن ۱	در	کی چون خواهم بگویم شرم و تهم در دهن گیرد
گرفتن ۲		دست اندیشه را شراب گرفت
گرفتن ۳		ز بیم آنکه بگیرند دست یار مرا
گرفتن ۴		دست از دهنده نیست نه از ایشان گرفت
گرفتن ۵		کی چون بگو چنان زلف دستگیر شد
گرفتن ۶		فلکش پاکیزه شد ملکش دست گرا
گرفتن ۷		آتش ز دم چو گل به تن لخت لخت خوش
گرفتن ۸	به	دست بدندان گزیدن
گرفتن ۹	از	دست طرب از دامن این زفره گسل
گرفتن ۱۰	از	حلال ست بردن به شمشیر دست

مصطلح

۱ دست در دهن گرفتن، بازداشتن از گرفتن ۱۲ بار ۲ دست کسی گرفتن، امداد و اعانت و عی کردن و دست بریدن و بازداشتن از کار
 ۳ دستگیر کسی که او را بدست گرفته و اسیر کرده باشند ۴ دستگیری، مغلوب و زیون ۱۲ بار ۵ دست گزیدن و دست بدندان گرفتن
 همان حالتیست که در هنگام غضب بر آوی طاری می شود ۱۲ بار ۶ دست از دامن کسی گسستن، جدا کردن ۱۲ بار ۷
 دست گسستن از چیزی، جدا کردن ۱۲ بار

مصدر	صله	شاعر
گشتن ۱	با	او بر غم دست و گردن گشته با مصیبتان
گشتن ۲	با	دامن بر آتشم وزن افسرده نیستم
گشتن ۳	از	رژشان مجلس شسته دست پاچه گشته ز دور
مالیدن ۱		دست خشک بر سر مالید و مار را رهی کرد
مالیدن ۲		دست مال
ماندن ۱	در	مانده بنیده دست در زندان
ماندن ۲	به	کام دل خویش از شکرستان تو بماند سیل بر
ماندن ۳	بر	دست بر کرماندن
نشاندن ۱		بچون نهال دست نشان بهر تربیت
		بردم بدیده خار گراز پاکشیده ام کلیم همدانی

مصطلح

۱ دست و گردن گشتن با کسی کمال اختلاط و گرم جوشی ۱۲ بار ۲ دست و بغل گشتن دست و بغل یکدیگر در آوردن تا حریف را بزرگ بیندازد ۱۱ بار ۳ دست و پاچه گشتن سر را بر سر پنهان شدن ۱۲ بار ۴ دست خشکی بر سر مالیدن یعنی چهره بماند و بیدار را بخون گذرانید ۱۱ بار ۵ دستمال آنچه دست مالیده شود و مطلوب و زبون نیز ۱۲ بار ۶ دست در زندان ماندن چران ماندن ۱۲ بار ۷ دست بر سر ماندن اکثر در وقت فقدان مقصود می باشد و نیز بمعنی دست بر زانو زدن ۱۲ بار ۸ دست بر کرماندن بیکار ماندن و خود نمائی کردن ۱۲ بار ۹ دست نشان نهال که آنرا بدست خود نشاند ۱۲ بار

مصدر	صله	شاعر
نشان ۱۵	دست نشان	بهار
نشان ۱۶	دست نشان	بهار
نشان ۱۷	از سر کویتو یکدل شده برپا نشود	که بجایش و گریه دست بنشیند نشان ۱۸
نمودن ۱۹	یکم بر خروشید چون پیل مست	۲۰ سپر بر سر آورد و بنمود دست نزد سی طوی
نمودن ۲۱	دست بدامن کس نمودن	بهار
نوشتن ۲۲	تا بنحط تو اے صنم گشته سواد و شغم	نماده در نظرم اوست نوشته دیگران سخن کاشی
نهادن ۲۳	از چون نواجسته صاحب اصول	بر نهاد دست بر چشم دست قبول طفر امشده
نهادن ۲۴	شوق نگذاشت که دگر بنهم بر دل خویش	۲۵ در نه این باز مهنوز از تو نهان می بایست ولی دست بیا
نهادن ۲۶	بیم صداع گل نمیش دست بردمان	۲۷ افغان ازین زیاده ببلبل حواله است بکوشش زین
نهادن ۲۸	سعی نا کرده پر از درد گهر میگردد	۲۹ چون صدف دست وحیدار بنی بر سر و وحید قزوینی
نهادن ۳۰	نام خود را کو کهن کرد از بسکدستی بلند	۳۱ دست خود بر روی دست آ آهنی باز و من صفا اصغری
نهادن ۳۲	خفته در راه تو از عجز آن شیر گیر	۳۳ دست بر بالا کس یکدیگر نهاده شیر با سلیم طرانی

مصطلح ۱۵ دست نشان، نگاشته و محکم ۱۲ بهار ۱۵ دست بنشیندن، در هنگام حسرت و انقوس سیله بر سر زدن ۱۱
 بهار و مصطلحات الشعر ۱۶ دست بدامن کس نمودن ۱۲ از بهار ۱۵ دست نوشتن، چیزیکه بدست نوشته باشند
 ۱۲ بهار ۱۵ دست بر چشم نهادن، نگاشته از قبول کردن ۱۲ بهار ۱۵ دست بر دل نهادن، قتل دادن ۱۲ بهار ۱۵ دست
 بر روی دست، و بر سر دست، و بر بالا کس یکدیگر نهاده شیر با، بیکاری و بی شغلی ۱۲ بهار

مصدر		صده	شاعر
نهادن ^{۱۵}	دست و پاتا هست بر سر پیش کس منه	بر	بر سر مردی بنام دی میگلن معجری والهردی
نهادن ^{۱۶}	سپهر معنی از کف الخفیب	بر	بفرمان او دست بر سر نهاده اثر شیرازی
نهادن ^{۱۷}	دی آمدی کرشمه کنان همزه رقیب	دست	دست بر سر نهادم و دست بسینه ام حزین اصفهانی
نهادن ^{۱۸}	مرد بازنده پوشان شام و شبگیر	در	چو رفتی در بغل نه دست تدبیر سعد شیرازی
نهادن ^{۱۹}	ساحران در کف از دست خدا	کے	نهند این دست و پا را دست و پا مولوی رومی
یافتن ^{۲۰}	بر چوبت غیرت من دست شانه را	به	دست انجین بر لعل نسیم صبا یافت صفا اصفهانی

دستار مرکب است از دست و آرا که کل نسبت است ۱۲ بهار

اشفتن	دستار آشفتن		بهار
انداختن	خوش آن مستی که از اینجا در باز ارم اندازد	یکه گیر و گریبان دیگر	مستام اندازد اسیری طائی
بستن	در حوزه تعلیم سخن جائزه دارد	را	زان مرد که دستار هنر بسته سر آن را والهردی

مصطلح

۱۵ دست بر سر دست نهادن، بیکار و بی شغل بودن ۱۲ از بهار ۱۵ دست بر سر نهادن، نوعی از تعظیم
مقرری هندوستان است که آنرا اسلام گویند و قبول کردن نیز ۱۲ بهار و مصطلحات الشرا ۱۵ دست بسینه نهادن،
تشی دادن ۱۲ بهار ۱۵ دست در بغل نهادن، معطل و بیکار بودن ۱۲ بهار ۱۵ دست و پا نهادن چیز را
توجه کردن بحال آنچه در محترم داشتند آنرا ۱۲ بهار ۱۵ دست یافتن، غالب شدن بر چیز

مصدر	صده	شاعر
بیچیدن	اگر چه هستی جسم از سرش برتیر و ان خط	زیر کار که همان دستار را متانم می بیچید صا اصفهانی
چیدن	دستار چیدن	بهار
زردن	تا کشودیم نظر رزق فنا گر دیدیم	چون شگوفه بر زمین پیش که دستار ز نیم صا اصفهانی
کردن	امرت بصحبت قدمی گر بنگ زد	دستار در گلوئی تضا کر در زگار عری شیرازی
سنادن	منه و اعطا دگر ز نیگوند دستار کلان بر	که آخر چون عرق چین در تیر دستار مانی طاهر مشهدی
یافتن	آشنا کشد و یافته خود را نتوان یافت	غم نیست که سر یابی و دستار نیابی کمال خجندی
دستار و نیز چیزیکه بدان تمسک کنند ۱۲ بهار عجم		
یافتن	حلقه زلف گر بگیر تو دستار ویز ماست	گر چه زاهد سجده صد دانه دستار ویز یافت آصفی شیرازی
دستار خوان سفره زیر که بالا خوان کرده مجلس می آرند ۱۲ بهار عجم		
افتادن	خلق را برداشت از خاک نند فغتش	در زمان او همین دستار خوان افتاده است قبول کشمیری
کردن	زخست خور و باز آنکس که نان را	کند معجز خویش دستار خوان را
دستان فتمه و صدا، و لهذا بلبل را نیز اردستان گویند ۱۲ بهار عجم		
زردن	دستان زردن	بهار
طرازیدن	دستان طرازیدن	بهار
مصطلح له دستار بر زمین زردن، عاجز نالی و داد خواهی کردن ۱۲ بهار ۱۵ دستار در گلو کردن، رسوا و تشهیر و بے حرمت شدن ۱۲ بهار		

مصدر	صله	شاعر
دست رنج و دست مزدکسب و پیشه و مزد و اجرت ۱۲ بهار		
آموختن	بیا موز فزند را دست رنج	اگر دست داری چو قارون بکنج سعد شیرازی
خوردن	ز دجه رنجی که دست رنج تو خورد	گرگ پرورده را چه خواهی کرد اوحد کرانی
خوردن	چو مردان دست کاری پیشه کردم	چونیکان دست فردی خویش خوردم خسرو دهلوی
دسترس کنایه از امکان و مقدور و قدرت و ثروت بهار		
بودن	مرا کاشک بودی آن دسترس	که نگذاشتم حاجت کس بکس نظامی گنجوی
دستک دست بردن زدن برای خواندن و طلب کردن کس و باصطلاح ارباب لغته		
آواز دادن بدو دست باصول مقابل یا کو فتن ۱۲ بهار		
زدن	دستک زدن	بهار
زدن	بود در طب صاحب دستگاه	ناستد ز دستک زدن بیچگاه طغریاشته
دستگاه و دستگه سر بایه که در قبض و تصرف کسی باشد ۱۲ بهار		
بردن	ولی چه دست سخن آدم برت پیدا است	که موز سوسلیمان چه دستگاه برد مسیح کاشی
چیدن	امید بوسه هر دم دستگاه تازه بچیند	ز خطا هر چند وقت آن دستگست میدا صاعقه
دادن	این دستگه یوسف مصری نداده اند	یک چشم حیرت زیبا تا سر آئینه
داشتن	فرد کوب مستانه راه سماع	که دارد دلم دستگاه سماع طغریاشته
نهادن	بادشیک می نهند بادشهان عمدا	کسب گدائی درش دستگه تو نگری سلمان ساجی

مصدر	صله	شاعر
نہادان ^۱	درین چار سو چون نهم دست گاہ	که ایمن نباشم زرد زردان راه
یا فتن	توان ز فیض سخن یافت دست گاہ لم	که وسیع خرمی از جیب شہ چین پیدا
دستگردان و بدست گردان چیزیکہ بہ عاریت بگیرند ۱۲ بہار		
دادن	چون تہی دستی ز حد بگذشت سامانید	گوہر غلطان صد را دستگردان میدہند
کردن	دستگردان نغم بے رخ جانان ساغر	قرض ہو جو اقتاد بلا می باشد
گرفتن	گرفتم از کف ساقی پیالہ زرین	چو مغلسہ کہ بگیرد بدستگردان زر
گرفتن	دستگردان گرفتن	بہار
دستگیری کسے را دست گرفتن، و نواختن، ۱۲ بہار		
کردن	غرقہ در یک بے پایان ہجران را اگر	دستگیری میکنی در ایالہ سرگشت
دستور اجازت، و رخصت ۱۲ بہار		
آمدن	چو دستور آمد بدستور شاہ	کہ گیر دو واسپہ سوے روم راہ
بستن	امور ملک را دستور بندم	بتدبیر و بر آیم از کہ کمتر
بخشیدن	تا نمازی نشود دیدہ من بند بانشک	عشق دستور نہ بخشد کہ کم در تو نگاہ
دادن	گریہ شور بدستور کنم	گردہ خندہ شیرین دستور
گرفتن	اشب زیار رخصت آہی گرفتہ ایم	دستور عاجزانہ لگا ہے گرفتہ ایم
مصطلح ۱۵ دست گاہ نہادان، سرمایہ دادن و سر بلای گذشتن ۱۲ بہار ۱۵ دستور بند و متصدی ۱۲ بہار		

مصدر	صلہ	شاعر
دستوری اجازت، ورنخت، مزید علیہ دستور ۱۲ بہار عجم		
خواستن	نخستی ز تدبیر او دور رہے	بہر کار از و خواست دستور رہے
دادن	سودایتوز فکر خودم دور می داد	شوق خودم از حیات دستوری داد
دستہ ہر چیز فراہم آوردہ چون دستہ گل و جزآن، و مسخرہ و مضحکہ ۱۲ بہار عجم		
بستن	بدل صد داغم از بہر بار کا کل میتوان بستن	باین تار محبت دستہ گل میتوان بستن
بستن	بر آوردن زوین ز بازوے دست	یکے دستہ بر کوہ البرز بست
چیدن	کسیک او سر دستار سر و من چنید	از دگر باغ چرا دستہ سمن چنید
دمیدن	گر بوزد صرصر قمر تو بر کوہ سار	از دستہ سنبل مدتا باید از دمن
شدن	بنفشہ دستہ از ان میشود بجلس باغ	از کہ در بہار پوشد لباس تقویٰ را
کردن	دستہ گل میکنند اندیشہ را رخسار تو	از حلقہ ماتم کنند آئینہ را سیمائے تو
گستن	ہوا گستہ کند دستہاے مر و ارید	زمین نہفتہ کند فر شہاے بو قلمون
فصل شین		
دشت صحرا ۱۲ بہار		
پیمودن	بروادمی لم از هیچ گوشہ پیدا نیست	بغیر آہوی چشم تو دشت پیماے
مصطلح ۱۵ دستہ کردن، جمع کردن، و فراہم آوردن ۱۲ بہار ۱۵ دشت پیما، صحرا نور د ۱۲ از بہار		
عہ ز رویت دستہ گل سے توان کرد ۱۲ کمال اصفہانی		

مصدر	صله	شاعر
کردن	اشرف افتتاح اوراد عامی ہم نکرد	رفت روز عمر و دشت کربلا می ہم نکرد
نور دیدن	سخت سوزنده دل دشت نور داده است	طفل اشکم مگر از دامن مجنون برخاست غیاث شیرازی
دشمن مرکب است از دُشِ بهمنی زشت و من بهمنی دل یعنی کسی که دل زشت داشته باشد و این مرکب مقطوع الاضافت هم آید ۱۲ بهار عجم		
داشتن	ز بیم تیغ تو آنرا که دشمن دار تو باشد	همه ساله دو رخ برگزیده دینار تو باشد
کا بهیدن	دشمن کاه	بهار
گزیدن	بدشمن گزائی و خصم افکنی	کشاده برو بازو سے بهمنی
دشمنی بغض و عداوت ۱۲ بهار		
آمدن	بد دوستی که ز ما دشمنی نمی آید	از
داشتن	چو دوستی است بان سنگدل رضی دیگر	با
مصلح ۱۰ دشت کربلا کردن ، طواف آن مقام واجب الاحترام کردن ۱۲ بهار ۱۰ دشمن دار آنکه همراه دشمنان باشد ۱۲ بهار ۱۰ دشمن کاه ، کا بهنده دشمن ۱۲ بهار ۱۰ دشمن گزاسے ، رنجانییدن ، د هلاک کردن ۱۲ بهار		

مصدر	صله	شاعر
کردن	روز خفاش است کور از کو بختی آنکداو	دشمنی در خفیه با خورشید خداور میکند سلمان بهائی
ماندن	از برای تو بهر کسکه شدم تلخ سخن	با عجب تو باو یار شدی دشمنش ماند بمن محبی لاری
ورزیدن	با دو قف بر وت آنکه بمن به از	از ره کینه دشمنی ورزید فتوحی یزدی
دشنام معروف و بنام زشت خواندن ۱۲ بهار عجم		
بر آمدن	او کرد ترش گوشه ابر و ز خشم	من منتظر آنکه چه دشنام بر آید ابو شکور بلخی
دادن	بر خاستم که دست دعا به بر آورم	دشنام داد و خوش در گراه راند و رفت وحشی بافقی
رسیدن	زان کبک مرده نفسش این ندگیت	دشنام خشک بهم بدعا گو نمی رسد سالک فردوسی
زدن	اگر دعای کنند از پله غرض مشنو	از اندر دعاش کن که ز ناله صیحت دشنام خسرو دهلوی
شنیدن	خوشوقت آن کسان که ز جان بچو کاتبی	دشنام یار را شنیدند و دعا کنند کاتبی نیشابوری
فرستادن	و اعطاف صفت میکرده سر کرد و مجلس	به در پرده برندان همه دشنام فرستاد والہ ہروی
کردن	من از اخلاص میجو اندم دعا به	از بر از ان بر ختم من دشنام کردند حسن دهلوی
کشیدن	در یوزہ خواری نتوانند عزیزان	از لعل دشنام کشیدن زلبت حد دعا بیت تلمو ترشیزی
عہ من آن شتم بمن توان کرد دشمنی + چون شمع سوخت ہر کہ مرا بر زبان گرفت ۱۲ جامی عہ با خستہ کہ لازم ارباب دولت ست + دشنام می دهند با کل غنیمت ست ۱۲ خالص سہ ز دلش اندر قفا صد گوند دشنام ۱۲ خسرو لعلہ بدعا در کشتم از لعل تو دشنامی چند ۱۲ نانم تبریزی		

مصدر	صده	شاعر
گرفتگی	امروز چون تو قابل بچوے بکار نیست	دشنام گیر ترز تو در روزگار نیست
گفتن	گیرم جواب ندی دشنام گوئی باری	تاسم بدان عنایت دلم اسکون نسام
دشمنه بالفتح، کار در بزرگ ۱۲ بهار عجم		
آراستن	دشمنه غمزه بیار ای که آشوب دلم	نشیند بجگر کاوی تر گانه چند
بر بستن	بالب خصم اگر باشد دها خنده باز	دشمنه بر بند و بچانش شاخ و برگ عفران
خوردن	انتاشی لعل از پی دو بالا می کنم	دشمنه بر دل میخوم گر خاری از پایشم
دادن	سپیشانش از مرگان خونریز	بدست غمزه داده دشمنه تیز
ریختن	غم دشمنه ریگشت و مرادست نارسا	کوشمندی که چاک گریبان کشایم
زدن	دشمنه را که کس بر دل کافر نزنند	میزند بر دل مادرک و فادشمن ما
شکستن	خنده عشرت هزاران دشمنه در جام شکست	گریه ماتم نزد چینی در ابرویم هنوز
کشیدن	تیغ دودسته گزند خار چشمم رو شوم	شعلین نمیشد دشمنه انتقام را
گرفتگی	دشمنه کین کف غمزه بدست گیر	منع من چند که با سینه صد چاک ساش
نهادن	دشمنه که بر دل کافر نزنند کس	امروز عشق بار نهد بر گلوے ما نصیر
مصطلح ۱۱ دشنام گیر، آنکه دشنام بشنود و بچش نیاید ۱۲ بهار		
عده دشمنه که بر دل کافر نزنند کس ۱۲ نصیر بدشنامی		

مصدر	صده	شاعر
دشوار مشكل		
آمدن	اگر بر من نسیمی میوزد دشواری آید	اگر گل میزنی بر خاطر من باری آید مشهور شیرازی
بودن	هر چه دشوار است آسان باد بر شاه جهان	هر چه آسان است بر بدخواه او دشوار باد معری نیشاپوری
پسندیدن	دشوار پسندند بتان ستم آیین	زین قوم جفا پیشه پسند که قتادی اسیری تربتی
زردن	دشوار زردن	بهار
شدن	جمع گشتن شد بجان دشوار و بر من تنبیه	قافیه تنگ نمانده هر دو جاجز جیتین عالی شیرازی
فهمیدن	چهر کاران طح قتل من افکنده آن بد خو	که آنا غضب چه اش دشواری فهم محتم کاشی
کردن	بیکل شاره و یک لفظ او شود آسان	هر آنچه دهر بر آزادگان کند دشوار معری نیشاپوری
دشواری معروف		
داشتن	ای حساس ترک او دشواری دارد و	هر چه در آسان کند بر خوشی دشوار حساسطنینی
کشیدن	ملول از هر بان بود طریق کار و آنان نیست	بکش دشواری منزل میاد عمد آسانی حافظ شیرازی
فصل عین		
و عا حاجت خواستن ۱۲ منتخب اللغات		
آموختن	بکدامی دعوات خواهم یافت	تار و دم آن دعابیا سوزم مولوی رودی
خواستن	چو نقش اینچنین بنشست و بر خاست	بر آورده دعای از پدر خواست ناظم هروی
عه مردن یا سیران تو دشوار نباشد ۱۲ کا کای قزوینی		

مصدر	صله	شاعر
خواندن	فرد ریخت آب از مژه مادرش	دعا با همی خواند کرد اندرش فردوسی مگو
دالستن	ز بهر خسر و ازین به دعائی دانم	که با دنا ابد از عمر و جابه بر خور دار طغیاریابی
رساندن	بلا زمان سلطان که رساند این عارا به	که بشکر بادشاهی ز نظر مران گذارا حافظ شیرازی
رسیدن	بطراز دامن باز و چه ز خاک ساری ماسد چه	نزد آن مژه به بلندی که بگرد سر دعا بلید غلام آباد
رفتن	بر بونے آنکه جود جامت بهار سد در	در مصطفی عایتو هر صبح شام رفت حافظ شیرازی
شنیدن	در ددل ز عاشق دلخسته گوش کن از	از در دمنده خویش دعای شنیده رو فغانی شیرازی
کردن	دعا کن به شب چون گدایان به سوز	اگر میکنی بادشاهی به روز سعد شیرازی
کردن	دعا کردن	بهار عجم
گفتن	بر تن و جان تو هر مومن دعا گوید می بر	وان دعا در دولت تو هست و قتی سبحا مسخر نیشاپور
گفتن	دعا گوے این دو لثم بنده دار	خدا یا تو این سایه پانیده دار سعد شیرازی
دعوت خواندن، و طلبه داشتن ۱۲ از منتخب		
رسیدن	کاخ ب که محمد اندر آمد	دعوت نرسد پیمبران را حافظ شیرازی
فرمودن	نجلدم دعوت اے زاهد مفرما به	که این سبب نخ زنان بوستان به حافظ شیرازی
مصطلح		
اے دعا کردن و گفتن، معروض، و نیز وداع شدن ۱۲ بهد		
عہ بد امان او کن فلک برده تاب + محب که رسد دعوت مستجاب ۱۲ قاسمی		

مصدر	صله	شاعر
کردن	بروای زاهد و دعوت نکم سوز بهشت	که خدا از ازل ز اهل بهشتم بسشت حافظ شیرازی
دعوی خواسته شده ۱۲ بهار		
آمدن	دعوی عشق زهر بود الموسی می آید	از دست بر سرزدن از بهر کسی می آید صفا صفتی
آوردن	نقص بهت بین که از میدان ز بهت گاه	شکر قاتل برده دعوی خون آورده ام طالب آملی
افتادن	فتاده اند شهیدان بفکر زخم بها	به چیه حجت است که دعو قاتل فتاده است ظهور تشریفی
بردن	بابی پر و بالان چه برد دعوی پرواز	با خاشاک باین شعله سواران بفرود شوم اسیر شهرستانی
داشتن	بخون خود قسمها میخورم شاید اگر انیت	با عجب نمی دانم بر دوش خرد دعوی با چسب دارم تنها شهرستانی
داشتن	ز بهر طغیان جنت بترسست کار من با	ظهورت بر زوال عقل دعوی دار من با محشم کاشی
رسیدن	دو جهان حسرت بالات الف کش دارد	با سرور با تو بیک فاخته دعوی زرسد کلیم بهدانی
رفتن	رفت بے دعوی ازین بیشتر	تا دوسه بهت بهم آمد مگر نظا گنجوی
ساختن	اگر چه خصم تو دعوی سلطنت دارد	زمانه گرد بر آرد ز تخت و افسر او ظلیفاریا
شنیدن	قاضی ماد دعوی مان نشنود	تا نه برم سوز ز نش پاره کیر سوز سمرقندی
کردن	باد پیمانیت پیش اهل تحریار کنی	با عجب سایه تابا بست داله دعوی دارشگی داله هرودی
گذشتن	چه میتوان ز پریشان تیره روز گرفت	به کلیم دعوی دل را بزللف یار گذاشت کلیم بهدانی
مصطلح ۱۵ دعوی داری، بخود گمان کمال غیر واقع داشتن ۱۲ بهار		
عنه بر دعوی بخون من دارید ۱۲ افضل عنه کند دعوی همسری با چار ۱۲ گنجو گنجوی سه ستر که دعوی خویش کوکم بطره یار ۱۲ نوعی		

مصدر	صله	شاعر
گفتن	این دعاوی جمله ناشروع گفتم زین پس	ذیل غنوکردگار دوست استغفار من بدر چاچی
نمودن	که در زاویة قائمه قلعه باستقلال نشسته	دعوی تساوی طرفین مے نماید عالی شیرازی
هشتن	قیامت کسے باشند اندر بهشت	که معنی طلب کرد دعوی بهشت سعد شیرازی

فصل غین

دعا بالفتح مکروفریب ۱۲ بهار عجم

باختن	در بزم عشق نردم ادر نمی زنیم	زبان رو که چون رقیب دعا باز نیستیم	جشی بافتی
خوردن	چو در سیت بوسها خورده ام	بفتو اے عشرت دعا خورده ام	طغر امشده
کردن	بداد وصل مده بوسه جان نخواست اهداد	ولیکه گاه شمردن دعا نخواست اهدام کرد	خسرو دهلوی

دعای تشویش خاطر دادن ۱۲ بهار عجم

بردن	شکر قدح تلخ مکافات چه گویم	از	کز خاطر من دغدغه روز جزا برد	صا صفتی
------	----------------------------	----	------------------------------	---------

دغل ناراستگی و ناسرگی، و بمعنی ناراست، و ناسر انیز ۱۲ بهار عجم

باختن	معنی مدارت بنا ساز نیست	مقامات کاخ دغل باز نیست	طغر امشده
کردن	ز نهار که تن در ندی تعب کسانرا	تا نخم دغل کرد تو انداز دغا کن	واله هروی

فصل فاء

وف بالفتح نام ساز معروف، و بالضم و تشدید معرب آن ۱۲ بهار عجم

مصدر	صله	شاعر
دست رنج و دست مزد کسب، و پیشه، و مزد، و اجرت ۱۲ بهار		
آموختن	بیا موز فرزندان دست رنج	اگر دست داری چو قارون گنج سعد شیرازی
خوردن	زوجه رنجی که دست رنج تو خورد	گرگ پرورده را چه خواهی کرد اوحد کرانی
خوردن	چو مردان دست کاری پیشه کردم	چونیکان دست تزدی خویش خورم خسرو بلوی
دسترس کنایه از امکان، و مقدور و قدرت، و ثروت، بهار		
بودن	مرا کاشک بودی آن دسترس	که نگذاشتم حاجت کس بکس نظام گنجوی
دستک دست بردن زدن برای خواندن، و طلب کردن کتب، و باصطلاح ارباب لغت		
آواز دادن بدو دست باصول، مقابل یا کوفتن ۱۲ بهار		
زدن	دستک زدن	بهار
زدن	بود در طب صاحب دستگاه	ناستد ز دستک زدن بیچگاه طغریاشته
دستگاه و دستگاه سر بایه که در قبض و تصرف کسی باشد ۱۲ بهار		
بردن	ولی چه دست بخش آدم برت پیدارت	که موربوس سلیمان چه دستگاه برد مسیح کاشی
چیدن	اسید بوسه هر دم دستگاه تازه بچیند	ز خطا هر چند وقت آن در دستگاهت میدانم صفا صغنی
دادن	این دستگاه بیوسف مصری نداده اند	یک چشم چرت ست ز پاتا سر آئینه
داشتن	فرو کوب مستانه راه سماع	که دارد دلم دستگاه سماع طوطی تریزی
نهادن	بادشیکمی دهند بادشهان عمدا	کسب گدائی درش دستگاه تو نگری سلمان سنجی

مصدر	صله	شاعر
نهادن یا فتن	درین چار سو چون نهم دستگاه توان ز فیض سخن یافت دستگاه دم	که ایمن نباشم زد زردان راه که دسرخ منو از جیب شه چین پیدا نظامی گنجوی حزین اصفهانی
دستگردان و بدست گردان چیزیکه به عاریت بگیرند ۱۲ بهار		
دادن کردن گرفتن گرفتن	چون تهنیدی ز حد بگذشت سامانید دستگردان نکم بے رخ جانان ساغر گرفتم از کف ساقی پیا که زرین دستگردان گرفتن	گوهر سلطان صد اردشگردان میدهند قرض میجو چون اقتاد بلا می باشد چو مغلسه که بگیرد بدستگردان زر مخلص کاشی آنرا از نذر بهار
دستگیری کسے را دست گرفتن، و نواختن، ۱۲ بهار		
کردن	غرق در یکا بے پایان هجران را اگر	دستگیری میکنی در یکا بے سرگشت سلا ساجی
دستور اجازت، و رخصت ۱۲ بهار		
آمدن بستن بخشیدن دادن گرفتن	چو دستور آمد بدستور شاه امور ملک را دستور بندم تا نمازی نشود دیده من بندک باشک گریه مشور بدستور کنم اشتب زیار رخصت آهی گرفته ایم	که گیر دو اسب سو سه روم راه بتدبیر و بر آیم از که کمتر عشق دستور نه بخشد که کنم در تو نگاه گردد خنده شیرین دستور دستور عاجزانہ لگا ہے گرفته ایم نظامی گنجوی سجرا کاشی انیر خسیکی طو تر زبیری شفا اصفهانی
مصطلح ۱۵ دستگاه نهادن، سر پایہ دادن، و سر پایہ گذاشتن ۱۲ بهار ۱۵ دستور بند، متصدی ۱۲ بهار		

مصدر	صلہ	شاعر
راندن	بدان دقیقہ کہ راندم گمان گدیر بہر	بہ بندہ گر چہ گدائے شریعت غرات
کشادن	میان او کہ خدا آفریدہ آت بیہج	دقیقہ ایست کہ بیہج آفریدہ نکشادت
نہفتن	عشق آن دقیقہ نیست کہ از کس تو انہفت	مردم مگر نگاہ بسیما نمی کنند
		حشی بافقی

فصل کاف

دُکان بالضم و تشدید، معروف و نیر بہ تخفیف

آراستن	دکان آراے	بہار
بر بستن	دکان بر بند عیسی کا ندرین عمد	سیحائی کم از بیمارے نیست طالب آملی
برچیدن	ضرر و نفع چون دکان برچید	یاس اندر حقیقت ست اُسید
بستن	کم بنماز چو آن پر حجابے بند	دکان جلوہ گری آفتابے بند
چیدن	از متاع عاریت بر خود دکان چیدہ ام	وام خود خواہد ز من ہر دم طلبگار خدا
چیدن	ز سودایت تو انگشتہ ام باین پریشانی	دکان آرزو چیدم تماشا کن چہا دارم
داشتن	میرم از ہر کہ ایما خود فروشی میکند	مشتہی کہ میتوان کرد از دکانداری
فتادن	ای سرکش مہم سہل است کہ مغلش	دادہ خواہد گشت فرصت چو در وقتا

مصطلح ۱۵ دکان آرائی، معروف ۱۲ بہار ۱۵ دکان بر بستن و برچیدن و دکان بستن، بند کردن دکان
 ۱۲ از بہار ۱۵ دکان بر خود چیدن، و دکان چیدن، اشیا را جدا جدا بہ ترتیب ہندان تا ہر کس ہر چہ خواہد فرگیرد ۱۲ از بہار
 ۱۵ دکانداری، کنایہ از چرب زبانی ۱۲ بہار ۱۵ دکان در رفتادن، بر ہم شدن دکان ۱۲ بہار

مصدر	صله	شاعر
کشان	یک زمانے بر سر پل ایستاد	باز دکان نظر بازی کشاد
کشیدن	لے خائن از برای خیانت سپرد	لے دزد بہر کیسہ بری را دکان کشد
گرداندن	عیش را بازار گرم از گردش ساغر بود	ہچو ساقی کس نگرداند دکان زندگی
گردیدن	نمود عمر کسے جاودان نمیگردد	خراب تان شود این دکان نمیگردد
گرفتن	دکان گرفتن	صفا صفتا
گشتن	خانہ آباد بجمہوری سیلا کسند	تاجر میرا کہ بدولاب دکان میگرد
نہادن	اگر بدست کند گرد راہ او بہند	از عید دکان سر مہ فروشی ز دیدگان نگر

دل معروف ۱۲

آرامستن	آرامی از آفت نازت دل عرفی	از	اے ناز دلار اے تو آرایش آفت	عرفی شیرازی
آرامیدن	دل آرامی کہ داری دل درو بند		و گر چشم از ہمہ عالم فرو بند	سعد شیرازی
آزردن	دلی کو ندارد بخوبی نظر		بانندک دلازار تر کش مگر	،

مصطلح ۱۰ دکان کشیدن؛ یعنی دکان دن ۱۲ دکان گرداندن؛ رونق در واج دادن متاع ۱۲ بہار ۱۰ دکان گردیدن رونق
 و رواج یافتن متاع و تحقیق آنست کہ گردید خصوصیت بہکان ندارد بلکہ یعنی رونق در واج عام ۱۲ بہار ۱۰ دکان گرفتن؛ کنایہ رونق بازار ۱۲ بہار
 ۱۰ دکان بدولاب گشتن؛ ہمال دیگراں خرید و فروخت کردن ۱۲ بہار ۱۰ دکان نہادن؛ دکان واکردن ۱۲ بہار ۱۰ دل آراے
 معروف ۱۲ بہار ۱۰ دل آرام و دل آزار؛ معروف ۱۲

عہ چو برعل معنی کشید دکان ۱۲ ظہوری عہ تا ظہوری در سخن دکان نہند

مصدر	صله	شاعر
آسودن ^{۱۵}		از کنار دلبوم اکنون دل نمیگیرد قرار
آشفتن ^{۱۶}		دل آشفته
آشفتن ^{۱۷}		دل آشوب
آمدن ^{۱۸}		بالب آماده فریاد هر شب بر دلت
آوردن ^{۱۹}	به	دل بدست آورد کم حج اکبرست
آویختن ^{۲۰}		بغیر از خط که پیچیدست بر رو دلا و دیش
افتادن ^{۲۱}	در	چون دلم در تنگنای این نفس افتد کمین
افتادن ^{۲۲}		اجر با باشدت ای خوش شیرین نهان
افتادن ^{۲۳}	از	افتاد دل از یار ندانیم چه افتاد
افتادن ^{۲۴}		بر دلبکار خود ای و اعطا اینچه فریادست
افروختن ^{۲۵}		جان طالب جمال دل افروز یار راست
مصطلح^{۱۵} دلا ساء آسایش دادن بدل و آسایش دهنده بدل و آسایش یافته شده بدل و دلا ساء میثوم از قبیل تسمی می شوم بطریح مجاز^{۱۶} آشفتن^{۱۶} پریشان شدن، و پریشان کردن^{۱۷} بهار^{۱۷} دلم نمی آید یعنی خست ننمید^{۱۸} بهار و مصطلح^{۱۹} دل بدست آوردن، قبض و تصرف کردن در دل^{۲۰} بهار^{۲۰} دلا و نیز مرغوب و دلخواه^{۲۱} بهار^{۲۱} دل افتادن از چیز^{۲۲} و در چیز^{۲۳} قرار و انس گرفتن با چیز^{۲۴} بهار^{۲۴} دل افتاده عاشق^{۲۵} بهار^{۲۵} دل افتادن از چیز^{۲۶} بهار^{۲۶} دل زلف افتادن مضاعف شدن^{۲۷} دل افروز، روشن کننده دل^{۲۸}		

مصدر	صله	شاعر
افسردن ^۱	دل افسرده	بہار
افسردن ^۲	سخت میخوام کہ در آغوش تنگ آرم ترا	ہر قدر افسردہ دل را بیفشارم ترا صا صغما
افگندن ^۳	طفلیک بدخونی کند از مهر سوزد آیدایش	دل در گریانش فلک شاید کہ بیمار کنی مخلص کاشی
افگندن ^۴	دل بدریا افگندن	بہار
انداختن ^۵	اشرف از گردون نیابو گوہر مطلوب را	تا نیندازی درین رہ دل بدریا چون جہا اشرف نازند
انداختن ^۶	دل نیندازم اگر تیر تو از جان گذرد	تا نگونید بسہم سپر انداختہ جہا گیلانی
انداختن ^۷	در آب دیدہ یاد رسیدہ پرازد اندازم	دل بیا خود را بر کد امی بستر اندازم حزن صغما
باختن ^۸	دل باختہ	بہار
بردن ^۹	دل از کار بلہاے شکر بار برد	ز آنکہ شیرینی بسیار دل از کار برد مسیح کاشی
بردن ^{۱۰}	گفتش دلہاے مشتاقان بہر	گر ترا خوئے ز روز محشر ست واصف بجا

مصطلح

۱ دل افسردن، دل سوزندن از چیزے ۱۲ بہار ۲ دل افسردن، معروف ۱۳ بہار ۳ دل در گریبان افگندن، زان ولایت
 جہت بدخونی طفل دل گو سپند در گریبان طفل اندازند ۱۴ بہار ۴ دل بدریا افگندن، و انداختن، وجود و سخاوت فوق مقدور و
 برود توکل زندان، کوہ بر سوخ جہت بر کار ہولناک کہ بستن ۱۵ بہار ۵ و انداختن، دل دادن و بیدل شدن ۱۶ بہار ۶
 دل انداختن، بمعنی غلطاندن ۱۷ دل باختن، دل باختن کنایہ از عاشق صلوٰۃ ۱۸ بہار ۹ دل از کار بردن، بیکار کردن ۱۹
 دل بردن، معروف، و عاشق و مفتون کردن ۲۰ عہ باز دل بردن زمین پسنفے باتدبیرے ۲۱ نجات

مصدر	صلمه	شاعر
برداشتن ^۱	از	که دل برداشتن کار است مشکل
برودیدن ^۲	به	همه برودیدش دل از تن بروی
برشتن ^۳		بهر تسکین دل بریان من
برکندن ^۴	از	سر اسیمه بر قلب دشمن زنند
برگرفتن ^۵	از	کسی چون باتوبینش چسب از تو برگیرد
بستن ^۶	اندر ^۷	که دل برداشتن کار است مشکل
پذیرفتن ^۸	در	سخن کز دل آید بود پذیر
پسندیدن ^۹		پسند
پرسیدن ^{۱۰}		چون زنده نیست مار با سوسپ احتیاج
پیچیدن ^{۱۱}		چرا بر گیسوی پر پیچ خود پیچ دیگر پیچ
پیوستن ^{۱۲}	اندر	نشانید گریه پیوند دل اندر خد سلطان

مصطلح

۱ دل برداشتن از چیزی، بے رغبت شدن از آن چیز ۲ دل بروی برویدن، کنایه از خون گریستن ۳ ابدار ۴ دل برکندن و دل برگرفتن از چیزی، نفرت کردن، متقابل دل بستن بر چیزی ۵ ابدار ۶ دل پذیر، مقبول ۷ ابدار ۸ دل سبک ۹ احوال ۱۰ ابدار ۱۱ دل پیوستن در چیزی و پیچیده، دل بستن بآن چیز ۱۲ ابدار

عده گزین شده باده دل بر نشه آواز بند ۱۲ غنی ۱۳ دل اسے خواجہ درخبر دیان بند ۱۴ سعدی

مصدر	صله	شاعر
تا فتن ۱ ^{هـ}	از	کسی کو پیچید ز فرمایش سر مغزی نیشاپور
جستن ۲ ^{هـ}		جواب صاف بآئینه میداد رویش واقف لاهور
چسپیدن ۳ ^{هـ}		آه از جلوه قدرت چه قدر روز و ناست تلوی تر شیر
خائیدن ۴ ^{هـ}		دل بدندان شانه خائیدن طالب آملی
خراشیدن ۵ ^{هـ}		چنانکه بانگ شست تو میخراشد دل سکه شیرازی
خستن ۶ ^{هـ}		چشم مستش که به گوشه خرابی دارد حافظ شیرازی
خواستن ۷ ^{هـ}		روکش طبعش از نیام خوش کرده ام ملک شیرازی
خوردن ۸ ^{هـ}	از	باب خشک مجالست آسیا گردد صفا اصفهانی
خوردن ۹ ^{هـ}	به	این میوه عزیزست بخامی نتوان خورد حیدر قزوینی
خوردن ۱۰ ^{هـ}	به	در بهار آسایش دیوانه برهم میخورد جاسناوندی
دادن ۱۱ ^{هـ}		برنگ نقش پا در هر قدم افتاده دارد طائف اصفهانی
دادن ۱۲ ^{هـ}		باغبان چنین از جبین بکشا که بمار دلم دانش مشهدی

مصطلح

۱^{هـ} دل تا فتن از چیرے، نفرت کردن از چیرے ۲^{هـ} دلجوئی، بمعنی مطلوب دل ۳^{هـ} دل چیست، معروف ۱۲ بار ۴^{هـ} دل

خائیدن، کنایه از غم و غصه خوردن ۱۳ بار ۵^{هـ} دل خود خوردن و دل خوردن، غم و غصه خوردن ۱۴ بار ۶^{هـ} دل از کف دادن،

عاشق شدن ۱۲ بار ۷^{هـ} دل دادن، تلی دادن، تقویت دل کردن ۱۲ بار ۸^{هـ}

مصدر	صله	شاعر
دادن ^۱		باغبان چین از چین بکشا که بیمار دل و دانش شهید
دادن		جگر از سینه عقاب کشد ^۲ خلوت تری
دادن		اگر دل دهد دلربای که دارم صفا صفا
دادن		تا دل ندی که میتوان دل داد خلوت تری
داشتن ^۳	در	منکه دل بر سر زبان دارم طالب آبی
داشتن		عزم کجا داری بگو گفتم سر کوه شما حافظ شیرازی
دوختن ^۴	به	جز آرزوی خام و خیال محال نیست قدی شهید
دوختن ^۵		راه گردانیدن از تیر قضا دار امید صفا صفا
دویدن ^۶		آسایش که در قدم دل دوید گیت ایشهرستان
دویدن ^۷	به	دل بفلان چیز میدود بهار

مصطلح

۱- دل دادن، بچاهای ستم است اول استمال و تقویت دل کردن، دوم دلیر ساختن سوم عاشق شدن و گرم الفت گردیدن
 چهارم اجازت دادن دل در کار سب و دوختن دادن دل ۱۲ بهار و مصطلحات الشعر ۱۳ دل بر سر زبان داشتن، آنچه دل باشد
 بر زبان آوردن ۱۲ بهار و مصطلحات ۱۳ دل دوختن بچیز، دل بستن بچیز ۱۲ بهار ۱۴ دل دوختن، اثر کردن
 در دل ۱۲ دل دویدن، عاشق شدن ۱۲ بهار ۱۵ دل بفلان چیز میدود، یعنی
 جویای آنست ۱۲ بهار

مصدر	صلہ	شاعر
دویدن ^{۱۵}	بر	دلش برب دویدے، ہیچو بتحال ناظم ہروی
دویدن ^{۱۶}	بہ	ہر کہ کہ یادشانی آزدہ دل کنم شائستہ
دویدن ^{۱۷}		ز آزدوے طمع در گرد از خجلت باش اسیر شہرستانی
ربودن ^{۱۸}		کراست فرصت مرد کہ کار با بایست لا اعلم
رفتن ^{۱۹}		بادل از دست رفتہ میگفت سدا شیرازی
رفتن ^{۲۰}	بہ	عاشقان را دل بصد جا میرود شایسته واک
رمیدن ^{۲۱}		دل رمیدہ بہار
زدن ^{۲۲}		محبست بنشین کہ مار ابادہ خود کرد احتسار فزع قزوینی
زدن ^{۲۳}		دوستہ ساغر زدیم زندانہ حنین مصفا

مصطلح

۱۵ دل برب دویدن و بروے دویدن، کنایہ از گریہ خونین کردن، و خون گریستن ۱۲ بار مصطلحات

۱۶ دل دویدن، طمع کردن ۱۲ بار ۱۷ دلربا، ربایندہ دل و مطلوب ۱۲ برہان قاطع ۱۸ دل از دست رفتہ

کنایہ از عاشق صادق ۱۲ بار ۱۹ دل بصد جا میرود، در حالت بدگمانی می باشد ۱۲ بار ۲۰ دل را

زدن چیزے، سیر کردن چیزے کہ دیگر میل باو نماند بلکہ نفرت بہرہ ۱۲ بار ۲۱ دل و دین زدن،

بتاماج بردن دل و دین ۱۲ بار

شاعر	صلہ	مصدر
چنان ہزار زند دل اگر نشان اینست خسرو باوی	از	دل عدو نزد از خوردن نشان در رزم
کہ خضر دل زده از عمر جاودان گردید صفا صفا	از	تاریخ تو کردم بر غبتے جانرا
بہار		دل زدای
نظا گنجوی	بہ	چون سخنگو سخن سپایان برد
بہار		دلستان
صفا صفا	بہ	کی بجائے گریختار دلش خواہد خست
زین میان حافظ دل سوخته بنام افتاد		صوفیان جملہ حریفند نظر بازولی
بادل شدگان ہر کہ در افتاد بر افتاد		بس تجر بہ کردیم درین دیر مکافات
نظا گنجوی		بید مانعانہ نشکند چہ کند
بر آن دشمن دشمن افکن شکست	از بر	دل رویان از چنان زور دست
نیزہ دل تنگاف تو قلب کشاے معرکہ		اسے لمعان خجرت صاعق زامی معرکہ

مصطلح

۱۔ دل زدن از چیز کے، ملول و ناخوش و لبریز شکایت بودن از چیز کے و سیر شدن از چیز کے کہ دیگر یا و میل نمائند بلکہ تفرہ ہم ۱۲۔
 ۲۔ دل زدای، پاک کنندہ دل از غم و غصہ ۱۲۔ برہان قاطع ۳۔ دل سپردن، حوالہ کردن و تسلیم نمودن ۱۲۔ از برہان قاطع ۴۔ دل سوختن، رحم کردن و دلسوزی آنکہ دلش بر حال دیگران سوزد ۱۲۔ بہار ۵۔ دل سوختہ، آنکہ او دارد و مصیبت رسیدہ باشد ۱۲۔ از برہان قاطع
 ۶۔ دل شکرہ، عاشق صادق ۱۲۔ بہار ۷۔ دل شکستن، سہرو و بر چیز شکستن کنایہ از ترسیدن ۱۲۔ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
فرستادن فروریختن فرودگرفتن فریفتن فشردن کاویدن کردن کردن کردن کردن کردن	بید ماغانہ نشکند چه کند دل فروریختن بہا شامی خیال تو مرا جانے نیست تیرے نزدیک کہ از من خطا شود شب ہجرت چہ دانی باد پر خون کہ چو کرم دل کا دیدن کے بدست سنبل فرودس دل خواہیم داد دنبال چشم او دل و دل کردہ و دردم جای بدل نشینی آنجا ندیدہ است چون جبابہ شہر کس دل بدریا سکھم در محیط آفرینش از جبابے کم ہماش	شیشہ میخواست دل فرستادم دل فرورگیر تر از گوشہ کا شائہ چشم آن دل فریب ہرچہ کند دل نشین کند فشرم آنقدر در سینه شاکہ خون کردم ماکہ در سودا زلف یار دل میکینم از گریہ راہ را ہمہ گل کردہ میروم کے دل کند خدنگ تو کز دل گذر کند ناخن موجم گرہ از کار خود و امی سکھم کز نظر واکر دنی دل را بدریا کرد و رفت

مصطلح

۱۔ دل فروریختن، بمعنی دل افشردن ۱۲ بہار ۱۔ دل فرورگیر، مکاتے کہ دل در آن جاذبہ گیر ۱۲ بہار ۱۔ دل
کاویدن، کاویدن بمعنی کافتن و بدست و زبان کے لگانا و دادن ۱۲ بہار ۱۔ دل دل کردن، و دل و دل
کردن، اضطراب و بیقراری کردن ۱۲ بہار ۱۔ دل کردن رغبت کردن ۱۲ بہار ۱۔ دل بدریا کردن و دل بدریا کردن
بہت برگشتن و بر و توکل کردن ۱۲ بہار

مصدر	صلہ	شاعر
کردن ۱ کردن ۲	تو دریا کنال الیاتی و خم را در میا آور دل یکے کردن	سر ملازم ازین پیمانہ کم نمی گردد بہار عجم
کشدن کشودن	همچو آن قفل کہ از حرف کلیدش باشد دل کشودن	دائم از حرف شناسان بکشاید دل من وحید قزوینی
کشیدن کشیدن	چسان ز روی تو میل آیدم بسوی بہشت دل کشیدن	چہ دل زباغ بصحر کشد تماشا را بہار عجم
کندن کوفتن	دل کندن از چیزے در خمار بادہ دل کوب است یہ گلستان	بہار در دمر از خندہ گلہا چرا باید کشید کیم ہمدانی
گداختن گردانیدن	دل گداز مرا اگر چہ نہ بینی و رو بگردانی	بہار عجم دل چگونہ ازین آرزو بگردانی شاہی بنبردار
مصطلح ۱ دل دریا کردن، جو دو سخا زیادہ از مقدر کردن ۱۲ بہار عجم ۲ دل یکے کردن، اتفاق کردن دو کس ۱۲ بہار ۳ دل بفلان چیزے کشد، یعنی آنرا خواہد ۱۲ بہار ۴ دل کشاوہ دل، خوشدل جو اندر بخشنده ۱۲ بہار ۵ دل کشای، یعنی فرج انگیز ۱۲ بہار ۶ دل کندن از چیزے، دل برداشتن از چیزے ۱۲ دل کوب، دل گل، دل ننگان، دل آزاد و قریب بمعنی ہم اند ۱۲ بہار ۷ دل گردانیدن از چیزے، مقابل دل بستن ۱۲ بہار ۸ دل بان زلف چلیپاے کند بے اختیار ۱۲ صائب		

مصداق	صلہ	شاعر
گرفتگی	از	منفی بلخی
گرفتگی	از	غنی کشمیری
گرفتگی	در	حافظ شیرازی
گشتن	از	قاسم مشہد
لرزیدن	بہ	صاحب
مردن		کافور ساخت یاسمن آفتاب را
نشان		دل نشان بہار عجم
نشستن	عجبہ	تاثر اصغر
نگریستن		گرگشتہ شوم خونم از آن کوی روان نیست حکیم ہدائی

مصطلح

۱۔ دل گرفتگی، ملول و ناخوش شدن، و کنایہ از جدا کردن و برداشتن دل و خاطر از چیزے، و بے شدن دل و چیزے، بصلہ در
 ۲۔ دل گشتن از چیزے، دل برداشتن از آن چیز ۱۲ بہار ۳۔ دل بچیزے و بر چیز کار زیدن، کنایہ از مردی و نحواری، و
 رحم کردن ۱۲ بہار ۴۔ دل مردہ، مقبیل دل زندہ، کنایہ از بیدار دل و داناست ۱۲ بہار ۵۔ دل نشان و دل نشین، انچه در دل
 خوش نماید ۱۲ بہار ۶۔ دل نگران، کسیکہ حسرت بسیار در دل داشته باشد ۱۲ بہار

۷۔ دل نیک بادت کہ دل از دو بگسستی ۱۲ سدی ۸۔ دل بجلق زلف تو تا نظر انداخت، و اگر بیج نگیں خانہ چون نگیں زلفت ۱۲ سدی

مصدر		صده	شاعر
نمودن ^{۱۵}	دل نمودن		بهار عجم
نواختن ^{۱۶}	دل نواز		بهار عجم
نهادن ^{۱۷}	هم جان بدان و ز گسین دو سپرده ایم به آرز	هم دل بر آن دو سنبل بهند و نهاده ایم	حافظ شیرازی
دلالت راه نمودن ۱۲ بهار عجم			
کردن	بسخت حافظ و بوی زلف یار نبرد	چه	مگر دلالت این دوستش صبا بکند حافظ شیرازی
دلاسا آسایش دادن بدل و آسایش دهنده بدل و آسایش یافته بدل ۱۲ بهار عجم			
شدن	جلا و جفا پیشه میجا شدنی نیست		این آهوی رم خورده دلا شدنی نیست خزین مصطفائی
شدن	از کنار و لبوسم اکنون دل نمیگیر و قرار	از به	مسکله از شوقش به پیغامی دلا سایشتم اشرف نازندران
دلالی معروف			
کردن	بیش ازین سم میانداری نمی آید بمن	در	در دکان خود فروشی چند دلالی کنم تاثیر مصطفائی
دلدار می معروف			
کردن	ایحسان لطف نما با همه دلدار می کن	با	با میانیکه ترا هست میانداری کن محتاج مصطفائی
مصطلح			
^{۱۵} دل نمودن، کنایه از مردی در محرم کردن ۱۲ بهار ^{۱۶} و نواز، خوش کننده دل و مغرب ۱۲ ^{۱۷} دل نهادن، دل بستن ۱۲ بهار			
ده دلالت خیرت کنم راه نجات ۱۲ حافظ شیرازی			

مصدر	صده	شاعر
دلیر معروف		
آمدن	دلیر آمدی سعد یاد سخن	در بحر
بودن	در گریه زان دلیر نباشتم که بنخبر	در از
دیدن	مبین دلیر در آن چشم بامی خون آلود	در
ساختن	عشق ساز حسن عالم سوز را در خوان دلیر	در بحر
شدن	بر آفاق شد گاو گردون دلیر	بر
کردن	تو باین گمان نهودی که بمن چنین توان بست	به
گردیدن	و گرفتش را فریب ست زیر	از
نمودن	ز طعن گرسنه چنمان دلیر ننماید	از
دلیری جرات ۱۲		
بخشیدن	دلیری بخشم آغوش ادب را	
کردن	بهر کار بروی دلیری مکن	به
نمودن	بتکلیف فطرت دلیری نمود	به
دلیل برهان در راه نمائنده ۱۲ بهار نجم		
آوردن	قول تو هر کجا که دلیل آورد فقیه	
	دیگر مجال بحث نماند حکیم را	غضائی شیراز
عصه بر کشتن خویشین دلیر آمده ایم ۱۲ حیاتی عصه مراد فتنه زمره دلیر ساخته عشق ۱۲ حاکم کاشی سه نگرده دگر از آرایش دلیر ۱۲ فردوسی		

مصدر	صله	شاعر
دادن	به	دو صد باغ نورس بود پیش و پس طغر آشوب
داشتن	بر	داریم چون دلیل برین کو چنان نبود عالی شیراز
شدن	در	دو دلیل میشود آتش ناپدید را خرب اصفهان
گردانیدن	در	دلیل راه خود گردانیدن ادنی فلاخن را غنی کشمیری

فصل سیم

دم بالفتح، نفس، و وقت، و بوی ۱۲ بهار عجم

او قنادن	در	پرمیزند هنوز زخامه کباب ما صفا اصفهان
بر آمدن	به	دم بر آمدن بهار عجم
بر انداختن	به	شکاری ز بلون دیده ز خشتش انظار گنجوی
بر زدن	به	دم گاو یان را بهم برزند
بستن	به	نیستم از گفتگو خاموش اگر دم بسته ام والد هروی
بستن	به	بسته زخمه ام سر و دهن خیز در تارشان شفا اصفهان

مصطلح

۱- دم به شمار افتادن و کنایه از حالت نزع ۱۲ بهار ۲- دم بر آمدن مقابل دم فرو رفتن ۱۲ بهار ۳- دم بر انداختن و دم بهم بر زدن مانده کردن و دم گیر ساختن ۱۲ بهار ۴- دم بستن و سکون گرفتن و توقف کردن و بند شدن نفس ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
۱۵ خوردن	بمنزل کے این باری برد دل	دم مصلحت گر نمیخورد دل
۱۶ دادن	آنکه دمت داد سیج ست اگر	مرده تیج هیچ دمش را مخور
۱۷ دادن	چند از بتیابی دل تیغ او را دم دهند	از قاتم ترا راست سازند بازو را خم دهند
۱۸ داشتن	باجو هر مردی اندر چید و لیک	چون خنجر مومین دم نرمی دارند
۱۹ داشتن	دم گرمی دارد	بهار عجم
۲۰ داشتن	دم نرمی دارد	بهار عجم
۲۱ در کشیدن	شنیدم که شاپور دم در کشید	چو خسرو بر اسمش قلم در کشید
۲۲ زدن	هیچکس یک سوزان دهنش آگ نیست	از دم از آنجا نتوان زد که سخن را رهنیست

مصطلح

۱۵ دم خوردن، فریب خوردن ۱۲ بهار ۱۵ دم دادن، فریب دادن ۱۲ بهار ۱۵ دم دادن تیغ را،
 ظاهراً است که تیغ اصیل باخم داده زور میکنند اگر اصیل می باشد نمی شکنند چنانکه در هندوستان رواج دارد ۱۲ بهار ۱۵
 دم نرم داشتن، مانند گرمی حریف از جارتن ۱۲ بهار ۱۵ دم گرم داشتن، یعنی دم گیر او موثر
 دارد، و نیز گویند وقت را گرم کن یعنی گپ بزن ۱۲ ۱۵ دم نرم داشتن، یعنی سلیم النفس است، و نیز گویند پیش فلانی فتنم
 دم نرم دارد یعنی تن درین کامیید ۱۲ بهار ۱۵ دم در کشیدن، سکون گرفتن، و توقف کردن، و بند کردن نفس ۱۲ بهار ۱۵
 دم زدن، کنایه از سخن گفتن ۱۲ بهار

صدر	صلہ	شاعر
زردن ۱۵	ہر کچھ منادش گوہر شناس وقت شد	دم زدن را عمر جاویدان تصور میکند صناعۃ
زردن ۱۶	ایماہ دل افروز بگردان قدح مے	چون ماہ فلک دم مزین از دو ریہا پے ابن ہمدرد
ساختن ۱۷	دساز	برہان قانع
سپردن ۱۸	چو عیسیٰ ازین خانہ اسباب برو	ہم خود بشیر نازش سپرد طغر آشوب
سپردن ۱۹	خمار و چو تیغ زنگ خورده	بشمیر اجل دم را سپردہ انرف مازند
شمر دن ۲۰	با سان گذاری دی مے شمار	کہ آسان زید مرد آسان گذار فطاکم نجوی
شناختن ۲۱	زبان دان یکے مردم دم شناس	طلب کرد کز کس ندارد دہر اس
فرورفتن ۲۲	زبس خروش بر افتادہ کوہ را لرزہ	از زبس نبیب فرورفتہ آسمان رادم جمال اصغیانہ
کردن ۲۳	تا شکستہ زرد از طرف تختبش	ہم بخود کرد صراحی و سر خلیش گرفت حیاتی گیلانی
کشیدن ۲۴	زبان را مضطرب بزم دہن کرد	نفس را دم کش ساز سخن کرد ملکوتی نری

مصطلح

۱۵ دم زدن، کنایہ از خاموش بودن، و توقف کردن ۱۲ بار ۱۵ دم ساز، محب و موافق ۱۲ بار ۱۶ قانع ۱۷
 دم بکسے سپردن، وقت مردن را از خود یاد گفتن، و قایم مقام خود کردن ۱۲ بار ۱۸ دم شمر دن، کنایہ از ایام
 بسر بردن ۱۲ بار ۱۹ دم شناس، کنایہ از یکدم حاذق ۱۲ بار ۲۰ دم بخود کردن، کنایہ از خاموش ماندن ۱۲ بار
 ۲۱ دم کش، سرودگو، و فتنہ زن ۱۲ بار

مصدر	صده	شاعر
کشیدن ^{۱۵}		ما و کش تو ایتم با بنگ ساز خبث
گرفتن ^{۱۶}		تو گفتی که پشت زمین خم گرفت
گرفتن	در	مضطرب صیدم نمیکیم در دایم دم
گرفتن	از	وز ترس ابرو تو کمان گوشه گیر شد
گرفتن		دم عیسی در زندگانی نگیرد
گرفتن ^{۱۷}		دم گرفته
گستن ^{۱۸}		دلم خریدم و جان فشاند در قدش
دم بالضم معروف		
بریدن ^{۱۹}		دم بریده
بستن ^{۲۰}	بر	دم گرگ را بست بر پاه میش
رستن ^{۲۱}	از	جودت بدر خانه یاران بکجا رفت
مصطلح		
۱۵ و کش، آنکه بر او کس در سر و دهنه و افقت کند ۱۲ بار ۱۵ دم گرفتن، سکون کردن و توقف کردن و بند شدن نفس و راست کردن نفس ۱۲ بار ۱۵ دم گرفته، تف گرفته و پوسته که در وقت دباغت کردن بدو شده باشد ۱۲ ۱۵ دم گستن، معروف بهار ۱۵ دم گرگ بر پاه میش بستن، کنایه از انتقام ضعیف از قوی گرفتن ۱۲ بار ۱۵ دم گاؤ از سینه رستن، بادل مضموم دم گاؤ بر سینه بستن بهنگام گیران و سخن گان ایران ۱۲ بار و مصطلحات الشعرا		

مصدر	صَله	شاعر
زردن ۱۵	در کام مار دم زده انگشت مارگر	هرگز نبوده است زمین دل گزیده تر صفا صفا
گستن	مار با چون دم گستی سر بیاید کوفتن	کار مار دم گسته نیست کار سر سری سلا سادجی
دم آب اندک عذاب ۱۲ بار عجم		
داشتن	شمیرم و از بر اے صفائی خصم	گریهچ ندارم دم آبلے دارم از بهار
زردن	سیر آنا نکه نشیند بخوان غم تو	آتش آنا نکه ز تیغ دم آبلے ترزند ملک کمر تیزی
دمار بالقع، هلاکی ۱۲ بار عجم		
بر آوردن	مار را هر جا که می بینی دمار از وی بر آر	از الخدر از دشمن بید و پا چون یاد دست اثر شیرازی
دماغ بالقع مغز سر، و معنی غور و نخوت، و نشه، و کیفیت، و خواهش و در خوا مجاز ۱۲ بار		
آشفتن ۱۵	همچو شاخ گل طیب هر دماغ آشفته شو	هوشمند از گل میوای کان اجوب باش سلیم طرانی
باختن	سنبل دماغ باخته عطر سنبلش	گل صد زبان که نقل کند حرفی از گلش ظهوری ترش
بردن	دماغ ببالا عبث برده	چه جوئی ز خود انچه بسپرد
پختن	هر آنکه تخم بدی کا چشم نیکی داشت	دماغ بیده پخت و خیال اطلست سعد شیرازی
مصطلح		
۱۵ دم زده دم بریده ۱۲ بار ۱۵ دمار از چیزے بر آوردن، کنایه از هلاک کردن ۱۲ بار ۱۵ دماغ آشفته و دماغ باخته، آنکه دماغ او پلکان بوده باشد ۱۴ دماغ ببالا بردن، و غور کردن ۱۲ بار ۱۵ دماغ پختن، کنایه از ریج و محنت بسیار کشیدن ۱۲ بار عجم		

مصدر	صلمه	شاعر
دادن ^{۱۵}	از	دماغ تلخ مست از خمیازه آن شاعر افیون ^{۱۵} و اله هروی
داشتن ^{۱۶}	از	بمازین نخیده باشی گل باغ آشنائی ^{۱۶} نسبتی تمایزی
داشتن ^{۱۷}	از	اشتریزی
دزدیدن ^{۱۸}	از	زبوی سیب ز نخلان دماغ سید زرم ^{۱۸} صفا صفا
رساندن ^{۱۹}	بر	سرم گرم است از جو کگل از باد می آید دانش شهید ^{۱۹}
رسیدن ^{۲۰}		دماغ تا برسانیم بید دماغ شدیم ^{۲۰} نسبتی تمایزی
رفتن ^{۲۱}	به	نیست ممکن که دماغی تو بالا نرود ^{۲۱} سلیم طرانی
ساختن ^{۲۲}	از	مئے هوای تو پیوسته در کد و دارم ^{۲۲} اشتریزی

مصطلح

۱۵ دماغ آرایش دادن، ساز کردن دماغ و سرخوش کردن دماغ ۱۲ بهار و مصطلحات الشعراء ۱۵ دماغ داشتن، کنایه

از قوت شام صبح داشتن ۱۳ بهار ۱۵ دماغ دار، مرد مغرور و متکبر و سرخوش، تازه دماغ ۱۴ بهار ۱۵ دماغ دزدیدن

از چیزی بے احوال کردن، و بید دماغ شدن ۱۲ بهار ۱۵ دماغ رساندن و دماغ رسیدن، کنایه از سرخوش کردن

و تنگ شدن دماغ ۱۲ از بهار ۱۵ دماغ بالا رفتن، غمت و غم بهم رسیدن ۱۲ بهار ۱۵ دماغ ساختن، کنایه

از سرخوش شدن ۱۴ بهار

۱۶ چنان دماغ نگار من از شراب رساند ۱۲ بهار

مصدر	صده	شاعر
سوختن ۱۵	برآز	برای سوختن این قدر دماغ مسوز
شستن ۱۵		کویک بشویم که بشویم دماغ را
تنگافتن ۱۵		دماغ تنگافتن
فروختن ۱۵		دماغ فروختن
فشردن ۱۵	به	گوئی بدست شعله دماغ فشرده اند
کردن ۱۵	به	بیش ازین خود دماغ نتوان کرد
گرفتن ۱۵	از	در بوستان دماغ ز سنبل گرفته اند
گزیدن ۱۵		گل میخراشد دیده ام بلیل دماغ میگذر
دامامه نقاره ۱۲ بهار عم		
نواختن	خروس سحر در وصول هلال	دامامه نواز دهنامش زبال
مصطلح		
۱۵ دماغ سوختن، کنایه از رنج و محنت بسیار کشیدن ۱۲ بهار ۱۵ دماغ شستن، پاک کردن دماغ از دساوس ۱۲ بهار ۱۵ دماغ فروختن، نخت و غرور کردن ۱۲ بهار ۱۵ دماغ کردن، نخت و غرور کردن ۱۲ بهار ۱۵ دماغ گرفتن، اعراض کردن و بیدماغ شدن ۱۲ بهار ۱۵ دماغ گزیدن و فشردن و تنگافتن، هر کدام معروف ۱۲ بهار		

مصدر	صده	شاعر
و مدامہ مکرو فریب ۱۲ بہارِ عجم		
افگندن	از حیل بفریم ایشان را ہمہ اندر	و ندرا ایشان افگم صد مدامہ مولانا رومی
فصل نون		
دنبال بالضم پس نیزے، و گوشہ چشم و ابرو ۱۲ بہارِ عجم		
گرفتن	محضر قتلش بٹہ بال و پر آمادہ شد	ہر کہ چون طائوس دنبال خود آرا گفت ضا اصغنا
ماندن	دنبال ماندگان را ہر کس کہ دست گیر	در منزل ست ہر چند دنبال کاروانت
دنبالہ گوشہ چشم و ابرو ۱۲ بہارِ عجم		
داشتن ۱	چشم ترا بسہ کشیدن چاہتیاج	کو تہ کن این بہانہ دنبالہ دارا ضا اصغنا
داشتن ۲	مباش از سر نہ دنبالہ از چشم او امین	کہ دو را کہ ہمارا ن عجب دنبالہ دار مخلص کاشی
دویدن ۱	فرداست کہ دنبالہ دو اشک نیازم	دل جمع ازین چشم پریشان نظر نیست رضی اصغنا
کشیدن ۱	بتیلیل میکشد دنبالہ آہنگ مرا	بوئے گل تعلیم تکمین میدہ رنگ مرا صیلا رانی
گردیدن	یارب دل آشنا بنگاہ کسے مباد	دنبالہ گرد چشم سیاہ کسے مباد رضی اصغنا
مصطلح		
۱۔ بہانہ دنبالہ دار، بہانہ دراز ۱۲ بہارِ عجم ۲۔ دنبالہ داشتن، انجام داشتن و این در محل نغزین گویند ۳۔ دنبالہ و دنبالہ گرد، بفع کان فارسی شصیکہ پس کسے مگردیدہ باشد ۱۲ بہار ۴۔ دنبالہ آہنگ کشیدن، شد و مد بند کشیدن		
سر ایندہ دمکش کہ با سر ایندہ دیگر موافقت کند ۱۲ از بہار		

مصدر	صلہ	شاعر
دنبہ بالفہم، معروف و سُرین ۱۲ بہار عجم		
دادن ۱۵	دنبہ دادن	بہار عجم
دادن	دنبہ دادن	بہار عجم
داشتن	شیخ مرطوبی مادنبہ سستے دارد	گو سپندلیست کہ انداز درستی دارد سجاد اصہب
فروختن	دلبرو دنبہ فروشم کہ ز جان مے چربد	بصفا از ہمہ خوبان جهان می چربد سیفی اسفندی
کردن	دستکش غزل خوان باتنک زانبان	در رقص دنبہ کردن بسیار خسرو گل عالی شیرازی
گداختن ۱۵	تپ و تاب فروغ او از ناز	شمع را کرده است دنبہ گداختن مازندران
نہادن ۱۵	اجلم دنبہ نہاد از برہ چرخ دہنوز	ہیچو آہو برہ مشغول چرائیم ہمہ خاک فائز وانی
نہادن	دنبہ نہادن	بہار عجم
مصطلح		
۱۵ دنبہ دادن، کنایہ از سحر کردن، و فریب دادن، و افسون خواندن برائے کاستن و گداختن کے ۱۲ بہار ۱۵ دنبہ گداختن، جادوگران چون خواہند کہ کسی مالک کنند بنام او سوزن بردنبہ بخانند و افسون خوانند و در زیر آن ہفت دفعہ کہ تماشہ گداختہ شود شخص مذکور زار و زار شدہ ہلاک گردد ۱۲ بہار ۱۵ دنبہ نہادن کنایہ از فریب دادن، و سحر کردن، و افسون خواندن برائے کاستن و گداختن کے ۱۲ بہار برہ چرخ، کنایہ از برج محل کہ محل شترن آفتاب است		

مصدر	صله	شاعر
دندان معروف ۱۲ بار بحر		
آمدن ^{له}	از بر	دندان ز لنگ آمد بر سنگ خدا را تاثیر اصفا
آمدن ^ن	را	چون تو دندان طلع گیری سخن گوے دست اثر شیرازی
افشردن ^ن	از بر	گل ز شبنم بے تو دندان بر جگر افشرد و فقت
افشردن	بر	دندان فشرد بر دل و دین باخلال کرد قاصم شمس
انگندن	را	چو شیر او فلند پیل مست را دندان معریشا پور
بر آوردن	به	چو طفلی که دندان بر آرد برنج وحید قزوینی
بردن ^ن	به	ز حلقوم بیدار گر خون خورد سدید شیرازی
بودن ^ن	از در	همه ز خون جگر رنگ چون انا گرفت خسرو دهلوی
بودن	بر	چگونه میت که مر ابر لبست چه دندانست نزاری قهستانی
مصطلح		
۱- دندان بر سنگ آمدن، سنگ ریزه و مانند آن بر زیر دندان و آمدن، مراد حالتی که در خوردن طعام از رسیدن سنگ ریزه و دندان بهم رسد به دندان دیگر افشردن، تاب مکررات آوردن و تحمل آن بودن دندان بر دل افشردن، مراد آن ۱۲ بار ۳ دندان بخون در بردن، کنایه از مصیبت تحمل کردن برابر نامرغوب ۱۲ بار ۳ دندان بودن طلع و قلع داشتن و خواهش آن کردن ۱۲ بار		

مصدر	صده	شاعر
داشتن ^۱	بر	زدرگه اینک بجهت هم بدنجان باز کرد خسرو دهلوی
داشتن ^۲	بر	دندان بر چیزے داشتن بهارغم
داشتن ^۳	بر	دندان بر چیزے داشتن
داشتن ^۴	بر	دندان بر چیزے داشتن
داشتن ^۵	به	بگاه عریده گر با سپهر بستیم کمال صفتی
زینختن ^۶		دندان زینختن بهارغم
زردن ^۷	به	چون گهر دندان بدنجان میزخم طالب آملی
زردن ^۸	بر	هر گوشه از و خال کبودیست نشانها اصفی تیار
زردن ^۹	با	خدمت اول ضرورت زین دندان کرد معجز نیشاپور
زردن ^{۱۰}		چونخیه مدارش بدنجان ز نیست طغرا کشمکش
زردن ^{۱۱}		لعل لبش که باد به بان رنگ و لون بود انطیری نیشاپور

مصطلح

۱- دندان بر کاسی داشتن، کنایه از نبض داشتن و زیدان ۱۲ سروری ۵۵ دندان بر چیزے داشتن، کنایه از توقع کردن و در کاری بجهت شدن و اقدام نمودن ۱۲ برهان ۳۵ دندان بکام در شکستن، نهایت ذلیل در سو کردن و مغلوب گردانیدن ۱۲ بهار ۵۵ دندان زینختن، سرودن ۱۲ بهار ۵۵ دندان بدنجان زردن، محسرت و افسوس خوردن ۱۲ بهار ۵۱ دندان زردن، کنایه از جنگ کردن و برابری کردن و بعضی معنی خوردن هم نوشته اند ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
شکستن ۱۰	به	تمی آن خون خود از لب با او آسان گفت بنما اصغرا
فرو بردن ۱۱	به	خیالش فرو برده دندان بکام سحر شیراز
فرو بردن ۱۲	در	گهر رسینه دریا فرو بردست دندان را خسرو بلوی
فرو بردن ۱۳	در	چرا باید چنین در کار ما دندان فرو برد
فرو بردن ۱۴	به	امید ما بر آن لب با شکو خند خواهد بود هفتا شیرازی
فرو بردن ۱۵	به	سایشت گا و ماهی آسان فرو برد کمال اصغر
کردن ۱۶		دندان کردن بهار عجم
کردن ۱۷	با	لب چو بکشتایم که با من او چه دندان میکند سراج سکر
کردن ۱۸		دندان کردن کنان اسیر بند دیده آفتاب شروانی
کشیدن ۱۹	از عجب	اگر نه با دهنش لاف زد ز بد گهری مخلص کاشی
مصطلح ۱۰ دندان شکستن، معروف ۱۱ بهار ۱۲ دندان بکام فرو بردن، کنایه ۱۳ کامیاب شدن و بغضب آمدن توانا درین تامل است ۱۴ بهار ۱۵ دندان در سینه فرو بردن، کنایه ۱۶ از گزیدن و تکلیف دادن ۱۷ بهار عجم ۱۸ دندان در کار کسی فرو بردن خشم داشتن ۱۹ بهار ۲۰ دندان بچیرے فرو بردن، کنایه ۲۱ از چشم داشتن ۲۲ دندان بکار کسی فرو بردن، اقدام نمودن و بچیرے ۲۳ بهار ۲۴ دندان کردن، کنایه ۲۵ از اعراض کردن و دریغ داشتن ۲۶ بهار ۲۷ دندان کنان، بغض کافیه کنایه ۲۸ از آزاری کنان ۲۹ بهار ۳۰ دندان کشیدن، کنندن دندان و دور کردن آن ۳۱ بهار		
عه دندان مار را به ندهی توان کشید ۳۲ بهار		

مصدر	صله	شاعر
کندن ^۱	از	چون کنم از دل خونین دندان
کندن ^۲	به	کسیک با تو بدندان زنی برون آید
گذاشتن ^۳	بر	گشته از رویا سه منکر بیان چرا
گذاشتن ^۴	به	چون قلم محرم اسرار جهان میگردد
گذاشتن ^۵	بر	یخ حرف از این رفر بگویم یعنی
گذاشتن ^۶	به	خواری کشیده ام ز سخن باک با مزه
گذاشتن ^۷	به	بسکه در لقمه من سنگ نهفت ست فلک
گرفتن ^۸	از	از آن دندان زبیر آن گردش فلاك گیر
گرفتن ^۹	از	چند دندان بجگر غوطه هم بخت کجاست

مصطلح

۱ دندان از چیزی کندن، بفتح کاف تازی امید بریدن ۱۲ بار ۲ دندان کندن دور کردن دندان ۱۲ بار ۳ دندان بر حرف خود گذاشتن، و بر سر حرف خود گذاشتن، کنایه از حرف خود برگشتن و بخلان قرار دادن و اصل آوردن و نیز بر حرف خود قائم بودن و از اهل زبان بر تحقیق پیوسته گویند که فلا ۲ دندان بر حرف خود گذاشت یعنی بخو است که سخنی بگویند گفته خاموش ماند و تمام کرد ۱۲ بار ۴ دندان بفارسی گذاشتن، فنییدن حرف، و قبول کردن ۱۲ بار ۵ دندان بجگر گذاشتن، کتاب مکروهات آوردن و تحمل آن بودن ۱۲ بار ۶ دندان گرفتن از کسی، بر کندن دندان، متعدی از دندان بر تحقیق و نیز کنایه از بوسه گرفتن ۱۲ بار

مصدر	صله	شاعر
ماندن ^{له}	بدیعی دلربا حال دل مانیک میداند	از دل از دلبری بر فارسی دندان نمی ماند بدیعی سرمتند
نشستن ^{له}	از بس فشرده ام بهم از جور روزگار	به دندان من چو بنجیه بدندان نشسته است سیدم طرانی
نمودن ^{له}	چون نمود او بدشمنان دندان	به تنگ شد برعد و جهان چو دهان تنگ مشهد
نمودن	صدف زاره لب خود بجنده نکشاید	اگرش تو منع کنی از نمودن دندان صید طرانی
نمودن ^{له}	دندان از دور نمودن	از بها عجم
نمودن ^{له}	گریه بحال چرخ زمین چشم منظره	دندان نماشود ز پے عجز کنگره طرک مشهد
نمودن ^{له}	عقد سخن بجنده دندان نمابه بند	خاکه بفرق شهرت در دندان بریز سایه اصعقل
نهادن ^{له}	دل که بار آسمان نابرده را برجا نهاد	بر فرصتش باد که دندان بر دندانها نسج کاشی

مصطلح

له دندان لغاری ماندن، بمعنی دندان لغاری گذاشتن که گذشت ۱۲ و دندان بدندان نشستن، کنایه از بسته شدن دندان با هم، چنانکه بزور بسیار توان کشاد و این حالت در صرع و بیوشی و مانند آن می باشد ۱۲ بهار ۵۲ دندان نمودن، کنایه از تهدید و تخویف نمودن، و عجز و فروتنی کردن، و خنده زدن ۱۲ بهار ۵۳ دندان از دور نمودن، با خوشتن را دشمن و معاند قرار داده مستعد پرخاش شدن، و بر جوی بدگمان گشته از رفتن نزدیک و محتر از نمودن ۱۲ بهار ۵۴ دندان نمابه بیا نمایان و آشکارا چون بنجیه دندان نماند دندان نماند کنایه از خشمگین و غضبناک و کینه اظهار عجز و فروتنی کند ۱۲ بهار ۵۵ دندان بر سر دندان نهادن

کنایه از تحمل کردن امر نا ملائم ۱۲ بهار و مصطلحات الشعرا

مصدر	صله	شاعر
نهادن ^{له}	به	دندان لغاری نه‌نند غیر پیش ما
نهادن ^{به}	به	دندان بجزر نهادن
نهادن ^{سه}		دندان نهادن
نهادن		دندان نهادن
دندان نه چیزیکه مشابیه بدن دندان باشد ۱۲ بهار عجم		
افتادن	به	هم سر بد خواه بر د بید ر بخت
ریختن	از	این کلید از پیچ و تاب فعل ما دندان ریخت
کردن		آه عاشق نه کلید است که دندان کند قاسم مشهدی
دنیا بضم، این جهان ۱۲ بهار عجم		
باختن		دین و دنیا بازو عالم سوز و سامان دشمنم
پرستیدن		باز بخت دنیا پرستان ندارم
داشتن		گفت چشم تنگ دنیا دار را
مصطلح		
له دندان لغاری نهادن، فیدین جرت قبول کردن آن ۱۲ بهار ۱۵ دندان بر جگر نهادن، کتاب مکرویات		
آوردن و تحمل آن بودن ۱۲ بهار ۱۵ دندان نهادن، کنایه از قبول کردن، و غیبت نمودن، و طبع بستن بر چیزی، و بنوی نفی		
بر خلاف آن ۱۲ بهار		

دوا و دوائی دارو و مرهم ۱۲ ابار عجم

اوردن	بیاساقیا جام صہبا بسیار	دواے دل و جان شہید ابیار	قاسمی گونا بابا
بستن	زہر غم بخت نخب کایں مرہم تست	عشتی برچاکن لم بست دوا کہ میرس	علی خراسانی
بخشیدن	تا تو رفتی جگر پاره بکف در بدرم	کہ دو بخش مسیح دل افکار کجاست	شفقا اصفہانی
پذیرفتن	پذیرد بسی طیب بلا	بدر روئے او در دخصمان دوا	نکوی شیرازی
جستن	دوا کرد خود اکنون از ان مفرج جو	کہ در صراحی چینی دینہ جلی است	حافظ شیرازی
خواستن	ہرگز دلم بدر تو از کس دوا خواست	کام تو جست حاجت خود را دوا خواست	حسن دہلوی
داشتن	مریض عشق دوا بغیر صبر نداشت	ولی کشند تراز در دلبود در مالش	جاکا اصفہانی
دانستن	اے آنکہ دواے درمندان دانی	درمان علاج مستندان دانی	افضل کاشانی
دیدن	زخم جاسیدم چون در با خود نمی بینم	چہ دردست اینکہ بزمردن دوا خود نمی بینم	فتح شیرازی
شدن	بہر کہ دل آشنا میشود	غمش عیش و دردش دوا میشود	نکوی شیرازی
شدن	بادہ زخم کہنہ چون گردد دوائی میشود	دختر زہر چوں شد مومیائی میشود	اشرف مازندرانی
طلبیدن	الکون دوا طلب کسچ تو بر زمین ست	وقتیکہ رفت سو فلک فوت شد دوا	خانقا شیرازی

مصطفیٰ

۱۵ دواجتن، معالجه کردن ۱۲ بهار

مصدر	صلہ	شاعر
کردن ۱۵	از	بمن وہ کہ ازوے دواے کنم
کردن ۱۶	از	طبیعت عشق میساحم و مشفق لیک
نمودن	به	واسو خوش علاج تب عشق میکند
نوشتن	بر	نرود از زمین شاخ گیاے
بنادان	را	غمزه شوخت جرات میکند
دوات معروف ۱۲		
داشتن ۱۷		چو در ز سحر بکش سیه بر آمیزی
		دوات دار تو زید نبیره مشکان
دوا سپہ سرعت، و آن عبارت از آنست کہ ہر سوار دو دوا سپہ ہراہ گیر و تا بریکے سوار شود و دیگرے خالی ہراہ باشد ۱۲ ہا رجح		
تاختن ۱۸		عبار قافلہ عمر چون نمایان نیست
شتافتن		دوا سپہ شتافتن
شدن	به	پیر خاش زنگی شتابان شوند
		دوا سپہ تازی لیل و نہار رادیاب
		دوا سپہ بسوئے بیابان شوند
مصطلح		
لے دوائی کردن، معالج کردن ۱۲ ہا رجح دوات دار قلم بردار را گویند ۱۲ ہا رجح دوا سپہ تاختن، و دوا سپہ شتافتن، و دوا سپہ شدن، شتاب رفتن ۱۲		
۱۵ دوا از خاکپاے مصطفیٰ کن ۱۲ نظامی		

مصدر	صله	شاعر
دوال بالفم تسبیح می ۱۲ بار بزم		
باختن ۱	دوال بازی	بها بزم
باختن ۲	مشته ابله دل و دوالک باز	جلال از دوازه
زدن ۳	خروس غنوده فرو کوفت بال	نکاح گنجوی
کردن ۴	قصب پوش مکن در گلو دوال قصب	خسرو بلوی
کشادن ۵	چوباز از نشین کشاید دوال	نکاح گنجوی
کشیدن ۶	از تور و باه ساز دار پیچ	نکاح گنجوی
دوام معروف		
داشتن	بکجا برم شکایت بکه گویم این حکایت	حافظ شیرازی
دو باره مکرر ۱۲ بار بزم		
کردن	اگر بروی تو بار و گر نظاره کنم	مصطفی
مصحح		
۱	دوال بازی قمار است معروف ۱۲ بار	۲ دوالک باز مکار و حیل ۱۲ از مصطلحات ۳ دوال بر دهل زدن
۴	کنایه از دهل نواختن ۱۲ بار	۵ دوال در گلو کردن کنایه از خفا کردن گلو ۱۲ بار
۶	دوال از پشت شیر کشیدن کنایه از کمال قوت و زور مندی ۱۲ بار	۷ دوال کشادن کنایه از پروا کردن ۱۲ بار

مصدر	صده	شاعر
دو بالا دو برابر ۱۲ بار عجم		
رفتن	بر لبیل از فراق گل و گلستان پیرفت	بر من ز بهر دوست دو بالا آن رود
شدن	آرزو ما در کمن سالی دو بالا میشود	نعل حرص پیر از قد و نواد آتش است
کردن	هر کس ندیده سر و مراد کنارجوی	در باغ عمریش دو بالا نکرده است
گردیدن	سنگ اطفال بدیوانگی ما افزود	خنده کبک کسار دو بالا گردد
دو بحر شعر گفتن بنوعی که بدو بحر توان خواند ۱۲ بار عجم		
زدن	مرزا نصیحی هر وی در بیت و بحر زده بود	طاهر نصیر آبادی
دو چار مقابل رُو بار و ۱۲ بار عجم		
افتادن	چنان مسم که شمع از شخص و شمع از سایشان	اگر ناگه دو چار افتم شب در کشت مهتاب
بودن	مستم چون تاک هر عضو برای میزد	کاشیکه باشد دو چارم خضر راه از شجعت
زدن	منصوبه بود ای تو حافظ کنون چو بخت	در شش غمت دلش افتاد و زرد دو چار
شدن	ای خوشا ساعت که از بهر پلاک یگان	تین و کف از هر آید دو چار من شود
کردن	مرا سیکه دو چار تو کرد در ره عشق	خدا کند که ترا هم بمن دو چار کند
گردیدن	قدح چون نگردد بعشرت دو چار	که صد بوسه بگیرد از لعل یار
عنه پیر و حرص و ناله نفس طامع را دو بالا شد ۱۲ صتا درین بهار نشد نو گله دو چار مرا ۱۲ مینش کشیری		

مصدر	صده	شاعر
گشتن	در به نخله دو چار گشته خزان	کردم چون حرارت از آبان
دود ترجمه دخان ۱۲ بهار عجم		
انداختن	زادگان تیره دل کن خطه علم اللہند	دود شمع کشته را در دودمان انداخته
بر آمدن	تا بنزه خطا از لب جانان بر آمده	دود از نهاد چشمه حیوان بر آمده
بر آمدن	دود از دماغ بر آمدن	بهار عجم
بر آوردن	عشق آمد و دودم ز دل تنگ بر آورد	صد آه که آئینه من زنگ بر آورد
بر آوردن	تا بیک جولان بر آورد و از خرمن مرا	در میان فرسواران برق جولانی کجاست
بر انگیختن	آتش بهیت تو دود بر انگیخت زبند	هندوان را رخ از ان دود گشته چو قیر
بر خاستن	زان رو خط مشک سود بر خاست	آتش نیشست و دود بر خاست
پیچیدن	در سرم پیچیده آخر دود سودا می کسے	در نه عمر کس بود کین دیوانه بی دستار بود
پیمودن	دود پیامے	بهار عجم
خاستن	سرد و دلیت که از آتش دل خاسته است	تا که ز دافنس گرم بهستان آتش

مصطلح

له دود از دماغ بر آمدن کنایه از هلاک شدن در پنج و محنت کشیدن ۱۲ بهار ۵۲ دود بر آوردن و دود بر انگیختن از چیز
سوزن و خراب کردن آن چیز از بهار ۱۲ ۵۲ دود پیامے در صفات آه مستعمل است ۱۲ بهار عجم

مصدر	صلمه	شاعر
خوردن ^۱	ستاره ریزی کلک سیه زبان صاب	ز فیض خوردن دود چراغ میدانم صفا مصفا
داشتن	سرفمودانیکه بیدل در چین بالیده است	از خیال قاتش دود بسردار و بهای عظیم آباد
رفتن	سیاه نامه ترا خود کس نمی بینم	چگونه چون قلمم دود دل بسر زود حافظ شیرازی
کردن ^۲	شد عمر با که گرم تغافل گذشته	من سوختم همان نغمم دود میکند قائم شهید
کشیدن ^۳	ای بینی تو دود کش شعله تیز	اے ریش تو تیز بجو را دستا و نیز شفا و صفا
دور بالضم، مقابل نزدیک ۱۲ بار عجم		
افتادن ^۴	گرها از نظر همت تو افت دور	شوم و دیر از نشین گردمانده کج محمود
افتادن ^۵	مه برآمد بر رخس گفتم که او چش ساده است	آفتاب بین لاف زد و گفتم که دور افتاده است تاثیر مصفا
مصطلح		
له دود چراغ خوردن پنج کشیدن در تحصیل علم مطالعه کتب ۱۲ بار ۲ دود کردن منظور کردن ۱۲ بار ۳ دود کش روزی که بر اسیه برون رفتن دود از مطبخ و جز آن سازند پس آنکه گفته که دود کش لغت هندی است از عدم متبوع بوده است ۱۲ بار عجم ۴ دور افتاده کنایه از کسیکه حقیقت حال را خوب ادراک نتواند کرد و فهم سخن کسی نیفتی خواند گویا از ادراک دور افتاده است ۱۲ بار		
عنه از کلاه ندی دود کند افکار عشق ۱۲ عه گرچه دور افتاده ام کامل روان عشق را ۱۲ اسیر سه رئیس فخر الدین محمود ۱۲		

مصدر	صده	شاعر
افگندن	از	چشم بدروزگارم از تو
انداختن	از	کز خویشتنش دور همی اندازی
بردن	از	چشم خود از خود نتوان دور بود
بودن	از	جان و تن من فدا سبب جانت باد
داشتن	از	از دولت بجز تو کنون دور نماندست
دانستن	از	که خاکستر دهاد آینه را نور
دیدن	از	در قصر چاهم از نظر در بین خویش
رفتن	از	مرحمت کن که بسا غم صبور
ساختن	از	زیاده دور ساخت
شدن	از	شمع از گداختن همگی دور میشود
کردن	از	گل پژمرده هم در بوستان است
گذاشتن	از	راه نزدیک چو داری بخدا دور گذار
گردیدن	از	در خرابات جهان معنی بیگانه است
گردیدن	از	خیال دور گرد یا ترنهای کند مارا

مصطلح ۱۵ دور بین، مرد عاقبت اندیش، هر چه بدان ۱۲ بار ۱۵ دور گردد، آنکه دور دور گردد ۱۲

مصدر	صله	شاعر
گرفتن	از	باز در وصل هم مکتوب میباید فرستادن
گرفتن	از	ز حرف آشنا از بس که خود را دور میگرد
گرفتن	از	زمن جا همیشه در جهان هم نه برد
گشتن	از	مطلبائی دهد آتش خ نور
ماندن	از	دیده من مانده ز نور تو دور
دور باش نیزه در شاه نمان که پیشاپیش بادشاهان بر بند که مردم از دور دیده بیک طرف شوند ۱۲ بار عجم		
خوردن	از	ز آه صبحدم در هر خراش
زدن	از	چنان می کشد آه سینه خراش
دوری ضد نزدیکی ۱۲ بار عجم		
جستن	از	نخست ز تند بیر او دوری
خواستن	از	چون خاک درت مقام خواجوست
دادن	از	سودا تو از فکر خودم دوری داد
کردن	از	آداز پرده مجلس عشقش پاک کنید
گزیدن	از	گفتم بصلاح کو شوم و مستوری
مصطلح دور گیر یعنی چیزیکه دسترس بدان دشوار باشد و میگویند از من دور بود در منزلت آنرا میگویم ۱۲ بار		
عنه ممکن دوری خدا را از سر بالینم ۱۲ وحشی		

مصدر	صله	شاعر
دور بالفتح، گرد و پیرامن چیزے، گردیدن، گردش، حلقه، و دائرہ، و دوران بتحریک و تخفیف مثل آنست از بهار عجم		
آمدن	از	کز عدل تو دوران حوادث بسیر آید
افتادن	با	دو چون با عاشقان افتد تسلسل باشد
رسیدن	به	تا رسد دور بمن دختر ز پیر شدست
رفتن	به	بشکن لب اغری سر و دست خمار را
زدن		دور زندمباش بدان غره زینهار
زدن	از	بچو پر کار از برای جفت دوران می زند از تن ما زند را
زدن		که باشد از دل پر خون خویش صہبایش
کردن		آلقد رہیدہ گردد کہ سرش دور کند
گذشتن	در	تمام دوزن شایم بیک پیالہ گذشت
گذشتن		نفس کشیدم و عمر ہزار سالہ گذشت
گردیدن		تا ناباشی همچو ابرائے نابین یا درم
گردیدن		چون توان کردن بلو دورایق تقاضا
مصطلح دور کردن سر گردیدن سر ۱۲ بار ۵ دور کسے گردیدن، گردشے گردیدن ۱۲ بار		
عہ کہ دور خوبی سر در حصار ہالہ گذشت ۱۲ صائب		

مصدر	صده	شاعر
گرداندن		چنین ساقی اگر در شراب ناکند
گرفتن	از	بساط خاک ادریک نفس گردانند صفا صفا
گرفتن		نماید در زمان عشق بابا زانچه طفلان
نگریستن	بر	پندیراے پند و زیران شدند
سناد		مطرب حرفی نمی زند حال بهین
		در شرف در صدف دل نهاد
		ساقی قدحی نمی دهد و زنگر فایض آب
		دور افتی بر کمر گل نهاد

دوست ضد دشمن ۱۲ بار عجم

این سخن	که بود از پدر دوست انگیز تر	بدشمن کشی تیغ او تیز تر	نظاک گنجوی
بودن	باندک بخش خاطر که دشمن تو فهمیدم	بمن هر کس که روزی دوست بود امروز دشمن	شانی شهید
داشتن	نشود که خشم باشد دل مهربان مومن	بر بستی که دوست دارد دل کافر نکش	نظاک گنجوی
داشتن	بهره دام اگر از هوش آن بیاک را	با کمال دشمنیها دوست چون دانه ام	آرزو اکبر آباد
زدن	قبله من تبدیل کرد خیال تو جاس	میزندم عضو عضو بر در دل دوست مخلص	شانی شهید
ساختن	اگر چند بدخواه گشتی نکوست	با خیر جهان به که سازیش دوست	فرید سلوسی
شدن	بهر قسم مران بران از در خود رقیب را	دشمن جان بشود دوست بدعا من	لطیفی شهید

مصطلح

له دور گیر معنی ترکیبی آن تخیل کننده آفاق است ۱۲ بار عجم ۵ دوست دوست زدن بمعنی دوست گرفتن ۱۲ بار

عه یعنی سهل است دوست بودن با دوست سخاوت

مصدر	صله	شاعر
کردن	چو گشتا پ میثوی را دوست کرد	بدانش و را چون رهو پوست کرد فردوسی طو
گزیدن	یا دوست گزین کمال یا جان	یک خانه دو میمان ننگبند کمال خجندی

دوستی مقابل دشمنی ۱۲ بهار عجم

افزودن	بلطف دلبر من در جهان نه بینی کس	که دشمنی کند و دوستی بیفزاید سعد شیرازی
بودن	در دل همان محبت پیشینه باقیست	آن دوستی که بود در این سینه باقیست جوشی بافتی
داشتن	بسکه دارم دوستی در عشق باد کما کنگ	در با غنچه هر جا که بنیم چنینش تا شگفت سعیدی
دیدن	دوستی گردیده ام دانش ز دشمن دیده ام	از چون تنگ میان زمین می پیمان ندان دانش شهید
رسیدن	سهل باشد که رسد دوستی از دو بدوست	از به اگر توانی دوسه خار از ره دشمن بردا و فانی یزدی
کردن	با کائنات کرده ام آن دوستی که یار	با عجب در هر دلیکه جلوه کند در دل نیست اکبری اراکلی

دوش شانه آدمی ۱۲ بهار عجم

بر زدن	بے سراز اسرو گردن مفراز	بر فزون دوش که مارا چه غمست خاقانی شیرازی
خوردن	دوشم خور و قصر شهبان خانه بدوشم	بهر حلقی از ماست ولی حلقه بگویم طاهر شیرازی

مصطلح

۱۲ دوش بر زدن: کنایه از شادی کردن نوشته اند لیکن ظاهر آنست که کنایه از مغرور شدن و خوش شدن را گویند بود ۱۲ بهار ۱۲

دوش خوردن: بمعنی صدمه دوش خوردن امثل پیلو خوردن ۱۲ از بهار

عجم بهر کس دوستی کردی شد آخر دشمن جانت ۱۲ حیدر خراسانی

مصدر	صلہ	شاعر
دادن ۱۵	وضع تمکین خرد محرم این راز نبود	نغزش پامدی کرد کہ دوشم دادند علی سرحد
دزدیدن ۱۶	دوش می دزد بارش ز دوجو با از حجاب	از هوایت گرتی بیند سرے را گردنی والد هرک
زدن ۱۷	زابد چه حرف تو بے خود میزند سلیم	هر دم سبکو بادہ بمن دوش میزند سلیم طرانی
زودن ۱۸	هر زند تنک بسبود دوش نمی زد	میخانه ازین پیش نظام و سستی داشت خالص صفت
دو گانہ دور کعت نماز ۱۲ بار عجم		
گذاردن	ز جفت ابرو اطلاق یافت محرابم	از برک دو گانہ زبرائے یگانہ بگذارم طلوع شیشی
دولت گردش زمانہ بسعادت ۱۲ بار عجم		
آمدن	گر صبر کنی ورنکنی موسے بنا گوش	این دولت ایام جوانی بسر آید سعد شیراز
اندیشیدن	بدامان گل کند از باغ بینش دولت اندیشی	کہ پیش آید بکار دیگران از کار دانیما دانش شهید
جستن	دولت مجوگرت هنرمی هست زانک چرخ	فضل و هنر ترا عوض آب و نان دهد جمال صفت
مصطلح		
۱۵ دوش دادن، کنایہ از ادا کردن ۱۲ بار دوش و صحت این محاورہ تامل است ۱۲ منہ ۱۵ دوش دزدیدن، دور داشتن دوش را از چیزے مثل میل دزدیدن ۱۲ از بار ۱۵ دوش زودن، کنایہ از ترغیب دادن و اتمام کردن بدوش و آگاه گردانیدن کج بر قباحت کاری ۱۲ از بار ۱۵ دوش زودن، برابری کردن ۱۲ بار		
عہ سمن از خواجگی بر گل زدی دوش ۱۲ نظامی		

مصدر	صله	شاعر
خوابیدن	ز جرم زیر دستان از تحمل چشم پوشیدن	دو چشم دولت خوابیده را بیدار می سازد صفا
خواستن	ازین به دولت خواهد هم به ایام	که تا خرسید باشد باشدش نام وحشی بافقی
دادن	پدر و ده تو که و سه دون و وسط	دولت ند به خدا که کس را بغلط بدر صفا
داشتن	تعالی الله چه دولت داشتندش	که بود آن نجات بیدارم در آغوش خرد و بلوی
راندن	خار و صحبت گل دست تیزی می راند	گل چو بر بادش آند دولت خارا خرسند حافظ شیرازی
رسیدن	مردم دیوانه را دولت پیبری میرسد	بید مجنون چون خزان گردید زنجیر طاعت شوکت بهار
سراییدن	بیاساقی آن آب حیوان گوار	بدولت مرا که سکندر سپار نظام گنجوی
گزیدن	پذیره شوارنی سپهر بلند	بدولت گزایان رساند گزند
نگریستن	که سگ خویش خوانیم گاه که نامرغسی	دولت خواجگی نگر بنده یک و نام دو مفلسی مشهد
یافتن	دولت جاوید یافت هر که نگو نام نیست	کز عقبش ذکر خیر زنده کند نام را سعد شیرازی
دو نیم دو پارہ ۱۲ بہار عجم		
بودن	تا بیکتا حملہ را رسید بہت	از حاسدش را دل دو نیم از بیم باد ملک و ترشیزی
زدن	چو عزمش بر آہنخت شمشیر بیم	بمجنز میسان قمر زد دو نیم سعد شیرازی
مصطلح		
۱ دولت سر کہ بقداضافت بمنی تنگ کرد دولت ۱۲ بہار ۱۳ دولت گزائی انکہ بسبب دوتی مردم ایدار سازد ۱۴ بہار		
عہ اگر چہ دولت وصلت بچون منہ نرسد ۱۲ آذری		

مصدر	صده	شاعر
شدن	از به	مزد و لشکر ما پُر از بیم شد
کردن		بسیار شبت کلام حکیمان بیان است

فصل ہار

دہشت حیرت و سرا سبکی ۱۲ ہار بجم

بردن	دہشت بردن	بہار بجم
خوردن	بجائیکہ دہشت خوردند انبیا	تو عذر گنہ را چه داری بیا
کردن	کہ دہشت نکردی ز ہنگام مام	ز آوردن این چنین نام مام

دہل بضم تین ساز معروف ۱۲ ہار بجم

بردن	کرد چو شب نوبت خود را تمام	صبح دہل برد بالاے بام
دریدن	صبا بلبلانرا دریدہ دہل	زنا محرمان روے پوشید گل
زدن	دہل زن چو شد بردہل خشناک	بر آورد دفریاد از آب و خاک
زدن	گاید کس پر زلشتم و پنهان دارد	تا چند توان زدن دہل زیر گلیم
زدن	چو دانی کہ من خود چو فن می زنم	دہل برد در خویش تن مے زنم

مصطلح

لہ دہل بالا نمر بام بردن کنایہ از نوبت خواندن ۱۲ ہار لہ دہل دریدن کنایہ از رفتن ۱۲ ہار لہ دہل زدن کنایہ از نوبت خواندن ۱۲ ہار لہ دہل زدن کنایہ از نوبت خواندن ۱۲ ہار لہ دہل زدن کنایہ از نوبت خواندن ۱۲ ہار

مصدر	صلہ	شاعر
کوفتن	ستادہ از دہل کوبی دہل کوب	ہجوم خواب دستش بستہ بر چوب ملا جامی
دہن و دہان ترجمہ نم و استعداد و لیاقت چیزے ۱۲ بہار عجم		
آفریدن	کلک تراضا من ار زاق کرد	از پس ز پے رزق دہان آفرید جمال اصغری
بر بستن	اول از زرد ہانش بر بستند	از بعد از ان مہر از لب شکستند خسرو دہلوی
بستن	شبانان بحر ف معد تشش	بہ در دہان بند گرگان نوشتن غلو ترشیز
بستن	بہتر از سیری دہن بندی نباشد شیرا	غافل ست آنکس مال از دشمنان داردین صفا اصغری
بوسیدن	لاکہ کشد باد دہن بوس او	دیدہ ز گس شدہ جاسوس او خسرو دہلوی
خواندن	عشق مرا چہ غم زد دہن خوانی رقیب	سیمائے آتش از دم حداد بشکند واعظ قزوینی
داشتن	غنجہ سیاح طلب بوسہ از ان لب چکنی	دہن گفتن اینمانہ تو داری و نہ من آفرین از نادر
دریدن	آہ دہن دریدہ مرا فاش کردہ راز	اورا گناہ نیست منش بر کشیدہ ام سلاساوی
دوختن	بسیار زخم ہاست کہ خاکست مہروش	نتوان سر شدہ دوخت دہان دریدہ صفا اصغری
مصطلح		
۱۔ دہان کہ بر بستن کنایہ از رشوت دادن و راضی ساختن بخیرے ۱۲ بہار ۱۳ دہن بند چیزیکہ باد دہان کہوند توان کرد اعظم نیکہ از توید باشد یا غیر آن ۱۲ بہار ۱۳ دہن بوسہ آنکہ بر دہن کسے بوسہ دہد ۱۲ بہار ۱۳ دہن خوانی کہ نقیض سخن کردن و الاطام ہانا از رویہ تختیر ۱۲ بہار عجم ۱۳ دہن دریدہ ہر دہرہ گوی ۱۲ از بہار ۱۴ دہن خوانی کنہ بر بادشاہان زنگ نہ خیرم ۱۲ از بہار		

مصدر	صده	شاعر
شستن	هزار بار بشویم دهن بشک و گلاب	هنوز نام تو گفتن کمال بر ادبی است لا اعلم
شستن	اگر کشید گل دهن او را دهن بشکست	و کشد رسون بان او را از بان باید کشید نظر دهلوی
کشیدن	اگر کشید گل دهن او را دهن بشکست	و کشد رسون بان او را از بان باید کشید
کشیدن	زاهد حباب وارد دهان را کشش بآب	چون موج عاقبت ز تو قطع نفس شود تنها شترانی
گرفتن	اگر چه مطلع عمر من جهان گیر است	دلی چه چاره کنم مدعی دهان گیر است قبول کشمیری
گشتن	حدیث تیغ تو هر جا که در میان آید	دهان زخم شهیدان پر آب میگردد صفا صفتی
گشتن	ز عدلش ذره ذره فاش گشته	دهان فتنه پر خشخاش گشته خسرو دهلوی

فصل بار

دیت بکسر اول و فتح دوم و نهما و فارسیان بمعنی مطلق جرمانه استعمال نمایند ۱۲ بهار بم

بودن	دیت مصیبت ماهمه جابر عشق است	بر	مست بودیم و بسوی یکده خافل فقیم تاثیر صفتی
خواستن	اگر چه بیتی زمر و ت نشان مخواه	از	صد جاشنید شودیت از دشمنان مخواه عرفی شیرازی

مصطلح

دهان بآب کشیدن و نکرده ۱۲ بهار دهان گیر آنکه دهن مردم از پوچ گفتن به بند و میرزا عبد الغنی قبول بمعنی پوچ نوشته داین محل سال است ۱۲ سنه دهان پر آب گشتن حریص شدن و طبع کردن ۱۲ بهار

عه بنظمی اول کشیده دهان ۱۲ نملوری

مصدر	صله	شاعر
دادن	به در	بهر شهید تو صد جادیت دهم در خشر
نوشتن	در	حاشا که ملایکیت خون فغانی در در حوصله دانه و دام تو نویسد
دیدار مراد دیدن ۱۲ بهار بم		
پرستیدن		بتخانه و کعبه پیش شان یکسان است
دیدن		میرس از نکته دیدار دیدن
گرفتن		برویش اندر چندان نگاه کردم تیز
نمودن	به	چنان نمودم دوش ماه نو دیدار به چو ماه من که کندگاه خوابش آسا
دیدار مراد چشم و نگاه ۱۲ بهار بم		
باختن		ز غمزه تو گرفتست رسم پرده دری
بالیدن	به	قاسم این پیام گردی آرد از کولیش صبا
بر آوردن	به	بنام آنکه منکر حسن رخ تو کیت
بر بستن	از	زدیدنت نتوانم که دیده بر بندم
بر دوختن		یکه باز را دیده بر دوخت
بر دوختن	از	خردمند از و دیده بر دوختی
بر کردن	به	من جز بقیع بر نگم دیده چو زنگس
مصلح له دیده باز بمعنی نظار ۱۲ بهار بم دید بر دوختن دیده بند کرد نیز فقال ۱۲ بهار بم دید بر کردن دیدن شاد و شادمان ۱۲		

مصدر	صده	شاعر
بودن ^۱	در	بهار عجم
پریدن ^۲		بهار عجم
پریدن ^۳	از	صا اصفهانی
پوشیدن ^۴	از	بهار عجم
داشتن ^۵	به	بهار عجم
داشتن ^۶	بر	صا اصفهانی
دوختن ^۷		بهار عجم
رفتن ^۸		صا اصفهانی
کردن ^۹	بر	صا اصفهانی
کردن ^{۱۰}		صا اصفهانی

مصطلح

۱ دیدہ در قفای کسی بودن، منتظر خرابی او بودن ۱۲ بهار ۱۳ دیدہ پریدن، همان ختم پریدن و نیز کنایہ از شتاق بودن ۱۴
 ۲ دیدہ پوشیدن، بند کردن دیدہ ۱۲ دیدہ بر آہ کسی داشتن، انتظار کسی کشیدن ۱۲ بهار ۱۳ دیدہ جلال کشیدن داشتن،
 اعتنا بجمل او نکردن ۱۲ بهار ۱۴ دیدہ دوز، کنایہ از متوجہ و نگریںده بچیز ۱۲ بهار ۱۵ دیدہ رفتن، زائل شدن بعد از
 از بهار ۱۲ دیدہ بر ہم کردن، غنودن، خواب نرم کردن، ختم بستن ۱۲ بهار ۱۶ دیدہ چون دستار کردن،

مصدر	صده	شاعر
کردن له	از	چون میسر شدش دیده کنان باز آمد خضر دهلوی
کشدن	به	دانی که ز روی تو چهار دلی من رفت مشهور شیرازی
گذاختن	از	گداخت از ورق لاله دیده ام صبا
گرفتن	از	گداخت از ورق لاله دیده ام صبا
مالیدن	بر	دیده از هر که گرفتند بصیرت دادند
نهادن	بر	دیده بر پای خواجه مالیده سلمان ساوجی
ویر بالفتح، گنبدیکه کفار در آن پرستش کنند و این مقابل حرم بود و فارسیان بمعنی مطلق گنبد استعمال نمایند ۱۲ بهار عجم		
کشیدن	در	کین نامه بر دوش زد کتا به فیضی الکبر آبادی
ویر بالکسر مقابل زدود ۱۲ بهار عجم		
آمدن	به	زیوسف بگو سیرا هین بکنان دیر می آید محتشم کاشی
پاییدن	در	یادست مرا این سخن از تجربه کاران ملا جامی
رسیدن		چندین هزار قصه مشکل کجا برم کمالی صفا
شدن		قلقل مینا بگو گل بانگ بر ساغر زند تنها شمر شانی
مصطلح له دیده کنان باز آمدن، نگاه کردن و تامل در چیز ۱۲ بهار عجم دیده گرفتن، دور کردن بصارت ۱۲ بهار عجم		
دیده بر هم نهادن، غنودن چشم بچشم ۱۲ بهار عجم دیر شدن، معرودن و ضالچ شدن ۱۲ بهار		

مصدر	صلمه	شاعر
شدن	چند پر سے کہ حال دل چون ست	دل من دیر شد حیات تو باد نصیب بخششی
کردن	بیار بجان تاجی بر بستر مردن قد	خوش دیر کردی ای و اجل خانه ات شیدون ابوالمعالی صفت
کشیدن	غم تو گفت که زود آیم و کشم شمشیر	چرا و فتاد که بسیار ماند و دیر کشید کاتبی نیشاپور
گذشتن	در خون من مشکو بے دیر نگذرد	تا خون خوری تو دنیا بے زمن اثر بهار غنیان
گرفتن	دیر گیر	بهار عجم
ماندن	چو دیر مانده مجلس که آید آخر بزم	چمن خزان شد و ما فلک نشیان داریم لا اعلم
ماندن	تو بان دیر که خستاقانی را	دل نماندست ز دیر آمدنت خاقانی روافی
مردن	تو بجا خواهی من بخت جانی دیر میمیرم	شدم شمرنده آخر تا که این مساکنم هر دم شاک صفت
نگریستن	گرد دیر می نگرم درخت مرغ	خود را بدوری تو بد آموزی کنم فیضی کبر آباد
دیگ بر وزن ریگ ظرف معروف ۱۲		
آوردن	بدینگونه می زیست بار ای و خوش به از	زهر دانش آورد دیگی بجوش نفاذ گنجی
پختن	ختم تو از ان دیگ ختمت که می پخت	حاصل جگر سوخته دید و طمع خام جمال صفت
دین بالکسر، کیش، و سیرت، و کار، و شان ۱۲ بهار عجم		
افشاندن	دین افشاندن	بهار عجم
مصطلح		
۱۵ دیر گیر، سخت گیر ۱۲ بهار ۱۵ دیگ بجوش آوردن، کنایه از پخته و کامل شدن و تامل کردن ۱۲ بهار		

مصدر	صله	شاعر
باختن	دین باختن	بهار عجم
پروردن	جهان بان دین پروردادگر	سعد شیرازی
داشتن	دین داشتن	بهار عجم
گستردن	گشتایستی که دین با گستریدی هری	خسرو دهلوی
دینار نوس از زر مسکوک رائج ۱۲ بهار عجم		
داشتن	از ان جزو دینار گردید نار	میرک نبردار
سجیدن	شنید از دبیران دینار سنج	نظام گنجی
دیوار بالکسر ترجمه جدار ۱۲ بهار عجم		
افتادن	بسکه از گرد و دت خانه بایر شدت	سقف مابر جا ماند چون قند دیوار ما قاسم مشهدی
افتادن	که داد و دیلا عجب کاریم افتاد	بسرنا بهره دیواریم افتاد سروکجامی
اندودن	خانه مارا چو گل از خون ل رنگین کند	آنکه دیوار خزان را از طلا اندوده است قاسم مشهدی
مصطلح		
له دین پرور، آنکه با حکام دین عمل کند ۱۲ دنیا دار و مثل مال دار ۱۲ بهار ۱۲ دنیا سنج، آنکه بحقیقت دینار خوب دارد و طریق پیاگردن آزاداند ۱۲ از بهار ۱۲ دیوار بسر افتادن، صدمه عظیم رسیدن ۱۲		
عه قند ز انسان که از افتادن دیوار دیوار ۱۲ آرزو		

منصوب	صلہ	شاعر
بر آوردن ^۱	دیوار بر آوردن	بہار عجم
برداشتن	غبار خاطر از اہل عالم جمع شد چند	کہ میخواہم بہ پیش رو خود دیوار بردارم غنی کشمیری
بستن	ریزم ز عشقت آبر و تا خاک لحت گل گنم	در پیش خشم دشمنان دیوار ندیم عافیت ناصر بخاری
ساختن	ز رنگ زچ دیو دیوار ساخت	نخست از برش ہندسی کار ساخت فردوسی طوس
شکستن	در بند تو زنجیر گرفتار شکستہ	زندان شدہ صدر خنہ و دیوار شکستہ نظیر مینا پور
غلطیدن ^۲	دیوار غلطیدن	بہار عجم
کشیدن	ایکے می جوی ہزار عا بر دور خویش	چون می از میٹامی دیواری بایکشیدہ سچی شیرازی
گردیدن	در آن کو بسکہ راہ غیر بہ تم بعد مردن ہم	غبارم در رہ اہل غرض دیوار میگردد مرشد یزدی
نہادن	دیواری نہد برہ سیل تند رو	گردادی کہ پئے کاروان باست صفا اصفہانی
دیوانہ مجنون ۱۲ بہار عجم		
بودن ^۳	دیوانہ چیزے بودن	بہار عجم
بودن	دجلہ را امر وز رفتارے عجیب انہ بود	پائے در زنجیر و کف بر لب مگرد دیوانہ بود ناصر بخاری
خاستن	مگرد عشق تا تاثیر فنون زافسانہ نمیخیزد	کہ شب باہر کہ بنشینم سحر دیوانہ نمیخیزد لڈی کشمیری
مصطلح		
۱ دیوار بر آوردن، و برداشتن، و بستن، و ساختن، و کشیدن، و نہادن، یکہ معنی است ۱۲ بہار عجم ۲ دیوار غلطیدن		
دیوار افتادن ۱۳ دیوانہ چیزے بودن، کنایہ از طالب و عاشق آن بودن ۱۲ بہار عجم		

مصدر	صله	شاعر
خواندن	مجنون بگوشه ز جفا سے زمانه رفت	دیوانه اش بخوان که عجب عاقلانه رفت والی قمی
رفتن	دیوانه رو	بهار
ساختن	که زند بر سر من تیغ و گهر سنگ جفا	غالب آنست که دیوانه ترم میسازد سیفی سحرنگی
شدن	ناگاهه پریر نه بمن در گذرد	برگردم از آن حدیث و دیوانه شوم سحر سحر فتنه
کردن	دل را نگاه گرم تو دیوانه میکند	آئینه را رخ تو پیری خانه میکند صفا صفا
گشتن	خرد که قید مجانبین عشق می فرمود	بوی حلقه زلف تو گشت دیوانه حافظ تیراز
دیهمیم بالفتح، تاج، و تحت و چیر و کلاه مرصع و جامه بالاسه تخت که بانها مان بر آن نشینند ۱۲ بهار عجم		
برداشتن	ای قناعت فروده شاه هفت اقلیم را	از کلاه فقر بردارش ز سر دیهمیم را سلیم طرانی
جستن	دیهمیم جو	بهار عجم
داشتن	چو دیهمیم و تاجش بسر بر نهاد	ز دیهمیم داران نیاورد یاد فردوسی سکو
گستردن	بگستر دیهمیم در پیشگاه	در بر آراستش ز سبزه خگاه گاه باغی جامی
نهادن	نهاد فکر صائب بنظم ترکیبی	به از زنج او بسر خامه و سخن دیهمیم والیهردی
مصطلح ۱ دیوانه رو بفتح را که بر دوش دیوانه گذاشته باشد ۱۲ بهار ۲ دیهمیم از سر برداشتن از عالم کلاه از سر برداشتن در ولایت دم است که چون کیخسرو شاهی که کلاه از سرش بردارد و تا فرودگانی نگیرد فروده می گوید ۱۲ بهار عجم ۳ دیهمیم جو که دیهمیم دایر باشد ۱۲ بهار		
عده شدم زلف تو دیوانه و ای مسکینی ۱۲ خسرو عده دیوانه میکند یا باغ دگر مر ۱۲ شانی		

مصدر	صله	شاعر
باب ذال معجمه		
فصل خار		
ذخیره انچه نگاه دارند که وقت ضرورت بکار آید ۱۲ بهارجم		
بردن	مرد به بزرگان که اختلاط اکابر	از ذخیره نتوان برد جز ذخیره خاطر والیهودی
برداشتن	ز روی و موتیور داشتیم به نیم نظر	از ذخیره که مرا عمر با بکار آید باقر کاشی
بزرگ رفتن	زاد و توفیق و ذخیره اقبال برگرفتند	نصیر کجانی
بستن	تا سال دیگر ذخیره بندم	از هر سال زار مغسان تنه سنج کاشی
داشتن	درین زمین کویت گزیده در چشم	در از ذخیره دارم از انعامای ربانی عرفی شیرازی
کردن	بسکه ذخیره میکنند از گل و شمیم را	از پامی بگل فرو رود هر دو قدم نسیم را باقر کاشی
کردن	ذخیره بر سرهم تا بکے کنند بلی	بر باعث اخسیان خداے رازق نیست طالب آملی
گرفتن	گیرم ز رخس ذخیره کز پس مرگ	از جلال یزد
نهادن	او بقلعه رفت و اند قلعہ اقبال خویش	در از از علوم تو ذخیره حشمت و تکمین نهاد معتریشاپور
فصل کاف		
ذکر بالکسر یاد کردن ۱۲ بهارجم		
آمدن	اندازه خسرو بود کاید بر آن لب کراو	بر یعنی که نام چو نمئی پس بر زبان چو تنوئی خسرو دهلوی
بودن	نکونامی بزرگان با پیکار از اثر ماند	از در ز رفیع جام ذکر خیر در دوران بود جم را صفا صحنه

مصدر	صده	شاعر
خواندن	مناجاتیان ذکر خوان من اند	خواباتیان خود از آن من اند
رفتن	در چین میرفت ذکر قاست دلدارا	سرود امن بر زد و آمد بستان است پال کمال خجند
شنیدن	ذکر شنیدن	بهار عجم
کردن	بیلی تمام گوش و ندیمان بزم خاص	ذکر اسیر بادیہ قطعاً نمی کنند
گرفتن	مرآت دلش ز ذکر گیرے	آزاد شد از صور پذیرے
گفتن	گویند ذکر خیرش در خیل عشقبازان	هر جا که نام حافظ در انجمن بر آید

فصل و او

ذوق لذت، نشاط، و چاشنی، و چشیدن ۱۲ بهار عجم

آدن	بدرس عشق خواندن گویم و گم خلیل آید	بدو گریه و زاری نیاید ذوق و جدا نش
آموختن	دل و مرغی تصویر ذوق در دآموخت	از که خنده بر رخ مشاطه بهار نکرد طالب آملی
اینگختن	ز بس هوا چمن ذوق اتحاد اینگخت	هزار غنچه بیک لب تبسم افشان شد
بخشیدن	چه گویم که بدوق بخشیم جدا انگیز و طرب	افزای باد حالت آور چپا کو بهیاد و آستان طایر افروشی
بردن	گلرخان ذوق طبعش از مرغ بسل می بند	از دل ز ما گرو برو با شیم غافل می بند
بودن	نبود خزین از انهم بزلال خضر ذوقی	به که برات عمر ساقی بقدرے نوشت را خزین اصفا
بیمودن	کسے چون قنح ذوق پیمان شست	که زانو برانوے مینا شست
تراویدن	لاله زار می شد جهان لکشته ناز و هنوز	از می تراود ذوق خون از خنجر جلا آمدن طالب آملی

مصدر	صلہ	شاعر
چشانیدن		از حجت تو ما را هست اینقدر شکایت کمال خجسته
چشیدن		ذوق این باد که ترا بچش چون داند خور و دلوئی
دادن	از	که بزم صبحم شود بزم شام طعنه کشیده
دانستن		گر بدانند محسوب ذوق می بینان را آہی تشریفی
داشتن	در عجب	که ذوق ذکر تو در خلوت حجاب ندارد تسلی شیرازی
در یافتن		کیک سیب سخندان دلبری نگزید حافظ شیرازی
دیدن		ذوق من نا توان ندید ست شکر کشیده
ربودن		ذوق مستی زربود می نانی نکشید فقیر دلوئی
رسیدن	از	و زلفت ذوق حیاتم رسید ملا جامی
ریختن	در	چو سودا دیر خاصیت ز غنبر ناظم ہروی
زدن	از	شکر خواب آورد افسانہ لکھا شیرینیش طعنه کشیده
شدن		چنانش ذوق شد که ز خندہ غلطید بساط سمرقند
شکستن	از در	آن ذوق را ز لذت دیدار بشکند شکر کشیده
شناختن		سنگ از روزیکہ ذوق صحبت آہن شناخت صاحب اصفہان
فرورفتن	ہ	برای تیغ تو عیش ست کا یخچین تیرست طعنه کشیده

عہ بمشوق کے ہرگز ندارم ذوق آئینش ۱۲ سلیم

مصدر	صده	شاعر
کردن	از	ارباب هوش پر معانی نمی برند
گذاشتن	از	دیوانه ذوق می کند از داستان ما
گذاشتن	در	ظلمت بپیش چشمه حیوان تن کشید
گذاشتن	در	رفیق و ذوق چشمه حیوان گذاشتیم
ماندن	در	هر جا که سخن بگفته طبع گذشت
یافتن	از	ذوق سخن تو در دل جمع گذشت
	در	خواب تلخی دشنام آن لبها می شیرینم
	از	که ذوق آن چو پند دوستاندست در گم
	از	ذوق نیشکر کجایا بد مذاق از بوی اسما سوچی

باب ر ا ر محمله

فصل الف

رابطه انچه با آن چیز را بچیز بنده ۱۲ بهار عجم

کردن	بس رابطه با آن محترم کرد	مشیر ازه حادث و قدم کرد	والد هر دی
گستن	انگلسد رابطه اهل و فایا بهم اند	هم چون حلقه زنجیر گرفتار بهم اند	دانش شهید

راحت آرام و آسایش ۱۲ بهار عجم

آزردن	نبود از دوستی در یوزه زخم	ز شوق راحت آزار تو کریم	طهر ترشیزی
افزودن	رنج راحت می فزاید خاطر آگاه را	یوسف آغوش پدر داند کنار چاه را	وحید فزونی
انگختن	بیاساقی آن راحت انگیز روح	بده تا صبحی کنم در صبح	نکا گنجی
برانداختن	راحت همه از غمت برانداخته ام	در بویته روزگار بگداخته ام	ساکر نوبی
بردن	زیر دستان را از رنج زیر دستان برند	خواب مغل کرد و محل بان بیدار کشید	تانیه اصفا

مصدر	صله	شاعر
بودن چنانکه راحت پروانه سوختن باشد		شب صیبت می در عیش من باشد غنی بهمانی
پرستیدن سایه گل از سحر راحت پریشان کمباد		بوته خار می درین گلشن پناه مابست دانش مشهد
تراویدن پیش غمزه دل در خریدست	از	زریش سیند راحت می تراود لعل تریش
دادن خاک پایش مغز آرد چون غالیه	را	گرد اسپش دیده را روشن کند چو توتیا رود کی به مشک
داشتن اگر مرگ خود هیچ راحت ندارد	به	نه بازت رباند همی جاودانی تنگ مشهد
دیدن سفله از دولت بغیر از محنت و خواری ندید	از	راحت چون گاو ماهی از جهان داری ندید مخلص گاش
رساندن ز دور باد به جان راحت رسان ساقی	از	که ریخ خاطر از جو در گردونست حافظ شیراز
رسیدن گاه به چشم احسان جلال انگا به	را	که خوان پادشاهان را رسد گد را سکه شیراز
شماردن عاشق که میسوزد دلش از طعن بایش که بود	را	شععی که آتش می خورد در آتش دگاز خضر دهلوی
طلبیدن نیستم راحت طلب دانش طلبیده برده است		قوت پرواز این بستان بال پر مرا دانش مشهد
فروختن راحت فروش		بهار غم
فتاندن هر کجا تاثیر غم را داده اذن عموم		شادی راحت فتانرا تا توان انداخته عفی شیرازی
کردن سنگ بالین خود از سنگ قناعت کردم	از	راضی از داده حق گشتم و راحت کردم تاثیر مصفا

عده ساقی بده که دهد راحت بر حق ۱۲ حسن دهلوی عده که از طلبیدن دل راحت بجاک ندارم ۱۲ شهیدی عده گورنج بر که

کردن + از داغ تو پنبه کاری ۱۲ دهلوی ترشیزی

مصدر	صله	شاعر
کشیدن	به	طلب اسخن از زبان می کشد
گذشتن	بر	بر شما بگذشت و بر ما هم گذشت
نشستن		که داغهای تو در سینه خانه میخوابند

راز و رازنه مانی الضمیر و چیز نهانی پوشیده ۱۲ بهار عجم

آوردن	له	راز برون آوردن
افتادن	به	تقصیه گل کند و راز بصحر افتد
افتادن		راز برون افتادن
افتادن	بر	راز بر روی روز افتادن
افگندن	به	عشق بصحر افگند راز دل تنگ را
پرسیدن	از	از گفتگوی عشق تو محفل سنا ده اند
پوشیدن	از	بخواب جام می گفت راز پوشیدن
جستن	از	کلیم را بگلو سرمه کرد آتش طور

مصطلح

له راز برون آوردن و برون افتادن و بر روی روز افتادن و بصحر افگندن کنایه از بسیار فاش شدن

کردن و شدن راز ۱۲ بهار

عه راز و روی پرده ز زندان است پرس ۱۲ حافظ عه اگر سپهر بپوشد ز ابرام من رازی ۱۲ ظمیر غازی

مصدر	صله	شاعر
خواندن ۱	از	رموز جام جم از نقش خاک ره داشت حافظ شیرازی
دادن ۲		کند پروانه شکر سوزش خویش ز لاله خوانساری
داشتن ۳		بیک آه می توانم در صبح باز کردن شمع شمشاد
دانستن ۴		ای مدعی نزاع تو با پرده دار حقیقت حافظ شیرازی
دیدن ۵		اگر عینک آرد قدح از حباب ملک شیرازی
زدن ۶	بر	راز بر سنگ زدن بها بجم
سگالیدن ۷		کم زنده رسوم ژند و استا عارف شیرازی
سپردن ۸	به	بهر که سپاری بدل غمازش باقر کاشی
شنیدن ۹		گفتن نپسندند و شنیدن نگذارند
فرمودن ۱۰		در پرده طعن دشمنان یافته ام سجاد شیرازی
کردن ۱۱	با	تا روز راز دل نکتم با خدا سقیا باقر کاشی

مصطلح

۱- راز خواندن کنایه از راز دانستن و دریافتن ۱۲ بار ۲- راز بیرون دادن و بر سنگ زدن کنایه از بسیار فاش کردن
 ۱۲ بار ۳- راز دار و راز دان محرم راز ۱۲ بار ۴- راز دیدن کنایه از دانستن و دریافتن راز و این اوج است چه را چه چیز
 نیست که آنرا بحسب توان دید بلکه بعضی می توان یافت ۱۲ بار ۵- راز دل با کسی کردن کنایه از راز خود
 با کسی گفتن ۱۲ بار

مصدر	صده	شاعر
کشدن ^{له}	به عجب	عربی شیرازی
کشدن ^{له}	در	بنگه هروی
گذشتن	در	غیرتی شیرازی
گفتن	با عجب	سناغز نوبی
نهادن ^{له}	بر	ملک شیرازی
نهادن ^{له}	بر سر	کمال استغنا
نهفتن	در از	حافظ شیرازی
یافتن	در	سناغز نوبی

راست دست، وقایع، و استوار، خوش، و مقابل کج، و مقابل چپ، و برحق، و

واقعی، و راستن، و راستی مزید علیه آن ۱۲ بهار عجم

آمدن ^{له}	راست گویم صنایع قد تو	کارمایه چرخ نمی آید راست	خواجگ کرمانی
--------------------	-----------------------	--------------------------	--------------

مصطلح

له راز کشاندن، و راز کشودن، آشکار کردن، ۱۲ بهار^{له} راز بر سر باز نهادن، و بر صحران نهادن، کنایه از بسیار

آشکار کردن راز ۱۲ بهار^{له} راست آمدن صحبت، موافق شدن صحبت ۱۲ بهار

عنه بزج کندم تا با و کشودم راز ۱۲ کاتبی عه آنگس که با اهل درو گوید رازش ۱۲ باقر کاشی سه مازن ترم که در صحرانند ۱۲ خسرو

لعه سادگی بین که زهر بیرون پنجم + راز عشق که ز کونین نهان می بایست ۱۲ سنج کاشی

مصدر	صله	شاعر
آمدن	با	تیریک لخطه در آغوش کمان می باشد ضا اصمغنه
آمدن	به	سرود امن برزد و آید بستان رستا پا کمال خجسته
بودن	از	ناید خود از شکسته دل ندیشه درست کمال صفه
رفتن		تیریک لخطه در آغوش کمان می باشد ضا اصمغنه
شدن		آن بخت کو که راست شود خواب عاشق خرد دلهوی
شدن		شکر خدا که راست شد آخر گمان دوست ملا جامی
کردن	بر	من قبله راست کردم بر سمت کجکلا به خرد دلهوی
کردن		بهار
کردن		"
کردن		"
کردن		"
کردن		"
کردن		"

مصطلح

۱۵ راست پا آمدن؛ از جای بای آمدن در تاخیر ۱۲ بار ۱۵ راست رو مقابل کج ۱۲ بار ۱۵ راست شدن خواب؛

بمعنی مطابق خواب بنظر آمدن ۱۲ بار ۱۵ راست کردن آهنگ، و ساز، و شغل، و مانند آن؛ و راست کردن قد و قامت

بمعنی مستقیم کردن اینها، و بر تقیاس راست کردن کار ۱۲ بار

مصدر	صله	شاعر
کردن		رهر و صادق و سامان آقا میمات
کردن		راست کردن لباس
کردن	از	اگر از سینه من آئینه راست کنند
گشتن	از	هر دو صف از صف شکنا گشت راست
گشتن	در	چنان راستی طبعش از دهر خواست
گفتن	در	چون دیوانه ام در را گوئی با مثل
نمودن	در	شکوه لان سوسن در رقص کجگاه
		صبح چون کرد نفس آروان خواهد شد
		بهار بم
		راز پوشیده عالم همه پیدا گردد
		تنج زنان دست چپ دست راست
		که پر کار در کجروی گشت راست
		خواه ره از من بگردان خواه روز من بیا خوشی با فقی
		عجب سر راست نموده

راستی معروف

آراستن	از	خواهش جان خاسته از خداو
بخشیدن		
بردن	از	جنبش کلک تو ز نار راستی
جستن		ز نهاد آذمی ز کجای راستی بجز
خواستن	از	چنان راستی طبعش از دهر خواست
دیدن	از	آن زلف کج گرفت شفا ز هر چه هست
		راستی آراسته از قداو
		برده ز بالا ای الف راستی
		ننوان نمود راست دخت خمیده را
		که پر کار در کجروی گشت راست
		جز راستی ندید ز طبع سلیم خویش

راضی معروف

بودن	از	بر خلق خدا حکم چنان کن که اگر
		آن بر تو کند که راضی باشی
		مجید شو تری

مصدر	صده	شاعر
داشتن	به	چیدارم تا ترا راضی تو انم داشتن جانان
ساختن	به	راضی به غم جدا نیم خواهی ساخت
شدن	از	چند از سیاه کاسه کنم قوت خویش جمع
کردن	از	مرا به بند تو دوران چرخ راضی کرد
گردیدن	از	شکار راضی از بخش آن زمان گردد که تا محشر
گشتن	از	سنگ بالین خود از سنگ قناعت کردم
راضی شدم چو خامه بقطع زبان خویش به یحیی کاشی		
ولے چه بود که مر رفته در رضای تو بخت محافظه نیرازی		
بدست ساغر و دست در زلف صنم گیرد شکار صفتان		
راضی از داده حق گشتم در راحت کردم تاثیر صفتان		

راحم مطیع و محکوم، و این مقابل تو سست بود و رهنمندی یک از اسرار بار متعالی و بتبار
مثل الله الله فارسیان بالفظ گفتن وزدن استعمال کنند ۱۲ بار بجم

لودن	با	دل را سیکه با من بود از من مید آفر
زدن	در	در و بسکه بزند زده رام رام
ساختن	به	عاقبت رام ساز مت بفضون
شدن	به	در عالم سستی هم هرگز نشود در احم
کردن	با	گریه با من رام کردن دلبر بیگانه را
نمی دانم که آن بیبوده پنج از من چه دید آفر		
بریده رم از طبع مرغان بام طغر آشفته		
تو پری خودی دمن پری خوانم سیح کاشی		
با آنکه ز خود رفت ست از من خود کی دارد جویا کشمیر		
که فتد صیده بدست گز زنی از را عیسی یزدی		

عه ز من راضی که خواهد شد که از من جان دهم شانی ۱۲ شانی عه بچه را این قوم از یک یه و پان راضی کنند ۱۲ فنی سه میر از بگر
ندانم که بمن رام نشوی ۱۲ خاری برونزی للع با من نشوی رام مگر گردش چرخ ۱۲ مجد بگر

مصدر	صله	شاعر
گردیدن	با	سارام نگردد بتو دم دیده خالی به با دز دیده نگاهم که بمن کردندانی عزت شیرازی
گشتن		شده ام سگ خالی که گشته ام هرگز گمسه ز انگیزش نگرفته کام هرگز جوشی بافقی
گفتن	با	خود بخود هستن چون با عاشق خود کام را از چه میگویند با خویان هند و رام رام اشرف مازندران
یافتن	از	ز صلم کام خواهی یافت آخر زمان را رام خواهی یافت آخر ناظم هروی
ران عضو معروف ۱۲ بهار عجم		
فشردن		شاه تمام حوصله با یکجهان شکوه بر پیل است گشته سوار و فشرده ران سنجر کاشی
کشیدن	در	در آنجا سوختی صحرا ران کشا دند بصید انداختن جولان کشا دند نظام گنجوی
راه طرز و طریق، دروش، درفتار، وقاعد، مقام، و نعمه، و نوبت، و مرتبه ۱۲ بهار عجم		
آمدن	به	ساده شیفته از بزم تو مست آمده است راه اندیشه اغیار به بست آمده است یقین کاشی
آموزش		ره آموز تو اندر کارها روح الامین باو همه شغل تو بانیگان سالاران بن باو افروختی هیتانی
آوردن	از	مایه ره آورد در گرجشتم ندایم یاران همه خواهیم که تشریف بیارند غنی کشمیری
مصطلح		
له ران فشردن، کنایه از تیز کردن و برانگیختن چپه عموماً و اسپ خصوصاً ۱۲ بهار عجم ران کشادن، کنایه از سوار شدن، در راه رفتن ۱۲ بهار عجم راه به بست آمدن، کنایه از بند شدن راه ۱۲ بهار عجم راه آموز، معروف ۱۲ بهار عجم راه آورد، و سرخا کلاه سفر آرد ۱۲ بهار		
عجم پس ره آوردی بیاوریم ز خاک کوثر او ۱۲ شرف شغره		

مصدر	صلہ	شاعر
۱۰ افتادن	از	خیل خوشخو از خیال اطراف چشم من گفت آنچنان کز دیدن آن خواب افتاده است
افتادن	اندر	ز چشمت کاروان صبر من تاراج کافرو شد مسلمانان کسودیدست کاندز شهر راه افتد
افتادن	در	اگرچون قطره در دریا کثرت راه مافتد خیال دور گردیا رتھنا میکند بار
۱۱ افگندن	در	آن حرم قدس چو واپس فگند راه در اقصائے مقدس فگند
۱۲ انجامیدن		از پشت ره انجام به بینید که شہ را پیروزی و نائید و ظفر بر سر راه است
۱۳ انداختن	بر	بر کوچه لب راه در گزیده نینداخت تا خانه چشم ز غمت گریه نشین شد
۱۴ بردن	به	گرچه دایم که بجای خود راه غریب من بودی سر آن لعل پریشان بردم
۱۵ بردن	به	امشب شرم جانان هر در ددل گنتم را به بدہ نمید چون حرف روستائی
۱۶ بردن	به	را به کمرع عقل بیکال می برد در یک نفس جوان سبک بال سیرد

مصطلح

۱۰ راه افتادن، غارت شدن راه، از آنکه دروان بر جمعی یزدند و غارت کنند اما در عرف بمعنی مطلق زریان و جبارت استعمال یافته، و بمعنی وقوع راه حقیقت است، و بعد با و در و در مستعمل و نیز کنایه از ازیل شدن ۱۲ بهار ۱۰ راه افگندن در جائے، کنایه از راه رفتن ۱۲ بهار ۱۱ راه انجامیدن کنایه از هر مرکب عموماً و اسب خصوصاً ۱۲ بهار ۱۱ راه انداختن در راه بجای سب بردن، باندک چیزے منتفع و کامیاب شدن ۱۲ بهار ۱۰ راه بدہ بردن، کنایه از صورت مستحیلت و انداختن ۱۲ بهار ۱۰ راه بردن، بمعنی راه رفتن و راه یافتن ۱۲ بهار

مصدر	صلہ	شاعر
بردن ۱۰	وزیر اندرین شمشہ راہ برد	اندر نخست این حکایت برشاہ برد سعد شیرازی
بردن ۱۱	غیر داغ جنون ز گمنامی	بہ کہ دگر راہ میبرد بسم نجاصفہ
بردن ۱۲	راہ بسر بردن	بہ بہار عجم
برادر ۱۳	نمائی بمن مردمی اہل روم	بہ رو کورہ آتش بر آری بموم نطاکنجوی
برداشتن ۱۴	خویش را مرده در جہان انکار	از راہ از پیش پایے خود بردار ایماک صفا
برداشتن ۱۵	چون گشت و صید افکند تا چاشت	از بہ از انجا سوئے بستان راہ برداشت خسرو دہلوی
بریدن ۱۶	بیابان حرم را طریبا کردم خطا کردم	بہ بسر باید بریدن راہ کو نمودار بایان را دانش مستند
بریدن ۱۷	در عمد سبکستی آن غمزہ خونریز	شمشیر تو آسودہ تر از راہ بریدہ است صفا
بستن ۱۸	فریاد کہ از ششش جہنم راہ بہ بستند	از آن خال و خط و لحن و عارض و قاف حافظ شیرازی

مصطلح

۱۰ راہ بردن، راہ رفتن، در راہ یافتن ۱۲ بہار ۱۵ راہ بسر کسے بردن، بسر وقت اور رسیدن ۱۲ بہار ۱۵ راہ بسر بردن، بہ آخر رسانیدن عمر، لیکن در غیر راہ ہم آمدہ چون ایام، دعر، و عمد، و عمارت بسر بردن ۱۲ بہار ۱۵ راہ بر آوردن بچیرے، بند کردن راہ بسنگ و جز آن ۱۲ بہار ۱۵ راہ پیش پایے برداشتن، ترک تلاش کردن، و غیرت گرفتن، و دیدہ دری بکار بردن ۱۲ مصطلحات، و بہار ۱۵ راہ فلان جا برداشتن، راہ رفتن ۱۲ بہار ۱۵ راہ بریدن، معرود، و راہ بریدہ، (باضافت) راہی کہ سبب ہنگامہ رهنر نان مسدود باشد ۱۲ بہار

مصدر	صده	شاعر
بستن ۱۵	سگ من گرگ راه بند من است	نکات گنجوی
پوئیدن ۱۵	راه پوئیدن	بهاجم
پیمودن ۱۵	پاکو کو بان میشود از اوزه طبل حیل	خویش را پیش از سفر چون راه پیا جم کرد
خفتن ۱۵	راه ملک عشق راه خفته است	صددرازی خفته در پنهان او
خوابیدن ۱۵	در بدست آورد زلفش را تقصیر نیست	این ره خوابیده کوه میکند شبگیر را
خوردن ۱۵	بر مانده طعم مکان همانست	در راه خوری نقش سمش گشته دهان
خواستن ۱۵	پیش آن لب چون شکر راه سخن میخوام	بوسه و آجاد آن کنج دهن میخوام
دادن ۱۵	از کوچه تنگی که خرمی میکند	ره دادن او نه از ره تعظیم است
دادن ۱۵	راهم دهد چو فال بر رفتن ز دوستی	با هر که شورت کنم از اهل این دیار قدی
مصطلح		
۱۵ راه بند، را بن ۱۲ بار ۱۵ راه پوئیدن، راه رفتن ۱۲ ۱۵ راه خفته، و راه خوابیده، راه دور در ۱۲ بار ۱۵ راه خوردن، راه بریدن برعت ۱۲ بار ۱۵ راه دادن، گذاشتن راه بر اے کس تا بگذرد ۱۲ بار ۱۵ راه دادن فال، و مصحف، حسن ارتکاب امر معمود از فال و استخاره معلوم کردن ۱۲ بار		
عده همچو میل سره عاشق راه پیمودی چشم ۱۲ از عده چندان ره انتظار را پیمودم ۱۲ نظمی سده مصحف ره عاشق ندید جانب معشوق ۱۲ از بار		

مصدر	صله	شاعر
داشتن ^{۱۵}	به	بهار
داشتن ^{۱۶}	به	دل برگشته اگر راه بجای می داشت صفا صفت
داشتن ^{۱۷}	به	این سخن راه نمونست و بده دارد راه فرخی بدست
داشتن ^{۱۸}	در	هر که درین آستانه راه ندارد حافظ شیرازی
داشتن ^{۱۹}		گر نیاید کاروان بر گوشه ماند راهدار انوشیروانی
داشتن ^{۲۰}		آورده ام از شیشه بکف دستک دیگر از بهار
داشتن ^{۲۱}		ز به شاه مرکب ز به شه سوار انشائی گنجوی
داشتن ^{۲۲}	به	در گردش اندیشه تبه دانست حافظ شیرازی
دو دیدن ^{۲۳}		مجنون ترا سود سفر راه دویدست تائیر صفت
رفتن ^{۲۴}		ز راه کوه رفتن باشد او را غل بجایش انوشیروانی

مصطلح

۱۵ راه بحساب داشتن؛ و راه بجای داشتن؛ و راه بده داشتن؛ کنایه از صورت معقولیت داشتن ۱۲ بهار
 ۱۶ راه دار؛ کیکیه بحافظت راه از طرف حکام مامور باشد؛ و بمعنی رهنمون؛ و مسافر نیز آمده ۱۲ بهار ۱۳ راه دویده؛
 (باضافه) سعی و تلاش بیفایده؛ چون کسی بی سفر رود؛ و بی حصول مقصود برگردد؛ و آنرا پسند سفر بی فایده دارد؛
 گوید راه دویده ۱۲ بهار ۱۴ راه کوه رفتن؛ و اطاعت کردن ۱۲ بهار

مصدر	صده	شاعر
رفتن	از	چون ره آدم بجایه بیکدانه زدند حافظ شیرازی
رفتن		که ره روز پیش بکایدن باز میدارضا آصفهانی
زدن ^۱	به	چون ره آدم بجایه بیکدانه زدند حافظ شیرازی
زدن		چون ندیدند حقیقت ه افسانه زدند //
زدن		که در میان غزل قول آشنا آورد //
زدن ^۲	را	زد چو مار زلف او راه من بجایه را وحید قزوینی
سپردن ^۳		باید ره بر شدن سپاری واله هردی
سنجیدن ^۴		که از جوشش دل مغزش آمد برنج نفا گنجی
سنجیدن		بدار اسپر دآن گرانمایه گنج //

مصطلح

۱- راه زدن، تاراج نمودن اموال مسافران، و گمراه کردن آنها، و سرود گفتن ۱۲ بهار
 ۲- راه زدن مار، آن است که بعضی از ماران خبیث در راه باشند و آیندگان در وندگان را
 بزنند ۱۲ بهار ۳- راه سپردن، مراد از راه سپردن، و راه بریدن ۱۲ از بهار ۴-
 راه سنج، تحقیق آنست که راه سنج در اصل عبارتست از کسیکه نیک و بد راه خوب دریافته سلوک کند،
 و مجازاً را هر دو ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
شدن ^{۱۵}	راه بسر شدن	بهار
فرو بستن ^{۱۶}	ز مژد زهرنگی چتر شاه	از بر
فرو کو فتن ^{۱۷}	فرو کو بستانه راه سماع	که دارد دلم دستگاه سماع
کردن ^{۱۸}	ره نبردیم بمقصود خود اندر شیراز	وقت آنست که حافظ ره بغداد کند
کشادن ^{۱۹}	بکف عنان و طوفان نگاه نتوان داشت	چو راه گریه کشادم در فغان بستم
کشودن ^{۲۰}	راه کشودن	بهار عجم
کو فتن ^{۲۱}	چو از گام او بر ره کو فتن	شود شکلهائے مدور عیان
گذاشتن ^{۲۲}	مگر آوارگی راهی گذارد پیش من در نه	چنان خود را نگردم کم که خضم رهنمون گردد
گذاشتن ^{۲۳}	لعل سیر آن کلم بدست آورده است	از بدخشان دل پر خون بر رسم رگزار
گراییدن ^{۲۴}	را گرایه	بهار عجم

مصطلح

۱۵ راه بسر شدن؛ به آخر رسیدن راه ۱۲ بهار ۱۵ راه فرو بستن؛ مقابل راه کشادن ۱۲ بهار ۱۶
 راه فرو کو فتن؛ یعنی راه کو فتن؛ و راه بریدن ست؛ و راه کو فتنه (باضافه) را بسبب در آن آمد و رفت
 کنند ۱۲ بهار ۱۷ راه کردن؛ راه سر کردن و این حذف بالجهاز است ۱۲ بهار ۱۸ راه کشادن؛ و راه کشودن
 مقابل راه بستن ۱۲ بهار ۱۹ راه پیش گذاشتن؛ رهنمائی کردن و راه گذار و سوغاتی که از سفر آرند ۱۲ بهار
 ۲۰ راه گرایه؛ راه در ۱۲ بهار

مصدر	صلہ	شاہ
گرفتن ^۱	دل میڈر امشب من آن ماہ بگیرید	وز دست و شب تیرہ بر و راہ بگیرید
گرفتن ^۲	میخواند اجل بر آستان	بوسے بزیم و راہ گیریم
گرفتن ^۳	بفرست کمالین غزل تر سو بتریز	چون سیل شریک رہ سرتخا گرفت
گستر ^۴	در آن رہ چنان راہ گستر براند	کہ وہم از پیش چند منزل بماند
نشستن ^۵	راہ نشین	از بہار
نشستن ^۶	دلخواہ کہ بہت ماہ خرگاہ نشین	خوشید بود بکوئے او راہ نشین
نشستن ^۷	راہ نشین	از بہار
نمودن ^۸	دلہ راسوئے تیغش خضر توفیق	باگشت شہادت رہنمون ست
نور دیدن ^۹	بجوان اندیشہ رہ نور د	ز پہلو بہ پہلو شدم گرد گرد
نوشتن ^{۱۰}	دستہ کہ گریختہ سر آن زلف چو شست	پایے کہ رہ وصل نوشتی پیوست
		خاکانیہ و

مصطلح

۱۔ راہ گرفتن بر کسے، راہ بقی بر کسے ۱۲ بار ۱۵ راہ گرفتن، و راہ فلان جا گرفتن، کنایہ از راہ رفتن
 ۱۲ بار ۱۵ راہ گستر، ہر مرکب عموماً، واسطہ خصوصاً ۱۲ بار ۱۵ راہ نشین، گدائی کہ بر سر راہ نشستہ گدیکند
 و طیبیہ کہ بر سر راہ نشستہ دارد و ہافروشد، و کنایہ از مسافر ر ہگذرے ۱۲ بار ۱۵ راہ نور دیدن، و راہ نوشتن

راہ پیودن ۱۲ بار

مصدر	صله	شاعر
رای فکر و اندیشه ۱۲ بهار		
آوردن	بازردن کس نیاورد راے	ب عجز برون از خط خویش ننهاد پای
آمدن	بجینید مرسام را دل ز جاے	ب بدیدار آن کودک آمدش راے
افتادن	بگلگشت گلستان رایش افتاد	بخدمت آسمان برپایش افتاد
افتادن	مهدبراهیم چو راے افتاد	بیم ره آمد دوسه جای افتاد
برانداختن	برانداز راے که یاری دهد	ازین چشم رستگاری دهد
جستن	خلاف را سلطان راے جستن	بچون خویش باید دست شستن
داشتن	زمانه نوشد و گیتی ز سر جوانی یافت	ب امیر بر شد و اینک بباده دارد آ
دیدن	در رزم بجز تیغ زدن رای نمیند	در بزم بجز دل سندن کار ندانند
رفتن	روی تو بدید عقل را رای برفت	قدت بحمید و سرو از جای برفت
زدن	دلا همیشه زن را زلف دلبندان	چو تیره را کشیدی که کشایدت کار
کردن	گر روی نهند شاه کو شهر سپاهان	ب در رای کند شاه سوے شهرت پور
نهادن	چو این هر چه گوئی تو پاسخ دهم	ب بدیدار تو راے فرخ نهم
رایت نیزه ۱۲ بهار عجم		
افراختن	میکند خون در جگر باد خزان	ب از سچ رایت بنزے که از آوازی
عجم چنانکه بر صلح را تو آوریم ۱۲ قاسمی گونا با عجم کنون گر بیا ده کرد ۱۲ فردوسی سه بدولت ز تو رایت افراختن ۱۲ قاسمی		

مصدر	صله	شاعر
افراشتن	از	جامه از صابری برد و ختم رایتے از شاطری افراشتیم جلی گجستانی
انگختن	بر	بر آن دژ که اورایت اینگخته سیر کو تو ال از دژ آویخته نظر گنجوی
جنبدین	در	چون در سواد ملک بجیند رایتت آن در هو آسایه اویخ و بار ملک انور ابورد
زدن	بر	چو رایتت کفر من دست بر کسار کشد به لون دگر عالم بدیع آئین معتریشاپور
کشیدن	بر	کنون نشاء کشیدست بر فلک رایت کنون سرور نهادست بر سپهر سریر رضی نیشاپور

رایگان و رایگانی مفت، آسان ۱۲ بار عجم

خوردن	که لقمه کوشش گه سجد خواب	ز به رایگان خوار بالانشین خسر دهلوی
دادن	جنون رایگانے دہد زو گوہر	بد اندیش تو جان دہد رایگانی معتریشاپور

فصل بار

رابط بر بستن ۱۲ بار عجم

افتادن	رابط بد ختر زرش افتاد از منش	بیگانہ کرد الفت گیسو بریدہ والد ہروی
بردن	اشفتگی زلف تو رابط از سخنم برد	زین پیشتر این شہ شوریہ سر داشت کلیم ہدانی
داشتن	دل و دارم کہ با غم رابط از روز ازل دارد	از ان در خواب ہم با سایہ شادی دل دارد طالب علی
زدن	مبادا نا رابط و اغما دل زند ہم	مسوزان ای جنون این شعلہ زنجیر بر پارا اید عظیم آباد

مصطلح رایگان خوار، مفت خوار ۱۲ بار

عہ کشیدند رایت زمیدان جنگ ۱۲ قاسمی عہ در دگر بارہ بردم اندر کشتہ رایت خویش ۱۲ رضی نیشاپوری

مصدر	صله	شاعر
ربع بالفتح، منزل ۱۲ بهارجم		
زردن	اولیم حضرت سلمی خدا را تابه کے	ربع برابر ہم زخم اطلال را بحول کفر حافظ شیرازی
فصل تمار		
رتبه بالضم، پایه، و منزلت ۱۲ بهارجم		
افزودن	رتبه گزار را افزود و دوش مصطفی	کرد جابر آسمان شیر غریب صفدی
داشتن	کوه ماران به کمر لعل بدخشان دارد	اینقدر رتبه کجا تخت سلیمان دارد صفا صفتی
داشتن	ز شاہان سخن رس رتبه افکار صائب را	بغیر از شاه والا جاہ ایران کس نمیداند
رسیدن	خواهی که ترا رتبه ابرار رسد	پسند که بر کس ز تو آزار رسد سبحانی تر آباد
گرفتن	گر به گفتار توان رتبه کردار گرفت	صائب خوش سخنان خانه من در پیش است صفا صفتی
فصل حیرتازی		
رجوع بازگشتن ۱۲ بهارجم		
افتادن	کاشفتند ز اوج عروجت رجوع	باز کند نور جمالت طلوع
داشتن	زلفت به پریشانی من داشت رجوع	جمع آرد گر طره بر آشفتم و رفتم
نمودن	بسا بر ابواب فصول و فروع و اصول	آن کتاب معانی نصاب رجوع نمود نصیر ابدالانی
عه کنون که رتبه محکمت گرفت شعرا از من ۱۲ عنی		

مصدر	صلہ	شاعر
رجحان بالضم		
دادن	پرے رامی کند بر روی بالے	برے ہرے رامی دہد رجحان لبسالے
نمودن	رجحان کی طرف تو بدیشان ناکہ بہت	زیر نگین طبع تو ملک سخنور می
فصل حار		
رحم و رحمت بالفتح، مہربانی ۱۲ بہار عجم		
آمدن	چنانچہ بر رحمت آمد ز دل	کہ بہرشت بر خاکش از گریہ گل
آمدن	رحم می آید از بلبل آن بوستان	کہ ز زاکت ہا گل فریاد نتوانست کرد
آوردن	عجب گر تو رحمت نیارے برو	کہ بگریت دشمن بزارے برو
آوردن	ایمرو ہم شکستہ دلان التفات تو	رحم آہر بر فغانے افکار اند کے
براقادن	تعلیم بر آورد و فریاد خواند	کہ رحمت بر افتاد و شفقت نماند
بردن	نوازندہ ترزان شد انصاف شاہ	کہ رحمت بر دخاصہ بر بیگناہ
بردن	انچہ رحم از دل برد تاثیر فریاد نیست	وا انچہ لیسان آورد خاصیت یادت
عہ رجحان بر آب خضر دم آب دیدہ را ۱۲ عزت شیرازی عہ این شعرا از جملہ قطعہ فضلاے کاشان ست کہ در زمان ابا قاجان ابن ہلاکو خان بہ مجد ہگر شیرازی نوشتہ اند ۱۲ سہ زا انچہ پیش آمد مراد آتشا نیما و + رحم می آمد بحالم مردم بیگناہ را ۱۲ مستحق		

مصدر	صلہ	شاعر
بودن	بر	اولت سکباد ہند انچھو گنگہ شوربا علی خراسانی
جستن	از	دل دیم بغارت میدیہ یار این سزا آن کہ رحم از چشم مست غمرہ ترکان می جوید شمشاد
خوردن	بر	لالہ ام پیر مرده می گردم اگر سچا بشوم رحم بردا غم خور و بگذارد در صحرا مرا رفیع قزوینی
دادن	را	رحمی بدہ خدا یا آن نازنین جوان را یا طاقی و صبرے این پیر ناتوان را ملا جامی
داشتن	بر	توئی کہ رحم نداری و گر نہ برحالم بمین چہ سوز و گدازست شمع بالین ایتنا مشہد
داشتن	را	یکدم بمراعات دلم گرم نداری یکذره مرا رحمت آزر م نداری فتوحی مردکی
در آوردن	به	رحمی بدل در آ کہ جائے ترجم است فغان شیرازی
فرمودن		درت کعبست ما را باب حشا رحمتے فرا رخت عیدت ما زندانیا ازاد کن مارا شایہ بنہوار
نشان دادن	بر	امروز بر منشہ رحمت ہی فشا ند ہم در بہشت رضوان ہم بر سپہ اختر بچہ نیشاپور
کردن	بر	از فضولیکما خود صفا خجالت کو کشم سنگہ باشم تا کنم تلقین کہ رحمت کن مرا صفا اصفہانی
کردن	بر	گردہ بر تو گشتن و مردن گناہ من دیدن ہلاک و رحم نکردن گناہ کیست نظیر نیشاپور
رحیل کوچ کردن، و بجائے رفتن ۱۲ بہار عجم		
آوردن	در	چو در لشکر دشمن آ رہی رحیل بمرغان کشی فیل و اصحاب فیل نظام گنجوی
عہ نہ رحم بدول امیدوار سن داری ۱۲ اولی دشت بیاضی عہ بیچ رحے نہ برادر بہ برادر دار د ۱۲ حافظہ رحمتی پراشک مردم		
زاد میبایست کرد ۱۲ سلطان للعہ بر آن اندام نازک رحم کن بند قبا بکش ۱۲ صاب عہ گاہے رحے بہ خنا باید کرد +		
کہ فقا دست بپا از دست ۱۲ شوکت اصفہانی		

مصدر	صده	شاعر
کردن	رسید عمد ہمایون در وزہ کر حیل	بجام داد فلک روشنائی قندیل مکرمیشاپور
فصل خار		
رخ بالغم خسار و خسارہ، فرق در ہر دو آن است کہ اطلاق رخ بر تمام چہرہ کنند بر خلاف خسار کہ ترجمہ خست بمعنی رخ مستعلی شود و این مجاز بود ۱۲ بار عجم		
بردن	راہ ما غمخوار آن ترک کمان ابر و زد	رخ ما سنبل آن سرو سہمی بالا برد حافظ شیرازی
کردن	پیر بہن بر تن خار و خس وادی تنگست	یار باز تنگدلان رخ کہ سوے صحر اکرد والہ ہروی
گرفتن	خونم مخور ای دوست کہ این بادہ غم آرد	چون دید تو آن آن رخ گلغام گرفتہ خسرو دہلوی
نہادن	قطرہ رخت مغربند اگر از کف ابر	چون رخ خویش ز اعلی نہد اندر افغان
رخت بالغم، کالا، و متاع ۱۲ بار عجم		
افشاندن	دلدارم کہ چون رخت فنا بر حشر افشاند	غبار آرزو خیزد ہم از دامن بیانش طہ آملی
افکندن	دور بینان در فراز کوه سیدارند و ما	در رہیل حوادث رخت خواب افکندیم صفا آصفی
مصطلح		
لے رخ کہسے بردن، آبر و دار بخین ۱۲ بار لے رخ کردن بچیرے، متوجہ شدن ۱۲ بار ۳ رخ گرفتن، رد و پوشیدن و محجوب شدن، و پردہ برد و گرفتن ۱۲ بار ۳ رخ نہادن بچیرے، متوجہ شدن بچیرے ۱۲ بار ۳ رخت افکندن درجا، قرار گرفتن، و اقامت کردن ۱۲ بار		

مصدر	صله	شاعر
افگندن ^{له}	به	بر آن میدارم این چاره گر بخت که عصمت ابا بازار افکنم رخت خسرو بلوی
افگندن	بر	چرا خون نگریم بر آن تلج و تخت که دارنده را بر در افکنده رخت نظام گنجوی
بافتن	را	سرو را گرد گران رخت ثنا بافته اند لیک این جامه قضا و خست ببالا دلم نظام شهید
بر بستن ^{به}		چو گشت تاسپ را داد لهر اسپ رخت فرد آمد از تخت و بر بست رخت فردی طو
برچیدن ^{به}	از	رخت برچید ز سودا گمن آن غنوه فروش سر بازار دگر می طلبد دانستم کمال جند
بردن ^{به}	از	اگر اسفند یار از جهان رخت برد نسب نامه خود به بهمن سپرد نظام گنجوی
بردن ^{به}		رخت بیرون بردن از بهار
برداشتن ^{به}	از	ترک سوداے خام کن خسرو که وفا رخت ازین دکان برداشت خسرو بلوی
بستن	از	برنگ غنچه ز کویتو رخت می بندم ز داغ بسته بر پشت سخت می بندم مفید بلخی
پوشیدن ^{به}		رخت سلام علیکم پوشیده به طمطراق هر چه تا مته بخانه آن گرسنه چشم درآمد عالی شیراز
ریختن		مکن شکوه گرد در جوابم خموش که رخت شنیدن بردن بخت گوش نظام گنجوی

مصطلح

له رخت بازار افگندن معرون ۱۲ بهار ۵ رخت بر بستن و رخت از جهان بردن گنایه از مردن ۱۲ بهار

۵ رخت برچیدن و برداشتن یک معنی است ۱۲ بهار ۵ رخت بیرون بردن مردن ۱۲ بهار ۵

رخت سلام علیکم و رخت سلامی لباسی که بر اے رفتن در بار در بر کنند ۱۲ بهار

مصدر	صده	شاعر
ریختن ۱۵	از	که آتش زیر پا از لاله باشد که سوار را
زدن ۱۵	از	نجات از جهان رخت بیرون زده
کن دن ۱۵	به	تا رخت چو سیلاب بدریا نکشایم
کشیدن ۱۵	به	کلیم رخت بازار میفرودشان کش
کشیدن ۱۵	از	رازداران صدرا آب گوهر بسوخت
کشیدن ۱۵	از	زوریا رخت بر صحرا کشیدیم
کشیدن ۱۵	به	کشیم رخت بر زیر زمین خاک شویم
کشیدن ۱۵	به	داغ بردل که نهد لاله صحرائی را
کشیدن ۱۵	از	بیرون کشیده باید ازین رخت خوش
نهادن ۱۵	بر	چو دقت آمد که بر مهر اندر رخت
نهادن ۱۵	از	اوجده اصفهانی
نهادن ۱۵	بر	هوس اگر دنی برکش چو تیغ بر فسان بینی

مصطلح

۱۵ رخت ریختن و کشادن در جا که قرار گرفتن و اقامت کردن آنجا ۱۲ بار ۱۵ رخت بر زیر زمین کشیدن و بصحرانهادن

مردن ۱۲ بار ۱۵ رخت براه نهادن و قرار گرفتن ۱۲ بار

مصدر	جلد	شاعر
رخصت بالفم اجازت ۱۲ بہار عجم		
خواستن	از	بغزم خانہ خود شد مصمم ناظم ہروی
دادن	از عجم	خوشم کہ رخصت نظارہ امزدور دہد شفا اصغری
داشتن	رفت و از رخصت پائے نداشت	جست دلی رخصت جائی نداشت نظام گنجوی
ستادن	از	در خانہ خود چراغ روشن نکنیم کلیم ہدائی
کردن	تا نکند بدام او تمّت بال و پرزدن	مرغ دلم در آشیان رخصت بال و پر کند طغرائی
گرفتن	از	سوی زمین رخصت جولان گرفت وحید قزوینی
یافتن	ندارم طالع بلبل نیام رخصت شاخ	مگر چون نکست گل آشیانی در بہار بندم نصیر ہدائی
رخنہ سوراخ دیوار و جزآن ۱۲ بہار عجم		
آمدن	به	ہست اگر این چاشنی باخندہ چو گلشن رضا اصغری
آوردن	با به	آورده اند رخنہ بسکندری طالب آملی
عہ رخصت نمی دہد تماشائے ماہ نو + میل نظارہ تم ابروے او مرا ۱۲ فغانی شیرازی عہ رخصت یک جلوہ دہ در باغ نزد خویش را ۱۲ شغائی عہ رخصت شکوہ بختیم گوہر افغان می دہم ۱۲ اشرف از ندرانی للہ اشب زیار رخصت آہ گرفتہ ایم ۱۲ شغائی اصغری		

مصدر	صده	شاعر
افتادن	در	چون زد و مصراع کند ابروان
افگندن	در	ناله جانگاه عاشق خنده در کوه افگند
انپاشتن	به	رخنه دیوار را که از پریدن برجا
بستن	به	لیک نیارند بکر و خیل
دادن	از به	درین زمان که بزرگان پناه کس نشوند
رسیدن	از به	رخنه دیوار را که از پریدن برجا
زدن	در	مزن رخنه در خاندان کهن
شدن	از به	این ست که رخنه بکاشانه من شد
کردن	در	رخنه در سد سکند می کند اقبال حسن
گرفتن	از به	گل بگشش لبیک از اشکم فراوان شد کلیم
ماندن	از به	هر یک رهست سوتیو غمگین دل مرا
یافتن	از	شکرا نیز که ازین باد خزان رخنه نیفت
رخش اسپ ۱۲ برهان		
برانگیختن	لعبه	برانگیخت رخس و بر آورد تیغ
قاسمی گونا	ز جابر دآن کوه را	بید رنج
عه زاب دیده بر آن رخنه کا فتم در چشم ۱۲ خسرو عه بچو جرس فگنده ام رخنه بچرخ سنگدل ۱۲ خزین سه این رخنه را بنیبه		
گرفتم چو راه گوش ۱۲ مفید بخی لعبه بخاک کشته خود رخس اگر بر انگیزی ۱۲ حاتم کاشی		

مصدر	صله	شاعر
تاخشن	چرخش کمینہ بازی بروزگار بنزد	مگر دخت شری بر سپهر نشانی عرفی شیرازی
راندن	زمانہ جمع کند شش جہت بیک جانب	اگر تو خوش حکومت بیک جہت رانی
کشیدن	بخت آن کو کہ کشم خوش و سوارش نام	دل جنیت کش و جا غاشیہ دارش نام وحشی بافقی

فصل دال حملہ

رد باز گردانیدن، دقتی، واستفراغ، مجازاً ۱۲ بہار عجم

زدن	کسیکہ روز دہ تست روز حشر اورا	شفاعت ہمہ پیغمبران ندارد سود بدر چاچی
ساختن	زدند این رقم بر من از نیک و بد	کہ خواہم را ساخت عرض تور دظہیر شیرازی
شدن	گر از در گہ ما شود نیز رد	از پس آنگہ چہ فرق از صنم تا صمد سعد شیرازی
کردن	نازد کردہ انداز فسون ساز تو بود	یوسف آن غمزدہ کہ در کار زنجیامیکرد علو موفج آباد
کردن	اے آنگہ خاطر تو ہمہ فکر بد کند	ہر رطب و یابس کہ شنیدست رد کند اشرف مازندرانی

ردہ رستہ، وصف ۱۲ بہار عجم

شدن	پئے دیو ارایمان بود کارش	از ولی شد چار ردہ از چار یارش ملا جامی
کشیدن	شدہ بسکہ لشکر کشیدہ ردہ	ز آہن چہ سومان زمین آجہدہ وحید قزوینی

فصل زار معجمہ

رزق بالکسر، روزی ۱۲ بہار

تراشیدن	مژ تراشم رزق خود چون ماہ از پہلو خود خویش	از سیکم تا بہت ممکن جغظاب رو خویش صفا اصفہانی
---------	---	---

مصدر	صله	شاعر
جستن	از	رُزق هر چند بیگمان برسد شعر طاعت است جستن از درها سعد شیرازی
رسیدن	از	رُزق هر چند بیگمان برسد شعر طاعت است جستن از درها
رزم بافتح، پیکار ۱۲ بهار		
آوردن	با به	بر انم میاور که عزم آورم بهم یجلی با تو رزم آورم قانچو نابی
افگندن		پسند آمدش گفت اینک سپاه سواران رزم افگن و کینه خواه فردوسی
برایختن		برایخت رزمی چو بازنده میخ نگرش ز پیکان و باران ز تیغ نظام گنجوی
خواستن		قبادانگ آمد بنزدیک شاه بگفت آنچه بشنید از آن رزم خواه فردوسی
دیدن		ز آهنگران کاوه پرهنر پیش یک رزم دیده پسر
راندن	بر	چو رزم رانده بر کار خوشتن یکنجد به رزم نیز طرب جو کام خویش بر آن معز نیشابوری
زودن		منوچهر باقارن رزم زن برون آمد از بیشه ناردن فردوسی
ساختن		گر پسر راز جوانی و ناز عزم بر آن شد که شود رزم ساز خسرو دهلوی
فصل سین		
رستمی قیامت ۱۲ بهار عجم		
آوردن		چین ابرو تو بر من رستمی آرد روز باشد تا نفرمودی سلام را جواد انور ابیوردی
مصطلح ۱۵ رزم راندن، ظفر یافتن ۱۲ بهار		

مصدر	صله	شاعر
بر آوردن	از	آن باغبان که تربیت این نهال کرد صمیر صفا با
بر آمدن	از	ز گیتی بر آمد یک رستخیز نظامی گنجوی
بر انگیختن	از به	بر انگیخته از جهان رستخیز
بر خاستن	به	که رستخیز جهانم ز خانه برخیزد اهل شیراز
شدن		داد از آن سلطان که هر جا خیمه بید اورد رستخیزی شد که از خاک شهیدان ناله خاست شاه شهید
رستگاری، بالفتح، ربائی ۱۲ بهار عجم		
دادن	از	که گیر دو تو رستگاری دهی سعد شیرازی
داشتن	به	دلایین بکته ات معلوم از بخون شود روز قضا شیرازی
رسم بالفتح، روش، و آئین، و مجازاً راتبه، و وظیفه ۱۲ بهار عجم		
آمدن	از	در دکان خود فروشی چند دلالی کنم سایه اصفهان
آموختن	را	هم تواند کرشم داد من مسکین داد حافظ شیرازی
آوردن	در	ماتم گرفته رسم سیه پوشی آورد آصفی شیرازی
بر افتادن	به از	چونست کلاین رسم به عهد تو بر افتاد کمال خجندی
عه ز جادو گشتن رستگارش داد ۱۲ نظامی عه عشق تو در عجم آورد یک رسم در ۱۲ مغزی عه رسم مردن		
دیگر از اولاد آدم بر فند ۱۲ آذری		

مصدر	صده	شاعر
برافکندن	هست تو بر گند رسم گرفتن چنانکه	دست نگردد در گرنگ شان از خنا
بر انداختن	و گر رسم فنا خواهی که از عالم براندازی	بیفشان تافوریز و هزاران جازه هر تو
بر خاستن	سحابج دی و مانند قطره از زروسم	که عطا تو رسم ششمار بر خیزد
برداشتن	در آن مکان که تو از راه قد برشته	زمانه رسم گسستن از آن مکان برداشت
بردن	نمی اضطراب کرده بد جای نه سکون	کز زلف بقیار تو رسم قرار برد
بودن	مکتوب گاهی رسم بود از کلنگ هر بار تو	منسوخ کرد آن رسم هم کم لطفی بسیار تو
پر داختن	برنگ رسم پر از آن تکلف یکم بیدل	و گرنه معنی الفت عبارت را نمی تابید
جستن	چو سال آید بشش چون سر می رست	رسم شش جهت را بازی جست
داشتن	بر من جفا ز بخت من آمد و گرنه یار	حاشا که رسم جور و طریق ستم نداشت
داشتن	همان رسم دیرینه بر جای داشت	علمها پیشینه بر پاے داشت
دانستن	نه پنداری که چشمش رسم عیاری نمیداند	نماید آنچنان خود را که پنداری نمیداند
دیدن	همان رسما که پذیرد دیده بود	نمود آنچه رایش پسندیده بود
زدودن	چو شاه از جهان رسم آتش زدود	بر آورد ز آتش پرستنده دود
شکستن	سرد چشم تو کردم که گاه لطف نگه	چو جو شاه جهان رسم انتظار شکست
گذاشتن	بر دیم داغ شوق تو بر سینه یادگار	رفیق و رسم عشق بعالم گذاشتیم
گرفتن	آفتاب دین پیغمبر محمد بن حسین	آن خداوندیکه در دین رسم پیغمبر گرفت

مصدر	صله	شعر
نمودن	به	آمد شرف براه سگان تو جان سپرد رسم وفا ب مردم عالم نمود و رفت
نهادن	در	فریاد کرد کار فغانی که در وفا رسمی چنان نهاد که نتوان از ان گذشت
یافتن	از	روز و صلم هست کوتاه و شب بجم دراز از دم مردم جهان رسم دست یافت
رسن بالتحریک؛ ریسمان که بآن چیزهای می بندند ۱۲ بهار عجم		
باختن	پایه رسن باز که گردد براه	که بر سن برود از روی چاه
پیچیدن	رسن پیچ از دلو آن چرخ اخضر	نگون عکس از جام آن مری تابان
تابیدن	بر اوج جنابت نرسد پیچ کند	بیهوده رسن تاب خیال اند فغان بید
ساختن	که این را که آنرا رسن ساختی	از خطر بین کز انسان رسن ساختی
تافتن	خصمت آمد تب و خوار ز رفعت طلبی	مدد چرخ برایش چه نکو تافت رسن
ساختن	که این را که آنرا رسن ساختی	از خطر بین کز انسان رسن ساختی
گستن	رسن گستن	بهار عجم
گسیختن	شد یوسف آنکه رشته جلا وطن گسخت	آمد برون ز چاه کس کین رسن گسخت
مصطلح ۱۵ رسن باز، مراد ریسمان باز و دار باز که در عنق می بندند گنبد ۱۲ بهار ۱۵ رسن پیچ، چرخه که رسن دلو بر آن پیچیده می شود ۱۲ بهار ۱۵ رسن تافتن، فکر بر اصل کردن بر اے هلاک یا تخریب کس ۱۲ بهار		
عنه ز غمره تو گرفت دست زخم دیده در می ۱۲ اخضر		

مصدر		صده	شاعر
رسوا فسیح، وفاش ۱۲ بار عجم			
بودن	پیش ازین برگزین چنین سواند	از	این بنام خام را پروانه در محفل گذشت
ساختن	محتسب گوی ماه روزه جام می شکست		آن شکست جام را سوا می ساختند
شدن	چه خیاست که دیوانه و شهید انوشیروان		بوی شکم محالست که رسوا انوشیروان
کردن	آن بر که لب خواهش الماس به بندم	از	رسوا انکم داغ نمک خواره خود را طالب آبی
گردیدن	ز صبح تیغ تو گردد بیک نفس رسوا	از	اگر چه ساز و خست شب سیاه پرده
گشتن	بر سر کویتو هر گاه که پیدا گشتم		سگ کویت به فغان آمد و رسوا گشتم
ماندن	گل زین سوختگی با که کنم چون خیزل		نیست سوزنده کس بر من رسوا مانده
نمودن	چنان رسوا نمودم تقوی دیرینه خود را		که کردم ریش قاضی خرقه کشیده خود را
فصل شین			
رشته بالکسر رسیان ۱۲ بار عجم			
بریدن	بکشتن از تو مخلص نگردد مر	به	به تیغ این رشته را نتوان بریدن
پیچیدن	بلکه بیار می شوم به رگ جان پیچید	به	ساعدم رشته با انگشت طبعیان پیچید
مصطلح ۱۳ رشته با انگشت پیچیدن، چون چیزی را خواهند که فراموش نشود و هر وقت بیا باشد، این عمل میکنند			
خواه انگشت خود باشد یا انگشت دیگری، و مطلق یاد داشتن ۱۲ بار			
عه رسوا کند ز شکوه داغ بگر مرا ۱۲ عرفی			

مصدر	صده	شاع
پیوستن	بر	از طمع چون دگوشه زبان گرد در آن شفیع مازندران
بستن	در	رشته‌های بندگی در گردن آزاده بست شانی مشهد
بستن	به	مهر سفید رشته باگشت بست صفا اصفا
بستن	به	این رشته بسته آبال و پریم هنوز ایر شیرستانی
تافتن	از	دوخت بیه چوبه مشکین زهر خسرو دهلوی
داشتن	در	رشته در دست خواب و خورد داشتن بهار عجم
رستن		رشته رستن
رشتن	در	این رشته باریکین خرقه که رشت کمال خجسته
ریختن		گشت بیک رشته سرشته زمین خسرو دهلوی
ریدن		رشته ریدن بهار عجم
زدن		برشته زدن رشته‌ها ساز کرد نظام گنجوی

مصطلح

له رشته بر انگشت و پیچیده بستن، مردان رشته بر انگشت پیچید ۱۲ بار ۱۳ رشته در خواب خورد داشتن، کنایه از خصلت همی داشتن ۱۲ بار ۱۳ رشته رستن و رشتن، رسیدن، رسیدن پشم و پنبه و مانند آن ۱۲ بار ۱۳ رشته در زمین ریختن، کنایه از گهر زمین ریختن ۱۲ بار ۱۳ رشته زدن، پیچیدن زمین به جریب، و هموار کردن، دستقیم ساختن ۱۲ بار

مصدر	صله	شاعر
شدن	هر مو فغانی رشته ز نار شد	تابنا می عبد با آن ناسلمان اده بست
کشادن	لعل تو در خنده شد رشته پروین کشاد	جرع تو مرست گشت ساغر جگر گشت
کشیدن	زنجیر خم کمن پاره میکنند زنجیر	کدام رشته بسوزن کشید اندام روز
گستن	تا چو سوزن رشته الفت گستم از جهان	سر بر و ن از یک گریبان با سیاح میخ
گستن	رشته عشق چو بگست فنا خاموشی	تا رطوبت چو برید صد ایشش بر د
گسیختن	خواهد گسیخت رشته طاقت ز پیچ تاب	دیگر کلیم آرزو آن میان بس است
رشته و رشته آب که از جاس تراوش کند و بجای جلد ۱۲ منتخب		
افشاندن	بیا ای پری نام ساقی لقب	بمن بر قشان رشح جام طرب
بردن	برد رشنی گراز بحمد دلم بر	شود در گوهر معنی شنادر
رساندن	رشته از ان باده بجای رسان	روئی نقشش بنظامی رسان
ریختن	درین شطرات گفتید غریب جو فارگی نیز	مشکل که بر شریزی رطوبت خجالت بر میان
فتادن	بنیم جرع شورست در دلم گوئی	کز ان لب نکلین رشح قناد بجام
رشدک بالفتح، غیرت ۱۲ بار عم		
آدن	مرا بر اختر اقبال ساغر رشدک می آید	که در هر گوشه جان در گسیگر از دنیا
افزودن	تو چنین غیظ لب عشق چنین رشدک افزا	خود بگو چون زغم عشق تو رسوا نشوم
عفتانی از ورشته بر بال راغ ۱۲ نظوری عمه ز دل رشدک آیدم چون بگذرد در دل خیال او ۱۲ حامدی		

مصدر	صله	شاعر
برودن	هرگز صحبت تو نصیب برود بقدر	من نیز بے نصیب نیم رشک می برم
بودن	بر حساب رشک داردمی خوش صحبت	رشک می بودست بر حشرش کش دیدارم
خوردن	رشک رقیب می خورم لیک عرض نمی کنم	بالب خنده خیز ز او دیده گریه زای را
دادن	رشک از هم کس داد و تمنا می تو مارا	در دوزخی انداخت تماشا می تو مارا
داشتن	می نوش بار قیب که هرگز نداشتم	رشک از کس یک خون دلش دریاغ نیست
شدن	زمین قدمش خراسان زمین	شد از خرمی رشک خلد برین
فرمودن	کنون از قرب خصم دل نهاد آتش غیرت	چنان پهلوی نشین رشک مایک من بودم
کردن	بسکه در پیر بتان دلگیرم از وضاع خویش	صد قیام رشک بر جان خموشان میکنم
کشتن	مرحمت های در دگر انیست	میشود رشک کش دوا می چند
گشتن	گشت رشک مایم از بهر که میداری بگو	شده بر نخل سرو از شکنا بنگذره

رشوت بالکسر و الضم، آنچه برای کار سازی ناحق بکسی دهند ۱۲ بار عجم

خوردن	آنچه ز دست تو دهن می خورد	رشوت آسایش تن می خورد	خسرو دهلوی
-------	---------------------------	-----------------------	------------

مصطلح رشک کش، آنکه از رشک گشته شود ۱۲ بار

عده فرشته رشک بر مجلس شراب مرا ۱۲ غفانی عده صد رشک می برم بدماغ اسیر تو ۱۲ اسیر سه دوش بر نفس
 رفیعی رشک ما بردم که تو ۱۲ رفیعی لعه بر حساب رشک داردمی خوش صحبتست ۱۲ احبابی عده دل بهر کس که بی رشک
 بمن خوابی داشت ۱۲ حالی

مصدر	صله	شاعر
دادن	چو باخس نتوان شدن در جوال	طغرائی
ستاندن	رشتن سستان	بهار عجم
گرفتن	بر شوت عامل از خود گردان صاحب سلطان	مکافات عمل از هیچ کس رشتن نمیگیرد صفا صفا

فصل صا و جمله

رصد بالتحریک، و سکون، چشم داشتن ۱۲

بستن	می توانم بست در داناتی بهیت رصد	در	قال افسر نیز انداز گردش اختر سرم	سنجر کاشی
بستن	رصد طلوع کوکب فتح از بریدن آن رنج	از		عالی شیری
گزیدن	تفتین دیده با دور بین محطی نشانیار صد گزین			نصیر احمدانی
نشستن	هست از تور صد نشین بتشویر		سد ویرنه و کمال تدویر	والده پودی

فصل ضا و مجمله

رضا بالفح نحو شندی، و اجازت، و بعضی بالکسر خوانند، و بمعنی خوشنود مجازست ۱۲ بهار عجم

آوردن	جهان مرا خرید خیالش به بندگی	از	این بنده آن تست از آن لب ضایار	خضر دهلوی
بودن	میان سینه و لب سالها شود محبوب	اندر	هر آن نفس که رضایتی تواند رون نبود	کمال صفا

مصطلح

۱۰ رصد در کار می بستن، کارمه کردن ۱۲ بهار ۱۵ رصد نشین، پنجم دستاره شناس ۱۲ بهار ۱۳ رضا آوردن

اجازت آوردن، و دادن ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
دادن ۱۵	حکم تو سیاره مضامنا بمان بدان اوده رضا	رایتو غافلچن قضا تو قادر چون قدر جلی غجتانی
دادن ۱۶	باشکت خاطر مور رضا نمید بیم	ختم مگر سادگی شیشه زنده بسنگ ما سنجو کاشی
گردیدن	بهشت لنید اولقه میشود صائب	اگر به حکم قضا آدمی رضا گردد صفا صفتنا
گرفتن	رضایم بوسه گرفت ز روی شاهد مدح از	کشش گره مدعا مبارک باد عرفی شیرازی

فصل طار محمله

رطب بضم اول و فتح دوم خرماے تر ۱۲ بار بجم

برخوردن	اگر کنی بمنفسه با ادب آموزان کن	برخوری چون طبیب ز نخل برومند کس نظیر نیشاپور
چیدن	رطب چین در آمد ز دوشینه خواب	دماغی پر آتش دهانی پر آب نظا گنجوی

رطل بالفتح و الکسر پیانه ۱۲ بار بجم

خوردن	استان بنرم شوق که رطل گران خورد	خون جگر رنگ مے ارغوان خوردن شفا صفتنا
دادن	ساقی غم دوران مخور و رطل گران ده	شادست جهان تا محسن تو بجامست نظیر نیشاپور
زدن	راهی زن که آه بر ساز آن توان زد	شعری بخوان که با آن رطل گران توان زد حافظ شیرازی
کشیدن	بیادش آن مشتری پیکران	چو زهر کشیدند رطل گران نظا گنجوی
کشیدن ۱۵	در خرابات محبت شیشه بظرف نیست	دوره بر سر کش رطل گران آفتاب صفا صفتنا

مصطلح ۱۵ رضا دادن بخوشنود شدن و اجازت دادن ۱۲ بار ۱۵ رطل بر سر کشیدن مراد از رطل کشیدن ۱۲ بار

عده بر قضا حق بده جانان رضا ۱۲ اسیری عده پیانه کلان پراز شراب ۱۲ بار

مصدر	صلہ	شاعر
فصل عین حملہ		
رعایت بالکسر نگہداشت چیزے کردن ۱۲ بہار عجم		
بودن	علم ازلی علت عصیان کردن	نزد عقلار رعایت جبل بود نصیر طوسی
فرمودن	رعایت حال جمیعکہ بر ایشان دیدہ افلاطون کی اصطلاح آرا تعلق آفتاب عالمی جو افلاطون مانوہ بافرمایم وحید قزوینی	
کردن	اگر حقوق آشنائی را رعایت نمی کنی را عمر چندان نیست آنا آشنای وقت ست وقت صانع عالم	
رعاب بالضم ترس و ترسانیدن ۱۲ منتخب		
نشستن	تا بسیر عرب آن جم نشست در	رعاب عرب در ہمہ عالم نشست خسرو دہلوی
رعشہ بالفتح و بالکسر لرزیدن، ولرزہ ۱۲ بہار عجم		
افتادن	ہیچنان غافل مرگم کہ چہ از موی سفید در از	در گ جان عشق چون شمع سحر افتادہ صانع عالم
افگندن	سایہ برہر کس کہ آن سرو خدایان افگند در	رعشہ چون آہن انش در گ جان افگند
انداختن	از گ دریشہ غم بکشد در	رعشہ در جان غم در اندازد عرفی شیرازی
برچیدن	بکوشش نیست مکن عشق از سیاب برچیدن از	شکلیا کے تو اند کرد ناصح ناشکیبارا نکو تر نشینے
داشتن	از انقلاب چرخ میل زرم باب رکشہ خویش	جام لبر زرم بدست رعشہ دار افتادہ عرفی شیرازی
شدن	زیادہ گرز تو بہرام را شود رعشہ از	ز عکس تیغ تو خورشید را شود خفقا وحشی بافقی
کشیدن	بدستش دہد نبض اگر روزگار از	کشہ رعشہ از پنجہ شاخار نکو تر نشینے
گرفتن	رعشہ گرفتن	بہار عجم

مصدر	صد	شاعر
رعنائی خوشن آرا شدن، و دورنگی ۱۲ بہار عجم		
فروختن	سایہ پرور نوجوانان را بگلزار آورد	شوق رعنائی فروشان چمن بے اختیار دانش مسدود
فصل غنیمت مجملہ		
رغبت بالفتح، بصلہ درخواست نمودن، و بصلہ از و بر تافتن ۱۲ بہار عجم		
آمدن	جان خود را شکار او کردم	بر رغبتش بر شکار می ناید خسرو دہلوی
افتادن	بگیرشن اند کے رغبت افتد	یہ گرا آئینہ در گلستان نباشد والد ہروی
انگیختن	قلم بردار نوک زخمہ کن تیز	بشیرین نغمہ ہائے رغبت انگیز وحشی بافقی
داشتن	تا بر محک زدم نئے شیرین و تلخ را	دارم ز بوسہ رغبت دشنام بیشتر صفا صفا
کردن	چنان بشہر دم جنس در داز از انست	عہ کہ بوالہوس کندش رغبت خریداری عرفی شیرازی
نمودن	چو رغبت نمودی بشاگردی من	یہ بتو تحفہ وصلہ و سیم دادم نظام گنجوی
فصل فار		
رفاقت بالفتح ہمراہی ۱۳		
داشتن	آبدندان حریف ماشدہ است	طلوع خوش رفاقتی دارد طلوع شیرازی
عہ رعنائی فروشان چمن، گلدان و یا چین ۱۲ بار عہ رغبت اگر بے کنی ساقی خون خود شوم، و سطر یا کالی تہ ناکہ ناز از امن ۱۲ خسرو سہ بہ حکمت چون دلش رغبت ناید ۱۲ ناظم		

مصدر	صده	شاعر
رفقار معروف ۱۲		
آموختن	از	بیا موز رفقار از ان طفل خرد که چون استعانت بدیوار برد
برودن	از	ازین معامله خود منفعل مباش که تو بمور پردهی دنیای من بری رفقار
بودن	در	مگر که تیر ترا نسبت به باشدیطان که در مجاری خون و گردش بود رفقار
کردن	به	خر که کمر نهند بروی بار بره آسوده ترکند رفت
رفع بالفتح، برداشتن ۱۲ بهاء عم		
ساختن		شد در از این بخت یار تاجری از زیر پا
شدن		نه در خواست چشمش بلکه چنان رفیع بیک
کردن	از	باده رفیع غمی از خاطر غمناک نکرد که بصدر رنگ خجالت دل با چاک نکرد
کردن		خوش آن نیاز که رفیع حیا تواند کرد نگاه را بنگاه آشنا تواند کرد
نمودن	از	چرا که خاندان مذکور نصیب شد بهزار بر تقیل از خود رفیع نمود
رفعت بالکسر، بلندی ۱۲ منتخب رشیدی		
بودن	به	اگر رفعت باستحقاق بودی چگونه دود از آتش فرو دے
جستن		مجو رفعت اگر چون در میخوایی سر خود را مکن مقراض عمر خوشتن بال و پر خود را
شدن	از	از خطبه شاه رفعت منبر شد وز سکه عدل کار با چون زر شد
عده باعیست در تاریخ جلوس الکبری تماشای این سبخت تین مملکت الکبر شاه + تاریخ جلوس نصرت الکبر شد ۱۲		

مصدر	صلہ	شاعر
گرفتن	از	آفتاب چاہ شہزاد شرف رفت گرفت از خصم زان چون سایہ چہ در ضیف آرمند بدر چاچی
رقص بفتح اول دو او معروف، نیکو کردن دریدگی جامہ تبار و پوستن بخیرے ۱۲ بار بزم		
برداشتن		دل بیک وصل ز معشوق تسلی نشود زخم دیگر بکف آورد کہ رفویت برخاست قاسم شمشک
داشتن		نفس نیست رہ در سینه از بیا کریم نبات جگہ تار از بس گریہ بزم رفوداد
زدن		هر چند، فوز دیم شد چاک این سینه ہمہ بد و ختن رفت حیاتی گیلان
ساختن	عجے	چو بگسخت از چہرہ نغمہ رنگ رفوساز داز موئی خود بید رنگ طغرا شمشک
کردن	عجے	چون گلرخان بجانب عشق تور کند صد چاک دل تبارنگا ہے رفونکہ محمد خواست
گرفتن	از	چشمک نیزنی ای سوز عیسی بزخم من رفو این دل تنگان از شتہ مریم نمیگرد صبا صغنا
گشتن		نہ رفو گشتہ چاک سینه من بخیمہ دل بروئے کار افتاد او کد کادوئے

فصل قاف

رقص بالفتح، مجنید، دو یا کو فتن باصول، اصطلاح اہل لغت و تصنیف مصد جعلی فارسیات ۱۲ بار بزم

افگندن	در	بلبل طوبیٰ کہ نواز د بلبل رقص در ادیس و میجا فگند خسرو دہلوی
برداشتن	از	از پیش سازندگان خنیا رقص بند اگر از پاشینند بر گما از دستگانی باز نمائند غلام شیر
پیراستن	از	بود تا از دف اور رقص پیراے سبک خیزی کند کہ گران پاے طغرا شمشک

عہ ہزار سینه تبارنگہ رفوراز د ۱۲ حزن عہ از تار ما ہتتاب کتان رار رفونکہ ۱۲ اتقی سہ رفو میکی با فخر خوشگوار

مصدر	صده	شاعر
دادن له	به	که داده است ندانم بیادستان قصه بید عظیم آباد
زدن		هین بزن دستی که آن شاهد رسید
کردن	در از	شوم سرور قصه روانی کنم طغیر افغری
رقعه بالفم، پاره کاغذ و جامه و غیر آن، لند اذلق فقر ارام قع گویند ۱۲ بهار عم		
آوردن	از	که صبا آمده ورقه از گل آورد سلیم طرانی
بردن	از به	که رقه نبرد از دعوت در منقار طغیر فاریابی
دوختن		هم رقه دوختن به و الزام کج صبر
زدن	بر	همچو آن رقه که بر خر قشینه زنند نظام شیراز
بنشتن	از به	از خلد به و رده جام تو نویسد شفا اصغری
رقم بالتحریک نوشته و خط و لیکون نوشتن و فارسیان بدین معنی نیز تحریک استعمال کنند ۱۲ بهار عم		
آردختن	از	یعنی که صلائیست عرب را و عجم را از لاجو است
افزودن	بر	در دایره عشق بهمانیم که هستیم نقاشی از
افگندن	از بر	رقوم هند سے بر تخته خاک نظام گنجوی
انگختن	از	زان قلم انگخته خدایان رقم خسرو دهلوی
مصطلح له رقص بیادستان دادن، ظاهر اشتهاست از قبیل سرود بیستان یاد دادن		
۱۲ بار	معنوعه از رقص است ۱۲ از بهار	

مصدر	مصله	شاعر
پذیرفتن پروردن ^{له}		نام حافظ رقم نیک پذیرفت دله رقم پرورد
بیمودن چکیدن	بر	شرح متن غم از ان بیش است رقم چکیدن که رقم بر کتاب پیامیم
خواندن خوردن	به از	خط خواندست برویش رقم مغزولی صفحه سینه بانگر کز داغ پیش هر کس شفاعت ندید هنوز رقم انتخاب خورده دلم
دادن داشتن	را بر	پیشتر ک شد قدر زان سواد هست بر اثبات حسن چشم تو نفس حلی نصب علم را رقم فتح داد دارد از ان رو کون بر صدادی رقم
راندن رفتن	بر از	ایم خط خوش از رشک برانگیخته سده را رقم مهر و ما از صفحه افلاک رود بر دفتر طاعت رقمی رانده گنه را نزد نقش جمال تو ز آینه ما
ریختن زدن	از از ^{عه} به	چنان ریزد از وجود و احسان رقم که میزند رقم گریه کز در و دیوار که سر سچید از نام حاتم قلم صریخه ترکان بگوش می آید
زدودن رقم زدودن		طالب آملی بهار عجم

مصطلح^{له} رقم پرورد، نویسنده، و محرر ۱۲ بهار

عه گریه از خون زرد رقم عنوان مکتوب مرا ۱۲ فقیر عه رقم زدم بر نامه حرف پایان را ۱۲ والد بهروی

سه زدم بر نام شاهنشده رقم را ۱۲ نظامی

مصدر	صده	شاعر
ساختن	نامه تمهید چون ساز در قم	در نقش تیغ دو دم گرد د قلم
سجیدن ^۱	هنگام رقم سنجی احکام کو اکب	بر حصین نهد محیره در پیش دیرم
شدن	وصف رخس در سفینه که رقم شد	بر گل ترکند جلد کتابش
شستن	مشکن رقم زلف که دل کا و من افتاد	کین طره آهیم خفقان شکن افتاد
طرازیدن	رقم طراز	بهار عجم
فتاندن	رقم مشکین نشان کلک اقم غالباً سوس	ز چین زلف او بچیده هر نوک قلم دارد
کردن	چو مدح شد دین رقم کرد زبید	قلم را خطاب جهان پهلوانی
کشیدن ^۲	آبجیوان اگر دهند کشم	رقم انتخاب بر آتش
نگاشتن	کلک روزگار رقم سواد و بیاض	بر صفحات لیل و نهار نگارد
نمودن	رفع ترین کلامیکه نشیا فضا بیان ^۳	بر بیاض صفحه صحیفه انشا رقم نمایند
نوشتن	بخوان بخت اوز نینهار از مهر سوز	تخته که نوشتم بخون دل قمرش
یافتن	چون وجودش عدم آوازه یافت	تخته هستی رقم تازه یافت

مصطلح^۴ رقم سنج، رقم طراز، در رقم کش، نویسنده و محرر ۱۲ بهار

عنه زلف بمشک اگر رقم بنگی کند ۱۲ صائب عه بر خامه رقم زخامه یافته ام ۱۲ وحشی یزدی

+ ز نهار در محل اثبات نیز آمده ۱۲ منته

فصل کاف تازی

رکاب بالکسر چیزیکه طرین زین بندند تا پای در آن نهاده سوار شوند و فارسیان
بمعنی اسپ سواری و پایی پیاله استعمال کنند مجازاً ۱۲ بار عجم

افشاندن ^{۱۵}	پس از سالی رکاب افشانند بر راه	بر عجم	سوی ملک سیاهان رانند بگاه	نظامی گنجوی
جنیدن ^{۱۶}	چون بجنبد رکاب منصورت		اے قیامت که آن زمان باشد	انوار میرد
دادن ^{۱۷}	زان پیشتر که ساقیش آرد عنان بچنگ	به	گلگون مے بترک نگاهت رکاب او	طغرل امشید
داشتن ^{۱۸}	ماه رکابدار که جانم خراب اوست		هر جا که میرود دل جانم رکاب اوست	سیفی اسفرنگی
داشتن ^{۱۹}	تا آتش گرم نئے سوارست		دست همه کس رکابدارست	کلیم بهدانی
زدن ^{۲۰}	آسمان اندر ز مهر از چرخ و میگیردش	با	بارکبت ماه نوگر نه رکابی میزند	سنا مشهد
زدن ^{۲۱}	از پرتبند یزید شب دلش کاب ز زدند	از	نقره خنگ آسمان را فلن زین بر زد	سلطان ساوجب

مصطلح

۱۵ رکاب افشاندن جنیدن تهیه اگر کردن ۱۲ بار ۱۶ رکاب دادن پیاله دادن ۱۲ بار ۱۷ رکابدار کسیکه نظامی و بیالنگ دارد
و در عرف حال آنکه انواع حلوها خوب پیزد و ملر بنجام سفره امر کند و نیز شخصیکه رکاب گرفته اغیارا بر سوار سازد و خودش در رکاب دود^{۱۸}
۱۸ رکاب بارکاب زدن همراه رفتن ۱۲ بار ۱۹ رکاب زدن رکاب ساختن ۱۲ بار

۲۰ رکاب افشاندن سوسه قهر شیرین ۱۲ نظامی

مصدر	صله	شاعر
سائیدن ^۱		نصرت اور اہم برست و دولت و دار اہم برست و شاپا
شکستن		بگست عنان رکاب بشکست نصیر اکبر شاکست
کشیدن ^۲	از	زیکسور کابلش کشد آفتاب نظام شیرازی
کشیدن		رکابش را عباسی کشیدے تاثیر اصغری
گرفتن ^۳		رکاب گرفتن بہار عجم

فصل کاف فارسی

رگ معروف ۱۲

آمدن ^۴	چون بدست آمد ز بانم را رگ خواہن	بہ	مرکب مضمون بمضار فصاحت تاختم تاثیر اصغری
آوردن ^۵	ہر کہ آورد رگ خواب سخن را در دست	در	بیریدن ز قلم پاے بد فتر نکند صا اصغری
افتادن ^۶	کرد بخود از نگہ چشم سخیل گوی مرا	بہ از	خوش رگ خوابی بدتم از سخن افتادہ است
برخاستن ^۷	از بے رگی سمند سیم	در از	رگ در تن تازیانہ برخاست تلو تر شیبے
بریدن ^۸	ز زنگی رگ زندگانی برید	از	نظاک گنجوی

مصطلح

۱۔ رکاب سائیدن، تنبیہ سواری کردن ۱۲ بار ۲۔ رکاب کشیدن، دو رکاب گرفتن، دو رکاب گرفتن، در وقت سواری دادن ۱۲ بار ۳۔ رگ خواب کسی بدست آمدن، آوردن، و افتادن، کاری کردن کہ آن شخص در دست اختیار این کس باشد و دست نماند ۱۲ بار ۴۔ رگ در تن برخاستن، کنایہ از استیلاے غضب و خشم ۱۲ بار

مصدر	صده	شاعر
پیمیدن	از	که می پیمید از غصه رگهای تن
جستن	در	رگ در تن جستن
جنبیدن		رگ جنبیدن
خاریدن		مرغ چون بردام و بر حصیه نظر افکند
خراشیدن		چنگ را بر دست مطرب ز دے
خوابانیدن		رگ خوابانیدن
داشتن		اگر لیل و شب من بآل تسخیر میگردد
راندن	در	چنان نخچه در ریشهای متین
زدن	از	که گر غمزه از سرمه گون نیست
سفتن	را	رگ تار را بسکه مضرب سفت
سوزتن	از	هر شب از عشق تو میسوزد رگ جانم چو شمع
شکافتن	از	ز کاوش قره رگ با جاننش بشکافتند

مصطلح

۱۰ رگ در تن جستن، کنایه از استیلا و غلبه خشم ۱۲ بار ۱۰ رگ بسمل خاریدن، کار کردن که مباشر آن را بکشتن دهد
 ۱۲ بار ۱۰ رگ خوابانیدن، کار بی دستی کردن در کار ۱۲ بار ۱۰ رگ چیر خوردن، استعدا آن نداشتن ۱۲ بار
 ۱۰ رگ راندن، ریشه دو اندیدن ۱۲ بار ۱۰ رگ زدن، فصد کردن ۱۲ بار

مصدر	صده	شاعر
شناسیدن		از دوستان زیاده زد دشمن خد کنید از بهار
فشاردن		رگ این خشک مغز را بفشار ^{مناصفها}
کافتن	از	وزینش محبت رگ جان کافته ^{ایزدی فردی}
کشادن	عجب	رگ ابری نکشودم که بطوفان رفتم ^{عرفی شیرازی}
کشودن		شعله نمایان شد و برخواست دود ^{نجاتی گیلانی}
گرفتن	عجب	نگرفته حریفی رگ جانم که توان گفت ^{سختی ازبی}
گرفتن		بهار عجم
گرفتن		ماه من گوش با فاسد بدگو کند ^{انثیری ازبی}
گسیدن		ناخوشتر از آواز مرغ پدر آوازش ^{سختی ازبی}
گسیختن	در	رگ خواب در چشمم تحمل گسیخت ^{وحید فردی}

مصطلح

له رگ شناس، فساد، و جراح ۱۲ بار ۵ رگ چینه گرفتن، مغلوب و مطیع خود کردن ۱۲ بار ۳ رگ باز کردن
 سستی و کاهلی کردن در کار ۱۲ بار ۵ رگ خواب کس گرفتن، کار کردن که آن شخص در دست اختیار این کس باشد
 دوست و پادشاه زود چه در بدن بعضی جاهاست که بجز در فتن آدمی را یک گونه میوه می آرد ۱۲ بار

عنه بنوک نیزه رگ جان دشمنان بکشی ۱۲ اخیر عه بر انگشت انفس تارک تاثیر گرفت ۱۲ خلوری

مصدر	صده	شاعر
فصل مسم		
رم گرختن ۱۲ بهار بم		
خوردن	از بسکه رم ز دیدن صیاد خورده ام	از پهلو بگو چه عدم آباد خورده ام
دادن	دل رام شد ولی بر میفتا آستین	ترسم که ناگرم دمی این مرغ دست آسوز را
داشتن	بکام دل زان در بیشه عزلت بسر بردم	از گشت آهو می طرز زمین ملازارم دارد
دیدن	چشم شوخی که مراد دل غمیده گشت	از گزلبید دلم از آهو میرم دیده گشت
زدن	آن آهو وحشی ز برم رم زد و رفت	از چون زلف دو تکا خویش پس خم زد و رفت
کردن	برزادی که حشمت رو دهم می تو انگرد	از ولی آزاد از قید و دو عالم می توان کرد
نمودن	چنان بیند کس در روز روشن چهره خویش	از که رم از سایه برق نماید رنگ محجوبش
فصل نون		
رنج محنت، و بیماری ۱۲ بهار بم		
آوردن	شراب لعل با معشوق سیم اندام نوشید	فرج دارد ولی بنجی صد آن تقداری
آوردن	قرب خوابان رنج باریک آورد	از رشته در عقد گمراغ شود
ارزیدن	دل رنجبه مکن بر آسایش بخشایش من	از رنج تو نیز ز آسایش من
مصطلح رم خورده، و رم زده، و رم کرده، گرختن ۱۲ بهار رم دادن، گزینیدن ۱۲ بهار		
عه کوه و صحرا رم کند از سایه بنجیر ۱۲ صاب		

مصدر	صلہ	شاعر
بردن	رنج بہر عیا دتم مبرید	مردہ رانیدہ انگا رید
برداشتن	بردار رنج من کہ بہ در دم ز روزگار	جان مرا حادثہ آسمان بخر
بودن	زویرانہ عالمش بود رنج	نہان گشت در خاک مانند گنج
پیمودن	مرا چون مخزن اسرار گنج	چہ باید در ہوس پیو در بنج
دادن	گفت بد ولاغری مدح سنج	فرہیت میدہا بنخواہ رنج
داشتن	ایمانک ز فقر وفا نہ رنج داری	پیوستہ در ابروان شنج داری
دیدن	بردی ہزاران رنج دل یک ہزار رنج	از رنج تن در رنج دل کردی ہزار نگین
رساندن	خارجام پیشانیست رساند رنج	مرد بخانہ غیر دمی شبانہ مکش
رسیدن	بہ چاکس گلہ از بوریائے فقر مکن	اگر از تو برنج رسد بتن بردار
زدن	داغش نبود برین دل رنج زدہ	خوش کردہ مرا ز خلق و نارنج زدہ
کاستن	جہان را بنجی من آراستم	ز روی زمین رنج من کاستم
کشیدن	کے حسن بہر ایران تو آشد کامیاب	ہر کہ اطاعت باید رنج ہندستان کشد
گرفتن	کس آن نازک بد را چو بہ کام دل برگیرد	کہ از نشو و نما اندام او رنج سفر گیرد

عہ فریدون کہ برد از پیکہ گنج رنج ۱۲ قاسمی عہ جداگانہ بر ہر درے برد رنج ۱۲ نظامی عہ رنج کہ این ضعیف

درین باب ۱۲ سلطان لعلہ اگر از تو برنج رسد بتن بردار ۱۲ رنج

مصدر	صلہ	شاعر
نشتن ۱۰	آزودہ ہجرت شود از نامہ تسلی	چون ریخ خمار کہ بافیون بنشیند قاسم خراسانی
نهادن	مند عامل سفلہ بر خلق ریخ	کہ تدبیر ملکست و تو فیر گنج سعد شیرازی
رنگ معروف، و مکڑ و حیلہ و خجالت ۱۲ بہار عجم		
آمدن ۱۰	مرا از بادہ وصلش ریخ گر رنگ می آید	دلے زان بنگدل مینا من برنگت آید ذرہ اصغنا
آوردن ۱۰	سپہر نیلی شمرندہ گشت رنگ آورد	چو آستان سمراسے مرا منور کرد کمال اصغنا
آوردن ۱۰	بر تو مجلس بود همچون گلشن بے آب رنگ	رنگے و آبے بروے کار ما آوردہ وحید قزوینی
افتادن ۱۰	از طلوع سہیل کامش رنگ	برادیم ز بانہا افتادہ نطو کر شیب
افروختن	افروخت رنگ از خود و لہا خراشید	روی تو ماہ بود کنون آفتاب شد ہلالی ستر آباد
افگندن ۱۰	چون غضب رنگ گلش بر یا سین افگند	شعلہ اجشم از حجاب زمین مے افگند طالب آملی
مصطلح		
۱۰ ریخ نشتن، زائل شدن ریخ ۱۲ بہار ۱۰ رنگ آمدن، رنگین شدن، و تازگی و نشاط ۱۲		
۱۰ رنگ آوردن، متغیر شدن رنگ بسبب خجالت و انفعال ۱۲ بہار ۱۰ رنگ و آب بروی کار آوردن، کار بآب و تازا کردن ۱۲ بہار ۱۰ رنگ افتادن بر چیز، و در چیزے، لازم رنگ انداختن ۱۲ بہار ۱۰ رنگ افگندن بر چیزے و در چیزے، معروف ۱۲		
عہ ہدایان جہانگیر شاہ، محظوظ ہر نصیر آبادی احوال اور در تذکرہ خود نوشتہ ۱۲ منہ عہ نہر چو لالہ گل آورد از جمال تو رنگ ۱۲ نجیب جہاد قافی سہ فتادہ رنگ بادہ در گلابت ۱۲ زلالی		

مصدر	صله	شاعر
انداختن	در	رنگ بیتابی درین گلزار باز انداختند واضح دهلوی
باختن	از	رنگ مے باز در نام بوسه یا قوت لبش از اشارت آب میگردد دهلای غنیش صفا صفتی
بالیدن	به	به بوستان وفادار گل گل محمود به در هنوز رنگ بچو ایاز مے باله ناکوتر شیب
برافشاندن		خون گشته دلم رفت بر غش نتوان یافت رنگی که بر افشاند بی غش نتوان یافت آرزو اگر آباد
بر آوردن	از	هم رنگ با نیقوم سیه دل شود آخر آوچو بالونگر در رنگ بر آرد صبو هلالی
برخاستن	از	از طعیده نما سیر دل در کلبه ویرانه ام سقف همچون رنگ خیزد در خوانام عدا صفتی
برداشتن	از	ز هدایت تو توان کرد کوه را سیما ب از هدایت تو توان رنگ ارغوان برداشت نیک شمس
برداشتن		گل پژمرده رنگی غیر حیرت بر نمیدارد دل افروخته آخر خجالت بر نمیدارد اسیر شهرستان
بر کردن		چو من در هر لباس پیشانم شیوه آورا بهر ستا چرا بر میکنند آن لاله رو رنگی وحید قزوینی
بردن	از	که از روی مارنگ خجالت ببرد کلیم هلالی

مصطلح

۱۵ رنگ باختن، رنگ شکستن ۱۲ بار ۱۵ رنگ بر آوردن، رنگ تازه پیدا کردن ۱۲ بار ۱۵ رنگ برخاستن، و برداشتن، و بردن، معرون، و رنگ برداشتن، و رنگ قبول کردن رنگ نیز آمده ۱۲ بار ۱۵ رنگ بر کردن، رنگ روشن کردن ۱۲ بار

۱۵ چون شاخ گل از یاد رخ رنگ بر آورد ۱۲ عالی ۱۵ از رخ خیم برد هدایت اورنگ هذال ۱۲ عالی

مصدر	صده	شاعر
برودن	از	چنان در راه غارت پر فشرودند
بریدن ۱	از	که رنگ هندیان را نیز بردند
بریدن ۲	از	چو ماهی در تخم خون شد سفید از زخم فشر با
بریدن ۳	از	که رنگ سمر بریده است تیغ ابرویش
بستن	به	می زدو این رنگ بر چهره مابسته است
بستن ۲	از	او بی فطنی
بستن ۳	از	ولیکن بر از نعمت رنگ بست
بستن ۴	از	مستاب را همیشه بیک رنگ دیده ایم
بودن	به	خاخال صفت
پذیرفتن	به	از خنده بر خساره من رنگ نبودست
بریدن ۱	از	ز هر چه رنگ تعلق پذیرد آزادست
تراشیدن	از	اگر رنگ رخ گل می پرورید اریگرم
جستن ۱	از	که از دیوار تو رنگی تراشیم
جستن ۲	از	چون بویی مغلس از تو دارد رنگ
جستن ۳	از	زیلک کز آن کو بگذرد بوی گلاب آمد
جمیدن	از	رنگ یو گشته از روی زلیخا می جم
مصطلح ۱ رنگ بریدن، برهم خوردن، و زایل شدن رنگ ۱۲ بار ۱۵ رنگ بست، گنایه از رنگ ثابت و پائدار ۱۲ بار ۱۵ رنگ جستن از کس، بهره و نصیب جستن از کس ۱۲ بار ع رنگ برودیم سپهر از گردش ساغونه بست ۱۲ کلیم		

مصدر	صلہ	شاعر
چسپیدن	بر	ترسد کہ بویہ اش جدا ماند از د کلیم جہانی
چیدن	در	رنگ رویت در ارغوان چیدن ملک تریز
خوردن	بر	کہ رنگ من بگاہش بنیم رہ و خورد شوکت بخار
خندیدن		رنگ خندیدن بہار عم
دادن	از	رنگ سخن از خون جگر داد فغانی این طور عبارت نہ طریق دگر است نقاشی کز
دادن		میدہ رنگی و رنگی میتاند ہر زمان بسکہ دار و انفعال ز چہرہ دلدار گل صفا
داشتن		گلے بویے کہ بویے زیار ما دارد داعی شیراز
داشتن	از	کاش عریانی من رنگ کتا فمیداشت جہا اورنگ آباد
رزیدن		مرارنگ ز اینچنین رنگ کرد وحید قزوینی
روئیدن		رنگ روئیدن بہار عم

مصطلح

۱۰ رنگ دادن، معروف، متغیر شدن رنگ از خجالت و انفعال ۱۲ بہار ۱۳ رنگ داشتن از چیرے، بہرہ

و نصیب داشتن از چیرے ۱۲ بہار

عم از خون کشتہ رنگ گل ارغوان دہد ۱۲ ظہیر عم دادہ زہر رنگ بیا قوت رنگ ۱۲ خسرو

مع بہرہ قوت مے روی را داد رنگ ۱۲ نظامی

مصدر	صله	شاعر
رفتن	به عاز	نہ ہفتاب کہ رنگش بعد آتش نرود انچہ باخرقہ زاہدئے انگوری کرد
ریختن	از	زیاران تگر از رخ من رنگ میریزد دل این شیشہ نازک نام سنگ میریزد
ریختن	بر	از نگہ بیوش اُرد در تیراب ناب ریخت ساقی ماباز رنگ تازه بر آب ریخت
ریختن		رنگ کاری ریختن بہار عجم
ریختن	از	کے بود در سوختن نسبت بہم خاشاک را رنگ آتش خانہ از خاکستر من ریختند
زردن	بر	از من بدان چون باغ اگر ہم برنگر شوم بے رنگی او نیزند بر آب انیسان نگہا
زردن	بر	زردہ رنگ حنا چون گل رعنا بکفت زردہ رنگ حنا بکفت و رعنا زردہ
زردن	بر	معمار وجود از زردی رنگ تو بر عشق در آب محبت گل آدم سر شستی
ساختن		لعل شقایق و سفید آب نسوین بہم بر آمیختہ رنگ چہرہ سازد

مصطلح

۱۔ رنگ ریختن، زائل شدن رنگ و تعمیر کردن ۱۲ بہار ۱۵ رنگ بر آب ریختن، منصوبہ بر این ریختن ۱۲ بہار ۱۵
 رنگ کاری ریختن، شروع کاری کردن ۱۲ بہار ۱۵ رنگ بر آب زردن، منصوبہ بر این ریختن ۱۲ بہار ۱۵
 رنگ زردن، مراد رنگ بستن، و تعمیر کردن ۱۲ بہار

۱۵ زردیم وقت رفتن میرود در رنگ ۱۲ کمال بخندی

مصدر	صده	شاعر
سوخن		باتف سینه ساختم طره ناله آتشین
شدن	از	رنگ زنج چمن شد و برگ خست ریخت
شدن	به	رنگ برنگ شدن
شدن	به	بر فلک نیست شفق این که عیاست سح
شدن	از	باشک از چو شستم دوش رنگ عفرانی را
شستن		ترسم که شکسته بگستان تو آید
شکستن	از	سارنگ گلرنگ گدا از تابش خورشید
شگفتن		رنگ فروش
فروختن		رنگ فروش
فروختن		رنگ فروش
کردن	به از	سفال گلش بچو خوبان مشنگ
کردن	به از	بترس از آه من کین سنج عیار
		رنگ ترانه بارخ بانگ هزار سوختم
		دین داغ کهنه بر دل پر در دمن همان
		دامن چرخ بخون دل من رنگ شدت
		لباس از بنم گل ساختم برگ خزان را
		زان آه که رنگ گل خورشید شکستم
		حربا بکنند میل که خورشید بر آید
		بهار عجم
		بهار عجم
		قاسمی گوناگون
		بسی تیغ بتان را رنگ کرد دست

مصطلح

رنگ شدن، و رنگ برنگ شدن، متغیر شدن رنگ از خجالت، و رنگ شدن، بمعنی رنگین شدن نیز آمده ۱۲ بهار ۱۳
 رنگ فروش، آنکه رنگ فروشد (حقیقت ست) ۱۲ مهند و آبر شیم فروش، و مکار (مجازاً) ۱۲ بهار ۱۳ رنگ کردن، رنگ دادن
 (حقیقت ست) و دغا و فریب دادن (مجازاً) ۱۲ بهار

ع ۱۳ چو از خون خضمان زمین رنگ کرد ۱۲ قاسمی ع ۱۳ چو آن کسی که کند رنگ با خفا کاغذ ۱۲ سلیم

مصدر	صله	شاعر
کشیدن ^۱	به	که خواهند خوبان دیت از شهید ^۲ نظیر شریب
کشیدن ^۲		رنگ زردی کشیدن
گرداندن		گاشن حسن از بهار عشق خرم میشود
گردانیدن	ع	بیا قوت لب رخ رنگ میگردد آتش ^۳ از
گردیدن		من نمی گویم رنگ زارت کس گل چیده است
گذشتن	در	رنگ آب کلم گریه خونین نگذاشت
گرفتن	از	از سر مرز گشت همه رنگ حیا گرفت
گریختن	از	مضطربدم عکسش میمان دیده بود
گیختن	بر	چو گیخت بر چهره نغمه رنگ
ماندن	بر	مے خورد و بلو مے رفتند از لبش کس
نمودن	از	از ان نگاش بسرخ مے گراید
نوشیدن		اگر بارنگ نوشان صفای رنگ شد مردی
نهادن	از	لاله از شرم چهره رنگ نهاد
مصطلح^۴ رنگ کشیدن، مراد رنگ کردن و رنگ دادن بمعنی حقیقی ۱۲ از بهار^۵ رنگ زردی کشیدن کنایه از نجات کشیدن ۱۲ بهار ع بیا قوت لب رخ رنگ میگردد آتش ۱۴ صفا ع از شرم رنگ صورت میگیند ۱۲ انرف سه رنگ از ضعف آن ماندت خبر خدایا		

مصدر	صده	شاعر
یافتن	از	از مے شربکه خشن یافت رنگ کرد فراموش خورشیدهای بنگ خسرو دهلوی
رنگ بوی رونق، و کرد فراموش، و طمطراق ۱۲ بهار عجم		
بر گرفتن		لب خوشدلی های و هو بر گرفت گل خرمی رنگ و بوی بر گرفت خلکو شیرین
تراشیدن		رنگ و بوی تراشیدن بهار عجم
چکیدن		رنگ و بوی چکیدن
داشتن		ندانم آن گل خندان چه رنگ بودارد که مرغ هر چینه گفتگو می اودارد علا راجوئی
دیدن	در	حرمان نصیب از سر فیض خرمی در خواب هم ندید گل چشم رنگ و بوی آرزو الکرادی
کشیدن	از	آینده بک از رخ اورنگ بکشید آسان توان گلچین گلبرگ از و کشید وحید قزوینی
گرفتن		رنگ و بوی گرفتن بهار عجم
رنگین معروف و بمعنی خوب، خوش آینده مجازست ۱۲ بهار عجم		
بودن		حدیث چو گل بک رنگین بود سخن چین بزم تو گل چین بود طالب آملی
ساختن	از	شعر منصور عشق رخ زیبائی نگار پنجو گل ساخته رنگین ورق دفتر تا امیر منصور
شدن	به	بر لب باد در دم زمر جان لب که رنگین شود نفهمای طرب خلکو شیرین
فتادن	از	رشته معنی بار یکم ز لب رنگین فتاد مے توان فیضی را بآن شیر از به بست فیضی الکرادی
مصطلح له رنگ یافتن، رنگین شدن ۱۲ بهار		
عده رنگین نشد بخون و دو عالم سفنان تو ۱۲ حزمین عده ز لب کز عکس گل شد خاک رنگین ۱۲ کوثری		

مصدر	صده	شاعر
کردن	در سحر طلب کنی ز پانشتینم	تا دست بخون وصل رنگین نلنم
گردیدن	ز خون مانگد و تیغ رنگین	سیلم از ما کسے رنگے ندارد
نمودن	بادہ رنگین میناید رومو تابان ترا	آبیاری میکند آتش گلستان ترا

فصل واو

روا جایز و مباح و بمعنی برآمده و برآزنده مستعمل نمی شود مگر به ترکیب کلام در او ۱۲ بار

بودن	بش از یزدان کین بشارت آرد زود	روا بود که دو منزل یکے کند در راه
داشتن	بخود وصلت روا امیداشتم بدیگرا	چه دانستم که عالم جمله بر عکس مرا افتد
راختن	هرگز دلم بدر تو از کس و ناخواست	کام تو جست حاجت خود را رواخت
شدن	تا گشت خریدار هنر را بلندش	بازار هنرمندان کیباره روا شد
شدن	ایرم طلب کجاست ازین دم شود پدید	این جا طلب کج حاجت ازینجا شود روا

روائی برآمدن حاجت و بر آوردن آن ۱۲ بار

پذیرفتن	به تشریف تمکین رسانید بنجم	پذیرفت مدح بجا بهت روائی
دادن	جهان که بهر جسم روایش داد	پرتوا ز نور خدایش داد

مصطلح روا شدن بازار و متاع، رواج یافتن، و گرمی بازار ۱۲ بار
روا شدن حاجت و تمنا و امید برآمدن حاجت و تمنا ۱۲ بار

ع کتند از سمیرا ناز که رایش خویش را رنگین ۱۲ و جده ۵۰ سوزده کلام را در او ۱۲ و جشی

مصدر	صده	شاعر
کردن	از	ایو بیو فالبشرع و فاکو رواست این ملا جامی
گردیدن		نشد بالادماغم هرگز از جوش خریداران مخلص کاشی
گردیدن		چون تمنا تو دالزان نمیکرد دروا عرض میکنم پیش او هر دم تمنائے دگر والہ ہروی
رواج بالفتح روانی یافتن کالا و جز آن ۱۲ ہمارم		
آموختن		نکاحی را رواج آموز کالا دل من کن شفا اصغری
بردن	از	لب چو قد تو برد از نبات مصر رواج حافظ شیرازی
بودن	در	چون شرار از سنگ بپوشد چو اغش روشن وحید قزوینی
دادن		کہ آنکہ میدہ این ملک را رواج کسیت وحشی بافقی
داشتن	در	ہست در تہجائے گلہا بگو دگر ناقوس را صفا اصغری
دیدن		کہ سایہ غمرہ بردیدہ کوہ الوند است کفری تربتی
ربودن	از	تازہ گل کز دوی باید بادشگیری رواج حافظ شیرازی
شکستن		از لعل میکش تو رسام دماغ را نصیر پور
طلبیدن		و گر نگبر و سلمان رواج می طلبند شفا شیرازی
ماندن		رواج متاع شکایت نماید ظہیر شیرازی
عہ کلام کہ دارد زمینی رواج ۱۲ قاسمی		

مصدر		صده	شاعر
گرفتن	از کف آزادگان غائبان آن جام را	از	کابل لک کا عشرت زان همی گیرد و آن حافظ شیرازی
یافتن	انخی برداشتی اسے کیج کاج		تا که کالای بدت یا بد رواج مولوی روم
روا رو کثرت اند و خلق و بد بنال کس به تحصیل رفتن ۱۲ برهان			
زدن	روا روزنان نامی زین زدند		سرا پرده بر پشت پروین زدند نظامی گنجوی
روان و روانه در اهل معنی جاریست زیرا که اسم فاعل از رفتن است و نفس ناطقه را از آن روان گویند که همیشه در حرکت فکر میست و بر جان نیز اطلاق کنند و زود و دشتاب ۱۲ بهار			
بودن	از آنکه پیر و دل روشن زبان بود	از	از پیش پیش مشعل دولت روان بود سنایی
داشتن	سکوت مایه علمت زان سبب لب جو		خموش مانده خط سوج را روان دارد سنایی
داشتن	روان داشتن درس		بهار عجم
داشتن	بخواه جان دل بنده و روانستان	بر	که حکم بر سر آزادگان روان داری حافظ شیرازی
ساختن	روان ساخته اسجد بمکتب معنی	به	ولی بعلم جهالت یگانا استاوند سنایی
ساختن	ز خرطوم چون آب سازد روان	از	بود معنی سیل باران همان سنایی
ساختن	روزی که در دلم غم عشق تو خانه ساخت	به	سیل بلا بخانه صبر روانه ساخت سنایی
مصطلح روان داشتن حکم نافذ داشتن آن ۱۲ بهار روان داشتن خط و درس، یاد و از برد داشتن درس و غیره ۱۲ بهار			

مصدر	صله	شاعر
شدن	وجود کاتبی از غم روانه شد بعدم	کاتبی نیشاپور
شدن	سیل اشکم شد روان بر آتش لطف کن	کز در اهل کرم نو مید سیل نگذرد آبی ترشیزی
کردن	عارضه فرزانہ بفرمان شاه	کرد روان سوئے مخالف سپاه خسرو دهلوی
کردن	کند از قد چو روان ابجد یکتائی را	سهرور باد دهد دفتر رعنائی را سنانیر اصفهان
کردن	نبود مکتب ایجاد جائے آن هملت	که طفل اشک تواند بشق روان کردن
گردانیدن	چون زرد کو کین بیتون گردد سخا	صورت شیرین بگرداند روان در دیده آ درویش قزوینی
گردیدن	روان گردید آن تاج سر بخت	بسوئے آسمان چون شاه بر تخت ناظم هروی
گردیدن	گرم از در برانی بے بهانه	چو خون گشته ات گردم روانه ز لاجان سار
گردیدن	بمکتب معلم از وقصه خوان	که گرد و سبتهماے طغایان روان نکلوتر شیر
گستن	وقتیکه کم شود ز سر سرکشان خود	روزم که بگسلد ز تن میدان روان ظیفاریابی
گشتن	روان گشتش از دیده بر چهره خود	که برگرد و ناپاکی از من بجوے سعد شیرازی
نمودن	نشر پد از ان از فقره تازه برگ سبز همکار	بجانب طوطیان چین روانه نموده اند طغرائی

رو بارو، و رو برو، و مواج، و مقابل ۱۲ باب

شدن	با کد امین رو نمید انم سلیم	با	میشود آئینه رو باروے او	سلیم طرانی
-----	-----------------------------	----	-------------------------	------------

عده بعزم خراسان روان شدند بجای ۱۲ قاسمی عده در و بکلم روان گرد هفت سیاه ۱۲ انوری
 سه روان گردم کوبیش اشک بیتا بانه خود را ۱۲ خزین للعده روان گردید خواب دلم از ساغر دیده ۱۲ فغانی

مصدر	صله	شاعر
نشستن	همچون بنزه رو بارون نشسته	چو داغ لاله همزانو نشسته ز لاله خوانند
روح جان ۱۲ بار عجم		
افزودن	عیش فرشت دران محفل روح افزا	که جدمیشی جادو ساقی جباری
بخشیدن	صفای تو در طبع روح بخش نیست	در ای نور کرامات در دل زهاد ذوالفقار غیر و
پروردن	میخانه ایست باغ که گلها ساغوش	ترکن دماغ جان زمری روح پرورش
دادن	از ان شراب کئی در قح که باوصبا از را	ز فیض نکمت او روح داد عیسی را نظیری ز شراب و
داشتن	همگر کئی تنیج اخبار بنگرے	گشته ز معجزش چه قدر مرده و جدا واضح دیو و
دیدن	بگو دید تو روح تازه در تن سرو	بطرز رشت بگفتی که در وجود دید واصف بخدا
رود تار ساز ۱۲ بار عجم		
زدن	گر سطر بے رود ز ندبی جز ندار و آبرو	در بلبلی عیشی کند ز گل ندارد رنگ لبو سلا ساجی
ساختن	تار با نگی که گر باشد روان هم لغور	تا همیشه دل بیانگ و ساز ناید فراز قطران بریز
نواختن	حریفتم نم خیز و بنواز رود	دلم تازه گردان بیانگ سرود نظاک گنجوی
روز مدت زمان طلوع آفتاب تا غروب، و بمعنی اجزای روز و از طلوع صبح تا شب بجهج		
دیگر و بمعنی آفتاب ۱۲ بار		
آمدن	ای اجل روز فراق آمد و دلسوز نیست	من اگر شتیم بهتر ازین روز نیست نقی کره
مصطلح له روح دار، جاندار ۱۲ بار		

مصدر	صله	شاعر
آوردن ^۱	روز محشر را با سانی شب می آورد	هر که یک شب را بر ز آورد و در بحر ان او صفا صفت
افزودن ^۲	حسن روز افزون نگه داشتن بدین آفتاب	دی بلالی بود و ماه و امر و آفتاب
افگندن ^۳	روز افکن	بهار عجم
دیدن ^۴	عمر بگذشت و ندیدم روزی	ششم از یک شب نزدیک است
شدن ^۵	شد چو همان اشع شب افز و امشب	کاش تا صبح قیامت شود روز امشب
شدن ^۶	روز فرو شدن	بهار عجم
کردن ^۷	جمع بودن پریشان صفت آسان نیست	روز را در قدم زدن شب باید کرد
گذشتن ^۸	بیدلانی که بعثت سرو کاری دارند	چشم بد دور که خوش و گذاری دارند
گذراندن ^۹	امید بحکیم قیامت نمانده است	از یک روز میگذرانند بهانه اش
گذشتن ^{۱۰}	بر تو همه شب همچو شب گل گذرد	بر من همه روز روز بلبل گذرد
گردیدن ^{۱۱}	روز گرد	بهار عجم

مصطلح

۱ روز شب آوردن، و روز به شب کردن، بسر بردن روز را دام که شب شود، و روز به شب و شب به روز آوردن نیز محاوره است ۱۲ بهار ۲ روز افزون، چیزی که هر روز میفزاید و ترقی کند ۱۲ بهار ۳ روز افکن، پتیه که یک روز بمیان آید ۱۲ بهار ۴ روز فرو شدن، عمر بسر آمدن ۱۲ بهار ۵ روز گذار، شعله که آن ایام بسر توان برد ۱۲ بهار ۶ روز گذراندن، دفع الوقت کردن ۱۲ بهار ۷ روز گرد، آفتاب ۱۲ بهار

مصدر	صلہ	شاعر
روزگار زمانہ، و شغل، و نوکری ۱۲ بہارِ عجم		
بر آوردن	روزگار سے بہوے او بردم	روئے نمود و روزگارم برد
بردن	با فرومایہ روزگار مبر	کزئی بویا شکر نخوری
خوردن	ہمراستہ جنگ فرایندہ کین	روزگار ہی خوشی خورده و ناخوردہ مر
شدن	روزگارم بشد بنا دانی	من نکردم شماسد ز بکنید
یافتن	مدہ امان نشانین پیش و روزگار مبر	کہ از دہانشودار روزگار یابد مار
گذشتن	نکرد لطف تو کارم و تو کار گذشت	نشد وصال تو روزی روزگار گذشت
روزہ ترجمہ صوم ۱۲ بہارِ عجم		
بردن	از غایت اساک بر روزہ بروزہ	گر کو فتنہ بنوبل رخوان دیوئی
بستن	من بے قرار ماندہ و تو برقرار خوش	در ویش روزہ بستہ و علوا ہنوز غام
خوردن	مے کشتہ کو ز منہ سال ندارد خبری	نئے ہمین روزہ کہ ماہ رمضان ہم خورد
داشتن	در تمام عمر زاہد روزہ نتوان داشتن	روزی خود را چرا یا دید ازین اساک خورد
مصطلح		
لے روزگار بر آوردن، و بردن، و خوردن، و عمر من کردن و روزگار خوردن، بمعنی ضایع کردن روزگار		
نیز ۱۲ بہار لے روزہ بروزہ بردن، فاقہ ہذا فاقہ کشیدن ۱۲ بہار		

مصدر	صله	شاعر
تکستن	خضر گریبش آید شکند روزه خویش	کان پسر در شب چشمت حیوان دارد
کشادن	از تیغ او چشید دلم شربت وصال	باشد بآب روزه کشادن اثر ثواب
کشودن	درین دهران چه هستی پاک بجای	بمردار استخوانی روزه بکشای
گرفتن	یکد ابروت نگرم روزه گیرم از پی وصال	بدیدن دگر ابرو کنم قضا روزه

روزی نصیب، و حصه ۱۲ بهار عجم

افزودن	رو کاینه بخت تو نرو اید کس	روزیت نه کاهد و نیفزاید کس
بودن	این نامه که خامه کرد بنیاد	تو قیغ قبول روز لیش باد
جستن	ربودن همچو موران نه تا که از دهان بم	چه جویی روزی دراز روزی خیره دیگر
خواستن	مغ آتشواره ام روزی نمی خواهم خلق	شوق می آرد برون از سنگ ب دانام
خودن	گر می پرهم دلمای پریشان باشی	روزی از زخم پراکنده مخور چون جراح
خوردن	اگر روزی بعلتسته و دالاش	چرا هر دام و در روزی خورسته
دادن	آنکه دستش بدادن روزی	آمد اندر زمانه روزی مند

مصطلح

۱۵ روزه کشادن، افطار کردن ۱۲ بهار ۱۵ روزی خوردن از زخم پراکنده بهم رسانیدن روزی از اطراف

بر صحت ۱۴ بهار ۱۵ روزی مند، مقابل روزی خوار ۱۲ بهار

ع ۱۵ تا چند بهر تو زغم روزه کشیم ۱۲ حیدر خاسانی

مصدر	صله	شاعر
رساندن	روزی هر کس برساند بے	منت روزی نه مند بر کسے
رسیدن	روزی خونین دلان از غیب صائب میرد	لعل اگر رنگ باشد در جگر میدار داب
شدن	نکرد لطف تو کاری و وقت کار گذشت	نشد وصال تو روزی روزگار گذشت
کاشتن	رو کایینه بخت تو نروا ید کس	روزیت نه کاید و نیفزاید کس
نوشتن	گردیم بجان بنده قضا را و قدر را	گر روزی مادانه و دام تو نویسد
روشن معرون، و ظاهراً آشکار ۱۲ بهار عم		
بودن	فروغ مچو برق از کلبه بن بگذرد و تهریب	چراغ تیره روزان پیش ازین روشن باشد
داشتن	در پیشگاه کعبه و در پیش طاق دیر	دارید روشنم که چراغ محبتم
دیدن	چه صورتی که در آئینه رخت ز صفا	بچشم سربتوان دید نقد جان روشن
ساختن	از ان بذب شده پروانه چمن بلبل	که غنچه ساخته روشن چراغ بیکانش
شدن	ز عکس لاله و گل خاک شد چنان روشن	که مرده را بنود حاجت چراغ مزار
کردن	شود زیاد تو امید را و بان شیرین	کنند خیال تو اندیشه را روان روشن
ع ۱ یک جرم کز جام توام روزی شود یا نه ۱۲ غفانی ع ۱ جهان روشن از تاج محمود باد ۱۲ فردوسی ع ۱ ماه من امشب بجز خویش این کاشانه را + ساز روشن در نه آتش نیز نم این خانه را ۱۲ صبحی ادیبی لعه شده روشن چشمت روشن بدو ۱۲ نظامی		

مصدر	صده	شاعر
کردن ۱۵		روشن کردن خانه
کردن ۱۶		روشن کردن خون خود
کردن ۱۷		روشن کردن سبق
کردن ۱۸		روشن کردن سخن
کردن ۱۹		روشن کردن سواد
کردن ۲۰		روشن کردن مغز
گردیدن	از	پروانه بلبلان را گوید چراغ روشن
گشتن	از	چشم کند سیاهی تا دیده چشم او را
نمودن		نمود فضل تجرد بنجایان روشن
		بر آفتاب چو همسایه ساخت عیسی را
		ملاحجایی
مصطلح ۱۵ روشن کردن خانه در تنوع و جان کندن افتادن ۱۲ بار ۱۵ روشن کردن خون خود بجوش آوردن خون خود و همیا گشته گردیدن ۱۲ بار ۱۵ روشن کردن سبق، حفظ و از بر نمودن سبق ۱۲ بار ۱۵ روشن کردن سخن، به شرح و بسط گفتن سخن ۱۲ بار ۱۵ روشن کردن سواد، ملکه خواندن بهم رساندن ۱۲ بار ۱۵ روشن کردن مغز صحیح الفکر گردانیدن مغز را ۱۲ بار		
۱۶ شنیدم از زبان شیخ در روشن گشت بر من ۱۲ فرج + چراغ روشن، کلمه ایست که در وقت مبارکباد گویند ۱۲		

مصدر	صده	شاعر
منمودن	درین لحظه اگر فقیله نقب را بچو	خطوط شاعر روشن نمایند مصلحت عالی شیراز
روشنائی تاب، وضیا، و نور ۱۲ بار عجم		
آوردن	اگر نارد نمودار خدائی	در اصطراب فکرت روشنائی
افکندن	روشنائی افکندن	نظاک گنجوی بهار عجم
بخشیدن	خرد را اگر نه بخش روشنائی	بماند تا ابد در تیره رائی
جستن	ز هر شمعیکه جوئے روشنائی	بو حد انیتش یابی گوائی
دادن	اندک خسار زیما باز کن تاب سنگرم	چون هنوزم دیده اندک روشنائی نمی برد
داشتن	ندارد راه فکرم روشنائی	زلطف پر تو سے دارم گدائی
کردن	شمع جانم را بکشت آن بیوفا	جا سے دیگر روشنائی میکند
روشنی تاب، و فروغ ۱۲ بار عجم		
اتقادن	روشنی در دل تنگم فتاد	تیرگی غفلتم آمد بباد
بردن	صائب لم سیاه شد از روی گرم چرخ	شمع لیتم روشنائی از خامه می برد
بردن	شام را تیرگی از موتیومی باید برد	صبح را روشنی از موتیومی باید خواست
پذیرفتن	سیاه روز چنانم که روشنی نپذیرد	اگر ز کلبه من آفتاب دماه بر آید
خواستن	شام را تیرگی از موتیومی باید برد	صبح را روشنی از موتیومی باید خواست
عه بباد دامن روشن شمع مزمار را ۱۲ حزن		

مصدر	صله	شاعر
دادن	بر	را
داشتن	از	از
رفتن	از	از
شستن	از	از
گرفتن	از	از
گستریدن	از	از
یافتن	از	از

روغن سمرود ۱۲

افتادن	بر	بر
بر آوردن	از	از
چکانیدن	از	از
دادن	را	را
داشتن	از	از
داشتن	از	از
رفتن	از	از

مصطلح روغن رفته، کیک از عمود دولت سیر شده باشد ۱۲ بهار

مصدر	صله	شاعر
ریختن	کتر شراب لطف که پر شد ایام	روغن چنان مرز که میرد چراغ ما نفی کوه
ریختن	ازین نصیحت میوه ده اے فقیه ترا	چه حاصل است که روغن بر یک میریزد ترا قستان
زردن	جو هر روح از شراب کمنه ماند باصفا	تا نگیزد رنگ این شمشیر را روغن زینم سلیم طرانی
زردن	پیر زن هر چه مینمود گریز	روغن میزدش بر آتش تیز خسرو دهلوی
زردن	مانده در ملک مکان خوش فرانت روان	زرد بخود تصویر روغن از برای شاطری انوشیروانی
شستن	ز دست چرب غنا پیشگان مشو مسموم	که شستند بعد آب روغن خود را آرزو اگر آبکد
کردن	نبرد بهر دل از چرب نرمی خوبان	درین چراغ نگرند روغن خود را
کشیدن	روغن کش ز دانه دلها هر ارباب	این خال نیلگون که بکج دمان تست فتاحی
کشیدن	پهلو چرب عنا از زانی دون بهمان	من بخاک آستان فقر روغن میکشم کلیم هدانی

مصطلح

۱۰ روغن بر یک ریختن، حرکت لغو کردن ۱۲ بار ۱۰ روغن زردن، روغن بالیدن ۱۲ بار ۱۰ روغن بر آتش زردن، مشتعل کردن ۱۲ بار ۱۰ روغن بخود زردن، ادعای کار سے کردن ۱۲ بار ۱۰ روغن بر آب شستن، معروف و معمول اطباءست که روغن را با آب شسته بر عضو میمالند، لیکن از خوردنش منع کرده اند که سمیت می آرد ۱۲ بار ۱۰ روغن در چراغ کردن، معروف ۱۲ بار ۱۰ روغن کشیدن، معروف ۱۲ بار ۱۰ روغن از خاک کشیدن، تحصیل کردن چیزی از چیزی که حصول آن از آن چیز ممکن نباشد ۱۲ بار

مصدر	صدد	شاعر
کشیدن ^۱	از	مردم از بسکه خاکالم دادے مثل تو کسے زریگ روغن نکشد باقر کاشی
کشیدن ^۲	از	زاهدان را امید بد جا کہ ہوش از سر بر از کدو خشک مرد پیر روغن میکشد سلیم طرانی
کشیدن ^۳	از	رحم دارد بدیل مادل بے رحم کسے روغن از سنگ کند جاذبہ شیشہ ما تاثیر اصفا
گرفتن ^۱	از	ز تنہائی دل سودا پرستان کام میگیز جنون از ریگ صحرا روغن بادام میگیز ایر شیرستان
گرفتن ^۲	از	گردش چشم توان را کہ کند خاک چین سے توان از گل او روغن بادام گرفت قاسم مشہد
مالیدن ^۱	بر	ز زاهد چرب زخمی چشم نتوان داشت محفل نالہ تالطمی بر بر و تش روغن قازی قبول کشمیری
مالیدن ^۲	بر	بے مالید آن پروانہ راز بر آن شہباز وحشی روغن قاز ناظم ہروی
رونق خوبی، آب کار دو تیغ، وغیرہ آن ۱۲ بہار ہم		
افزودن	از	فرد روغن بستان عارضت کلسال بنفشہ سایہ بر اطراف رغو ان انداخت مجید شیرازی
بردن	از	بتے کہ رونق مبرورہ روکشانش ز پتہ تنگ شکر ریخت لعل خندانیش فخر گرگانی
بودن		انوار آفتاب چو پیدا شود ز شمرق پیدا بود کہ چند بود رونق سہا سلا ساجی
مصلح ۱۔ روغن از ریگ، و از کدو خشک، و از سنگ کشیدن، و از ریگ گرفتن، تحصیل کردن چیز و از چیز کے حصول آن از ان چیز ممکن نباشد ۱۲ بہار ۱۔ روغن قاز بر بر و تش مالیدن، منور گردانیدن ۱۲ بہار ۲۔ روغن مالیدن، تملق و خوشامد خشک کردن ۱۲ بہار		
عہ رونق ز کعبہ لکہ خرابات برودہ است ۱۲ سلیم		

مصدر	صله	شاعر
پذیرفتن	زیر گیر داد داغ تازه باغ سینه را	گاه باشد کز گهر رونق پذیرد گلشنه جعفر زبانی
دادن	رونق کار ما که خواهد داد	گر تو روزی بمانه پردازی انوری بیوردی
داشتن	ز شرق تا حد مغرب شناسد هر کدین دارد	کدین رونق بتابد ایلمر بنین دارد اسکندر نیشابوری
دیدن	نمی بینم سجده رونق از دل مرده اصحابش	همان پیشه می را کنم قذیل محرابش حزین اصفهانی
رساندن	رشته زان باده بجای رسان	رونق نظمش بنظامی رسان ملا جامی
رسیدن	ملک باز و قوی شد دین سهر از می نمود	شرع را حرمت فرو نهد رونق ایمان بدر چاچی
رفتن	رونق پالیز رفت انگون کبیل نیم شب	بر سر پالیز بان کز زند پالیز بان از بهار
شدن	شد رونق بازار همه عطر فروشان	آفتابیه کز طرف بنا گوش بر آورد خسرو دهلوی
شکستن	افروختی زیاده و رنگ بتان شکست	یک گل شکفت رونق صد بوستان شکست قدسی مشهدی
گرفتن	گرفت حسن تو رونق ز آه سرکش ما	کشید سر سیم تو دو آتش ما مسفید بلخی
ماندن	نهاد کاسه از خور بدین کبوتر طبق	نماند سفره گلریز سبز را رونق بدر چاچی
رو درو معروف، و مجازا بمعنی رضا و طراوت و روش و خوبی و رونق و شرم و حیا و نظر و جانب پیروز و محل و طرف سخن و تقریب چیز و خود و آبرو و توجیه و میل ۱۲ بار بغم		
آوردن	سکه پشت خویش بر زرداد و زر غوطه زد	در تیر و تی و در داز هر چه روگردان شوی صفا اصفهانی
مصطلح آوردن، متوجه شدن ۱۲ بار تا سلام تازه شد ۱۲ آرزو عه از شترت رونق بازار شکسته ۱۲ باقر صه باو از همه روزه ارادت ۱۲ جامی		

مصدر	صله	شاعر
آوردن ^{۱۵}	روے ازان رنج در خدا آورد	عذر تقصیر را بجا آورد
آوردن ^{۱۶}	فرغ ماه میدیدم زبام و قهر الوانش	که مهر شرم آورد در دیوار می آرد
افگندن ^{۱۷}	پیش او از تیر بختی رو فگندم بر نداشت	آفتاب سر و سوداے نیل و فز نداشت
انداختن ^{۱۸}	هر که روانداخت پیش من گرفتم رو کرد	مختر امید چون آینه از حیرانم
انداختن ^{۱۹}	گرفتن آنقدر عیب در آئین ما خالص	که بر ما هر که روانداخت گفتیم رویش را
انداختن ^{۲۰}	مدعی را چه شود کشته کشتی سازے	رو می مارا تو برین بر زمین نیندازی
باختن ^{۲۱}	رو باخته است	بهار عجم
باختن ^{۲۲}	رو باخته	"
بر آوردن ^{۲۳}	رو بر آورد زخم عشق و همنوز	در دآن در جگر نمی گنجد

مصطلح

۱۵ روے در خدا آوردن، رجوع بخدا کردن ۱۲ بار ۱۵ روے بدیوار آوردن، حیران و سرسیمه بودن ۱۲ بار
 ۱۶ رو می افگندن، روانداختن، عجز و الحاح کردن ۱۲ بار ۱۶ روے انداختن، بر چیز، و بچیزے، متوجه آن شدن
 ۱۷ ۱۲ بار ۱۶ روے بر زمین انداختن، پاس ابروے کسے نه کردن و بغایت دلیل و زبون گردانیدن ۱۲ بار ۱۶
 رو که رو باخته است، یعنی از سخته که بر شخصے گفته فخل و شرمندہ است ۱۲ بار ۱۶ رو که رو باخته، ترسیده و رنگش ۱۶
 ۱۶ روے بر آوردن زخم، به شدن آن ۱۲ بار

عہ گر بیند از ندو بان رو بمن ۱۲ مخلص

مصدر	صله	شاعر
بر آوردن ۱۵		یار بلین آئینه دز رنگ چراند غماز
بردن ۱۵	به	گر لگستار بری روے عفتناک را
برگشتن ۱۵	از	مباد آنروز کز من بود لعل یار برگردد
بستن ۱۵		ابر و نمود جلوه گری کرد و رو بست
بستن ۱۵	بر	بطر بنجدی بکشا آغوش
بودن ۱۵	از	گزن گنار به باشد رو بچون خاتم
پوشیدن ۱۵		گنم امی جان از جمال خود بر افکن پوش
پوشیدن ۱۵		ورنه سرا از برک در دسر داریم ما
پیچیدن ۱۵	از	سر نظاره ز گلهاے باغ می پیچد
تافتن ۱۵		روے تافتن
دادن ۱۵	را در	چین ابرو را چه در آزار مار و داد

مصطلح

۱۵ روے بر آوردن داغ، بردن آن ۱۲ بار ۱۵ رو می برگشتن از چیرے، دید باغ شدن از چیرے ۱۲ بار
 ۱۵ روے بستن، رو پوشیدن ۱۲ بار ۱۵ رو بستن داغ، اعراض کردن و دید باغ شدن ۱۲ بار ۱۵ رو پیچیدن
 و تافتن، اعراض کردن، دید باغ شدن از چیرے ۱۲ بار ۱۵ رو دادن، متوجه گردانیدن ۱۲

مصدر	صده	شاعر
دادن ^{له}		ایقدر آئینه را رودادون حسن دهلوی
دادن ^{له}		کرده ام برخویشتم بهوارنیک بد قبول روخواهم ستا چون آئینه از رودادها بقول مصفا
دادن ^{له}	به	چون ببیند بوالهوس اخلاص میباید اشرف مازندران
دادن ^{له}		پاک طینت را چه باک از خویش زشت عالم میکنم آئینه خود را هر چه خواهد رودهد خالص مصفا
دادن ^{له}	به از	رو کج بعاشرت آن بیت بد خو نمیدهد قانع میوسه شده ام رونمیدهد تاثیر مصفا
داشتن ^{له}		روے باز گونه داشتن بهار بزم
داشتن ^{له}	به	بنوع خاکالم داده غم در کج تنهایی که دارد صحبت آئینه بے اور و بدیوار میخی کاشی
داشتن ^{له}	از	نباشد سخت باطن چشم رودار از اجاش بود آئینه پولاد کی حاجت بسیمایش اثر شیرازی
داشتن ^{له}		آه از بس شد مکر بے اثر فاده است گریه سر کن که دارد اشک رو تازه مخلص کاشی

مصطلح

له رودادن، واقع شدن، وتوجه والتفات کردن، و معزز و مکرم داشتن، و حاصل شدن، و موافقت کردن، و سازش نمودن، روداد، انچه از نیک و بد پیش آید ۱۲ بار ۵ روے باز گونه داشتن، از راه راست برگشتن ۱۲ بار ۵ رو بدیوار داشتن، چیران و سر اسید شدن ۱۲ بار ۵ روداری، شرم حضور داشتن ۱۲ بار ۵ روے تازه داشتن، معتبر بودن در نظر ۱۲ بار

ع این سعادت یا خایا بمله را دادست رو ۱۲ اشرف عه از رخ آئینه را خوش دولته روداده است ۱۲ صائب

مصدر	صلہ	شاعر
داشتن ۱	روئے تنک داشتن	بہارِ عجم
داشتن ۲	جنونم دل از تنگ طفلان بکنده	از ز شرمندگی روئے صحراندارم کلیم بہانی
داشتن ۳	دل زیاد بہشت رودارد	از در کہ نگارے بہشت رودارد خلکو تر شیر
داشتن ۴	بتاراج چہرہ داشت مرفقہ بالایش	بہ کہ از تنگ خانہ بہار افتاد و پایش بید عظیم آباد
دیدن ۱	رو دل از پیالہ درین بزم دیدہ ام	مینا ہد صدائے جواب سلام ما دانش شہد
دیدن ۲	آنکہ گوید روئے او خورشید را ماند بنو	رو شرم گردید کہ خورشید را رو دیدہ است کا تبی شاپور
دیدن ۳	روئے کے دیدن	بہارِ عجم
رفتن	روئے بر قفار رفتن	”
ساختن ۱	تار و مو تو دیدہ رفتہ دستش از کار	ہر کہ کہ قلم گرفت رو می سازد یحییٰ شیراز
ساختن ۲	رو ساختن	بہارِ عجم
تکستن	بزرگس تو نظر کردم و خموش شستم	بہار ۱۲ بسنگ سمرندہ آرزو می خوش شکستم مفید بلخی

مصطلح

۱۔ روئے تنک داشتن، بہرچہ تکلیف دہند تن دادن ۱۲ بہار ۱۲ کہ روچہ چیزند داشتن، از شرمندگی محال رو برداشتن نداشتن
 ۲۔ رو داشتن، شرم حضور داشتن ۱۲ بہار ۱۲ رو داشتن، توجہ داشتن ۱۲ بہار ۱۲ روئے دل دیدن،
 توجہ و التفات ۱۲ بہار ۱۲ روئے چہرے، و روئے کسے دیدن، رو داری او کردن، دانڈن کردن، و باک
 از کسے داشتن ۱۲ بہار ۱۲ رو ساختن، شرمندہ شدن، و اوضاع کردن ۱۲ بہار

مصدر	صدا	شاعر
شناختن ^{۱۰}	از	داغ رار و دشناس از جگر ماسیکرد
فرمودن ^{۱۱}	را	روئے فرموده مشکبویان را
کردن ^{۱۲}	به	چشکایت از فرات که نداشتم ولیکن
کردن ^{۱۳}	به	بجو کردست رود هر دو عالم چون نرگان
کردن ^{۱۴}	به	کے مراد نظر آرد کہ از غایت ناز
کردن ^{۱۵}	به	در طلب سستی چو آب بآب س کردن چرا
کشادن ^{۱۶}	روکشادن	
کشیدن ^{۱۷}	در آرزو	عیش طالب تلخ نذر انسان که از آسودگان
کشیدن ^{۱۸}	در	بود تکرار نیت در وضویت
گذاشتن ^{۱۹}	به	جمعے کہ پیش خلق گزارند رو بجاک
		پیش از اصل روند بخت فرو بجاک

مصطلح

۱۰ رود شناس، کسے کہ بچہ دیدن اور اتوان شناخت ۱۲ بار ۱۰ رومی فرمودن، نمرندہ کردن ۱۲ بار ۱۰ رومی
 باز کردن، مقابل رو پوشیدن ۱۲ بار ۱۰ رومی بخود کردن، متوجہ گردانیدن کسے را ۱۲ بار ۱۰ رومی بدیوار کردن، ^{کشد}
 ۱۲ بار ۱۰ رومی رو پس کردن، معروف ۱۲ رومی رو کشادن، مقابل رو پوشیدن ۱۲ بار ۱۰ رومی در ہم کشیدن
 احوال کردن ۱۲ بار ۱۰ رومی رو بآب کشیدن، وضو کردن ۱۲ بار ۱۰ رومی رو بجاک گذاشتن، کمال اتمام بر کردن ۱۲ بار ۱۰ رومی

۱۰ از صحبت اغیار ہم رومی کند ۱۲ صاحب

مصدر	صله	شاعر
گذاشتن ۱۵	رو در نقصان گذارد ماه چون گردنما	چون شود بیزجا از شراب نیش کن صا اصفهانی
گذاشتن ۱۶	رفت سمن بر چمن را گذاشت	زانکه خزان روی لگا هوش نداشت خسرو دهلوی
گردانیدن ۱۷	در دواغ عشق از دل روگردان گشته است	این صفت برگشته برگشته ترکان کجاست صا اصفهانی
گرفتن ۱۸	چون لک رو ماه لقائے گرفته ایم	برپای او فتاده و بجای گرفته ایم مفید بلخی
گرفتن ۱۹	آخر گرفت از ما آن روی دلکش را	از ما گرفت رو را نگرفت روی ما را سائیر اصفهانی
گرفتن ۲۰	دیدم بجانبش ز حیار وے خود گرفت	راه نگه بر ز گس جادو وے خود گرفت طاهر اشهد
مالیدن ۲۱	میالم از خجالت عصیان بنجا کرد	از به مطلب مرا از ناصیه سائی نماز نیست آصف قمی
مالیدن ۲۲	خضر دارد اعدا بر سینه ز استغنا گمن	روی آب زندگی را بر زمین الیده ام صا اصفهانی
ماندن ۲۳	روے چو در آئینه ملک ماند	در آئینه را بر سر زانو نشاند خسرو دهلوی
نشستن ۲۴	از میکشی امر در ز خود چشم نمودم	از بهر همین روے بدیوار نشستم خالص اصفهانی

مصطلح

۱۵ روے در نقصان گذاشتن، ناقص شدن ۱۲ بار ۱۵ روے کسے گذاشتن، میل وے گذاشتن ۱۲ بار
 ۱۶ روے گردانیدن، اعراض کردن ۱۲ بار ۱۶ روے کسے گرفتن، تسخیر کردن ۱۲ بار ۱۶ روے گرد گرفتن
 رو پوشیدن از شرم، و قبول سوال کردن، و پدیده بر رو گرفتن، و محبوب شدن ۱۲ بار ۱۶ روے کسے بنجا مالیدن
 اظهار عجز و انکسار کردن ۱۲ بار ۱۶ روے کسے بنجا مالیدن، ذلیل کردن ۱۲ بار ۱۶ روے بدیوار
 نشستن، محبوب نشستن ۱۲ بار

مصدر	صلہ	شاعر
نمودن ^۱	چہ دیدہ کہ بآئینہ مائلی شب دروز	زمانہفتہ مدارا نیچہ رونمود آنجا آصفی شیراز
نہاد ^۲	رسید دولت وصل گزشت محنت ہجر	ب نہاد کشور دل باز رو بمعموری حافظ شیراز
یافتن	چو رویا بد آئینہ بجیائی	شود جو ہر آراے دندان نمائی ظہور شیراز
رونما و روی نما ہدیہ کہ بوقت دیدن روی عروس بہ عروس میدہند ۱۲ بہار		
خواستن	ز نقاشی بہ رنگے چہرہ آراست	عز کہ نقش سادہ اش چین رونما خواست ظہور شیراز
دادن	خدا آئینہ حسنش را جلاداد	مبارک دید رویش رونما داد ناظم ہرک
ستاندن	ستائیم ز خورشید و مہ رونما	از ظہور شیراز
گرفتن	بہر محفل بنستہ روی من منزل کجا گیرد	از کہ از رضوان بہشت جہادار و ناگیرد صناعت
فصل ہار		
رہا خلاص یافتہ، مقابل گرفتار ۱۲ بہار عجم		
شدن	تا زلف او بباد صبا آشنا شدست	از بہ از دست دل عنان صبور رہا شدست صناعت
کردن	بدست بہت طاہر آن رہا کردم	در باولین قدم اسباب خلد و حور قصور عرفی شیراز
گردیدن	سپاروک ارچہ اوج چرخ گیرد	از کجا گردد رہا از مقلب باز قطرات شیراز
مصطلح		
۱۵ روئے نمودن، آشکارا شدن ۱۲ بہار ۱۵ روئے نمودن، متوجہ یکے شدن ۱۲ بہار		
عہ دکن از ارم رونما خواست مت ۱۲ ظہوری عہ چو طفلان را باین امید از مکتب رہا کردم ۱۲ کلیم		

مصدر	صله	شاعر
نمودن	صیاد ما بین که چه عاشق شکار بود	صیدیکه می نمود رها بازی گرفت آرزو اکبر آبادی
رہائی خلاصی ۱۲ بہار عجم		
دادن	از بدی نتوان رہائی داد ظلم اندیش را	از بستہ با چندین گہ بر خویش عقرب نش را کاظم تبریزی
داشتن	کس رہائی از سزافش کجا دار نصیر	زلف او بر پادلی می افکند زنجیر را نصیر کجانی
داشتن	چینخت ست اینکه دست فتنہ ہرگز	از رہائی از گریہ ناخمدانست دقوی تبریزی
یافتن	بگذر از خود کہ ز خود ہر کہ رہائی یابد	از گریہ قید گرفتار بود از دست آلوسی ہمدانی
فصل یار		
ریاست مہتری، و سرداری ۱۲ بہار عجم		
کردن	ریسے کہ دشمن سیاست نکرد	از ہم از دست دشمن ریاست نکرد سعد شیرازی
ریاضت رنج ۱۲ بہار عجم		
کشیدن	ریاضتیکہ ملک طریق فضل کشید	در چو آفتابش مشہور ہفت کشور کرد کمال اصفہانی
ریزش انعام و بخشش ۱۲ بہار عجم		
کردن	دیدہ ام گوہر ہدایان بہت از پیلو دل	از ابر دایم ریزش از بالا سے دریا میکند صبوح خاں سار
ریزہ خوانی و ریزہ سرانی حرف لطافت گفتن و پیچیدہ آواز کشیدن دغمہ ۱۲ بہار عجم		
خواندن	چنان زیر زبان شکم ترا نہ عشق	کہ غنہ لیب شود داغ ریزہ خوانی من سالک یزدی
سرودن	برداشتہ بلبل ز پئے ریزہ سرے	چیزیکہ بر آند ز تراشش سخن ما عالی شیرازی

مصدر	صلہ	شاعر
رلیسمان بیامی مجھول، طنائے رشتہ ۱۲ بہارِ عجم		
باختن ۱۷	دل تو تارگ خامی ز آرزو دارد	چو عنکبوت تارکار رلیسمان بازیت
باختن ۱۸	رسم ایام در جهان رو یکسر سوزن نماند	رلیسمان بافیست بہر خویش ز تار ترا
بودن ۱۹	ملک ز مستی آن ساعت چنان بود	در کہ چشم آسمانش رلیسمان بود
تا میدن ۲۰	چرخے کہ عجز دہر میگرداند	از بہر من و تو رلیسمان می تابد
خوردن ۲۱	دل صاف در بند دنیا نباشد	بتدریج گوہر خور در رلیسمان را
دادن ۲۲	ہیچو کا غذا بہر کس را ہوا نمی در سرت	از برائے سیر مردم رلیسمانش میدہند
ساختن ۲۳	رلیسمان دیگران پنبہ ساختن	بہارِ عجم
سوختن ۲۴	رلیسمان سوخت کجیش بیرون زلفت	"
مصطلح		
۱۷ رلیسمان باز، مراد من رسن باز ۱۲ بہار ۱۷ رلیسمان بودن آسمان چشم، کنایہ از عدم تمیز ۱۲ بہار ۱۷ رلیسمان تا میدن بہر کس، و برای کس، فکر ہلاک او کردن ۱۲ از بہار ۱۷ رلیسمان خوردن، کنایہ از کوتاہ کردن، لیکن مجاہد در نیست ۱۲ بہار ۱۷ رلیسمان دادن، تعریف بیجا غیر واقع کردن برائے خیالت دادن بہ کس ۱۲ بہار ۱۷ رلیسمان دیگران پنبہ ساختن، محنت برائے دیگران کشیدن و خود بکام نہ رسیدن ۱۲ بہار ۱۷ رلیسمان سوخت و کجیش بیرون زلفت،		
منشیست مشہور ۱۲ بہار		
عہ رلیسمانے برائے من تا مید ۱۲ راضی		

مصدر	صده	شاعر
ریش بیای معروف، ترجمه محاسن ۱۲ بهار عجم		
بر آوردن ^{له}	نومیدی سوداز دگان نیز دعائیت	امید که آن نوحط مار ریش بر آورد
پرداختن ^{له}	الا اے ریش پر داز مژور	نکرده فرق اور اکت هر از بر
خاریدن ^{له}	گفت اگر پند پذیری بر دوریش بخار	اگر ایور د
دادن ^{له}	مگر ز منی رایت شنیده حالم	بر که ریشها حریفان همی دهمی بر باد
داشتن ^{له}	هر که دل پیش دلبری دارد	در ریش در دست دیگری دارد
داشتن ^{له}	پیش مفتی بچو رسته کس ریشی نداشت	بهر مز و اصلاح کار خلق چو دلاک کرد
فروختن ^{له}	خطش بر آمد و کالا در کادی زد	که گفت ریش فروشد متاع مردم را
کشیدن ^{له}	مهدت اجل دهد ملکی را که هر زمان	از ریش از برای رفتن گنج کیان کشد
کندن ^{له}	از دست تو ریش کنده باشم صدمبار	از اکنون بشین تو نیز ریشی میکنم
مصطلح		
له ریش بر آوردن، مخط شدن جوان ساده رو ۱۲ از بهار^{له} ریش پر داز^{له} آنکه ریش پایدار است می باشد ۱۲ بهار^{له} ریش خاریدن، رنج بیفاده کشیدن ۱۲ بهار^{له} ریش بیاد دادن، ریش ترا کشیدن ۱۲ بهار^{له} ریش در دست کسی داشتن، اختیار کار خود دیگر سپردن ۱۲ از بهار^{له} ریش نداشتن، عت و اعتبار نداشتن ۱۲ بهار^{له} ریش متاع می فروشد، یعنی ریش دراز متاع او را می فروشد ازین که خوبی متاع از مردم ریش دارست ۱۲ بهار^{له} ریش کشیدن و کندن تاسف خوردن، یا رنج بخت بیفاده کشیدن ۱۲ بهار		

مصدر	صله	شاعر
مالیدن	ریشمال	بهارعم
ریش بیاوی مجبول، زخم و زخمی ۱۲ بهارعم		
داشتن	از ریش زمانه سینده دارم ریش	از ۷ دز کینه چرخ محنت بیش از بیش کسری کاشی
کردن	بنیده دوست را مکن ریش	ب ۷ شرمی هم از ان دو دیده خویش خسرو دهلوی
گردیدن	نگیرد چرا پنجه بر چشم خویش	از ۷ که از کثرت گریه گردید ریش طغز مشهد
گشتن	چرمی خواهی امی ناصح از جان خویش	بلاکم ز خجالت لبست گشت ریش ظهور ترش
ریشه کناره چیرے کہ رشتہ رشتہ او نیچتہ باشند، و نیز عروق اشجار کہ در زمین باشند و گاهی بر پنج اشجار اطلاق کنند مجازاً ۱۲ بهارعم		
بر آوردن	سرفرازی نیست از نشو و نما مطلب مرا	از ۷ خواهم از خود ریشه خود را بر آرم همچو سرو صفا آصفی
بردن	اینکه در باغ دلم ریشه فرو برده زانو	در ۷ گرچه تو خیز نهال ست سراپا شمرست وحشی بافقی
بستن	چو در حقه سیم گوهر نهند	در ۷ در و همچو گوهر کند ریشه بند وحید قزوینی
پرداختن	بباغش دهد ریشه پردان تاک	دو کف آبرو بهر یک مشت خاک طغز مشهد
پیچیدن	نیچید بر دل کس ریشه شوق گرفتاری	بر ۷ چون خلم تا گره و امی کنی سر تا پایا دام بید عظیم آباد
مصطلح		
له ریشمال، دلوٹ، و این فعل را ریشمالی گویند ۱۲ بهار		
عه زمن را به زنبور کردند ریش ۱۲ نظامی		

مصدر	صله	شاعر
داشتن	از در	کرنخا اوریشہ دارد در دلم عوغا ناز بید عظیم آباد
دوانیدن	در عجب	درخت عمر تو در چار باغ ارکانی عرفی شیراز
راندن	در	که در کام شان چاشنی ریشہ راند خلو شیرازی
شدن	از	شد ریشہ ریشہ دانم از خارات لال با صاف صاف صاف
کردن	در	ماریت پیچ و تابک در آشیان ماست راچ یالکونی
کردن		که ریشہ ریشہ چوساک کرده اند مرا صاف صاف
کنند		سر و ہار ریشہ کن میاز از این سماع صاف صاف
گستن	از	این نخل ندانم ز کدام آب زمینست باقرقاشی
ریو بازی، وکر، وحیلہ ۱۲ بہار جم		
خوردن	از	نخوردہ ز مردانگی ریو نفس طغرل شہید
مصطلح ریشہ کن، (بفتح کان) از پنج برکنہ ۱۲ بہار عہ کفخل سرکش اوریشہ در جگر دارد ۱۲ نفی کرہ عہ نہال بہت طالب بعرض ریشہ دو اند ۱۲ طالب		
تمام شد		

اعلان

ارمغان آصفی

کے تمام حقوق بذریعہ جسطری باضابطہ محفوظ ہیں کوئی صاحب قصد طبع
نفر مانیں، جس کتاب پر مشترکہ مہر یا دستخط نہوں گے وہ
مسرورہ خیال کیجائیگی

المعین

محمد عبدالحمید خان

آگرہ

